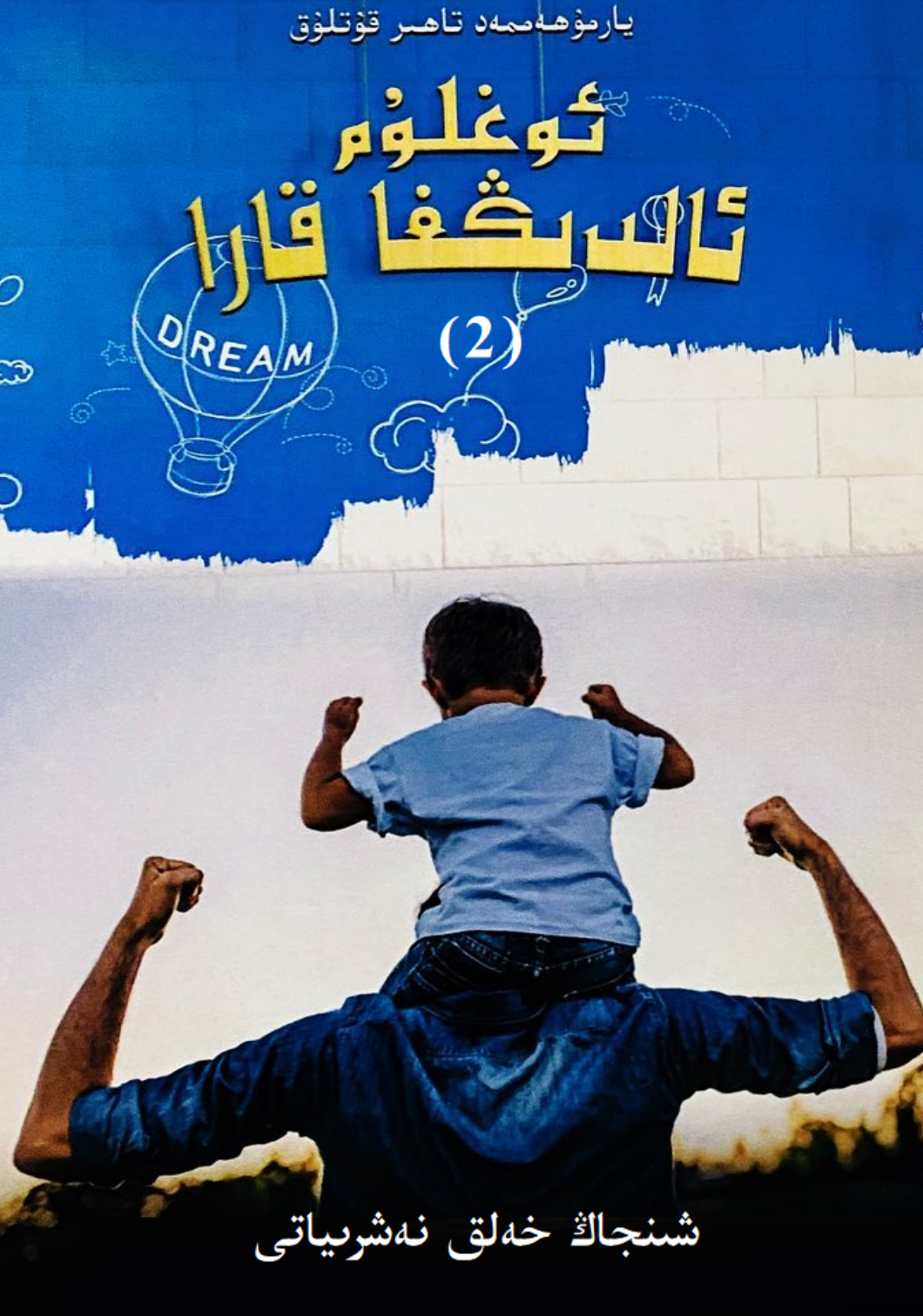
يارمۇھەممەد تاھىر قۇتلۇق

ئوغلۇم ئالىيجىغا قارا

(2)

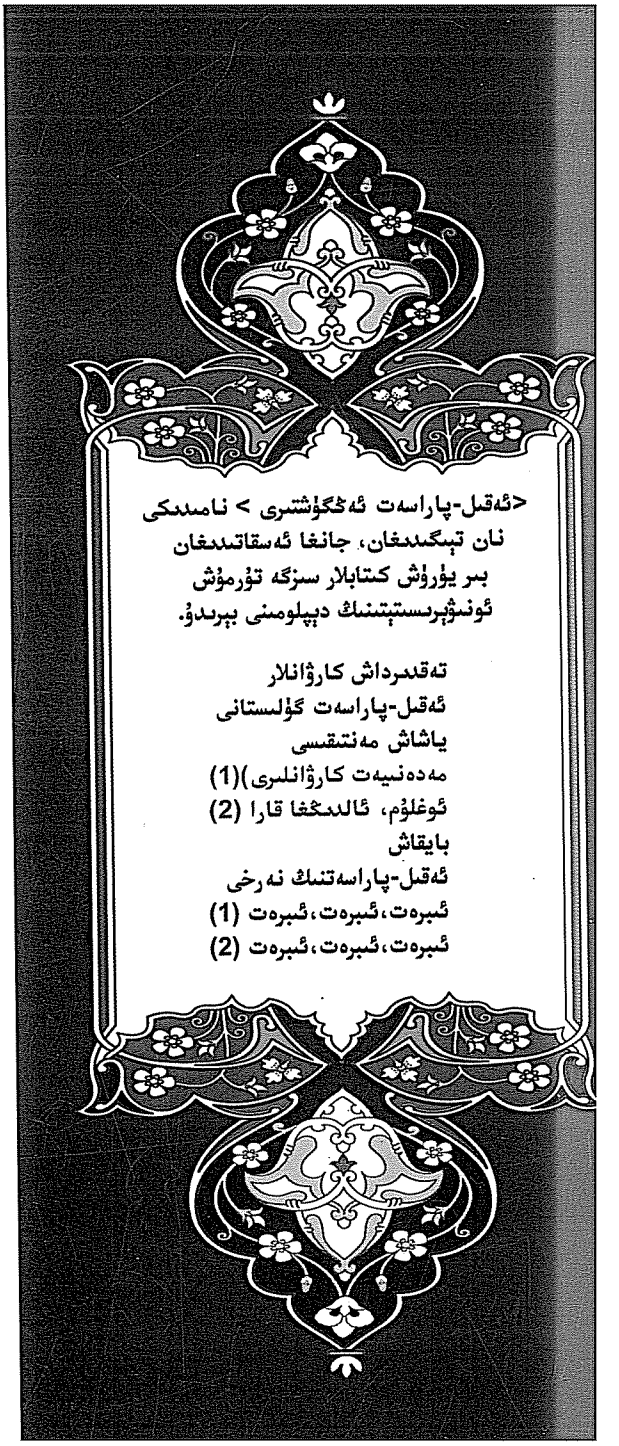
شىنجاڭ خەلق نەشرىياتى

يارمۇھەممەت تاھىر تۇغلۇق

ئوغلۇم ھالدىكىنغا قارا

2

شىنجاڭ خەلق نەشرىياتى

<ئەقل-پاراسەت ئەڭگۈشتىرى > نامىدىكى
نان تېگىدىغان، جانغا ئەسقاتىدىغان
بىر يۈرۈش كىتابلار سىزگە تۈرمۇش
ئونىۋېرسىتېتنىڭ دىپلومىنى بېرىدۇ.

تەقدىرداش كارۋانلار
ئەقل-پاراسەت گۈلىستانى
ياشاش مەنتىقىسى
مەدەنىيەت كارۋانلىرى)(1)
ئوغلۇم، ئالدىڭغا قارا (2)
بايقاش
ئەقل-پاراسەتنىڭ نەرخى
ئىبرەت، ئىبرەت، ئىبرەت (1)
ئىبرەت، ئىبرەت، ئىبرەت (2)

-بۇنداق قىلسام مۇرادىم ھاسىل بولىدۇ ؟

-سۆيۈملۈك بالام ، سەندە ھەقتىي پاك ئەقىدە بىلەن مۇستەھكەم ئىمانىڭ تۇرغۇزۇلغانلىقى.

-ئۇنداقتا ئەقىدىنىڭ خاسىيتى نېمە ؟

-بالام، پاك ئەقىدە ئۇنداق بىر مۆجىزىۋى كۈچكى، قالىغدە پاك ئەقىدە مۇئمىن شەكىللەندۈرۈپ، سىز بىلەن قاتتى تۇرغىدىن تۇرغاتماقنى ئىرادە قىلسىڭ ، ئۇنى چوقۇم تۇرغىدىن تۇرغىلايسىز.

-ئاپىرىدىن

يارمۇھەممەت تاھىر تۇغلۇق

ئەقىل - پاراسەت ئەگۈشتىرى (2)

ئوغلۇم، ئالدىڭغا قارا

2

شىنجاڭ خەلق نەشرىياتى

图书在版编目(CIP)数据

智慧教育:儿子向前看/亚尔买买提·塔依尔.—乌鲁木齐:新疆人民出版社,2004.8

ISBN 7—228—08975—8

Ⅰ.智… Ⅱ.①亚… Ⅲ.福乐智慧—青少年读物—维吾尔语(中国少数民族语言) Ⅳ.I222.744

中国版本图书馆 CIP 数据核字(2004)第 085440 号

责任编辑:艾则孜.吐尔迪

责任校对:帕丽迪·艾力

封面设计:艾克拜尔·沙力

知慧教育(第 2 辑)

儿子向前看 (维吾尔文)

(下)

亚尔买买提·塔依尔 著

新 疆 人 民 出 版 社 出 版

(乌鲁木齐市解放南路 348 号 邮编:830001)

新疆新华书店发行

乌鲁木齐仁祥印务有限公司印刷

850×1168 毫米 32 开本 11 印张

2004 年 8 月第 1 版 2004 年 10 月第 1 次印刷

印数:1—5000

ISBN 7—228—08975—8 总价 :39.00 元(上下)

单价:15.00 元

ئاپتوردىن

ئەسسالامۇئەلەيكۇم ھۆرمەتلىك كىتابخانلىرىم ، سىلەرگە سالام!

سىلەر ھازىرغىچە سۆيۈپ ئوقۇپ كېلىۋاتقان «ئوغلۇم، ئالدىڭغا قارا» دېگەن ئەسىرنىڭ 13 يىل ئۆتكەندىن كېيىنكى بۇگۈنكى كۈندە قايتا تولۇقلاپ ئىشلەپ ، تەخىملۇ مۇكەممەللەشتۈرۈپ يېزىپ قايتا سىلەرگە سۇندۇم . بۇ كىتاب ھازىرغىچە كۆپ قېتىم بېسىلىپ تارقىتىلغان بولسىمۇ ، جەمئىيەتنىڭ ئېھتىياجىنى قاندۇرالمايلا كەلدى . مەن شۇ مۇناسىۋەت بىلەن مېنىڭ ئەسەرلىرىمنى قوللاپ ، سۆيۈپ ئوقۇپ كېلىۋاتقان ئوقۇرمەنلىرىمگە چىن كۆڭلۈمدىن رەھمەت ئېيتىمەن ، رەھمەت!

ئىنسانىيەتنىڭ بارلىق تىرىشچانلىقلىرى ۋە ئۇرۇنۇشلىرى ئاخىرقى ھېسابتا ئۆزىنى ئىزدەش ۋە ئۆزىنى ياشاۋاتقان دەۋرگە مۇناسىپ قۇرۇپ چىقىش ئۈچۈن كۈرەش قىلىشتىن ئىبارەت ئىكەن . شۇڭا ، ھەرقانداق بىر مىللەت ئۆزىنى زامان تەلىپىگە مۇۋاپىقلاشتۇرۇش ، ھاياتتىن ئىبارەت رىقابەت بەيگىسىدە غالىبلىق تۇغىنى قولىدا تۇتۇش ئۈچۈن ، ئۆزىنى بىلىشكە توغرا كېلىدىكەن . چۈنكى ، دۇنيا قانچىلىك تەرەققىي قىلسۇن ، باشقىلارنىڭ زەر تونىدىن يەنىلا ئۆزىنىڭ كونا چاپىنى ئەسقاتىدىغانلىقىنى سىلەرمۇ ياخشى بىلىسىلەر . ئەپسۇسكى ، بىزنىڭ ئەنئەنىۋى مەدەنىيىتىمىز ھەرگىزمۇ «ئەسكى چاپان» ئەمەس ، بەلكى بىزنىڭ مەۋجۇتلۇقىمىزغا كاپالەتلىك قىلىۋاتقان

ئەڭگۈشتەر . بىزنى تونۇگۇن بىلەن باغلاپ تۇرغان ، ئەتە ئۇچۇن يەنىلا كۆۋرۈك بولىدىغان بۇ ئەڭگۈشتەرنى ھەربىر ھەقدارنىڭ قوغداش ۋە ئۇنىڭغا مەسئۇل بولۇش مەجبۇرىيىتى بار .

بىزدە ياخشى بىر تەبىئەت ، ئالىي بىر گېن بار . بىزدە پەقەت ئۇنى جايىدا جارى قىلدۇرۇشلا كەم . ئەگەر قەدىمكىلەر يارانقان يۇكسەك مەدەنىيەت بۆشۈكى ۋە شەرق ئىدىئولوگىيىسىنىڭ ئالتۇن ھالقىسىنى تەشكىل قىلغان ئۇيغۇر ئىدىئولوگىيىسى بىلەن ياخشى تونۇشۇپ چىققاندا ، ئۆزىمىزدە تۆگىگۈسىز مەنىۋى بايلىقنىڭ بارلىقىغا قايىل بولماي تۇرالمايمىز .

يۇسۇپ خاس ھاجىپ مانا شۇ ئۇيغۇر ئىدىئولوگىيىسىنىڭ ئۇلۇغ بايراقدارى . ئۇ يارانقان مەنىۋىيەت چوققىسىغا پامىشش بىزنى پارلاق ئىستىقبالغا يېتەكلەيدۇ . ئۇ بىز ئۇچۇن قالدۇرۇپ كەتكەن «قۇتادغۇبىلىك» ئارقىلىق ئۆزىمىزنى تاپالايمىز ، ھەقىقەتكە يېقىنلىشالايمىز ، ياشاشنى بىلەلەيمىز ۋە روھىمىزنى ئۇرغۇتالايمىز . «قۇتادغۇبىلىك» كە مۇجەسسەملەنگەن بىلىش نەتىجىلىرى مەڭگۈ ئۆزىنىڭ قىممىتىنى يوقاتمايدۇ . چۇنكى ، ئۇنىڭدا ئىنسانىيەتنىڭ يەتمەكچى بولغان ئۇلۇغ ئارزۇ - ئىستەكلىرىنىڭ ئىجتىمائىي قانۇنىيىتى ۋە پەلسەپىۋى ھەقىقىتى كۆرسىتىلىپ بېرىلگەن .

«قۇتادغۇبىلىك»نىڭ مەنىۋى ئىلھامى مېنى تەتقىقاتقا ئىشتىراك قىلغان . مەن ئۇنى ھەر قېتىم ئوقۇغىنىمدا ئۇنىڭ كۆز ئالدىمدا يېڭى - يېڭى مەنىلەرنى بېرىۋاتقانلىقىنى ، ھايات ئۇچۇن يېڭى - يېڭى سەھىپىلەرنى ئېچىۋاتقانلىقىنى ھېس قىلىمەن . شۇڭىمۇ مەن يۇسۇپ خاس ھاجىپنى ئۆزۈمنىڭ ئۆمۇرلۇك مەنىۋى ئۇستازىم ، «قۇتادغۇبىلىك»نى بولسا ئۆمۇرلۇك تەتقىقات نىشانىم قىلىپ تاللىغانىدىم . مانا شۇ ئىلھام ۋە مۇھەببەتنىڭ تۇرتكىسى

بىلەن «ئوغلۇم ، ئالدىڭغا قارا» ، «ھايات ۋە مۇۋەپپەقىيەت» ، «بۇۋام شۇنداق ئۆگەتكەن» ، «ئۇيغۇرلاردا پەرزەنت تەربىيىسى» ، پەلسەپىۋى رومان «قۇتادغۇبىلىك» قاتارلىق ئەسەرلىرىمنى سىلەر بىلەن يۈز كۆرۈشتۇرۇشكە مۇۋەپپەق بولدۇم .

بىر ئالىم «قۇتادغۇبىلىك»نى ياسىداق بىر شەھەرگە ئوخشىتىپ ، ئۇنىڭ كوچىلىرىنى تېخى بىر ئادەممۇ تولۇق ئايلىنىپ چىقىش شەرىپىگە ئىگە بولالمىدى ، دېگەنىدى . مەنمۇ ئۆزلۇكسىز ھالدا بۇ مەنىۋى شەھەرنىڭ ياسىداق كوچىلىرىنى كېزىش ئۈچۈن تىرىشىۋاتىمەن . ئۇ بەخش ئەتكەن ئاجايىپ روھىي كۈچ ، ئۇنىڭغا سىڭدۈرۈلگەن يۈكسەك ئاڭ ، ئىلغار دۇنيا قاراش ، ئۆز زامانىسىدىن ئاللىقاچان ھالقىپ كەتكەن بىلىش چوڭقۇرلۇقى ھازىرقى مەدەنىيەت دۇنياسىدىمۇ يەنىلا مۇتەۋەر ئورۇنغا ئىگە بولالايدۇ ، دەپ قارايمەن . يۇسۇپ خاس ھاجىپ بىز ئۈچۈن ئۇقۇمۇشلۇق ، دانىشمەن ئاتا . «قۇتادغۇبىلىك» مەڭگۈلۈك مەنىۋى ئۇستاز . ئۇنىڭ كۆرسەتكەن يولى ھەقىقەت يولىدۇر . ئەگەر ئۇ يولدىن چەتنەپ كەتسەك ، ئازغۇنلۇق چۆلىدە تېنەپ قالغان يولۇچىدەك نە قارارىمىز ۋە نە نىشانىمىزنى يوقىتىپ قويىمىز .

مەن شۇ مۇناسىۋەت بىلەن كىتابخانلىرىمغا شۇنى تەۋسىيە قىلمەنكى ، بىلىشنى ئاۋۋال ئۆزىنى بىلىشتىن باشلىشىمىز كېرەك . كىتاب دۇنياسىدىن ئىبارەت مەدەنىيەت خەزىنىسىگە يول ئالماقچى بولغان ھەربىر ئۇيغۇر پەرزەنتى ئىشنى ئۇيغۇرلارنىڭ ئىلغار ئىدىئولوگىيىسى بىلەن ئۇچرىشىشتىن باشلىشى لازىم . بىز ئۇنى ھەقىقىي چۈشىنىپ يەتكەندە ھازىرغىچە ئوقۇۋاتقان خېلى نۇرغۇن كىتابلاردىنمۇ چوڭقۇرراق مەنىۋى ئوزۇقلا ئىگە

بولغانلىقىمىزنى ھېس قىلالايمىز .

بۇ بىر ھېكمەت ئۇنچىلىرى بىلەن جابدۇنغان ، ھايات تەجرىبىلىرى بىلەن يۇغۇرۇلغان نەسىھەت كىتابىدۇر ، بۇنىڭدىن نەسىھەت ئالغان كىشى ئۆمۈر مۇساپىسىدە ياخشى بىر مەنزىل سىرداشقا ئىگە بولىدۇ . ئەگەر بۇ كىتاب سىنىڭ قەلب ھېسلىرىڭنى ئويغىتالمىسا ، ئۇ قەلبىنى ئۆلگەن ھېسابلىساڭ بولىدۇ .

مەن بۇ قېتىم نەشر قىلدۇرغان توققۇز قىسىملىق «ئەقىل-پاراسەت ئەڭگۈشتىرى» نامىدىكى كىتابلىرىمدىن باشقا ئاللا بۇيرىسا ، يېقىندا «قۇتادغۇبىلىك ۋە ئىسلام روھى» ، «قەدىمكى ئۇيغۇرلارنىڭ سەرخىللاشتۇرۇش تەسەۋۋۇرى» «ئۇچ ئەڭگۈشتەر» — «ئۇيغۇرلاردا ئەخلاق ئەڭگۈشتىرى» ، «ئۇيغۇرلاردا بەخت ئەڭگۈشتىرى» ، «ئۇيغۇرلاردا مۇۋەپپەقىيەت ئەڭگۈشتىرى» ، «ئاياللاردا دىيانەت ۋە خىيانەت» ، «مەدەنىيلىشىشمۇ ، ياتلىشىشمۇ» قاتارلىق كىتابلىرىمنى سىلەرنىڭ بەھرىلىنىشىڭلارغا سۇنماقچى ، يۇقىرىقى كىتابلىرىم ئەسەرلىرىمنى ياقتۇرۇپ ئوقۇۋاتقان ئوقۇرمەنلىرىمگە ئەرزىسە ، ئۆزىمىزنى بىلىش ۋە چۈشىنىش جەھەتتىكى بوشلۇقنى تولدۇرۇشتا بەلگىلىك رول ئوينىيالىسا ، ئاندىن مەن مۇۋەپپەقىيىتىمدىن خۇرسەن ، ئەجرىمدىن رازى بولاتتىم .

مۇندەرىجە

ئاپتوردىن 1

مۇقەددىمە خاسىيەتلىك چۈش 1

بىرىنچى باب ئىلىمنىڭ ھەممىتى ، ئىلىم ئىگە - لىرىنىڭ ھۆرمىتى ۋە بىلىمسىزلىكنىڭ پالاكىتى توغ- رىسىدا 9

ئىككىنچى باب ئەقىلنىڭ قىممىتى ۋە سۈپەتلىرى توغرىسىدا 27

ئۈچىنچى باب ھاياتلىقنىڭ قىممىتى ۋە ئۇنى ئۇلۇغ- لاشنىڭ زۆرۈرىيىتى توغرىسىدا 40

تۆتىنچى باب ئاتا - ئانىلارغا مەسلىھەت ، بالىلارغا ئىبرەت 57

بەشىنچى باب نىكاھ مۇقەددەسلىكى ۋە ئائىلە بەختى توغرىسىدا 67

ئالتىنچى باب ئىچىملىك ۋە چېكىملىككە بېرىل- گۈچىلەر توغرىسىدا 87

يەتتىنچى باب ئالدىراقسانلىق بىلەن غەزەپنىڭ مەق- سەت تېگىنىڭ مۇۋەپپەقىيەت قۇياشىنى كۆرسەتمەي- دىغانلىقى توغرىسىدا 99

سەككىزىنچى باب كۆزى توق بولۇش ، تەمە خالا- تىسىنى تاشلاش توغرىسىدا 104

توققۇزىنچى باب كۆرەلمەسلىك ۋە پىتنە - پاساد- نىڭ ئەڭ زەزىل كېسەللىك ئىكەنلىكى توغرىسىدا

..... 110
ئوننىچى باب دوستلۇقنى قەدىرلەش ، دۇشمەندىن
ھەزەر ئەيلەش توغرىسىدا..... 116
ئون بىرىنچى باب تىل بايلىقىدىن توغرا پايدىلى-
نىش توغرىسىدا 126
ئون ئىككىنچى باب يېزىقنىڭ خاسىيىتى ۋە خەت-
تاتلىق سەنئىتى توغرىسىدا 145
ئون ئۈچىنچى باب ئەۋلادلارنىڭ تەقدىرى ئوقۇتقۇ-
چىنىڭ قولىدا ئىكەنلىكى توغرىسىدا 151
ئون تۆتىنچى باب كىتابنىڭ ھېكمىتى توغرىسىدا
..... 159
ئون بەشىنچى باب ئەنئەنىدىن جۇدا بولغان قوۋ-
مىڭ ھالىنىڭ يامانلىقى ھەققىدە..... 171
ئون ئالتىنچى باب مەردلىك يوسۇنلىرى ، نامەرد-
لىكنىڭ قۇسۇرلىرى توغرىسىدا 176
ئون يەتتىنچى باب ئەجىر - مېھنەت ۋە ساخاۋەت-
نىڭ خاسىيىتى ، ھۇرۇنلۇق ۋە خەسىسلىكنىڭ كاسا-
پىتى توغرىسىدا 189
ئون سەككىزىنچى باب مېھماندوستلۇق ۋە ئام-
مىۋى سورۇنلاردا ئۆزىنى تۇتۇشنىڭ قائىدىلىرى توغ-
رىسىدا..... 203
ئون توققۇزىنچى باب مىزاجغا قاراپ غىزالىنىش ،
تەن ساقلىقىنى كاپالەتلەندۈرۈش توغرىسىدا 226
يىگىرمىنچى باب ئەمچى (دوختۇر)نىڭ پەزىلىتى
ۋە خىسلىتى توغرىسىدا 237
يىگىرمە بىرىنچى باب ئادالەت ۋە قانۇننىڭ نېمە

ئىكەنلىكى توغرىسىدا 244
يىگىرمە ئىككىنچى باب قانۇن يۈرگۈزگۈچى
ئەمەلدارنىڭ قانداق بولۇشى كېرەكلىكى توغرىسىدا
..... 254
يىگىرمە ئۈچىنچى باب دېھقانىنىڭمۇ پەن - مەدە-
نىيەتكە ۋە بەختكە موھتاج ئىكەنلىكى توغرىسىدا
..... 260
يىگىرمە تۆتىنچى باب دىپلوماتىيە ۋە مەدە-
نىيەت ئالماشتۇرۇشنىڭ خاسىيىتى توغرىسىدا ... 265
يىگىرمە بەشىنچى باب سودا رىقابىتىنىڭ خۇددى
بىر جەڭگاھ ئىكەنلىكى توغرىسىدا 274
يىگىرمە ئالتىنچى باب ھېساب ۋە ھېسابات ئىش-
لىرى توغرىسىدا 280
يىگىرمە يەتتىنچى باب بەخت ۋە دۆلەتنىڭ مە-
جەز - خۇلقى توغرىسىدا..... 286
يىگىرمە سەككىزىنچى باب ئاۋام خەلق بىلەن
قانداق مۇناسىۋەت قىلىش توغرىسىدا 291
يىگىرمە توققۇزىنچى باب چۈش ۋە چۈش تەبە-
رى توغرىسىدا..... 296
ئوتتۇزىنچى باب نادانلىق ئۈستىگە قۇرۇلغان
ئېتىقادنىڭ قارىغۇ ئېتىقاد ئىكەنلىكى توغرىسىدا
..... 302
ئوتتۇز بىرىنچى باب تۇرمۇشتىكى يەنە بەزى
مەسىلىلەرگە جاۋاب 325
خاتىمە بوۋامنىڭ ئۈمىد ۋە ئۆزرىسى 336

مۇقەددىمە

خاسىيەتلىك چۇش

بۇگۈن مەن زۇمرەت رەڭلىك مۇقاۋىسىنىڭ ئۈستىگە «قۇتادغۇبلىك» دېگەن ئالتۇن ھەللىك خەت بېسىلغان مۇقەددەس بىلىملەر خەزىنىسىنى ھاياجان ئىلكىدە تولۇق كۆرۈپ چىقتىم. شۇ تاپتا كۆڭلۈم قەسىرىدە زوقلىنىشتىن قوزغالغان ھېسسىيات ئېقىمى دېڭىزدەك دولقۇنلىماقتا. چۈنكى، مەن باشقا بىر دۇنيانى — گۈزەل، ئۈزۈلمەس تەپەككۇر قۇۋۋىتىدىن بىنا بولغان دۇنيانى، ياق، ھېكمەت گۈل - غۇنچىلىرى بىلەن بېزەلگەن نەپىس باغۇ بوستانىنى كۆرگەندەك بولدۇم. شۇ تۇپەيلى ئۈزۈمنى باشقىچىلا بىر ئادەم بولۇپ قالغاندەك سەزمەكتىمەن، ۋۇجۇدۇمدا قوزغالغان پەخىرلىنىش ۋە بەخت تۇيغۇسى قەلبىمدە شۇنداق غۇرۇر پەيدا قىلغان بولسا كېرەك. شۇنىڭ بىلەن بۇ بەخت ھېسلىرىمدىن باشقىلارنىمۇ ھەم بەھرىمەن قىلىشنى، ئۇلارنىمۇ بۇ بەخت باغچىسىغا باشلاپ كىرىشنى ئويلاپ قالدىم. ئەپسۇس، بۇ ئارزۇيۇمنى قانداق ئىشقا ئاشۇرۇشنى بىلمەي، خىيال كېچىكلىرىدە تېڭىرقاپ يۇرۇپ، شېرىن ئۇيقۇ دېڭىزىغا غەرق بولغىنىمنى ئۇقمايلا قاپتىمەن. بۇ ئۇيقۇ ماڭا ئاجايىپ خاسىيەتلىك بىر چۇش ئاتا قىلدى. چۈشۈمدە: بۇك - باراقسان باغۇ بوستانىنىڭ بىر ئېتىكى ئايان بولدى. بىز بىر توپ ياش - ئۆسمۈرلەر بىر خىل غايىبانە تەلپۈنۈش ئىچىدە ئولتۇرۇپتىمىز. ھەممىمىزنىڭ ئاغزىدا: «بۇ يەرگە خىزىر بوۋام كېلىپ، بىزگە

ئەڭگۈشتەر . بىزنى تۇنۇگۈن بىلەن باغلاپ تۇرغان ، ئەتە ئۇچۇن يەنىلا كۆۋرۈك بولىدىغان بۇ ئەڭگۈشتەرنى ھەربىر ھەقدارنىڭ قوغداش ۋە ئۇنىڭغا مەسئۇل بولۇش مەجبۇرىيىتى بار .

بىزدە ياخشى بىر تەبىئەت ، ئالىي بىر گېپىن بار . بىزدە پەقەت ئۇنى جايىدا جارى قىلدۇرۇشلا كەم . ئەگەر قەدىمكىلەر يارانقان يۇكسەك مەدەنىيەت بۇشۇكى ۋە شەرق ئىدىئولوگىيىسىنىڭ ئالتۇن ھالقىسىنى تەشكىل قىلغان ئۇيغۇر ئىدىئولوگىيىسى بىلەن ياخشى تونۇشۇپ چىققاندا ، ئۆزىمىزدە تۇگىگۈسىز مەنىۋى بايلىقنىڭ بارلىقىغا قايىل بولماي تۇرالمايمىز .

يۇسۇپ خاس ھاجىپ مانا شۇ ئۇيغۇر ئىدىئولوگىيىسىنىڭ ئۇلۇغ بايراقدارى . ئۇ يارانقان مەنىۋىيەت چوققىسىغا يامىشىش بىزنى پارلاق ئىستىقبالغا يېتەكلەيدۇ . ئۇ بىز ئۇچۇن قالدۇرۇپ كەتكەن «قۇتادغۇبىلىك» ئارقىلىق ئۆزىمىزنى تاپالايمىز ، ھەققەتكە يېقىنلىشالايمىز ، ياشاشنى بىلەلەيمىز ۋە روھىمىزنى ئۇرغۇتالايمىز . «قۇتادغۇبىلىك»كە مۇجەسسەملەنگەن بىلىش نەتىجىلىرى مەڭگۇ ئۆزىنىڭ قىممىتىنى يوقاتمايدۇ . چۇنكى ، ئۇنىڭدا ئىنسانىيەتنىڭ يەتمەكچى بولغان ئۇلۇغ ئارزۇ - ئىستەكلىرىنىڭ ئىجتىمائىي قانۇنىيىتى ۋە پەلسەپىۋى ھەقىقىتى كۆرسىتىلىپ بېرىلگەن .

«قۇتادغۇبىلىك»نىڭ مەنىۋى ئىلھامى مېنى تەنقىقانقا ئىشتىراك قىلغان . مەن ئۇنى ھەر قېتىم ئوقۇغىنىمدا ئۇنىڭ كۆز ئالدىمدا يېڭى - يېڭى مەنىلەرنى بىرىۋاتقانلىقىنى ، ھايات ئۇچۇن يېڭى - يېڭى سەھىپىلەرنى ئېچىۋاتقانلىقىنى ھېس قىلىمەن . شۇڭىمۇ مەن يۇسۇپ خاس ھاجىپنى ئۆزۈمنىڭ ئۇمۇرلۇك مەنىۋى ئۇستازىم ، «قۇتادغۇبىلىك»نى بولسا ئۇمۇرلۇك تەنقىقات نىشانىم قىلىپ تاللىغانىدىم . مانا شۇ ئىلھام ۋە مۇھەببەتنىڭ تۇرتكىسى

بولىدۇ . ئارزۇ - ئۈمىد ئادەمنى ياشارتىدۇ . چۈنكى ، كىشىنىڭ هايات يىلتىزى ئارزۇ - ئۈمىد بۇلىقىدىن سۇ ئىچىدۇ ئەمەسمۇ! ئۇنداقتا ، جاۋاب بېرىڭلار ، سىلەرنىڭ مەقسەت - مەنزىلىڭلار نېمە ؟ قېنى ، مەن غايە لەۋھەيىڭلارغا يېزىلغان ئەقىدە ماۋزۇسىنى كۆرەي ، ئاندىن ئېھتىياجىڭلارغا قاراپراق بىر نېمىدەي . هەرقانداق قىممەتلىك نەرسىمۇ ئېھتىياجدىن زىيادە بولسا ، ئەسلىي قىممىتىنى يوقىتىدۇ .

بىز ئاغزى - ئاغزىمىزغا تەگمەي سۆزلىدۇق : بىرى ، ئالىم بولماقچى دېسە ، يەنە بىرى ، پۇل تېپىپ باي بولماقچى ئىكەنلىكىنى ئوتتۇرىغا قويىاتتى ؛ بىرى گېنېرال بولماقچى دېسە ، بىرى قارىي بولماقچى دەيتتى ؛ بىرى دوختۇر بولىدىغانلىقىنى ئېيتتى ؛ بىرى باشلىق بولۇش هەۋىسىنى بىلدۈرسە ، يەنە بىرى مەن پۇل تېپىپ جاهان كېزىمەن ، دەيتتى ... قىسقىسى ، بالىلارنىڭ غۇبارسىز قەلبىدىن چىقىۋاتقان جاۋابلار ئۇلار ئىنتىلىۋاتقان مەنزىل مەنزىرىسىنى ، مەقسەت - مۇددىئالارنى ، مۇرەككەپ هايات نىشانىنى نامايان قىلاتتى .

ئارزۇ - تىلەكلەرنىڭ قارىمۇقارشىلىقىدىن شەكىللەنگەن مۇرەككەپلىك بوۋامنىڭ ئۈمىدلىك چىرايىنى تۇمانلاشتۇرۇپ قويدى بولغاي ، نۇرانە چېهرىدە بىر خىل قانائەتسىزلىك ئىپادىلىنىپ ، بېشى مەنىلىك بىر چايقالدى - دە ، يەنە دەرهال قەددى رۇسلاندى . ئۇ مەنىلەر خەزىنىسىدىن سۆز ئۇنچىلىرىنى چېچىپ ، سەبىي دىللاردىكى بوشلۇقنى تولدۇرۇشقا باشلىدى :

— بالىلىرىم ، سىلەر بىزنىڭ پۇشتىمىز ، ئۈمىد قۇشىمىز . چۈنكى ، سىلەر ئەجدادىڭلار ئېچىپ بەرگەن هەقىقىي هايات يولىنىڭ ۋارىسلىرى . بۇ مۇقەددەس بۇرچۇڭلارنى ئادا قىلىش مەلۇم مەنىدىن ئېيتقاندا ، ئىجتىمائىي كەيپىياتىڭلاردىكى ناچار

خاهىشلار ئەركىسىگە يۈگەن سېلىپ ، ئىنسانىي پەزىلەت يولىدا ئۆزۈڭلارنى قۇربان قىلىشقا باغلىق .

ئەي قەدىرلىك بالىلىرىم ، ئېسىڭلاردا تۇتۇڭلار كى ، سىلەرنىڭ دۇنياغا كۆز ئېچىپ ئەقلىڭلارغا كېلىپ ، ئالدى بىلەن ئورۇندايدىغان مەجبۇرىيىتىڭلار ئۆزۈڭلارنىڭ ئادەم ئىكەنلىكىڭلارنى تونۇش ۋە ئۆزۈڭلارنى ئادەمىلىك مەرتىۋىسىگە يەتكۈزۈش بولسۇن . ھەرقانداق يۇقىرى مەرتىۋە ، ھەرقانداق سەلتەنەت ، ھەرقانداق ئىمتىياز ئادەمىيلىك مەرتىۋىسىدىن ئۈستۈن بولمايدۇ . ئادەمىيلىك بولمايدىكەن ، ھەرقانداق ئۇلۇغلۇقمۇ بەربىر . بۇ دۇنيادا ئادەم كۆپ ، لېكىن ئادەمىيلىك مەرتىۋىسىگە ئېرىشكەنلەر كەم . ھەقىقىي ئادەم بولۇش ئۇنچىۋالا ئوڭاي ئەمەس .

①5730 كىشىلەر ئارا ، كۆر ، كىشى ئول بولۇر ،
ئۇنىڭدىن كىشىلەر كۆپ پايدا ئالۇر .

1599 يۈرى ، ئۇي ئاتانما ، كىشىلىك تىلە ،
كىشىگە كىشى بول كىشىلىك بىلە .

1600 كىشىلىككە كىشى ئاتاندى كىشى ،
كىشىلىك بىلەن ئات كۆتۈردى كىشى .

دۇنيادا ئارزۇسىز ئادەم بولمايدۇ ، چىن ئادەم بولۇش ئارزۇسى باشقا ئارزۇلارنىڭ پادىشاھى . راست ، يەنە كۆپلىگەن ئارزۇلار بار . ئۇلار پەقەت ھەقىقىي ئادەم بولغاندىلا ئەمەلگە

① «قۇتادغۇبىلىك»تىكى بېيت نومۇرىنى كۆرسىتىدۇ . باشقا بەتلەردىمۇ شۇنداق .

ئاشىدۇ . ھايات سەيناسىدا كىشىلەرنىڭ تۇرمۇش يولى ئارزۇ - ئىستەك بىلەن بېزەلگەن بولىدۇ . ئىستەكسىز ، ئارزۇسىز كىشىلىك ھايات قاقشال دەرەخكە ئوخشايدۇ . ئادەم ئارزۇ - ئۇمىدتىن مەھرۇم بولىدىكەن ، ھاياتتىن مەھرۇم بولىدۇ . يەنە مۇنداق بىر ھەقىقەتنى ئۇنتۇماسلىقى كېرەك ، ئىنسان ئارزۇسى چەكسىز بولۇپ ، ئۇ ھەر ۋاقىت ئۆزىنى يېڭىلاپ يېڭى مەزمۇن بىلەن زاھىر بولۇپ تۇرىدۇ . شۇڭا ، ئىنسانلار ھازىرغىچە كىشىلىك تۇرمۇش ئارزۇسىنىڭ چېكىنى تەسەۋۋۇر قىلالمىغىنى يوق . بىزدە «توققۇزى تەل بولغاندا ئادەم ئۆلىدۇ» دەيدىغان بىر سۆز بار . بۇ ئىنسان ئارزۇسىنىڭ چەكسىزلىكى بىلەن ئۆمۈرنىڭ چەكلىكلىكىنىڭ مۇقەررەرلىكى . ئوغلۇم ، سىلەر ھازىر ئىنسانىيەتنىڭ خېلى يۇكسەك تەرەققىيات دەۋرىدە ياشاۋاتقان بولساڭلارمۇ ، بىراق ئۇمۇ ئىنسانىيەت ئارزۇسىنىڭ يۇقىرى چېكى ئەمەس . سىلەر تېخىمۇ گۈزەل تۇرمۇش يارىتىش ئۈچۈن تىرىشىۋاتىسىلەر . ئىنسانلار ئەڭ دەسلەپكى تاش قورال دەۋرىدىن تەرەققىي قىلىپ ، زامانىڭلاردىكى ئېلېكترون دەۋرىگە قەدەم قويغان بولسىمۇ ، بۇنىڭلىق بىلەن قانائەت ھاسىل قىلغىنى يوق ، ئەگەر قانائەت تورى تارتىلسا ، تەرەققىيات دەرۋازىسى تاقىلىدۇ . مۇنداق دېسەم ، ئۇنداق بولسا بىز نېمە ئۈچۈن ئارزۇ قوغلىشىپ ياشايمىز ، بەربىر ئارزۇغا قانماي ئۆلۈپ كەتكەندىكىن ، بىز ئۈچۈن كېيىنكىنىڭ نېمە زۆرۈرىيىتى ؟ دەيدىغانسىلەر . بالىلىرىم ، بۇ دۇنيادا ئادەم يەككە - يېگانە ياشىيالمايدۇ ، ئەگەر سىلەر ئارزۇنى ئۆزۈڭلارنىڭ مەنپەئىتى ۋە شەخسىيەتچىلاردىنلا ئىزدىسەڭلار ، بۇ تولىمۇ ئەخمەقلىق ، نادانلىق ، بىغەرەزلىك بولىدۇ . شۇنى بىلىڭلاركى ، سىلەر ئۆزۈڭلارنىڭ قىممىتىنى پەقەت كىشىلىك جەمئىيەتتىنلا تاپالايسىلەر . ئارزۇ - غۇنچەڭلار

خەلق ئارزۇسى تۈپرىقىدا يىلتىز تارتقاندىلا ، خۇش پۇراق چاچالايدۇ .

3931 ئۆز نەپسىن دېگەنلەر ئادەم بولۇرمۇ ؟
ئەل نەپسىن دېسە كىم چىن كىشىدۇر ئۇ .

3930 بۇيان كەل ، نەپسى بەر كىشىگە ، يارا ،
نەپسىسىز ئۆلۈك ئول تىرىكلەر ئارا .

ئوغلۇم ، تەبىئەت دۇنياسى بولمىسا ئىنسانلارنىڭ مەۋجۇت بولۇپ تۇرالمايدىغانلىقىغا ئوخشاش ، جەمئىيەت بولمىسا ئادەممۇ ئۆزىنىڭ ئادەمىيلىكىنى يوقىتىدۇ . ئادەملەر تەبىئەتكە كۆچ سەرپ قىلىدۇ ، تەبىئەت ئۇلارغا ھاياتلىق ئاتا قىلىدۇ . ئۇنداقتا كىشىلىك جەمئىيەتچۇ ؟ جەمئىيەتمۇ ھاياتلىقلاردىكى بىر تىرىلغۇ يەر ، نېمە تېرىشاڭلار شۇنىڭغا ئېرىشىسىلەر . ھاياتلىقلاردا بەرەر مۇۋەپپەقىيەتكە ئېرىشىش ئۈچۈن زور تىرىشچانلىق كۆرسىتىشىڭلارغا توغرا كېلىدۇ . تىرىشچانلىقسىز ، بەدەلسىز بەختىيار تۇرمۇش يارىتىش مۇمكىن ئەمەس . بۇ ھاياتلىق قانۇنىيىتى . ھاياتلىقتا شۇنىمۇ كۆرۈسىلەركى ، ئادەملەرنىڭ ئىنتىلىشى ، ئارزۇسى ۋە بۇ ئارزۇنى ئىشقا ئاشۇرۇش ئۈچۈن تاللىغان يولى ئوخشاش بولمىغاچقا ، ئاخىرقى نەتىجىمۇ ئوخشاش بولمايدۇ . جەمئىيەت ھەرقانداق ئادەمنىڭ نېيىتى ، ئەجرى ۋە قىلمىشى ئەتمىشلىرىگە قاراپ مۇناسىپ جاۋاب قايتۇرۇشقا قابىل . كىشىلىك جەمئىيەتنە ھايات يولىنى توغرا تاللىيالمىغان ئادەم ھەرگىز گۈزەل ئىستىقبالغا ئىگە بولالمايدۇ .

6332 جاھانىنىڭ پەزلى بىر ، قۇسۇرى مىڭدۇر ،
نېچۈك ئۆتكۈزسە كىشى ، ئۇ شۇنداق ئۆتۈر .

3671 ئۈمىد ۋە خەۋپىنى سەن قانات ئەيلىگىن ،
بۇ ئىككى ئارادا يولۇڭ تاللىغىن .

— ئى دانىشمەن بوۋا ، ھەقىقەت ئىپادىلەنگەن سەمىمىي سۆزلىرىڭىز قەلبىمىزگە خىجىللىق ئوتىنى تۇتاشتۇردى . بۇ ئوتنى ئۆچۈرۈشكە نە ھەددىمىز ، كۆڭۈل يارىسىنى داۋالاشقا نە سەۋرىمىز بولسۇن ! ھېكمەت مەلھىمىڭىزنى جاراھىتىمىزگە ئۇستىگە چېپىڭ - دە ، ھايات مەنزىلىمىزگە نۇرلۇق مەشئىلىڭىزنى يېقىڭ !

— ئوغلۇم ، ئىنسانىنى ئۇلۇغ مەرتىۋىگە ئىگە قىلىدىغان مۇنداق مۇھىم ئۇچ ئامىل بار : بىرى ، ئىلىم - ھېكمەت ؛ ئىككىنچىسى ، ئەخلاق - پەزىلەت ۋە توغرا ئىنسانىي مۇناسىۋەت ؛ ئۈچىنچىسى ، ياخشى ئەمەل ۋە شىجائەت . مانا بۇ سائادەت قەدىمى . بۇنداق قەدەم ئىز باسقان ھەرقانداق جاھالەت گۆرىستانلىقىدىن ساخاۋەت گۈلى ئېچىلىدۇ ، قاباھەت دەشتىدىن بەخت قۇياشى يۇز ئاچىدۇ .

— ئى بوۋا . ئۇنداق بولسا بىزنى ھېكمەت دۇنياسىغا باشلاپ كىرىڭ - دە ، ئالدى بىلەن ئىلىم قەسرىنى ئېچىپ ، ئىنسانىي قەدىر - قىممەتكە ئېرىشەلەيدىغان خاسىيەتلىك يولغا باشلاڭ ، ۋۇجۇدىمىز سارىيىدا ساقلىنىۋاتقان كىر - توزانلارنى يۇيۇۋېتىڭ .

— ئوغلۇم ، ئۇنداقتا قەلب دەپتىرىڭىزنى ئاچقىن - دە ، زېھىن قەلىمىڭ بىلەن پۈتۈڭلىغىن :

190 كىشىدىن كىشىگە مىراس سۆز قالۇر ،
مىراس سۆزنى تۆتساڭ يۈز پايدا بولۇر

× × ×

ئەپسۇس ، چۈشۈم مۇشۇ يەرگە كەلگەندە ئويغىنىپ كەتتىم . بۇنىڭ سەۋەبكارى سائەت قوڭغۇرىقىنىڭ جاراڭلىق ئاۋازى ئىدى . دەرۋەقە ، دەرسكە كىرىشكە ئازلا ۋاقىت قاپتۇ . مەن ئورنۇمدىن تۇرۇپ ، ئالدىراپ يۈز - كۆزلىرىمنى يۇدۇم - دە ، چايمۇ ئىچمەستىن ماتېرىياللارنى قولتۇقۇمغا قىسىپ دەرسخانا بىناسى تەرەپكە ماڭدىم . قولتۇقۇمدىكى ماتېرىياللارنىڭ ئاساسلىقى يەنىلا «قۇتادغۇبىلىك» بولۇپ ، بايا چۈشۈمدە «بۇۋام»نىڭ ئاغزىدىن ئاڭلىغان مىسرالار ئۇنىڭدا ئەينەن بار ئىدى . بىراق ، چۈشىنىڭ داۋامىنى كۆرەلمىگەنلىكىم ماڭا قاتتىق ئەلەم قىلدى . چۈنكى ، بۇ خاسىيەتلىك چۈش ئۇزاقراق داۋاملاشسا ، «بۇۋام»دىن هايات توغرىسىدا يەنە نۇرغۇن سوئاللارنى سورىۋالغان بولاردىم . ئارقىدىنلا ، بۇنىڭغا ئەپسۇسلىنىشنىڭ بىهاجەت ئىكەنلىكىنى هېس قىلىپ قالدىم . چۈنكى ، قولتۇقۇمدىكى شاھ ئەسەر — «قۇتادغۇبىلىك» بۇۋامغا ۋەكىللىك قىلىدۇ . ئۇنىڭدا ، يۈسۈپ بۇۋامنىڭ ئۇلۇغ مەقسىتى ، غايىسى ، ئۈمىدى ، ئەقىل - پاراسىتى ، هايات قانۇنىيەتلىرى توغرىسىدىكى دانا قاراشلىرى بارغۇ!

مەن چوڭقۇر قىزىقىش ئىلكىدە يەنە بۇ كىتابنى قايتا - قايتا ئوقۇپ هاياتلىق ئۈچۈن قىممەتلىك جاۋابلارغا ئېرىشتىم . هايات مۇساپىمدە دۇچ كەلگەن نۇرغۇن سوئاللارغا جاۋاب تاپتىم . شۇنداق قىلىپ مەن يۈسۈپ بۇۋامنىڭ روهىنى زىيارەت قىلىش شەرىپىگە ئېرىشتىم .

بىرىنچى باب

ئىلىمنىڭ ھىممىتى ، ئىلىم ئىگىلىرىنىڭ ھۆرمىتى ۋە بىلىمسىزلىكنىڭ پالاكىتى توغرىسىدا

ئى قەدىرلىك ئوغلۇم ، سېنىڭ كۆزۈڭ ئېچىلىپ ، ئەقلىڭگە كىرىپ ، قىلىدىغان بىرىنچى ئىشىڭ ئۆزۈڭنىڭ ئادەم ئىكەنلىكىڭنى تونۇشتۇر . ئىنسان دۇنياغا تۆرىلىپ پەقەت ئۆزىنىڭ ئادەم ئىكەنلىكىنى ھېس قىلغاندىن باشلاپلا پەن - مەدەنىيەتكە قەدەم قويغان . ئادەملەرنىڭ ھەممىسى ئەسلىي بۇيۇك بولىدۇ . پەقەت ئۇلارنى بىر - بىرىدىن ئايرىپ تۇرىدىغان بىرلا پەرق بار ، ئۇ بولسىمۇ — بىلىم . بىلىملىك ئادەم ھەرقاچان ، ھەممە يەردە ئۇلۇغ ۋە بۇيۇك سانىلىدۇ ؛ بىلىمسىزلەر خار ۋە ئېتىبارسىز بولىدۇ . نادانلىقنىڭ يىلتىزى شۇنچىلىك ۋەھشىيكى ، ئۇ يوقىلىش ، ھالاكەت مەنبەسىدىن سۇ ئىچىدۇ . بىلىم ئىنسانىنىڭ يۈكسەكلىكە ، بۇيۇكلۇككە يەتكۈزىدۇ ؛ يۈكسەكلىك ، گۈزەللىكنىڭ دۇشمىنىمۇ بىلىمسىزلىكتۇر . سەن ئۆزۈڭ تۆۋەن ئورۇندا بولساڭمۇ ، باشقىلار بىلەن ئوخشاشلا بىر ئىنسان ئىكەنلىكىڭنى تولۇق چۈشىنىشىڭ كېرەك . دەۋرداشلىرىڭدىن ئەقىل - پاراسەتتە تۆۋەن ئورۇندا تۇرۇش نومۇسلۇق ئىش . سەن يۈكسىلىشنى ، ئادەمدەك ياشاشنى بىلىشىڭ كېرەك . بۇنىڭ بىردىنبىر يولى بىلىمنى قەدىرلەش ،

ئوقۇشنى ئۇلۇغلاش ۋە بۇ يولدا جان پىدا قىلىش . پەقەت مۇشۇلا سېنى ئۇلۇغلۇق شۆھرىتى بىلەن مۇكاپاتلايدۇ .

152 بىلىمنى بۇيۇك بىل ، ئوقۇشنى ئۇلۇغ ،
بۇ ئىككى يۇكسەلتۇر قۇلنىمۇ تولۇق .

1958 ئادەم بالىلىرى ھەممە ئەسلىي بۇيۇك ،
بىلىمله خىللىنىپ بولۇر كۆپ تۇزۇك .

بىلسەڭ ، سەن قانچىلىك بىلىملىكسەن ، ئەلگە شۇنچىلىك پايدىلىقسەن ؛ قانچىلىك نادانسەن ، ئەلگە شۇنچىلىك ئېغىر يۈكسەن ، ئۆزۈڭگە ئۆزۈڭ ئاپەتسەن ؛ سەن بۇ دۇنيانىڭ قانۇنىيەتلىرى توغرىسىدا قانچىلىك كۆپ بىلىشكە ئىگە بولساڭ ، شۇنچىلىك ئەركىنلىشىسەن ، ئۆزۈڭگىمۇ شۇنچىلىك پايدىلىشالايسەن ؛ سەن نېمىنى چۈشەنمىسەڭ ، شۇ نەرسە مەڭگۈ يەتكىلى بولمايدىغان قىرغاق بولۇپ قېلىۋېرىدۇ .

بالام ، دۇنيادا بىلگىلى بولمايدىغان نەرسە يوق ، بىز تېخى بىلەلمىگەن نەرسىلەر ناھايىتى كۆپ . ھېچبولمىغاندا ئۆزىنىڭ تارىخى ، مەدەنىيىتى ، ئەخلاق - پەزىلىتى ، مىللىي ئەنئەنىسىنى ۋە ئۆز دەۋرىدىكى ئىلىم - پەن تەرەققىياتىنىڭ ئومۇمىي يۈزلىنىشى توغرىسىدا بەلگىلىك چۈشەنچىگە ئىگە بولمىغان ئادەمنى قانداقمۇ مۇكەممەل ئادەم دېگىلى بولسۇن ؟ بىلىم دېگىنىڭ كىرىشىڭ ۋە مۇۋەپپەقىيەت قىرغىقىغا چىقىشىڭ بىردىنبىر يولى ئۇزلۇكسىز ئۆگىنىش ۋە ئۇزلۇكسىز ئىزدىنىشتۇر . بىلىم دېگەن چىناپ يېگۈزۈپ قويىدىغان نان ئەمەس ، ئالىي بىلىم چوققىسىغا چىقىشتا مەكتەپتە ئوقۇشنىڭ

ئۆزىلا شەرت ئەمەس، ئۇ زور مۇشەققەت بىلەن ئېرىشكىلى بولىدىغان بايلىق، ئۆگىنىش ۋە بىلىش سەن ئۈچۈن مەجبۇرىيەت ئەمەس. بەلكى ئۇ قەتئىي باش تارتىپ بولمايدىغان زۆرۈر شەرت. سەن بىلىسەڭ بىلىم ئۆگىنىش كۈندىلىك ئاش - تاماقتىنمۇ مۇھىم، چۈنكى تاماق يېيىش سېنىڭ ھايات تۇرۇشۇڭغىلا كاپالەتلىك قىلىدۇ، بىلىم بولسا سېنىڭ تىرىك «ئۆلۈك» بولۇپ قالماسلىقىڭغا كاپالەتلىك قىلىدۇ. ئادەمنىڭ مۇھىم بىر ئالاھىدىلىكى — بىلىش، پىكىر قىلىش، ئىزدىنىش؛ بىلىش، پىكىر قىلىش، ئىزدىنىش بار يەردە تەرەققىيات بار، ئادەم بار؛ ئەگەر ئۇنىڭدىن مەھرۇم بولساڭ، ئىنسانىي ئالاھىدىلىكىڭدىن مەھرۇم قالىسەن. بىلىش ھوقۇقى ساڭا ئاتا قىلىنغان ئەڭ مۇقەددەس ھوقۇق، ئۇنىڭدىن مەھرۇم بولۇپ قالساڭ، ھەممە بەھرىمەنلىك ھوقۇقۇڭدىن مەھرۇم بولىسەن.

ئىنسانلار ھاياتلىق دۇنياسىغا قەدەم قويۇشى بىلەن ئارزۇ-ئۇمىد مەشۇتلىرىغا ئېسىلغان. ئۇلار مۇشۇ مەشۇتلارغا ئېسىلىپ ئۇزاق مەزگىل كۈرەش قىلدى. بىراق، ئۇلارغا سايىدەكلا ھەمراھ بولغان قاباھەتلىك زۇلۇم زەنجىرى ئۇلارنى قانىتى يوق قۇشقا ئايلاندۇرۇپ قويغانىدى. ئۇلار ئاخىر بۇ قاباھەت زەنجىرىنى ئۈزۈشنىڭ ئالتۇن قانىتىغمۇ ئىگە بولدى. ئادەملەر ھاياتتا ياشاش ئۈچۈن ھەممىدىن ئاۋۋال ئىلمىنى يولباشچى قىلىشنىڭ لازىملىقىنى چۈشەندى. چۈنكى، ئىلىملا ساڭا ئەڭ توغرا يول باشلىغۇچى بولالايدۇ. ئىلمىنى قورال قىلساڭ، ھەرقانداق مۇشكۈللۈك ئۈستىدىن غالىب كېلەلەيسەن.

302 كىشى ئوغلى سۈندى قوڭۇر يەرگە قول،
بىلىم بىرلە تاپتى ھەر نەرسىگە يول.

115 ئەقىللىق ئۇقار ئول ، بىلىملىك بىلۇر ،
بىلىملىك ، ئەقىللىق تىلەككە يېتۇر .

شۇنى بىلىشىڭ كېرەككى ، بىلىمسىزلىك بەئەينى ساقايماس كېسەللىكتۇر . بۇ كېسەللىك ساڭا ھەر خىل ھاقارەت تامغىسىنى بېسىشقا قابىل . بۇ كېسەلگە ھەرقانداق تېۋىپمۇ داۋا تاپالمايدۇ . بۇنىڭ بىردىنبىر شىپاسى بىلىم ئىگىلەش . ئوغلۇم ، سەن ئۆزۈڭگە ھاقارەت كەلتۈرىدىغان بۇ كېسەللىكتىن تېزرەك قۇتۇلۇشىڭ پېيىگە كىرگىن . بولمىسا تىرىك «ئۆلۈك» بولۇپ قالىسەن . بۇ ھالدا سەندە ئادەملىك نىشانى قالمايدۇ . ئادەم ھامان ئۆلىدۇ ، بۇنىڭ ئۇنچىۋالا دەھشىتى يوق . دۇنيادا ئەڭ دەھشەتلىك ئۆلۈم — تىرىك تۇرۇپ ھايات دەرىخىنى ۋاقتىسىز غازاڭ قىلىش . كەچ كۈز كەلگەندە دەرەخلەرنىڭ غازاڭ بولۇشى ئانچە ئەجەبلىنەرلىك ئەمەس ، يامىنى يازغا ئۇلىشا - ئۇلاشمايلا غازاڭ بولۇش . دېمەكچىمەنكى ، ۋاقتىسىز غازاڭ بولۇشتىن ساقلانغان .

156 بىلىم مەنسىن بىل ، بىلىم نېمە دەر ،
بىلىم ئۇ ساقايتۇر كېسەل بولسا ئەر .

ئوغلۇم ، شۇنى ھەرگىز ئۇنتۇغۇچى بولما : دۇنيادا بىلىمدىن قىممەتلىك بايلىق يوق . سەن قولۇڭدىكى ئاز - تولا مال - دۇنيانىڭغا ئىشىنىپ مەيدەڭنى كەرمە! مال - دۇنيا ساڭا تولۇق بەخت - سائادەت ئىشىكىنى ئاچىدىغان ئاچقۇچ بولالمايدۇ . مال-دۇنيا سېنى ئارامىڭدا قويمايدۇ . ئۇ ساڭا ھەر خىل پالاكەتلەرنى ياغدۇرىدىغان مەنبە بولۇپ قېلىشى ئېھتىمالغا بەك يېقىن . سەن بۇ دۇنيادا مەڭگۇ ياشىيالمايسەن . ئىقتىسادىي بايلىقمۇ ساڭا

مەگگۈ باقىي ئەمەس . ئۇ ، ئوت كېتىش ، ئوغرىلىنىش ۋە قاراقچى تەرىپىدىن بۇلىنىش ، ھاۋايى ھەۋەسكە بېرىلىپ بۇز ۇپ - چېچىلىش قاتارلىق سەۋەبلەر تۈپەيلىدىن سېنى خاراب قىلىشى مۇمكىن . بىراق ، بىلىم بۇ خىل ئاقىۋەتلەردىن ئەبەدىي خالىيدۇر . ئۇ قەلبىڭدە تۇگمەس بايلىق بولۇپ قېلىۋېرىدۇ . ئىجتىھات قىلىپ بىلىمىڭنى تولۇقلاپ ، ئۇنى ئەل ئۈچۈن خىزمەت قىلدۇرساڭ ۋە ئەۋلادلىرىڭغا قالدۇرساڭ ، مەگگۈلۈك نامىڭ قالىدۇ . قەبرەڭنى دەۋر شامالىرى ئۈچۈرۈپ كېتىپ ، ئۇنىڭدىن ئىز - نىشانە قالمىغان تەقدىردىمۇ ، روھىڭ ئەۋلادلىرىڭ قەلبىدە ئەبەدىي ياشايدۇ . بىلگىنكى ، بىلىم ئۇغرى ئالالمايدىغان ھەم كۆيمەيدىغان ھېكمەتلىك گۆھەر .

313 بىلىم بايلىق ئول گادايلاشمايدىغان ،
قاراقچى ۋە ئوغرى ئالالمايدىغان .

ئەي ئوغۇل ، بىلىمسىزلىك سەن ئۈچۈن ئېزىتقۇ ، ئۇ سېنى ئىنسان قېلىپىدىن چىقىرىدۇ ، ئەقىل بوستانىڭنى ئۇششۇتۇپ سارغايتىدۇ . بىلىم — قەبىھلىك ئۈچۈن سېلىنغان كىشەن .

314 كىشىگە ئەقىل ۋە بىلىمدۇر كىشەن ،
يامانلىق قىلالماس ئەر كىشەن بىلەن .

ئىنسان بالىسى ئۈچۈن ئەڭ چوڭ ئەيىب — بىلىمسىزلىك ، دىلى قاراڭغۇلۇق ، نادانلىق ، كۆزى ئوچۇق قارىغۇلۇق . بىلىم كۆزى يوققا كۆز ، پۇتى يوققا پۇت ، قولى يوققا قول ، تىلى يوققا تىل بولالايدۇ . شۇڭا ، سەن ئۆزۈڭنىڭ بىلىمسىزلىكىڭدىن

نومۇس قىلىشىڭ كېرەك . دۇنيادا ئەڭ قىممەتلىك نەرسىنى تاللىيالمىغان ئىنساندا ئىنسانىي تۇيغۇ كەم بولىدۇ ياكى بولمايدۇ .

260 جاھاندا نېمە بار بىلىمدىن قىممەت ،
بىلىمسىز دېسە ئىنسان ئۇچۇن بەكمۇ سەت .

بىلىم ئىگىلەشكە ئىشتىياق بىلەن كىرىشكىن ، بىلىمسىز كىشىنىڭ ھېچبىر كىشىگە پايدىسى تەگمەيدۇ . بىلىم - ھۇنەرسىز كىشى قۇرۇق خادىغا ئوخشايدۇ . قۇرۇق خادا ھەتتا ئۆزىگىمۇ سايە چۈشۈرەلمەيدۇ . ھۇنەر - بىلىم بىلەن ئادەم ھەقىقىي ئادەمدۇر . بولمىسا ھايۋاندىن ھېچقانداق پەرقى بولمايدۇ . ھەتتا ھايۋانمۇ بىلىمسىز ئىنساندىن ياخشىراق . سەن ئۆزۈڭنى كامالەتكە يەتكۈز . يۇزۇڭ يورۇق بولسۇن .

ئادەم كىينىم - كېچەك ، چىراي - تۇرق بىلەنلا ئادەم ھېسابلانمايدۇ . سەن ئۆزۈڭنىڭ بايلىق شۆھرىتىڭ بىلەن پەخىرلەنمە . ھەرقانداق شان - شەرەپ ، ئابرۇي ئىلىم ئارقىلىق تىكلەنگەن شانۇ شۆھرەتتىن ئۇلۇغ بولمايدۇ . سەن ئۇلۇغ كىشىلەرنىڭ ئەۋلادى بولغانلىقىڭ ئۈچۈنلا قەدىرلىك بولۇۋەرمەيسەن . سەن ئاتا - ئاناڭدىن ، ئەجدادىڭدىن قالغان نام-نەسەب بىلەن ئەمەس ، بەلكى ئۆز ئەقىل - پاراسىتىڭ ۋە ئىلىم-ھۇنىرىڭ بىلەن ئىپتىخارلانغان . ئۇچاڭدىكى كىينىم - كېچەك ، زىبۇزىننەت قۇرۇق سۆلەتتىن باشقا نەرسە ئەمەس . ئۇ سېنىڭ ئالىيلىقىڭغا گۇۋاھ بولالمايدۇ . ئەگەر ئۇستۇبشىڭ كاتتا بولۇپ ، ئىچىڭ كاۋاك بولسا ، ئۇنداقتا قورۇق ھەيكەلدىن پەرقلەنمەيسەن . ئەگەر يۇقىرىدىكى تاشقى سۈپەتلىرىڭگە ئىلىم -

پەن قوشۇلسا كىمخابقا گۈل چەككەندەك بولىدۇ .

2452 قۇرۇق بىر بويا قىلىق ھەيكەل — ئىلىمسىز ،
بىلىملىك كىشى ئورنى كۆكتە — ئېگىز .

دۇنيادا دوست تۇتۇش توغرا كەلسە ئالدى بىلەن ئىلىم - پەننى دوست تۇتقىن . ھەرقانداق دوست ساڭا ئىلىم - پەندەك مېھرىبان بولالمايدۇ . ئىلىم داۋاملىق ساڭا سايەڭدەكلا ھەمراھ بولۇپ ، ئېغىر ئەھۋالدا قالغاندا قولداش بولىدۇ . سەن ئۇنىڭدىن يۈز ئۆرۈمىسەڭ ، ئۇ سەندىن مەڭگۈ يۈز ئۆرۈمەيدۇ . ئۇ خۇددى سەن بىلەن ئالالا يولىدا قەسەم قىلىشقان قېرىنداشقا ئوخشاش . ئۇ سەندىن ياخشىلىق كۆرمىسىمۇ ، يامانلىق قولىنى سۇنمايدۇ . بىلىمسىزلىك سەن ئۈچۈن ئەڭ يامان دۈشمەن بولۇپ ، تۇرمۇشۇڭنى ، ئار - نومۇسىڭنى دەپسەندە قىلىدۇ . سېنى راۋاج تاپقۇزمايدۇ ، دوست - دۈشمىنىڭنىڭ ئالدىدا يەرگە قارىتىدۇ ، ھايات مەنزىلىڭنى زۇلمەت بىلەن تولدۇرىدۇ ، دۇنيادىكى مەئىشەت ئالىمىنى سەن ئۈچۈن ھارام قىلىدۇ .

317 ئەقىلدۇر ساڭا ئانىت قىلىشقان ئاداش ،
بىلىم چىن مېھرىبان ساڭا قېرىنداش .

321 بىلىملىككە ئىلمى تولۇق تون ۋە ئاش ،
بىلىمسىزگە قىلىقى يامان بىر ئاداش .

ئوغلۇم ، ئالدىڭغا قارا ، ئىزىڭدا تەمتىرەپ قايمۇقۇپ يۈرمە ، يىراقتا نەزەر سال ، ئورنۇڭغا قارا ، دەۋرىڭگە قارا! بىر دەۋردە ،

بىر ئەسىرده ياشاپ تۇرۇپ تۇرمۇشۇڭ ، تەسەۋۋۇرۇڭ ، مەقسىتىڭ ، غايەڭنىڭ قايسى چۆل - جەزىرىلەردە قالغانلىقىنى ئويلا ، سەنمۇ دەۋرداشلىرىڭنىڭ ئالدىنقى قاتاردا تۇرۇشقا تىرىشقىن . ھەسرەت - نادامەت ، يىغا - زار سېنى قىيىن ئەھۋالدىن قۇتۇلدۇرالمايدۇ . دۇنيادىكى ھەرقانداق تەس تۇگۈننى ئىلىم - پەن ئارقىلىق يەشكىلى بولىدۇ . سەن تەن مۇلكىڭنى ئىلىم - پەن بىلەن سۇغىرىپ ، ئەقىل كامالىتىڭنى پەلەككە يەتكۈزگىن ، شۇندىلا ئاڭلىق ياشىيالايسەن . قارىغۇلارچە ئاڭسىز ياشاش ئادەم بالىسىغا خاس خۇسۇسىيەت ئەمەس . ئەقىل ئىنسانغا بىكارغا ئاتا قىلىنمىغان . شۇ ئەقلىنى ئىلىم بىلەن سۇغارسا بۇ دۇنيادىمۇ جەننەتنىڭ ئىشىكىنى ئاچقىلى بولىدۇ .

3168 بىلىمله پىشىلگەي پۇتۇن تەس تۇگۈن ،
بىلىم بىل ئەقىل ئۇق ، ئاڭلىق ياشىغىن .

كۆرمىدىڭمۇ ، باشقىلار ئەقىل سارىيىنى ئىلىم - پەن نۇرى بىلەن يورۇتۇپ ، ياخشىلىق ۋە يۈكسەكلىكىنىڭ يولىنى تاپتى . ئىلىم - پەن — بارلىق ياخشىلىقنىڭ خاسىيەتلىك مېۋىسى . سەن ئۇنىڭ بىلەن مۇئەللەق ئاسمان سارىيىنى ماكان تۇتالايسەن . ئىلىم ساڭا ئالتۇن قانات بولىدۇ .

208 پۇتۇن ياخشىلىقلار ئىلىم نەپئى ئول ،
ئىلىم بىرله تاپتى مىسال كۆككه يول .

ئەي ئوغلۇم ، ئىلىم ئىنگىلىرىنى ھۆرمەتلىگەيسەن . ئۇلار ئەڭ قەدىرلەشكە ئەرزىيدىغان كىشىلەر . ئەڭ ئەزىز كىشىلەرنى

ھۆرمەت قىلساڭ ، سەنمۇ سۆيۈملۈك بولۇپ قالسەن . ئىلىم ئىگىلىرىنى قەدىرلەشمۇ ئاڭلىقلىقنىڭ جۈملىسىدىندۇر . نادان ئادەم ئادەمنىڭ قىممىتىنى پەرق ئېتىشكە ناقابىلدۇر . دۇنيادا ئەڭ ئاز نەرسىلەر ھەممىدىن ئەزىز ، قىممەتلىك بولىدۇ . ئارىمىزدا بىلىملىك ئالىملار شۇنچە ئاز ، بىلىمسىزلەر ، نادانلار ناھايىتى كۆپ . بۇ ئەھۋالدىن ئەجەبلىنىش كېرەك . بىلىمسىزنى تاش دېسەك ، بىلىملىكلەر گۆھەرگە ئوخشايدۇ . تاش بىلەن گۆھەرنىڭ پەرقىنى ئاجرىتالمىغان ئادەمنى ئەقىل ئىگىسى دېيىشكە بولمايدۇ . ئەقىللىق ، بىلىملىك كىشىلەر ھەرقانداق جايدا ئىززەتلىك ئورۇنغا مۇناسىپ ، ئۇلارنى ئەزىزلەش پەرز .

199 بەك ئازدۇر بىلىملىك ، تولا بىلىمسىز ،
ئەقىلسىز تولادۇر ، ئەقىللىق ئەزىز .

سەن ئىنسانىنى پەرقلەندۈرۈپ مۇئامىلە قىلمەن دېسەڭ ، ئۇنىڭ بەستىگە ، كىيىم ـ كېچىكىگە ، ئىسمىنىڭ ئۇلۇغلۇقىغا قارىما . ئۇلار ئادەمنىڭ ئۇلۇغلۇقىغا ئىسپات بولالمايدۇ . ئادەمنىڭ ئۇلۇغلۇقى ئۇنىڭ قورسىقىدىكى بىلىمى بىلەن ئۆلچىنىدۇ . ئادەمنىڭ پەرقىمۇ شۇ كىشىنىڭ بىلىملىك ياكى بىلىمسىزلىكى بىلەن سىنىلىدۇ . بۇ گېپىمىزنىڭ ئۆزرى ئۇچۇن تۆۋەندىكى بېيىتنى ئاڭلا :

201 كىشىدىن كىشىنىڭ تولا پەرقى بار ،
بىلىمدۇر بۇ پەرق ، سۆز شۇ ئۆزرە بارار .

تارىخ بېتىنى ۋاراقلايدىغان بولساڭ ، ئەڭ ئۇلۇغ سەلتەنەت

ئورنى بىلىملىكلەرنىڭ بولۇپ كەلدى . ئەگەر سەن بىلىم ئىگىلىرىنى قەدىرلىمىسەڭ ، ئۇلارغا ھېچقانداق دەخلى يوق ، سەن چالما دېسەڭ ، باشقىلار ئالما دەپ قەدىرلەۋېرىدۇ . پەقەت ئۆزۈڭ جاھىللار جۇملىسىگە كىرىپ قالىسەن ، بىلىم ئەھلىدىن ئالىدىغان بىلىم بايلىقىدىن ساڭا ھېچقانداق ئۇلۇش تەگمەيدۇ ، خالاس .

220 قايىۇ ۋاقتا بولسۇن ، بۇ كۇندىن بۇرۇن ، بىلىملىككە تەگدى بۇيۇكرەك ئورۇن .

پەلەكنىڭ چاقى تەتۇر ئايلىنىپ ، نادانلار قاتراپ ، تۆر بىلىمسىزگە ئورۇن بولۇپ قالغان تەقدىردىمۇ ، خۇددى ساپ ئالتۇن لاي ئىچىدىمۇ ئۆز رەڭگىنى ھەم قىممىتىنى مەڭگۇ ساقلاپ قالغىنىغا ئوخشاش ، بىلىمسىزگە ئورۇن بەرگەن تۆر پەگاغا ، بىلىملىككە تەگكەن پەگا بەربىر تۆرگە ئايلىنىدۇ .

262 بىلىمسىزگە تۆردە ئورۇن بولسا كۆر ، بۇ تۆر بولدى پەگا ، پەگا بولدى تۆر .

263 بولۇپ قالسا پەگا ئالىمغا ئورۇن ، بۇ پەگا بولۇر تۆر تېخى ئەڭ بۇرۇن .

چۈنكى ، ئەسلىي ھۆرمەت ھەرقانداق كىشىنىڭ تەقى - تۇرقىنىڭ سالاپەتلىكلىكى ، پىگورىسىنىڭ كېلىشكەنلىكىگە قاراپ ئەمەس ، بەلكى شۇ كىشىنىڭ بىلىمىگە ئاساسەن بولىدۇ . شۇڭا ، بىلىملىك كىشىلەرنىڭ ئورنى تۆردە بولۇشى ياكى پەگادا بولۇشىغا

قارىماي ، ئۇنىڭ بىلىمسىزلىگە ھۆرمەت قىلىدۇ . نادانلار ، پۇرسەتپەرەسلەر ھەرقاچان ئالىمغا قارشى . نادانلار ، جاھىللار ئالىمدىن خۇددى ئەزرائىلىنىڭ ۋەھىمىسىدىن قورققاندەك قورقۇشىدۇ ، ئۇلارنىڭ زېھنىنى كۆزلىشىدۇ . ئوغرى ئۇچۇن كېچىدە ئايىنىڭ ھېچقانداق زۆرۈرىيىتى يوق ئەمەسمۇ ، جاھىللارنىڭ دۇشمەنلىكى ئۇلارنىڭ پۇرسەتپەرەسلىكىدىن تۇغۇلغان .

200 بىلىمسىز بىلىملىككە بولدى يېغى ،
نادانلار ئالىمغا قارشى ھەر چېغى .

ئوغلۇم ، جەمئىيەتتىكى ئالىملار توپى دېڭىزدىكى مايا كقا ئوخشاش خەلق كېمىسىگە يول كۆرسەتكۈچ چىراغ . ئۇلارنىڭ ئىلمى خەلقنى سائادەت يولىغا باشلايدۇ .

4353 ئۇلار قوي پادىسى ئىچرە سەركەدۇر ،
ئۇ باشلاپ ماڭسا قوي تۇز يولغا يۇرۇر .

ئۇلارنىڭ تۇتقان يولى ھەقىقىي رونىاق تېپىش يولى . سەن ئۇلارغا ئەگەش ، ئۇلارنىڭ يولىنى تۇتقىن . ئۇلارنىڭ بىلىمىدىن ئازدۇر - كۆپتۇر ئۇگىنىۋال ؛ سۆزى توغرا بولسىلا ، ھېكمەت بىلىپ ئەمەل قىل . ئۇلارنى ھەقىقەتنى سۆيگەندەك سۆيگىن . ئۇلار ئاق - قارىنى ، ھەق - ناھەقنى ، يارامىلىق - يارامسىزنى توغرا پەرق ئېتىدىغان ئاقىللاردۇر . شۇلارنىڭ يولىدا پاك ، بىغۇبار بول . ئالىملار ئىنسانىيەت دۇنياسىدا شۇنچىلىك قەدىرلەشكە مۇناسىپكى ، ئەگەر ئۇلارنىڭ ئىلمى بولمىغاندا ئىدى ،

يەرگە ئۇرۇق تېرىلىپ ، ئاشلىق ياخشى ئۇنمىگەندەك ئىش بولار ئىدى .

4346 يوق ئەرسە جاھاندا ھېكىم ، ئىلىملىك ، تېرىپ ، ئۇنمەس ئەردى يەردە يېگۈلۈك .

ئەي ئوغلۇم ، يۇقىرىدا ئۇلۇغلىغان ئۇلۇغلاشلىرىمىز ، چىرايلىق مەدھىيىلىرىمىز ، قول باغلاشلىرىمىز ئۇلارغا نىسبەتەن چوڭ مەنىۋى ئىلھام ، لېكىن بۇ كۆپايە قىلمايدۇ ، توخۇيۇم كاكىلىسا ، لېكىن دان يېمىسە دېيىش يارىمايدۇ . ئالىملارنىڭ مەقسىتى ئەل - ۋەتەننىڭ تۈپ مەنپەئىتى بىلەن قوشۇلۇپ كەتكەن بولىدۇ . سەن ھەقىقەتەن ئۇنى ھۆرمەتلەيدىغان بولساڭ ، ئۇنىڭ بۇ ئۇلۇغ يولى بىلەن ھەمنەپەس بول . ئۇنىڭغا قولۇڭدىن كېلىشچە ياخشىلىق قىل ، ياردەمگىنى ئايىما . ئۇنىڭ ئازراق خۇي - پەيلىدىن رەنجىپ ، تىل تەگكۈزگۈچى بولما . تۇرمۇش خاتىرجەملىكى بىلىم - كامالەتنىڭ ئوزۇقى بولسا ، تۇرمۇشتىكى قىسىلىش كامالەت قەدىمىنىڭ تۇزىقى بولىدۇ . شۇڭا ، ئۇلار تۇرمۇشتا قىسىلىپ قالىدىغان ئىش بولمىسۇن . ئۇلار نېمىگە ھاجەت بولسا ، ھاجىتىنى راۋا قىلىش كېرەك . ئەقىل ئىگىلىرى تۇرمۇشتا ئاسايىشلىققا ئېرىشىپ ، بىلىم شەرىەتلىرىنىڭ جەمئىيەتكە تەقدىم ئەتسۇن . ئىلىم ئىگىلىرى قەدىرلىنىشكە ئەڭ ھەقلىق كىشىلەردۇر .

5553 ساقلا سەن ھەققىنى ، ئاش ئوزۇق بېرىپ ، قالمىسۇن ئەي دانا ، ئۇلار قىسىلىپ .

ئى ھۆرمەتكە سازاۋەر ئوغۇل ، ئىلىم - ھېكمەتتىن تېكلەنگەن ھۆرمەت ھەيكىلىنى كىبىرلىك توپانى بىلەن غەرق قىلمىغىن ، شۇنى ئۇنتۇمىغىنكى ، ئىلىم - ھۈنەر باشقا ئىش ، خىسلەت يەنە باشقا بىر ئىش . ياخشى خىسلەت ھۆرمەت دەرىجەڭنى ياشارتىدۇ ؛ ھاكاۋۇرلۇق قەدىر - قىممىتىڭنىڭ يىلتىزىنى قۇرۇتىدۇ . سەن قانچىلىك كىچىك پېئىل بولساڭ ، تېخىمۇ سۈيۈملۈك بولۇپ كۆرۈنىسەن . مەيدەڭنى قانچە كەرسەڭ ، كىشىلەر نەزىرىدىن شۇنچە چۈشىسەن . دۇنيادا ئەل - جامائەتنىڭ ھۆرمىتىگە ئېرىشىشتىن ئارتۇقراق خۇشاللىق بولمىغىنىدەك ، ئۇلارنىڭ نەزەر - ئېتىبارىدىن چۈشۈپ قېلىشتىن ئارتۇق يوقىتىشمۇ يوق . ھۆرمەتكە مۇيەسسەر بولۇش ئانچە ئوڭاي ئەمەس ، لېكىن ئۇنى يوقىتىپ قويۇش بەكمۇ ئوڭاي . سەن قانچە بىلىملىك بولساڭمۇ ، ئۆزۈڭدىن ئېشىپ چۈشىدىغانلارنىڭ بارلىقىنى ئۇنتۇما! ئۆزىنى كەمتەر تۇتۇش يېڭىدىن - يېڭى بىلىملەرنى ئۆگىنىشكە تۇرتكە بولىدۇ . كەمتەر بولساڭ ، باشقىلارنىڭ ھۆرمەتلىشىگىمۇ سازاۋەر بولىسەن ، ھۆرمەتنى ھۆرمەت بىلەن قوبۇل قىلىش — ئەڭ ياخشى كىشىلەرنىڭ خىسلىتى .

× × ×

— ئى ، ئىلىمدە كامالەتكە يەتكەن دانىشمەن بوۋا ، يۇقىرىدا ئىلىم - پەننىڭ ساخاۋەتىدىن گۈلدەستە تىزىپ قەلبىمىزنى خۇش پۇراققا تولدۇردىڭىز . ئىلىم ئىگىلىرىنىڭ قەدىر - قىممىتىدىن يەقىلماس پىرامىدا تۇرغۇزۇپ بەردىڭىز . ئەمدى ئىلىمنى قانداق جايغا ئىشلەتسە ، تېخىمۇ پارلايدىغانلىقى ھەققىدە تەلىم بېرىڭ!

— ئى ئوغلۇم ، ئاڭلا ، بىلىم ئىگىلەشتىن مەقسەت ئىككىدۇر : بىرى ، ھەسەل ھەرىسى بال يىغقاندەك ئەجىر بىلەن

توپلاش ؛ يەنە بىرى ، ئېھتىياج تۇغۇلغاندا چىقىرىش . سەن ئۇزاق ۋاقىت ھارماي - تالماي تىرىشچانلىق كۆرسىتىش ئارقىلىق ئىلىم- ھېكمەت دېڭىزىدىن نۇرغۇن دۇر - گۆھەرلەرنى قەلب خەزىنەڭگە يىغىدىڭ . ئەمدى ئۇنى ئورۇنلۇق جايغا ئىشلىتىش ئۇچۇن يەنە جاپالىق مەنزىللەرنى بېسىشقا توغرا كېلىدۇ . خەزىنىدە دۇر - گۆھەرلەر تولۇپ ياتقىنى بىلەن ئۇنى ئىشلەتمىسە نېمە پايدا ؟! خەلقىڭ بۇ قىممەتلىك ئىلىم ئۇنچىلىرىگە بەكمۇ موھتاج . سەن ئىلمىڭنى ئۆزۇڭنىڭ قەلب بوستانىنى بېزەش ئۇچۇنلا ئۆگەنگەن بولساڭ ، ئۇنىڭ ھېچبىر قىممىتى بولمايدۇ . ئۇنىڭ قەدىر - قىممىتى باشقىلارنىڭ ئېھتىياجىنى قاندۇرۇشتا . دېڭىزنىڭ ئاستىدىكى ئۇنچە - مەرۋايىتلار قانچە مۇشكۈلات بىلەن چىقىرىلغانلىقىدىن قەتئىينەزەر ، ئۇنىڭدىن پايدىلانمىسا ، ئادەتتىكى تاش - تۇپراقتىن ھېچنداق پەرقى بولمايدۇ .

212 دېڭىزدىن چىقارمىسا ئۇنچە كىشى ،
قالۇر پەرقسىز بولۇپ ئۇنچە ساي تېشى .

سەن ئىلىم نۇرىڭ بىلەن ھاياتنى نۇرلاندۇرىمەن دەيدىكەنسەن ، ئىلىم بايلىقىنى تىلدىن ئىبارەت مۇقەددەس قورال بىلەن خەلقىڭ قەلبىگە چاچ . ئۇنىڭ نەتىجىسى ئۆزۈڭ ئۇچۇنمۇ نەچچە ھەسسە ئارتۇق بەخت - سائادەتنىڭ مۇكاپاتىنى بېرىدۇ . ئەگەر ئۇنداق قىلمايدىكەنسەن ، بىلىم قەلب سارىيىدا نەچچە مىڭ يىل ياتسىمۇ يورۇق بەرمەيدۇ ، بۇ ئۆزۇڭنىمۇ پايدىسىز ، ئەلۋەتتە .

214 گەر ئالىم ئىلمىنى چىقارمىسا تىل ،
يورۇتماس ئۇنىڭ ئىلمى ياتسىمۇ يىل .

كۆرمىدىڭمۇ ، ئالتۇن يەر تېگىدىكى تاشقا ئوخشاش ئىدى ، يەر تېگىدىن چىقىرىلىشى بىلەن بەگلەرنىڭ بېشىغا تاج بولمىدىمۇ؟

213 قوڭۇر يەر تېگىدە ئالتۇن ئىدى تاش ،
گەر چىقسا بەگلەرگە بولۇر باشقا تاج .

ئى ئەقىل ئىگىسى ، ئەقلىنى ئۇلۇغ ، بىلىمنى بۇيۇك بىل . ئۇ دۇنيادىكى ئەڭ گۈزەل نەرسە ھېسابلىنىدۇ . ئۇنى خۇددى كۆز نۇرۇڭنى ئىشلەتكەندەك ، يورۇقلۇق ئۈچۈن سەرپ قىلغىن . ئەگەر ئىلىمڭنى بىھۇدە ئىشلارغا سەرپ قىلساڭ ، ئالتۇندىن ئېشەككە تاقا قىلغاندەك ، گۆھەرنى تاشقا ئۇرغاندەك بولىسەن . ئىلىمڭنى گۈزەل ئىستىقبال ئۈچۈن سەرپ قىلىپ ، ئىلىم - ھېكمىتىڭنىڭ قۇۋۋىتى بىلەن كۆكتە تەڭ ئۇچقىن .

215 ئەقىل ۋە بىلىم ئول ئۆز نەرسىدۇر ئەڭ ،
ئەگەر بولسا ئىشلەت ، ئۇچۇپ كۆككە تەڭ .

— ئەي بوۋا ، ئىلىم دېگەن غايىبانە نەرسىمۇ ياكى تىرىشچانلىق كۆرسەتسىلا ئىگىلىگىلى بولىدىغان مۆجىزىمۇ؟ بەزىلەر ، تۇغما ئەقلىي قابىلىيەت بولمىسا ، ھەرقانچە ئۆگەنگەن بىلەنمۇ نەتىجىگە ئېرىشكىلى بولمايدۇ ، دەيدۇ . بۇ گەپنىڭ قانچىلىك ئاساسى بار؟

— ئى ئوغلۇم ، ئېسىڭدە بولسۇنكى ، ئادەم ئانىسىنىڭ قورسىقىدىنلا ئالىملىق تاجنى كىيىپ چۈشمەيدۇ . سىلەر ئالىملارنىڭ ئالىملىق شەرىپىنىڭ بىر ئۆمۈر تىرىشچانلىق

ئارقىلىق كەلگەنلىكىنى بىلدۈرۈش كېرەك . بىلىم بىلىمنى قەدىرلىگۈچىلەرگە كۇلۇپ باقىدۇ . سەن ئىلىم - ھۈنەر كاماللىقى بىلەن ئەل ئارىسىدا تونۇلغانلارنى ئەسلىدىلا شۇنداق يارامليق تۇغۇلغان دەپ خاتا چۈشىنىپ قالما . دۇنيادا ھېچقانداق ئىنسانمىك يەرگە چۈشۈپلا ھېكمەتتىن تىلى چىقمىغانغا ئوخشاش ، بىلىمنى بىر قەتىرە - بىر قەتىردىن يىغىلىپ ، ئاخىرىدا تەشنائى دىللارنىڭ ئۇسسۇزلۇقىنى قاندۇرغۇدەك شەربەت كۆلچىكىگە ئايلىنىدۇ .

4021 بىلىملىك تۇغۇلماس كىشى ، ئۆگىنۇر ،
تۇغۇلۇپ سۆزلىمەس تىل ، تۇرۇپ سۆز قىلۇر .

1820 ئۆسەر كۈنمۇ كۈن ، ئەقلىي كامىللىنۇر ،
نېمىكى خالىسا شۇنى ئۆگىنۇر .

ئەمما ، بىلىم ئىگىلەشتە مۇنداق مۇھىم ئىككى ئالدىنقى شەرت بولۇشى كېرەك : بىرى ، ئادەم تۇغۇلۇشىدىلا ئەس - ھوشى جايىدا ، ئەقلى تولۇق تۇغۇلۇشى كېرەك . ئەگەر تۇغۇلۇشىدىلا ئەقلى كەمتۈك ، ھاڭۋاقتى تۇغۇلۇپ قالسا ، بۇنداقلار ھەرقانچە ئۆگەنسىمۇ تولۇق نەتىجىگە ئېرىشەلمەيدۇ . ئۇ قانچە تىرىشقىنى بىلەنمۇ تىلەككە يېتەلمىشى ناتايىن . ئەقلىي قابىلىيەت شۇنداق دەسمايىكى ، ئادەم بالىسى شۇ ئەقلىي قابىلىيەتكە تايىنىپ بىلىم ئىگىلەش ئارقىلىق بارا - بارا كامالەتكە يېتىدۇ ؛ يەنە بىر شەرت شۇكى ، ئىلىم تىلىسەك ، ئىلىم - پەننىڭ يۈكسەك چوققىسىغا چىقىشنى نىشان قىلساك ، ئەقلىڭنىڭ ساپ ، بىغۇبار چاغلىرى بولغان بالىلىق ۋە ياشلىق مەۋسۇمىدىن تولۇق پايدىلان . ئۇ

چاغلاردا كۆڭلۈڭ غەيرىي خىياللار تۈزىقىدىن ئازاد ، قەلب سەھنەڭ ئازادە بولىدۇ . قوبۇل قىلىش ۋە ئەسته قالدۇرۇش قابىلىيىتىڭ ھايات مەنزىلىڭنىڭ ئالتۇن چېغى ھېسابلىنىدۇ . ئۇنىڭ ئۈستىگە ياشلىق باھارىڭ بىكار قولدىن كەتكەن مەزگىلده ئۆگىنەي دەپ ھەرقانچە كۈچەنسەڭمۇ ، تۇرمۇش ۋە ئائىلىۋى ئىشلارنىڭ غېمى ساڭا تولۇق ئارامىلىق بەرمەيدۇ . ياشلىق مەۋسۇمىنى قولدىن بەرسەڭ ، كېيىنكى تىرىشچانلىقىڭ ياخشى مېۋە بەرمەيدۇ ، پۇشايمان قىلىسەن ، خالاس . كىچىكلىكىڭدىن تارتىپ ئىجتىھات بىلەن بىلىم ئىگىلەپ ، چوڭ بولغاندا ، ئۇنى ئەۋلادلىرىڭ ئۈچۈن سەرپ قىل .

1823 كىچىك چاغدا ئىنسان بىلىم ئۆگىنۈر ،
چوڭايسا ئۇنۇڭله تىلەككه يېتۈر .

× × ×

ئەي ئىلىم دۇنياسىنى كەزگەن ، بىلىمسىزلىك جاھالىتىنىڭ ئاچچىق ساۋقىنى سەزگەن قەدىرلىك بوۋا ، ئىلىم ھېكمىتىدىن چاچقان دۇرلىرىڭىز قەلب بىنايىمىزغا نەقىش بولۇپ چېكىلدى . كۆز ئالدىمىزدىن نادانلىقتا دۆڭ كەلگەن قاباھەتلىك كۈنلەرنى كىنو لېنتىسىدەك بىر - بىرلەپ ئۆتكۈزۈۋاتىدۇ . سىز بىزگە دۇنيادىكى ھەرقانداق بەخت - سائادەتنىڭ پەقەت ئىلىم - پەن يولى ئارقىلىق ئاچقىلى بولىدىغان مەئىشەت خەزىنىسى ئىكەنلىكىنى تونۇتتىڭىز . سىز بىلىمنى قەدىرلەپ ، ئىلىم - مەرىپەت ئىگىلىرىنى ھۆرمەتلەپ قەلب دۇنيايىمىزنى ئىلىم زىننىتى ، ياق ، بىلىم جەۋھەرلىرى بىلەن بېزەپ ، ھايات بىنايىمىزنى قايتىدىن قۇرۇشقا ھەققانىي يوسۇندا دەۋەت قىلدىڭىز . ئەي بوۋا ، بىز سىزدىن توققۇز ئەسىر كېيىن ياشاۋاتقان ئەۋلادلىرىڭىز . دۇنيا ئىلىم - پەن سەۋىيىسىده سىز

ۋە بىزنىڭ تەسەۋۋۇرىمىزدىنمۇ زور يېڭىلىقلار مەيدانغا كەلدى . بىز بەكمۇ كېيىن قالدۇق ، باشقىلار پلانېتلارنى ماكان تۇتۇۋاتىدۇ . بىز تېخى توز يولىدىمۇ راۋۇرۇس قەدەم تاشلاشقا جۇرئەت قىلالمايۋاتىمىز . باشقىلار مىڭ يىلدىن كېيىن كېلىدىغان ئىشلار ئۈستىدە باش قاتۇرۇپ ، يىراق كەلگۈسىگە نەزەر تاشلاۋاتىدۇ . بىز بولساق ، تېخى قورساق ۋە كىيىم - كېچەكنىڭ غېمى بىلەن ئاۋارە .

ئەي بوۋا ، سىز خاتىرجەم بولۇڭكى ، بىلىمسىزلىك ۋە نادانلىق بىزنى داۋاملىق بەنت قىلالمايدۇ . سىز ئېيتقاندەك ، بىز بايىاشاتلىقنى ئىلىم - ئېرپان يولىدىن تېپىش ئۈچۈن بىر جان ئەمەس ، مىڭ جاننىمۇ پىدا قىلىشقا تەييارمىز . بىزمۇ نادانلىقنىڭ جاھالەت پاتقىقىغا مەھكۇم بولۇۋېرىشنى خالىمايمىز . ئادەم بولۇپ تۇغۇلغانكەنمىز ، ئادەمدەك ياشاپ ، ئادەمدەك ئۆلىمىز .

ئەي بوۋا ، يەنە قانداق خاسىيەتلىك ئاقىلانە نەسىھەتلىرىڭىز بار ؟ بىز ئۇنى ئىشلىتىشكە ۋە جان - دىل بىلەن ئەمەل قىلىشقا تەييار . مۇددىئايىمىزنى ئېيتساق ، ئەمدى ئەقىل توغرۇلۇق چۈشەنچە بەرسىڭىز قانداق ؟

— ئوغلۇم ، ئەقىل ئادەمنى ھايۋانلاردىن پەرقلەندۈرىدىغان تۈپكى نەرسە . كۆپلىگەن كىشىلەر ئۆزىنىڭ بۇ خىل ئارتۇقچىلىقىدىن تولۇق پايدىلانمايدۇ ، ھەتتا ئۇنى بۇلغايدۇ . ئەقىل - پاراسەتنىڭ قىممىتى ۋە سۈپەتلىرى توغرىسىدا چۈشەنچىگە ئىگە بولماقچى بولساڭ كېيىنكى بابقا نەزىرىڭنى ئاغدۇرغايسەن .

ئىككىنچى باب

ئەقىلنىڭ قىممىتى ۋە سۈپەتلىرى توغرىسىدا

ئەي ئوغلۇم ، سەن ئۆزۈڭنىڭ بۇ ئالەمدىكى ئورنۇڭنى ۋە قىممىتىڭنى بىلەمسەن ؟ ئادەم بۇ ئالەمدىكى غايەت قۇدرەتلىك كۈچ ، بۇ دۇنيانىڭ روھى ھەم بەزىكى . چۈنكى ، ئۇ ئەقىل مۇقەددەسلىكى بىلەنلا پۈتۈن مەۋجۇدات ۋە مەخلۇقاتتىن شەرەپلىك ۋە ئۇلۇغدۇر . بۇ دۇنيا ئادەم بىلەنلا گۈزەللىكىنى نامايان قىلالايدۇ ۋە ھەقىقىي قىممەتكە ئىگە بولالايدۇ . قاراپ باقساق ئىنسانىيەت تارىخىدا يۈز بەرگەن بارلىق مۆجىزىلەر ، بارلىق ئىختىرالار ۋە مەدەنىيەت جەھەتتىكى يۈكسىلىشلەرنىڭ ھەممىسى ئىنسانىيەت ئەقلى قازانغان شان - شەرەپلەر ئىكەن . بىلىمگە ، ساڭا ئالەمدىكى بارلىق مەۋجۇداتتىن پايدىلىنىش ھوقۇقى ۋە شۇنىڭغا يەتكۈدەك ئەقىل كۈچى بېرىلگەن . ئادەمدە ئەقىل ۋە بىلىم بولغانلىقى ئۈچۈن ئۇ ، ئاشۇنداق ئۇلۇغلۇق تاجنى كىيىدى ، ئەقىل ۋە بىلىم بولغانلىقى ئۈچۈن پۈتۈن تەس تۈگۈنلەر يېشىلدى .

ئادەمنىڭ ھايۋاندىن پەرقلىنىپ تۇرىدىغان بىردىنبىر ئالاھىدىلىكىنىڭ نېمە ئىكەنلىكىنى بىلەمسەن ؟ ئادەم پەقەت ئەقىل مۇقەددەسلىكى بىلەنلا دۇنيادىكى بارلىق مەۋجۇداتتىن ماھىيەتلىك ھالدا پەرقلىنىپ تۇرىدۇ . ئەقىل دېگەن ئىنسانغا

بېرىلگەن ئەڭ قىممەتلىك بايلىق. ئۇ بىزگە ئاتا قىلىنغان تەڭداشسىز كۈچ ۋە نۇر. ئادەمدە ئەقىل مۇقەددەسلىكى بولمىغاندا ئىدى، ئىككى پۇتلۇق ھايۋاندىن پەرقلەنمەس ئىدى. ئادەم ھەرقانداق بىر ئىشنى قىلماقچى بولسا، ئۇنى بىلىم بىلەن باشلايدۇ، لېكىن ئۇنىڭغا ئەقىل بىلەن قوماندانلىق قىلىدۇ. چۈنكى، بىلىم ئەقىل ئاتا قىلغان بىلەن نۆۋەتسى كەلگەندە ئەقىلنىڭ باشقۇرۇشىنى قوبۇل قىلىدۇ. ئەقىل بىلەن قىلغان ئىش بۇزۇلماستۇر. ئەقىل كىشىگە ئەقىل ئۆگىتىدۇ، ئەقىل يەنە ئەقىلگە يولباشچى بولىدۇ. كۆڭۈل بولمىسا كۆزمۇ تام تۆشۈكىگە ئوخشاش رولىنى يوقاتقاندەك، ئەقىل بولمىسا كۆڭۈلمۇ ئۆز رولىنى يوقىتىدۇ. كۆزۈڭنى كۆڭۈل باشقۇرسا، كۆڭۈلنى ئەقىل باشقۇرىدۇ. ئەقىل دېگەن پۈتۈن ۋۇجۇدۇڭنىڭ، بارلىق ھەرىكەت- پائالىيەتلىرىڭنىڭ قوماندانلىقىنى ئۆتەيدۇ. قوماندان توشقان، يارامسىز بولسا، ھەرقانداق ئىشتا مۇۋەپپەقىيەت دەرۋازىسى سەن ئۈچۈن ھەر دائىم ئوچۇق بولىدۇ. ئەگەر قوماندان يارامسىز بولسا، ئۇ ھېسسىياتىنىڭ، كۆڭلۈڭنىڭ ۋە نەپسىنىڭ ئېزىقتۇرۇشىنى قوبۇل قىلىدۇ. دە، ساڭا ھەرگىز مەقسەت دىدارىنى كۆرسەتمەيدۇ.

1991- ئېرۇر پايدىسىز كۆز، كۆڭۈل بولمىسا، كۆڭۈل پايدىسىزدۇر، ئەقىل بولمىسا.

كونىلار ئەقىللىق ئادەمنى تېرىك ھېسابلىسا، ئەقىلسىز ئادەمنى ئۆلۈك ھېسابلىغان. شۇڭا، بالام، ئۆزۈڭگە ئاتا قىلىنغان ئەقىلدىن ئىلىبارەت مۇقەددەس بايلىقىڭنى پايدىلىنالمىساڭ، ھاياتىڭدىنمۇ توغرا پايدىلىنالمايسەن. ئەقىل

دېگەن كۆزى يوققا كۆز، تىلى يوققا تىل، «ئۆلۈك» تەڭگە جان بەخش ئېتىدۇ ئەمەسمۇ. شۇنچە قىممەتلىك بايلىقتىن جايدا پايدىلىنالماسلىق، شۇنداق نۇرلۇق مەشئەلنى يورۇتماي قاراڭغۇ زۇلمەتكە پاتۇرۇپ قويۇش ھەقىقەتەن ئادەمنىڭ ئەڭ چوڭ جىنايىتى بولمامدۇ؟! ئەسلىدىن ئالغاندا، دۇنيادىكى ھەرقانداق مەھرۇملۇق ئەقىل بايلىقىنى نابۇت قىلىشتىن ئارتۇق بولمايدۇ. بالام، ئەقىل مۇنداق ئۇچ ئىشتىن نابۇت بولۇپ كېتىدۇ: بىرىنچى، ئەقىل ئۇ يامان، ئەسكى ئىشلارغا، قۇزغۇنلۇق - شۇملۇق قىلىشقا ئىشلىتىش ئارقىلىق نابۇت بولىدۇ. بۇ خۇددى قىممەتلىك گۆھەرنى تاشقا ئۇرغانغا ئوخشاش ئەقىلسىزلىق. ئەقىل دېگەن ئىنسانغا يامان ئىشلارنى قىلىش ئۈچۈن ئەمەس، بەلكى ياخشى، خاسىيەتلىك ئىشلارنى قىلىش ئۈچۈن ئاتا قىلىنغان؛ ئىككىنچى، ئەقىلنى نەپسىنىڭ ئىلكىگە تۇتۇپ بېرىش ئەقىلنى بۇلغايدىغان ئەڭ يامان كۈشەندىدۇر؛ ئۈچىنچى، خۇددى پىچاقنى بىلەپ تۇرمىسا گاللىشىپ قالغىنىغا ئوخشاش، ئەقىلنىڭ بىلىمى — بىلىش ۋە پىكىر قىلىش، ھەركەتمۇ پىكىر قىلىش بىلەن بولىدۇ، پىكىر قىلىش، ئىزدىنىش ۋە ئىلىم - مەرىپەتنىڭ يورۇتۇشىدىن مەھرۇم قالغان ئەقىل قۇرۇق قاپاقتا ئوخشاپ قالىدۇ. سەن ئۇچۇن بىر سائەتلىك پىكىر قىلىش ۋە ھەركەت بىر سائەتلىك چۈشەندۈرۈشتىن كۆپرەك نەرسە بېرىدۇ. بالام، ھەرقاچان ھەركەتتىن، پىكىر قىلىشتىن توختاپ قالمىغايسەن، ھەرقانداق قۇدرەتلىك كۈچمۇ سېنىڭ مۇستەقىل پىكىر قىلىش، مۇستەقىل تەپەككۇر قىلىش ھوقۇقىغا دەخلى-تەرۇز يەتكۈزەلمەيدۇ. پىكىر دە ۋە روھىمۇ ئەركىن بولالمىسالىڭ، ھېچقانداق ئەركىڭ قولۇڭدا بولمايدۇ، باشقىلارنىڭ ئەقلى ئۆزىگە تەن، ئۆزۈڭنىڭ ئەقلى گەرچە ئاز بولسىمۇ ئۆزۈڭگە تەن.

باشقىلارنىڭ ئەقلى بىلەن قىلغان ئىشتىن ھېچقانچە چوڭ ئىشلارنى ۋۇجۇدقا چىقىرالمايسەن ، ھەرقانداق نەرسىنى ئارىيەت ئالغىلى بولغان بىلەن ئەقىل بىلەن بىلىمنى ئارىيەت ئالغىلى بولمايدۇ . شۇڭا ، ئۆزۈڭنىڭ ئەقلى بىلەن ياشاشنى ئۆگەنگىن . ھەرقانداق ئىشقا دۇچ كەلگەندە ئەقلىنى ئادىل ھاكىم ۋە كامىل مەسلىھەتچى بىلىپ ، كۆپرەك ئويلاپ ئىش قىلىشقا كېرەك . ئەقىل مۇقەددەسلىكى سېنىڭ ئەڭ قىممەتلىك ئەھۋاللاردىن ئۆڭۈشلۇق قوتۇلۇپ چىقىشىڭغا يولباشچى ۋە مەسلىھەتچى بولىدۇ . ئەقىلسىزلىق سېنى ھەر قەدەمدە پالاكەت ۋە ئاپەت بىلەن ھالاك قىلىش پېيىدە بولىدۇ . مەن ساڭا بۇ خۇسۇستا مۇكەممەل ئاقىل ، پىرىم ئاقىل ، ئەقلىسىز جاھىل ئۇچ بىلىقنىڭ ھېكايىسىنى ئېيتىپ بېرەي .

ئۇچ بىلىقنىڭ ھېكايىسى

يولدىن چەت بىر جايدا بىر كۆل بار ئىكەن . يولدىن يىراق بولغانلىقتىن كىشىلەرنىڭ كۆزى بۇ كۆلگە ئانچە چۈشمەيدىكەن . بۇ كۆلدە ئۇچ بىلىق بار بولۇپ ، ئۇلارنىڭ چوڭلۇقىمۇ ۋە سېمىزلىكى كىشىنى ھەيران قالدۇرىدىكەن . بۇ ئۇچ بىلىقنىڭ بىرى مۇكەممەل ئاقىل ، يەنە بىرى پىرىم ئاقىل ، ئۈچىنچىسى ئەقلىسىز جاھىل ئىكەن . بىر يىلى باھار مەزگىلىدە بۇ كۆلدىكى بىلىقلار ئىككى - ئۈچ بىلىقچىنىڭ نەزىرىنى تارتىپتۇ . ئۇلار بۇ كۆلدە بىلىق بارلىقىنى بىلىپ ئۆزئارا مەسلىھەتلىشىپ ، ئەتىسى تور ئەپكېلىپ بىلىقلارنى تۇتماقچى بولۇپ ۋەدىلىشىپ ، ئۆيلىرىگە قايتىشىپتۇ . بىلىقلار بۇ ئاپەت خەۋىرىدىن ۋاقىپ بولۇپ ، كۆل ئىچىدە ھەسرەت ۋە غەم ئوتى بىلەن كۆيۈشكە باشلاپتۇ . كەچ

كىرىپتۇ . ھېلىقى مۇكەممەل ئاقىل — ۋەھىمىدىن ھوشيارلىق بىلىق جاپاكار زامانىنىڭ كۆلپەتلىرى ۋە ئىككى يۈزلىمە پەلەكنىڭ مۇشەققەتلىرىنى كۆپ كۆرۈپ ، نۇرغۇن تەجرىبە ھاسىل قىلغاچقا ، بىلىقچىلارنىڭ تورىدىن قۇتۇلۇشنىڭ پىيىگە چۈشۈپتۇ . دانالار ھەر ئىشقا قەدەم قويسا ، ئىش بىناسىنىڭ ئۇلىنى مەھكەم سالىدۇ ؛ ئەقىلسىزلار سالغان ئىش بىناسى ئۆزىنى ھالاك قىلىدۇ ئەمەسمۇ؟ مۇكەممەل ئاقىل فارىسا كۆلىنىڭ بىر ئېرىقى بار بولۇپ ، ئېرىق ئارقىلىق كەلگەن سۇ دەريادا يېنىشما بولۇپ تۇرغانىكەن . قالغان ئىككى بىلىق پەرىشانلىق ۋە ئىزتىراپ بىلەن ئۆزىنى قىرغاقلارغا ئۇرۇپ تۇرۇۋېرىپتۇ ، مۇكەممەل ئاقىل ئېرىق ئارقىلىق دەريادا كېتىپ جېنىنى قۇتۇلدۇرۇپتۇ . تاڭ ئاتقاندا بىلىقچىلار كېلىپ ، ھېلىقى ئېرىقنى چىڭ باغلۇۋېتىپتۇ ، يېرىم ئاقىلنىڭ بىرئاز ئەقىل - ھوشى بولسىمۇ ، تەجرىبىسى بولمىغاچقا ، بۇ ئەھۋالنى كۆرۈپ ، پۈرسەتنى قولدىن بېرىپ قويغانلىقى ئۈچۈن كۆپ پۇشايمان يەپتۇ ۋە ئۆز - ئۆزىگە : «ۋاھ‌ەرىخا ، غەپلەتتە قاپتىمەن ، غاپىللارنىڭ ئىشى مانا شۇنداق بولىدىكەن - دە! مەنمۇ مۇكەممەل ئاقىلدەك بالا كېلىشتىن بۇرۇن ئۆز غېمىمنى يېگەن بولسام ، بۇ بالا توردىن قۇتۇلۇپ كەتمەسمىدىم . ئاقىللارنىڭ : « ‹تەدبىرنى ئىشتىن بۇرۇن كۆرمەك لازىم . ئىش ئۆتۈپ كەتكەندىن كېيىنكى ھەسرەت - نادامەت قىلچە پايدا بەرمەيدۇ › ، دېگىنى راست ئىكەن ئەمەسمۇ» دەپتۇ . ئۇ يەنە ئەقلىنى ئىشقا سېلىپ مۇنداق پىكىر يۈرگۈزۈپتۇ : «گەرچە پۈرسەتنى ئۆتكۈزۈۋەتكەن بولساممۇ ، لېكىن ھىيلە - مىكىر ئۈچۈن يەنە بىر پۈرسەت بارغۇ . «بالا كەلگەندە تەدبىرمۇ ئارا تۇرالمايدۇ ، دېيىلگەن بولسىمۇ ، ئاقىل كىشى ئۆز ئىدراكىنىڭ مەنپەئىتىدىن ھېچ ۋاقىت نائۈمىد بولماسلىقى

كېرەك ۋە دۇشمەننىڭ يامانلىقىدىن مۇداپىئە كۆرۈشتە ھەرگىز تەخىر قىلىپ قاراپ تۇرماسلىقى كېرەك» . ئۇ شۇلارنى خىيال قىپتۇ- دە ، ئۆزىنى ئۆلگەندەك قىلىپ كۆرسىتىپ قورسىقىنى ئاسمانغا قىلىپ ، ئېرىقنىڭ باغلانغان يېرىگە يېقىن بېرىپ تۇرۇپتۇ . بېلىقچىلاردىن بىرى ئۇنى كۆرۈپ «ئۆلۈك بېلىق ئوخشايدۇ» دەپ ئېلىپ قىرغاققا تاشلاپتۇ . بېلىق ئىككى ئېغىناپلا ئۆزىنى ئېرىققا تاشلاپ ، جېنىنى ساق - سالامەت قۇتقۇزۇپ دەريانغا بېرىۋاپتۇ .

ئەمما ، ئەپلەتكە پانقان ئەقىلسىز جاھىل ھەيران ۋە سەرسانلىق بىلەن ئوڭ ۋە سول تەرەپكە قېچىپ مۆكۈپ بېقىپتۇ ، تېپىرلاپ يۇقىرى - تۆۋەن چۆكۈپ يۈرگەن بولسىمۇ ، ئاخىرى ھېچ پايدا بەرمەي بېلىقچىلارنىڭ تورىغا چۈشۈپتۇ .

يۇقىرىقى ھېكايىدىن قىياس قىلغىنكى ، كىم ئىشنىڭ ئاخىرىنى كۆزلىمەيدىكەن ، ئۇ ئادەمنىڭ كۆزى كۆرمەس ، ئەقلى ئىشلىمەس دېيىش كېرەك . ئەقىللىق ئادەملەر ئۆتۈپ كەتكەن ۋە ئۇرنىغا كەلمەيدىغان ئىش ئۈچۈن پەرياد چەكمەي ، كەلگۈسى ئىشلار ئۈچۈن تەدبىر ئىزدەيدۇ . ئەقىلسىز ئادەملەر تۇنۇگۈن ئۈچۈن پەرياد چېكىپ ، بۈگۈنكى پۇرسەتنىمۇ قولدىن بېرىپ قويىدۇ .

بالام ، مەن ساڭا ئەقىللىقلىق ۋە ئەقىلسىزلىقنىڭ ئالامەتلىرىدىن بىرقانچە كەلىمە سۆزلەپ بېرەي ، ئىبرەت قىلغايسەن .

ئەقىللىق ئادەم ھەرقانداق ئىشنى قىلىشتا يەتتە ئۆلچەپ بىر كېسىدۇ ، ئەقىلسىز ئادەم بىر ئىشنى يەتتە قېتىم ئىشلەيدۇ . بىرەر ئىشنى ئۇتۇقلۇق قىلىشنىڭ ئۆلچىمى قانداق ئىش قىلىۋاتقانلىقىدا ئەمەس ، بەلكى شۇ ئىشنىڭ قانداق قىلىنغانلىقىغا

باغلىق . ئەقىللىق ئادەم ئۆزى قىلغان ئىشلار ئەۋلادلارغا ئاچچىق ساۋاق بولۇشتىن ئىلگىرى بۇرۇنقىلارنىڭ تەجرىبە - ساۋاقلىرىدىن ئىبرەت ئالىدۇ . بىر قېتىم سىنالغان ، تەجرىبىدىن ئۆتكەن ئاچچىق ساۋاقنى قايتا ئۆزىگە سىناق قىلىش ئەڭ چوڭ ئەقىلسىزلىق ، بالام . ئەقىللىق ئادەم دۇشمەنگە ھەرگىز رەھىم-شەپقەت قىلمايدۇ . ئەقىلسىز ئادەم ئەرزىمەس ئىشلار ئۈچۈن دوستىنى دۇشمەنگە ئايلاندۇرۇۋالىدۇ . ئەقىل ئىگىسى ھوشيارلىق بىلەن كۆزىنى ئېچىپ ئەتراپىغا ، ئوڭ - سولغا پاراسەت بىلەن بېقىپ ياشايدۇ ، ئەقىلسىز ئادەم غاپىللىق بىلەن ئۆزىنى نابۇت قىلىدۇ . ئەقىللىق ئادەم تەمە بىلەن باسماقتىكى دانغا ئۆزىنى ئۇرمايدۇ ، دانغا ئۆزىنى ئۇرغانكەن ، ئەقىللىق ھېسابلانمايدۇ . ھۆكۈمالار : «ئۇچ خىل كىشى ھېكمەت دەرۋاسىدىن يىراق ، ئەقىل يولىدىن تاشقىرىدۇر» دېگەن . بۇنىڭ بىرىنچىسى ، ئۆزىنىڭ كۈچ - قۇدرىتىگە ئىشىنىپ ، ھەرقانداق بالا كەلسە قارشى كېتىۋېرىدىغانلار ؛ ئىككىنچىسى ، تائام ۋە شارابنىڭ ئۆزىگە يېتەرلىك مىقدارىنى بىلمەيدىغانلار ۋە مەيدىسىنىڭ ھەزىم قىلىشقا ئاجىز كېلىشىنى ، ھەددىدىن ئارتۇق شارابنىڭ ئۆز جېنىغا ئېكەك سېلىش ئىكەنلىكىنى بىلمەي ئىچىۋېرىدىغان ، يەۋېرىدىغانلار . شۇبھىسىزكى ، ئۇنداق كىشىلەر ئۆز جېنىنىڭ دۇشمىنىدۇر ؛ ئۈچىنچىسى ، ئاداۋەت ئەھلىنىڭ سۆزىگە مەغرۇر بولۇپ ، ئۇلارنىڭ خۇشامەتلىرىگە ئالدانغانلار . بۇنداق كىشىنىڭ ئىشى ئاخىر ھەسرەت - ندامەت ۋە پۇشايمان كەلتۈرىدۇ» .[1]

بالام ، ئەقىللىق ئادەم باشقىلارنىڭ خۇشاللىقى ۋە

---

[1] «كەلىلە ۋە دىمنە» ، 636 - بەت .

مۇۋەپپەقىيەتلىرى ئۈچۈن خۇشال بولالايدۇ . ئەقىلسىز ئادەم بولسا ھەسەت ئوتىدا كۆيۈپ ئۆزىنى ئۆرتەيدۇ . ئەقىللىق ئادەم دوست - دۇشمەننى پەرقلەندۈرۈپ ،مۇئامىلە قىلىدۇ . ئەقىلسىز ئادەم دوستىنىڭ كۆڭۈل ئاغرىتىپ ئېيتقان سەمىمىي سۆزىدىن ئاغرىنىپ ، ئۆنى دۇشمەن تۇتىدۇ ، دۇشمەننىڭ قۇرۇق ماختاپ ئۇچۇرۇشىغا گول بولۇپ ئۆزىنى چاغلىماي ئۇچىدۇ ، چۇشۇشنى بىلمەيدۇ . ئەقىللىق ئادەمگە نىسبەتەن ھەربىر كۈن يېڭى بىر ھاياتلىقتۇر ، ئەمىلسىز ئادەم ئۈچۈن پۈتۈن ھايات تېرىقتا ئاققان لاي سۇدەك مەنىسىز ۋە ئەھمىيەتسىزدۇر . ئەقىللىق ئادەم لېيغاننى سۆزلىدۇرىدۇ ، بۇزۇلغاننى ئوڭشايدۇ ، تۈگۈنلەرنى يېشەلەيدۇ . ئۇ ھەرگىز ئالدىراقسانلىق بىلەن ئىش تۇتمايدۇ ، پۈتۈن ئىشقا چارە بىلەن مۇئاپىق پەيت تاپىدۇ . ئەقىل ھەر ئىشنى ئوڭ قىلىدۇ ، تەتۇر قىلمايدۇ .

بالام ، ئەقىللىقلىق بىلەن ئەقىلسىزلىق توغرىسىدىكى يۇقىرىقى ئالامەتلەرنى ئاڭلىدىڭ . بۇ دۇنيادا ئەقىل بىلەن پاشاشنى ، دۇنيانى ئەقىل بىلەن كۆزىتىشنى ئۆگەنگىن . ئەقىلنى ئىلىم بىلەن نۇرلاندۇرغىن . بىراق بالام ، ئوقۇغان بىلەنلا ئەقىللىق ، پاراسەتلىك بولۇپ كەتكىلى بولمايدۇ . تۇرمۇشتا خېلى كۆپ يۇقىرى مەلۇماتلىق ، بىلىملىك ئادەملەر بار ، لېكىن ئۇلارنىڭ ھەممىسىلا ئەقىللىق دېگىلى بولمايدۇ . بىر قىسىم ئادەملەر گەرچە تولۇق ئوقۇيالمىغان بولسىمۇ ، ناھايىتى ئەقىللىق ۋە پاراسەتلىك . بۇنىڭ سەۋەبى شۇكى ، ئەقىلنىڭ كۆپرەكىنى ئەمەلىيەتتىن ، تەجرىبە ۋە پىكىر قىلىشتىن ئالغىلى بولىدۇ . بىلىملا بولۇپ ، ئەقلىي تەرىبىيىلىنىشى تۆۋەن بولسا ، ھالقىلىق پەيتلەردە يەنىلا ئەقىلسىزلىقنى ئاشكارىلاپ قويىدۇ .

ئەي ئوغۇل ، ئەقىل (تەپەككۇر ئورگىنى) ئادەم بەدىنىدىكى

ئەڭ ئۇلۇغ ئەزا بولغانلىقى ئۈچۈن ئۈستۈن مېڭىگە ئورۇنلاشقان①. ھەرقانداق نەرسىنىڭ بېشى تۆۋەن قىسمىدىكى ئەزالارغا قوماندانلىق قىلىدۇ، بۇ ھاياتلىقتىكى بىر قانۇنىيەت. ئەقىل يەنە شۇنداق خۇسۇسىيەتكە ئىگىكى، ئۇ يامان، ئەسكى قىلىقلىرنىڭ ئۈچۈن كىشەن بولىدۇ. ئۇ تېنىڭ ئۈچۈن تىرىكچىلىك يولى تاپىدۇ، جېنىڭ ئۈچۈن مەنىلەر ئىزدەيدۇ. شۇڭا، ئەقىللىق كىشى بىلەن ئەقىلسىز كىشىنىڭ تۇپ پەرقى شۇكى، ئەقىللىق تىرىك سانالسا، ئەقىلسىز ئۆلۈك بىلەن باراۋەر. ئادەمنىڭ تېنى گويا قاراڭغۇ ئويگە ئوخشايدۇ، ئەقىل چىرىغى ئۇنى يورۇتىدۇ. دۇنيادىكى بارلىق ياخشىلىقلارنىڭ ھەممىسىنى ئەقىل يارىتىدۇ. ياخشىلىق بىلەن تېخىمۇ زورىيىدۇ. كىشىلەر مۇشۇ ئىككى خىل ئامىل ئارقىلىقلا يۇكسىلىدۇ ۋە توغرا يول تاپالايدۇ. ئەقىللىق ماختىلىدۇ، ئەقىلسىز ھامان قارغىلىدۇ. ئەقىل ياخشىلىقنىڭ ئۈچۈن كېچىك (ئۇلۇغ سۈدىن ئۆتىدىغان تېيىز ئورۇن) بولىدۇ، سەۋرلىك، سىلىق، يۇمشاق خۇلقلىق بولىدۇ. ھەرگىز ئالدىراقسانلىق، قوپاللىق بىلەن ئۆز قىممىتىنى تۆۋەنلىتىشنى خالىمايدۇ. ئۇنىڭ دىلى ھەممە جانلىقلار (ئادەم، ھايۋانات بولسۇن) ئۈچۈن مېھرىبان. قەيەردە قالايمىقانچىلىق، بۇزۇقلۇق بولىدىكەن، ئۇ تۈزەيدۇ. چۈنكى، ئەقىلنىڭ سۆزى نەگە يەتمىسۇن، شۇ يەردە ئۆتىدۇ. ئەقىل مەنبەسىدىن چىققان سۆز ھامان كۆپچىلىك خەلقنىڭ مەنپەئىتىنى قاندۇرالايدۇ. كىشىلەر ئەقىلنىڭ سۆزى بىلەن ماڭسا پايدا ئالماي قالمايدۇ. ئەقىلنىڭ كۆزى ھەم شۇنداق تۆتكۈركى، بىر قاراشتىلا خېلى يىراق كۆنلەردە بولىدىغان

① يۇسۇپ خاس ھاجىپنىڭ مېڭىنىڭ فىزىئولوگىيىلىك ئورنى توغرىسىدىكى بۇ دانا ھۆكمى پسىخولوگىيە تارىخىدا ئالاھىدە مۇھىم ئورۇن تۇتىدۇ.

ئىشلارنى كۆرۈپ تەسەۋۋۇر قىلالايدۇ . شۇڭا ، ھەرقانداق ئىشقا كىرىشىشتە پۈختا قەدەم باسىدۇ . باسقان قەدەمدىن نەتىجە قازانماي تۇرۇپ ھەرگىز يالتايمايدۇ . ئۇ تېڭىرقاش ئادەم ئالدايدىغان ئېزىتقۇ ئىكەنلىكىنى بىلىدۇ . ئۇ ھەرقانچە بۇلغانغان نەرسىلەرنى سۈزۈلدۈرەلەيدۇ ، ھەرقانداق مۇشكۈل تۇگۈنلەرنى بېشەلەيدۇ ، ھەر ئىشقا ئالدى - ئارقا ، ئوڭ - سولدىن ئەتراپلىق باغلىدۇ . پۈتۈن ئىشقا چارە بىلەن مۇئامىلە قىلىدۇ . ئەڭ ھەر ئىشنى ئوڭ ئىشلەيدۇ ، تەتۈر ئىشلىمەيدۇ . ئۇنىڭ بارلىقى توغرىلىق ، راستچىللىق بىلەن توشقان . ئۇ مەككارلىق ، ئالدامچىلىقتىن خالىي . ئەقلىنىڭ ھەرقانداق ئىشى ئوڭاي ، دۇرۇسلۇق ئۇنىڭغا بىر ئۆمۈر ھەمراھ . چۈنكى ، بۇ ياۋاش ، تىنچ ، سەۋرلىك بولغاچقا ، ئىشنى ئاۋۋال يېتەرلىك ئويلاپ ، ئالماقلىق بىلەن قول تىقىدۇ ، يەتتە ئۆلچەپ بىر كېسىدۇ ، قىلىقى مۇيسىپىتلاردەك ئېغىر - بېسىق ، ئۆزى يىگىتتەك ھەرمۇت تۇرىدۇ ، ھەرقانداق كىشى ئۇنى ياقتۇرىدۇ . ئەقىل كۆزى يوققا كۆز ، «ئۆلۈك» تەڭگە جان ، گاچا تىلغا سۆز ئەمەسمۇ ؟ شۇڭا ، ئەقىللىقلەر ئەقىلگە : «ئەي يولدىشىم ، ئەجەب ياخشى قولدىشىم سەن ، ھەرقانداق ئىشنى تۇزەيدىغان دېسە ، ئەقىلسىزلەرمۇ پۇشايمان بىلەن : ئەي ئەقىل ، سېنىڭسىز تولا غەم بىلەن ئۆتمەكتىمەن . سېنىڭدىن ماڭا بىر ئۇلۇش تەگمىدى ، كىشى كۆڭلى سەنسىز ھايات ئەمەس ئىكەن ، ھايات بولسىمۇ ساپاسى بولماس ئىكەن ، دەپ پەرىيادلار چېكىدۇ .

ئوغلۇم ، ئەقىل توغرىسىدىكى يۇقىرىقىسى بايانلارنى ئاڭلىدىڭ ، بۇ دۇنيادا ئەقەللىي ياشاشنى ، دۇنيانى ئەقىل بىلەن كۆزىتىشنى ئىنسانىي مەجبۇرىيىتىڭ قىلغىن . ئىلىم - پەن بىلەن ئەقىل كۆنىستانىڭنى بېزىگىن . ئەقىل قەيەردە بولسا ئىزدىگىن . ئەقلىڭ جايىدا بولسىلا ئۇنى ئىلىم بىلەن نۇرلاندۇر . ئۇگەنسەڭلا ، ئەقلىي قابىلىيىتىڭ تۇۋەن بولسىمۇ ، ئەقىل يولىنى

ئاچالايسەن . ئەقىل ئىگىسى ئىنسانلارنىڭ ئۇلۇغى ھېسابلىنىدۇ . چۈنكى ، ئەقىل كىشى ئۈچۈن ئالىيجاناب پەزىلەتلەرنىڭ مەنبەسى بولىدۇ . ئەقىلسىز كىشىلەرنى ئادەم دەپ ساناشقا ئەرزىمەيدۇ ھەم ئۇلارنىڭ سۆزىگە باشقىلارمۇ ئىشەنمەيدۇ ، دېمەككى ، ئاڭلاشنى خالىمايدۇ . ئەقىللىق كىشىلەرنى قانچە ھۆرمەتلىسە ، قەدىرلىسە ئەرزىيدۇ . قىممەتلىك نەرسىلەرنى قەدىرلەش پەرزدۇر .

1870 قىلىقتا قېرى ، ئۆزى ياشتۇر ئەقىل ،
ئەقىل قايا بولسا ئۇنىڭغا ئېسىل .

ئەقىلدىن مەھرۇم بولساڭ ھەممىدىن مەھرۇم بولىسەن ، ئەقىل يېتىشمىگەن ئادەم مىڭ ھەسسە قاتىلدۇر ، قاتىل باشقىلارنىڭ جېنىغا زامىن بولىدۇ ، ئەقىلنى نابۇت قىلغان ئادەم ئۆزىنىڭ قاتىلىدۇر .

بالام ، ئۇنتۇمىنىكى ، ئەقلىڭدىن ئازمىساڭلا ، ھەرقانداق ئېزىتقۇنىڭ قولىدىن قۇتۇلۇپ چىقالايسەن . ئەقلىڭنى ئوغرىلايدىغان ئەڭ يامان ئېزىتقۇ غەزەپ ۋە ئالدىراڭغۇلۇقتۇر . ئەل ئارىسىدا «ئادەم غەزەپلەنگەندە ئەقلىدىن ئازىدۇ» دېگەن ھېكمەت بار . ھەددىدىن ئارتۇق غەم - قايغۇمۇ تەپەككۇرنىڭنى بوغۇپ ، تەدبىرنىڭگە يۇگەن سالىدۇ ، زېھنىڭنى تېرىقتەك چاچىدۇ ، شۇڭا ھەر ئىشنى قىلغاندا تەمكىن بول ، قىزىققانلىقنى تاشلا ، ئەقلىڭ ھەرقاچان ئۆزۈڭ بىلەن بىرگە بولسۇن .

× × ×

ئەي ، ئەقىل سۈرىتىنى پاساھەتلىك تىل بايلىقىڭ بىلەن كۆز ئالدىمىزدا روشەن قىلغۇچى ئەقىل ئىگىسى بوۋا ، ئەقىل ئۇستىدە قىلغان روشەن سۆيەتلەشلىرىڭ بىلەن بىز ئوتى ئۆز كۆزىمىز بىلەن كۆرگەندەك ، قولىمىز بىلەن تۇتۇپ باققاندەك ،

ھەتتا ئەقىل بىلەن دوستلاشقاندەك بولدۇق . راست ، ئەقىل تەن مەملىكىتىنىڭ پادىشاھى ، كائىنات مۆجىزىلىرىنىڭ گۈل تاجى ئىكەن . ئەمما ، ئادەملەرنىڭ مىجەز - خۇلقى ، تۇرمۇش ئۇسۇلى ، ھاياتقا بولغان قىزغىنلىقىنىڭ ئوخشاشماسلىقى ، ھايات مەقسەتلىرىنىڭ پەرقلىق بولۇشى بىلەن ئەقىل پادىشاھىنىڭ ئىنسانىيەتكە ئېلىپ كېلىدىغان مەنپەئىتىمۇ ئوخشاش بولمايدىكەن . ھازىرقى ھايات سەھنىسىدە نۇرغۇن ئوقۇمۇشلۇق كىشىلەر ئۆز ئەقلىگە ئۆزى ھۆكۈمرانلىق قىلىپ ، خۇددى سىز يۇقىرىدا بايان قىلىپ ئۆتكەندەك ، ئەقىل خەزىنىسىنى پەن - مەدەنىيەت كۆچىتى بىلەن بېزەپ ، ئىنسانىيەتكە بەخت يارىتىشنىڭ تەڭداشسىز قورالىغا ئايلاندۇردى . ئەپسۇسكى ، بەزىلەر ئۆزلىرىنى ئەقىل - پاراسەتتە كامالەت ئىگىسى دەپ ئاتىۋالغان بىلەن ھايات مەيدانىدا خۇددى تۇمان ئىچىدىكى شەيئىدەك پىنھان ، سىرلىق ، ۋەھىمىلىك ياشايدۇ . ئۇلارنىڭ ئىچكى دۇنياسى شۇنچىلىك زۇلمەتلىككى ، نەچچە مىڭ ھەسسە چوڭايتىپ كۆرسىتىدىغان مىكروسكوپلار بىلەنمۇ كۆڭلىگە پۈككەن قەبىھ خىياللار مەنزىرىسىنى پەرق ئېتىش تېرىقىنى دان پېتى يۇغۇرۇپ نان ئېتىشتىنمۇ مۇشكۇل . ئۇلارنىڭ ئەقىل لەشكەرلىرى شۇنچىلىك ۋەھشىيكى ، ئۇ باشقىلارنى تۇزاقتا چۇشۇرۇش ، باشقىلارغا ھىيلە - مىكىر ، سۇيىقەست ئىشلىتىش ، پىتنە - پاسات تېرىش ۋە ئۆزلىرىنىڭ رەزىل شەخسىي مەنپەئەتلىرىنى ئىشقا ئاشۇرۇشنىڭ دەسمايىسى بولماقتا . بۇنداق كىشىلەر ئۆز ئەقلىنى بۇ دۇنياغا يامانلىق ئۇرۇقىنى چېچىشقا سەرپ قىلىپ ، ئىنسانىيەتنىڭ ئەقىل بوستانىنى خۇنۇكلەشتۇرۇش رولىنى ئويناۋاتىدۇ . ئەقىلدىن ئىبارەت مۇقەددەس سەلتەنەت تەختىنى خەلقە بالايىئاپەت تۇغدۇرىدىغان دوزاخ ئوچمىقىغا ئايلاندۇرىدۇ .

ئەي بوۋا ، بىز ئەقلىمىزنى قەدىرلەيمىز ، ئۇنى سۆيىمىز ،

ئۇنى ھايات ئۇچۇن ئەڭ زۆرۇر بولغان ئىلىم - بىلىم مەشئىلى بىلەن تېخىمۇ نۇرلاندۇرۇپ ، ئىنسانىيەتنىڭ ئۇلۇغ مەقسەتلىرىنى ئىشقا ئاشۇرۇشنى ، گۈزەللىك يارىتىشنىڭ تەڭداشسىز كۈچ - قۇدرەت مۇئەككىلىگە ئايلاندۇرىمىزكى ، ھەرگىز مەنسىز خىياللارنىڭ تۇمانلىرى ئىچىدە مەبۇد ، رەزىل مەقسەتلەر يولىدا نابۇت قىلمايمىز .

ئەي شەپقەتلىك بوۋا ، سىز ئەقىل (تەپەككۇر)نى ئىنسان ھاياتىدىكى ئەڭ قىممەتلىك كۈچ - قۇدرەت دەپ تەرىپلىدىڭىز . ئۇنداقتا ئىنسان ھاياتى پەقەت مۇقەددەس ئەقىل نېسىپ بولغانلىقى ئۇچۇن قىممەتلىكمۇ ؟ ئەگەر ئۇنداق بولمىسا ، ھاياتنىڭ قىممەتلىك بولۇشىدىكى سەۋەب نەدە ؟ قانداق قىلغاندا ھاياتنىڭ ھەقىقىي قىممىتىنى جارى قىلدۇرغىلى بولىدۇ ؟

ئەي سۆيۈملۈك ئوغلۇم ، ئۇمىد يولتۇزۇم! ھاياتنى قانداق ئۆتكۈزگەندە ئۇنى ھەقىقىي قىممەتكە ئىگە قىلغىلى بولىدۇ ؟ دېگەن سوئالنى قويۇشنىڭ ئۆزىمۇ ھاياتنى قەدىرلەشنىڭ دەسلەپكى قەدىمىنى باسقانلىق بولۇپ ھېسابلىنىدۇ . سەن مەندىن ھاياتنىڭ قىممىتى توغرىسىدا سورىدىڭ . ئوغلۇم ، راست ، ئەقىل بولمىسا ھاياتنىڭ مەنىسى بولمايدىغانلىقى ھەقىقەت . ئەمما ، ھاياتلىق بولماي تۇرۇپ ئەقىلنىڭ بولۇشى مۇمكىن ئەمەس . شۇڭا ، ھايات ئەقىلدىنمۇ قىممەتلىك ، ھاياتنىڭ ھەقىقىي قىممىتىنى بىلگەندىلا ، ئەقىلنىڭ كۈچ - قۇدرىتىنى نامايان قىلغىلى بولىدۇ . ئۇنداقتا ، ھاياتنىڭ ھەقىقىي قىممىتى نېمىدە ، ئۇنى قانداق قىلغاندا ئىشقا ئاشۇرغىلى بولىدۇ ؟ بۇنىڭ ئۇچۇن ئۇچىنچى بابقا دىققەت - ئېتىبارىڭنى مەركەزلەشتۇرگىن .

ئۇچىنچى باب

ھاياتلىقنىڭ قىممىتى ۋە ئۇنى ئۇلۇغلاشنىڭ زۆرۈرىيىتى توغرىسىدا

ئوغلۇم ، دۇنيادىكى ئەڭ قىممەتلىك بايلىق — ھاياتلىق ، ئۇنىڭدىنمۇ ئۇستۈن تۇرىدىغان شادلىق ، شېرىنلىك بولمايدۇ . چۈنكى ، ئىنسانغا ئۇ پەقەت بىرلا قېتىم نېسىپ بولىدۇ . ئەگەر ھاياتلىق ئادەمگە ئىككى قېتىم نېسىپ بولسا ئىدى ، ئۇنىڭ ئۇنچىلىك قىممىتى بولماس ئىدى . دۇنيادا يوقالغاندىن كېيىن قايتا ئەسلىگە كەلتۈرۈش ئىمكانىيىتى بولغان نەرسىلەرنىڭ بەھۇدە نابۇت بولۇشى ئانچە ئەپسۇسلىنارلىق ئەمەس . لېكىن ، قايتا تەكرارلىنىش ئىمكانىيىتى بولمىغان ھاياتلىقنى بەھۇدە زايا قىلىۋېتىش بەكمۇ ئەپسۇسلىنارلىق ئىش . شۇڭا ، بۇ بايلىقتىن ئۇنۇملۇك پايدىلىنىشنى بىلىش كېرەك ، ئۆمۈر كۆچىتىدىن ھاسىل بولغان مېۋىنىڭ باشقىلارغا بەرگەن بەھرى ياكى كەلتۈرگەن زەھىرىگە قاراپ ، ئۇ كىشىنىڭ بۇ غەنىيمەت دۇنيادا تۇتقان ئورنىنى پەرقلەندۈرۈشكە بولىدۇ . ئوغلۇم ، شۇنى ئېسىڭدىن چىقارمىغىنكى ، سېنىڭ دۇنياغا تۆرلىپ ياشاشتىكى مەقسىتىڭ ۋە ئۆمۈرلۈك نىشانىڭ ھەرگىز يەپ - ئىچىش ، ئېسىل كىيىنىش ، كەيپ - ئىشرەت قىلىش بىلەن ئۆمۈرنى مەنىسىز خورىتىش بولۇپ قالمىسۇن . ئۇلارنىڭ ھەممىسى باسقان ھەربىر

قەدەم ئىزىڭغا سۆرەم سېلىپ ، ھايات مۇساپەڭدىن ھېچقانداق نىشانە قالدۇرمايدۇ . دۇنياغا تۆرىلىپ ھېچقانداق ھاياتلىق ئىزناسى قالدۇرالمىغان ئادەمنىڭ قىلچە قىممىتى بولمايدۇ ، سېنىڭ قۇرۇق ئۈستىخىنىڭ ھايات سەيناسىدا ھېچقانداق بىر قىممەتكە ئىگە ئەمەس . ئۇنداق جان ئىگىسىنىڭ دۇنياغا كەلگىنىنىڭ ھېچبىر پايدىسى يوق .

بالام ، سەن بۇ دۇنياغا — بۇ زېمىنغا يۈك بولۇش ئۈچۈن تۆرەلمىدىڭ . شۇڭا ، سەن بۇ ھاياتلىقنىڭ يۈكىنى يەڭگىللىتىش ئۈچۈن ئۆزۈڭنى بېغىشلىغىن . بۇ ھاياتلىقتا مۇشەققەتسىز راھەت بولمايدۇ ، مۇشەققەتسىز ئىبرىشكەن راھەتمۇ ھەقىقىي پاراغەت ھېسابلانمايدۇ . ھايات دېگەن شىرىلداپ ئېقىپ تۇرغان بۇلاق سۈيىدەك تىپتىنچ بولمايدۇ ، سەن ھايات ئېقىنىنى ئۆزگەشلىك ھەم قىيانلىق دەريا دەپ قىياس قىلغىن . ھەر خىل خېيىمخەتەرگە ھازىرلىق قىل . ئەگەر ئۇنداق بولمىسا ، ھاياتىڭ تېخىمۇ ئېغىر بولىدۇ . ھېچقانداق ئادەم بۇ دۇنياغا مۇكەممەللىك تاجنى كىيىپ كەلگەن ئەمەس ، بەلكى تۇرمۇشنىڭ دولقۇنلۇق قاينامىلىرىدا پىشىپ ، بارا - بارا تاكامۇللىشىپ بارىدۇ . ھاياتنىڭ مەنىسىمۇ ھايات دولقۇنلىرىنى يېرىپ ئۆتۈپ ، مەلۇم بىر ئىشتا كامالەتكە يېتىش ئۈچۈن كۆرەش قىلىش ئارقىلىق زاھىر بولىدۇ . بالام ، ئازراق نەرسىنى بىلىۋېلىپ ، چەللىدە ئات چاپقۇچى بولما ، شۇنى بىلگىنكى ، سەن ئۆزۈڭنى كامالەت ئىگىسى دەپ قارىغان كۈنىڭدىن باشلاپلا ، ئۆزۈڭنى ئۆزۈڭ دەپنە قىلىش يولىغا ماڭىسەن . تىنىمسىز ئىزدىنىشنى ئۆزۈڭگە مىزان قىل ، ئۆزۈڭنى مەڭگۈ ئوقۇغۇچىمەن ، دەپ ھېسابلا ، شۇندىلا ئۆزۈڭگە قانىتىق تەلەپ قويالايسەن ، ئۆزۈڭنى ئۆزۈڭ چۈشەپ قويمايسەن . ئىنسان ھاياتىنىڭ تىنىم تاپماسلىق ۋە تەشۋىشىنى ئىبارەت

ئىكەنلىكىنى چۈشەنگەندىلا ئەقىلسىزلىقتىن قۇتۇلغان بولىدۇ . هاياتنى ئەڭ مەنىسىز ۋە ئەڭ يىرگىنچلىك ئۆتكۈزۈشنىڭ هەر خىل يوللىرى بار . بۇ ئېزىنتقۇ يولغا باشلاپ ماڭىدىغان ئەڭ قاباهەتلىك يول نەپسىنىڭ بويۇنتۇرۇقىغا ئەسىر بولۇپ ، پەقەت نەپسى ئۈچۈنلا ياشايدىغان مەخلۇققا ئايلىنىپ قېلىشتۇر . هاياتىڭنى ئابدالنىڭ خالتىسىغا ئايلاندۇرۇپ قويماي ، بەلكى مەڭگۈ ئۆلمەيدىغاندەك تىرىشىشىڭ زۆرۈر .

سەن ئەتە ئۇنداق قىلىۋېتىمەن ، ئۆگۈنلۈككە بۇنداق قىلىۋېتىمەن ، دەپ قۇرۇق داۋراڭ بىلەن كۈنىڭنى زايا قىلما . ئەتە ئۈچۈن بۈگۈن ئۇل قويمىساڭ ، ئەتە قويغان خىشىڭ چاك باسمايدۇ - دە ، ئاخىر هېچقانداق نەتىجىگە ئېرىشەلمەي ، ئۆمرۈڭ يوقلۇق مەغرىبىگە ئولتۇرىدۇ ، دۇنيادا ئەبەدىي ياشاش مۇمكىن ئەمەس . ئىنسان هامان بىر كۈنى تۇپراققا قوشۇلۇش ئاقىۋىتىدىن قۇتۇلالمايدۇ . ئۆتمۈشكە قاراپ باق : شەددادتىمۇ بۇ دۇنياغا بېهىش ياسىتاندى ، ئۇلارنىڭ ئاقىۋىتى نېمە بولدى ؟ دېمەككى ، نوهە ئەلەيهىسسالامدەك ئۇزاق ياشاش شەرىپىگە ئېگە بولغانلارمۇ ، ئىيسا ئەلەيهىسسالامدەك كۆككە چىققانلارمۇ ، نوشىرۋاندەك پىخسەقلىق بىلەن خەزىنە تولدۇرغانلارمۇ ... ئاخىر ئىككى پارچە كېپەنلىك خامدىن باشقا نەرسىگە ئېگە بولالمىدىڭغۇ ! شۇنداق هېكايە قىلىپتۇلەركى ، ئىسكەندەر زۇلقەرنەين ئۆلۈش ئالدىدا : «مەن ئۆلگەندە ئىككى قولۇمنى تاۋۇتتىن چىقىرىپ قويۇڭلار ، شۇنچە دۇنيانى سورىغان ئىسكەندەرمۇ ئۇ ئالەمگە قۇرۇق قول كېتىپتۇ ، دەپ قالسۇن» دېگەن .

6553 يالاڭغاچ تۇغۇلدۇم ، شۇ خىل يەرگە كىرگۈزۈم ، نېچۈن دۇنياغا ئۆزنى مۇنچە ئىسىستتىم ؟

ئەي ئوغلۇم ، بۇ مىسال شۇ سەۋەبتىن كەلتۈرۈلدىكى ، مال-دۇنيا ساڭا مەڭگۈلۈك بولالمايدۇ . شۇڭا ، مال - دۇنياغا ئانچە قىزىقما . ئەگەر مال - دۇنيايىڭ بولسا ياخشىلىق يولىدا سەرپ قىلغىن . ھەرقانداق بايلىق تۇگەيدۇ ، مەڭگۈگە قالىدىغىنى ياخشى سۆز ، ياخشى ئەمەل . بىلگىنكى ، مۇتسۇرلەرنىڭ بەزىسى زۇلۇمنى قورال قىلىپ يامان ئاتاقتا تونۇلسا ، يەنە بەزىسى ياخشى ئەمەل بىلەن شۆھرەتلىك نام ئالىدۇ .

114 نەچۇن يىغسا دۇنيا تۇگەيدۇ يوقاپ ،
قالۇر سۆز پۈتۈلسە ، جاھانغا تاراپ .

بالام ، سېنىڭ ھاياتىڭ جەمئىيەتكە ، مىللەتكە ۋە ۋەتەنگە تەئەللۇق . سەن مەڭگۈلۈك ھاياتلىققا ئېرىشمەك بولساڭ ، خەلقىڭ قەلبىدە مەڭگۇ يېقىلمايدىغان پىرامىدا ياسىغىن . سەن ئۇچۇن ھايات ئەڭ قىممەتلىك پۇرسەت . پۇرسەتنى قولدىن بەردىڭ دېگەن گەپ ھاياتنى قولدىن بەردىڭ دېگەن سۆز . سېنىڭ ھەتتا بارلىق خۇشاللىقىڭ ۋە بەخت - سائادىتىڭ ئاشۇ پۇرسەت ئىچىدە نامايان بولىدۇ . سەن بىر تامچە بالام ، ئەل دېگەن چوڭ دېڭىز ، دېڭىزدىن ئايرىلغان تامچىنىڭ ھالى قانداق بولماقچى . شۇڭا ، سېنىڭ ھاياتىڭمۇ شۇ ئەل بولغانلىقى ئۇچۇنلا مەنىلىك بولىدۇ ، سەن ھاياتىڭنى ئەل ئۇچۇن پايدىسىز ۋە ئەھمىيەتسىز دەپ قارىغىنىڭدا ، پۈتۈن نەرسىلەر ساڭا مەنىسىز بولۇپ تۇيۇلىدۇ . سەنمۇ مەۋجۇتلۇقىڭنى يوقىتىسەن . بۇ ياخشىلىق پىرامىداسى سېنىڭ ئەل قەلبىدە ئەبەدىي ياشاشقا مۇيەسسەر قىلىدۇ . ئادەم ھاياتلىقىدا ياخشى ئەمەل بىلەن ياشىسا ، ئۇنىڭ ئالىيجاناب روھى ئەۋلادلار قەلبىدە ئەبەدىي ساقلىنىدۇ ، خەلقى بىلەن بىللە ياشايدۇ . چۇنكى ، تەن — تېرىكلىكنىڭ مەلۇم

مەزگىللىك تۇۋرۇكى ، ئۇ ھەرگىزمۇ مەڭگۈلۈك تۇۋرۇك بولالمايدۇ . شۇڭا ، تىرىكلىك مەزگىلىڭنى بولمىغۇر مەشغۇلاتلار بىلەن بۇلغىما ، بولمىسا ھاياتلىق سەھنىسىدە ھېچقانداق ئورۇنغا ئىگە بولالمايسەن . قىسقىسى ، ھايۋاندىن قىلچە پەرقىڭ بولماي قالىدۇ . ھايات ئۇچۇن ھېچقانداق زولى يوق ئادەمنىڭ مۇرىدىدىن نېمە پەرقى ؟! ئوغلۇم ، ھاياتنا نېمە تېپىسا شۇنىڭغا ئىگە بولۇش قانۇنىيىتى ئۆزگەرمەستۇر . ھەرقانداق بىر ئادەمنىڭ ھەقىقىي قىممىتى بۇ دۇنياغا كېلىپ نېمىدىن بەھرىمەن بولغانلىقى بىلەنلا ئەمەس ، بەلكى نېمىلەرنى قالدۇرالىغانلىقىغا باغلىقتۇر . سەن ھايات دەرىخىدىن قانداق مېۋە بېرەلىگەن بولساڭ سېنىڭ قىممىتىڭ شۇنىڭغا تەڭ .

سەن ھاياتىڭ پەقەت ئۆزىگىلا تېگىللۇق ئەمەسلىكىنى چۈشەن بالام ، سەن بۇ دۇنيادا ئۆزۇڭنىڭ ھەقىقىي بىر كېرەكلىك ئادەم ئىكەنلىكىڭنى نامايان قىلغىن . ئۆزۇڭنىڭ ئىنسانلار ئارىسىدىكى قىممىتىڭنى بىلىش ساڭا زور سائادەت بەخش ئېتىدۇ . چۈنكى ، ئۇزاق ئۆمۇر كۆرگەن كىشىدىنمۇ ھاياتنى چوڭقۇرراق چۈشىنىپ ياشىغان ئادەمنىڭ ئۆمرى ئۇزۇن ھېسابلىنىدۇ . سەن ئۆزۈم ئۈچۈنلا ياشايمەن دەپ قارىما ، ھاياتىڭ سەن ئۈچۈن ئېرىۋاتقان شام ئەمەس ، ئۆزى ئۈچۈن ياشاش ھايات ئەمەس . ئەتراپىڭدىكى بىرەر قۇردىشىڭ ۋە بىرەر ئۇلپىتىڭنىڭ بەختسىزلىكىنى كۆرگەندە ، ئۆزۈڭنىڭمۇ بەختسىز ئىكەنلىكىڭنى ھېس قىلالىساڭ ، قەلبىمدە ھەقىقىي ئىنسانلىق تۇيغۇسى پەيدا بولدى ، دەپ بىل .

بالام ، بۇ جەمئىيەتتە ھەربىر ئادەمنىڭ ناھايىتى ئېغىر قەرزى بولىدۇ . بىز مۇشۇ تۇپراقتا ئۆسۈپ چوڭ بولدۇق ، مۇشۇ تۇپراقتىن ئۇزۇقلاندۇق . خەلق بىلەن بىرگە ياشىدۇق ، خەلق بىرگە تۇرمۇش ، روھ بەردى ۋە ئۆزىمىزگە ئۆزىمىزنى تونۇتتى .

ئەل - ۋەتەنسىز ، دوست - بۇرادەرسىز تۇرمۇشىمىزنىڭ قانداق مەززىسى بولسۇن . ئوغلۇم ، بىزنىڭ يەنە ئۆتكەنكى ئەجدادلارنىڭ ۋە كېيىنكى ئەۋلادلارنىڭ ئالدىدىمۇ ،ئۆتەشكە تېگىشلىك مەسئۇلىيىتىمىز ۋە قايتۇرۇشقا تېگىشلىك قەرزىمىز بار . بىز ياشاۋاتقان بۇ دۇنيا بىر داستىخان . بىزدىن بۇرۇنقىلار بۇ داستىخانغا داخىل بولغان . ئۇلار يەپ - ئىچكەن ، شۇنىڭ بىلەن بىرگە ، بىزگىمۇ مول نېمەتلەرنى قالدۇرۇپ كەتتى . ئەمدى بىز بۇ نېمەت داستىخىنىنى قۇرۇقداپ قويماي ، كېيىنكى ئەۋلادلار ئۈچۈن مول نېمەتلەرنى راسلاپ قويۇشىمىز كېرەك . مانا بۇ ئىنساب بالام ، مانا بۇ مەڭگۈلۈك ئىزچىللىق ۋە تەرەققىياتنىڭ ئۇزلۇكسىزلىكى .

سەن مېنىڭ قولۇمدىن نېمە كېلەتتى ، مەن قانچىلىك ياخشىلىق قىلالايتتىم ، دەپ ئۇمىدسىزلەنمە ، ئۇمىدسىزلىك بىر كېسەللىك ، ئۇ ئادەمنى زەئىپلىك ۋە خورلۇق پاتقىقىغا تىقىدۇ . ئۇمىدسىزلىك ئەقىلدە راۋاج تاپالماسلىققا ئېلىپ بارىدۇ . بىر كۈن ياشىساڭمۇ ئۇمىد كۆلچىكىنى قۇرۇتماي ئۆلگىن . ئادەمنىڭ هايات دەرىخى ئۇمىد ، ئارزۇ بولمىغاندىن سۇغىرىلمىغانلىقىنى هەرگىز كۆڭۈل سەھىپەڭدىن ئۆچۈرمە . ئۇمىدسىزلىك — جاهالەتنىڭ ئانىسى ، ئۇمىد بولسا سائادەتنىڭ قانىتى .

3702 كىشى ماڭسا مەقسەتكە ئۇمىدلىنىپ ،
تىلەككە يېتەر ، يولدا قالماس هېرىپ .

3703 تىلەككە يېتىشكە ئەر بولسا دادىل ،
هېرىپ قالماي بولۇر مەقسەتكە نائىل .

بالىلىرىم ، مەجبۇرىيەت ئاستىدىكى خۇشاللىقتىن ئۆز

ئىختىيارىچە تارتقان خورلۇق ئەۋزەل ، زورلاپ يېگەن ئاشمۇ سىڭمەيدۇ ھەم ئاشقازانىنى بۇزىدۇ . سىلەر ھايات يولۇڭلارنى ئۆزۈڭلار تېپىپ ماڭالايدىغان بولۇڭلار . باشقىلارنىڭ پېشىگە ئېسىلىپ ئېرىشكەن مۇۋەپپەقىيىتىڭلار سىلەرگە مەڭگۈلۈك دوست بولالمايدۇ . كۆڭلۈڭلار تارتقان ئىشقا قول تىقىڭلار ، دىلغا ياقمىغان يولغا قەدەم قويسا ، قىلغان ئىش ئىلگىرى باسمايدۇ ، كۆزگە كۆرۈنۈپ تۇرغان مەنزىلمۇ ئۇزاق بىلىنىدۇ ، ئوڭاي ئىش مۇشكۈل تۇيۇلىدۇ . ئەگەر ئادەمنى ئۇمىد يېتەكلەيدىغان بولسا ، مەقسەت - نىشانىڭمۇ تېز يېتىدۇ ھەم يولدا ھېرىپ قالمايدۇ . دىل تارتمىغان يەرگە قەدەم قويۇش ، كۆڭۈل خاھىشى يول قويمىغان ھۈنەر - كەسىپ بىلەن مەشغۇل بولۇش كىشىگە روھىي بېسىم بولىدۇ - دە ، شۇغۇللىنىۋاتقان ئىش ئىنتايىن مۇشكۈل ، يەنى ئەڭ يېقىن قىرغاقمۇ ناھايىتى ئۇزاق ، ئەڭ ئاسان كەسىپمۇ ناھايىتى قىيىن تۇيۇلىدۇ .

5046 كۆڭۈل تارتمىغان يەرگە قويسا ئاياق ، يېقىن بولسا يەر قانچە ، بولغاي يىراق .

بىراق ، مۇنداق بىر شەرتنىمۇ ھايات بابىڭلارنىڭ مۇھىم بىر پاراگرافى قىلىڭلار : قىممەت بىلەن پۇرسەت ھېچقاچان ئارزۇ - ئۇمىدنى زارلىنىش ۋە قۇرۇق سېغىنىشلارغا تېگىشكەن ئادەمگە يارىدەمگە كېلەيدۇ . ئەگەر ئادەمنىڭ نىيىتى چىڭ ، ھەرىكىتى دادىل بولىدىكەن ، قىسمەت ئۇنىڭغا ھەر دائىم يار - يۆلەك بولىدۇ .

ئوغلۇم ، ياشلىق — ھايات كۆچىتىدىن مۆجىزە يارىتىش پۇرسىتى ، مۆجىزە ئەجىرسىز نەپ بەرمەيدىغان ئۇلپەت ، مېھنەتسىز مېۋە بەرمەيدىغان كۆچەت . ياشلىقنى قەدىرلەشنى

بىلىش ھاياتنى مەنىگە ئىگە قىلىشتۇر.

سەن ھەربىر تىنىقىڭنى مەنىلەر خەزىنىسىنى قېزىشىڭ سەرمايىسى قىلغىن. ئەلىشىر نەۋائىي «ھەربىر نەپەس غەنىيمەتتۇر، ھەربىر نەپەس غەنىيمەت» دېگەن. بىراق نۇرغۇن بالىلار بالىلىقىڭ شېرىن شوخلۇقىغا ئەسىر بولۇپ كېتىپ، بالىلىقىڭ قانداق قىلىپ ياشلىققا ئالمىشىپ قالغانلىقىنى سېزەلمەي قالىدۇ. ياشلىق مەۋسۇمىغا كەلگەندە، ياشلىق غۇرۇرى ۋە كۈچ - قۇدرىتى ئۇنىڭغا قېرىلىقىڭ مۇشەققىتىنى ئويلاشقا پۇرسەت بەرمەيدۇ. نەتىجىدە، ھەش - پەش دېگۈچە ئۆمۈر گۈلشىنىڭ خازان بولۇپ، قاقشال دەرەخكە ئوخشاش ئۆزىگىمۇ سايە تاشلىيالمايدىغان ئەھۋالغا قالىدۇ - دە، كەينىگە بۇرۇلۇپ باسقان ھايات مەنزىلىگە قاراپ قىلچە ھايات نىشانى قالمىغانلىقىنى، ھەربىر قەدىمىنى غەپلەتتىن سۆرەم سېلىپ باسقانلىقىنى بىلىدۇ. شۇڭا، شەيخ سەئدى: «ئادەم بۇ دۇنياغا ئىككى قېتىم تۇرەلمەيدۇ، شۇ بىر قېتىمىمۇ ياشاشنى بىلمىسە بولامدۇ» دېگەن. روسسونىڭ بىر سۆزى يادىمدا، ئۇ: «بەزى ئادەملەر يۇز ياشتا قەبرىگە كىرىدۇ - يۇ، ئەسلىدە بولسا تۇغۇلۇپلا ئۆلگەن بولىدۇ» دېگەن. بالام، بۇ دۇنيادا «ئادەممەن» دەپ تۇرۇپ، ئادەمدەك ياشىيالماي، ئۆلۈك بىلەن تىرىكلىكنىڭ ئارىلىقىدا نەپەسلىنىشىلا بىلىدىغان «تىرىك» ئۆلۈك ھاياتىنى قانداقمۇ ھاياتلىق دېگىلى بولسۇن. دېموكرىتنىڭ بىر سۆزىنى ئېيتىپ بېرەي: «ئەخمىقانە، مەنىسىز، قانائەتسىز ياشاش زادى ياشاش ئەمەس، بەلكى ئاستا - ئاستا ئۆلۈش دېمەكتۇر». شۇڭا، بالام، ئۆتكەن كۈنۈڭ ئۈچۈن ياش تۆكمە، ئەتەڭ ئۈچۈن غەم يېمە. ھەربىر كۈنۈڭنى ياخشى ئۆتكۈزەلسەڭ، ئۇ ئۆتمۈشۈڭگە كاپالەت، ئەتەڭگە كۆڑۈك بولىدۇ.

ئۆزۈڭگە سوئال قويۇپ باققىن :

بۇگۈن نېمە ئىش قىلدىڭ؟ بۇگۈنكى بىر كۈنۈڭدىن رازىمۇسەن؟ بۇگۈنۈڭدىن رازى ۋە مەمنۇن بولالمىساڭ ئەتەڭ خەيرلىك بولمىدۇ .

بالام ، ئەگەر بۇگۈنۈڭ ئۆتۈقلۇق بولغان بولسا ، بۇ كۈنلۈك ئۆمرۈڭنىڭ قىممىتى بولمىدۇ . ئەگەر بۇگۈن بۇ ھاياتلىقتىن ھېچ نەرسىگە ئىگە بولالمىساڭ ياكى ھېچ ئىش قىلمىغان بولساڭ ، شۇ كۈنلۈك ھاياتىڭنى ئۆلگەن ھايات دەپ ، ئۆمرۈڭدىن چىقىرىۋەت . بۇگۈنكى ئىشىڭنى بۇگۈن قىلمىساڭ ، ئەتىكى يۈكۈڭنى ئېغىرلاشتۇرۇپ قويمىدۇ . ھەر كۈنى ئاشۇنداق داۋاملىشىۋەرسە ، ئاخىر بۇ كۈنلۈك قالدۇقلار سېنى بېسىپ ، سېنىڭ ئالغا باستۇرالمايدۇ . ھەر كۈنلۈك ئىشىڭنى شۇ كۈنىڭ ئورۇنداپ بولساڭ ، كۈندىن - كۈنگە بىلىدىغانلىرىڭ كۆپىيىپ بارىدۇ ھەم يەڭگىللەپ قالىسەن .

بالام ، «ئەتە» دېگەن سۆز ھۇرۇن ، دۆت ئادەملەرنىڭ ئۆزىنى ۋە باشقىلارنى ئالداشتىكى باھانىسى . ئۆز ئىشىڭنىڭ ۋاقتىنى ئۆزۈڭ سورىساڭ ، خۇددى ئۆزىنىڭ مال - مۈلكىنى ئۆزى ئوغرىلىغان ئادەمگە ئوخشاپ قالمامسەن؟ ئىش دېگەن بۇگۈن خەجلىمەي ئەتە خەجلەي دەپ ئاياپ قويىدىغان پۇل ئەمەس . بۇگۈنىڭ كەتسە بىر كۈنلۈك ئۆمرۈڭ كەتتى دېگەن گەپ ، ئۆمۈرمۇ قايتىلانمايدۇ ، ۋاقتىمۇ كەينىگە يانمايدۇ . شۇڭا ، ھەرقانداق ئىشقا كەڭ قورساق بولساڭمۇ ۋاقتىقا خەسىس بول .

بالام ، «ۋاقتى ئۆتكەندە ئوقۇلغان سۈرە ياسىننىڭ ئەھمىيىتى يوق» دېگەن تەمسىلنى قەلبىڭگە پۈكۈۋالغىن . ھەرقانداق كىچىك ئىشقا ئېتىبارسىز قارىساڭ ، چوڭ ئىشلارنىمۇ مەغلۇپ بولىسەن . «بۇگۈنكى ئىشنى ئەتىگە قويساڭ ، ئىشىڭ

ئىلگىرى باسمايدۇ» . پىغاگور : ئەتىگەن ئورنۇڭدىن تۇرۇپ ئۆزۈڭدىن «بۈگۈن نېمە ئىش قىلىشىم كېرەك؟» ، كەچقۇرۇن يېتىشتىن بۇرۇن «بۈگۈن نېمە ئىش قىلدىم؟» دەپ سورا ، دېگەن . ئۆزۈڭنىڭ كۈنلىرىڭنىڭ ھېسابىنى ئېلىپ تۇرغىن . ئەگەر سەن ئەقىللىق بولىدىغان بولساڭ ، بىكار ئۆتۈپ كېتىۋاتقان كۈنلىرىڭ ئۈچۈن تىت - تىت بولساڭ ، ئازابلانساڭ ئەرزىيدۇ .

161 جىمىكى ئىشىڭنى ئەقىل بىرلە قىل ،
بىلىم بىرلە ۋاقتىڭنى ساقلاشنى بىل .

ۋاقىت — ناھايىتى - پەرىيادلىق يېلىنىشلەر ۋە ئاھۇ نادامەتلىك ياشلار بىلەن ئارقىغا يانمايدىغان رەھىمسىز دەريا . ئۆتۈپ كېتىۋاتقان كۈنلەرنى بەقەت ئاي ۋە يىللار دېمە . ئۇ سېنىڭ ئۆمرۈڭنى خورانقۇچى يالماۋۇز . ئاي ۋە يىللار داۋاملىق يېڭىلىنىپ تۇرىدۇ . ئۆمرۈڭنىڭ يېڭىلانغىنىنى كۆردۈڭمۇ؟! شۇڭا ، ياشلىق باھارىڭ كەنمەستىن بۇرۇن ، ئۇنىڭدىن توزۇماس گۈللەرنى ئېچىلدۇرغىن .

360 تىرىش ، توغرا يولدىن ئاداشما ھامان ،
يىگىتلىك كەتمىسۇن بىكار ، پايدىلان .

361 ئەزىز تۇت يىگىتلىكنى ، تېز كەتكۈسى ،
تۇتساڭمۇ قانچە چىڭ ئاخىر قاچقۇسى .

بالام ، ۋاقىت ھەم سېنىڭ قەدىر - قىممىتىڭنى جارى قىلىشىڭنىڭ دەسمايىسى ، ھەم ھاياتىڭنى شامالغا سورۇيدىغان

يالماۋۇز . نەۋائىي بوۋاق شۇڭا : «ۋاقىت ئۆتكۈر قىلىچتۇر» دېگەن . دۇنيادا ئېرىشمەكچى بولغان ئۇلۇغۋار مەقسەتلىرىڭگە ۋاقىت بىلەن ياشاش ئىقتىدارىڭنى بىرلەشتۈرگىنىڭدىلا يېتەلەيسەن . ۋاقىتنىڭ قەدىر - قىممىتىگە يەتمىسەڭ ، ۋاقىتقا ئېتىبارسىز قارىساڭ ، ئېرىشىش مۇمكىن بولغان مۇمكىنچىلىكلەرنىڭ ھەممىسىدىن مەھرۇم بولىسەن . دارۋېن شۇنداق دېگەن : «ئۆز ۋاقتىنىڭ ھېچبولمىغاندا بىر سائىتىنى بوشقا ئۆتكۈزمەكچى بولغان ئادەمنى ھاياتنىڭ پۈتۈن قەدىر - قىممىتىنى تېخى چۈشىنىپ يېتىش دەرىجىسىگە بارمىغان دېيىسە بولىدۇ» . ۋاقىتنىڭدىن ئاقىلانىلىك بىلەن پايدىلىنىش قىممىتىڭنى بارغانسېرى ئاشۇرىدۇ . بالام ، ھازىرقى تۇرمۇش رېتىمىگە نىسبەتەن بىر كۈنۈڭگە سەل قارىساڭ ، ئىككى كۈن سەرپ قىلىپمۇ يېتەلمەيسەن . ۋاقىتقا سۇس قارىساڭ كۈنلىرىڭ ئۆزۈڭ بىلەن ئۆزۈڭ چېلىشۋاتقاندەك كۆپىنچە كېلىشمەسلىكلەر بىلەن تولىشىقا كېتىدۇ . بىكار چىقىق بولسا تەپەككۇرىڭنى كېرەكتىن چىقىرىپ ، ئۆزۈڭنى يارىماسلار قاتارىغا تارتىدۇ .

بالام ، ۋاقىتنىڭ قىممىتىنى ھېس قىلغان بولساڭ ، ئۆزۈڭنىڭ ۋاقتىنى قەدىرلەش بىلەن بىرگە باشقىلارنىڭ ۋاقتىنىمۇ قەدىرلە . باشقىلارنىڭ سېنىڭ ۋاقتىڭنى ئوغرىلىشىغا يول قويما . سەن مەدەنىيەتلىك ئادەملەر بىلەن ئارىلاش ، ئۇلارنى دوست تۇت . مەدەنىيەتلىك ئادەملەرنىڭ مۇھىم بىر بەلگىسى ئۇلار ھەرگىز سېنىڭ ۋاقتىڭغا خىيانەت قىلمايدۇ . ھەرقانداق باھانە - بىلەن ۋاقتىڭغا ھۆرمەت قىلمىغان ئادەمنىڭ دوستلۇق دەۋاسى يالغان ، ئۇلارنىڭ مەدەنىيەتلىكمەن دېگىنى تۇرۇق گەپ . بالام ، سەن بايلىق تېجەش ۋە بايلىق ئىزدەشتىن بۇرۇن ۋاقتىڭنى تېجە . بەزى ھاللاردا بىر كۈنلۈك ئەھمىيەتلىك ھاياتىڭ

ساڭا مەڭگۈلۈك شان - شەرەپ ئېلىپ كېلىشى مۇمكىن ، يەنە بەزى ھاللاردا يۇز يىللىق ئۆمۈر ساڭا لەنەت ئېلىپ كېلىشى مۇمكىن .

ھاياتىڭنىڭ مۇقەددەس گۈل - غۇنچىسى ياشلىق باھاربدا ئېچىلىپ خۇش پۇراق چاچىدۇ . بۇ گۈل ئۆمرۈڭدە بىرەر قېتىم ئېچىلماي قۇرۇپ كەتسە ، بەك ئېچىنىشلىق بولىدۇ . ئەزىز نەرسىنى خار قىلىش ئاخىرقى ھېسابتا ئۆز - ئۆزىنى زار قىلىشقا ئېلىپ بارىدۇ . ھاياتتا نېمىنىڭ توغرا ، نېمىنىڭ خاتا ئىكەنلىكى ، قايسى قەدەمنىڭ ساخاۋەتلىك ، قايسى قەدەمنىڭ پالاكەتلىك ، قايسى مەنزىلنىڭ نۇرلۇق ، قايسى مەنزىلنىڭ قاباھەتلىك ئىكەنلىكىنى چۈشەنمەي ، قارىغۇلارچە باسقان قەدەم نىجاسەت پاتقىقىغا ئاپىرىپ ، پۈشايمان زىخچىسىنى يۈرىكىگە تىقىدۇ . بۇ زىخچا تا مەڭگۈگە ساڭا ئازاب سالىدۇ . چۈنكى ، پۈشايمان — كۆزىدىن يامغۇر ياغدۇرىدىغان بۇلۇتتۇر .

1174 كىبرەكلىك ئىشىم بارچە يەردە قويۇپ ،
كىبرەكسىزنى قىلدىم ھەۋەسكە چۈشۈپ .

1175 تىرىكلىك — بوراندەك ئۆتەر ئۇ كېچىپ ،
ئىڭرايمەن ئۆزۈمگە بىكار ئېچىنىپ .

ئەي ئوغلۇم ، باشقىلارنىڭ ساۋۇقىدىن ئىبرەت ئېلىش ھايات تاۋۇقىدىن نۇسرەت ئېلىشنىڭ مۇقەددىمىسى بولىدۇ . قېنى ئاڭلا ، تۆۋەندىكىلەر مېنىڭ بىھۇدە ئۆتۈپ كەتكەن ھاياتىمغا قارىتىلغان ئېچىنىشلىق ئاھۇزارىم ، پۈشايمان ئىلىمىم :

ھەي ياشلىق ، ئى ھايات ، سېنى ئۆتكۈنچى بۇلۇتتەك ،

ئۇچقۇر بۇراندەك تۇگەتتىم . ئەي يىگىتلىك چاغلىرىم ، ئىسىت! سېنى قانداق ئۆتكۈزۈشنى بىلمەي ئەجەبمۇ تېز قاچۇرۇپ قويدىما . قىراندەك ياشلىق! قايتا بىر مۇيەسسەر بولۇشقا مۇمكىن بولسىدى ، سېنى كۆز قارىچۇقۇمدەك ئاسرار ئىدىم . بۇنى مەك قېتىم دېسەممۇ ئەمەلگە ئاشمايدۇ ، چۈنكى ، ئۇ مەڭگۇ كەلمەسكە كەتتى . ئۇنى جاھان ئالىمىدىن ھەرقانچە ئاقتۇرساممۇ ، مەنسىزلىك بىلەن قالدۇرغان ياماڭ داغلاردىن باشقا ھېچ نەرسىنى كۆرەلمەيمەن . ھاياتتىكى سۆيۈنچى جان بولسا ، ئۇنىڭ ياخشىلىقى ياشلىق مەزگىلىدە ئىكەن ، مەن بۇنى ئەجەب بىلمەپتىمەن . بالىلىرىم ، مەن قېرىلىقىمدىن ئۆكۈنمەيمەن ، ئۆمرۈم توغرىلىق بىلەن ، مەنىلىك ئۆتكەن بولسا ئەيىب يوق ئىدى ، پەقەت بىكار زايا كەتكەن ئۆمرۈمگىلا ئېچىنىمەن . مەن ھازىر تەن قۇرۇلۇشۇمدىكى گۈزەللىكنى يوقاتتىم ، ياشلىقىمدىكى ئەرغۇۋاندەك قىزىل مەڭزىم زەپىراندەك سارغايدى ، ئايدەك نۇرانە يۈزلىرىم كۆرۈمسىزلىشىپ ، قورۇقلارغا ماكان بولدى . باھار چېچەكلىرىدەك ياشلىق باھارىم ۋاقتى يېتىپ خازان بولدى ، چىنارەك بويۇممۇ يادەك ئېگىلدى .

371 بويۇم ئىدى ئوقتەك ، كۆڭۈل ئىدى يا ،
كۆڭۈلنى قىلغۇچە ئوق ، بويۇم بولدى يا .

ھەي ئىسىت ، ئەجەب زايا قىلىتىمەن بۇ ھايات كۆچىنى . ئەمدى پۇشايماندا كۆزۈمدىن قان - ياش ئاققۇزماقتىمەن . يېمەك- ئىچمەككە كەلسەم ، قاپ - تاغاردا بىرنى يەپ - ئىچىپتىمەن . ھەۋەس قوغلىشىپ كۆپلىگەن چاك - توزانلارنى توزىتىپتىمەن ، كايىپ تىللاپتىمەن ، رەنجىتىپتىمەن نەچچە كىشىنى ، ھەتتا

گۈناھسىزلارغىمۇ قول ھەم تىلىمنى ئۈزارتىپتىمەن . بۇنىڭ بىلەن خۇددى ياۋۇنى يەڭگەن ئەردەك چوڭ سۆزلەپ كېرىلىپتىمەن ، مەغرۇر غادىيىپتىمەن . ھەۋەس - ئارزۇنى قوغلىشىپ شۇنچە يۈگۈرۈپ قۇترغان بۆرىدەك جاھاننى ئىگراتتىم . كىشىلەرنى قورقۇتۇپ - قاقشىتىپ ، يېنىدىكى پۇلغا زورلۇق قىلدىم ، بىرگە ئازار بېرىپ ، يەنە بىرىنى قاقشاتتىم . مانا ئەمدى مەستلىكتىن ئويغانغاندەك ، ئىزىمغا قارىسام خەلقىئالەم ئالدىدا يۈزۈمنى كۆتۈرۈشكە ماجالىم يوق . مانا ئەمدى قېنى بۇ دۇنيا ، بۇ تۇتىيا . مەن زادى بۇ ھاياتتا نېمىگە ئېرىشتىم ؟ مەن پەقەت پۇشايمان داغلىرىدىن باشقا ھېچنېمىگە مۇيەسسەر بولالمىدىم . ئەمدى ئىگە بولىدىغىنىم كىشىلەرنىڭ ماڭا ئوقۇغان لەنەت - نەپرىتى . مانا ئەمدى ئۆلۈم ئەلچىسى ئىشكىمنى قېقىۋاتىدۇ . ئەمدى قىلغان - ئەتكەن يامانلىقلىرىمنى ياخشىلىق بىلەن يۇيۇاي دېسەم ، نەدە دەرمان بولسۇن ؟ ئەمدى مېنىڭ ئېرىشىدىغىنىم پەقەت ئىككى پارچە خامدىن باشقا نېمە بولاتتى ؟ كېرەكسىز تېنىمنى قۇرت - قوڭغۇزلارغا يەم قىلىش مېنىڭ بىر ئۆمۈر قاتراپ يۈرگىنىمنىڭ نەتىجىسى بولىدىغان ئوخشايدۇ .

ئوغلۇم ، يۇقىرىقى ئاچچىق پۇشايمان نالىسىدىن شۇ نەرسە مەلۇم بولدىكى ، بۇ دۇنياغا ئادەمنىڭ كەلمىكى بىلەن كەتمىكى ئۆزگەرمەس قانۇنىيەت . شۇ سەۋەبتىن ، ئۆلۈم ئانچە دەھشەتلىك ئەمەس . ئەڭ دەھشەتلىك بولغىنى يېتىش مۇمكىن بولغان ئۇلۇغۋار ئارزۇ - ئارمانىنىڭ ئۆزى بىلەن بىرگە دەپنە بولۇپ كېتىشى . ئادەم قېرىغان چاغدا جان قايغۇسىدىن باشقا نەرسىگە كۆچى يەتمەيدۇ . ئۇ چاغدا بارماق چىشلىگەن بىلەن پايدا يوق . غايە قولغا چىقمايدىغان سايە ئەمەس ، ئۇنى ئىرادىلىك ئادەملەرلا

تىرىشچانلىق بىلەن ئەمەلگە ئاشۇرالايدۇ . ئادەم ئۆمرىنىڭ ئاخىرىدا ئەڭ ئۇلۇغۋار ئىشلار يولىدا كۆرەش بىلەن ئۆتكەن ھاياتىدىن پەخىرلىنىدىغان بولسۇن ؛ خازان بولۇشتىن بۇرۇن ئەجرىڭلاردىن ئېرىشكەن شانۇ شەۋكىتىڭلار بىلەن ئەبەدىيلىك تەختىدىن ئورۇن ئېلىشقا ئالدىراڭلار . بۇ تەختنىڭ مۇقەددەس جايى خەلق قەلبى . خەلق مەڭگۇ ئۆلمەستۇر . ئۇلارنىڭ قەلب خاتىرىسىگە نەقىشلەنگەن خاتىرە مۇنارى ئۆرۈلمەيدۇ ۋە ئۆچمەيدۇ .

× × ×

قەدىرلىك يۇسۇپ بۇۋا ، سىزنىڭ ھاياتىڭ قەدىرلەش ، ئۇنى بەھۇدە ئۆتكۈزمەسلىك توغرىسىدىكى قىممەتلىك تەلىملىرىڭىز ، ھاياتىڭ قەدىرلىمەي مەنىسىز ھەۋەسنىڭ ئەسىرى قىلىشىڭ ، قىممەتلىك ھاياتىڭ ئەرزىمەس ئىشلارنىڭ مەستخۇشلۇقىدا خار قىلىشىڭ ئىنسانغا ئېلىپ كېلىدىغان ھالاكىتى ھەققىدىكى تەۋرۈك ساۋاقلىرىڭىز ۋۇجۇدىمىزدىن ئورۇن ئالغان بەڭۋاشلىق ئېزىنتقۇسىغا يۇگەن سالدى . راست ، ئىنسان ئۆچۈن ھايات ئەڭ قىممەتلىك . بىراق ، بىز ھاياتىمىزنىڭ قىممىتىنى ناھايىتى تار دائىرىدە چۈشىنىمىز . بىرمۇنچە كىشىلەر ھاياتنىڭ مەنىسىنى پەقەت چاكىنا ھەۋەستىن ، كەيپ - ساپا ، ئويۇن - تاماشىدىن ، كىيىم - كېچەك ، يېمەك - ئىچمەكتىن ئىزدەيدۇ . بەزى كىشىلەر كۆزى ئۆچۈقلا بولسا ، قول - پۇتى مىدىرلاپلا تۇرسا شۇنى غەنىيمەت بىلىپ ، ئۆزىنى ھايات چاغلايدۇ . يەنە بەزىلەر ئەتە - ئۆگۈن ھاياتلىق شامىنىڭ ئۆچۈپ ، مەڭگۈلۈك قاراڭغۇلۇققا يۈز تۇتىدىغانلىقىنى ئەقىلخانىسىگە سىغدۇرالمايدۇ . شۇڭا ، ئۇلار نەپسانىيەتچىلىك ، ئاچ كۆزلۈك ، تۇھمەتخورلۇق ، ئىككىي يۈزلىمىلىك ، پىتنىخورلۇق بىلەن ئۆزىنىڭ ئىنسانلىق غۇرۇرىنى

يەرگە ئۇرىدۇ . ئەل نەزىرىدە تۆكۈرۈك قاچىسىغا ئايلىنىپ قالغان بولسىمۇ ھار ئالمايدۇ ، نومۇسسىزلىق ، ۋىجدانسىزلىق بىلەن بۇ زىمىندىكى ئىنسانلار ئۈچۈن ھاقارەت ئېلىپ كېلىدۇ . ئەي قەدىرلىك بوۋا ، بىز ھەرگىز ئۇنداق ئازغۇن مەخلۇقلار ماڭغان ھالاكەت يولىغا قەدەم قويمايمىز . قىممەتلىك ھايات بوستانىمىزنى ۋاقىتسىز خازان قىلمايمىز . بىز سىزنىڭ تەۋسىيىلىرىگىزدىن شۇنداق بىر ھەقىقەتنى ھېس قىلالىدۇقكى ، ھاياتىمىزنى ھالال ، پاك مەشغۇلاتقا سەرپ قىلىپ ، ئەقىل گۈلىستانىمىزدا بىلىم ئۇرۇقلىرىدىن گۈل ئاچقۇزۇپ ، ھېسسىيات تۇلپارىمىزغا ئۇلۇغۋار ئىستەكنى قانات قىلىپ ، يەر يۈزىدە ئىنسانلار ئۈچۈن بەخت - سائادەت ئىشكى ئېچىشقا تىرىشساقلا ، ھاياتىمىزنىڭ ھەقىقىي قىممىتى جارى بولىدىكەن . ئۇنداق بولمىسا ، ياشىشىمىزنىڭ ھېچقانداق رولى بولمايدىكەن .

بوۋا ، بىزمۇ ئالدىمىزدا ھايۋاندىن پەرقسىز ئادىمىي جانلارنى كۆرۈپ تۇرۇپتىمىز . ئۇلار ئۆزى ھاقارەتلىنىۋاتسىمۇ ، ئۇنى ئۆزى ئۈچۈن مۇكاپاتتەك شەرەپ بىلىدۇ ، ئالدىنىۋاتسىمۇ ئۆزى ئۈچۈن خورلۇق ھېس قىلمايدۇ ، ھەتتا ئۇلاردا ئۆزىنىڭ ئادەم ئىكەنلىكىنى ھېس قىلىش تۇيغۇسى مەۋجۇت ئەمەس . ئادەملىكنى بىلمىگەن مەخلۇقتىن قانداقمۇ ئادەملىكنى تەلەپ قىلغىلى بولسۇن ؟ بوۋا ، بىز يەنىلا ئادەملىكنىڭ ھېسلاردىن مەھرۇم ، ھاقارەتكە مەھكۇم ھالەتتە ھاياتىمىزنى نابۇت قىلىشنى خالىمايمىز ، بىراق سىزنىڭ مۆجىزات خەزىنىگىزدىن ساخاۋەت داستىخىنىمىزغا تۆكۈلگەن ئونچە - گۆھەرلەر كىنچىكىمىزدىن تارتىپ مېڭىمىز قەلئەسىدە ئۇۋا تىزغان غەلىتە تەربىيە - تەۋسىيىلەر بىلەن دوقۇرۇشۇپ ئىككى قىلىچ بىر - بىرىگە ئۇرۇلغاندىكىدەك ھەر خىل سادالارنى چىقىرىپ ، قەلبىمىزدە

دىلىغۇللۇق ، ۋۇجۇدىمىزدا قايمۇقۇش ، ھېسسىياتىمىزدا داۋالغۇش ، چۈشەنچىمىزدە قارىمۇقارشىلىق پەيدا قىلىپ ، كۆڭۈل خاھىشىمىزنى قالايمىقانلاشتۇرۇۋەتتى ، بۇ قالايمىقانچىلىق تۇغۇنچىكىنى يېشىشكە بولغان كۈچلۈك ئىنتىزارلىق بىزنى سىزدىن مۇنداق بىر سوئالنى سوراشقا مەجبۇر قىلدى :

بوۋا ، ئاتا ـ ئانىمىز بىزگە : «ئوماق قوزىلىرىم ، سىلەر بىزنىڭ بۇ دۇنيادىكى بىردىنبىر ئەگىشىرىمىز . سىلەر بىزنىڭ كۆزىمىز يۇمۇلغۇچە تازا ئەركىن ئۇيناپ كۈلۈۋېلىڭلار . بىز مال-دۇنيانى پەقەت سىلەرنى دەپلا يېمەي ـ ئىچمەي يىغىۋاتىمىز . بىزدىن كېيىن قالساڭلار تازا بەخىرامان خەجلەيسىلەر . پۇل بولسىلا جاڭگالدا شورىما . چوڭ بولغاندىن كېيىن ، قولۇڭلار يەتسىلا مال ـ دۇنيانىڭ غېمىنى قىلىڭلار ، خار بولمايسىلەر . ئىجتىمائىي تۈرمۇشتا كىمنىڭ پۇلى بولسا گېپى ئوڭ . تۆر ھامان شۇنىڭكى » دەيدۇ . بۇ توغرىمۇ ؟

ئوغلۇم ، بۇ سوئال ياخشى قويۇلدى ، مېنىڭمۇ ئاتا ـ ئانىلارغا بالىلار تەربىيىسى توغرىسىدا بېرىدىغان مەسلىھەتىم بار ئىدى . راست ، ئاتا ـ ئانىلارنىڭ پەرزەنتلەرگە سىڭدۈرگەن ئەجرى ئۇلارنىڭ كېيىنكى ئىستىقبالىغا مۇناسىۋەتلىك مۇھىم ئىش بولۇپلا قالماستىن ، بەلكى ئەڭ مۇھىمى ھەرقانداق مىللەت ۋە خەلقنىڭ كېيىنكى تەقدىرىگىمۇ مۇناسىۋەتلىك جىددىي مەسىلە . بۇنى توغرا بىر تەرەپ قىلىش ـ ئاتا ـ ئانىلارنىڭ ۋە جەمئىيەتنىڭ ئالدىدا تۇرغان مۇھىم ۋەزىپە . بۇ ۋەزىپىنى قانداق ئورۇندىسا مۇۋاپىق بولىدىغانلىقى توغرىسىدا ئازراق چۈشەنچە ھاسىل قىلماقنى تەلەپ قىلساڭ ، تۆۋەندىكى بابقا قارا .

تۆتىنچى باب

ئاتا - ئانىلارغا مەسلىھەت ، بالىلارغا ئىبرەت

ئەي «بالا - بالا» دەپ يۈرەك باغرىنى كاۋاپ ، ۋۇجۇدىنى خاراب قىلىدىغان ، بالا ئۈچۈن كۆز قارىچۇقىدىن يول بېرىپ ، كۆز ياشلىرىدىن كۆل ياسايدىغان مېھرىبان ئاتا - ئانىلار ! سىلەرگە چىن ھېسداشلىققا تولغان قەلبىم لەۋھەسىدىن تۆۋەندىكى سۆزۈمنى يادىكار قالدۇراي .

ئەي مېھرى ئاتەش ئاتا - ئانىلار ، سىلەر ئۆمۈرلۈك ھايات دەپتىرىڭلارغا ئۈمىد سىياھلىرى بىلەن دەردۇ مېھنەت رەقەملىرىدىن «پەرزەنت» دېگەن نەقىشنى چېكىسىلەر . چۈنكى ، بالا سىلەرنىڭ پۈشتۈڭلار ، ئىزباسارىڭلار ، سىلەر يېتەلمىگەن ئۈمىد مەنزىلىگە تۇغ - ئەلەم قادايدىغان ئۈمىد چىرىغىڭلار . ئەجدادلار ئېچىپ بەرگەن ھاياتلىق يولى پەرزەنتىڭلارنىڭ ئوڭ - سولىغا قاراپ ، داۋاملىشىش ياكى تاماملىنىش تەقدىرىنى كۆرسىتىپ بېرىدۇ . سىلەر ھەر كىمنىڭ ياخشى - يامان بولۇشىنى ، ئۇلۇغلىنىشىنى ياكى خارلىنىشىنى ، ھىممەتلىك ياكى ھىممەتسىز بولۇشىنى ئۇنىڭ پىشانىسىگە مۆتلەق پۈتۈلگەن دېمەڭلار ، بۇ سەۋەب ئالىمى . پەرزەنتىڭنىڭ يامان سۈپەتلىرىنى كۆرسەڭ ئۆزۈڭنىڭ ئەمەل ئەينىكىگە قارا . پەرزەنت سېنىڭكى ، ياخشى تەربىيىلىسەڭمۇ ، يامان تەربىيىلىسەڭمۇ

قولۇڭدىن كېلىدۇ .

1225 ئوغۇل - قىز خۇي - پەيلى بولسا ياماڭ ،
ياماڭ قىلغان ئاتا بۇلارنى هامان .

ئەي ئاتا - ئانا بولغۇچى كىشى ، دۇنيادا هېچقانداق بىر ئاتا-ئانا ئۆز پەرزەنتىنىڭ يارامسىز مەخلۇق بولۇپ قېلىشىنى تىلىمەيدۇ . بىراق ، تەربىيىلەش ئۇسۇلىنىڭ ئوخشاش بولماسلىقى بىلەن ئاخىرقى نەتىجىمۇ ئوخشاش بولمايدۇ . پەرزەنتلىرىڭ جىسمانىي جەهەتتىن پاتۇرۇ ، كۇچلۇك بولۇشى ، مەنىۋى جەهەتتىن قورقماس ، جاسارەتلىك ، ئىرادىلىك ، ئەدەپلىك بولۇشى سىلەرنىڭ ئۇلارنى كىچىكىدىن تارتىپ قانداق تەربىيىلىگەنلىكىڭلارغا باغلىق . ئەگەر كۆپرەك ئەجىز سىڭدۈرۈلگەن ، تەربىيىلەش ئۇسۇلى جايىدا بولغان بولسا ، بالىلار خۇي - پەيلى جەهەتتىن ياخشى بولىدۇ . ئۆز مەيلىگە قويۇپ بېرىلگەن بولسا ، توسۇن ئاتتەك باشقۇرماق تەس بولۇپ قالىدۇ-دە ، ئاتا - ئانا بولغۇچىلارغا كۆتۈرۈپ قويۇپسىز دەرد - ئەلەم يۇكىنى يۇكلەيدۇ . ئەگەر پەرزەنتىڭلارنى ئۆز غاپىللىقىڭلارنىڭ قۇربانى قىلماي ، هاياتىڭلارنىڭ بەرناسى قىلماقنى تىلىسەڭلار ، ئۇلارنى كىچىكىدىن تارتىپ چىڭ تۇتۇپ ، ياخشى تەربىيىلەشنى ئادەت قىلىڭلار . دەرەخمۇ كىچىك چېغىدىن تارتىپ ئوبدان پەرۋىش قىلىنىپ ، ياۋا شاخلىرى پۈتاپ - چاتاپ تۈرۈلسا ، يارامليق بولۇپ ئۆسىدۇ . ئەگەر بالىلىرىڭلارغا كىچىكىدىن تارتىپ ئەدەپ يۈگىنىنى سالماي ، ئۆز مەيلىگە قويۇۋېتىدىغان بولساڭلار ، ئارزۇ - ئۇمىد دەرىخىڭلار بوراڭغا يولۇققان كۆز شاخلىرىدەك قاقشال بولۇپ قالىدۇ . ئۇ چاغدا پۇشايماندا

لېۋىگلارنى چىشلىسەگلارمۇ ئورنىغا كەلمەيدۇ .

1220 ئەگەر چىگ تۇتۇلماس ئىكەن بۇ ئوغۇل ،
بولۇر زايە ، ئاندىن سەن ئۇزگىن كۆگۈل .

كۆپنى كۆرگەن ، بېشىدىن ئاچچىق ساۋاقلار ئۆتكەن دانا كىشىلەرنىگ بالىنىگ ئەركە چوگ بولۇپ قالغاندىن كېيىن ، كەلتۇرىدىغان ئاچچىق ئەلەمنى توغرىسىدا ئېيتقان تۆۋەندىكى بېيىتلىرى نەسىھەت بولۇپ قالسۇن :

1223 كىمنىگكى بولۇر ئەركە ئوغلى - قىزى ،
چېكىپ ئاھ ۋە ھەسرەتتە يىغلار ئۆزى .

بۇنىگ ئۈچۈن ئاتا - ئانا بولغۇچىلار ئۆز بالىلىرى ئالدىدا بىر ئەينەك بولۇشى لازىم . سىلەر پەرزەنتىگلارغا ئىنسانىيەتنىگ ئەگ ئۇلۇغ خىسلەتلىرى بىلەن ئۇلگە بولۇگلار . ئۇلار سىلەردىن ئادەمگەرچىلىكنىگ قائىدىلىرىنى ۋە ھالال ياشاشنىگ ساخاۋەتلىرىنى ئۆگەنسۇن ، رەسۇلىللا : «ئاتا ئۆز پەرزەنتىگە ياخشى خۇلق ۋە ئەدەپتىن قىممەتلىگ مىراس قالدۇرالمايدۇ» دېگەن . سىلەر پەرزەنتىگلارنىگ بىغۇبار قەلب دەريالىرىغا شەخسىيەتچىلىگ ، نەپسانىيەتچىلىگ ، ئىككى يۈزلىمچىلىگ لانقا- ئەخلەتلىرىنى توشقۇزۇشتىن ، پۇل - مال ھېرىسمەنلىكى بەدىنلىگە خائىنلىق ، ساتقۇنلۇق ، پەسكەشلىگ قىلىدىغان رەزىللەر قاتارىدىن ئورۇن ئېلىپ قېلىشىغا سەۋەبچى بولۇپ قېلىشتىن ھەزەر ئەيلەگلار . ئەگەر پۇرسەتنى قولدىن بېرىپ قويساگلار ، ئۇ سىلەرگىمۇ جۇملىدىن ئۆز ئېلىگىمۇ ئاھانەت - ھاقارەت

كەلتۈرىدىغان قارانىيەت بولۇپ چىقىدۇ . قارانىيەتنىڭ ئاخىر ئىگە بولىدىغىنى پەقەتلا هالاكەت . هالاكەت ئۇ تورىغا چۈشكەن چاغدا ، ئاندىن : «ئاتا ، ئانام ياخشىراق تەربىيىلەپ قويغان بولسا ، مۇشۇ هالغا چۈشمەس ئىدىم» دەپ سىلەردىن ئۆمۈر بويى نارازى بولىدۇ . سىلەر بالىلىرىڭلارنى كىچىكىدە خۇش قىلىمەن دېسەڭلار ، ئاخىرقى هېسابتا بالا ـ قازا گىردابىغا بىرىشنىڭ يول تەييارلىقىنى قىلىپ بەرگەن بولۇپ قالمامسىلەر ! ئەي ئاتا ـ ئانىلار ، شۇڭا سىلەر پەرزەنتىڭلارنىڭ كۆڭۈل ئېتىزىغا خەلق ، ۋەتەن مەنپەئىتىنى ۋە ئىتتىپاقلىقنىڭ ئۇرۇقىنى چېچىڭلار . شۇنداق قىلغاندىلا ئۆزۈڭلارلا سۆيۈنۈپ قالماي ، خەلقمۇ ، ۋەتەنمۇ خاتىرجەم بولىدۇ . ئۇنىڭ ئەكسى بولىدىكەن :

5768 ئانا ئالسا يوشۇرۇنچە ئوغرى سۇ ،
ئوغۇل تۇغسا ئەلگە بولۇر ئاپەت ئۇ .

دېگەندەك ئىش بولىدۇ . يۇقىرىقىدەك ئەھۋال كۆرۈلسە ، نېمىدەپ جاۋاب بەرگۈلۈك ؟

ئەي ئاتا ـ ئانىلار ، يۇقىرىقىدەك ئاقىۋەتلەرنىڭ تۈپ يىلتىزى بىلىمسىزلىك ، تادالىلىق . شۇڭا ، پەرزەنتىڭلارنى يارامليق قىلىپ تەربىيىلەشنى ئويلايدىكەنسىلەر ، ئەڭ ئاۋۋال ئىلىم ـ مەرىپەت بۇلىقىدا سۇغىرىشنى ئۇنتۇماڭلار . ئادەمنىڭ كىچىكلىكى تۆمۈرنىڭ قىزىق ۋاقتىدىكى هالىتىگە ئوخشايدۇ . قاياقتا سوزسا شۇ ياقتا سوزغىلى ، نېمە سوقماقچى بولسا شۇنى سوققىلى بولىدۇ . ئەگەر تۆمۈر سوۋۇپ كەتسە ، هەرقانچە ئۇرغان بىلەن هېچبىر نەتىجە چىقمايدۇ . شۇڭا ، پەرزەنتىڭلارنىڭ كىچىكىدىن تارتىپ ئىلىم ئۆگىنىشى ئۈچۈن باش قاتۇرۇڭلار .

1493 ئوغۇلنى كىچىكتە ئوقۇتماق زۆرۈر ، كىچىكلىكتە بىلسە ئۇتۇقلۇق بولۇر .

1495 كىچىك چاغدا بىلسە بالا نېمىنى ، قېرىپ ئۆلمىگۈچە ئۇنتۇماس ئۇنى .

بالىلارنىڭ كۆڭلىنىڭ بۆلۈنمەسلىكى ، ئاردا قالماسلىقى ، تارتىنچاق - جۈرئەتسىز بولۇپ قالماسلىقى قاتارلىقلارنى نەزەرگە ئېلىپ ، ئۇلارنى ئۆز قولۇڭلار بىلەن تەربىيەلەڭلار ، چۈنكى ئۆز قول ئۆز قول ، باشقىلارنىڭ قولى تۆز قول بولۇپ ، دېگەن نىشانغا يەتمەيدۇ . باشقا ئادەملەرنىڭ بالىلىرىڭغا سەندىن ئارتۇق كۆيۈنۈپ كېتىشى ناتايىن . ئۆز قولۇڭدا يارامليق بولۇپ چىققىيا پەخىرلىنىسەن ، يارامسىز بولۇپ قالسىمۇ تاپا قىلمايسەن . باشقىلارنىڭ قولىدا تەربىيىلىنىپ كېرەكسىز بولۇپ قالسا ، باشقىلار سېنىڭ تاپا - تەنەڭدىن قۇتۇلالمايدۇ . ئەگەر بالا باققۇچى ئالماقچى بولسا ئۇمۇ ئەخلاقلىق ، تەجرىبىلىك ، كۆيۈمچان ئادەمنى ئال . شۇنىڭدا پەرزەنتىڭمۇ پاك ۋە ساغلام ئۆسەلەيدۇ .

4504 تۇغۇلسا ساڭا ئاي كەبى قىز - ئوغۇل ، ئاڭا تەربىيىچى سەن ئۆزۈڭلا بول .

4505 ئېرىغ ياخشىنى ئال ئىنگە قىلىپ ، ئوغۇل - قىز ئۆسەر پاك ۋە ساغلام بولۇپ .

تەربىيىنىڭ ئىككىنچى قەدىمى ئوغۇل - قىز پەرزەنتلەرگە ئىلىم - بىلىم بىلەن ئەدەپ - ئەخلاق دەرۋازىسىنى كەڭ ئېچىپ ،

ئۇلارنى ھەقىقىي ئىنسانىي گۈزەللىك باغچىسىغا باشلاشتۇر . ئەدەپ - ئەخلاق ئىنسان بالىسىغا ھەر ئىككىلا دۇنيادا قولداش بولۇپ ، ئۇنى خارلىق ئازابىدىن ساقلايدۇ ؛ ئۇلۇغلۇق مەرتىۋىسى بىلەن شاد قىلىدۇ ؛ كۆڭلىنى ناپاك خىياللاردىن ئازاد قىلىپ ، ئالىيجانابلىق خىسلىتىنى يارىتىدۇ . پەرزەنتلىرىڭلارغا مال - دۇنيا مىراس قالدۇرىمەن دەپ ، ئەڭ قىممەتلىك بولغان ئىلىم-ھۈنەردىن ۋە ئەخلاق دۇرلىرىدىن مەھرۇم قىلماڭلار . مال - دۇنيا ئادەمنى ئەبەدىيلىك بەخت ساھىلىغا باشلاپ بارالمايدۇ ، بەلكى ئۆمۈر ئۈنىڭ ۋەسۋەسىسى بىلەن ئۆتىدۇ . چۈنكى ، ئادەم مال - دۇنيا توپلاشقا بېرىلىپ كەتسە ھەممىنى ئېسىدىن چىقىرىدۇ . ۋاقتى كېلىپ موھتاجلىق تېغى شىللىسىدىن باشقاندا ، قۇتۇلۇشقا ئامال قىلالمايدۇ . ئەگەر ئىلىم - ھۈنەردىن خەۋەردار بولسا ، مال - دۇنيا دېگەن ئۆزلۈكىدىن كېلىدۇ . ئەگەر بېشىغا كۈن چۈشۈپ قالسا ، ھۈنەر - ئىلىمنىڭ شاپائىتى بىلەن خارلىق توپىسىنى چىشلەشتىن قۇتۇلۇپ قالىدۇ . پەرزەنتلىرىڭلارنىڭ كۆڭلىنى ئاياپ ، قاتتىق قوللۇق بىلەن ئەدەپلىمىسەڭلار ، كۆزۈڭلار يۇمۇلغاندىن كېيىن ، جەمئىيەت ، قانۇن ئۇنىڭغا تۇرلۇك جەبىر - جاپالار بىلەن تەربىيەت بېرىدۇ . ئۇ چاغدا مال - مۈلكىڭلار ، ئابرۇيىڭلار ئۇنى قۇتۇلدۇرۇپ قېلىشقا ئاجىزلىق قىلىدۇ . شۇڭا ، سىلەردىن قالىدىغان قىممەتلىك مىراس — ياخشى تەلىم - تەربىيە بولسۇن . ياخشى تەلىم - تەربىيىنىڭ كۆچىسى قۇرۇماستۇر . ئەي باغرى جاراھەتلەنگەن قەدىرلىك ئاتا - ئانىلار ، مال - دۇنيا كىمنى تەشۋىشتىن خالاس قىلغان ، ئىلىم - ھېكمەت كىمنى خارلىق ئازگىلىدىن قۇتۇلدۇرۇۋالمىغان ؟

4508 پەزىلەتنى قويماي ئوغۇلغا ئۆگەت ،
ئاڭا مال بەرگۈسى يىغىپ پەزىلەت .

4506 ئوغۇل - قىزغا ئۆگەت بىلىم ھەم ئەدەپ ،
بېرۈر بۇ ئاڭا ئىككى دۇنيادا نەپ .

ئەگەر سەن پەرزەنتىڭنى بىلىش ھوقۇقىدىن مەھرۇم قىلساڭ ، ئۇنى بارلىق ئىنسانىي قەدىر - قىممىتىدىن مەھرۇم قىلغان بولىسەن ، بۇ دۇنيا ۋە ئۇ دۇنيالىق بەختىنى قارا قىلىسەن .

شۇنىمۇ مەقسەت سەھىپەڭلاردىن يىراقتا قالدۇرماڭلاركى ، ئوغۇل - قىزلىرىڭلار بوي - بەستته كامالەت نىشانىسىنى بەرگەندە غەپلەت ئۇيقۇسىدا مۇگدىمەڭلار ، سىلەرنى قارا باسىدۇ . بۇ يامان چۇشنىڭ رېئاللىقىنى قىز - ئوغلۇڭلاردىن كۆرۈسىلەر . پەرزەنتىڭلارنىڭ تەلەپ خالتىسىنى ھەر خىل باھانىلەر بۇغقۇچى بىلەن بوغساڭلار ، ئۆز - ئۆزۈڭلارنى ئەلەم يۇغۇچى بىلەنمۇ يۇيۇپ بولالمايسىلەر . شۇڭا ، قىز چوڭ بولسا ئۆزى خالىغان ئەرگە بەرمەك ، ئوغۇل بالاغەتكە يەتسە كۆڭلى خالىغان جايدىن ئۆيلەپ قويماق پەرزىدۇر . ئاتا - ئانا شۇندىلا خاتىرجەملىك ياستۇقىغا باش قويالايدۇ .

4507 ئوغۇلنى ئۆيلەندۈر ، قىزنى ئەرگە بەر ،
ياشا دەرد - ئەلەمسىز ، ئايا قۇتلۇق ئەر .

كۆپلىگەن ئاتا - ئانىلار ئوغۇل - قىزلىرى بالاغەتكە يەتسىمۇ ، بىپەرۋالىق قىلغانلىقى ئۈچۈن نادامەت پاتقىقىغا پاتقان ،

يۇرىكى كۆسەيدەك پۇچىلانغان . قىز - ئوغۇلنىڭ غېمى ئاتا - ئانىلار ئۈچۈن قەرز ھېسابلىنىدۇ . قەرزنى ئادا قىلمىغانلىقمۇ پەرزگە ئەمەل قىلماسلىققا ئوخشاش گۇناھتۇر .

1164 ئوغۇل - قىز غېمى — بۇ تۇڭى يوق دېگىز ، ئوغۇل - قىز غېمىدىن سارغايدى مېگىز .

ئەي بارلىق خۇشاللىقنى بالا خاپىلىقىدا يۇغان ئاتا - ئانىلار ، مۇنداق پەيت ئۆمرۈڭلاردىكى تەشۋىش بىلەن تولغان ، خاتىرجەمسىزلىك ئورۇن تۇتقان ھالقىلىق مەزگىل . مۇنداق ۋاقىتتا ئادەم ئەتىدىشە ۋە ساراسىمىدىن خالىي بولالمايدۇ . ئەي ئاتا ، بالىلىرىڭنىڭ ئالدىدا ئېتىبارسىز ئورۇنغا چۈشۈپ قېلىشتىن ھەزەر ئەيلە ، پەرزەنت دېگەن ھەرقاچان ئاتا - ئانىدىن ھېيىقىدىغان بولۇش كېرەك . ھېيىقىشنىڭ ئۆزىمۇ ئەدەپ - ئەخلاق دائىرىسىگە كىرىدۇ . پەرزەنتلىكلار بىلەن سىلەرنىڭ ئاراڭلاردا تېگىشلىك پەردىشەپ بولسۇن . ھايا يۇيۇلۇپ كېتىشتىن ئاۋۋال ئېتىكىڭنى ياپ ، قىزنىڭ بويىغا يەتكەندە ئۆيۈڭدە بەك ئۇزاق تۇرۇپ قالمىسۇن ، ئۇنى دەرھال تاقلىق ھالىتىدىن جۈپلۇك ھەرەمخانىسىغا ئۇزاتقىن ، شۇندا بېشىڭدىكى غەم تېشىنى ئېلىۋەتكەن بولىسەن . ئەگەر پەرزەنتىڭ ئۆيۈڭدە بەك ئۇزاق تۇرۇپ قالسا ، جەبىر - جاپا ھۇۋقۇشى شىللەڭ مۇنبىرىدە بەزمە قۇرىدۇ . بۇنىڭ بىلەن مۇنداق ئەھۋال يۈز بېرىدۇ :

4510 قىزنىڭ ئۆيدە ئەرسىز ئۇزاق تۇرمىغاي ،
ئۇلەرسەن پۇشايماندا سەن ئاغرىماي .

× × ×

رەھمەت سىزگە ، ھەي زامان ھادىسىلىرىدىن قەلبى كۆيگەن ، ھايات تەجرىبىلىرىدىن نېسىۋە كۆرگەن ، ساغاۋەت مەنزىلىگە يەتكەن ، پالاكەت دەشتىنىسى كەزگەن ، تەجرىبە ئۇرۇقىنى ھاياتنىڭ ھەممە بۇلۇڭ - پۇشقاقلىرىغا چاچقان دانىشمەن كىشى! پەرزەنت تەربىيىسى ۋە پەرزەنتلىرىنىڭ كۆرىشى توغرىسىدىكى تەۋسىيىلىرىڭىز ھەققىتەن دىل يارىمىزنى داۋالايدىغان شىپالىق دورا ، ئەلەم قىيانلىرىمىزغا سېلىنغان كېمە بولدى . كۆڭلىمىزدىكى تەشۋىش تۇمانلىرى خاسىيەتلىك تەلىملىرىڭىز بىلەن تارقاشقا يۈز تۇتتى . كۆكسىمىز قەپەسىگە ئۇۋا تىزغان ، ئەقلىمىزنى ئوۋلىغان قاباھەتلىك خىياللار زاۋال مەغرىبىگە ئولتۇرماقتا يۈزلەندى . راست ، بىزنىڭ پەرزەنتلىرىمىزنى ھېرىسمەنلىك ، ئاچ كۆزلۈك ، پىتنە - پاسات ، مەنسىز كاسات خىياللار سۈيى بىلەن سۇغارغان چاغلىرىمىز بولدى . ئۇلارنى ئەلنىڭ پەرزەنتى قىلماي ئۆزىمىزنىڭ شەخسىي مۈلكى ئورنىدا قىلىۋاپتۇق ، شۇڭا ئۇلار ئوقۇماقنى تەرك ئېتىپ ھورۇنلۇق ، لۇكچەكلىك ، ئەخلاقسىزلىق ، نادانلىققا ئەسىر بولدى . غايە ئورنىغا سايە ، ئامانلىق ئورنىغا تىنچسىزلىق ئالمىشىپ ، كۆڭلىمىز پاراكەندىچىلىك تىكەنلىرى بىلەن تىتىلدى . بىزنىڭ سەۋەنلىكىمىز تۈپەيلى كېلىپ چىققان بۇ ئەھۋاللاردىن تولىمۇ ئۈيالدۇق . ئەي بوۋا ، سىزنىڭ دانا تەربىيىڭىز ئۈيقۇمىزنى ئاچتى ، ھوشىمىزنى تاپقۇزدى . بىز ھەقىقىي ئاتا - ئانىلىق بۇرچىمىزنى خەلق ۋە ۋەتەن مەنپەئىتى بىناسىغا ئۇل قىلىمىز . پەرزەنتىمىزنىڭ تەپەككۇر قۇياشى خەلق قەلبىگە نۇر ، ۋەتەن زېمىنىغا گۈل چېچىشى ئۈچۈن ۋۇجدانىمىز كېپىل بولسۇن!

ئەي بوۋا ، ئەمدىكى يەنە بىر ئىلتىماسىمىز بار . بىزگە ئائىلىۋى مۇناسىۋەتلەرنى قانداق بىر تەرەپ قىلىش ھەققىدە تەجرىبە خەزىنىڭىزدىن دۇرلار تۆكسىڭىز ئىكەن ، بىزدە ھازىر ئائىلە زىددىيەتلىرىنىڭ ياخشى بىر تەرەپ قىلىنماسلىقى سەۋەبلىك نۇرغۇن ئائىلىلەر ۋەيران بولدى ، مىڭلىغان بالىلار يېتىم قېلىۋاتىدۇ . ئېغىر بۇزۇلۇشقا يۈزلەنگەن ئائىلە كىرىزىسى ، مىللىتىمىزنىڭ ساغلام «ھۈجەيرىسى»نى كېرەكتىن چىقارماقتا .

بەشىنچى باب

نىكاھ مۇقەددەسلىكى ۋە ئائىلە بەختى توغرىسىدا

ئەي قىز ، نىكاھ مۇقەددەسلىك سۈپىتى بىلەن ساڭا پاكلىق ۋە ھەقىقىي مەنىدىكى ئاياللىق خىسلىتىنى بەخش ئېتىدۇ . سەندە ئۆي تۈتۈشقا بولغان چوڭ روھىي تەييارلىق بولۇشى كېرەك . سەن باشقا بىر ئائىلىگە بارىسەن . ئۇ ئائىلىگە پەزىلەت ، گۈزەللىك ، ئالىيجانابلىقنى ۋە پاكلىقنى ئېلىپ كىر ، ھەرگىزمۇ سەندىن ناپاكلىق سادىر بولۇپ قالمىسۇن . بىر قېتىم بولسىمۇ ، ئازراق خاتالىققىمۇ يول قويماسلىق كېرەك . ئەر - خوتۇن ئارىسىدا ئەدەپ ، ھايا ، پاكلىق بولغاندا ، نىكاھ نەمىتىمۇ بەركاماللىق بىلەن ياشايدۇ ھەم مەۋجۇت بولۇپ تۇرىدۇ . سەن ئۆز ساداقىتىڭ ، سەمىمىيلىكىڭ ۋە كۆيۈمچانلىقىڭ بىلەن ئېرىڭنىڭ مۇھەببىتىنى تېخىمۇ لاۋۇلدىتالايسەن ، ئائىلىدىكى ھۆرمىتىڭمۇ يۇقىرى بولىدۇ . ئەگەر ئەقىلسىزلىق قىلىپ مۇھەببەتتىن مەھرۇم بولۇپ قالساڭ ، ئۇ ئۆي سەن ئۈچۈن دوزاخقا ئايلىنىدۇ . سەندىن مۇھەببىتى كۆتۈرۈلۈپ كەتكەن ئادەم ھەرقاچان سېنىڭ ئەيىبىڭنى ئىزدەپ تۇرىدۇ ، ياخشى ئىشلىرىڭمۇ كۆزىگە سەت كۆرۈنىدۇ ، ئەھمىيەتلىك ئىشلىرىڭمۇ ئەرزىمەس ئىش بولۇپ تۇيۇلىدۇ . شۇنىڭ بىلەن ئۆيدە جېدەل قوزۇمايدۇ ، بۇ رەۋىشتە ئۆتكەن تۇرمۇشنىڭ قىلچە لەززىتى بولمايدۇ . شۇڭا ،

بولمىغۇر يامان ئىشلاردىن ، ھاياسىزلىقلاردىن ، ئەدەپسىزلىكلەردىن بەك ئېھتىيات قىل . يامان كۆرۈپ قېلىش بىر قاباھەت قىزىم ، تولىمۇ ئېھتىيات بىلەن بۇ ئائىلىدىكىلەرنىڭ ھۆرمىتىگە ئېرىشكىن .

قىزىم ، ئېرىڭگە ئىتائەت قىلغىن . ئېرىڭنىڭ ئۆزۈڭ ئۈستىدىكى ھەقلىرىنى تولۇق ئادا قىل ، ھەرگىز ئېرىڭگە خىيانەت قىلما ، ھەرگىز ئەرزىمىگەن ئىشلار ئۈچۈن ئۇنىڭ كۆڭلىنى چەگمە . بولۇپمۇ ئېرىڭنىڭ ئەرلىك غۇرۇرىغا تېگىدىغان ئىش ، ھەرىكەت ۋە گەپ - سۆزلەرنى قىلما . يوق ئىشلار ئۈچۈن ئۇنى تەڭلىكتە قويما ، كىنىم - كېچەك ۋە گالىنى دەپ ھەرگىز ئۆزۈڭنى بۇزما . ھاياتلىكى مەقسىتىنى ياسىنىش دەپ قارايدىغان ئاباللارنىڭ ھاياتىدىنمۇ بەختسىز ھايات بولمايدۇ . چىراي ، كىنىم - كېچەك ، زىبۇزىننەت بىلەن بېزىنىش بىر دەملىنىڭ ئۆتكۈنچى جىلۋە ، بۇنىڭغا تايىنىپلا بىراۋنىڭ قەلبىدە مەڭگۈلۈك ئورۇن تۇتۇش مۇمكىن ئەمەس . ئۆمۈرلۈك مەپتۇنكار جىلۋە قەلب گۈزەللىكى ئارقىلىق رويابقا چىقىدۇ . قەلب گۈزەللىكى ھەتتا سەت چىرايغىمۇ كۆركەملىك بەخش ئېتىدۇ . قىلىقنىڭ سەت ، قەلبىڭ ناپاك بولۇشى ئەڭ گۈزەل رۇخسارغىمۇ كىشىنى غەش قىلغۇدەك قارا داغ چۈشۈرىدۇ . ھەددىدىن ئارتۇق ھەشەم - دەرەم گۈزەللىكىڭ ئېھتىياجى ئەمەس ، ئاددىي - سادىدىلىق گۈزەللىككە تېخىمۇ بەك يارىشىدۇ ، گۈزەللىككە باشقا پەزىلەتلەر قوشۇلغاندا ، ئالتۇن ئۈزۈككە ياقۇت كۆز يارىشقاندەك تېخىمۇ جىلۋىگەر گۈزەللىك نامايان بولىدۇ . رۇخسارى گۈزەل غۇنچىدەك تۇرۇپ ، پەزىلەتسىز بولسا ، گۆھەرنى نىجاسەتكە ئاتقانلىق بولىدۇ ، قىزىم ، قىزىم ، كونىلاردا «ئەرنى ئەر قىلغانمۇ خوتۇن ، يەر

قىلغانمۇ خوتۇن» دېگەن گەپ بار. مال - دۇنيا بىلەنمۇ سېتىۋالغىلى بولمايدىغان گۈزەل ۋە بەختلىك تۇرمۇشنى ياخشى خۇلق - مىجەز بىلەن قولغا كەلتۈرگىلى بولىدۇ. ئېرىك بىلەن ياخشى ئۆت ياكى يامان ئۆت، ساڭا ياخشىلىق قىلسۇن ياكى يامانلىق قىلسۇن، ھەتتا ئاجرىشىپ كەتمەكچى بولساڭمۇ، ھەرگىز ئېرىڭنىك چوڭ. كىچىك سىرىنى ئاشكارىلىمىغىن. ئۇ سېنىڭ ئېرىگگە قىلغان زىيانكەشلىكىڭ بولۇپ قالماي، بەلكى ئۆزۈڭگە قىلغان زىيانكەشلىكىڭ بولۇپ قالىدۇ. كىشىلەر سېنى ئەسكى، ناچار خوتۇن ئىكەن، دەپ سەندىن قاچىدۇ. ھەرقانچە ئاچچىقىڭ كەلسىمۇ ئۆزۈڭنى بېسىۋال، ئېغىزىڭدىن ئەسكى، ناچار سۆزلەرنى چىقارغۇچى بولما. ئېرىگگە قول ئۆزارتما. ناچار، ئەسكى سۆز بىھايا خوتۇنلارنىڭ ئېغىزىدىن چىقىدۇ، ئۇنداق ئايالارنى كىشىلەر جەددال ئايال دەپ ئاتايدۇ. تۇرمۇشتا قانائەتلىك بولغىن، بۇ سېنىڭ بەختلىك بولۇشۇڭنىڭ ياخشى يولى. قانائەتلىك بولۇش ئايالارنىڭ ئەڭ مۇھىم پەزىلەتلىرىدىن بىرى. ئېرىڭ باي ياكى كەمبەغەل بولسۇن، ئۆزۈڭنى مەڭگۈلۈك ئېرىگگە ئاتىغىن. ئېرىڭ باي بولۇپ كەتكەندە، كۆرەڭلەپ قىممەت باھالىق كىيىملەرنى كىيىۋالساڭ، ئېرىڭنىڭ پۇلىنى بۇزۇپ - چاچساڭ، ئۇنى ئېلىپ بەرمىدىڭ، بۇنى ئېلىپ بەرمىدىڭ دەپ خاپا قىلساڭ، سەن ئەڭ ئەسكى خوتۇن ھېسابلىنىسەن. ئىمكان بار باركا قانائەت قىلىپ، تېجەشلىك، ئىقتىسادچىل بولساڭ، ئۆيۈڭ تېخىمۇ باياشاتلىققا تولىدۇ، كۆڭلۈڭمۇ ئارامدا بولىدۇ. بىر قۇر كىنىيىم ئۇچۇن ھەرگىز خاپىلىقنى سېتىۋالىدىغان بىشىم خوتۇنلاردىن بولۇپ قالما. ئەگەر ئېرىڭ كەمبەغەللىشىپ كەتسە، سەنمۇ تىرىشىپ ئۇنىڭغا يارىدەم بەر، ئىلھام بەر، كۆڭلىنى ياسا، ھەرگىز ئېرىڭنى گادايى،

سەندىن نېمە خوۋلۇق كۆردۈم ، ساڭا نېمە ئۇچۇن تېگىپ قالغان بولغىيتتىم دەپ ئېرىڭنى خىجالەت قىلىپ ، ئۆزۈڭنى گۇناھكار قىلما . ھەرقانداق تۇرمۇش قىينىچىلىقىغا بەرداشلىق بەرگىن . ئېرى نامراتلاشسا ، يۈز ئۆرۈگەن خوتۇن ئەڭ ئىيلاس خوتۇن ھېسابلىنىدۇ . خوتۇننىڭ ئەڭ ئېسىلىسى ئېرى يامان كۈنگە قالغاندا ، دائىم ئۇنىڭغا تەقدىرداش بولالىغان خوتۇندۇر . قىزىم ، قانائەتسىزلىك يامان كېسەل . ئۇ سېنىڭ ئاچ كۆزلۈك ، نەپسانىيەتچىلىككە گىرىپتار قىلىدۇ . سەن ئۆزۈڭنىڭ نۇرمۇشىنى ھەرگىز باشقىلارنىڭ تۇرمۇشىغا سېلىشتۇرۇپ ، «ئۇلار تۇندا ئىكەن ، بۇلار بۇندا ئىكەن ، ئۇنىڭ ئېرى مۇندا ئىكەن ، بۇنىڭ ئېرى بۇندا ئىكەن» دېگەندەك گەپ - سۆزلەرنى قىلما . باشقىلارغا ئېرىڭنىڭ يامان گېپىنى قىلما ، ياخشى گېپىنى قىل . ئۆزۈڭنىڭ تۇرمۇشىنى بىل . «يوتقانغا قاراپ پۇت سۇن» دېگەن گەپ بارغۇ . باشقىلارغا سېلىشتۇرغان بىلەن تۇرمۇشۇڭ باشقىچە ئۆزگىرىپ قالمايدۇ ، ئەكسىچە كۆڭۈلسىزلىككە سەۋەب بولىدۇ . «ئايالنىڭ ۋەزىپىسى ئەر كىشىنىڭ قەلب دىتىنى ، ئۇنىڭدىكى ئالىيجاناب ھېس - تۇيغۇنى يالقۇنجىتىش ، مەجبۇرىيەت تۇيغۇسى ۋە يۈكسەكلىك ھەمدە بۇيۇكلۇككە بولغان قىزىقىشنى قوللاپ - قۇۋۋەتلەشتىن ئىبارەت ، ئايالنىڭ قىممىتى ئەنە شۇ . بۇ قىسمەت ئۇلۇغ ۋە مۇقەددەستۇر (بېلىنسكىي) . سېنىڭ ئايالالارغا خاس نازاكىتىڭ ئېرىڭگە قانات بېغىشلىسۇن ، ئۆزۈڭنى تاشلىۋەتمە ، ئۆي ئىچىدىمۇ پاكىز ، رەتلىك كىيىنىپ يۈرگىن ، ھەرگىز ئەرلىك دەۋاسى قىلما ، ئايال كىشى ئاخىرىغىچە ئاياللىقىنى قىلالىسا ، ئۇ كۆپرەك ئىززەت - ھۆرمەتكە سازاۋەر بولىدۇ . ئەگەر سەن ئۆزۈڭدىكى ئاياللىق پەزىلەتلەردىن يىراقلاپ ، ئەرلىك

خىسلەتلىرىنى كۆچەيتىشكە ئۇرۇنساڭ ، بۇ ھال ئۆزۈڭگە زىيان يەتكۈزىدۇ . مەردلىك ئەرلەر ئۈچۈن كۆپرەك يارىشىدۇ ، ئاياللار ئۈچۈن بولسا ئەيىب سانىلىدۇ ، مال - دۇنيانىڭ قەدرىگە يەتكەن ئايال بىر چىمدىم ئۇننىمۇ بۇزمايدۇ ، ناننى ھاجەتتىن ئارتۇق سۇندۇرمايدۇ ، نان پارچىلىرىنى خالىغان جايغا تاشلىمايدۇ . قىزىم ، شۇ بىر نان ئۈچۈن قانچىلىك ئەجىر كەتكەنلىكىنى ئەسلەش كېرەك . بىر بۇردا نان ئۈچۈن دۇنيادا قانچىلىغان كىشىلەر جان بەرمەكتە . ئۆلۈم گىردابىغا بېرىپ قالغان بىر كىشىگە دالىدا يولۇققان بىر چامادان پۇلدىن كۆرە بىر بۇردا نان ئەۋزەلغۇ . ئەگەر سېنىڭ ئىسراپخورلۇقۇڭ سەۋەبلىك ئېرىڭنىڭ ئىشتىنى تىزىدىن ئاشماي ناتوغرا يولغا ماڭغۇدەك بولسا ، بۇنىڭ گۇناھىمۇ ساڭا بولىدۇ .

قىزىم ، پاكلىقنى ئادەت قىل ، شەخسىي تازىلىققا بەك ئەھمىيەت بەرگىن ، ھەرگىز تاھارەتسىز يۇرۇپ قالما . ناپاكلىق شۇملۇقنى ۋە بەختسىزلىكنى چىللايدۇ . ئېرىڭ ئۈچۈن ئۆزۈڭگە خۇش پۇراق نەرسىلەرنى چېچىپ ، ئۆزۈڭدىنكى بەزى يات پۇراقلارنى ھەيدەشكە تىرىشقىن . سەن شۇنى چۈشەنگىنكى ، كۆڭۈل دېگەن تولىمۇ نازۇك ، كىچىككىنە ئىش ئىسسىتا ، كىچىككىنە ئىش سوۋۇشقا سەۋەب بولىدۇ . شۇڭا ، ياخشى بىر ئايال بولماق تولىمۇ قىيىن . ھەرقانداق ئىشتا پىلىستراتتىن ماڭغاندەك ئېھتىيات بىلەن مېڭىشقا توغرا كېلىدۇ . ئېرىڭنىمۇ پاكىز تۇتقىن ، يۇرۇش - تۇرۇشتا ئاگاھ بول . ھەرقانداق قىلساڭ قىلىپ ، ئېرىڭنىڭ كۆڭلىنى ئۆزۈڭگە مايىل قىل ، شۇندىلا ئېرىڭنى قولۇڭدا تۇتۇپ تۇرالايسەن . ئېرىڭنى قولۇڭدىن بېرىپ قويۇش ياكى قولۇڭدا تۇتۇپ تۇرۇش يەنىلا ئۆزۈڭگە باغلىق . ئېرىڭنىڭ كۆڭلى سەندىن سۇ ئىچمىسە ، چوقۇم باشقا بىرىگە

كۆڭۈل بېرىشكە مەجبۇر بولىدۇ . قولدىن چىقىرىپ قويىدۇڭمۇ قايتۇرۇپ كەلمىسكىڭ تولىمۇ تەس .

قىزىم ، سەن ھەمسۆھبەتتە بولىدىغان ئاياللارنى ئوبدان تاللىغىن . پەزىلەتلىك ، ياخشى خۇلقلىق خوتۇنلار بىلەن سۆھبەت قىل . بۇزۇق ، سۇخەنچى خوتۇنلارنى ھەرگىز ئۆيۈڭگە يولاتما . ياخشىلار بىلەن بولغان سۆھبەت ياخشىلىققا سەۋەب بولسا ، يامانلار بىلەن بولغان سۆھبەت يامانلىققا سەۋەب بولىدۇ ، يامان خوتۇن خوتۇن ئەمەس ، بەجايىكى بېشىم شەيتاندۇر . ئۆزۈم ياخشى بولغاندىكىن ، ئۇنىڭ يامانلىقىنىڭ نېمە زىيىنى ؟ دېمىگىن .

ھېكايە قىلىنىشىچە : كاتتا بىر سودىگەر بىر چاكار سېتىۋالدى . چاكار ساتقۇچى :

— بۇ قۇلنىڭ بىر ئەيىبى بار ، ئۇ بولسىمۇ سۇخەنچىلىكتۇر ، — دېدى .

— قۇل سۇخەنچى بولسا نېمە بولاتتى ؟ — دېدى سودىگەر . چاكار سودىگەرنىڭ ئۆيىگە كېلىپ بىرقانچە كۈن ئۆتمەيلا ، سودىگەرنىڭ خوتۇنىغا :

— ھەي ئاغچام ، خوجايىنىڭ سىزنى قويۇپ بېرىپ بىر خوتۇن ئېلىش نىيىتى بار ئىكەن ، — دېدى ، ئاغچا بەك پەرىشان بولدى . ئۇ يەنە :

— مەن تىلسىم بىلىمەن ، ئەگەر خالىسىڭىز خوجايىنىنى سىزگە مۇھەببەتلىك قىلاي ، — دېگەندى ، ئاغچا خۇش بولۇپ كېتىپ ئۇ چاكارغا كۆپ ئىلتىپاتلار قىلدى . ئۇ بىر كۈنى :

— غوجام ئۇخلىغاندا ، ئۇستىرا بىلەن ساقىلىنىڭ ئۇچىدىن كېسىپ ماڭا بېرىڭ ، ئۇنىڭغا ئەپسۇن دۇئاسى ئوقۇپ بېرەي ، ئۆزىڭىزگە ھەمراھ قىلىڭ ، — دېدى . ئاندىن سودىگەرنىڭ قېشىغا كېلىپ :

— ھەي خوجايىن ، سىزنىڭ مەندە تۇز ھەققىڭىز بار ، مەن بىر خەۋەر ئاڭلىدىم ، ئېيتمىسام ساداقەتسىزلىك بولىدۇ ، خوتۇنىڭىز بىر كىشىگە كۆڭۈل بېرىپتۇ ، ئۇنىڭ ئۈچۈن سىزنى ئۆلتۈرۈشكە نىيەت قىپتۇ . ئەگەر بۇ گېپىمگە ئىشەنمىسىڭىز ئۆيگە بېرىپ ئۇخلىغان بولۇپ يېتىۋېلىڭ ، نېمىلەرنى كۆرەرسىزكىن ، — دېدى . خوجايىن ئۆيگە كىرىپ ئاش - تائام يەپ ، تەكىيگە باش قويۇپ ئۇخلىغان بولۇپ ياتتى . خوتۇنى ئەمدى ئۇخلىغاندۇ ، دەپ ئۈستىربغا ئىنتىلدى ، خوجايىن دەس ئورنىدىن تۇرۇپ ، خوتۇنىنىڭ قولىدىن تۇتتى ، ئۈستىرىنى تارتىۋېلىپ خوتۇنىنىڭ بېشىنى كەستى . خوتۇنىنىڭ تۇغقانلىرى كېلىپ ، شاھقا ئەرزنامە سۇنۇپ ، ئايالىنىڭ خۇن ھەققىنى ئۈچۈن ئۇ سودىگەرنى ئۆلتۈرگۈزدى . ئۇ سۇخەنچى غۇلامنىڭ شۇملۇقىدىن ئەر - خوتۇن ئۆلۈپ ئەسلىي - ۋەسلى ۋەيران بولدى .

كۆردۇڭكى ، شەيتان بىلەن بولغان دوستلۇقتىن كىم پايدا كۆرگەن . يامان خوتۇنلارنىڭ ھىيلە - مىكرىسى ئىبلىسنىمۇ ھەيران قالدۇرىدۇ ، بالام . بۇنداق خوتۇنلار ئىز باسقان ئۆيدىن بەرىكەت كۆتۈرۈلىدۇ ، ئىناق ، مۇھەببەتلىك تۇرمۇش جاڭجالغا ئايلىنىدۇ . بەختسىزلىك بەختنىڭ ئورنىنى باسىدۇ . ھەرقانچە زېرەك بولساڭمۇ ، ئۇنىڭ پىتنە - پاساتلىرىنى ئاڭلاشقا مەجبۇر بولىسەن . ئۆزۈڭنى ھەرقانچە تارتاي دېسەڭمۇ ، بارا - بارا ئۇنىڭ سېھرىي يېپىغا ئىلىنىپ قالىسەن . ئۇ ھە دېگەندە سېنى ماختايدۇ ، باشقىلارنىڭ يامان گېپىنى قىلىدۇ ، ساڭا ئىنتايىن كۆيۈنۈۋاتقاندەك پوستۇڭغا كىرىپ ئاندىن قېنىڭنى ئىچىدۇ .

قىزىم ، ئۆزۈڭنى ۋە ئېرىڭنى بەختلىك قىلاي دېسەڭ ، قارنى - كۆكسۈڭنى كەڭ قىل . قېينانا ، قېينانىلىرىڭنى بەك ھۆرمەت قىل . چۈنكى ، ئۇلار سېنىڭ ئىككىنچى ئاتا - ئاناڭ ،

ئىرىڭنىڭ مېھرىبان ئانىسى ۋە دادىسى . سەن ئۇلارغا چىن كۆڭلۈڭدىن ھۆرمەت ، ئېھتىرام بىلدۈرەلسەڭ ، ئىرىڭمۇ سەندىن خۇرسەن بولىدۇ ، سېنى سۆيىدۇ . سەن ئۇلارغا ئۆز قىزىدەك كۆيۈن . پۈت - قوللىرىنى تۈتۈپ قوي ، كىر - قاتلىرىنى يۇيۇپ بەر ، كۆڭلى قانداق غىزا تارتىدۇ ، سوراپ تۇرغىن ، ھەرگىز ئۆز بېشىمچىلىق قىلما ، كىچىك ئىشلاردا بولسۇمۇ ، ئۇلاردىن مەسلىھەت سورىغىن ، سىرتتا ھەرگىز ئۆينىڭ گېپىنى قىلما . ئۆيدە بولغان ئىشلارنى تالادا كۆتۈرۈپ يۈرسەڭ ، كۆڭلۈڭ ئارام تاپمايدۇ . بەزى كۆڭۈلسىزلىكلەرگە ئۇچرىساڭ ، ئىچىڭدە بىل ، ئاتا - ئاناڭغىمۇ ئېيتقۇچى بولما . ئۇنداق قىلمىساڭ ، بىر كۆڭۈلسىزلىكنى چوڭايتىپ نەچچە قىلۋالىسەن . ئارىغا بىر قېتىم سوغۇقچىلىق چۈشۈپ قالسا ، ئۇنى ئىللىتماق تولىمۇ تەسكە چۈشىدۇ . كىچىككىنە ئىشنى باھانە قىلىپ ، كۈدە - كۆرپەڭنى كۆتۈرۈپ يامانلىما . ئەگەر ئاشۇ ئۆينى مەڭگۈ تۈتۈش نىيىتىڭ بولمىغان بولسا ، خېلى چوڭ ئىشلار بولسىمۇ يامانلىما ، ئاشۇ ئۆيگە ئىككىنچى بارماسلىققا نىيەت قىلغان بولساڭ ، ئاندىن يامانلا .

ئىرىڭنىڭ ئۇرۇق - تۇغقان ، دوست - يارەنلىرىگە ھەم ياخشى مۇئامىلىدە بول . ئۇلارنى ھۆرمەتلە . «بۇغداي نېنىڭ بولمىسا ، بۇغداي سۆزۈڭ يوقمىدى» دېگەندەك ، ئۇلارغا چوڭ ئىشلار قىلىپ بېرەلمىسەڭمۇ ، ئېغىزىڭدا بولسىمۇ كۆڭلۈڭنى ئىزھار قىل . ئۆزۈڭنىڭ ئۇرۇق - تۇغقان ۋە دوستلىرىڭغا قانداق مۇئامىلە قىلغان بولساڭ ، ئىرىڭنىڭ ئۇرۇق - تۇغقانلىرىغا ، دوست - بۇرادەرلىرى ۋە مېھمانلىرىغا ئوخشاش پوزىتسىيىدە بول ، ھەتتا تېخىمۇ ياخشى مۇئامىلە قىل . ئۇمۇ ئەلۋەتتە ئىرىڭنىڭ ئىززەت - ھۆرمىتىنى قىلغىنىڭ ھەم ئۆزۈڭنىڭ

قەدىر- قىممىتىڭنى ساقلىغىنىڭ بولىدۇ .

× × ×

ئەي ئوغۇل ، ئۆيلىنىش ئەر ئۈچۈن سۈننەت ، ئادەمنىڭ بەختى ئائىلىدە كۆكلەيدۇ . شۇڭا ، قۇرامىڭغا يەتكەن بولساڭ ، تۇرمۇش ئىشىنى سوغۇق قانلىق بىلەن ئويلا ، كۆڭۈلگىمۇ قارا ، ئەڭ مۇھىمى ئەقلىڭ بىلەن ئىش تۇتقىن . نىكاھتىن بۇرۇن كۆزۈڭنى ئوبدان ئېچىپ قارىمىساڭ ، تويدىن كېيىن كۆزۈڭنى ئېچىشقىمۇ پېتىنالمايسەن . ھەرگىزمۇ بىر قىزنى ئۇنىڭ قەددى-قامىتى ۋە چىرايىنىڭ گۈزەللىكىگە قاراپلا نىكاھىڭغا ئالما . بۇنداق قىلساڭ ، بازاردىن نەرسىنى زۆرۈرىيەتسىز بولسىمۇ ، كۆزىگە ياخشى كۆرۈنگەنلىكى ئۈچۈن سېتىۋالغان ھاماقەتكە ئوخشاپ قالىسەن ، سەن ئالماقچى بولغان خوتۇن سېنىڭ ئۆمۈرلۈك جوراڭ بولىدۇ . بالىلىرىڭنىڭ ئانىسى ، ئائىلەڭنىڭ ، جەمەتىڭنىڭ بىر ئەزاسى بولىدۇ . شۇڭا ، كۆزۈڭنى يۇغۇرتۇپ ئەڭ سەرخىلىنى تاپقىن ، ئالدىنقى شەرت ئۇنىڭ تېگى - زاتى پاك ، ياخشى ، ئۇياتلىق ، تەقۋادار ، پاكىز بولسۇن ، ئۆيى ئىشلىرىغا پىشقان ، ئاش - تاماقتا ئۇستا بولسۇن . باشقىلارنىڭ قولى تەگمىگەن ، سەندىن باشقا ئەر يۈزىنى كۆرمىگەن بولسۇن ، ئۇنداق خوتۇن سېنىلا سۆيىدۇ ، باشقىلارنى بىلمەيدۇ ، ناشايان ئىشلارنى ئويلىمايدۇ . خوتۇن ئالغاندا تەمە بىلەن ئېگىز ئوقۇرغا ئېسىلىپ قالما . بولمىسا خوتۇنۇڭنىڭ ئەسىرى بولۇپ قالىسەن . قەدىمكى كىتابلاردا خوتۇن ئېلىشتا مۇنداق بەش شەرتنى ئالدىنقى ئورۇنغا قويۇشنى تەكىتلەشكەن : بىرىنچى ، نەسەبى ئۇلۇغ ، ئۆزى ساھىبجامال ۋە پاك بولغان خوتۇنلار ؛ ئىككىنچى ، ئۆزى دانا ، ئېغىر - بېسىق ، ئەقىدىلىك ۋە كۆڭۈللۈك بولغان خوتۇنلار ؛ ئۈچىنچى ، ھەمىشە تەرەپدارلىق ، ۋاپادارلىق قىلىدىغان ،

نەسىھەتكۇيلۇق ، شەپقەتلىك خوتۇنلار ؛ تۆتىنچى ، يۇزى قۇتلۇق ، سۆزى مۇبارەك ۋە ئايىغى يارىشىدىغان خوتۇنلار ؛ بەشىنچى ، ئۆزىگە خاھى زىيىنى يەتسۇن ، خاھى پايدا كەلسۇن ، ئۇنىڭ بىلەن كارى بولماي ، قانداق يول بىلەن بولسۇن ، ئېرىگە پايدا كەلتۈرۈشنى كۆزلەيدىغان خوتۇنلار . مانا بۇلار مەڭگۈلۈكتۇركى ، ئۇلار ئۈچۈن غەم يېمەك راۋادۇر .

ھەي ئوغۇل ، سەن بىر ئائىلىنىڭ ئىگىسى بولغاندىن كېيىن ، ئەمدى بالىلىق سايىاقلىقىڭنى يىغىشتۇرۇپ قويۇپ ، ئەرلىك خىسلىتىڭنى جارى قىلدۇرۇپ ، ئائىلەڭنىڭ يۈكىنى كۆتۈرۈشكە بەل باغلىشىڭ زۆرۈر . بىزدە ئائىلىنى بەختلىك قىلالمىغان ، بالىلىرىنى ياخشى تەربىيىلىيەلمىگەن ئەرنى تولۇق مەنىدىكى ئەر ھېسابلىمايمىز . بالىلىق بولساڭ ، كېيىن ذەرد - ھەسرەت يۈكىنى يۇدمەي دېسەڭ ، پەرزەنتلىرىڭنى يارامليق قىلىپ تەربىيىلە ، ئۇلارغا ئەدەپ - قائىدە ۋە بىلىم ئۆگىتىپ ، بۇ دۇنيا ، ئۇ دۇنيا ئۈچۈن دۇرۇس يول ئېچىپ بەر . بالىلىرىڭغا تۈرلۈك ھۈنەر - سەنئەت ئۆگەتكىن ، ھۈنەر ئۇلارنىڭ ھاياتى ئۈچۈن تۈگىمەس بايلىق بولىدۇ . بالىلىرىڭ بىكار تەلەپ ، ياۋا بولۇپ قالمىسۇن ، باشباشتاق ، تەنتەك بالىڭ دەردى يامان بولىدۇ .

ئەي ئوغۇل ، خوتۇنۇڭغا ھەر قاچان كۆز - قۇلاق بولۇپ تۇرغىن ، ئۇنى ھەرگىز مۇ يالغۇز سىرتلارغا چىقارما ، ئۇيۇڭگە يات ئەرلەرنى يولاتما ، ئۇنىڭغا يات ئەرنىڭ كۆزى چۈشسە پۈتۈن مىزان بۇزۇلۇپ كېتىدۇ ، كۆز كۆرمىسە كۆڭۈل تەقەززا قىلمايدۇ ، كۆرگەنىكەنسەن كۆڭلۈڭ يۇگۇرىدۇ ، كۆڭۈلنى تىزگىنلەش ئۈچۈن كۆزنى تىزگىنلەش كېرەك . ھەرگىز ئەر - ئايالنى ھەيدىستىخان قىلما ، بۇ مىزانغا خىلاپلىق قىلساڭ ، ھەممە

تىرىشچانلىقلىرىڭ بىكارغا كېتمىدۇ. خوتۇن كىشى دېگەن بىر گۆشتۇركى، ئۇنى تولىمۇ ئېھتىيات بىلەن ساقلاش لازىم، بولمىسا پۇراپ قالمدۇ - دە، ئۇنى ئىشلىتىشكە بولمايدۇ. خوتۇنۇڭنى ھەرگىز پۇل، مال، كىيىم - كېچەك، يېمەك - ئىچمەكتىن قىسما، تەقۋادار ئايالىڭ بولسا ئۇنى قەدىرلە، نېمە تەلەپ قىلسا شۇنى ھازىر قىلىپ بەرگىن، ئۇنى ھۆرمەتلە، ئۇنىڭغا سىلىق، ياخشى مۇئامىلە قىل، قاتتىقلىق قىلىپ ئۇنىڭ كۆڭلىنى چىگىپ قويما، ئەرزىمەس ئىشلارنى باھانە قىلىپ ئۇنىڭغا ئازار بەرمە. ئايالىڭنىڭ كۆڭلىنى ئاياشنى بىل، ئۆزۈڭگە قانداق تەلەپ قويساڭ، ئايالىڭغىمۇ شۇنداق تەلەپ قوي. ئايالىڭنىڭ نەزىرىدە قىممىتىڭنى ساقلاشنى بىل، چاكىنا، خەسىس بولما، ئۆزۈڭنى تۇتۇشنى بىل. ھەرگىزمۇ خوتۇن نامۇناسىپ تەلەپلەرنى قويۇۋەرسە، «ھە» دەۋېرىدىغان يۇمشاق باش بولۇپ قالما، خوتۇنۇڭنىڭ تەلىپى توغرا بولسا قوبۇل قىل، ئەگەر مۇناسىپ بولمىغان گەپ - سۆزلەر بولسا، دەرھال سەمىمىي نەسىھەت قىل، قول تەگكۈزمە، بىلىشىڭ كېرەككى، گەپ ئۆتمىگەن خوتۇنغا ھەرگىزمۇ تاياق ئۆتمەيدۇ. خوتۇنۇڭغا قاتتىق تەلەپ قوي، ئەر - خوتۇنچىلىقتا بىر - بىرىگە ئىگە بولمىسا بولمايدۇ، ئورتاق مەنپەئەت قارىشى بولمىسا تېخىمۇ بولمايدۇ. ئىقتىسادىي بىرلىك بولمىغان ئائىلە ئىشەنچلىك ئائىلە ئەمەس، ھەرقانداق مۇھىم ئىشلاردا قاتتىقراق، ئادەتتىكى ئىشلاردا كەڭ قورساق بولغىنىڭ ياخشى، ئۆي ئىشلىرىغا كۆپ بارلىشىۋالما، ئايالىلار بۇنى ياقتۇرمايدۇ، ئايالىڭ سەن ئۈچۈن ھەرقانچە ئىشەنچلىك بولغان تەقدىردىمۇ دېيىشكە بولمايدىغان ئىچكى سىرلىرىڭنى ئايالىڭغا ئېيتمىغىن، بۇ قەدىمكىلەردىن قالغان تەجرىبە - ساۋاق.

ئەي ئوغۇل ، كونىلاردا «كوچا سۈپگۈسى ئۆيۈڭنى بەربات قىلار ، ئۆيۈڭنى خوتۇن مېھرى ئاۋات قىلار» دېگەن گەپ بار. ھەرگىزمۇ كۆڭۈلنىڭ كەينىگە كىرىپ ، مۇقەددەس نىكاھقا ھاقارەت كەلتۈرىدىغان ئىشلارنى سادىر قىلمىغىن . «كۆڭۈلنىڭ كەينىگە كىرمەڭ ، كۆڭۈل ھەر جايغا باشلايدۇ ، سەمەرقەنت ئالمىسىدەك ئاپىرىپ چۆللەرگە تاشلايدۇ» . پاك ئايالىڭدىن ئالغان لەززەتنى باشقا ھەرقانداق بىر خوتۇن ساڭا بېرەلمەيدۇ . پاكلىقتىن مۇقەددەس نەرسە يوق ، ئۆزۈڭنى ھەرگىز بۇلغىما ، بۇنداق سۆھبەت ئەرلىك ئوتۇڭنى سائەتمۇسائەت ئۆچۈرۈشتىن باشقا نەتىجە بەرمەيدۇ .

3608 خوتۇن سۆھبىتى ئۇ ئەرلىك ئوتىن —
ئۆچۈرمەك ئۇچۇندۇر ، بىر ر سائەتتىن .

خۇددى يېڭنە بىلەن قۇدۇق قازغاندەك ، بۇ قۇدۇقنى كولاپ ھەرگىز ئايىغىغا چىقالمايسەن . بۇ كوچىغا كىرگەن قايسى بىر ئەرنىڭ كۈنى قارايمىغان ، تارىختا نى - نى ئەرلەرنى تىرىك كۆمگەن نەرسە ئەنە شۇ نەپسى ھەۋەستۇر . پەقەت ھاياتىنىڭ مەنىسىنى مۇشۇ يولدىن ئىزدىمەكچى بولغان ئەرلەرنىڭ ھالىغا ۋاي!

× × ×

ئەي ، بىپەرۋالىق قىلىپ پەرزەنتلەرنىڭ دەردىدە ئەلەم ياشلىرىدىن سەل ياسىغان ئاتا - ئانىلار ، قىزىڭلارنىڭ ۋە ئوغۇللىرىڭلارنى نىكاھلىق قىلىشتىن بۇرۇن بۇلارغا ئائىلە ۋە نىكاھنىڭ مۇقەددەسلىكىنى تونۇتۇشۇڭلار كېرەك . سىلەر ئولار ئۈچۈن ئەڭ ياخشى پەزىلەت ئۈلگىسى بولۇڭلار . خەلق ئارىسىدا

«قىزىنى بۇزغان ئانىسى» دېگەن يەكۈن بار. ئانىنىڭ خۇلق - مىجەزى قىزغا، ئاتىسىنىڭ مىجەز - خۇلقى ئوغۇلغا بەك چوڭقۇر ئىز سالىدۇ، ئۇلارنى قولۇڭدىن چىقارغۇچە ئۇلارغا ئائىلە ئىشلىرىنى ۋە ئائىلىدە پەزىلەت قائىدىلىرىنى پۈختا ئۆگەتكىن. ئۇلارنىڭ ۋۇجۇدىدا يېتىلدۇرگەن ياخشى پەزىلەتنىڭ خاسىيىتى بىلەن ئۇلارنىڭ بەختسىزلىكىدىن كېلىدىغان قارا كۈنلەرنىڭ ئالدىنى ئالالايسەن.

پەرزەنتلىرىڭلارنىڭ مۇھەببىتىگە، تاللىشىغا ھۆرمەت قىلىڭلار، ئائىلە ھەرگىزمۇ مۇھەببەتسىز مۇستەھكەم ئاساسقا ئىگە بولالمايدۇ. مۇھەببەت پەرزەنتلەرنى ھەرقانداق قىيىن شارائىتلارغا بەرداشلىق بېرەلىگۈدەك كۈچكە ئىگە قىلىدۇ. مۇھەببەت ئۇچقۇندىغان كۆزلەر ئالدىدا قۇسۇر ۋە ئەيىب كۆرۈنمەيدۇ. ئەگەر پەرزەنتىڭىز مۇھەببەتسىز نىكاھقا زورلانغاندا، ئۇلار گەرچە ھەرقانچە بايلىقات تۇرمۇش ئىچىدە ياشىسىمۇ، قەلبىنىڭ چوڭقۇر يېرىدە يەنىلا بىر كەملىك ھېس قىلىپ تۇرىدۇ. بۇ كەملىكنى سىلەر ھەرگىزمۇ تولدۇرۇشقا قادىر بولالمايسىلەر. شۇنىڭ بىلەن كىچىككىنە كۆڭۈلسىزلىكمۇ ئۇلارغا كۆتۈرگۈسىز ئازاب ئېلىپ كېلىدۇ. شۇڭا، نىكاھ ئىشىدا ھەرگىزمۇ ئۆزۈڭلارنىڭ خاھىشىنى پەرزەنتلىرىڭلارغا تېڭىپ، ئۇلارنىڭ بەختسىزلىكىگە سەۋەبچى بولۇپ قالماڭلار. نىكاھ ئىشىدا پەرزەنتلەرنىڭ خاھىشىغىلا قويۇپ بېرىشكىمۇ بولمايدۇ. بالىلار گۈزەكلىك قىلىپ، ھېسسىيات قوغلىشىپلا، چىراي - تۇرقى، بايلىقى ئۈچۈنلا توي قىلماقچى بولغان بولسا، ئۇلارنى بۇ نىكاھتىن توسۇشقا ھەقلىسىلەر. نىكاھ ئىشىدا چىراي - تۇرقى، بايلىق ياكى كەمبەغەللىكنى ئۆلچەم قىلىش خاتا. نىكاھتا پەزىلەت بىلەن نەسەبكە ئالاھىدە ئەھمىيەت بېرىش

كېرەك . مۇھەممەد ئەلەيھىسسالامنۇ «ياخشى ئۇرۇقتىن چاتاق چىقمايدۇ» دېگەن . شۇڭا ، قىزىڭنى ياخشى ئائىلىگە چىقار ، ئوغلۇڭنى ياخشى ئائىلىنىڭ قىزىغا ئۆيلەندۈرگىن .

دېموكرىتنىڭ مۇنداق بىر سۆزى بار : «ياخشى كۆيئوغۇلغا ئېرىشكەن كىشى ئوغۇللۇق بولىدۇ ، ناچار كۆيئوغۇلغا يولۇققان ئادەم قىزىدىنمۇ ئايرىلىدۇ» . شۇنىڭدەك ، ياخشى كېلىنگە ئېرىشىڭىز قىزلىق بولۇپ قالىسىز ، ناچار كېلىنگە دۇچ كەلسىڭىز ئوغلىڭىزدىنمۇ ئايرىلىپ قالىسىز .

ئەلەر بىلىسىلەر ، «نىكاھ غايىب» دېگەن گەپ بار . ئادەم خۇددى قاچان تۇغۇلۇپ ، قاچان ئۆلۈشىنى تاللىۋالالمىغىنىغا ئوخشاش ، ھېچقانداق ئادەم ئۆمرىدە كىم بىلەن توي قىلىپ بىر ئۆمۈر بىللە ئۆتۈشنى تاللىۋالالمايدۇ . قىزلارنىڭ ياخشى بىلەن يامىنى بولغىنىغا ئوخشاش ، ئوغۇللارنىڭمۇ ياخشىسى ۋە يامىنى بولىدۇ ، ياخشى قىز بىلەن ياخشى ئوغۇل ئەلەرنىڭ جەمەتىگىلاردا ، يۈرتۇڭلاردىلا بولۇپ قالماي ، باشقا جەمەت ۋە باشقا يۈرتلاردىنمۇ بار . نىكاھ مەسلىسىدە ھەرگىز تار يۈرتچىرەسلىك ۋە جەمەتچىرەسلىك ئېچىدا بولماسلىقىڭلار كېرەك .

قىزىڭلارنى تۇرمۇشقا چىقاردىڭلار ، ئەلەر ئوغلۇڭلارنى ئۆيلەندىڭلار ، شۇنىڭ بىلەن ئىككى ئائىلىنى بىرلەشتۈرگەن ۋە ئىككى ئائىلىنى تۇغقان قىلىپ باغلىغان بىر رىشتە بارلىققا كەلدى . ئۆيۈڭلارغا باشقا ئۆيدە تۇغۇلۇپ ئۆسكەن ، باشقا بىر ئاتا-ئانا بېقىپ كۆزىنىڭ قارىچۇقىدەك ئاسراپ ، پەپىلەپ چوڭ قىلغان بىر ئەتىۋارلىق قىز — ئەلەرنىڭ ئەتىۋار ئوغلۇڭلارغا ئايال بولىدىغان ، سۆيۈملۈك نەۋرەڭلەرگە ئانا بولىدىغان بىر قىز كېرەك . كېلىنلىك بولۇش ئەلەر ئۈچۈنمۇ تۇرمۇشۇڭلاردىكى يېڭى بىر بۇرۇلۇش نۇقتىسى بولۇپ قالىدۇ . بىر ئوقۇمۇشلۇق

كىشى بۇ ھالەتنى سۈرەتلەپ : «بىز بۇرۇن چەللىدە ئىدۇق ، ئەمدى ئۆي تۇتتۇق» دېگەنىدى . ئەمدى سىلەر قۇدا - باجىلىق بولدۇڭلار ، جامائەت ئارىسىدىكى ئورنۇڭلارمۇ كۆتۈرۈلدى ، بۇ سىلەرگە ئۆزۈڭلارنى قانداق تۇتۇش ھەققىدە يېڭى مەجبۇرىيەتلەرنى ئارتىدۇ . قۇدىلار بەك نازۇك ، ئۇلارغا نىسبەتەن باشقىلار بىلەن قىلغان مۇئامىلىدە بولغىلى بولمايدۇ . پەيغەمبىرىمىزمۇ قۇدىسىنى كۆرۈپ تاتتىن چۈشۈپتىكەن . شۇڭا ، قۇدىلار ئارا ئىززەت - ئېكرام ، ئۆزئارا قەدىر - قىممىتىنى قىلىش ئىنتايىن مۇھىم . قۇدىلار ئارا كۆڭۈل چىگلىپ قالسا ، يېڭى بىر ئائىلىنىڭ بەختلىك بولۇشىغا ئەكس تەسىر بېرىدۇ . كېلىنىڭلار سىلەرنىڭكىگە كېلىپ سىلەرنى ئانا ، دادا دېگەنىكەن ، ئۇنىڭغا خوددى ئۆزۈڭلارنىڭ قىزىغا ئوخشاش ، ھەتتا ئۆزۈڭلارنىڭ قىزىدىنمۇ چارە كۆرۈپ ئېھتىياتچانلىق بىلەن مۇئامىلە قىلىشقا توغرا كېلىدۇ . كېلىن قىزغا قىزىڭلارغا توۋلىغاندەك توۋلىغىلى ، ئاچچىقلاپ خاپا بولغىلى بولمايدۇ . ناھايىتى سەۋرچانلىق بىلەن ئۇنىڭغا بۇ يېڭى ئائىلىگە كۆنۈۋېلىشى ئۈچۈن ئىمكانىيەت يارىتىپ بېرىڭلار . ئۇ قىز تېخى تۇنۇگۈن ئەركىن ، شوخ ، غەمسىز قىز ئىدى . مانا بۈگۈن ئىككى ياش بىر ياستۇققا باش قويۇش بىلەن سىلەرنىڭ ئائىلىنىڭ بىر ئەزاسى ، يېڭى بىر ئائىلىنىڭ بېشى بولۇپ ، بىر ئائىلىنىڭ يېرىم مەجبۇرىيىتى ئارتىلدى . ئۇنىڭ بۇ يېڭى مۇھىتقا كۆنۈشى ئۈچۈن بىر مەزگىل كېرەك . بۇ جەريانداا سىلەر ياخشى پەزىلىتىڭلار ۋە كەڭ قورساقلىقىڭلار بىلەن ئۇ قىزغا مېھرىبانلىقىڭلارنى يەتكۈزۈڭلار . ئۇ قىز سىلەردىن سۆيۈنسۈن ، ئۇنىڭ بەزى يېتەرسىزلىكلىرى سېزىلسە ، سەمىمىيلىك بىلەن نەسىھەت قىلىپ تۈزىتىۋېلىشىغا ياردەم قىلىڭلار ، ئۆي ئىشلىرىغا

پىشمىغان تەرەپلىرى بولسا ، بۇنىڭغا خاپا بولۇشقا ئەرزىمەيدۇ . سىلەر ئىككىنچى ئاتا - ئانىسى سۈپىتىدە تەلىم بېرىپ ئۆگىتىڭلار . ئۇلار تېخى گۆدەك ، تۇرمۇش تەجرىبىسى يوق . تۇغۇن بالا ئىدى ، بۇگۈن ئاتا بولۇۋاتىدۇ . ھەممە ئىشلارنى ستىلەرنىڭ كۆڭلۈڭلاردەك قىلالىشى ناتايىن . شۇنداقتىمۇ ئۇ قىزغا ھەرگىز ئازار بەرمەڭلار . سىلەر كېلىنىڭلارغا ئازار بەرگەن ، يوق يەردىن پۇتاق تېپىپ زەربە بەرگەن ۋاقىتتا ئوغلۇڭلارنىڭ قانچىلىك ئازابلىنىدىغانلىقىنى ، سىلەرگە قانداق قارايدىغانلىقىنى ھېس ئويلاپ ، بەلكىم سىلەرنىڭ كۆڭلۈڭلار ئۇچۇن سىلەر تەرەپتە تۇرغان بولار ، لېكىن ھەقىقىي كۆڭلىنىگە كىرىپ باقساڭلار ، ئوغلۇڭلار سىلەرنىڭ يولسىزلىقىڭلاردىن نارازى بولىدۇ ؛ يەنە بىرى ، ئۆزۈڭلارنىڭ قىرىنى كۆز ئالدىڭلارغا كەلتۈرۈڭلار ، سىلەر كېلىنىڭلارغا يامان كۆز بىلەن قاراۋاتقاندا ، باشقىلارمۇ سىلەرنىڭ قىزىڭلارغا يامان كۆز بىلەن قارىسا ، ئازار بەرسە ، ئۆزۈڭلارنىڭ يۈرىكى قانچىلىك ئېچىشىدىغانلىقىنى كۆڭۈل ئەينىكىڭلاردىن ئۆتكۈزۈڭلار . ئۆزۈڭلارغا راۋا كۆرمىگەننى ، ھەرگىزمۇ باشقىلارغا راۋا كۆرمەڭلار . سىلەر ئىمكان بار كېلىن بىلەن يۈزلىشىپ قېلىشتىن ساقلىنىڭلار . بەزى ئىشلار بولسا ئوغلۇڭلارغا ئېيتىپ ئەسىھەت قىلىشنىڭ تاپشۇرۇڭلار ، ھەرگىزمۇ سىرتتا كېلىنىڭلارنىڭ غەيۋىتىنى قىلىدىغان ئىش بولۇپ قالمىسۇن ، باشقىلار ھەرگىز ياخشى كېلىننى سىزگە ئەپكېلىپ بەرمەيدۇ ، ئەكسىچە سىزنىڭ ئۆزىڭىزنىڭ ئەيىبىنى ئاشكارىلىغانلىقىڭىز بولۇپ قالىدۇ . «قول سۇنسا يەڭ ئىچىدە» دېگەندەك ، ھەر ئىش بولسا ئۆي ئىچىدە تۈگەتكەن ياخشى . داۋراڭ سالغاندىن نېمە پايدا ؟

× × ×

ئەي ئوغلۇم ، ئاڭلىدىڭمۇ ؟ ئاتا - ئانىنىڭ تەربىيىسى ھەقىقىي ساغلام بولىدىغان بولسا ، ئۇنىڭ تىلىكى خەلقىنىڭ ئۈمىدى بىلەن ئوخشاش . ئاتا - ئانا ئۆز پەرزەنتىنىڭ يارامليق قىلىقىدىن بىرەربىنى كۆرسە ، يېنىك نەپەس ئېلىپ «شۈكۈر» دەيدۇ . بۇنىڭ مەنىسىنى پەرزەنت بولغۇچى بىلىشى كېرەك . ئاتا-ئانىلار ئۆز پەرزەنتىنىڭ داۋاملىق ھالال ئىش قىلىشىنى تىلەيدۇ ۋە پەرزەنتتىن خاتىرجەم بولماقنى بۇ دۇنيادىن ئارمانسىز كېتىش دەپ چۈشىنىدۇ . ئوغلۇم ، سەن شۇنى چۈشەنگىنكى ، دۇنيادا ئۆز بالىسىنىڭ يارامسىز ، ئەقىلسىز ، ھىممەتسىز ، قەدىرسىز بولۇپ قېلىشىنى تىلەيدىغان بىرمۇ ئاتا - ئانا يوق . ھەرقانداق ئاتا - ئانا ئۆز پەرزەنتىنىڭ بەختى ، كەلگۈسى تەقدىرىنىڭ ئوڭ بولۇشى ئۈيىدا . ئوغلۇم ، ئاتا - ئاناڭ سېنىڭ پەخرىڭ ھەم ھىمايىچىڭ . بىلگىنكى ، بۇ دۇنيادا ئاتا - ئاناڭدىن كۆيۈملۈكرەك يەنە بىرى يوق . شۇڭا ، ھەرقانداق ئەھۋالدا ئاتا- ئاناڭدىن ئاغرىنىپ ، رەنج توقۇمىنى قارىنىڭغا ئالما . ئاتا - ئاناڭ بەزىدە خاھىشىڭغا يول قويماسلىقى ، قولىنىڭ قىسقىلىقى بىلەن تەلەپ - ئېھتىياجىڭنى قاندۇرالماسلىقى مۇمكىن . بۇنىڭ ئۈچۈن ئاتا - ئاناڭنىڭ ئەيىبلەمسەن ؟ بىلگىنكى ، ئاتا - ئاناڭ ھەرگىز تەلىپىڭنى قاندۇرماسلىق ۋە سېنى نارازى قىلىش نىيىتىدە ئەمەس . ئاتا - ئاناڭنىڭ كۆڭلىنى چۈشىنىشنى بىلىشىڭ كېرەك . سەن-ئاتا - ئاناڭنىڭ ياخشى پەند - نەسىھەتلىرىنى كۆڭلۈڭ ۋارىقىغا پۈتۈۋال . ياخشى پەند - نەسىھەت ئېغىر كۈنلەرگە قالغان ۋاقتىڭدا ساڭا قولداش ۋە يولداش بولىدۇ . ئۇقۇشماستىن يامان كويلارغا سالماقچى بولسا ، ئەقىل - ھوشۇڭ بىلەن ئويلاپ ، ئەدەپ بىلەن رەت قىل .

1568 ئاتا پەندىنى سەن قاتتىق تۇت قاتتىق ،
كۆنۈڭ قۇتلۇق بولۇر كۆڭلىڭ تاتتىق .

ئۆزۈڭنىڭمۇ پەرزەنت تۆرىدىن پەرزەنتلىك بولۇش پەگاسىغا چۈشۈشۈڭنى ئويلىغىن - دە ، ئاتا - ئاناڭنىڭ خىزمىتىنى ياخشى بېجىرىپ ، ئۇلارنى رازى قىل . ئاتا - ئاناڭنى رازى قىلساڭ ، جامائەت ئالدىدىمۇ كۆڭلۈڭ يورۇق ، يۈزۈڭ ئوچۇق بولىدۇ . ئەگەر ئاتا - ئاناڭنى رازى قىلمىساڭ ، سەنمۇ ئاخىرى خار بولىسەن . ئاتا - ئانىسىنى رازى قىلالمىغان ئادەم باشقا بىرىگىمۇ ياخشىلىق قولىنى سۇنمايدىغانلىقى ھەممىگە ئايان . خارلىق بوسۇغىسىغا دەسسىشىڭنىڭ مۇقەددىمىسى شۇ . دۇنيادا ھېچقانداق يېقىن ئادەمى بولمىغان ئادەمنىڭ كۇنى جەھەننەمدىن پەرقلەنمەيدۇ . بۇ گەپلەرنىڭ مىسالى ئوچۇن مۇنۇ بېيىتنى ئوقۇ :

1569 خىزمەتلەر خۇش قىلساڭ ئاتا - ئاناڭنى ،
تاپارسەن تۇمەنمىڭ كۆپ پايدا - ئاسىغ[1] .

ئەي ئوغلۇم ، ئاتا - ئاناڭمۇ ، سەنمۇ بۇ ئالەمگە ئەبەدىيلىك لىباسىنى كىيىپ چۈشمىگەن . ئاتا - ئاناڭنىڭ ئۆلۈمى ساڭا شۇنداق ئىبرەت سەبرىسىنى بەرسۇنكى ، ئۆزۈڭنىڭمۇ تىرىكلىك يورۇقلۇقى ، يوقلىش قاراڭغۇلۇقىغا مەھكۇم ئىكەنلىكىڭنى ئەقىل ئەينىكىدە كۆرۈپ تۇرغىن . ئاتاڭنىڭ ۋەسىيىتى ھاياتىڭنىڭ يولباشچىسى بولسۇن ، ئاتاڭنىڭ ئۇمىدىنى كېرەكلىك ئىشلار ، ياخشى ئەمەللەر بىلەن ئاقلا . بۇنىڭ بىردىنبىر چارىسى

① ئاسىغ — پايدا - مەنپەئەت .

ئەلگە جان پىدا قىلىش.

5161 ئېزىز تۇت ھاياتنى، كېرەك ئىشقا سال،
قىلىپ ئەلگە ئىھسان، ساۋابىنى ئال.

يۇقىرىقى نەسىھەتلەرنىڭ خۇلاسىسىنى تۆۋەندىكى بەيىتلاردىن تاپ:

5156 ئۆلەر چاغدا ئاتاڭ ۋە بەلكى شۇئان — دېگەندۇر، كۆر، ئوغلۇم بول ئويغاق ھامان.

5157 ئۆلۈم تۇتتى، كەتتىم كېلەر ساڭىمۇ،
تىرىشقىن، كېيىن سەن ياخشى نام قازان.

× × ×

-ئەي ئاتا - ئانىمنىڭ ئۇلۇغ خىسلەتلىرىنى ئەسكەرتىپ، ئاتا- بالىلىق مېھرىنى قەلبىمىزگە سالغۇچى بەخت ئەلچىسى بوۋا، ئاتا- ئانىمىزنىڭ بىزنى تەربىيىلەپ ئۆستۈرۈش داۋامىدىكى جاپا- مۇشەققىتىنى، ئۇلارنىڭ بىزدىن كۈتىدىغان چەكسىز ئارزۇ- تىلەكلىرىنى ھېكمەتلىك تىلىڭىز بىلەن چۈشەندۈردىڭىز ھەم بىزگە ئۇلارنىڭ تىلەك - ئارزۇلىرىنى ئاقلاش بۇرچىمىزنىڭ نەقەدەر ئۇلۇغلۇقىنى ئۇقتۇردىڭىز. راست، ئاتا - ئانىمىزنىڭ بىز ئۈچۈن چەككەن جاپا - مۇشەققەت تۆپەيلى مۇكچەيگەن بەللىرىنى رۇسلاشقا، بىز ئۈچۈن جاراھەتلەنگەن كۆڭۈل يارىسىنى داۋالاشقا ئاجىزمىز. ئەي بوۋا، بىز سىزنىڭ تەربىيەت خىتابلىرىڭىزنى كۆڭلىمىزگە مەھكەم پۈكۈپ، ئەجدادىمىزنىڭ ئۈمىد مەشئىلىنى مەڭگۈ ئۆچۈرمەيمىز. ئاتا - ئانىمىزنىڭ ئەجرى

بەدىلىگە ياخشى خۇلق ، ياخشى ئەمەللەر بىلەن ۋەتىنىمىز ئۈچۈن شان - شەرەپ كەلتۈرۈش ئارقىلىق جاۋاب قايتۇرىمىز .

قەدىرلىك بوۋا ، سىزنىڭ ھەربىر سۆزىڭىز دىل بەھرىمىزنى ئېچىۋاتىدۇ . ۋۇجۇدىمىزغا كۈچ ، قەلبىمىزگە ئىشەنچ ، ئەقلىمىزگە يېڭى تەدبىر بەخش ئېتىۋاتىدۇ . يۇقىرىدا بىزگە ئىلىم ، ھېكمەتنى تەرىپلەپ چۈشەندۈرۈپ ، ئۇنىڭ ئۇلۇغ خاسىيىتى ئارقىلىق ۋۇجۇدىمىزنى ئەقىل قۇياشى بىلەن يورۇتتىڭىز . ئەمدى يەنە بىر ئۆتۈنۈشىمىز شۇكى ، بىزگە ھاياتنىڭ زىبۇزىننىتى ، تۇرمۇش بىلناسىغا سەلتەنەت ئاتا قىلغۇچى دەپ تونۇلغان ئەخلاق بابىدىن ساۋاق بەرسىڭىز . ئەخلاقسىزلىق — ئىلىمنىڭ دۈشمىنى ، بولۇپمۇ ھاراق - شاراب ئىلىم ئىگىلىرىنىڭ كۈشەندىسى ، دېگەن گەپنىڭ مەنىسى نېمە ؟ ھاراق نېمە ئۈچۈن ئىنسانغا زىيانلىق ؟

ئوغلۇم ، راست ، ئەخلاقسىزلىق ۋە ھاراقنا بېرىلىش ئىنساننىڭ ، بولۇپمۇ بىلىملىك كىشىلەرنىڭ شۈغۇللىنىدىغان ئىشى ئەمەس . ئۇ كىشىنى ھالاكەت تۈزىقىغا ئىلىندۇرىدىغان قىلتاق . بۇ مېنىڭ سۆزۈملا ئەمەس ، ئۇزاق مەزگىللىك تۇرمۇشنىڭ سىنىقى ، ئەگەر تەپسىلىرەك چۈشەنچىگە ئىگە بولۇش تىلىكىڭ بولسا تۆۋەندىكى بابقا قارا .

ئالتىنچى باب

ئىنچىكىلىك ۋە چېكىملىككە بېرىلگۈچىلەر توغرىسىدا

ئوغلۇم ، ئىنسانىنىڭ مۇھىم بىر خۇسۇسىيىتى ئۆزىگە پايدىلىق ئىش بىلەن شۇغۇللىنىشتۇر . بەزى كىشىلەر ئۆزى شۇغۇللىنىۋاتقان ئىشنىڭ زىيانلىق ئىكەنلىكىنى چۈشەنمەي قىلىدۇ . بۇ سەۋەنلىك . ئەگەر بىلىپ تۇرۇپ زەھەرلىك يىلاننى تۇتسا ، بۇ قارامىلىق ۋە بىغەرەزلىك بولىدۇ . شۇنى بىلگىنكى ، ھاراق — ھاياتنىڭ دۈشمىنى ، ئەخلاقسىزلىقنىڭ مەنبەسى ، بىلىم ۋە بىلىملىك كىشىلەرنىڭ كۈشەندىسى ، دۆلەتنىڭ ھالاكىتى ، ئىنسان ئار - نومۇسىنىڭ يەرگە ئۇرۇلۇشى ئۈچۈن قۇرۇلغان تۈزاق . ئادەم ئۈچۈن مۇنداق ئۈچ نەرسە يا ۋۇز دۈشمەن : بىرىنچى ، يالغانچىلىق ؛ ئىككىنچى ، ۋەدىدە تۇرماسلىق ؛ ئۈچىنچى ، ھاراقتا بېرىلىش .

339 ئۈچىنچى ، ھاراقتا بولۇش مۇپتىلا ،
بۇ ئەر ئۆمرى شەكسىز كېتەر بوشقىلا .

بۇ بەيىتنىڭ مەنىسىنى چۈشەن . ھاراق دېگەن بىر ئېزىتقۇ . ئېزىتقۇنىڭ كەينىدىن ماڭساڭ ئۆزۈڭگە تۈيدۇرماي ئۆمرۈڭنى نابۇت قىلىدۇ ، ئۆمۈر ئىزىڭدىن ھېچقانداق نىشانە قالمايدۇ .

پەقەت كۆرىدىغىنىڭ رەسۋاچىلىق بىلەن تەقىلغان ئازگال . سەن بىر دەملىك كەيپلىك ھۇزۇرى ئۈچۈن ئۆزۈڭنى بۇلغىما ، ئۆتۈپ كېتىدىغان بىر دەملىك خۇشاللىق ئۈچۈن ئۆزىنى بۇزۇش ئاقىللارنىڭ ئىشى ئەمەس .

ھەرقانداق ئىشنى قىلىشتىن بۇرۇن ئاقىۋىتىنى ئويلاش زۆرۈر . كۆرمىدىڭمۇ ، ھاراقنا قۇل بولغان كىشىلەرنىڭ كۈنلىرى مەيخانىدىكى ئىشرەتنگاھلاردا ئۆت كەبى قۇسۇق يالاش بىلەن ئۆتۈۋاتقىنىنى . بۇ ئۇنىڭ ئۆز خاھىشىدىكى ئىشمىدى؟ ياق! ئۇ ئەقلىنى ئوغرىلاتقان ، ھوش - كاللىسىنى يوقاتقان . چۈنكى ، ھاراقنا سالام بەرگەن ئادەم ئەقلى ، ئار - نومۇسى بىلەن خوشلاشقان كېرەك . ئوغلۇم ، ھېلى سەندىن دۇشمەنلىك ئېتىكىگە باش قويامسەن؟ دەپ سورىسا ، ئىللا - بىللا ياق ، دەيسەن . ئۇنداقتا ، ھاراقنا باش قويغانلىقىڭنىڭ ئۆزىمۇ دۇشمەنلىكنىڭ ئايىغىغا ئۆز ئىختىيارىڭچە تاشلانغانلىقىڭ ئەمەسمۇ؟ دانا كىشىلەر شۇنداق تەرىپلىشىدۇكى :

1337 مەي ئىچمە ، زىنادىن سەن ئەيلە ھەزەر ،
بۇ ئىشلار گادايلىق تونىنى كەيدۈرەر .

1338 ھاراق مىڭ گۇناھقا پاتۇرغاي سېنى ،
قاچار بەخت زىنادىن ، يۇزۇڭ تۆكۈلەر .

بۇ ئىبرەتلىك سۆزنى ئۆزۈڭگە ھەمراھ قىل . ياخشى ھەمراھ ھەرقاچان سېنى يەرگە قارىتمايدۇ . ھاراق ئىچكەن كىشى ئۆز ئىختىيارىدىن مەھرۇم بولىدۇ . ھاراق سېنىڭ بەختىڭنى شامالغا سورۇيدىغان ، يۇزۇڭگە ھاقارەت تېڭىنى ئۇرىدىغان بۇزۇقلۇق

(زىناخورلۇق ، پىتنە - پاسات ، ئەسكىلىك ... ۋەھاكازا) پاتقىقىغا پاتۇرۇپ قويىدۇ . خاراب بولمىغۇچە بۇ پاتقاقتىن بېشىڭىنى تارتالمايسەن . سەن ئۆزۈڭنى بەك ئەقىللىق ، دانىشمەن دەپ مەغرۇرلانما . ھەرقانداق ئەقىللىق ، بىلىملىك كىشىمۇ مەيگە بېشىنى تىقسا ، ھەممە ئىشى تاپتىن چىقىدۇ . ھەرقانداق ھايالىق ، ئۆز خۇلقلۇق ، سىلىق بولسا ئۇ ، مەي ئىچكەندىن كېيىن پەسكەش قىلىق قىلمايمەن دېيەلمەيسەن . ئوغلۇم ، گۆھەرنى تاشقا ئۇرۇشتىن نېمە نەتىجە چىقىدۇ . دۇنيادا ئاڭ - بىلىم ، ئەقىل - ھوش ، ئۇياتتىن قىممەتلىك ۋە پاك نەرسە ئاز تېپىلىدۇ . ئۇ قىممەتلىك نەرسىلەرنى ھاراقتا تېگىشىش ئاقىللارنىڭ ئىشى ئەمەس .

2653 كىشى ئاڭ - بىلىم ، ھوش ، ئۇياتنى ئېرىغ ، نىجىس بۇ ھاراقتا بېرور ۋاداەرىخ!

بالام ، مەن ھەيرانمەن ، كىشىلەر نېمە ئۈچۈن شۇ نىجىس ھاراقتا بېشىنى تىقىپ ئەقىل - ئىدراكتا تورمۇز ، ھاياتىغا ئېكەك سالىدىغاندۇ ؟ ئۇلۇغلارنىڭ : تەن كېسەللىكى بولغاندەك ياشاش شەكلى ۋە روھىدىمۇ كېسەللىك بولىدىكەن ئەمەسمۇ ؟ تېخى ئۇنى سىلەر «ياشاش» دەپ چۈشەندۈرىدىكەنسىلەر . بەزىلەر ھاياجاندا ھاراق كۆتۈرەلەيدىغانلىقى ، بىز كۆندە نەچچە قاپ تاماكا چېكىدىغانلىقى بىلەن پەخىرلىنىدىكەن ۋە پو ئاتىدىكەن . بۇ نېمىدېگەن زەئىپلىك . بۇ خۇددى چوشقىنىڭ يۇندىدا يۇيۇنۇشىدىن پەخىرلەنگىنىدەك ئىش ئەمەسمۇ ؟ سەن ئۇنداقلارنىڭ «ياشاش» ۋە «بەخت» ئوقىغا قانداق قارايسەن ؟

ئەي ئوغلۇم ، مېنىڭ قارىشىمچە ، ئىچىملىك ، چېكىملىكنى

ياشاش ، «بەخت» دەپ چۈشەنگەن كىشىلەر بۇ دۇنيادىن بەزگەن ، هاياتىنىڭ هەقىقىي قىممىتىنى چۈشەنمىگەن ، ياشاش ئىقتىدارى يوق ، پەخىرلەنگۈدەك دەسمايىسىمۇ يوق بىكار تەلەپ ، هۇرۇن ئادەملەرنىڭ ئۆزىنى ئۆزى بەزلەش ئۈچۈن تېپىۋالغان ئەڭ نومۇسسىز ۋە مەنىسىز مەشغۇللۇقىنى . هاراقكەشلەر ۋە بەڭگىلەرنىڭ باهانە - سەۋەبلىرى ، هەرقانداق چۈشەندۈرۈشلىرىمۇ هاراق بىلەن تاماكا ۋە باشقا زەهەرلىك چېكىملىكلەرنىڭ جىنايىتىنى ئاقلاپ بولالمايدۇ . بالام ، تارىختا نۇرغۇن باهادىر ئوغلانلار مانا شۇ هاراق تۈپەيلى بىئەجەل بېشىدىن جۇدا بولغان ، هەتتا نۇرغۇن دۆلەتلەرمۇ ئىچىملىك كاساپىتىدىن زاۋاللىققا پاتقان . هازىرغىچە بۇ ئىبلىس ئىنسانىنىڭ بەختىگە ، ئىستىقبالىغا سۇنغان زەهەرلىك قارا قولىنى تارتقىنى يوق . هاراقكەشلىك ۋە بەڭگىلىك خۇددى يۇقۇملۇق كېسەلگە ئوخشايدۇ . ئۇ سېنى نابۇت قىلىپلا قالماي ، بەلكى بۇ ئىللەت ئەتراپىڭدىكىلەرگە يۇقىدۇ ۋە كېيىنكى ئەۋلادلارغىمۇ مىراس بولۇپ قالىدۇ . بالام ، يامان ئادەت كۈچىدەك دەهشەتلىك زالىم يوق ، ئەڭ كۈچلۈك ئىرادە بىلەن ئۇنىڭدىن ئازاد بولالمىساڭ ، هەرگىزمۇ ئەركىن بولالمايسەن . سەن كىشىلەرنىڭ ئادەتلىنىپ قاپتىمەن ، تاشلاش بەك قىيىن ئىكەن ، دېگەن گەپلەرنىگە ئىشەنمە . بۇ دۇنيادا ۋاز كەچكىلى بولمايدىغان هېچقانداق كۈچ يوق . شۇنى بىلگىنكى ، ئۇرۇنۇڭ ، ئىمتىيازىڭ هەرقانچە يۇقىرى كۆتۈرۈلگەن بىلەن قىلىقىڭ ۋە ياشاش ئۇسۇلىڭنى ئۆزگەرتمىسەڭ ، هېچقاچان ئۆزۈڭنىڭ قىممىتىڭنى يۇقىرى كۆتۈرەلمەيسەن . چۈنكى ، ئىچىملىك ۋە چېكىملىك مەشغۇللۇقى ۋىجدانىنى بۇلغايدىغان ، هاياتىڭغا ، ئەخلاقىڭغا داغ چۈشۈرىدىغان ئاپەت . ئىرادەڭگە قارشى ئىشلارنىڭ هەممىسى مەستلىكىڭنىڭ بېسىمى بىلەن بولىدۇ .

ھەرقانچە ھوشيار ، ئەقىللىق ئادەملەرمۇ ئىنجىس ھاراقتا بېشىنى تىقتىمۇ ، ئەقلى بىلەن خوشلىشىدۇ . بىلىكى ، مەستلىك دېگەندە ئادەم ئۆزىنى پۈتۈنلەي ئۇنتۇيدۇ ، كونترۇللۇقىنى يوقىتىدۇ . بىلگىنكى ، ئۆزىنى ئۇنتۇش ، كونترۇللۇقىنى يوقىتىش ساراڭلىقنىڭ مۇھىم ئالاھىدىلىكى . شۇڭا ، سىنىكا : «مەستلىك — ئۆزى خالاپ ساراڭ بولۇش دېمەكتۇر» دېگەن . بۇ خۇسۇستا ساڭا بىر مىسال ئېلىپ بېرەي :

قەدىمكى زامانىدا بىر تېۋىپ ھاراقنى كەشىپ قىلىپ ، پادىشاھنىڭ ھۇزۇرىغا كەپتۇ - دە ، شۇنداق ئاجايىپ بىر دورىنى كەشىپ قىلغانلىقىنى ، بۇ دورىنىڭ ئەمالارنىڭ كۆزىنى ئاچالايدىغانلىقىنى ، پالەچنى ساقايتالايدىغانلىقىنى ، ھەتتا گادايىنى باي قىلالايدىغانلىقىنى ئېيتىپتۇ .

بۇنىڭغا ھەيران قالغان پادىشاھ بىر ئەما ، بىر پالەچ ، بىر گادايىنى ئوردىغا كەلتۈرۈپ كېلىپ تەجرىبە قىپتۇ . تېۋىپ ئۇلارنىڭ ھەربىرىگە بىر پىيالىدىن ھاراق بېرىپتۇ . ھاراق ئۇلارنى ئەمدىلا كەيپ قىلىشقا باشلىغاندا ھاراق تولدۇرۇلغان پىيالىدىن بىرنى ئەما كىشىگە تۇتۇپتۇ . بۇ ئىككى كۆزى ئەما كىشى قولىدىكى بۇ پىيالىنى ناھايىتى ئېھتىيات بىلەن تۇتقان ھالدا :

— ۋاي - ۋۇي ، رەڭگىڭ نېمانچە پاكىز ، سۈزۈك ، گۈزەل نەرسە سەن ، — دەپ ھاراقنى توختىماي ماختاپتۇ .

بۇ چاغدا ئىككى پۇتىنى قىمىرلىتالماي ياتقان پالەچ زەمبىلدە يېتىپ تۇرۇپ :

— ھەي قارىغۇ ، پىيالىنى تېزرەك بوشات ، بولمىسا ھازىر قارىڭغا بىر تېپىپ ، پۇتۇن بەدىنىڭنى پارە - پارە قىلىپ تاشلىمايمۇ يەنە ، — دەپتۇ .

هاراق كۆچى بىلەن كەيپى ئۆرلەپ ئولتۇرغان گاداي بولسا : هەي پالەچ ، بۇ قارىغۇنى تېزرەك پەشۋا بىلەن بىرنى ئۇرۇپ ئۆرۈۋەت ، ئۇنىڭ خوتۇنى ئۆزۈم تۆلەيمەن ، دەپتۇ . بۇ ئەھۋالنى كۆرۈپ ئولتۇرغان ئوردا ئەھلى ھەيران بولۇپ ، قاقاقلاپ كۈلۈشۈپتۇ . پادىشاھ ھاراقنىڭ ئادەمدە سۈنئىي كەيپىيات پەيدا قىلىپ ، جېدەل ، ماجىرا چىقىرىدىغانلىقىنى سېزىپ ، تېۋىپقا ھاراق ياساشنىڭ سىرلىرىنى ھېچكىمگە ئاشكارىماسلىقنى بۇيرۇپتۇ .

بۇ ھېكايىدىن ۋە تۇرمۇشتىن قىياس قىلغىنىكى ، ھاراق ئىچكەن ئادەمنىڭ كۆزى كۆرمەيدىغانىنى كۆرىدۇ ، قارىمايدىغانغا قارايدۇ ، پۈتى ماڭمايدىغان يولغا ماڭىدۇ ، قولى تۇتمايدىغانىنى تۇتىدۇ ، ئېغىز دېمەيدىغانىنى دەيدۇ ، دۇشمىنىگە دوستلۇق ئىزھار قىلىدۇ ، دوستىنى بولسا ئۆزىگە دۇشمەن قىلىۋالىدۇ . ھاراق سېنى يوقىرىقىدەك ئىرادەڭگە ، ۋىجدانىڭغا قارشى جىنايەتنىڭ ئۈستىگە ئويناتقىلى ، خەلقئالەم ئالدىدا كۆلكىگە قويۇش بىلەن قانائەت قىلمايدۇ . ئۇ ۋەھشىيلەشكەندە ئىشتان - كۆڭلەكلىرىڭنى سالدۇرۇپ ، ئاندىن تۇغما ھالىدا جامائەت ئالدىدا سازايى قىلالايدۇ ، قولۇڭغا پىچاق ئالدۇرۇپ باشقىلارغا سالدۇرۇپ ئۆمۈر خامىنىڭغا ئوت قويالايدۇ . تۇرمۇشتىكى ھاراق كەلتۇرۇپ چىقارغان پاجىئەلەر ئاز ئەمەس . بۇنىڭدىن تىبرەت ئالغىن . ھاراقنىڭ كەيپى بىلەن بوراندا قالغان قاغىدەك ئەگىپ ، پوشقىدەك ۋارقىراپ - جارقىراپ بازار - كوچىلاردا يۇرگەن ھاياسىز مەستلەر ، ئۇلاردىن مەرەزدىن قاچقاندەك قېچىۋاتقان خالايىقلار مېنىڭ ساڭا قىلغان نەسىھەتلىرىمدىنمۇ ياخشىراق تەربىيە بولالايدىغۇ . كۆز ئالدىڭغا كەلتۈرۈپ باق ، كوچىلاردا قۇسۇپ يېتىپ قالغان ، بېشىدا ئىتلار قۇسۇقلىرىنى يالاۋاتقان

مەسىلەرنىڭ شۇ ھالى ئۇلارنىڭ ئىرادىسىمىدى؟ شۇنداق تەمبەل ئەركەكلەرنىڭ ھۆركىرەپ يىغلاپ، ئازاب دەريالىرىدا ئېقىپ كونتروللۇقىنى يوقىتىپ ماشىنىلارغا ئۆزىنى ئۇرۇشى، دەريالارغا ئۆزىنى تاشلىشى ئۇلارنىڭ ئىرادىسىمىدى؟

بالام، بەزى ئادەملەر «زەھەر زەھەرنى ئالىدۇ»، دەردنى ھاراق بىلەن يۇغىلى بولىدۇ، دەپ قۇرۇق باھانە كۆرسىتىدىكەن. بۇنداق ئىزىتقۇ گەپلەرگە ھەرگىز ئىشەنمە. يۇقىرىقى پاجىئەلەر دەرد - ھەسرەتتىن ئازاد بولغانلىق بولامدۇ؟ ياق، بالام، مەسىلىك دەرد ئۇستىگە دەرد قوشىدۇ. قەلبىڭدىكى يارىنى تېخىمۇ تاتىلايدۇ. ئەقىل بېغىڭنى خازانغا ئايلاندۇرىدۇ. چۈنكى، ھاراق بىر شەيتانكى، ئۇنىڭ ئالدى بىلەن ھەپىلىشىدىغىنى سېنىڭ ئەقىل - پاراسىتىڭ. ئەقىل تىزگىنىڭنى ھاراقتا تۇتقۇزغانىكەنسەن، ئۆزۈڭ بىلەن، بەخت بىلەن خوشلاشمىقىڭ لازىمدۇر. مەسىلىكىنى «ياشاش، بەخت» دەپ قارىغان ئادەملەرنىڭ ھالىغا ۋاي دە. ئۇلار ئالدى بىلەن قىممەتلىك ۋاقىتنى قۇرۇقتىن - قۇرۇق مەنىسىز قۇربان قىلىدۇ؛ يەنە بىر تەرەپتىن، ئېقتىسادنى شامالغا سورۇيدۇ، ئاخىرىدا موھتاجلىقتا قەرزگە بوغۇلىدۇ. ئوغۇل بالا ئۈچۈن قەرز كۆتۈرۈش مۇشكۈل بولغان تاش بالام، شۇڭا ئاقىللار «قەرز — يۇزىگە چوشكەن داغ» دەپ بىكار ئېيتمىغان - دە. ئۇچىنچى تەرەپتىن، ئائىلىسىنى ۋە بالىلىرىنى ۋەيران، ئاتا - ئانىسىنى سەرسان قىلىدۇ. ئاخىرىدا يۈرەك زەئىپلىشىدۇ، جىگەر قېتىشىدۇ، نېرۋا ئاجىزلىشىدۇ، پۈتۈن بەدەن كېسەللىك تورىغا چىرمىشىدۇ. ئاخىرىدا ئەجىلىدىن بۇرۇن ئۆلۈشكە سەۋەب بولىدۇ. ئۇلارنىڭ «بەخت» ـ «ياشاش» دېگىنى مۇشۇمۇ بالام؟

دېمەكچىمەنكى بالام، ھاراقتىن، چېكىملىكتىن بەخت

ئىزدىگەن ئادەم ئەڭ نادان ، ھاماقەت ئادەم . يامان كەيپىلەرنىڭ ھەممىسى ئالدى بىلەن ئاشۇنداق نادان ، ئەخمەق ئادەملەرنى كۆتۈرۈپ باسىدۇ . «مەينىڭ ئېيتقىنىچە ، ئۇنى ئىچكەن ئادەم تۆت سۇپەتكە ئىگە بولىدىكەن . دەسلەپتە ئۇ تاۋۇسقا ئايلىنىپ ئۆزىنى كۆز - كۆز قىلىدىكەن ، ھەركەتلىرى راۋان ، ئۆزىنى ئۇلۇغۋار ھېس قىلىدىكەن . كېيىن ، مايمۇن قىياپىتىگە كىرىپ ھەممە ئادەم بىلەن چاقچاقلىشىپ قىزىقچى بولۇشقا باشلايدىكەن . ئۇنىڭدىن كېيىن بولسا شىرغا ئايلىنىپ ئۆزىگە مۇنار تىكلەيدىكەن ، مەغرۇرلۇقى تۆتۈپ ، ئۆز كۈچىگە ئىشىنىپ كېتىدىكەن . لېكىن ، ئاخىرىدا چوشقىغا ئايلىنىپ ، ئەخلەتتە چوشقىدەك ئېغىناپ ياتىدىكەن » (ئەبۇل خاراچ) . مانا بۇ پۇل خەجلەپ ئەقىلسىزلىقنى ، جېدەلنى ، يۈزىنى قارا قىلىشنى ، موھتاجلىقنى سېتىۋالىدىغان بىغەرەزلىكتىن ھەزەر قىلغىن .

ئىنسان ئىجاد قىلىش ئۈچۈن يارىتىلغان . سىلەرنىڭ كاللاڭلار چوڭقۇر تەپەككۇر ھەركىتى ئارقىلىق گۈزەل نەرسىلەرنى يارىتىش ، شۇنداقلا دۇنيانى ئۆزگەرتىش ۋە گۈللەندۈرۈشتەك مۇھىم ئىشلارنىڭ ئېھتىياجى ئۈچۈن بەكمۇ ساغلام تەرەققىي قىلدۇرۇلۇشى كېرەك . ھاراقنىڭ تەپەككۇرنى تورمۇزلاپ ، مېڭە قۇۋۋىتىڭلارنى زەئىپلەشتۈرۈشىدىن قاتتىق ھەزەر ئەيلەڭلار . ھاراق ئەقىل ۋە بىلىمنىڭ ئەشەددىي دۈشمىنى ، ھاراقنىڭ ھەقىقىي ئېتى — جېدەل - غوۋغا ؛ ھاراقكەشلىك ئالىمنى زالىم ، بىلىملىكنى نادان ، دانانى كىنچىك بالا قىلىپ قويىدۇ .

2650 ھاراق ئىچسە ئالىم ئىلىمسىز بولۇر ،
ئىلىمسىز مەست بولسا نېمىلەر قىلۇر ؟

ھاراقنى دوست تۇتساڭ ، بىلىم سەندىن يىراقلىشىدۇ . جاھىللار ساڭا يېقىنلىششىنى ئىزدەيدۇ . ئۇ چاغدا سېنى ئالىم دېگىلى بولامدۇ ؟ ئالىم بىلىم بىلەن. ئالىم ئەمەسمۇ ؟ سەن ھەقىقىي بىلىم ئەھلى بولىدىغان بولساڭ ، ھاراقنىلا ئەمەس ، ھەتتا ھاراقەشكىمۇ يېقىن يولىما . ئۇنىڭغا سىر ئېيتما . ھاراقكەش ۋاپاسىز ، ئۈياتسىز ، پەس بولىدۇ . پەس تەبىئەتلىك كىشىلەردىن ۋاپا كۈرىمەن دېيىشمۇ ئەخمەقنىڭ چۈشى . چۈنكى ، ئۇ بىرىنچىدىن ، ۋاپاسىزلىق قىلىپ سېنى ئۆمۈرلۈك پۇشايماندا بارمىقىڭنى چىشلىتىدۇ ؛ ئىككىنچىدىن ، سېنىمۇ كىشىلەر شۇ خىل كىشىلەر جۈملىسىدىن سانايدۇ ، ساڭا قوشۇلۇشتىن پەرھىز تۇتىدۇ ؛ ئۈچىنچىدىن ، ئۇنىڭ بىلەن ئارىلاشقاندىن كېيىن ئايرىلمىقىڭ تەس بولىدۇ . ئۇنىڭ قۇرۇق ۋەز - نەسىھەتلىرى بىلەن كۈنۈڭ كەلكۈن سۈيىدەك نىشانسىز ، مەنىسىز ئۆتۈپ كېتىدۇ . ئادەمنىڭ ئۆز - ئۆزىنى ھالاك قىلىشىنىڭ ، بەخت - سائادىتىنى دەپسەندە قىلىپ ، خاتىرجەم روزىغارىغا ئۆز قولى بىلەن ئوت يېقىشنىڭ يەنە بىر سەۋەبچىسى ئۆز سىرىنى پاش قىلىش . ھاراق قەبرىنىڭغا كىردىمۇ ، سىرتىڭ تالاغا چىقىدۇ . كۆڭلۈڭدىكى يوشۇرۇن سىر سىرتقا چىقىشى بىلەن ئوت يانغىنى بولۇپ ئۆزۈڭنى كۈل قىلىدۇ .

ئوغلۇم ، ئەتراپىڭغا باق ، ھاراقتا بېرىلگەن ئادەمنىڭ خانىۋەيران بولمىغىنىنى كۆرگىنىڭ بارمۇ ؟ كۆپلىگەن باتۇر سەركەردىلەر ، ئۆزىگە تەمەننا قويىدىغان سەلتەنەت ئىگىلىرى ھاراق ، ئەيش - ئىشرەت تۈپەيلى ھالاكەت ئازگىلىدىن ئورۇن تۇتقان ، ھاراق بولمىغۇر خىياللارغا سالالايدۇ . دىلىڭ خالىمىغان ئىشقا ، خاھىشىڭ ھار ئالىدىغان قىلىقلارغا باشلىيالايدۇ . بۇنىڭ بىلەن ئەل - جامائەت ئالدىدا تەلۋە ، ئەخمەق ئاتىلىسەن .

2655 مەي ئىچمە ، مەي ئىچسە كېتىۋر دەۋلىتى ،
مەي ئىچسە بولۇر تەلۋە ، ئەخمەق ئېتى .

ئوغلۇم ، يۇقىرىقى سۆزلىرىمنى قەلب دەپتىرىڭگە پۈتۈۋالغىن . ھاياتىڭ ئازار ۋە ئازابسىز ئۆتسۇن ، سەندىن ئەل-جامائەتمۇ خاتىرجەم بولسۇن . ئەل خاتىرجەم بولسا ، سەنمۇ خاتىرجەم بولىسەن . «خاتىرجەملىك كۆلدىن سۇغىرىلغان بەخت ھەقىقىي بەخت بولىدۇ . مەيخورلۇق ساڭا خاتىرجەمسىزلىك ئېلىپ كېلىدىغان يول ، ھەرگىز ئۇنى بەخت يولى دەپ كىرىپ قالما . خاتىرجەم ، ئازادە ، گۈزەل ۋە مەنىلىك ھايات ساڭا يار بولسۇن!

× × ×

ئەي بوۋا ، سىزنىڭ ھاراقنىڭ كاساپىتى توغرىسىدا ئېيتقان دانا سۆزلىرىڭىز ھاراق ۋە چېكىملىككە بولغان ئىشتىياق تىزگىنىمىزنى تارتىپ ، كۆز ئالدىمىزدىكى ھاراقتىن تۆكۈلگەن ئەلەم ياشلىرىنى ئەسلىتىپ ، قۇرۇق ھەۋەس قىزغىنلىقىدىن كۆزىمىزگە تولغان قان داغلىرىنى سۈرتۈۋەتتى . ھاراقنا قارىتا غەزەپ ئوتىمىزنى تۇتاشتۇردى . راست ، ھاراق سورۇنىغا بىر كىردۇقمۇ ، سۇغۇرۇلۇپ چىقىش تەس كېلىدىكەن . ساختىلىقلار بىلەن تولغان قەلب ئىزھارلىرىنى ئاڭلاپ ، باشتا بىزارلىق ھېس قىلساق ، بارا - بارا ئۆزىمىز مۇشۇ ساماغا چۈشۈپ كېتىپ ، بىرنەچچە كۈنلەپ ئۇيقۇنى ھارام قىلىدىكەنمىز . ئۇيقۇسىزلىق باشلىرىمىزنى زىڭىلدىتىپ ، پۈت - قوللىرىمىزنى بوشىتىپ ، ئىشتىيىمىزنى بوغۇپ ، ئەقلىي ۋە جىسمانىي قۇۋۋىتىمىزنى راسا زەئىپلەشتۈرىدىكەنكى ، ئاخىر ئۆزىمىزگە ئۆزىمىز نېرۋا ئاجىزلىق ، جىگەر ، ئاشقازان ، يۈرەك كېسەللىكلىرىنى

تېپىۋالمىدىكەنمىز. نەتىجىدە، ھايات بىنايىمىزنىڭ ئۇلىغا ئۆز قولىمىز بىلەن پالتا سالمىدىكەنمىز. ئۇنىڭدىن باشقا، ئېچىلمىغان بىلەن دەلدەڭشىپ سىرتلاردا يۈرسەك كىشىلەر ھاماقەت، دەلتىلىكتە ئەيىبلەيدىكەن. يىقىلىپ يېتىپ قالساق، خۇددى نىجاسەتتىن قاچقاندەك يىرگىنىپ بىلەن مۇئامىلە قىلمىدىكەن. ئىش قىلىپ ھاراق ئادەمنى قېلىپتىن چىقىرىپ، بارلىق ئەسكىلىككە يولداش قىلمىدىكەن. بولمىسا، بۇنداق ھاراقنى ئىچىپ تاپقان ھۆزۈر ئۇنىڭ خاپىلىقىغا، ۋەيرانچىلىقىغا، زىيانلىرىغا ياماقمۇ بولالمايدىكەن.

ئەي بوۋا، مەن ھەرقانداق ئىشقا قول تىقسام، ھاپىلا - شاپىلا تۇگىتىشكە ئالدىرايمەن. ئۇ ئىشنىڭ ئوڭ بولۇشى ياكى تەتۈر بولۇشى بىلەن كارىم بولمايدۇ. پەقەت ئىتتىك پۇتسىلا بولسى، ئۇجۇر - بۇجۇرلىرىغىچە كۆز سىلىپ كەلسە، بىكاردىن-بىكار ۋاقىت ئىسراپ بولىدۇ - دە، باشقا ئىشلارغا دەخلى يېتىدۇ، دەپ قارايمەن. باشقىلار بۇ خاھىشىمغا ئېتىراز بىلدۈرۈپ، ھە دېگەندە تەنبىھ بېرىشىدۇ. ئۇلار مېنى تەنتەك، ئالدىراڭغۇ دەپ ئەيىبلىشىدۇ؛ يەنە بىر تەرەپتىن، ئەرلىك غۇرۇرۇم غالىب كەلسە كېرەك، غەزەپ بىلەن ئۆزۈمنى سۈرلۈك كۆرسىتىشكە تىرىشىمەن. ئازراق ئىش زىتىمغا تەگسىلا سەپرايىم ئۆرلەپ، غەزىپىم قاينىاپ تاشىدۇ، ھەممە ئىشتىن بىراقلا ۋاز كېچىمەن. بىراق، باشقىلار مېنى پىتنىڭ ئاچچىقىدا چاپانىنى ئوتقا سالىدىغان ئەقىلسىز ئادەم دەپ ئەيىبلىمەكچى بولۇشىدۇ. ئەي يول كۆرسەتكۈچى بوۋا، ئېيتىپ بېقىڭا، مەن زادى قانداق قىلىشىم كېرەك؟ سىز غەزەپ بىلەن ئالدىراڭغۇلۇقنى ئەقىلنى ئىزدىن چىقىرىدۇ، دېدىڭىز. بۇ ھەقتە تەربىيە بەرسىڭىز ئىكەن.

ئوغلۇم ، ھەرقانداق ئىشنىڭ بىر قېلىپى بولىدۇ . قېلىپتىن چىقىپ كەتكەن ئىش بۇزۇلماي قالمايدۇ . بەزى ئىشلار بار ، چاققانلىقنى تەلەپ قىلىدۇ . چاققانلىق قىلىدىغان ۋاقىتتا بوشاڭلىق ، سۆرەلمىلىك قىلساڭ ئىشلىرىڭ ئاقسايدۇ . بەزى ئىشلاردا ئېغىر - بېسىقلىق پەرز . يەڭگىللىك بىلەن ئالدىراپ قىلساڭ ئىشىڭ پۇختا بولمايلا قالماستىن ، يەنە ئوڭغا تارتمايدۇ . ئەمدى ئاچچىقلىنىش توغرىسىدىكى گەپكە كەلسەك ، ئۇمۇ يولىدا بولغىنى تۈزۈك . ئاچچىق ، غەزەپ دېگەن ئىنساندا بار تەبىئىي ھېسسىيەت . بىراق ، ئۇنى كۆرگەنلا يەرگە ئىشلىتىشكە بولمايدۇ . غەزەپ ھېسسىياتنىڭ تۇرتكىسىدە پەيدا بولىدۇ ، ئەلۋەتتە ھېسسىياتنى ئەيىبلىگىلى بولمايدۇ . ئەمما ، ھېسسىيات ئەقىلنىڭ باشقۇرۇشىدا بولۇشى كېرەك ، بولمىسا غەزەپتىن ئادەمنىڭ كۆزى ھېچقانداق نەرسىنى كۆرەلمەيدۇ . شۇڭا ، ئۆزۈڭنى تۇتۇۋالساڭ ، ئەقىل بىلەن ئىش تۇتقىنىڭ مۇۋاپىق . ئەگەر غەزەپ ۋە ئالدىراڭغۇلۇقنىڭ پايدا - زىيانلىرى توغرىسىدا كۆپرەك چۈشەنچە تەلەپ قىلساڭ تۆۋەندىكى بايقا قارىغىن .

يەتتىنچى باب

ئالدىراقسانلىق بىلەن غەزەپنىڭ مەقسەت تېڭىنىڭ مۇۋەپپەقىيەت قۇياشىنى كۆرسەتمەيدىغانلىقى توغرىسىدا

ئوغلۇم ، كۆكسۈڭ مېھرابىنى پۇشايمان تىغى بىلەن زەخمىلەندۈرمەسلىكىنى ئىزدىسەڭ ، ئالدىراپ غەزەپلىنىشتەك يامان ئادەتكە ئۆگىنىپ قالما . سەن «غەزەپ — ئەقىلنىڭ دۈشمىنى» ، «يولۇڭنى يەڭگەن ئەر باتۇر ئەمەس ، ئاچچىقنى يەڭگەن ئەر باتۇر» دېگەن ھېكمەتلەرنى ئاڭلىغىن . ئەقلىڭنىڭ مۇقەددەسلىكىنى غەزەپ تىغى بىلەن كۆتمەك قىلماي ، مۇرادىڭ نېسىۋەڭنى ئاچچىق توپانىغا غەرق قىلماي دېسەڭ ، غەزەپ ئېتىڭغا ئېغىرلىق يۈگىنىنى سالغىن . ئاچچىق دولقۇنىغا تەمكىنلىكتىن توسما بىنا قىلغىن . شۇنداق قىلساڭ ھوشۇڭ داۋاملىق ئۆزۈڭ بىلەن بىرگە بولىدۇ . ئىشلىرىڭ كۆڭۈللۈڭ ، مەقسەتلىرىڭ ئۇنۇملۇك بولىدۇ . خەلق ئالدىندىمۇ ياخشى ئاتاقلا ئىگە بولىسەن . ئېيتقىنا ، غەزەپ بىلەن ئېتىلغان ئوقنىڭ ئۇمىد نىشانىغا تەگكىنىنى نەدە كۆرگەن؟ بۇنداق ۋاقىتتا غەزەپنىڭ ئوتى كۆڭلۈڭ ئوچىقىدا لاۋۇلداپ كۆيۈپ ، تۈتۈنى دىماغىڭنىڭ مورىسىدىن ئۆرلەپ ، يېنىكلىكىڭ ئىسى ئەقلىڭ ئەينىكىنى قارايتىۋېتىدۇ .

ئەي ئاقىل ، غەزەپنى قىل ئۆزدىن يىراق ، 322
ئاچچىقتىن يىراق بول ، ئال ياخشى ئاتاق .

شۇڭا بىلگىنكى ، دۇنيادىكى نامۇناسىپ قىلىقنىڭ بىرى قوپاللىق ، ئىتتىكلىك بولۇپ ، بۇ خىل يامان مىجەز ۋۇجۇدۇڭ قەلئەسىدىن ئورۇن تۇتتىمۇ ، كۆڭلۈڭ ئارامى بۇزۇلىدۇ . داۋاملىق پاراكەندىچىلىك بىلەن ئۆز گۆشۈڭنى ئۆزۈڭ يەيسەن .

غەزەپ بىرلە ئاچچىق كىشىگە يامان ، 332
چېكەر تەن ھەمىشە بۇلاردىن زىيان .

ئاچچىقنىڭ زىيادە بولۇشى مۇنداق ئۇچ خىل زىيانغا باش بولىدۇ : بىرىنچىدىن ، قىزىققان ئىنسان ھەرقانچە بىلىملىك بولسىمۇ بىلىمسىز سانىلىدۇ . چۈنكى ، ئادەمنىڭ بىلىمى بىلەن ئەقلى بىر قۇتىدىكى ئىككى گۆھەر . غەزەپ تېشى قۇتىغا ئۇرۇلسا ، ھەر ئىككى گۆھەرنىڭ ئۇۋالماسلىقىغا ھۆكۈم قىلغىلى بولامدۇ؟

قىزىققان بولسا ئىنسان بىلىمسىز بولۇر ، 334
غەزەپلەنسە ئادەم ئەقلىدىن قالۇر .

ئىككىنچىدىن ، ئەل ئارىسىدا قەدىرسىزلىك نەزىرى بىلەن قارىلىسەن . چۈنكى ، بىكارلا ئاچچىقلاپ ، ئورۇنسىز يەرلەردە چېچىلىپ يۇرۇش سەۋەبىدىن چىققان ھەربىر سۆزۈڭ جامائەت كۆڭلىنى غەش ، ساڭا بولغان ئىشەنچىسىنى پەس قىلىدۇ . ئەلنىڭ كۆڭلىنى رەنجىتكەن ئادەم كۆپ چاغلاردا ئۆزىنى ھەم

رەنجىتمەي قالمايدۇ . ئەل قەلبى ئىنسان قەدىر - قىممىتىنىڭ تارازىسى ، بۇ تارازىغا چۈشمەيدىغان ئادەم جەمئىيەت يۈزىدە تېپىلماس . ئەگەر يۇقىرىقىدەك خاھىشلار يېغىلىۋەرسە ، سائادەت تېشى پالاكەت سىزىقى تەرەپكە سۈرۈلىدۇ - دە ، مۇبارەك سائادەت سەندىن يۈز ئۆرۈيدۇ . تۆۋەندىكى بەيىتلار شۇنىڭ ئۈچۈن ئېيتىلغان :

342 بىكارغا چېچىلىپ ، ئاچچىقلاش بىرى ،
تىلىن ئاچسا يارا بولۇر ئەل دىلى .

343 كىشىدە يېغىلسا بۇ نەرسىلەرگەر ،
مۇبارەك سائادەت ئۇنىڭدىن تېزەر .

ئۇچىنچىدىن ، غەزەپ - ئاچچىقنىڭ ۋەسۋەسىسى بىلەن ئۆزۈڭنىڭ ئەسلىي مىجەز - خۇلقىڭغا مۇناسىپ بولمىغان ، مەقسەت قەدىمىڭنى تۇسىدىغان پالاكەت ئارغامچىسىغا پۇتلىشىپ قالىسەن ، ئۆز بۇرنۇڭنى ئۆزۈڭ قان قىلىسەن . ئوغلۇم ، مىجەزنىڭ تاۋۇسى ۋۇجۇدۇڭ ئۇۋىسىدىن غەزەپ ھۇۋقۇشۇڭغا ئورۇن بەرمىسەن دېگەندەك ئېغىرلىق شەۋكىتى بىلەن ئۆپكەڭنى بېسىۋال .

ئوغلۇم ، ئالدىراقسانلىق بىلەن غەزەپ بىر پېلەككە چۈشكەن ئىككى خەمەك . ئالدىراقسانلىقمۇ ئەقىلسىزنى ئوغرىلايدۇ . ھەرقانداق ۋاقىتتا ئالدىرىغان ئىش پۇختا بولمايدۇ . ئەقىلسىزنىڭ ئالدىرىمايى ئويلاپ تاپقان تەدبىرى سېنىڭ ئالدىراقسانلىقتا ، قىزىققانلىقتا قىلغان ئەجرىڭدىن ئۈستۈن تۇرۇشى مۇمكىن . ئەقىللىق كىشىلەر ھېچقانداق ئىش بىناسىنى تەنتەكلىك ئۈلىغا

قويمايدۇ . ئاقىللارنىڭ «ئالدىرىمىساڭ غورىدىن ھالۋا پىشىدۇ» ، «ئالدىرىغان يولدا قالار ، ئالدىرىمىغان ئوتوپ چىقار» دېگەن ھېكمەتلىرى شۇنىڭ جۈملىسىدىندۇر .

585 بېسىقلىق ، سىلىقلىق ئاقىل خۇلقى ئول ،
ئەقىلسىز كىشىلەر تاياق يىلقى ئول .

ئالدىراقسانلىق ئىنسانغا پۈشايماندىن باشقىنى ئاتا قىلمايدۇ . ھەربىر قەدىمىڭنى ئويلاپ ، مۇستەھكەم باسساڭ ئىشىڭ ئوڭۇشلۇق بولىدۇ . ئۆزۈڭمۇ مەمنۇن بولىسەن . مۇۋەپپەقىيەت قازىنالمىغان تەقدىردىمۇ سەۋەنلىك يوق بەرمەيدۇ .

587 ئالدىراش قىلما ئىش ، سەۋر بىرلە قىل ،
ئالدىراش قىلغان ئىش تاڭنا پۈشمان بىل .

ئەي ئوغلۇم ، كىشىلەر يارامسىز مىجەز ، خۇلق دېگەندە ، ئالدى بىلەن ئالدىراڭغۇلۇقنى سانايدۇ . ئالدىراڭغۇلۇق بىلەن ئاچچىقى يامانلىق بىر ئاندىن توغۇلغان قوشكىزەكلەر . ئۇلار بىر - بىرىنىڭ قولدىشى ، غەزەپلىنىشنىڭ پىلتىسى ئالدىراڭغۇلۇق . ئالدىراڭغۇلۇق ۋە غەزەپ ساڭا ئەڭ يامان مەسلىھەتچى . يامان مەسلىھەتچى ھېچقاچان ساڭا ياخشى يول كۆرسەتمەيدۇ . بۇ بېيىتلارغا كۆز سال!

849 بىرى ئاچ كۆز ، تەمەخور ۋە تويماس ئۆزى ،
بىرى ئالدىراڭغۇ ، ئۇياتسىز كۆزى .

850 ھەر ئىشتا غەزەپكار ، ئاچچىقى يامان ،
قول ئەگرى ، ھاراقتا بېرىلسە ھەر ئان .

× × ×

ئەي بوۋا ، سىز ئالدىراڭغۇلۇق قىلىش ۋە ئاچچىقلىنىشنىڭ ئىنسانغا كەلتۈرىدىغان زىيىنى توغرىسىدا تەربىيەت بېرىپ ، كۆڭلىمىزگە ئىبرەتلىك ساۋاقلارنى سالدىڭىز . ئالدىراڭغۇلۇق قىلىش ۋە غەزەپلىنىش نەتىجىسىدە ، بوران ئۇچۇرغان ئەخلەتلەردەك ئاخىرەت جايىمىزنىڭ چوڭقۇر خەندەكلەر بولىدىغانلىقى ؛ ئېغىرلىق ۋە سەۋر - تاقەتنىڭ خاسىيىتى بىلەن مۇراد تېگىنىڭ مۇۋەپپەقىيەت قۇياشى بىزگە يۇز ئاچىدىغانلىقى ھەققىدىكى ھېكمەتنى بىلىۋالدۇق .

ئەي بوۋا ، ئەخلاق قامۇسىدا ، تەمەگەرلىكتىن ساقلىنىش ، كۆزىنى توق تۇتۇش توغرىسىدىكى ھېكمەتلەر جەۋھىرى ئەخلاقنىڭ مۇھىم بىر جۈملىسى ئىنبلىپ قەيت قىلىنغانىكەن . كۆڭلىمىز مۇشۇ بابتىنمۇ ئازراق بەھرە ئېلىش ئارزۇسىدا بولۇۋاتىدۇ . تەمەگەرلىكنىڭ ئىنسان ئەخلاقىغا مۇناسىپ بولمىغان تەرەپلىرى قايسى ؟ ئۇ ئىنسانىنىڭ قانداق ھاقارەت قامچىسى بىلەن ئۇرۇپ خار قىلىدۇ ؟

ئوغلۇم ، بەزى كىشىلەر تەمە خالتىسىنى يۆدۈۋېلىپ ، ئۆزلىرىنى تەلەپچان ، ئۈمىدلىك دەپ مەغرۇرلىنىدۇ . تەمە زۆرۈرىيەتتىدىن قىلغان خۇشامەتنى ئادەمگەرچىلىك دەپ مەدھىيىلىشىدۇ . ياق ، تەمەگەرلىك دېگەن پەسكەشلىككە باش ئېگىدىغان بەتقىلىق ئىشتۇر . تۆۋەندىكى بابتىن ئۆزۈڭگە تېگىشلىك تەرەپلەرنى قوبۇل قىلىۋال .

سەككىزىنچى باب

كۆزى توق بولۇش ، تەمە خالتىسىنى تاشلاش توغرىسىدا

ئەي ئوغلۇم ، سەن باي بولۇپ ، ھاياتنىڭ ساقا تېگىشلىك بەرىكىتىدىن بەھرىمەن بولماقچى بولساڭ ، تۇرمۇشۇڭنى بېيىتىشتىن ئاۋۋال كۆڭۈل ئايۇنىنىڭنى بېيىتقىن . دۇنيادا ئەڭ شەۋكەتلىك پائالىيەت — كۆڭۈل بايلىقى .

2618 تولۇق باي بولايىن دېسەڭ ھۇنۇرسەن ، كۆڭۈل بايلىقىنى ئىستە ، ئەي ئەرەن .

كۆڭۈل بايلىقىدىن مەھرۇم بولساڭ ، ھېرسىلىك سۈپۈرگەڭ بىلەن دۇنيادىكى بارلىق بايلىقلارنى سۈپۈرۈۋالساڭمۇ ، يەنىلا بايلىق مەرتىۋىسىگە يېتەلمەيسەن . كۆزۈڭنىڭ ئاچلىقى ، بايلىق تەمەسى قانائەت سېيرتمىسىنى ھەرگىز ئەتمەيدۇ . ئۆمۈر بويى بايلىق ، بەخت ، سائادەت دېگەننىڭ يۇزىنى خىيال ئەينىكىدىمۇ كۆرەلمەيسەن . كۆزى ئاچلىق بىر خىل يامان كېسەل . جىسمانىي جەھەتتىكى ئېغىر كېسەل قۇۋۋەتتىن ئاجىزلاشتۇرسا ، كۆز ئاچلىق كېسىلى مەنىۋىيەتنىڭنى پەسلەشتۈرىدۇ ، كۆڭۈل ئازادىلىكىنى بۇزۇپ ، تەمە ، ھېرىس ۋەسۋەسىنى ھەمراھ قىلىپ ، پۈتۈن دۇنيانى يېغىپ بەرسىمۇ قانائەت تەشەككۈرىنى

ئېيتمايدىغان قىلىپ قويىدۇ . كۆز ئاچلىقى كىمنى پېقىر قىلسا ، ئۇنى جاھان توقلۇقىمۇ باي قىلالمايدۇ . خەزىنىسى مال - دۇنيا بىلەن لىق تولغان خانلارمۇ ھېرىسلىك كۆزىنى تارتمىسا ، ئۇ يەنىلا قۇلدىن پەرقلەنمەيدۇ . ئۇ ھېرىس ۋە تەمە زەنجىرىگە باغلانغان مال - دۇنيا ۋە بايلىقنىڭ قۇلى . ئوغلۇم ، بۇ زەنجىرگە باغلىنىپ قالما . باغلىنىپ قالساڭ ، باشقىلارنىڭ ئالدىدا تىلىڭ گاچا ، كۆزۈڭ قارىغۇ ، قولۇڭ تۇتماس ، پۇتۇڭ باسماس بولۇپ ، ئۆزۈڭنىڭ ئادەملىك غۇرۇرۇڭنى ئەرزىمەس نەرسە ئۈچۈن قۇربان قىلىسەن ، ئاچ كۆزلۈك خۇددى تۆۋى يوق غازغا ئوخشايدۇ ، ئۇنىڭغا جاھانىڭ نېمەتلىرىنى تاشلىسىمۇ ئۇ مەڭگۈ توشمايدۇ . كۆزى توقلۇق ئۇلۇغلۇقنىڭ بىر مۇھىم مەزمۇنى . كۆزى توقنىڭ قولى قۇرۇق بولسىمۇ ، كۆڭلى تەمە ۋە ھەسرەتتىن ئازاد . قۇللۇق زەنجىرىدىكى بايلىقتىن ھۆرلۈك قوينىدىكى نامراتلىق ئۇلۇغ . ھاياتتا بەخت دەپ ئەركىن - ئازادىلىكنى ئېيتىمىز . ئوغلۇم ، ئەركىن - ئازادىلىكنى ھەرگىز قولۇڭدىن بېرىپ قويما . ئەگەر تەمە زەنجىرىدە قۇل بولغان بولساڭ ، كۆڭۈل - كۆكسۈڭنى كېڭەيتسەڭ ، بۇ زەنجىردىن قۇتۇلىسەن .

2619 نېچە بولسىمۇ قۇل ، كۆزى توق — ئۇ ، خان ، ھېرىس بەگلىكىدىن قۇل ياخشى ھامان .

2620 قايۇخان ھېرىستۇر گادايدۇر - گاداي ، قايۇ قۇل كۆزى توق — ئۇ خان كۆڭلى باي .

ئوغلۇم ، كۆڭلۈڭ بايلىقى — تېنىڭ ئازادلىقى . بۇ

ئۇلۇغلۇق قېنىڭ تەركىبىدە بولسا ، ئۇنى مۇقەددەس بىلىپ چىڭ ساقلىغىن ، بۇ ئۇلۇغلۇق سېنى ھەرقانداق ئېغىر كۈنلەرگە ئۇچرىساڭ چىدايدىغان ، نىجادلىق مەنزىلىگە يەتسەڭمۇ مەغرۇرلۇق ، كىبىرلىك تاجى بىلەن ئالاھىدە بولۇۋالمايدىغان ياخشى خاراكتېر بىلەن تەمىن ئېتىدۇ . ئەگەر كۆڭلۈڭ بايلىقىنى مۇقەددەس بىلىپ ئۇلۇغلىساڭ ، مۇنداق ئىككى پايدىغا ئىگە بولىسەن : بىرى ، باشقىلار سېنىڭ نەپسى ھېرىسمەنلىكىڭدىن پەيدا بولغان زەئىپلىكىڭدىن پايدىلىنىپ ، سېنى ئالدام خالتىسىغا كىرگۈزەلمەيدۇ . كۆڭۈل بايلىقىڭ ئۇلارنىڭ قەبىھ دامىدىن سېنى قۇتۇلدۇرۇپ قالىدۇ ؛ يەنە بىرى ، ئۆزۈڭنىڭ پاك تۇتالايسەن . باشقىلارنىڭ مەسخىرە كۈلكىسىگە قالمايسەن . ئابرۇيۇڭ ئۆزۈڭ بىلەن بىرگە بولىدۇ .

2722 كۆزى توق كىشى مالغا سالماس كۆزىن ، مال ئولسا ، ئۇ مالغا ئالدانماس ئۆزىن

ئۇغلۇم ، ئاچ كۆزلۈك تەمەخورلۇق بىلەن بىر تۇغقان . خۇدا ساقلىسۇن ، تەمە رىشتىسى بىلەن چۈشەپ قويۇلۇشتىن . چۈنكى ، ئاچ كۆزلۈكنىڭ كامالەت دەرىجىسى — تەمە . دۇنيادىكى قۇللۇقنىڭ تۈرلىرىمۇ بەك كۆپ ، ئۇنىڭ قەبىھ ۋە رەزىلى — تەمە قۇللۇقى . ئىجتىمائىيەتتە ئەخلاقسىزلىقنىڭ خىللىرىمۇ خىلمۇخىل ، ئۇنىڭ بىر خىلى — تەمەخورلۇق . ھەرقانداق قۇللۇقتىن تەدبىر ھىيلىسى بىلەن قۇتۇلۇش مۇمكىن . بىراق ، تەمە قۇللۇقىغا ئەسىر بولغان كىشى ھايات دەرىخى قايرىلمىغۇچە ئۇنىڭدىن قۇتۇلۇشى تەس .

2616 كىمكى تەمەگە بولسا ئەسىر - قۇل ،
قۇتۇلغاي ئۇنىڭدىن ئۆلۈم بىرلە ئول .

ئەگەر سەن ئازادە كۆڭۈل ، مۇستەقىل ئىرادە بىلەن مەنۇيىتىڭنى ئازاد قىلىمەن دەيدىكەنسەن ، تەمە مەقسىتىڭ سۇنۇلغان قولۇڭنى مۇستەقىل ياشاشقا بولغان ئىرادە خەنجىرىڭ بىلەن چېپىپ تاشلا . بەختىڭ ئۆزىڭ كۆڭۈل ئازادىلىكىدە كۆڭلۈڭ ئازاد بولسا ئاندىن بەخت گۈلۈڭ ئېچىلىدۇ . تەمە دېگەن باشقىلاردىن پاناھ تىلەش ، مەدەت ئىزدەش ، باشقىلارغا قول سۇنۇش دېگەن سۆز . مۇنداق تەقدىرگە قالغان ئادەم خورلۇق زورلۇق بىلەن ھايات ئۆتكۈزۈشكە مەھكۇم . باشقىلارغا تەمە قولۇڭنى سۇنۇش ئۇچۇن ، بېشىڭ ئۇنىڭ ئايىغى بىلەن تەڭ بولۇشى زۆرۇر . ئەڭ بۇيۇك نەرسە كۆزى توقلۇق . ئەڭ نومۇس ئىش تەمەخورلۇق . تەمە ۋە ئاچ كۆزلۇك بىلەن ھەرگىز ئۆز ئىختىيارىڭنى باشقىلارنىڭ ئىلكىگە تاشلىما .

2724 تەمەگەر قۇل ئىزۇر گەر بولسىمۇ خان ،
بولۇر پەس تەمەگەر كىشى ھەرقاچان .

قەلەندەرلىك خالتاڭنىسى بوينۇڭدىن تاشلا ، شىجائەت بەلۇبغىنى بىلىڭگە باغلا . پىشانەڭدىكى تەمەخورلۇق تامغىسىنى شىجائەت تەرىڭ بىلەن يۇيۇۋەت . تەمەخورنىڭ نېنىنىڭ پۇتۇر بولغىنىنى نەدە كۆرگەن ؟ تەمەخورنىڭ ھەقىقىي دوستى بولمايدۇ شۇڭا ، تەمەخور ساڭا ھەرقانچە دوستلۇق داۋاسىنى قىلسىمۇ يېقىنلاشما . ئۇنىڭ دوستلۇق داۋاسى پەقەت مېلىڭ تەمەسى بولۇپ ، ساڭا ھەرگىز ۋاپا يولىنى كۆرسەتمەيدۇ . كۆزى تو

كىشىلەر مال - دۇنيانى كۆزلەپ ، ئۆزىنى بۇلغىمايدۇ . كۆزى توق ، تەمەدىن يىراق كىشىلەر بىلەن يېقىنلىق قىل ، ھېرىسمەن بىلەن ھەرگىز دوستلۇق قولىنى تۇتۇشما . ئۇ ساڭا ئاخىر دۇشمەن بولۇپ ، تۇگىگۈسىز جاپالارنى چېكىشىڭگە سەۋەبچى بولىدۇ . تەمەخورلارنىڭ سەن بىلەن بولغان مۇناسىۋىتى پەقەت مەنپەئەت مۇناسىۋىتى .

4214 تەمەخورغا بولما يېقىن سەن تېخى ،
ساڭا ئۇ ، شۇبھىسىز بولۇر بىر يېغى .

4215 تەمەخور سېنىڭدىن كۆرسە تەپىنى ،
ئاتايدۇ سېنى ئۇ ئاكا يا ئىنى .

4216 ئەگەر كۆرمىسە نەپ ئۇ ئۆرۈپ يۈزىن ،
تۇغۇلۇپ كۆرمىگەندەك تارتار ئۇ ئۆزىن .

ئوغلۇم ، يۇقىرىقىلار كۆزى ئاچلىق ، تەمەخورلۇق ھەققىدىكى ئىككى كەلىمە سۆز . ئاچلىقتىن ئۆلەي دېسەڭمۇ ، نائەھلى ، پەسكەشلەرگە تەمە كۆزۈڭدە باقمىغايسەن . ۋىجدانىڭ ئۆز ئىلكىدە تۇرۇپ ، ھېچقاچان ئاچ كۆزلۈك بىلەن نومۇسسىزلىق ئېقىنىدا ئاقمىغايسەن . تەمەدە ئىرىشكەن بۇغداي نېنىڭدىن ئەجرىڭدىن يېتىشكەن زاغرا نېنىڭ ئارتۇق . ئالدىنقىسىنىڭ مىنىتى بار ، كېيىنكىسىنىڭ ئىززىتى . ئەگەر ئەجىر نېمىتىڭ ئېھتىياج تەلىپىڭگە يەتمەي قېيىنلىپ قالساڭ ، ئادەمنى ، ئىنساني مۇناسىۋەتنى مال - دۇنيادىن يۇقىرى قويىدىغان پەزىلەتلىك كىشىلەرگە باش قوي . ئۇ سېنى

ئۇمىدسىز قويمايدۇ .

× × ×

ئەي بىزنىڭ ئار - نومۇسىمىزنى ، ئىنسانىي غۇرۇرىمىزنى قوغداشقا كۆپ ھەرىكەت قىلغان ۋىجدانلىق بوۋا ، ئىنساننىڭ قەددىنى پۈكۈپ يەر بىلەن تەڭ قىلىدىغان ، ئۆز ئىقتىدارىنى ، ئەركىنلىكىنى ھېرىس قۇللۇقىغا ئالماشتۇرىدىغان ئاچ كۆزلۈك ۋە تەمەخورلۇققا ئۇرغان پەشۋايىڭىز بىزنىڭ ھەقىقەتەنمۇ تەسىرلەندۇردى . بىز ھەرگىز تەمەدىن توقۇلغان داستىخانغا ۋىجدانسىزنى تۆكۈپ ، ناكەس ، ۋاپاسىز ئادەملەرنىڭ ئاياغ ئاستىدا توپىغا مىلىنىپ ، قەدىر - قىممىتىمىزنى ئۇلارنىڭ يەكسان قىلىشىغا تاشلاپ بەرمەيمىز . كۆڭۈل - كۆكسىمىزنى توق تۇتۇپ ، ھەرقانداق مەنپەئەت ، بايلىق ئالدىدا ئۆزىمىزنى بۇلغىمايمىز . مال - دۇنيا دېگەننى تېپىۋالغىلى بولىدۇ . بىراق ، ۋىجدان ، نومۇس دەپسەندە بولسا ، ئۇنى ئەسلىگە كەلتۈرۈش مۇمكىن ئەمەس . بىر كۈن ياشىساقمۇ ۋىجدان بىلەن ياشايمىزكى ، ھەرگىز ئار - نومۇسىمىزنى تەمە قۇللۇقىنىڭ قۇربانى قىلمايمىز .

بوۋا ، ئەمدى يەنە مۇنداق بىر تىلىكتىمىز بار . جەمئىيەتتە كىشىلەر كۆرەلمەسلىك ئاداۋەتنى بىلەن پىتنە - پاساتنىڭ ئۇرۇقىنى چاچقۇچىلارنى «كۆيدۇرگە ... كۈندىلىك ئوزۇقى ئەخلەت - چاۋار» دەپ ئەيىبلىشىدۇ . ئۇلار ئۆزىنى كۆيدۇرەمدۇ ياكى باشقىلارنىمۇ ؟ نېمە ئۈچۈن ئۇلارنىڭ كۈندىلىك ئوزۇقى ئەخلەت - چاۋار دېيىلىدۇ ؟

ئوغلۇم ، بۇ سوئالنى ياخشى سوربدىڭ ، سوئالىڭغا كۆڭۈلدىكىدەك جاۋاب تاپماقچى بولساڭ تۆۋەندىكى بابقا قارىغىن .

توققۇزىنچى باب

كۆرەلمەسلىك ۋە پىتىنە - پاساتنىڭ ئەڭ رەزىل كىيىملىك ئىكەنلىكى توغرىسىدا

ئەي ئەقىللىق ئوغلۇم ، سەن خاتىرجەملىكىنى ، تەن ساقلىقىڭنى ئارزۇ قىلامسەن ؟ ئۇنداق بولسا ، كۆرەلمەسلىك ۋىرۇسىدىن ئاپىرىدە بولىدىغان بىر خىل ساقايماس كىيىملىك بار . ئۇنىڭ ئىتى «ھەسەت» دېيىلىدۇ . ئۇ كىيىملىكنىڭ ۋۇجۇدىڭ قەلئەسىگە كىرىپ ، تېنىڭ مەملىكىتىنى خانىۋەيران قىلىشىدىن ھەزەر ئەيلە . دۇنيادا كىيىملىكمۇ كۆپ . بىراق ، ھەر كىيىملىكنىڭ ئۆزىگە تۇشلۇق شىپالىق دورىسى بولىدۇ . ئەپسۇسكى ، كۆرەلمەسلىك ۋىرۇسىدىن پەيدا بولىدىغان كىيىملىكنىڭ داۋاسى يوق . ئۇ خۇددى زەھەرلىك قۇرتقا ئوخشاش ئىچىڭگە كىرىپ ، قىسقا - قىسىلىق بالاسىغا مۇپتىلا قىلىدۇ . ئۇ سېنى ئارامسىزلىق نەشتىرى بىلەن قىينايدۇ . ھەرقانداق بىر كىشىدە ياخشىلىقنىڭ ، ئارتۇقچىلىقنىڭ ئالامەتلىرىنى قەلب ئەينىكىڭدە كۆردۈڭمۇ ، ئىچىڭ زەھەر بىلەن تولىدۇ . بۇ كىيىملىك تەرەققىي قىلىپ ھەتتا ئۆزۈڭنىڭ ياخشىلىقىڭنى ، مەنپەئىتىڭنى كۆرسەڭمۇ ھەسەت قىلىدىغان باسقۇچقا يېتىسەن . ئوغلۇم ، بۇ كىيىملىككە يولۇققان ئادەم ئۆلۈم ئەلچىسى جېنىنى ئالغانغا قەدەر ساقايمايدۇ .

4253 ھەسەت بىر كىسەلدۇر، داۋاسى ئۇزاق،
ئۆزىنى ئۆزى يەپ، سېزەر ئۇ ئاداق.

ئۆزىنىڭ گۆشىنى ئۆزى يېيىش ئادەم بالىسىغا نىسبەت بولمىغان. بىراق، پىتنە - پاسات ۋە ھەسەت ئۆزۈڭنىڭ گۆشىنى ئۆزۈڭگە يېگۈزىدۇ. قۇرت يېگەن ياغاچتەك ئۆتمىتۈشۈك بولۇپ ۋەيران بولىسەن. پىتنە - پاسات يەنە شۇنداق بىر ئوتكى، ئونىڭ كۆيۈشى بىلەن ھۆل - قۇرۇقنىڭ ھەممىسى خاراباتا دەشتىدە بەربات بولىدۇ. ھەسەت ئوتى ساڭا تۇتاشقان بولسا، پاسات پىلىكى ئارقىلىق ئوتنىڭ ئىچىدىكى سەن ۋە تېشىدىكى باشقىلارمۇ تەڭ كۆيىدۇ - ئېنىقكى، ئوتنىڭ تېشىدا كۆيگەندىن ئىچىدە كۆيگەن بەتتەرەك كۆيىدۇ. باشقىلارنى كۆيدۈرمەن دەپ ئۆزىنى پۇچىلاش ئەقىللىقلەرنىڭ ئىشى ئەمەس؛ يەنە بىر تەرەپتىن، باشقىلارنىڭ يارىسىنى ئېچىش بىلەن ھەرگىز ياخشى ئاتالمايسەن. باشقىلارنىڭ ياخشىلىقىنى سۆزلەش پەزىلەت بولسا، قۇسۇر ئىزدەش خەسىسلىك. ئىناۋەت غولۇڭ، ئابرۇي يىلتىزىڭ پىتنە - پاسات ئوتى بىلەن كۆيۈپ كۈل بولىدۇ. سائادەت تاپساڭ پىتنە - پاساتتىن دەرھال قاچقىن. ئۆزۈڭ ھەسەتخور بولمىساڭمۇ، باشقىلارنىڭ پىتنە - پاسات توربىغا ئىلىنىپ قالساڭ، بىكاردىن - بىكار كۆيۈپ كېتىسەن.

4411 تۆپىڭ - يىلتىزىڭنى پاساتلىق قىلار،
بۇ ياخشى ئىزىڭنى پاساتلىق بۇزار.

ئاڭلا، بىلىم بىلەن ئىشقا قول سالغان سىلىق خۇيلۇق ئەر ئەجەبمۇ ياخشى ئېيتقانكەن:

4414 پاساتنىڭ يېنىغا يېقىن بارمىغىل ، پاسات نەدە بولسا ، خارلىق شۇندا ، بىل .

ئوغلۇم ، ئاڭلىدىڭ ، باشقىلارغا قىلغان يامانلىق ئۆزۈڭگىمۇ ئامانلىق بەرمەيدۇ . دانالار باشقىلارغا ياخشىلىق قىلىپ ، شۇ ياخشىلىقىنىڭ ھۇزۇرىدا شادلىنىش بەختتۇر ، دېگەنىكەن . باشقىلارغا ياخشىلىق قىلىشنى ئۆز كەسپىڭ قىلىۋال . ياخشىلىق قىلالمىساڭمۇ يامانلىق قىلما . يامانلىق قىلمىغانلىقىڭنىڭ ئۆزى ياخشىلىق سانىلىدۇ . ئەقلى - ھوشۇڭ جايىدا ، قولۇڭ ئۇزۇن بولسا ، ياخشىلىقىنىڭ ھەمراھى بولغىن . بۇ ھەمراھ ساڭا قاچاندا بولمىسۇن نەپ بېرىدۇ . ھاياتىڭ قىيىنچىلىق دەھشىتىدە قالغاندا ، يار - يۆلەك بولۇپ ، ئاسايىشلىق ساھىلىگە باشلايدۇ . يامانلىق كۆزلىسەڭ ، يەنىلا ھېچقانداق پايدا ئالالمايسەن .

4252 تىرىشقىن سەن ئەمدى ئەي كۆڭلۇم كۆنى ، كىشىگە ھەسەت قىلما ، يۈرگىل كۆنى .

4256 كۆچۈڭ يەتسە ھەممىگە ياخشىلىق قىل ، يانار ياخشىلىق ھەم شۇبھە قىلماغىل .

ئوغلۇم ، بىلگىنكى ، باشقىلارنىڭ خۇشاللىقى سېنىڭ خۇشاللىقىڭ ، غەم - قايغۇسى سېنىڭ غەم - قايغۇڭ بولسۇن .

4257 كىشىلەر سۆيۈنسە سۆيۈنگىن سەن ھەم ، غەم - قايغۇ يەتسە گەر ، يىگىل سەنمۇ غەم .

ئەگەر ياخشىلارنىڭ ئارتۇقچىلىقىنى كۆرۈپ ، ھەسەت بىلەن

كۆيدۈرمەكچى بولساڭ ، قايغۇسىنى كۆرسەڭ ، مەن ئەجەب شۇنداق ئەھۋالغا چۈشۈپ قالمىدىم - ھە ؟ دەپ كۈلسەڭ ، بۇ ئىنسانلىق ئەمەس . سەن شۇ دەۋرداشلىرىڭ بىلەن بىر سەپەرنىڭ كىشىلىرى ، سەپەرداش كىشىلەر بىر - بىرىگە قولداش بولمىسا بولمايدۇ . مۇبادا پۈتۈڭ لايغا پېتىپ قالسا ، سەپەرداشلىرىڭ تارتمىسا ھالاك بولماي قالاتتىمۇ . سەن شۇ ئادەملەر بىلەن ئادەم . ھەرقانداق خۇشاللىقنىسى كۆپچىلىك بىلەن ئورتاقلاشتۇرغاندىلا ئۇنىڭ ھەقىقىي قىممىتى بولىدۇ . ئەگەر ئۆزۈڭنىڭ قەلبىنى بىغۇبار ساقلىماقنىڭ كويىدا بولساڭ ، مۇنداق ئىككى خىل تائىپە بىلەن قوشۇلۇشنى تەرك ئەت :

4272 بىرىدۇر چېقىمچى ، پېتىنە - پاساتچى ،
بىرى ، ئىككى يۈزلۈك ، ئۆز مەنپەئەتچى .

ئۇلار قەلبىڭنى ھىيلە دامى بىلەن ئوۋلاپ ، پاسات ئازگىلىغا كىرىشكە مەجبۇر قىلىدۇ . كۆڭۈل ئارامىڭ سارايسىمىگە چۈشىدۇ . ئۇلار ھەر دائىم كوچىلاردا شامال ئۇچۇرۇپ يۈرگەن ئەخلەت - چاۋارلارنى تېرىپ كېلىپ ، كۆڭلۈڭنى غەشلىك بىلەن تولدۇرىدۇ . ئەپقاچتى گەپلەر بەئەينى ئۇچۇپ يۈرگەن ئەخلەت - چاۋارغا ئوخشايدۇ . ئەخلەت - چاۋارلار يەڭگىل بولغانلىقى ئۈچۈن سۇ ئۈستىدە لەيلەپ يۈرىدۇ . ئەپقاچتى گەپلەرمۇ لەيلىمە بولغاچقا ، پاساتچىلارنىڭ ئاغزىدا ئېقىپ يۈرىدۇ . ھەرقانداق ئىشنى ئەقلىڭ تارازىسىغا سېلىپ كۆرۈپ ئاندىن ئۇنىڭغا باھا بەرگىن ، ھەتتا ئاڭلىماقچا ئىشەنچلىكتەك تۇرغان گەپلەرگە ئىشىنىپلا نىشانىڭنى ئۆزگەرتىپ ، ياخشى ئادەملەرگە دۈشمەن بولۇپ قالما ؛ كېيىن پوكۈنچىنىڭ گېپىگە ئىشىنىپ كۆڭلۈمدە غۇم ساقلاپتىمەن ، دېسەڭمۇ يارا ئىزى ساقىيىپ كەتمەيدۇ . يامان

كىشىلەرنىڭ ، ئۆز مەنپەئەتچى مەخلۇقلارنىڭ توقۇلما گەپلىرىگە ئىشىنىۋەرسەك ، ئۆز كۆڭلۈڭنى يا پىتا گەپلەرنىڭ قۇربانىسى قىلىسەن . ئۆزۈڭدە ھەرقانداق كىشىگە نىسبەتەن مۇستەقىل قاراش بولسۇن . كىشىلەرگە ياتلارنىڭ كۆزى بىلەن قارىساڭ ، ئۆزۈڭدە مۇستەقىل كۆڭۈل بولمىغان ، باشقىلارنىڭ كۆڭلى بىلەن ياشىغان بولۇپ قالىسەن ئوغلۇم ، كۆڭلۈڭنىمۇ باشقىلارغا بېقىندا قىلساڭ ، ھاياتىڭدا ئۇنىڭدىنمۇ ئارتۇق تراگېدىيە بولمايدۇ . كۆڭۈل مۇقەددەسلىكى ئۆز ئىلكىدە بولسۇن ، ساڭا خۇشال ھايات تېسىپ بولغاي . ھەسەت ۋە پىتنە - پاسات كىشىلىك سۈپىتى چىرىتمىسۇن .

4276 - خۇشال ھاياتتا ياشايمەن دېسەڭ ، تىرىشقىن ، ھەسەتتىن يىراق بول ئۆزۈڭ .

× × ×

ئەي بوۋا ، چېقىمچىلىق ، پىتنە - پاسات خاھىشى مەندە بولسۇن ، خاھىش خەقتە بولسۇن ، ئوخشاشلا ئاپەت ئىكەن . ئۇنىڭ بىلەن ئادەمنىڭ كۈنى ۋەسۋەسە ئىچىدە ئۆتىدىكەن . يۈرەكنى داۋاملىق مۇجۇلۇپ ، سىقىلىپ ئىرادىلىك ئىچىدە ئازابلىنىدىكەن . ئۇنىڭ ئۈستىگە بۇ ئاپەت ياخشىلارنى ياخشىلار بىلەن ئۇرۇشتۇرۇپ ئاردا دۇشمەنلىك پەيدا قىلىدىكەن ، دوستلۇق ۋە ئىشەنچ كۆزىگە توپا چېچىپ ، يامانلارنىڭ ھىيلىسى بىلەن ياخشىلارغا ئۇۋال قىلىدىكەن . ئەي بوۋا ، بىز ھەرگىز ئەسكىلەر باشلىغان يولغا ماڭمايمىز . ئىتتىپاقسىزلىق ، پىتنە - پاسات يىلتىزىنى مۇستەھكەم ئىتتىپاقلىق شەھىرى بىلەن قومۇرۇپ تاشلاپ ، دۇشمەنلەرنىڭ سامانىنىڭ تېگىدىن سۇ قويۇپ بېرىشكە ھەرگىز يوچۇق ئېچىپ بەرمەيمىز .

6494 كۆزەتسۇن بىر ئاللا بۇ ئىمانىمىز ،
يوقالسۇن بۇ پىتنە بەلا ، يامان ئىز .

× × ×

ئەي سۆيۈملۈك بوۋا ، يۇقىرىدا دوستلۇق گۈلىستانىنى ئۇششۇتۇپ ، دۇشمەنلىك تىكتىنى تېرىيدىغان ھەسەت ۋە پىتنە - پاساتنىڭ قاباھەتلىك ئاقىۋىتىدىن بىزنى خەۋەردار قىلدىڭىز . ئەمدى ئېيتىڭا ، ھەرقانداق ئادەمنىڭ دوستى ھەم دۇشمىنى بولىدۇ . ئەمما ، ھەر ئىككىلا خىل ئادەم يەنىلا سىر . بىر قاراشتىلا كىمنىڭ دوست ، كىمنىڭ دۇشمەن ئىكەنلىكىنى تونۇپ يېتىش مۇشكۇل . دۇشمەنمۇ ئەلۋەتتە دوستلۇق بايرىقىنى كۆتۈرۈپ مەيدانغا چىقىدۇ . ئۇنداق بولسا ، قانداق قىلغاندا دوست بىلەن دۇشمەننى ئېنىق ئايرىغىلى بولىدۇ ؟ كېيىن يەنە قانداق قىلغاندا ، دوستلۇقنىڭ ساداقىتىنگە ئېرىشكىلى ، دۇشمەننىڭ ئاپىتىدىن قۇتۇلغىلى بولىدۇ ؟

ئەي قەدىرلىك ئوغلۇم ، سەن مەندىن دوستلۇقنىڭ سۈپىتى ۋە دۇشمەنلىكنىڭ ئاپىتى توغرىسىدا سورىدىڭ . «دوستلۇق» دېگەن ئىبارىنى تىلغا ئېلىش ئوڭاي بولغان بىلەن دوستلۇق ساداقىتىنى دىلغا ئېلىش ئونچە ئوڭاي ئېرىشكىلى بولىدىغان مەنۇى بايلىق ئەمەس . دۇشمەنلىك ھەقىقەتەن قارا نەرسە . ئەپسۇسكى ، ئۇنى تونۇش ۋە ئۇنىڭدىن مۇداپىئەلىنىش قىيىن . ئوغلۇم ، دوستلۇقنىڭ قەدىرلەش ، دۇشمەندىن ھەزەر ئەيلەش توغرىسىدا تەلىم ئالماقچى بولساڭ تۆۋەندىكى بابقا قارا .

ئونىنچى باب

دوستلۇقنى قەدىرلەش ، دۇشمەندىن ھەزەر ئەيلەش توغرىسىدا

ئوغلۇم ، سەن ھەقىقىي دوستلۇق كەمىرىنى بېلىڭگە باغلىغان بولساڭ ، ۋاپا قالقىنىڭ بىلەن دوستۇڭغا كەلگەن جاپا تېغىنى توسقايسەن . دەرەخ يىلتىزى بىلەن ياشىرىدۇ ، ئادەم يارۇ بۇرادەرلىرى بىلەن دېگەندەك ، سەن ئۇچۇن يەككە - يېگانىلىكتىن ، بۇرادەرسىزلىكتىن ئېغىر يوك بولمايدۇ . ھەرقانداق خۇشاللىقىنىڭ ، بەختىنىڭ گۇلى دوست - بۇرادەرلىرىڭ بىلەن بولغان ھەمسۆھبەتلىك ۋە ھەمدىللىق تۇپرىقىدا ئېچىلىدۇ . ھەرقانداق ئېغىر يوكنى دوستۇڭ بىلەن تەڭ كۆتۈرسەڭ ، ھارغىنلىق ھېس قىلمايسەن . ئوغلۇم ، ھەرگىز ياۋايىلىقنى ئادەت قىلما . ئادەم دېگەن ئادەم بىلەن ئادەم بولىدۇ . ئادەم بولغان ئادەمدە مىڭ كىشىنىڭ ئىشى ، ئادەم بولمىغان ئادەمدە كىشىنىڭ نېمە ئىشى ؛ سەن داۋاملىق بىر خىلدا ئۆتىمەن دېيەلمەيسەن . قېرىيسەن ، ئاجىزلايسەن ، كېسەللىك مۇشەققىتىنى تارتىسەن . ئۆلۈم - يېتىم ، توي - تۆكۈنىڭ بولىدۇ . مۇشۇنداق ۋاقىتتا دوستۇڭ يولداش ھەم قولداش بولمىسا ، سۆيۈڭ چۆلدە ، ئىشىڭ كۆلدە بولۇپ ، تويۇڭ تويدەك ، ئۆلۈمىڭ ئۆلۈمدەك بولمايدۇ .

3330 ئادەم ئوغلى ئۆتمەس يالغۇز - يەككە تەن ،
ئۆزۈڭ مۇندا يالغۇز ئاغرىماسمۇ سەن .

ئەگەر ئادىشىڭ يوق بولسا ، تاللاپ ياخشى ئادەمدىن دوست تۇتقىن . ئادىشىڭ ياخشى بولسا ، ئۇ ساڭا قۇياشتەك ئەسقاتىدۇ . بۇ دۇنيالىقتا ساڭا ھەقىقىي يار - يۆلەك بولىدىغان قولداش — قېرىنداش بىلەن ئادىشىڭ . بىر تۇغقان قېرىنداشىڭ ژاپادار كىشىلەرنىڭ شان - شۆھرىتى ھەم يۇقىرى بولىدۇ . ھەرقانداق ئادەم جەمئىيەتتە بەلگىلىك ئورۇنغا ئىگە بولۇشى زۆرۈر . بۇ ئورۇننىڭ چوڭ - كىچىكلىكى ئىجتىمائىي مۇناسىۋەت دائىرەڭنىڭ كەڭ - تارلىقىغا مۇناسىۋەتلىك . دوستۇڭ كۆپ بولسا ، سۆزۈڭمۇ پۇتۇن بولىدۇ ، قولۇڭمۇ ئۇزىرايدۇ .

3173 قاياشلىق كىشىنىڭ شان - شۆھرىتى چوڭ ، ئاداشلىق كىشىنىڭ سۆزى ، ئېتى چوڭ .

يالغۇز يۈرۈش ئىنسانغا خاس خۇسۇسىيەت ئەمەس ، بەلكى ياۋايىلىقنىڭ بەلگىسى . ياۋايى ئادەمدىن كىشىلەرگە ھېچقانداق ياخشىلىق كەلمەيدۇ . ئادەمگە ھېچقانداق نەپ يۇقتۇرمىغان ئىنسانىنى ئۆلۈك دەپ قاراش كېرەك . يالغۇزلۇق قۇرۇق خادىغا ئوخشايدۇ ، قۇرۇق خادا باشقىلارغىمۇ ، ئۆزىگىمۇ سايە تاشلىمايدۇ . ھەقىقىي يېگىتلىك دوست ، يار - بۇرادەرلىرىگە ، ئەلگە يەتكۈزگەن مەنپەئىتى بىلەن جىلۋىلىنىدۇ . ئۆلۈك ئادەمدىن ياخشىلىق كۈتۈشكە بولمىغاندەك ، باشقىلارغا ياخشىلىق قىلىشنى راۋا كۆرمىگەن ئادەمنى دوست تۇتۇشمۇ خاتا . سەن دوستۇڭدىن مەنپەئەت ئالغان بولساڭ ، سەنمۇ دوستۇڭغا بىرىدىغان مەنپەئىتىڭنى ئۇنتۇپ قالما . ئەلدىن ئەلگە نەپ دېگەن ئەنە شۇ .

3408 كىشىگە نەپئى يوق كىشىلەر ئۆلۈك ،
يېگىت بولسا ، ئەلگە نەپئى بەرگۈلۈك .

دوستىنىڭ كۆپ بولۇشىدىن قورققۇلۇق ئەمەس . ئۆزۈڭ ياخشى بولساڭ ، باشقىلارمۇ ساڭا يېقىنلىشىشنى ئىزدەيدۇ ، دوستۇڭ كۆپىيىدۇ . دوستىنى كۆپ ئادەمنىڭ تۇرمۇش تىرىكچىلىكىنىڭ ئاقسىغانلىقىنى نەدە كۆرگەن . ھەتتا ئۇنىڭ نامى تارىلىپ ، ئىشلىرىمۇ كۆڭۈلدىكىدەك يۈرۈشۈپ بېرىدۇ . دوستلۇق ھەرقانداق تىلەكلىرىڭگە يۈلەك بولىدۇ . «تامنىڭ غوجا تېمى بولسا ، تام يىقىلمايدۇ ئەمەسمۇ ؟» ھەقىقىي دوستۇڭ سېنىڭ ئېغىر كۈنلىرىڭدە ئۆزىنى پىدا قىلالايدۇ .

3411 ئېغىر كۈنلەردە دوستلار پىدالار ئۆزىن ،
سۆيۈنچىتە سۆيۈنۈپ يورۇتۇر كۆزىن .

ياراملىق دوستۇڭ ياخشى پەزىلەتلىرىڭ بولسا ئەلگە يايىدۇ . قۇسۇرۇڭنى كۆرسە چاۋاكنى چىتقا يايمايدۇ . دوستلۇق رىشتىنى ئۈزمەيمەن دېسەڭ ، باشقىلارغا يىرىڭ - قاتتىق سۆزلىگۈچى بولما . يىرىڭ سۆز دوستۇڭنىڭ كۆڭلىنى خۇددى تاشقا ئوخشاش بېسىپ تۇرىدۇ . بۇ تاش ئۇزاق يىللاردىمۇ كۆتۈرۈلۈپ كېتىشى تەس . سېنى بىراۋ سۆكسە ، سەنمۇ بىراۋنى سۆكسەڭ ، دۇرۇسلۇق ئەمەس . سەن باشقىلارنى ماختىغىن . شۇندىلا كىشىلەر ئۈنى نادان ، سېنى ئەقىللىق دەيدۇ . باشقىلار ساڭا جاپا قىلسا ، سەن ۋاپا يولىنى تۇت . ۋاپا — مەردلەرنىڭ ئادىتى . جاپا — پاسىقلارنىڭ قىلمىشى . يېقىن قاياشلىرىڭ سەندىن يىراقلاشسا ، ياخشى ئەمەللەر بىلەن ئۇنىڭغا يېقىنلاش . چۈنكى ، دوستۇڭنىڭ سەندىن ئۆزىنى تارتىشىغا سەندىن ئاز - تولا كۆڭلى

قالغانلىقى سەۋەب بولغان بولۇشى مۇمكىن . ئۇنىڭ كۆڭلىنى ئال- دە ، يېقىنلىقنى قولغا كەلتۈرگىن .

ئوغلۇم ، سەمىمىي دوستلۇق شەرىپىگە ئېرىشەي ، دۇشمەنلىك كۆڭۈلسىزلىكىدىن ساقلىنايلى دېسەڭ ، قانداق ئادەملەرگە دوستلۇق ئىزھار قىلىش ، قانداق خۇسۇسىيەتلىك ئادەمدىن ئۆزۈڭنى چەتكە تارتىشنى بىلگىن . ئېسىڭدە بولسۇنكى ، بىلىم - بىلىمەي يامانغا كۆڭۈل باغلاپ ، ئۇنىڭدىن ۋاپا ئۇمىدىنى كۈتمە ، ئۇنداق قىلساڭ ، توغرا يولۇڭدىن ئېزىققان بولىسەن . يامان ئاتاققا قالىسەن . يامان ئاتاقتىن ھەزەر ئەيلەپ ، ياخشى نام قازىناي دېسەڭ ، يامانغا قوشۇلماسلىققا تىرىشقىن . ھەركىم ئۆزىگە مۇناسىپ كېلىدىغان ئادەمنى دوست تۇتۇشى لازىم . ئۆزۈڭدىن يۇقىرى ئادەمنى دوست تۇتمەن دېسەڭ ، بىرى ، دوستۇڭنىڭ بويۇنتاۋلىق قىلىپ ، سېنى رەنجىتىشىدىن خالىي بولمەن دېيەلمەيسەن ؛ يەنە بىرى ، تەڭ كېلىشىنى ئويلاپ ، مۇشەققەت تارتىپ قالىسەن . ئۇ ساڭا ئاسماندىن قارىسا ، سەن ئۇنىڭغا يەر تېگىدىن قارىساڭ ، بۇنى قانداقمۇ ھەقىقىي دوستلۇق دېگىلى بولىدۇ ؟ دوستلۇق دېگەن باراۋەرلىكتە مۇستەھكەم بولىدۇ . ئۇچار قۇشلارمۇ بىلىپ ئۆز مۇناسىپلىرىنى تاپىدۇ . سەن ئادەم ، قوشۇلىدىغان ئادىمىڭنى ياخشى ئايرىمىساڭ بولمايدۇ . باشقىلارنى دەڭسىيەلمىگەن ئادەم ئۆزىنىمۇ تولۇق چۈشەنمىگەن بولىدۇ . ئادەم ئۆزىنى ئۆزى چۈشىنەلمىسە ، باشقىلارنى چۈشىنىشى مۇمكىن ئەمەس . ئوغلۇم ، دوستلۇق مۇنداق ئىككى خىل مەقسەت ئۈستىگە قۇرۇلىدۇ ؛ بىرى ، غەرەزسىز ھەقىقىي دوستلۇق ، مۇنداق دوستلۇقتا قۇسۇر ياكى ئەگرىلىككە ئورۇن بولمايدۇ . ئۇ سەندىن نەپ تەگسۇن ، نەپ تەگمىسۇن دوستلۇق رىشتىنى ئۈزمەيدۇ ؛ يەنە بىرى ، پەقەت سەندىن ئالىدىغان نەپ - مەنپەئەت ئاساسىغا قۇرۇلغان دوستلۇق .

مۇنداق مەقسەت بىلەن قولۇڭنى تۇتقانلارنىڭ قەلبىدە باراۋەرلىك ، سەممىيلىك ، راستچىللىق ۋە ئەخلاق بولمايدۇ . ئۇ پەقەت ساڭا تەمەگەرلىك بىلەن يېلىنىشى مۇمكىن . سەندىن مەنپەئەت سايىسى چۈشمىسە يېلىنىش تىركىشىشكە ئۆزگىرىدۇ ، ھەتتا ساڭا دۈشمەنلىك پوزىتسىيە تۇتۇشمۇ مۇمكىن . ئۇلار مەنپەئەت بولسا ، سەندىن سايىدەك ئايرىلالمايدۇ . بېشىڭغا كۈن چۈشسە ئۇلارنى ئىزدەپمۇ تاپالمايسەن . مۇنداق كىشىلەرگە ھەرگىز دوست بولغۇلۇق ئەمەس . ئۇنداق ئادەم مەنپەئەت قوغلىشىپ دۈشمىنىڭگىمۇ دوستلۇق ئىزھار قىلىشتىن يانمايدۇ . شۇڭا ، ئۇ سىرتىڭدىن ۋاقىپ بولۇپ قالمىسۇن .

4203 تۇتار دوستنى نەپئى ئۇچۇن ئۇ بىرى ،
بۇ دوستلۇق نېگىزسىز ، ئېرۇر مەجبۇرى .

ئوغلۇم ، دوست تۇتۇپ سىناق تارازىسىغا سالماقچى بولساڭ ، پايدا - زىياندا سىنا ، ئەركەك - چىشىنى ئايرىلىدۇ . سىناقتا ئىشەنچلىك چىقسا قەدىرلە . دوستلۇقنىڭ يەنە بىر شەرتى ئىتتىك تېرىكمەسلىكتۇر . قاش - قاپاقلىرىڭنى تۇرۇپ تېرىكتۇرسەڭ ، ساڭا سادىق دوست بولسا ، سەۋرچانلىق ، سەممىيلىك خىسلىتى بىلەن كۆڭلۇڭنى ياسايدۇ ؛ ساداقەتمەنلىك چاپىنىنى سېلىپلا ، تېرىكسەڭ پەش قاقمايدۇ . سادىق بولمىسا ، يەل توپتەك ئاسمانغا سەكرەيدۇ ، ئىتتىكلا سەندىن يۈز ئۆرۈيدۇ . ئىنسانىي دوستلۇقنىڭ يەنە بىر مۇھىم شەرتى — دوست ئۇچۇن جېنىنىمۇ ئايماسلىق .

ئوغلۇم ، دوست تۇتقاندىن كېيىن ، ئەمدى ئۇنىڭ يۈكىنى كۆتۈرمەك ئېغىر . بۇ ھەقتە دانىشمەنلەر شۇنداق مىسال قىلىشىدۇكى ، كىشى كۆڭلى تارۇكلۇقتا گويا كىشىگە

ئوخشايدۇ . ئۇنى ئوبدان ئاۋايلىمىسا ئاسانلا سۇنۇپ كېتىدۇ . سۇنغان شېشىنى ئەسلىگە كەلتۈرۈش مۇشكۇل . كۆڭۈل يەنە شۇنداق نەرسىكى ، ئىسسىقتا ئېرىپ ، سوغۇقتا مۇزلايدۇ . ئارىدا نورماللىقنى ساقلا . ئىككى ئارىدا ئازراق چەك بولمىسا بولمايدۇ . چۈنكى ، ھەرقانداق يېقىن دوستۇڭنىڭ مېھرىبانلىقى ئۆزۈڭگە بولغان مېھرىبانلىقىدەك شېرىن بولمايدۇ . دوستۇڭنىڭ كۆڭلى سۇنسا ، دۈشمەنلىك دۈبۈلغىسىنى كۆتىشى مۇمكىن . ئۇ ۋاقىتتا روزىغارىڭ ئارامىلىق لەززىتىدىن مەھرۇم بولىدۇ ، كۈنلىرىڭ تىنچسىزلىققا ، تۈرمۇشۇڭ بىتاپلىققا يۈز تۇتۇپ ، ھەرقاچان زىياندىن خالىي بولالمايسەن .

ئوغلۇم ، ئەمدى قانداق ئادەم ئاسان دۈشمەنلىك بولۇپ قالىدىغاندۇ ؟ دەيسەن . شۇنداق ئادەم ئاسان دۈشمەنلىك بولۇپ قالىدۇكى ھەم دۈشمەنلىك ئوقنىغا يولۇقۇپ تۈرىدۇكى ، بۇ كىشىنىڭ نەسەبى يۇقىرى ، پەزىلىتى يۇكسەك ، بىلىم شۆھرىتى ئۇستۇن ، جەمئىيەتتىكى ئورنى - تەسىرى كەڭ بولغانلىقى ئۈچۈندۇر . چۈنكى ، دۈشمەنلىك پايدا - مەنپەئەتتە كۆرەلمەسلىك ئوتى ۋە يېتىشەلمەسلىك زەھىرىدىن سۇغىرىلغان تىغ بولۇپ ، ئېھتىيات قالقىنىنى تۇتمىساڭ ، كۆكسۈڭگە دۈشمەن تىغىنىڭ نىشانى بولۇپ قالىدۇ . يامان ، كېرەكسىز ئادەمنىڭ دۈشمىنى بولمايدۇ . چۈنكى ، كېرەكسىز ئادەم — ئۆلۈك تائىپەدۇر . كاللىسى بار ئادەم ھەرگىز ئۆلۈك بىلەن تالىشىپ دۈشمەنلىشىپ ئولتۇرمايدۇ . يامان ئادەمنىڭ ئۆزى ئۆزىگە دۈشمەن . ئۇنداق ئادەملەر بىلەن ئىلاج بولسا دۈشمەنلەشمە ، ئەگەر دۈشمەنلىك بولۇپ قالساڭ ، ئۇنىڭدىن قورقما . دۈشمىنىڭ سېنىڭ ئاجىزلىقىڭنى بىلىپ قالمىغاي . سېنىڭ مەردلىكىڭ ، باتۇرلۇقۇڭ قەبىھ ياۋ بىلەن ئېلىشىش جەريانىدا سىنىلىدۇ . مەردنى مەيداندا سىنا دېگەندەك ، دۈشمەنلىك رىقابىتى بولمىغۇچە

باتۇر ۋە مەردلىكىڭنى كىم بىلىدۇ؟

3419 دۇشمەنلەر كۆرەشكەن ئەر شۆھرەت تاپۇر ،
دۇشمەنسىز ئەر ئاتى قوپالماي باتۇر .

ئەمما ، دۇشمەننى ئاجىز ، ئۆزۈڭنى كۈچلۈك چاغلاپ ، مەن دۇنيادا تەڭداشسىز دەپ قاراپ تەييارلىقسىز تۇرما . دۇشمەن سىرىڭنى بىلىۋالسا ، ھەددىدىن ئاشىدۇ . ئاجىزلىقىڭ ئۇنىڭغا چوڭ يارەم قىلىدۇ . ئۆزۈڭنى ئالاھىدە كۈچلۈك كۆرسەتمىشكە تىرىشقىن . ئۆز دۇشمىنىڭ ئالدىدا بىچارە ئەھۋالغا چۈشۈپ قالغان ئادەمنىڭ كۈنىنىڭ قانچىلىك قارا بولىدىغانلىقىنى تەسەۋۋۇر قىلىش تەس . دوستۇڭ ھەرقانچە كۆپ بولسىمۇ ، ئۇنى كۆپ سانىما . دوست كۆپلۈك قىلمايدۇ . دۇشمەن گەرچە ئاجىز ۋە ئاز بولسىمۇ ، ئېھتىيات دۇبۇلغاڭنى بېشىڭدىن ھەرگىز ئالغۇچى بولما .

3490 يېغى بىر بولسىمۇ مىڭدۇر زىيىنى ،
مىڭ بولسىمۇ دوست ، ئاز دەپ بىل ئۇنى .

كۆردۇڭمۇ؟ چۈنىمۇ پىلنىڭ يوغان دۇشمىنى بولالايدۇ . ئۇلار توپلىشىپ چېقىۋەرگەندىن كېيىن پىلمۇ سەكرەپ كېتىدۇ . دۇشمىنىنى يېڭىپ ، بېشىنى تۆۋەن قىلغان ئەرلەر نېمە دەيدۇ دەڭلا : دۇشمەندىن غاپىل بولما ، ئۆزۈڭ نېرى تۇر ، غاپىللىقتىن پايدىلىنىپ تورۇڭغا چۈشۈر . ئۇ قول سالغۇچە سەن قول سالمىساڭ ئۇلگۈرەلمەيسەن . دۇشمەننى كەمسىتمە ، ئۇنى زور ۋە كۈچلۈك بىل . دۇشمەن تاياق تۇتسا ، سەن قالقان ۋە نەيزە بىلەن تاقابىل تۇر . ئاگاھ بولغىنكى ، دوستۇڭ دۇشمەن بولۇپ

قالمىسۇن. ئۆز ئىچىدىن چىققان دۇشمەن ئىچ - تېشىڭنىڭ سىرىنى بىلىدۇ. شۇڭا، مېلىڭنى كۆزلىمىسۇ ئالالايدۇ، جېنىڭنى قەستلىسىمۇ تۇيدۇرمايدۇ. ئۆزۈڭنى قانچىلىك كۆزەتسەڭ، ھەمراھىڭنى ئۇنىڭدىنمۇ ئارتۇق كۆزەتكىن. دوست تۇتۇشقۇ ئاسان، كۆزەتمەك بەك قىيىن. يامانلاشماق ئاسان، ياراشماق قىيىن.

ئوغلۇم، يۇقىرقىسى بايانلارنى ئاڭلىدىڭ. ئەمدى دوستلۇقنىڭ ۋاپاسىنى ئىزدىسەڭ، دۇشمەننىڭ جاپاسىدىن قۇتۇلماقنى تىلىسەڭ، مۇنداق بىرنەچچە تەرەپنى ئىجتىمائىي مۇناسىۋىتىڭنىڭ مىزانى قىل. ئىككى خىل ئادەمگە قوشۇلۇشتىن ئۆزۈڭنى نېرى تۇت: بىرى، چېقىمچى، پىتنە - پاساتچى؛ يەنە بىرى، ئىككى يۈزلىمچى، ئۆز مەنپەئەتچى. يەنە سەن مەيخورغا نىسبەتەن ھەرگىز دوستلۇق تەمىسىدە بولما. ئۇنىڭدىن ۋاپا دىدارىنى كۆرەلمەيسەن. ئەقىلسىز، نادان دوستقا كۆڭۈل بەرگۈچى بولما. نادان ئادەم ياخشى - يامانىنى پەرق ئېتەلمەي، سېنى دۇشمىنىڭگە ساتىدۇ. سەندىن نەپ تەگمىسىلا سەندىن يۈز ئۆرۈيدۇ، ئابرۇيۇڭنى دەپسەندە قىلىدۇ. جەڭگى - جېدەل، غۇۋغادىن خالىي بولاي دېسەڭ، ئەدەپسىز - پەس ئادەملەرگە قوشۇلما. مىجەزى چۈس، قوپال ئادەمگىمۇ يېقىنلىق قاچىمىنى سۇنما. ئۇنداق ئادەم غەزەپلەنسىلا يېقىنلىق تاۋىقىنى چاقىدۇ. خۇشاللىقىڭنى تىلىسەڭ، ھەسەتخور بولما. بىراۋدىن كۆڭلۈڭ قېلىپ، ئۆزۈڭنى تارتماقچى بولساڭ، نېمە سوراسا بەرمەي، سۆزۈڭنى يىرىك قىل. يامان ئاتلىق كىشىلەرگە قوشۇلما. ياخشىغا قوشۇلساڭ يالىسى، يامانغا قوشۇلساڭ قارىسى يۇقىدۇ دېگەندەك، ئۇلارنىڭ قىلىقى ساڭىمۇ قارىلىق ئېلىپ كېلىدۇ. ئاق نەرسىگە قارا ئوخاي يۇقىدۇ دەمسىمۇ؟ يامانغا قوشۇلساڭ، بىرى، خۇلقۇڭمۇ يامانلىق تەرەپكە ئۆزگىرىدۇ؛ يەنە بىرى،

ئۆزۈڭمۇ يامان ئاتلىق بولسەن ، خەلق سېنىمۇ ئەسكى ، يامان كىشىلەرنىڭ قاتاردا سانايدۇ . ئوغلۇم ، مەن بۇ دۇنيادا يامانغا قوشۇلۇپ ، ئىشى بۇزۇلۇپ ھەسرەت چەككەن ئادەملەرنى كۆپ كۆردۈم . ئۇلار يامانغا قوشۇلغانلىقى ئۈچۈن يامان ئاتاققا قېلىپ ، يۈزىنى كەتكۈزدى . ئۆمرۈم ئۇزاق بولسۇن دېسەڭ ، سېخىي بول . سۆيۈملۈك بولاي دېسەڭ ، كۆڭلۈڭ بىلەن تىلىڭ بىر ، سۆزۈڭ چوچۇڭ بولسۇن . ھەدىرلىك بولاي دېسەڭ ، باشقىلارنى قەدىرلەشنى بىل . باي بولۇشنى ئىزدىسەڭ ، قانائەتنى ئۆزۈڭگە ئاشىنا قىل . ماختاشقا سازاۋەر بولاي دېسەڭ ، مىجەز - خۇلقۇڭنى ئۆز ، يۈزۈڭنى ئوچۇق قىل . زەخمەت چەكمەي دېسەڭ ، سىرىڭنى ئاشكارا قىلما . كىشىلەرنى ئۆزۈڭگە يېقىنلاتماقچى بولساڭ ، تەمەسىز ياشىغىن . ئەزىز بولاي دېسەڭ ، ھەر ئىشتا باشقىلارغا موھتاجلىق قولۇڭنى سۇنماي ، ئۆز ئىشىڭنى ئۆزۈڭ ھەل قىلىشقا تىرىش . ئابرۇيۇم بىلەن ياشاي دېسەڭ ، تىلىڭدىن ھەرگىز يالغاننى چىقارما ، كىشىلەرنى چاقما ، قۇرۇق - ئۇشتاق سۆزلىمە ، كىمنە سانىلىما ؛ ئۆزۈڭدىن چوڭلارنىڭ سۆزىنى ئالدىراپ رەت قىلما ؛ بەرگەن جاۋابىڭ يېرىك بولمىسۇن ، ئۇلۇغلاردىن بەخت تىلىسەڭ ، ئۇلارنىڭ ھۆرمەت قىل . تەڭتۇشلىرىڭ بىلەن ببرىش - كېلىش قىل . سەن ئۆز دېمەتلىكلىرىڭ بىلەن مۇئامىلە قىلساڭ ، كۆڭلۈڭدىكى گېپىڭنى دېيەلەيسەن ، قىسىلمايسەن .

× × ×

ئى ، دوست ئۇچۇن جېنىنى پىدا قىلغان ، دۇشمەن خەنجىرىگە ئەقىل - پاراسىتى قالقان بولغان ھوشيار بوۋا ، دوستلۇقنى بىلىش ۋە قەدىرلەش ، دۇشمەندىن ھەر ۋاقىت ھەزەر ئەيلەش ، ياخشىلارنىڭ ۋاپاسىغا ئېرىشىش ، يامانلارنىڭ جاپاسىدىن قۇتۇلۇش توغرىسىدا ئېيتقان دانا سۆزلىرىڭىز

كۆزىمىزنى روشەنلەشتۈردى . تۈرمۇش ، ئىجتىمائىي هايات مۇرەككەپ تورغا ئوخشايدىكەن . ئۇنىڭ مۇرەككەپلىكى شۇ ئىجتىمائىي مۇناسىۋەتنى تەشكىل قىلغان ئادەمنىڭ هەر خىللىقى ، مۇرەككەپلىكى ۋە ئېگىز ـ پەسلىكى بىلەن مۇناسىۋەتلىك ئىكەن . مۇنداق مۇرەككەپ تۈرمۇش توري ئىچىدە مۇناسىپ ، توغرا يولنى تاللاپ مېڭىشنى بىلىش هايات مۇساپىمىزدە هەل قىلىشقا تېگىشلىك مۇهىم هالقا ئىكەن . ئەي بوۋا ، بىز ئىتتىپاقلىق ، دوستلۇق گۈللىرىنى هەممە يەردە پورەكلەپ ئېچىلدۇرۇش ئۈچۈن ئاۋانگارتلاردىن بولىمىز . هەرگىز قېرىنداشلىرىمىزنىڭ ئارىسىغا دۇشمەنلىك ئۇرۇقىنى چاچمايمىز ، دۇشمەننىڭ تۈرلۈك هىيله ـ مىكىرلىرىنى پاراسەت بىلەن ئېچىپ تاشلايمىز . دۇشمەننىڭ مەككارلىق تونىنى كىيىۋېلىپ ، دوستلۇق گۈلى ئارىسىغا تىكەن بولۇپ ئۇنۇشىگە هەرگىزمۇ يول قويمايمىز .

ئەي دانىشمەن بوۋا ، يەنە كۆڭلۈمگە بىر سوئال كېلىۋاتىدۇ . تىل — ئىنسانلارنىڭ مۇهىم ئالاقە ۋاستىسى . بۇ ۋاستىدىن قانداق قىلغاندا توغرا پايدىلانغىلى بولىدىغانلىقىنى توغرىسىدا سۆزلەپ بەرسىڭىز .

بولىدۇ ئوغلۇم ، ئالدى بىلەن تۆۋەندىكى بېيىتنى سېنىڭ دىققىتىڭگە سۇنۇپ ، ئاندىن سۆزۈمنى باشلاي :

274 ئەقىل كۆركى تىلىدۇر ، بۇ تىل كۆركى سۆز ،
كىشى كۆركى يۈزدۇر ، بۇ يۈز كۆركى كۆز .

ئون بىرىنچى باب

تىل بايلىقىدىن توغرا پايدىلىنىش توغرىسىدا

بالام ، ھەرقانداق نەرسىنىڭ قىممىتى بولىدۇ . تىلنىڭ قىممىتى ئۇنىڭ مەنىسىدە ، مەنىسىز تىلنى بىر چاڭگال لاي بىلىش كېرەك . ئەمما ، ھەرقانداق ئەزىز نەرسىلەرمۇ زۆرۈرىيەتسىز چاغدا ئىشلىتىلسە ، قەدىر - قىممەتكە ئېرىشەلمەيدۇ . تىل سېنى ئەرمۇ قىلىدۇ ، يەرمۇ قىلىدۇ . ئورۇنسىز يەردە گەپدانلىق قىلىشتىن ، ھەرقانداق سورۇندا كۆپ سۆزلەشتىن ھەزەر ئەيلە . كۆپ سۆزلىمە . ئادەم كۆپ سۆزلەش بىلەن ئالىم بولمايدۇ ، كۆپ ئاڭلاش بىلەن بىلىم سەردارى بولىدۇ .

1015 كۆپ سۆز بىلەن بولماس ئالىم كىشى ،
كۆپ ئاڭلاپ بولۇر ئۇ ئالىم تۆر بېشى .

ئىككى ئىش ئەقىلسىز جۇملىسىگە كىرىدۇ : بىرى ، زۆرۈر چاغدا سۆزلىمەسلىك ؛ يەنە بىرى ، ئورۇنسىز چاغدا كۆپ سۆزلەپ چېكىدىن ئېشىپ كېتىش . قىسقا ، ئورۇنلۇق سۆز ئەينىنى يايدۇ ، ئۇزۇن سۆز نادانلىقىڭغا شاھىد بولىدۇ . ئورۇنسىز چاغدا قىلىنغان سۆز ھەرقانچە قىممەتلىك ۋە پاساھەتلىك بولسىمۇ ،

باشقىلارغا تېتىمايدۇ، كىشىلەرنىڭ كۆڭلىگە بىئارامچىلىق سالىدۇ. ئۇنىڭدىن باشقا، كۆپ گەپ قىلغان كىشىدە ئەيىب ھەم كۆپ كۆرۈلىدۇ: ئالدى بىلەن دېيىلمەيدىغان سۆزلەرنىمۇ دەپ قالىسەن؛ يالغان - ياۋداق سۆزلەرگىمۇ ئورۇن بېرىپ قالىسەن؛ يەنە بىرى، ئۆزۈڭنىڭ بەزى پىنھان سىرلىرىڭنىمۇ ئاشكارىلاپ قويىسەن. ئۆزۈڭ بىلمىدىغان، ئۆزۈڭگە مۇناسىپ سۆز بولسا سۆزلىگىن. ئىمكان بار سورۇنغا قاراپ گەپ قىل. ھەرگىز ئۆزۈڭنىڭ پىكرىنى يورغىلاتما، بەلكى سورۇندا سەندىنمۇ بىلىملىك، ئەقىللىق ئادەملەر بولۇشى مۇمكىن. سۆزلىرىڭ ئۇلارنى قايىل قىلالىغۇدەك، ئۇلارغا نەپ بەرگۈدەك بولسا، ئۇلارنى ھاياتنىڭ مەلۇم تەرىپى توغرىسىدىكى چۈشەنچىدىن مەنپەئەتدار قىلالىساڭ، سەنمۇ ئۇلارنىڭ سۆھبىتىدىن بەھرە ئالالىساڭ، بۇ سۆھبەت ئەھمىيەتلىك بولغان بولىدۇ. ئەگەر ئۆزۈڭلا ۋالاقشىپ باشقىلارغا پۇرسەت بەرمىسەڭ، ئۇنىڭدىن كېيىن ئۇلار سەندىن قاچىدۇ، سېنى سۆھبەتكە قاتناشتۇرمايدۇ، شۇنىڭ بىلەن ئۇنداق سۆھبەتلەردىن ئالىدىغان مەنپەئەتتىنمۇ قۇرۇق قالىسەن.

بالام، مۇمكىن بولسا دانالارنىڭ سۆھبىتىگە داخىل بول، نادانلارنىڭ سۆھبىتىدىن قاچ. ئالىملارنىڭ سۆھبىتىگە داخىل بولساڭ ئاڭلاشنى ۋەزىپە قىلغىن. ئالىملارنىڭ سۆزى بۇلاق سۇيىدەك ساپ ۋە ئارامبەخش بولۇپ، چاڭقىغان دىللارغا شىپالىق بېرىدۇ. سەن چوڭلارنىڭ گېپىگە دىققەت بىلەن قۇلاق سېلىپ ئۇلاردىن مۇناسىپ سۆزلەرنى ئۆگىنىۋال.

972 بىلىملىك سۆزى يەرگە سۈدەك بولۇر،
ئېقىتسا سۇنى يەردە نېمەت ئۇنۇر.

بىلىم ئەھلىدىن ئىشتىكەن مەنپەئەتلىك سۆزلەرنى بىلىمسىز كىشىگە ئېيتقىن . ئۇ ئۆزىنىڭ نادانلىقىدىن چۆچۈپ ، بىلىم ئىلىشقا يۈزلەنسۇن . ئۇيغۇرلاردا «ئادەم قۇلاقتىن سەمرىيدۇ ، ھايۋان تۇياقتىن» دېگەن گەپ بار . بىلىملىكلەرنىڭ سۆزى باھار يامغۇرىغا ئوخشاش كۆڭۈل ئېتىزلىرىنى ياشارتىدۇ . مۇراد گۈللىرىنى ئېچىلدۇرىدۇ . ئالىملارنىڭ سۆزى ساپ ۋە ئارامبەخش بولۇپ ، چاڭقىغان دىللارغا شىپالىق بېرىدۇ . سەن چوڭلارنىڭ گېپىگە ھەرگىز قوشۇق سالما ، ئۇلارنىڭ گېپىگە دەققەت بىلەن قۇلاق سېلىپ مۇناسىپ بىلىملىرىنى ئۆگىنىۋال . دانىشمەنلەر شۇنداق دېگەنكى ، ھېچكىم ئۆزىنىڭ نادانلىقىنى ئېتىراپ قىلمايدۇ ، بىركىم سۆزلەۋاتقاندا قوشۇق سېلىپ گېپىنى بۆلۈۋېتىش ئەڭ چوڭ نادانلىق . بالام ، سۆزلەشنىلا بىلىپ ، باشقىلارنىڭ سۆزىگە ئېتىبار قىلماسلىق ئەخلاقسىزلىق . بىلىمسىزلىك ، ئاڭلاش سۆزلەشكە قارىغاندا ، ساڭا كۆپرەك نەپ ، قەدىر - قىممەت بېرىدۇ ، سېنى سۆزدە يېڭىلىشىپ قېلىشتىن ساقلايدۇ ، باشقىلارنىڭ سۆزلىرىدىن ئېرىشىدىغان مەنپەئەتتىن بەھرىمىز قويمايدۇ .

بالام ، بىلىدىغان نەرسىلىرىڭ بولسا كىشىلەردىن يوشۇرما . بىلمەيدىغان ئىشلار ھەققىدە گەپ بولغاندا ئېغىز ئاچما . ئۆزۈڭگە روشەن بولغان چوشەنچىلەر ھەققىدە پىكىر قىل . سەن ئۆچۈن ئۆۋۈا نەرسىلەر توغرىسىدا گەپ بولغاندا تىلىڭنى تارت . بالام ، باشقىلار بىلەن سۆھبەتلەشكەندە ، ئۇلارنىڭ تىلىغا ، تىلىدا ئىپادىلىنىۋاتقان مەنگە قاراپ باھا بەرگىن ، ھەرگىز ئۇلارنىڭ كېيىم - كېچەكلىگە قاراپلا قارىغۇلارچە چوقۇنما ياكى مەنسىتمەسلىك نەزىرى بىلەن قارىما . ھېكايە قىلىنىشچە ، ئۇلۇغ ئالىم فارابى شامغا قىلغان بىر قېتىملىق سەپىرىدە سەيفۇل

دەۋلەتنىڭ ئوردىسىغا[1] قەدەم تەشرىپ قىلىپتۇ. بۇ چاغدا ياش پادىشاھنىڭ سارىيىغا توپلانغان مۆتىۋەرلەر ھەر خىل ئىلمىي مەسىلىلەر ئۈستىدە سۆھبەتلىشىۋاتقانىكەن. ئۇلار ئۈستىگە تۆرىكى كىيىم كىيگەن، پۈتىغا زەرپۇل دەپ ئاتىلىدىغان ئۇچى ئۇچلۇق ئۆتۈك كىيگەن بۇ كىشىنى تونۇمايتتى. پادىشاھ بۇ ناتونۇش كىشىنى ئولتۇرۇشقا تەكلىپ قىلغاندا، فارابىنى پادىشاھتىن «خالىغان جايدىنۇ ياكى بەلگىلەنگەن جايدىنۇ؟» دەپ سورىغان. سەيفۇل دەۋلە خالىغان جايدا ئولتۇرۇڭ، دەپ ئىجازەت بەرگەن. فارابى كىشىلەر ئالدىدىن ئۆتۈپ، توپتوغرا سەيفۇل دەۋلەنىڭ يېنىدىكى بوش ئورۇنغا كېلىپ ئولتۇرغان. سەيفۇل دەۋلەنىڭ يېنىدىكى مۇھاپىزەتچى ئەمىر ئۆزلىرى چۈشىنىدىغان ئايرىم بىر تىل بىلەن سەيفۇل دەۋلەگە «بۇ شەيخ ئەدەپسىزلىك قىلدى، مەن ئۇنىڭغا بىرقانچە سوئال قويۇپ كۆرەي، ئەگەر جاۋاب بېرەلمىسە، ئۇنىڭ جازاسىنى بېرىپ، ئوردىدىن قوغلاپ چىقىرايلى» دېگەن. فارابى بۇ تىلنى ياخشى بىلەتتى. شۇڭا، دەرھال: «ئەمىر ئۆزىڭىزنى تۇتۇۋېلىڭ، ھەرقانداق ئىشقا پەقەت ئۇنىڭ ئاخىرىدىلا باھا بېرىش كېرەك» دەيدۇ. سەيفۇل دەۋلە فارابىدىن «سىز بۇ تىلنى بىلەمسىز؟» دەپ سورىغاندا، فارابى «بىلىمەن» دەپ جاۋاب بېرىپتۇ. شۇنىڭدىن كېيىن سۆھبەت باشلىنىپ كېتىپتۇ. ھەر خىل ئىلمىي تېمىلار ئوتتۇرىغا قويۇلۇپتۇ. پەقەت فارابىلا بۇ مەسىلىلەرگە روشەن ئىزاھات بېرەلەپتۇ. سورۇن ئەھلى ئۇنىڭغا قايىل بوپتۇ. دېمەك، بالام، ئادەم ئۆزىگە ئىشەنچ قىلالىغاندىلا سۆھبەتكە سۆز قىستۇرۇشى،

① سەيفۇل دەۋلە — شىمالىي سۇرىيە ھۆكۈمرانىسى، ھەمدان سۇلالىسىنىڭ قۇرغۇچىسى، 943 - يىلى دەمەشقنى پايتەخت قىلغان.

تۇمەن مەنىلەرنىڭ تۇگۈنىنى بىر سۆز بىلەن يېشىش كېرەك. كۆپىنچە ئادەم ئۆزىنى ئادەتتە ۋۇجۇد قەپىسىگە سولاپ قويۇپ ياشايدۇ. بىراق، ئۇلارنىڭ كىملەر بىلەن ئارىلىشىۋاتقانلىقى ۋە تىلىغا قاراپ، ئۇلارنىڭ قەلب گۈھىرىنى ئېچىش مۇمكىن. كونىلارنىڭ غىلاپقا قارىماي، پىچاققا قارا دېگىنى مانا شۇ. قاپىنىڭ ئىچىدە بىگىزنى يوشۇرۇپ قالالمايسەن. قەلب ئۆيۈگىنى پاكىز تازىلاپ، سۆزلىرىڭنى گۈزەل، چىرايلىق، قىسقا، مەنىلىك قىلغىن. تىل دېگەن قەلبىنىڭ مېۋىسى. بالام.

ئوغلۇم، كۆپ سۆزلەش دېگەنلىك سورالماستىن، زۆرۈرىيەتسىز چاغدا توختىماي سۆزلەۋېرىشتۇر. ئوندىق سۆز ھەرقانچە قىممەتلىك، گۈزەل بولسىمۇ، ئېتىبارغا ئېلىنمىش ئۇياقتا تۇرسۇن، ئەكسىچە باشقىلارنى زېرىكتۈرۈپ بىزار قىلىپ قويىدۇ. كۆڭۈلگە بىئارامىلىق چاپاسىنى سالىدۇ. شۇڭا، سورۇن تاللاپ، مۇۋاپىق جايدا، ئېنىق ۋە ئىخچام، مەزمۇنلۇق سۆزلە، ئەگەر تىلىڭ ئىشىكىنى كەڭرى ئېچىۋەتسەڭ مۇنداق ئىككى زىياندىن خالىي بولالمايسەن: بىرى، كۆپ سۆز بىلەن، دېيىلمەيدىغان سىرنىمۇ تېشىڭغا چىقىپ كېتىدۇ دە، دۇشمەنلىرىڭ سىرنىدىن پايدىلىنىپ سېنى ھالاك قىلىدۇ؛ يەنە بىرى، يالغان ياۋداق سۆزلەرنىمۇ دەپ قالىسەن. بىلگىنىڭى، يالغان سۆز سۆزلەرنىڭ ئاك ئەسكىسى. ئۇ يۈزىگە قارا سۈرتۈشتىن باشقا نەتىجە بەرمەيدۇ. ئەگەر بىر كىشى لازىم تېپىپ سېنىڭ چاقىرتقان بولسا، ئاۋۋال چاقىرغۇچى سۆز ئاچسۇن، ئاندىن سەن توغرا جاۋابىنى بەر. سورالماستا ئالدىراپ سۆز ئاچساڭ ئەدەپسىز، تۇتۇرۇقسىز، شالاق ئادەمسەن. سوراشنى ئەركەك دېسەڭ، چۈشۈنۈپ بەرگەن جاۋاب ئايال بولىدۇ. ئايال بىلەن ئەر قوشۇلسا ئوغۇل بىنا بولىدۇ ئەمەسمۇ؟ بۇ سوئال بىلەن

جاۋابتىن چىققان خاسىيەت .

978 كىشى سۆزلىمەككە سورالماق كېرەك ،
سورالمىسا سۆزنى دېمەسلىك كېرەك .

يەنە بىرى ، يىرتىق ، قوپال سۆزلۈك بولما . يىرتىق سۆزگىمۇ يۇمشاق جاۋاب بېرىشكە ئادەتلەن . تىلىڭ توغرا سۆز ئۈچۈن تەۋرىسۇن .

مەدەنىيەتلىك مىللەت بولۇشىڭ بىر شەرتى كىشىلەردىن ئۆزئارا مۇئامىلە ، مۇناسىۋەت قىلغاندا ، ناھايىتى ئىلمىي ، سىلىق ، خۇشخۇي ، ئوچۇق - يورۇق بولۇشنى تەلەپ قىلىدۇ . ھە دېگەندە توۋلاپ - ۋارقىراش ، كىچىككىنە ئىش ئۈچۈن ئېغىزغا ئەسكى تىللارنى ئېلىپ ، باشقىلارنىڭ كۆڭلىگە ئازار بېرىش ، قوپاللىق ، تېرىككەكلىك ۋە قىزىل ئۆپكىلىك قىلىش مەدەنىيەتسىزلىك ، ياۋايىلىقنىڭ بەلگىسى بولۇپ قالىدۇ .

بالام ، سىلىق ، ياخشى ، گۈزەل سۆزلۈك بول . تىل ياخشى ، چىرايلىق سۆزلەش ئۈچۈن ئاتا قىلىنغان ئادەمنىڭ ئەڭ ئېسىل ئەزاسى تىل بىلەن قەلب ، بۇ گۆھەرنى ئەسكى ، ناچار ، قوپال سۆزلەرنى قىلىپ بۇلغىساڭ ، گۆھەرنىڭ نەجاسەتكە ئالقاندەك ئىش بولمامدۇ . دانالار ، «ئاغزىغا كەلگىننى دېمەك نادانلىق ئىشى ، ئالدىغا كەلگەننى يېمەك ھايۋانلىق ئىشى » (نەۋائىي) دېگەن . قوپال مۇئامىلە ئوچۇق قەلبلەرنى تاقاپ قۇلۇپ سالىدۇ . يۇمشاق سۆز تاشنى ئېرىتىپ يۇمشىتىدۇ . «تىل تىغى بىلەن گۇناھسىز ئادەمگە ئازار بېرىش ساغلام قان تومۇرغا نەشتەر ئۇرۇپ نابۇت قىلغانغا ئوخشاش» (نەۋائىي) بولسا يىرتىق سۆزگىمۇ يۇمشاق جاۋاب بېرىشكە ئادەتلەنگىن . ئۇ چاغدا باشقىلار

سېنى ئەقىللىق ، مەدەنىيەتلىك ھېسابلايدۇ ، قارشى تەرەپنى ئەدەپسىزلىك ، مەدەنىيەتسىزلىكتە ئەيىبلەيدۇ . ھەرقانداق سۆزنى قىلغاندا ، مەقسەتلىك ، نىشانلىق قىلىپ دەل جايىغا تەگكۈزگىن . سۆزۈڭگە ھەردائىم ھېزى بول . ئوغلۇم ، ھەرقانداق سۆزۈڭ مەقسەتلىك ، ئورۇنلۇق بولسۇن . ئۇ نەدىن چىقتى ، نەگە باردۇ ؟ بىلىپ ، ئويلاپ ئاندىن سۆزلە . سۆزىڭنىڭ قانچىلىكىنى دېيىش ، قانچىلىكىنى دېمەسلىك ، نېمىنى دېيىش ، نېمىنى دېمەسلىك كېرەكلىكى ھەققىدە ئەقىل بىلەن ئوبدان كېڭەشكىن ، تىل ئەقلىدىن چىققىنى ياخشى .

بالام ، قورۇق چوقان ، سوزەن ، ۋارقىراپ ، جارقىراشلار بىلەن ھېچ ئىشنى ھەل قىلغىلى بولمايدۇ ، يەلكى ئىشلىرىڭنى تېخىمۇ چىگىشلەشتۈرۈپ قويىدۇ . شۇڭا ، ئاقىللار دېگەنكى : تاتلىق سۆزلۈك سويار ، دۇشمەن پوستىنىلى ، قوپال سۆزلۈك دۇشمەن قىلار دوستىنى . قوپاللىق خودىدى قىڭغىرلىقتەك رۇھىي مېيىپلىكنىڭ ئالامىتى ، بالام ، ئۇنداق ئادەت ئىززەت - ھۆرمىتىڭنى يەرگە ئۇرىدۇ . ئەگەر ئىشەنمىسەڭ قوپال ، يىرىك سۆزلۈك ئادەملەرنىڭ ساڭا قىلغان مۇئامىلىسىگە قاراپ باق ياكى قوپاللىق قىلغان ۋاقتىڭدا ئەينەككە قاراپ باققىن ، مېنىڭ نەزىرىمدە قوپال ، يىرىك تىللىق ، چېچىلغاق ئادەم نېرۋىسىدىن يېرىم كەتكەن ئادەمدۇر .

بالام ، تىلدىكى قوپاللىقنىڭ يەنە بىرى ئورۇنسىز سوئالدۇر . ئورۇنسىز سوئالمۇ قوپال چاۋابقا سەۋەب بولىدۇ . كىشىلىك مۇناسىۋەت ئەكس ساداغا ئوخشايدۇ . سەن باشقىلارغا قانداق مۇئامىلە قىلساڭ ، شۇنداق چاۋابقا ئېرىشىسەن . ھېكايەتلەردە ئېيتىلىشچە : بىر جوھۇت بىر مۇسۇلمان بىلەن سۆز تالىشىپ قاپتۇ . مۇسۇلمان دەپتۇكى : «ئەگەر بۇ نەرسەمدىن

ساختىلىق كۆرۈلسە ، جوھۇت بولۇپ ئۆلەي» . شۇ چاغدا جوھۇتمۇ ئاچچىق بىلەن : «ئەگەر سۆزۈم يالغان بولسا ، تەۋرات ، بىلەن قەسەمكى ، سەندەك بىر مۇسۇلمان بولۇپ كېتەي» . دېمەك ، باشقىلارنىڭ زىتىغا تەگسەڭ ، سەنمۇ ئاچچىق تىل ئاڭلايسەن . سەن باشقىلاردىن بىزار بولساڭ ، باشقىلار سەندىن يۈز ھەسسە بىزار بولۇشى مۇمكىن . سەن باشقىلارنى مەنسىتمىسەڭ ، باشقىلارمۇ سېنى مەنسىتمەيدۇ . ھېكايە قىلىنىشچە : بىر تۈتى قۇشنى قاغا بىلەن بىر قەپەسكە سولاپ قويغانىكەن . تۈتى قاغىنىڭ يېقىمسىز كۆرۈنۈشىدىن يىرگىنىپ شۇنداق دەپتۇ : «بۇنىڭ تەلەتى نېمىدېگەن سەت ، قىياپىتى نېمىدېگەن خۇنۇك ، تۇرقى نېمىدېگەن يىرگىنچلىك ، قىلىقى نېمىدېگەن ئەسكى! ئەي جۇدالىق قاغىسى ، كاشكى ئارىمىز ئىككى مەشرىق ئارىلىقىدەك يىراق بولۇپ قالسىچۇ! » شۇنىسى قىزىقكى ، قاغىمۇ تۈتى بىلەن بىللە بولۇپ قالغىنىغا جېنىدىن بىزار بولۇپ خاپىچىلىقتا قالغان . ئۇمۇ «لاھەۋلە» ئوقۇپ ،[1] پەلەكنىڭ تەتۇر چۆرگىلىگەنلىكىدىن ناله قىلغان ۋە مەيۈسلۇك قولىنى بىر - بىرىگە سۈركەپ مۇنداق دېگەن : «بۇ نېمىدېگەن شور پېشانىلىك ، نېمىدېگەن تەلىيى كاجلىق ، نېمىدېگەن تۇراقسىز كۈنلەر! مەن باشقا قاغىلار بىلەن بىللە باغنىڭ تاملىرىدا سۆلەت بىلەن يۈرگەن بولسام ، ئۆزۈمنىڭ قەدىر - قىممىتىگە لايىق بىر ئىش بولمامتىمى؟! مەن نېمە گۇناھ قىلغان بولغىيتتىم . ئۇنىڭ جازاسى ئۇچۇن تەقدىر مېنى ئاشۇنداق بىر مەنمەنچى ، ئەخمەق ، ۋالاقەگكۇر نائەھلىنىڭ سۆھبىتىگە مۇپتىلا قىلىپ ، مۇشۇنداق بالا - قازاغا ، رەنجىگە گىرىپتار قىلدى! »

① لاھەۋلە — بۇ يەردە خۇدا مېنى قۇتقۇزغىن دېگەن مەنىدە .

سۈرىتىڭ بولسا تامنىڭ قېشىدا ،
ھېچ كىشى كەلمەي ، ئارقىغا يانار .
جەننەتتە بولسا گەر تۇرار جايىڭ ،
كىشى دوزاخنى قىلار ئىختىيار .

بالام ، قوپاللىقىڭ يەنە بىرى باشقىلارنىڭ ئەيىبىنى ۋە لەقمىنى ئاتاپ گەپ قىلىشتۇر . «ساقنى تار دېسە كۆلگۈسى كېلۇر ، تازنى تار دېسە ئۆلگۈسى كېلۇر» دېگەن گەپ بار . باشقىلارنىڭ ئەزان توۋلاپ قويغان ئىممىنىڭ تولۇق ئاتاپ چاقىرساڭ ، يېقىنلىق ئىپادە قىلغان بولىسەن . لەقمىنى ئاتاپ ھاقارەت قىلساڭ ، قەلبىگە داغ سالىسەن . ھەتتا دۈشمىنىڭ بولسىمۇ توغرا سۆز قىل ، قوپال ، يىرىك سۆز قىلما . قوپاللىقىڭ ئاجىزلىقىڭنى ئاشكارىلاپ قويىدۇ . كونىلارنىڭ بىر ئەقىدىسى بارکى ، «يۇمشاق قۇرت قاتتىق ياغاچنى يەيدۇ» . ھەرقانچە ئۇرۇش - تالاش قىلىپ قالساڭمۇ ، تىل - ھاقارەت ئىشلەتمە . كىشىنىڭ ئەيىبىنى دېمە . بۇ سېنى زەئىپ - بىچارە ھالغا چۈشۈرۈپ قويىدۇ . ئوغلۇم ، ئەگەر تىلىڭ جايىدا سۆز قىلىشنى بىلسىلا كۆپ مەنپەئەت كۆرىسەن . بۇزۇرۇكلار تىل ھەققىدە مۇنداق دېگەن : «تىل ئىشكىتە ياتقان ئارسلاندۇركى ، ئېھتىيات ئىشىكىڭنى مەھكەم ئېتمىسەڭ ، بېشىڭنى يەيدۇ . شۇ قىزىل تىل دەققەت قىلمىغانلىقى سەۋەبلىك كۆپ باشلارنى يېدى . ئاۋايلىمىساڭ يەنە باشلارنى چاينىماي يېيىشكە قابىل . بېشىڭنى قىزىل تىلىڭ يېمى قىلماي دېسەڭ ، سۆزۈڭنى كۆزەتكىن . ئالىم بولساڭ ، ئۆز تىلىڭغا ھاكىم بول . سۆز ئېيتىلماستا ساڭا قۇل ، ئېغىزدىن چىققاندىن كېيىن سېنى قۇل قىلىدۇ . سۆزنى

قىلغاندا ئالدىرىماي ، توختىۋېلىپ قىلغان تۇرۇك . ئالدىراپ قىلغان سۆزنى قايتۇرۇۋالماق ئاتقان ئوقنى قايتۇرۇۋالماقتا ئوخشاش مۇشكۇل . شۇڭا ، كىرەكلىك سۆزنى يوشۇرماسلىق ، ئەھمىيەتسىز سۆز بولسا ئېغىزدىن چىقارماسلىق لازىمدۇر . قىزىل تىل بىر دەريادۇركى ، ئۇنى جايى - جايىغا ئاچسا ، گۈزەل بوستانلاردىكى بۇلاق سۈلىرىدەك كۆڭلۈڭ بېغىغا راھەت بەخش ئېتىدۇ . ئۇنى بىراقلا قويۇۋەتسەڭ ، ئۇ سەل بولۇپ ، رۇزنىغارىڭنى توپان بالاسىغا تاشلايدۇ . ئۆمرۈڭنى ئىزتىراپ پالتىسى بىلەن قىسقارتىدۇ .

964 قىزىل تىل قىلۇر قىسقا ياشلىق سېنى ،
تىلىسەڭ ئىسكەنلىكنى ، چىڭ تۇت ئۇنى .

بالام ، ھەرقانداق سۆزنى دېگەندە ئېھتىيات بىلەن سۆزلىگىن . «ئېغىزدىن چىققان سۆز ئۇرنىدىن چاچرىغان كۆز» دېگەن گەپ بار . سۆز دېگەن ئاتقان ئوققا ئوخشاش قايتۇرۇۋېلىش مۇشكۇل . «زۇۋانغا كەلدى زىيانغا كەلدى» دېگەن مەسەل بار . ئورۇنلۇق سۆز نۇرغۇن گىرەلەرنى ئېچىۋېتىدۇ ، ئورۇنسىز سۆز قىلغۇچى ئېغىر زەنجىرگە باغلىنىدۇ . ئاڭلىغانمىدىڭ ؟ بەدەنگە جان كىرگۈزىدىغان سۆزمۇ بار ، ئېيتقۇچىنىڭ بېشىنى شامالغا سورۇيدىغان سۆزمۇ بار . ھېكايە قىلىپتۇرلەركى : بىر پادىشاھ چۈشىدە ئوتتۇز ئىككى تال چىشى پۈتۈنلەي تۆكۈلۈپ كېتىپ چۈشەپ قاپتۇ ، بۇ چۈشىنى مۇنەججىم - تەبىرچىلەرگە ئۆرۈتكەنىكەن ، بىر مۇنەججىم ناھايىتى قوپاللىق بىلەن : «ئالىيلىرى ، پۈتۈن ئۇرۇق - تۇغقانلىرى سىلىدىن بۇرۇن ئۆلۈپ كېتىدىكەن» دەپ تەبىر بېرىپتۇ . بۇنىڭدىن قاتتىق غەزەپلەنگەن

شاھ بۇ مۇنەججىمنى ئۆلۈمگە ھۆكۈم قىپتۇ ؛ يەنە بىر مۇنەججىم بۇ چۈشكە مۇنداق تەبىر بېرىپتۇ : «ئالىيلىرى ، سىلى پۈتۈن ئۇرۇق - تۇغقانلىرىدىن ئۇزۇن ئۆمۈر كۆرىدىكەنلا» . بۇ تەبىر شاھقا ماقۇل كەپتۇ ۋە نۇرغۇن مۇكاپات بېرىپتۇ .

كۆردۇڭمۇ ؟ ھەر ئىككى تەبىرنىڭ خۇلاسىسى ئەمەلىيەتتە ئوخشاش . لېكىن ، گەپنى ئورۇنلۇق قىلالمای ، قوپال تىل ئىشلەتكىنى ئۈچۈن بىرى بېشىنى بەردى ، يەنە بىرى ئەقىل بىلەن گەپكە ماھارەت لىباسىنى كىيدۈرگەنلىكى ئۈچۈن مۇكاپاتقا ئېرىشتى .

بالام ، يەنە شۇنىڭغىمۇ دىققەت قىلغىنكى ، سۆزلىگەندە ھايا بىلەن سۆزلىگىن . ئادەمگە ھاياسىزلىق بەك ئەيىبتۇر . دېدىم دەپ ھەممە گەپنى ئوچۇق دېيىشكە بولمايدۇ ھەم ھەممە ئەزانى تىلغا ئېلىۋېرىش تېخىمۇ يارىمايدۇ . قىز - ئوغۇللار ئارىسىدا دەيدىغان گەپمۇ ، دېمەيدىغان گەپمۇ بولىدۇ . چۆكلارنىڭ ئارىسىدا دەيدىغان گەپمۇ ، دېمەيدىغان گەپمۇ بولىدۇ . ھەرقانداق سورۇندا ھايا بىلەن سۆزلىگۈلۈك ، ھايا بىلەن ئېنسان قاتارىدا سەن ، ھايا كۆتۈرۈلسە ھايۋان سانىلىسەن ؛ ھەتتا كىشىلەر بىلەن ئۇرۇشۇپ قالساڭمۇ ، ئەتراپىڭغا بېقىپ ھايا بىلەن تىل يارغىن . باشقىلارنىڭ ھاياسىزلىقىدىن ئىبرەت ئالغىن . ھاياسىز ئادەم كىشىلەرگە ئەڭ سەت كۆرۈنىدۇ . ئەگەر ھاياسىزلارنىڭ سورۇنىغا كىرىپ قالغۇدەك بولساڭ ، ئۆزۈڭنى ئېلىپ قاچ ، بولمىسا كۆڭلۈڭنى غەش قىلىۋالىسەن . ھايا پەردىسى كۆتۈرۈلۈپ كەتكەن يەردە ئەدەپ - قائىدىگە ئورۇن قالمايدۇ . ئۇيغۇرلاردا «ھايا يوق يەردە ئىمان يوق» دېگەن گەپ بارغۇ . ھاياسىز ئادەم ئەڭ پەزىلەتسىز ھېسابلىنىدۇ . شۇڭا ، نادان ، پەزىلەتسىز ئادەملەر بىلەن ئۇرۇشۇپ قالما . ئۇرۇشساڭ ھەرگىز ئۇلاردىن ھايا كۈتمە .

شۇڭا ، مەھمۇد قەشقەرى بوۋىمىز شۇنداق ئاگاھلاندۇرغانكى : «ياۋاش بىلەن ئۇرۇش ، يۇزسىز بىلەن ئېيتىشما ؛ ياۋاش ئېغىرنىڭنى كۆتۈرىدۇ ، يۇزسىز بولسا سېنى شەرمەندە قىلىدۇ .[1] »

ئەي ئوغۇل ، ھەزىل - چاقچاق بار يەردە ھايا كۆتۈرۈلۈپ كېتىدۇ . ئۇيغۇرلاردا «چاقچاقنىڭ ئاخىرى جاقجاق» دېگەن گەپ بار . بالام ، ھەرقانداق ھەزىل - چاقچاق يوللۇق ، ئوتتۇراھال بولغىنى ياخشى . قوپال ، يىرتىك ، ئەپسانە چاقچاق ئادەمنى ھاڭغا سۆرەيدۇ . ئەگەر ئويۇنغا چاقچاق قىلماق بولساڭ ، گۈزەل ، چىرايلىق سۆزلەر بىلەن كىشىلەرنىڭ كۆڭلىگە ئارام بېرىدىغان ، دىلنى يېشىدىغان چاقچاقلارنى قىل ، قىزىق لەتىپىلەرنى سۆزلە ، ھەرگىز ئەپسانە ، قوپال ، ھاياسىز لەتىپىلەرنى سۆزلەپ كىشىلەرنى كۈلدۈرمەن دېمە . پەقەت چىرايلىق گەپلەر بىلەن باشقىلارنى ئۆزىگە تارتىشقا قۇربى يەتمىگەن كىشىلا ئاشۇنداق ھاياسىز چاقچاق بىلەن ئوتتۇرىغا چىقىدۇ . ھاياسىز چاقچاق قىلىدىغان ئادەم يۇزسىز بولىدۇ . شۇڭا ، ئۇنداق ئادەملەردىن ئۆزۈڭنى تارتمىقاڭ لازىم . ئەگەر قۇرىتىڭ يەتسە كىشىلەرنىڭ كۆڭلىنى رام قىلىپ ئۆڭلىيالمىغۇدەك گۈزەل چاقچاقلارنى قىل . ھەزرىتى مۇھەممەد ئەلەيھىسسالام بەزى چاغلاردا ساھابىلەرگە ھەق سۆزلەر بىلەن چاقچاق قىلاتتى ۋە لەتىپە سۆزلەيتتى . رىۋايەت قىلىنىشىچە ، ھەزرىتى ئائىشەنىڭ ئۆيىدە بىر قېرى خوتۇن بار ئىدى . بىر كۈنى ئۇ قېرى خوتۇن : «يا رەسۇلىللا ، ماڭا شاپائەت قىلسىلا ، ئاللاتائالا مېنى جەننەتكە كىرگۈزسۇن» دېدى . ھەزرىتى پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام : «قېرى خوتۇنلار

① «تۈركىي تىللار دىۋانى» ، 1 - توم ، 296 - بەت .

جەننەتكە كىرمەيدۇ» دېدى . بىچارە قېرى يىغلاپ تاشلىدى . پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام كۆلۈپ تۇرۇپ : «ئەي مومىناي ، كۆڭلىڭنى بۇزماڭ ، مېنىڭ سۆزۈمنى ھەق سۆزدۇر ، يالغان ئەمەس . قىيامەت كۈنى بارلىق خەق مەيلى ياش ، مەيلى قېرى بولسۇن ، گۈردىن تىرىلىپ قوپقاندا ھەممىسى ياشلىق ، يىگىتلىك ھالىتىدە قوپار ، تەڭرى بەندىلىرىنى جەننەتكە كىرگۈزگەندە ياش ، يىگىتلىك ھالىتىدە كىرگۈزەر» دېدى .

ئوغلۇم ، لەتىپە چاقچاق قىلىساڭ ، چاقچاقنىڭ چۈشىنەلەيدىغان ، چاقچىقىغا يولپىدا چاقچاق قايتۇرالايدىغان كىشىلەر بىلەن قىل . چۈنكى ، چاقچاق دېگەنمۇ ئەقىل - پاراسەت بىلەن بولىدۇ . نادان ئادەملەر چاقچاقنىڭ قەدىر - قىممىتىنى بىلمەيدۇ ھەم چۈشەنمەي ساڭا تىل سالىدۇ . چاقچاق قىلغاندا باشقىلارنىڭ ئەيىبىنى شېپى كەلتۈرۈپ قىلما ، بۇ چاقچاق ئەمەس ، باشقىلارغا قىلغان ھاقارەت بولىدۇ . بالام ، ساق ئادەمنىڭ مەست بىلەن چاقچاقلىشىشى تولىمۇ كۈلكىلىك ھال . ئاقىل بولساڭ ھەرگىز مەست ئادەم بىلەن گەپ تالاشما ھەم چاقچاقلاشما .

ئوغلۇم ، ئانا تىلىڭنى قەدىرلىگەيسەن ، بۇ سەن ئەمەل قىلىشقا تېگىشلىك ئىنتايىن مۇھىم تەلەپ . ئانا تىلىڭغا ھاقارەت كەلتۈرىدىغان ئىش قىلما . ئانا تىلىڭغا ھاقارەت كەلتۈرۈشكىمۇ يول قويما .

ئوغلۇم ، ئانا تىل بىر مىللەتنىڭ ئەڭ قۇدرەتلىك مەنىۋى بايلىقى ، ئەجدادلارنىڭ تەۋەررۈكى ۋە ئامانىتى . تىل بىر مىللەتنىڭ روھى ، جېنى ھەم ئورتاق مۇلكى ، تىل بىلەن تەپەككۇر قان بىلەن گۆشتەك يۇغۇرۇلۇپ كەتكەن بولىدۇ ، تىل بايلىقى تەپەككۇر بايلىقى دېگەن گەپ . شۇڭا ، تىلنى مىللەتنىڭ جېنى دەپ بىلمەك كېرەك . بىر مىللەتنىڭ مەۋجۇت بولۇپ

تۇرۇشى ، ئۇلار ياراتقان پارلاق مەدەنىيەتنىڭ ۋە ئۇلۇغۋار ئەنئەنىنىڭ ئىزچىل داۋاملىشىشى تىلدىن ئىبارەت قورالغا باغلىق . ئەگەر بىر مىللەتنىڭ تىلى يوقالسا ، شۇ مىللەتنىڭ ئۆزىمۇ ۋە مەدەنىيىتىمۇ يوقىلىدۇ ، شۇڭا خەلقنىڭ تىلىغا قىلىنغان ھاقارەت شۇ خەلقنىڭ قەلبىگە ۋە مەدەنىيىتىگە نىسبەتەن ھاقارەت ھېسابلىنىدۇ . شۇڭا ، ئانا تىلىنى قوغداش ئۈچۈن بولغان كۈرەش ۋەتەنپەرۋەرلىك ۋە خەلقپەرۋەرلىكنىڭ ئىپادىسى بولىدۇ . ھەرگىز ئانا تىلغا ھاقارەت كەلتۈرىدىغان ئىش قىلما . ئۇيغۇر تىلى ھەرگىزمۇ دۇنيادىكى ئىلغار ، مەدەنىي تىللاردىن كەينىدە قالىدىغان تىل ئەمەس . پىداگور شۇنداق دېگەنىكەن : «بىر مىللەتكە تەۋە بولغان ئەڭ ئۇلۇغ ۋە ئەڭ قەدىرلەشكە تېگىشلىك نەرسىنىڭ تىل ئىكەنلىكىنى بىلگىنىڭدە ، ئاندىن ئۆزۈڭنى بىلەلەيسەن» . تىلىنى يوقاتقان مىللەت — مەدەنىيىتىنىمۇ ، ئاخىر ئۆزىنىمۇ يوقىتىدۇ . بىر ئادەمنىڭ ئانا تىلغا تۇتقان پوزىتسىيىسى مىللەتكە بولغان پوزىتسىيىسىنى ئىپادىلەيدىغان ئەڭ مۇھىم ئالامەت . ئانا تىل شۇ مىللەتنىڭ قەلبىنى بىر - بىرىگە تۇتاشتۇرۇپ تۇرىدىغان رىشتە . ئانا تىلىڭلا سېنى خەلق بىلەن بىر گەۋدىگە ئايلاندۇرالايدۇ . شۇڭا ، ئەلىشىر نەۋائىي بوۋاق : «تىلغا ئېتىبارسىز قارىغانلىقىڭ ئەلگە ئېتىبارسىز قارىغانلىقىدۇر» دېگەن . ئانا تىل نەچچە مىڭ يىللاردىن بېرىقى ئەجدادلارنىڭ روھى ۋە تەپەككۇرىنىڭ جانلىق سىمىسى بولۇپ ، ئانا تىلىڭ ئارقىلىق خەلقىڭ بىلەن پىكىر ئالماشتۇرالماسلىقىڭ نېمىدېگەن ئېچىنىشلىق ھال ؟!

بالام ، ئانا تىلدا سۆزلىمەي ، باشقا تىللاردا سۆزلىشىشنى مەدەنىيلىك ھېسابلايدىغان ئادەملەرگە ئۇچرىساڭ ، جۇرئەتلىك نەسىھەت قىل . ئۇلار نەسىھىتىڭگە كىرمىسە ئۇلار بىلەن ئارىلاشما ، ئۆزىنىڭ تىلىدىن يانغان ، تانغان ئادەم ساڭا ۋاپا

قىلمايدۇ . ئوندىق ئادەمنىڭ ئۆز تىلىنى ئاڭلاشقىمۇ سەۋەبى ۋە سالاھىيىتى يوق ، ئانا تىلغا ئاسىيلىق قىلغانلىق مىللەتكە ، مىللىي مەدەنىيەتكە ۋە ئەجدادلارغا ئاسىيلىق قىلغانلىق بولىدۇ ، بۇ گۇناھنىڭ ھەرگىز ئوڭتۇما .

بالام ، قېرىندىشىڭ مىللەتلەرنىڭ تىلىنى ۋە بىرەر چەت ئەل تىلىنى كۆڭۈل قويۇپ ، تىرىشىپ ئۆگىنىۋالغىن . بۇ سېنىڭ دۇنيا بىلەن ، دۇنيا مەدەنىيىتى بىلەن ئۇچرىشىشىڭ ، باشقا مىللەتلەر ۋە دۇنيا خەلقى بىلەن قەلب ئالماشتۇرۇشۇڭدا ئالتۇن كۆۋرۈك بولىدۇ . ھازىرقى دۇنيادا يالغۇز ئانا تىلىنىلا بىلىپ ، باشقا بىرەر تىل بىلمىگەن ئادەمنى يېرىم ئادەم دەيمىز . قوش تىللىق ئادەمنى قوش قاناتلىق قۇش دەپ تەسەۋۋۇر قىل . باشقا تىللارنى ھەرگىز ئانا تىلىڭنىڭ ئۇستىگە قويما . چەت ئەل تىلىنى بىلەتتىم دەپ ئۆزۈڭگە تەمەتنا قويۇپ ، ئانا تىلىڭنى كەمسىتمە . ئانا تىلىڭنى كەمسىتكەنلىكىڭ ئەمەلىيەتتە ئۆزۈڭنى ، مىللىتىڭنى كەمسىتكەنلىكىڭ بولىدۇ . كۆپ تىللىق بولۇش ئادەمنىڭ مەدەنىيىتىڭ دەرىجىسىنى يۇقىرى كۆتۈرىدۇ . بىراق ، ئۆز تىلىڭدا ھېسسىياتىڭنى ئېنىق ، روشەن ، جانلىق بايان قىلىپ بېرەلمىسەڭ ، سېنى مەدەنىيەتلىك دەپ قاراشقا بولمايدۇ . شۇڭا ، ئانا تىلىڭنى پۇختا ئۆگەنگىن ، تىلىڭنى قانچىلىك بېيىتساڭ ، تەپەككۇرۇڭ شۇنچىلىك ئۆتكۈرلىشىدۇ .

بالام ، بىلىمىڭ ئىدى ، ئۇيغۇر تىلى ئىپادىلەش كۈچىگە باي ، ئەركىن ، جانلىق ، گۈزەل ، زاۋان تىل . ئۇ قەلبىڭدىكى ھەرقانداق چوڭقۇر مەنىلەرنى ئەڭ روشەن ئىپادىلەپ بېرىشىڭغا ھۆددىسىدىن تولۇق چىقالايدۇ . ئانا تىل بىلەن يۇز سۆزنىڭ تۆگۈنىنى بىر سۆز بىلەن يەشكىلى بولىدۇ . شۇڭا ، ئانا تىلىڭنىڭ قەدرىگە يەتكىن ۋە ئۇنى بېيىتىش ئۈچۈن تىرىشقىن . سۆز خەزىنىسىدىن ياخشى سۆزمۇ ، يامان سۆزمۇ ،

زەھەرلىك سۆزمۇ ، شېرىن سۆزمۇ چىقىدۇ . پايدىلىق سۆز بىلەن زىيانلىق سۆزنى پەرق ئېتىپ سۆزلەشنى بىلىسەڭ ، قەلب دېڭىزىدىن راستچىللىق ، ھەققانىيەت ، پاكلىق ۋە ئادالەت ئۇنچىلىرىنى ياغدۇرساڭ ، ئۇنىڭ پايدىسى مۆلچەرلىگۈسىز . ئەقىل بىلەن ئېيتىلغان سۆزنىڭ ھېكمىتى بىلەن ، ئەڭ تۆۋەن يەردە تۇرغان كىشى ئىززەت قولى بىلەن كۆتۈرۈلۈپ ھۆرمەت تۆرىگە ئېرىشىدۇ . سۆزلەشتىمۇ نورمالليقنى ساقلىغايسەن . پەقەت سۆزلىمەسلىكمۇ بۇرۇقتۇرمىلىقنىڭ ئىپادىسى . گەپ قىلماس ئادەملەرنى كىشىلەر گاچا دەپ ئاتىشىدۇ . كۆپ سۆزلەشمۇ سېنى لاۋزىلاشتۇرۇپ قويىدۇ . كۆپ سۆزلەيدىغان كىشىلەرنى مەمەدانىلىق قۇسۇرى بىلەن ئەيىبلىشىدۇ . تىلنىڭ سۆزلىمىسە ھەرقانچە بىلىمىڭ بولسىمۇ ، ئىچىڭدە قېلىۋېرىدۇ . تىل بولمىغان بولسا ، ئىنسانلار قانداق قىلىپ مەقسەت دىدارىنى كۆرۈپ ، ھاجەت تەلىپىنى قاندۇرالايتتى ؟ ئالىملارمۇ تىلى ئارقىلىقلا مۆجىزاتلارنى يارىتالايدۇ ئەمەسمۇ! تىل پەقەت دۇرۇس سۆزلەش ئۈچۈن يارىتىلغان ، ئۇنى زەھەرلىك قورالغا ئايلاندۇرۇۋالما . تۇغۇلغان ئادەم ئۆلىدۇ . بىلگىنكى ، سۆز يادىكار قالىدۇ . ئىنسانغا بەخت يارىشىدىغان سۆزۈڭ بولسا ، سۆزلەپ يادىكار قالدۇر ! مەڭگۈ ئۆلمەس بولۇپ قالسەن .

× × ×

ئەي قەلبىنى مەنىلەر خەزىنىسى ، ھاياتىنى سائادەت ئىزناسى قىلغان شەپقەتلىك بوۋا ، تىل ھەققىدىكى دانا پىكىرلىرىڭىز قەلبىمىزگە نەقىش بولۇپ چېكىلدى . ئېيتقىنىڭىزدەك ، تىل بىزگە ياخشى سۆزلەش ، مەنىلىك سۆزلەش ئۈچۈن يارىتىلغانىكەن . ئەپسۇسكى ، بەزى زاماناشلىرىمىز تىلنى باشقىلارغا ھاقارەت قىلىش ، تۆھمەت چاپلاش ، پىتنە - پاسات تارقىتىش ، ئالدامچىلىق ، ياسالمىلىق ، يالغانچىلىق ، كاززاپلىق

قىلىشقا ئوخشاش ناچار ئىللەتلەرنىڭ ۋاسىتىسى قىلىپ تىلغا داغ چۈشۈرىدۇ . بەزى ئىنسانلارنىڭ تىلى شۇنچىلىك قوپال ۋە تېتىقسىزكى ، ئۇلارنى ياۋايى دۇنيانىڭ ئادەملىرىمىكىن دەپ قالىسىز . ئۇلاردا ئۆزئارا كۆيۈنۈش ، ئادەمگەرچىلىك دېگەننىڭ سايىسىنىمۇ چېلىقتۇرۇش تەس ، ھەتتا قىلچىلىك مەنپەئەت ئۈچۈن شۇنچىلىك رەزىل تىل بىلەن بىر - بىرىنىڭ يۈرىكىگە تىغ ئۇرۇشىدۇكى ، قاراپ تۇرغان ئادەمنىڭمۇ تېنى جۇغۇلدايدۇ .

مەنمۇ ئويلاپ قالىمەن بوۋا ، ئىنسانىنىڭ كۆڭلى بەك نازۇك . كىچىككىنە ئىش ئۈچۈن ئاغرىغان كۆڭۈلنى مىڭ تىللا بىرىپمۇ ئالغىلى بولمايدۇ . بىراق ، بوۋا ، بىز سىزگە شۇنداق ۋەدە بېرىمىزكى ، قەلبىمىزنى ئىنسانىي ئەخلاق بىلەن تولدۇرۇپ ، زاماناشلىرىمىزنىڭ قەلبىگە مېھرىبانلىق ، سەمىمىيلىك ، ئاق كۆڭۈللۈك بىلەن جىلۋە بېرىمىز . بىر - بىرىمىزنىڭ كۆڭلىنى زەھەرلىك تىللار بىلەن ئازابلىمايمىز . قوپال ، تۇتۇرۇقسىز سۆزلەرنى قەلبىمىز سەيناسىدىن پاك - پاكىز تازىلۇۋېتىمىز . ئەي قەدىرلىك بوۋا ، مەندەك بىر نادان ئوغلىڭنىڭ بىر تىلىكى بار ئىدى . يۇقىرىدا ئىنسانىنىڭ ئەڭ مۇھىم بايلىقى بولغان تىلنىڭ خاسىيىتى بىلەن ئورۇنسىز سۆزنىڭ زىيىنى توغرىسىدا ئېيتقان تەۋرۈك بايانلىرىڭىزنى ئاڭلاپ ، بۇ ھېكمەتلەرنى قەلبىم دەپتىرىگە پۈتۈۋالدىم . ئىنسانلار ئۆزى ئۈچۈن قىممەتلىك بولغان تىلنى ، مەقسەت - مۇددىئالىرىنى ، ئارزۇ - ئارمانلىرىنى ، ھېسسىياتلىرىنى ، چوڭقۇر - نازۇك تۇيغۇلىرىنى ۋە باي تەسەۋۋۇرلىرىنى ئاغزاكى ئىپادە بىلەنلا ئەمەس ، يەنە ئۇنى ھەرپ شەكلى ئارقىلىق ئىپادىلەپ ئالاقە قىلىدىغان بىر ئۇلۇغ مۆجىزىنى يارىتىپ ، ئۆزلىرىنىڭ مەدەنىيەت سەھنىسىدە ئاجايىپ بىر سەھنە ئاچقانلىكەن . بۇ خاسىيەتلىك قورال كۆزى يوققا كۆز ، ئەقىلسىزگە ئەقىل ،

بىلىمسىز گە بىلىم ئاتا قىلىپ ، قەلب قاراڭغۇلۇقىنى ئىلىم نۇرى بىلەن يورۇتۇشنىڭ ھېكمەتلىك ئەڭگۈشتىرى بولدى . شۇنداق بولسىمۇ زاماندىشلىرىمدىن خېلى كۆپ كىشىلەر بۇ ئەڭگۈشتەرگە ئىگە بولغىنى يوق . گەرچە ئۇلارنىڭ كۆزى مۆلدۈرلەپ تۇرسىمۇ قارىغۇدىن ئانچە پەرقلەنمەيدۇ . شۇڭا ، ئۇلار ئىنسانىيەت يارانقان بىلىم بايلىقىدىن خەۋەرسىز ھالدا ئاڭسىز يۈرۈشىدۇ ، ھەتتا يېزىق ئۇگىنىپ ، بۇ قورالدىن پايدىلىنىپ دۇنيا بىلىملىرىنى ئۆگىنىپ ، دۇنيادىكى يېڭى مەدەنىيەت يۈكسەكلىكىدىن ۋاقىپ بولۇپ ، باشقىلار بىلەن ئۆزلىرى ئوتتۇرىسىدىكى پەرقنى سېلىشتۇرۇپ بېقىشنىڭ قانچىلىك مۇھىم ئىكەنلىكىنى ھېس قىلىشمايدۇ . ئۇلار خۇددى قۇدۇق ئاستىدىكى پاقىغا ئوخشاش ، دۇنيانىڭ چوڭلۇقى ۋە مەئىشىتى مۇشۇلا ئوخشايدۇ-دەپ ئويلاپ ، تېخىمۇ گۇزەل دۇنيا ۋە ئۇلۇغ مەئىشەتنىڭ بارلىقىنى خىيالىغا كەلتۈرۈپمۇ باقمايدۇ . بۇنداق ئادەملەر قانداق قىلىپ گۇزەل ، يېڭى دۇنيا يارىتىش شەرىپىگە ئېرىشەلىسۇن؟ بۇۋا ، سىز بىزگە يېزىقنىڭ خاسىيىتى ۋە رولى توغرىسىدا ئۇنتۇلماس دەرس بەرسىڭىز ، بىز ھاياتىمىزغا سۆزلىرىڭىزدىن ئىلھام ۋە مەدەت ئىلىپ ، ۋۇجۇدىمىزدىكى ساۋاتسىزلىق دېگىنىنى يۇيۇش ، قارىغۇلۇق جاراھىتىنى داۋالاش ئۈچۈن روھىي مەدەتكە ئىگە بولساق .

× × ×

ئوغلۇم ، ئىنسانلار يېزىق ئىجاد قىلىپ ، ئۆزلىرىنىڭ تارىخىي ئىزلىرىنى خاتىرىلەپ قالدۇرۇشقا باشلىغانلىقىغا نەچچە مىڭ يىللار بولدى . يېزىقنىڭ ئىجاد قىلىنىشى بىلەن ئىنسانلار مەدەنىيەت جەھەتتە زور بىر قەدەم ئىلگىرىلەپلا قالماي ، ئۆزلىرىنىڭ ئىنسانىي قىممىتىنى يەنە بىر بالداق يۇقىرى كۆتۈرۈش ئىمكانىيىتىگە ئىگە بولغانىدى . بىزنىڭ ئاتا -

بوۋىلىرىمىز بۇنىڭدىن ناھايىتى بۇرۇنلا يېزىق ئىجاد قىلىپ ، مەدەنىيەت قۇلۇپىغا ئۆزلىرىنىڭ ئالتۇن ئاچقۇچىنى سالغانىدى . سەن ھازىر ئىنسانىيەت مەدەنىيىتىنىڭ ئەڭ يۇكسەلگەن بىر دەۋرىدە ياشاپ تۇرۇقلۇق ، ساۋاتسىزلىقتىن زارلانساڭ ، ئۆزۈڭ ئۆچۈن كۆتۈرگۈسىز نومۇس بولۇپ قالماي ، بەلكى يەنە ئۆزۈڭنىڭ ئىنسانىي قىممىتىڭنى خار قىلغان بولىسەن . سەن بىلەن دەۋرداش بولغان باشقا ئىنسانلار بىلەن بىر زېمىندا ياشاپ تۇرۇقلۇق ، ئوخشاش ئىنسانىي كاللىغا ، ئوخشاش ئىنسانىي تۇزۇلۇشكە ۋە ئىنسان يەيدىغان يېمەكلىككە ئىگە بولۇپ تۇرۇقلۇق ، باشقىلار ئىگە بولغان ئىنسانىي ئىقتىدارغا ۋە ئەقىل-پاراسەتكە ئىگە بولالمىساڭ ، ئەلۋەتتە باشقىلار ئېرىشكەن ئۇلۇغلۇققا ئىگە بولالمايسەن . باشقا ئىنسان بالىلىرى ئۆزىنى بىلىپ بولۇش بىلەنلا قالماي ، باشقا پلانېتلار دۇنياسىنىڭ سىرىنى ئېچىش ئۈچۈن ئالەم بوشلۇقىدا سەير قىلىپ يۈرسۇنۇ ، سەن ئۆزۈڭنىڭ كىم ئىكەنلىكىڭنى ، ھاياتلىقنىڭ ، دۇنيانىڭ نېمە ئىكەنلىكىنى چۈشىنىش ئىقتىدارىدىن مەھرۇم بول . بۇنداقتا سەن بىلەن يۇكسەلگەن ئىنسانلار ئارىسىدا ياھايىتى زور ئارىلىق پەيدا بولىدۇ - دە ، سەن ئۆز تەبىئىتىڭ بىلەن ئۆتمۇشكە مەنسۇپ بولىسالىڭ . باشقىلار ئۆزىنىڭ يۇكسەك كامالىتى بىلەن كەلگۈسىگە مەنسۇپ بولىدۇ . بۇنداق بولغاندا ، باشقىلار ئالدىدا ئادەملىك قىممىتىڭ بولمايدۇ . مەن باشتا دېگەندەك ، ھەرقانداق قىممەت ۋە ئۇلۇغلۇق بىلىملىك ، ئەقىللىق كىشىلەرگە مەنسۇپ . ئوغلۇم ، سەن ساۋاتسىزلىق ۋە بىلىمسىزلىكتىن ئىبارەت ھاقارەت تامغىسىنى يېزىق ۋە بىلىم تېغلىرى بىلەن ئۆچۈرۈشنى خالىساڭ ، تۇۋەندىكى بايانلارغا قولاق سېلىپ ئىلھام ئال .

ئون ئىككىنچى باب

يېزىقنىڭ جاسىيىتى ۋە خەتتاتلىق سەنئىتى توغرىسىدا

ئوغلۇم، يۇقىرىدا تىل توغرىسىدىكى بايانلارنى ئاڭلىدىڭ. ئىنسانلار يېزىقنى ئىجاد قىلىپ قوللانغۇچە بولغان ناھايىتى ئۇزاق ھايات مۇساپىسىدە ئۆزلىرىنىڭ مەقسەت - مۇددىئالىرىنى، ئالاقە - ئۇچۇرلىرىنى ئاغزاكى تىل ئارقىلىق ئۇقتۇراتتى. بىراق، ئۇ ئىنسانلارنىڭ ئالاقىسىدە ناھايىتى كۆپ قولايسىزلىقلارنى كەلتۈرۈپ چىقارغاچقا، كىشىلەر ئىجتىمائىي ئالاقىدىكى بۇ قولايسىزلىقلارنى ھەل قىلىش ئۈچۈن ئىلغار بىر ۋاستىگە موھتاج بولدى. بۇنداق زۆرۈرىيەت تۈپەيلى ئۇلار يېزىقنى يارىتىپ، ئۆزلىرىنىڭ ئالاقە ئېھتىياجىنى غايەت زور دەرىجىدە ئىلگىرى سۈرۈپ، ئىنسانىيەت مەدەنىيىتىنىڭ ئۇزلۇكسىزلىكى ۋە ئىزچىللىقىنى ساقلاش ئۈچۈن ناھايىتى ياخشى قورالغا ئىگە بولدى. شۇنىڭ بىلەن كىشىلەر ئارىسىدىكى ئۆزئارا ئالاقە پەقەت ئاغزاكى شەكىل بىلەن چەكلەنمەستىن، بەلكى يېزىقتا خاتىرىلەنگەن تىل بىلەن ئېلىپ بېرىلىدىغان بولدى. قاراپ كۆر، ئادەم ئۆز قەلبىدىكى بىلىم بايلىقىنى ھەرپ رىشتىلىرىگە مارجاندەك تىزىپ يورۇقلۇق مۇنبىرىگە چىقىرالايدۇ ۋە ئەۋلادلىرىغا مىراس قىلىپ قالدۇرالايدۇ. ئادەم ئۆز قەلبىنىڭ ئەڭ نازۇك تۇيغۇلىرىنى، بالقىغان ھېسسىيات دولقۇنلىرىنى،

قانات قاققان تەسەۋۋۇرلىرىنى يېزىق قۇرلىرىدا ئاشكارا قىلىپ ، كىشىلەر قەلبىدىن ئورۇن ئالالايدۇ . بۇنداق ئۇنۇمنى يېزىقسىز قولغا كەلتۈرۈش تولىمۇ مۇشكۇل . ئىپادە قىلىنغان تەقدىردىمۇ ، بۇگۈن ئېيتىلغان سۆزۈڭ ئۇنتۇلۇپ كېتىدۇ . قىممىتى يېزىقتا قالدۇرۇلغاندەك زور بولمايدۇ ، هايات قەدىمكۈمۇ يېزىق مەدەنىيىتى دەۋرىدىكىدەك تېز بولمايدۇ . يېزىق ئارقىلىق ئىپادىلەنگەن بىلىش ئەۋلادتىن ئەۋلادقا داۋاملىشىپ ، ئۆزىنىڭ هاياتىي قىممىتىنى مەڭگۈ ئىنسانىيەت بىلەن بىرگە ساقلاپ قالالايدۇ . سەن ئۆزۈڭنىڭ تارىخىنىمۇ ، ئەدەبىياتىڭنىمۇ ، مەدەنىيىتىڭنىمۇ مانا شۇ يېزىق خەزىنىسىدىن تاپالايسەن . ئەگەر پۈتۈكچىلەر ، ئالىملار ، تارىخچىلار خاسىيەتلىك قەلىمى بىلەن پۈتۈپ قويمىغان بولسا ، ئەجدادلىرىڭ باسقان شانلىق مۇساپىلەرنى ، يارانقان ئىلىم ـ هېكمەتلەرنى ، تەجرىبە ـ ساۋاقلارنى قانداق بىلەلەيتتىڭ ؟ شۇنى بىلگىنكى ، ئىنسانلاردا يېزىق ئىجاد قىلىنمىغان ، تارىخىي پاكىتلار يېزىق بىلەن خاتىرىلەپ قالدۇرۇلمىغان بولسا ، ئاغزاكى ئېيتىپ كەلگەن سۆزلەرگە هېچكىمنىڭ ئىشەنمىگەن بولاتتى .

2700 يازۇ بولمىسا ئەردى ئىنسان ئارا ، دېيىلگەن سۆزگە كىم پۈتەتتى ، قارا!

ئوغلۇم ، يېزىقنى بىلىشىڭ پەقەت ئۆتمۈشنى بىلىشىڭ ئۈچۈن ئەينەك بولۇپ قالماي ، بەلكى دەۋرنى بىلىشىڭ ئۈچۈنمۇ خاسىيەتلىك جاهاننەما . هەرقانداق دۆلەتنە يۇقىرىنىڭ ئەمرىمەرۇپلىرى يېزىق بىلەن تارقىلىدۇ ، دۆلەت باشقۇرغۇچى خانلارمۇ يېزىقتىن پايدىلىنىپ ئەل ئىشىنى تىزگىنلەيدۇ .

يېزىقسىز ئەلنىڭ ئىشلىرى ئىلگىرى باسمايدۇ. باشقا ئەللەر بىلەن بولغان تۈرلۈك ئالاقە ئىشلىرىمۇ — مەدەنىيەت ئالماشتۇرۇش، سودا - سېتىق، سىياسىي مۇناسىۋەت قاتارلىقلارمۇ يېزىقنى ۋاستە قىلىدۇ.

2701 كىشى ئەلدىن ئەلگە ئەۋەتۇر خەۋەر، يازۇ بولمىسا سۆز نېچۈك سۆزلىنەر.

جاھان بىنا بولغاندىن تارتىپ ئەل - يۇرتنى باشقۇرۇش، تۈزەشنىڭ مۇھىم قورالى ئىككى بولۇپ كەلدى: بىرى ئەلەم، يەنە بىرى قەلەم. ئەل بېگى ئەلەمگە تايىنىپ دۆلەت ئالالايدۇ ۋە دۆلىتىنى مۇستەھكەم تۈتۈپ تۇرالايدۇ؛ قەلەم مەملىكەتنى تۈزەپ، تەرتىپكە سېلىپ، مۇكەممەل قانۇن - تۈزۈم ئورنىتىپ ئەلنى بېيىتىشنىڭ ئەڭگۈشتىرى بولىدۇ. بۇ ئىككىسىدىن ئايرىلغان مەملىكەت مەۋجۇت بولۇپ تۇرالمايدۇ.

ئوغلۇم، گەپنى ئېيتماقلىق ۋە ئاڭلىماقلىق بىلەن ئىش پۈتمەيدۇ. ئەڭ مۇھىمى ئاڭلىغانىنى ئىشلىتىش، تەجرىبە - ساۋاقتىن ئىبرەت ئېلىش كېرەك. شۇنى چۈشەنگىنكى، يېزىقنى تونۇش ۋە ئوقۇشلا كۇپايە قىلمايدۇ. ئۇنىڭدىن ئۆزۈڭنىڭ ھاجەتلىرىڭ ئۈچۈن تولۇق پايدىلىنىشتا ئەقىل ۋە بىلىم بولمىسا بولمايدۇ. بىلىمسىز، ئەقىلسىز ئادەم ئۈچۈن يېزىقنىڭ ھېچقانداق رولى بولمايدۇ. چۈنكى، خەت بىلەن ئىپادىلەنگەن مەزمۇنلارنىڭ ئىچكى مەنىلىرىنى ئىلىم - پاراسەتكە تايىنىپ چۈشەنمىسە، ئۇ ئەگرى - بۈگرى سىزىقتىن باشقا نەرسە ئەمەس. ئۆزۈڭ بىلىمسىز تۇرۇپ پۈتۈكچىلىك بىلەن شۇغۇللانساڭمۇ قەغەز يۈزىگە قارا سىياھتىن باشقا نەرسە تاممايدۇ. كىشىدىكى ئىلىم - پاراسەت بىلەن خەتتىكى بالاغەت بىر قاتاردا تۇرىدۇ.

ئۆزۈڭ بىلىملىك بولۇپ ئەقىلىڭ توشقان بولسىمۇ ، خىتىڭ بالاغەت مەرتىۋىسىگە يەتمىسە ، تۇرلۇك يېڭىلىشلاردىن خالىي بولالمايسەن . خىتىڭدىكى گۈزەللىك ۋە يېتۈكلۈك تىلىڭنىڭ مەقسەت دىدارىنى كۆڭۈل ئەينىكىگە روشەن چۈشۈرىدۇ - دە ، كىشىلەرنىڭ كۆڭلىنى سۆيۈندۈرەلەيسەن .

2694 خىتى ئۈز يېزىلسا ، كۆڭۈل ئېچىلۇر ،
ئوقۇغانچە ئاندىن كۆڭۈل ئاۋۇتۇر .

ئەي ئوغۇل ، ساۋاتسىزلىق قاراڭغۇلۇقىدىن قۇتۇلۇپ ، ساۋات گۈلىستانىغا كىرىپ ، ھايات مەنىسىنى تاپقايسەن . خەتتاتلىقتا گۈزەل ، يېقىملىق ئۇسلۇب يارىتىپ ، كىشىلەر قەلبىگە سەتئەت زوقىنى ئاتا قىلغايسەن .

× × ×

ئەي يېزىق كامالىتىدىن زەر تۆكۈپ ، ئاق قەغەزنى ھېكمەت دۇرلىرى بىلەن زىننەتلىگەن سەنئەتسۆيەر بوۋا ، يېزىقنىڭ ئىنسانلارغا ئېلىپ كەلگەن غايەت زور پايدىسى بىلەن ساۋاتسىزلىقنىڭ كىشىلەرگە كەلتۈرىدىغان ھاقارىتىنى كۆندەك روشەن پاكىتلار بىلەن يورۇتۇپ ، بىزگە ساۋاتسىزلىق بالاسى كەلتۈرگەن ئاچچىق زىيانلارنى ئەسلەتتىڭىز . راست ، جەمئىيىتىمىزدىمۇ مىڭلىغان كىشىلەر يەنىلا ساۋاتسىزلىق چۆلىدە تېنەپ - تەمتىرەپ ، نادانلىق مۇئەككىلىگە ئەسىر بولۇپ ، ھاياتلىق دۇنياسىنىڭ سائادەت چىمەنىدىن بەھرىسىز ، گۈزەل ئىستىقبالىدىن خەۋەرسىز ياشاۋاتىدۇ . كۆرمىدىڭىزمۇ ؟ سىز بىز ئۈچۈن ھايات دەستۇرى قىلىپ تەقدىم ئەتكەن قىممەتلىك مىراسىڭىزدىن زامانداشلىرىمىزنىڭ بىرمۇنچىسى خەۋەرسىز ، ئۇلار

ئۇچۇن بۇ تۇرانە كىتابىڭىز قارىسى سىياھ، ئېقى قەغەز، ھەتتا ئازراق خەت تونۇغانلىرىمۇ بىلىمسىزلىك بالاسىدىن ئەسىرىگىزنىڭ ئىچكى مەنىلىرىنى چۈشىنىپ قوبۇل قىلىش ئىقتىدارىغا ئىگە ئەمەس. سىز كېيىنكى ئەۋلادلىرىڭىزدىن ئۇلۇغۋار ئۈمىدلەرنى، تەڭداشسىز ئۇتۇقلارنى كۈتۈپ، نادان، بىلىمسىز كىشىلەرنىڭ قولىدىن يېتىلەپ، گۈزەل ئىستىقباللىق ھايات مەنزىلىگە باشلىسۇن دېگەن ئۈمىدتە بۇ ئەسەرنى يازغان ھەمدە:

350 كىتاب ئاتى قويدۇم قوتادغۇبلىك،
قوتاتسۇن ئوقۇچىغا توتسۇن ئىلىگ.

دېگەن تىلەكلىرىڭىزنى ئىشەنچ بىلەن قۇرلارغا تىرغانىدىڭىز. بىز سىزنىڭ بۇ ئالىيجاناب ئۈمىدلىرىڭىزنى ئاڭلىغان چېغىمىزدا ئۆزىمىزنىڭ ئاپىللىقتىن تارتقان زىيانلىرىمىز، ساۋاتسىزلىق بىخۇتلۇقىدا قولدىن بېرىپ قويغان ھايات مەنىلىرىمىزنى ئەسلەپ، كۆڭلىمىز ئاچچىق ئەلەمدىن ئۆرتەندى، يۇزلىرىمىز ئىزادىن قىزاردى، بېشىمىز خىجىللىقتا يەرگە چۈشتى. بىزنى كەچۈرۈڭ. بىز يەنىلا ئىنسانلار ئارىسىدا ساۋاتسىزلىقتىن ئىبارەت جاھالەتكە مەھكۇم قىلغۇچى جەددالنى ئۆزىمىزگە ھەمراھ قىلىشنى خالىمايمىز. شۇنىڭغا ئىشىنىڭكى، خەلقىمىز ئىرادە ۋە جۇرئەت دۇلدۇلىغا مىنىپ، ئۈمىد گۈلىستانىغا يېتەلەيدۇ.

× × ×

ئەي ئۇستازلارنىڭ ئۇستازى بوۋا، بىزنى ساۋاتسىزلىق قاراڭغۇلۇقىدىن قوتۇلدۇرۇپ، ساۋاتلىق بولۇشنىڭ مەنىۋى ئالتۇن قەلىمىگە ئېرىشتۇردىڭىز. ئەمدىكى تىلىكىمىز، ھازىر

بىز مەكتەپنى «مەرىپەت باغچىسى» دەپ ئاتايمىز . ئوقۇتقۇچىنى مەرىپەت بېغىدىكى باغۋەن دەپ قارايمىز . ئۇلار بىزنىڭ قەلبىمىزدىن ئىبارەت ئاق قەغەزگە ئىلىمدىن ئىبارەت ھېكمەت نەقىشلىرىنى چېكىپ ، قەلبىمىزنى مەنىلەر خەزىنىسىگە ئايلاندۇرىدۇ .

ئەي مۇتەپەككۇر بوۋا ، ئەۋلادلارنى ساۋاتسىزلىق ، نادانلىق قاراڭغۇلۇقىدىن قۇتۇلدۇرۇپ ، مەرىپەت يورۇقلۇقىغا ئېلىپ چىقىش ، ئەقىل بۇلىقىنى ئېچىپ ياشاش ئىقتىدارىنى يۇقىرى كۆتۈرۈش ، ئۇلارنى ئادەمدەك ياشاش ، ھاياتنىڭ ئۇلۇغ نېمەتلىرىدىن بەھرىمەن بولۇشقا باشلاش ئوقۇتقۇچىنىڭ ئۇستىگە تىرەلگەن ، ۋىجدانىغا ھاۋالە قىلىنغان مۇقەددەس ئىش ئىكەن . سىز ماڭا ئوقۇتقۇچىنىڭ ھازىرلاشقا تېگىشلىك بۇرچى ۋە مەجبۇرىيىتى توغرىسىدا قىممەتلىك پىكىرلىرىڭىزنى بايان قىلىپ بەرسىڭىز ئىكەن .

ئوغلۇم ، توغرا ئېيتتىڭ ، مىللەتنىڭ ئۈمىدى ۋە كېلەچىكى مۇئەللىملەرنىڭ قولىدا ، ئۇستاز يارامسىز بولسا ئەۋلادلار يارامسىز بولىدۇ . بۇ توغرىدا چۈشەنچىگە ئىگە بولماقنى ئىزدىسەڭ تۆۋەندىكى بابقا نەزەر سېلىڭ ئاغدۇرغايسەن .

ئون ئۈچىنچى باب

ئەۋلادلارنىڭ تەقدىرى ئۈقۇتقۇچىنىڭ قولىدا ئىكەنلىكى توغرىسىدا

بالام ، سەن ئۇقۇتقۇچى بولدۇڭ . ئۇقۇتقۇچى دېگەن «مىللەتنىڭ ، ئەۋلادلارنىڭ ئۇستازى» . «ئۇستاز» دېگەن بۇ شەۋكەتلىك نامنى ھالال ئەجرىڭ بىلەن ئاقلاشقا تىرىشقايسەن . ئۇقۇتقۇچىلىق مەسئۇلىيىتى ئەڭ ئېغىر خىزمەت ، چۈنكى سەن ياكى يېڭى بىر ئۇلۇغ ئىنسانىنى يارىتىسەن ، ياكى ئەۋلادلارنى نابۇت قىلىسەن . ئېسىڭدە بولسۇنكى ، ئۇقۇتقۇچىنىڭ ھەربىر سۆزى ۋە ھەربىر ھەرىكىتى ئۇقۇغۇچىلارنىڭ قەلبىدە مەڭگۈلۈك ئىز قالدۇرىدۇ ، سەندىن نەمۇنە قالغان ياخشى بىر سۆز جەمئىيەتنىڭ ھەرقايسى قاتلىمىدا يادلىنىدۇ . ئەگەر سەن سۆزۈڭ ياكى ھەرىكىتىڭ بىلەن ئۇقۇغۇچىلارغا يامان تەسىر بەرگەن بولساڭ ، ئۇ مەڭگۈ يۇغىلى بولمايدىغان داغقا ، ساقايتقىلى بولمايدىغان جاراھەتكە ئايلىنىپ قالىدىكەن . بالام ، ئەقلىڭ بولسا مۇنبەردە ئۆتكەن ھەربىر سائەتنى پۈرسەت ۋە ئامەت دەپ بىلگىن ، خەلق ۋە مېھرىبان ئاتا - ئانىلار سۆيۈملۈك پەرزەنتلىرىنى ساڭا ئىشىنىپ تاپشۇردى ، ئۇلارنىڭ ئۇمىدىنى تولۇق ئاقلاشقا تىرىشقىن ، بۇ مەسۇمە بالىلارنىڭ كەلگۈسى تەقدىرى مەلۇم جەھەتتە سېنىڭ قولۇڭدا . ئۇلارنىڭ ئىستىقبالى ئاخىرقى ھېسابتا ئۇلارنىڭ قانداق تەربىيىلىنىشىگە باغلىق ، ئۇلارنىڭ قانداق

خاراكتېردىكى ئادەم بولۇشىمۇ ئۇلارنىڭ قانداق خاراكتېردە تەربىيىلەنگەنلىكىگە باغلىق .

ياخشى تەلىم - تەربىيىگە ئىگە بولالىسىلا ئادەم دېگەن ئاجايىپ بۇيۇك مۆجىزىگە ئايلىنىدىكەن . ئەگەر ياخشى تەلىم - تەربىيىدىن مەھرۇم بولسا قاپقارا ئاپەتكە ئايلىنىدىكەن ، نادانلىق دېگەن قاراڭغۇ زۇلمەتكە ئوخشايدىكەن بالام . سەن ئالدىڭدا ساڭا تەلمۇرۈپ ئولتۇرغان بالىلارنىڭ قەلبىنى چۈشەنگىن . ئۇلارنىڭ چاڭقىغان ، تەلەپچان روھىغا ئىلىم - پەندىن سۇنماس قانات بەرگىن . ئۇلارغا ئىشەنچتىن يېقىلماس پىرامىدا ئاتا قىلغىن ، ئۇلارغا ئىشەنچ بەرگەن چېغىڭدىلا ئۇلار ئاندىن سەندىن ھالقىپ كېتەلەيدۇ ، تەرەققىيات دېگەن مانا شۇنىڭدىن كېلىپ چىقىدۇ . بالىلار ساڭا ، ئۆگەنگەن ئىلىم - پەن بىلىملىرىگە ، ئۆزىگە ئىشەنسۇن . ئۇلار كەلگۈسىمىزنىڭ تۈۋرۈكىگە ۋە ياراملىق ئىزباسارلىرىغا ئايلانسۇن . پەرزەنتلىرىمىز زېرەك ، ئەقىللىق ، جاسارەتلىك . كەم نەرسە شۇكى ، ئۇلار كۆڭۈلدىكىدەك تەربىيىلىنىش پۇرستىدىن مەھرۇم بولۇپ قېلىۋاتىدۇ ، ئۇلارنىڭ ئەقىل بۇلىقى ياخشى ئېچىلمايۋاتىدۇ ، ئادەمىيلىك بۇيۇك ئىقتىدارى تولۇق جارى بولمايۋاتىدۇ . بىلىمىڭ ئادەم ئاجايىپ بۇيۇك مۆجىزە ، ئۇنىڭدا تەڭداشسىز يوشۇرۇن سېھرىي كۈچ مۇجەسسەم . ئوقۇتقۇچى دېگىنىڭ ۋەزىپىسى مانا شۇ ئەقىل بۇلىقىنى ئېچىش ، ئەقىل بۇلىقىدىن ئۇتۇملۇك پايدىلىنىش ئۈچۈن ئاساس سېلىش . بۇ ۋەزىپە ھەرگىزمۇ شەكىلۋازلىق ، ئۆلۈك ، قاتمال ئوقۇتۇش ئۇسۇلى بىلەن ئورۇندىلىدىغان ئىش ئەمەس بالام ، ئوقۇتقۇچى دېگەن ئوقۇغۇچىلارنىڭ قەلبىگە سىڭىپ كىرىشى ، ئۇلارغا تۇرمۇشنى ، ھاياتنى ھەر تەرەپتىن چۈشىنىش ئىمكانىيىتىنى بېرىشى ، ئۇلارنىڭ ياشاش قابىلىيىتىنى ئاشۇرۇشى كېرەك . دەرسلىكتىكى ھەربىر مەسىلە پەقەت

ھاياتتىكى بىرەر تامچە ، ئوقۇتۇشتىكى مەقسەت دەرسلىكتىكى نەرسىنى ئۆلۈكلا قويۇپ قويۇش ئەمەس ، بەلكى شۇ تامچە ئارقىلىق بالىلارنىڭ تەسەۋۋۇرىنى ھايات دېگىزىغا باشلاپ كىرىش ، ئۇنى ھاياتنىڭ قانۇنىيىتىنى بىلىشنىڭ پەقەت بىر يېپ ئۇچى قىلىش كېرەك . چۈنكى ، ئوقۇتقۇچى ئوقۇغۇچىلارغا فورما بولۇپ قالغان قاتمال پرىنسىپلار ، رامكا بولۇپ قالغان كونا نەزەريىلەرنى قارىغۇلارچە يادلاتسا ، ئۇنى تەكرار - تەكرار دېگۈزۈپ ، كىتابىي ئىبارىلەر چېگرىسىغا يەتكىزىپ قويسا بولمايدۇ ، بەلكى ئۇلارنى ھېكىملىق يارىتىشقا ، پىكىر قىلىشقا ، قانائەتسىزلىككە ئۆگىتىش كېرەك . چۈنكى ، ئادەمنىڭ ئۆلۈغلۇقىمۇ ئۇنىڭ پىكىر قىلىشىدىن ، ھەرگىزمۇ تۇتى قۇشتەك نېمىنى ئۆگەتسە شۇنى قايتا - قايتا تەكرارلاۋېرىش ئەمەس . پىداكارلىكنىڭ ئۆز ئالدىغا قويغان ۋەزىپىسىمۇ ئوقۇتۇش ئارقىلىق بىرى ياشاشنى ئۆگىتىش بولسا ، يەنە بىرى ، پىكىر قىلىشنى ئۆگىتىش ئەمەسمۇ ؟ بىلىشنىڭ ئۆز ئالدىغا قويغان تۈپ ۋەزىپىسى — بۇ دۇنيانى ئۆز كۆزى بىلەن كۆرۈش ، ئۆز ھېسسىياتى ۋە چۈشەنچىسى بويىچە باھالاش ، ئۆز مەقسەت ، نىشانىغا ئۈيغۇنلاشتۇرۇپ ئۆزىگە بويسۇندۇرۇش . تەگەر سەن ھەممە ئوقۇغۇچىلاردىن بىرلا نەرسىنى ئەينەن ۋە بىر خىل چۈشىنىشنى ، بىرلا نەرسىنى دېيىشنى ، بىرلا نەرسىنى تەكرارلاشنى تەلەپ قىلساڭ ، ئۇنداقتا مائارىپ نېمىگە تايىنىپ تەرەققىياتىنىڭ ئۈلۈغ پىشاڭى بولۇشتىن ئىبارەت قۇدرەتلىك كۈچىنى جارى قىلدۇرالايدۇ ؟ «نەرسىلەرنىڭ قانداق بولۇش لازىملىقىنى بىلىش ئەقەللىي ئادەملەرگە خاس ، نەرسىلەرنىڭ ھەقىقەتەن قانداقلىقىنى بىلىش تەجرىبىلىك ئادەملەرگە خاس ، نەرسىلەرنى يەنىمۇ تاكامۇللاشتۇرغان ھالدا بىلىش بۈيۈك ئادەملەرگە خاستۇر » (دىدرو) . شۇڭا ، ئوقۇتقۇچى بولغان ئادەم

ئۆزى نېمىدېگەن بولسا شۇنىلا ٪ 100 دەپ بېرەلمىگەن ئوقۇغۇچىلاردىن ئەمەس ، بەلكى سەندىن ۋە سۆزلىرىڭدىن ئېۋەن تاپالىغان ۋە قويۇۋاتقان پىكرى خاتا بولسىمۇ ، قارشى پىكىر قويۇشقا جۈرئەت قىلالىغان ئوقۇغۇچىدىن ئۈمىد كۈتسە بولىدۇ. ھەقىقىي شاگىرت دېگەن كونكرېت نەرسىلەر ئارقىلىق مەۋھۇم نەرسىلەرنىڭ ماھىيىتىنى ئىگىلىيەلەيدۇ ، شۇنداق قىلىپ ئۇ سەندىن ھالقىيالايدۇ.

بالام ، مەكتەپ بالىلارنىڭ جەننىتى بولۇشى كېرەككىي ، ئۆزۈڭنىڭ ئىقتىدارسىزلىقى ، زالىملىقى بىلەن ئۇنى دوزاخقا ئايلاندۇرۇپ قويۇشۇڭ مۇمكىن. سەن ھەقىقىي پىداگوگىكا ئايلىنالىساڭ بالىلار سېنىڭ ئەتراپىڭدا پەرۋانەدەك ئايلىنىدۇ. سەن شامدەك ئۆلۈرنىڭ سەبىي قەلبىنى يورۇتسەن. زالىم بولساڭ بالىلارنىڭ قەلبىنى يارا قىلىسەن ، ۋاقتىنىمۇ ئالىسەن. شۇڭا ، سەن ھەربىر سائەتلىك دەرسىڭە بالىلارنى يېڭى بىر ھايات بولىنى تاپقاندەك ھېسسىياتقا كەلتۈرۈشۈڭ كېرەك. ئۆلار بىلىدىن قېچىۋاتقانلىقىنى ھېس قىلىساڭ ، ئۆزۈڭنىڭ ئوقۇتقۇچىلىقتا مۇناسىپ كەلمەيدىغانلىقىنى ئېتىراپ قىل. بالىلارنىڭ بىر سائەتلىك دەرسىگە سەل قارىساڭ ، 40 نەپەر ئوقۇغۇچىنىڭ 40 سائەتلىك ۋاقتىغا خىيانەت قىلغان بولىسەن. ئۇلارغا ۋاقىتنى قەدىرلەشنى تەۋسىيە قىلىپ ، ئۆزۈڭ ئەمەل قىلمىساڭ ، بالىلار ساڭا قانداقمۇ ئىشەنسۇن؟ سەن ئوقۇغۇچىلاردىن قانداق تاۋەم بولۇشنى ئۈمىد قىلساڭ ، ئۆزۈڭگە ھەم شۇنداق تەلەپنى قويۇشۇڭ ۋە شۇنداق قىلىشىڭ كېرەك. سەن تەلەپچان بول ، ھەرگىز زالىم بولما. ئوقۇغۇچىلارغا تەرکىنلىك بەرمىگەن ، ئۆز پىكرىنى يورغىلىتىپ ئوقۇغۇچىلارغا پىكىر قىلىش ، ئۆز چۈشەنچىسىنى قويۇپ بېقىشقا پۇرسەت بەرمىگەن ئوقۇتقۇچى زالىم ئوقۇتقۇچى ھېسابلىنىدۇ. سەن

ئوقۇغۇچىلارنى ھەرگىز سەت سۆزلەر بىلەن تىللىما، ئۇرما، «دۆت، گالۋاڭ» دېگەندەك سۆزلەر بىلەن ئۇلارنى ھاقارەتلىمە، يۇ ئىشلار دەل ئۆزۈڭنىڭ دۆتلۇكىنى، نابابىلىقىڭنى ئاشكارىلاپ قويىدۇ. بالىلار ھەرگىز دۆت ئەمەس، شۇڭا بىلدۈرەلمەسلىكنى ئۆزۈڭنىڭ تەجرىبىسىزلىكىدىن ۋە ھەقىقىي پىداگوگىكا ئايلىنالمىغانلىقىڭدىن كۆرسەڭ بولىدۇ، سەن ئۇلارغا دەرس سۆزلەۋاتقان چاغدا ھەرقانداق ئۇسۇل سەنئەتكارىدىنمۇ ئارتۇق ئەركىن، ھەرىكەتچان ۋە جانلىق بول. ھېچبولمىغاندا ئۆزۈڭ ئوقۇۋاتقان دەرسىنىڭ روھىي ماھىيىتىنى تولۇق، ئەتراپلىق چۈشىنىپ سۆزلە. ھەرگىز ئۆلۈكلا كونسپېكتا، كىتابىي ئىبارىلەرگە باغلىنىپ قالما. سېنىڭ بىلىدىغانلىرىڭ قانچىلىك بولسا، ئوقۇغۇچىلارغا بېرىدىغان نەپمۇ، ئۇلار ئالدىدىكى ھۆرمەتكىمۇ شۇنچىلىك بولىدۇ. ئۆزۈڭ قانچىلىك كۆپ نەرسىلەرنى بىلگەن بولساڭ، شۇنچىلىك ئەركىن ۋە تەلەپچان بولالايسەن. بالام، پىداگوگىكىدا ئوقۇتىشىڭ ئاساسىي مەسىلە نېمىنى ئوقۇش ئەمەس، قانداق ئوقۇتۇش. بالام، مۇستەقىل پىكىرنى ئويغىتالمىغان، پىكىر ئەركىنلىكىگە ھۆرمەت قىلىنمىغان جايدا مائارىپ تەرەققىياتىڭ پىتاكى بولۇش رولىنى يوقىتىدۇ. سېنىڭ بىر سائەتلىك دەرسىڭنى ئاڭلىغان ئوقۇغۇچى سەن چىقىرىپ بەرگەن ئىككى سوئالنىڭ جاۋابىنى كىتابتىن تېپىپ جاۋاب بەرسە، ئۇلارغا شۇنىڭغا مۇناسىۋەتلىك باشقا ھايات بىلىملىرىنى ۋە قانۇنىيەتلىرىنى تەسەۋۋۇر قىلىش ئىمكانىيىتى بېرىلمىسە، ئۇ ئوقۇغۇچى قاپقا قاچىلاپ قويۇلغان ئايىغىلاردىن قانداق پەرقلەنسۇن؟ بالام، مەن ساڭا ھەممىلا نەرسىنى بىلىشىڭ كېرەك ئىدى، دېگەن تەلەپنى قويالمايمەن، ئەڭ مۇھىمى ئۆزۈڭ ئۆتۈۋاتقان دەرسىڭ ھەربىر مەزمۇنىنى ناھايىتى روشەن بىلىشىڭ شەرت.

بالام، هازىر ساپا مائارىپى تەكتىلىنىۋاتىدۇ ، بۇنىڭدىكى توپ مەقسەت ئۆلادلارنى ئۆز ئەقلىي ئىقتىدارىدىن ئەڭ ئۈنۈملۈك دەرىجىدە پايدىلىنىش ، ئۆزىدە تەبىئىي مەۋجۇت بولغان ئىنسانىي ئىقتىدارنى ئىمكانقەدەر تولۇق جارى قىلدۇرۇش ئىمكانىيىتىگە ئىگە قىلىش . بۇنىڭدىكى ئالدىنقى شەرت ئوقۇتقۇچىلارنىڭ ياپاسىنى يۇقىرى كۆتۈرۈش بىلىشىڭ كېرەككى ، ئوقۇتۇشتىكى مەقسەت پەقەت دەرسلىك مەزمۇنىغا ئاساسەن ئىمتىھاندىن ئۆتكۈزۈشلا ئەمەس ، بەلكى جەمئىيەتنىڭ ئىمتىھاندىن ئۆتەلەيدىغان ئادەم قىلىپ تەربىيىلەش ، شۇڭا ، سەن نېمىدېگەن بولساڭ ، تۇتى قۇشتەك شۇنىلا يادلاپ بەرگەن ئوقۇغۇچىلارغا ئەمەس ، بەلكى سېنىڭ دەرسىڭدىن ئېۋەن تاپالىغان ، ھەتتا ناموۋاپىق تەرەپلەرگە دادىل ماڑشى تۇرالايدىغان ، خاتا بولسىمۇ ئۆزىنىڭ پىكرىنى قويۇشقا جۈرئەت قىلالىغان ئوقۇغۇچىلارغا كۆپرەك كۆڭۈل بۆلگىن . ئوقۇتقۇچى دېگەن شەكىلۋازلىق قىلىسا ، نومۇرغىلا قارىغۇلارچە چوقۇنسا بولمايدۇ ، ئەڭ مۇھىمى ئەقلىنى ھۆرمەتلەشنى بىلگىن .

بالام ، مائارىپنىڭ مۇقەددەس ۋەزىپىلىرىنى ئادەمنىڭ تاكامۇللاشتۇرۇشتۇر . ئىنسانىي تاكامۇللۇقنىڭ تۆچقۇچى ئەقىل بولىقىنى ئېچىش . ئادەم بارلىق مەۋجۇداتلاردىن ئەقىل مۇقەددەسلىكى بىلەنلا ئۈستۈن تۇرىدۇ . ئەقىل ئورگىنى «دۇنيادىكى ئەڭ چىرايلىق گۈل» (ماركس) . بۇ خاسىيەتلىك گۈلنى ئېچىلدۇرماي نابۇت قىلىۋېتىشتىنمۇ ئارتۇق مەھرۇملۇق بولمايدۇ . «ئەقىل قەيەردە بولسا ، ئۇلۇغلۇق شۇ يەردە بولىدۇ» ، ئەقىل ئىدراك ۋە بىلىم قەيەردە كامال تاپسا شۇ يەردە ئۇلۇغ مۇۋەپپەقىيەت تۇر چاچىدۇ ، ئۇيغۇر خەلقى ئەقلىنىڭ ، باتۇر ، جاسارەتلىك خەلق . ئۇيغۇر مائارىپىنىڭ تارىخىي تاساسى تىنتايىن كۆچلۈك ، بالام . ئۇيغۇر مائارىپى

دۇنياغا داڭلىق نۇرغۇن ئۇلۇغ ئالىملارنى يېتىشتۈرۈپ چىققان. شۇنىڭ ئۈچۈنمۇ ئۇيغۇرلارنىڭ دۇنيا مەدەنىيىتى مۇنبىرىدە مۇتەۋەر ئورۇن ئالغان چاغلىرى بولغانىدى. ھازىر ئۇيغۇرلار نېمە ئۈچۈن دۇنيا مەدەنىيىتى سەھنىسىدە بىرەر كىشىلىك ئورۇن تۇتۇش سالاھىيىتىدىن مەھرۇم بولۇپ قالدى؟ خەلقىمىز نېمە ئۈچۈن نادانلىق قاباھىتىنىڭ چاڭگىلىدىن قۇتۇلالمىدى؟ بۇنىڭ تۈرلۈك تارىخىي ۋە ئىجتىمائىي سەۋەبلىرى بولسىمۇ، ئەڭ مۇھىمى تەربىيىلىنىشىمىز يېتەرسىز بولۇپ قالدى. شۇنىڭ ئۈچۈنمۇ نۇرغۇن ئەۋلادلار ئۆزىنىڭ ھەقىقىي ئادىمىيلىك قابىلىيىتىنى جارى قىلىش پۈرسىتىدىن مەھرۇم ھالەتتە ياشىماقتا. ئۇلارنىڭ ھەرىكەت - پائالىيەتلىرى ئۆمۈچۈكنىڭ ھەرىكىتىدەك ئاددىي ۋە تەكرارلىقتىن خالىي بولالمايۋاتىدۇ، پۈتۈن ھاياتى ئەپلەپ - سەپلەپ قورساق تويغۇزۇش بىلەن ئۆتۈۋاتىدۇ، بۇنىڭدىنمۇ ئارتۇق مەھرۇملۇق بولامدۇ؟

بالام، 21 - ئەسىردە ئىنسانلار ئارىسىدىكى رىقابەت تېخىمۇ ئۆتكۈرلىشىدۇ، ئەقلىي كۈچ سېلىشتۇرمىسىدا ناھايىتى زور ئۆزگىرىشلەر بولىدۇ. ئىنسانلارنىڭ تەبىئەت ئۈستىدىكى ھۆكۈمرانلىقى زور دەرىجىدە كېڭىيىدۇ، ماۋارىپ ئىنسانلارنىڭ بۇيۇكلۇكىنى تېخىمۇ نامايان قىلىدۇ، مىللەتنىڭ كېلەچىكى، تەقدىرى، گۈللىنىشى ياكى زاۋاللىققا يۈزلىنىشى يەنىلا ماۋارىپنىڭ ئۇنتۇرسال ئىقتىدارىغا باغلىق بولىدۇ. 21 - ئەسىردىكى رىقابەت يەنىلا ئەقلىنىڭ رىقابىتى، ئىنسانلار ساپاسىنىڭ سېلىشتۇرمىسى يەنىلا ئەقىل ساپاسىغا تىرىلىدۇ. شۇڭا، 21 - ئەسىرنى، مىللەتنىڭ كېلەچىكىنى قولدىن بەرمەسلىك، مىللەتنىڭ ياشاش ئىقتىدارىنى يۇقىرى كۆتۈرۈش ئۈچۈن ئۆز بۇرچۇڭنى ھەقىقىي ئادا قىلغىن، شۇندىلا سەن ھەقىقىي مەنىدىكى ۋەتەنپەرۋەر بولالايسەن. ئەۋلادلارغا،

ۋىجدانىڭغا ، كەسىپكە ، نەتىجىدە كېلەچەككە يۈز كېلەلەيسەن .
ئەي بوۋا ، مەن ئۆزۈمدىن ئۈيلىۋاتىمەن . ھەقىقەتەن مەندىن بىلىم تەشنالىقىنى قاندۇرۇپ ، ياشاش ئېقتىدارىنى ئۆستۈرۈپ ، ھازىرقى رىقابەت دۇنياسىدا ئۆزىنىڭ بىر كىشىلىك رولىنى جارى قىلدۇرۇشنى كۈتۈۋاتقان ئەقىللىق ، چېچەن ، ئۈمىد ۋە ئىشەنچ بىلەن تەلمۈرۈپ تۇرغان ئوقۇغۇچىلار ئالدىدا ئۆزۈمنىڭ قانچىلىك ئېقتىدارسىز ئىكەنلىكىمنى ھېس قىلماقتىمەن . مەن ئۆز مەسئۇلىيىتىمنىڭ ھۆددىسىدىن تولۇق چىقالمايۋاتقانلىقىمنى ، ئۇلارنىڭ ئىشەنچىنى ئاقلىيالمايۋاتقانلىقىمدىن ئۆكۈنۈش ئىچىدە ئۆرتەنمەكتىمەن . ئوقۇغۇچىلارنى ئالداش ھەقىقەتەن كەچۈرگىلى بولمايدىغان جىنايەت ئىكەن . بۇ خىزمەتتە بىر قەدەم خاتا بېسىلسا ، مەڭگۈ ئورنىنى تولدۇرۇۋالغىلى بولمايدىكەن .

ئەي قەدىرلىك بوۋا ، بىزگە ئوقۇتقۇچىنىڭ ئۇلۇغلۇقى ۋە ئۇنىڭ مەجبۇرىيىتى توغرىسىدا قىممەتلىك تەۋسىيىلەرنى قىلدىڭىز . بىراق ، ئادەمنىڭ مەكتەپتىكى ھاياتى بىر مەزگىللىك بولىدىكەن . بىزگە مەڭگۈلۈك ئۇستازلىق رولىنى ئويناپ ئىلىم چوققىسىغا ئېلىپ چىقىدىغان يەنە بىر ۋاستە بولسا ، شۇنىڭدىن ئۈچۈر بەرسىڭىز ئىكەن .

ئەي ئوغلۇم ، ئوقۇتقۇچىدىن قالسا ، ساڭا مەڭگۈلۈك بىلىمنى ھاياتىڭ بىلەن كىتاب بېرىدۇ . بۇ ھەقتىكى بىلىمگە موھتاج بولساڭ ، تۆۋەندىكى بابتىن نېسىۋەڭنى ئالغىن .

ئون تۆتىنچى باب

كىتابنىڭ ھېكمىتى توغرىسىدا

ئەي ئوغۇل ، سەن يېزىق بىلگەنىكەنسەن ، ئەمدى ئۇنىڭدىن پايدىلىنىپ كىتاب دۇنياسىغا كىرگىن . كىتاب دېگەن بەك ئۇلۇغ نەرسە . ئۇ مەنىۋى نازۇنېمەتلەر بىلەن تولغان سېھرلىك «ئېچىلىڭ داستىخان» دۇر . سەن كىتابنىڭ قىممىتىنى ۋە ئۇنىڭ ساڭا ئاتا قىلىدىغان ساخاۋىتىنى قانچىلىك ھېس قىلدىڭ؟ كىتابنىڭ بارلىققا كېلىشى ئىنسانلارنىڭ ئەقىل بايلىقلىرىنىڭ مەگگۈلۈك مىراس قېلىشىنى زور دەرىجىدە ئالغا سىلجىتقان ، ئۇ ئىنسانىيەتنىڭ تارىخى ، مەدەنىيىتى ۋە ئىلىم - پەن مۇۋەپپەقىيەتلىرىنى يورۇتۇپ بەرگۈچى جاھانىمۇ ، كىتاب ئىنسانلارنىڭ بىلىش ئەتىجىلىرىنى ، ئەقىل جەۋھەرلىرىنى يورۇتقۇچى مەشئەل سۈپىتىدە ئۆتمۈشنى بۈگۈنگە ، بۈگۈننى كېلەچەككە تۇتاشتۇرىدىغان قۇدرەتلىك كۆۋرۈك بولدى . ئەگەر قەدىمكىلەر كىتابقا پۈتۈپ قويمىغان بولسا ، بىز ئىنسانىيەتنىڭ بېسىپ ئۆتكەن تارىخى ۋە مەدەنىيەت مۇساپىسىنى قانداق بىلەلەيتتۇق؟

2699 پۈتۈپ قويمىغان بولسا ئالىم ھېكىم ،
نۇر ۇنقىنى بىزدىن ئېيتار ئىدى كىم؟

2700 يازۇ بولمسا ئەردى ئىنسان ئارا
دېيىلگەن سۆزگە كىم پۇتەتتى ، قارا!

كىتاب ئىنسانلار ھايات مۇساپىسىدە دۈچ كەلگەن قاراڭغۇلۇقلىرىنى يورۇتقۇچى چىراغ ، يۇقىرى ئۆرلەش يولىدىكى شوتا ، ئەقىل - پاراسىتى ئۈچۈن ئاچقۇچ ، بىلىم قۇرۇلمىسى ئۈچۈن چەكسىز خەزىنە بولدى . بىلىشكە كىرەككى ، تارىختا بارلىققا كەلگەن ھەرقانداق بىر ئالىم كىتابقا تايانماي تۇرۇپ مۇۋەپپەقىيەت قازىنالمغان ئەمەس . چۈنكى ، كىتاب ھەقىقەت دۆلىتىگە كىرىشنىڭ يول خېتى ، ئۇ ھەم ئىنسانلار بىلىش نەتىجىلىرىنىڭ ئەڭ ئۇلۇغ تەرجىمھالى . شۇڭا ، يەرشارىدا ساقلىنىۋاتقان ھەرقانداق قىممەتلىك خەزىنە كىتاب ئارقىلىق ساقلىنىۋاتقان بىلىم خەزىنىسىدىن قىممەتلىك بولالمايدۇ . نۇرغۇن ئوردا - سارايلار ۋەيران بولدى ، بىراق كىتاب خەزىنىسى ھەرگىزمۇ ئۆزىنىڭ قىممىتىنى يوقاتقىنى يوق .

ئەي ئوغۇل ، سەن كىتاب ئارقىلىق دۇنيانى چۈشىنەلەيسەن ، ئادەملەرنى چۈشىنىش ئۈچۈن يول ئاچالايسەن ، ياشاشنى ئۆگىنەلەيسەن ، تەپەككۇرىڭنى چىنىقتۇرالايسەن . كىتابتىن مەھرۇم بولساڭ ، تەپەككۇر قۇۋۋىتىڭ دات باغلاپ گاللىشىپ ماڭىدۇ . شۇنىڭ بىلەن مەسىلىلەرنى كۆزىتىش ، مۇلاھىزە قىلىش ، شەيئىلەرگە باھا بېرىش ئىقتىدارىڭ ئەڭ تۆۋەن ئورۇندا تېخىرقاپ ئۆتىدۇ ، مۇستەقىل پىكىر قىلىش ئىقتىدارىدىن مەھرۇم بولسەن ، نەتىجىدە باشقىلار نېمىدېسە ، «ھە شۇنداق» ، «ماقۇل» دىن باشقىنى بىلمەيدىغان ياغاچ قونچاققا ياكى تۇتى قۇشقا ئايلىنىپ قالسەن .

ئوغلۇم ، ياخشى بىر كىتاب ئوقۇساڭ ، ئەڭ گۈزەل ،

ياسداق بىر شەھەرنى ساياھەت قىلغاندىنمۇ ئارتۇقراق ھۇزۇرغا چۆمىسەن ، تەپەككۇرۇڭ خۇش ناۋالىق ، ئىللىق ھاۋالىق باغقا كىرىپ قالغاندەك يايراپ كېتىدۇ . دۇنيادا ھېچقانداق بىر ساياھەتچى كىتاب سەير قىلدۇرغاندەك دۇنيانى ئەمەلىيەتتە سەير قىلالىشى مۇمكىن ئەمەس . كىتاب بىزنى روھىي دۇنيانىڭ مەنزىرىسىنى ، ئەقىل خەزىنىسىدىكى جاۋاھىراتلارنى سەيلە - ساياھەت قىلدۇرىدىغان تەپەككۇر كىمىسى ، بۇ مەنىدە كىتاب تەپەككۇر ۋاڭنىڭ ، ئەقلىڭنىڭ ئۇزۇقى بالام . چۈنكى ، ئۇ سېنى بۇرۇقتۇرمىلىقتىن تاشقى دۇنياغا ئېلىپ چىقىپ ساياھەت قىلدۇرىدىغان ئۇچقۇر كىمە . ئۇ سېنى باشقىلارنىڭ قەلب دۇنياسىغا باشلاپ كىرىشكە قابىل ، قەدىمكى دۇنياغا باشلاپ بېرىپ دانالار بىلەن ئۇچراشتۇرالايدۇ ، كەلگۈسى توغرىسىدىمۇ ئاجايىپ تەسەۋۋۇرلارغا يېتەكلەيدۇ . كىتاب قەلبىڭنى ئالىيجاناب قەلبلەرگە تۇتاشتۇرۇپ ، ئۈمىدسىزلىك ئازگىلىدىن تارتىپ چىقىشقا قابىل . سەن ئۆزۈڭنى بۇ كەڭرى دۇنيادا بىچارە ۋە غېرىب ھېس قىلغاندا ، ئازاب كېچىكلىرىدە ئۇزگەن چاغلىرىڭدا ساڭا مەنىۋى ئوزۇق ۋە ئىشەنچ ئاتا قىلىدۇ ، كەيىياتىڭنى تۇراقلاشتۇرىدۇ ۋە ساغلاملاشتۇرىدۇ . روھىڭنى ئۇرغۇتىدۇ ، سەن ئېغىر كۈنلەرگە قالغاندا ساڭا سىرداش ، مەسلەكداش ۋە يولداش بولالايدۇ ، زېرىكىشلىك تۇرمۇشقا كىتاب ئارقىلىقلا ئەڭ ياخشى خاتىمە بېرەلەيسەن .

كىتاب سەن ئۈچۈن مەڭگۈلۈك ئۇستاز ، ئۇ ئەقىللىق ، ئىقتىدارلىق ، يىراقنى كۆرەر ، ئۆز دەۋرىنىڭ ئالدىدا تۇرىدىغان ئۇلۇغلارنىڭ ئەقىل مۇلكى . كىتاب بەرگەن بىلىملەرنى ئەڭ ياراملىق ئۇستازلارمۇ بېرىپ بولالماسلىقى مۇمكىن .

كىتابنىڭ خاسىيىتىنى سۆزلىسەم ، نەچچە كىتاب يېزىپمۇ

تەرىپلەپ بېرەلمەسلىكىم مۇمكىن ، بولمىسا سەن جەمئىيەتنى كىتاب ، ئوقۇش - ئۆگىنىش بولمىغان ھالەتتە تەسەۋۋۇر قىلىپ باققىن ، ئىنسانىيەت دەرھال ئىپتىدائىي دەۋرگە قايتىدۇ . سەن كىتاب ئوقۇيدىغان ، كىتابتىن ئوزۇق ئالغان ئادەملەرنىڭ سۆزىگە ، تىلىدىكى مەنگە سەپسېلىپ باققىن ، ئۇلار ئۆمرىدە كىتاب دېگەن نەرسە يىلەن ئۇچرىشىپ باقمىغان ، كىتابتىن ئىگە بولۇشقا تېگىشلىك نەسىۋىسىدىن قۇرۇق قالغان ئادەمنىڭ پىكرىنى ، گەپ - سۆزىنى سېلىشتۇرۇپ باققىن ، بۇنىڭدىن كىتابنىڭ ئىنسانىيەتنى مەدەنىيەتلىك ئادەمگە ئايلاندۇرغان خاسىيەتلىك ئەكۈشتەر ئىكەنلىكىنى ھېس قىلالايسەن ، بىرەر ئادەمنىڭ ، ھەربىر جەمئىيەتنىڭ مەدەنىيەت ئاتموسفېراسىنى ئۆلچەيدىغان ئۆلچەمۇ ئۇ ئادەمنىڭ قانداق كىتابلارنى ئوقۇۋاتقانلىقى ، قانچىلىك كىتاب ئوقۇغانلىقى بىلەن ئۆلچىنىدۇ . ئەتراپىڭغا قارا ، تۆپىدا ئولتۇرۇپ قارتا ئويناۋاتقان ، كۈن بويى تاشنى تاشقا سوقۇپ بىرلىيانت ئويناۋاتقان ، كۈنلىرىنى قاۋاقخانىدا ئۆتكۈزۈۋاتقان زامانداشلىرىڭدىن ئىنتايىن ئالغىسەن . ئۇلار كىتابتىن ئىبارەت بۇ سېھىر دۇنياسىنى سەيرى قىلىشنىڭ قانچىلىك لەززەتلىك ۋە مەنىلىك ئىكەنلىكىنى بىلگەن بولسا ئىدى ، ئەھمىيەتسىز ، مەنسىز ئۆتكۈزۈۋاتقان ياشلىق ھاياتى ئۈچۈن ئېچىنىپ تاشقا ئۇرغان بولاتتى . كىتاب دۇنياسىدا تۇرۇپ ، ساۋاتلىق تۇرۇپ كىتاب ئوقۇمايدىغان ئادەم ، ئېتى تۇرۇپ مىنمەي پىيادە قالغان يولۇچىغا ئوخشايدۇ . دېمەك ، كىتاب ئوقۇمايدىغان ئادەم خەت تونۇسىمۇ ساۋاتسىز ، ئەقىل جەھەتتە تولىمۇ بىچارە ئادەمدۇر .

ئەي ئوغۇل ، كىتاب ئوقۇيلا يېزىلىپ قالمىدىغان نەرسە ئەمەس ، بىلسەڭ ، كىتاب قەلەمدىن تۆكۈلگەن سىياھ ئەمەس ،

ئۇ دانىشمەنلەرنىڭ ۋۇجۇدىدىن تۆكۈلگەن قان بىلەن ئىنسانىيەتكە سوۋغات قىلغان جاندىن پۈتىدۇ . ئۇنىڭغا قانچە - قانچىلىغان مۇشەققەتلىك كۈنلەر ، قانچە - قانچە ئۇيقۇسىز تۈنلەر سەرپ قىلىنىدۇ . نۇرغۇن ئەقىل ۋە زېھنىي كۈچ سەرپ بولىدۇ . ئۇ ئۇمىد ، ئىشەنچ بىلەن يۇغۇرۇلىدۇ ، كىتاب يازغان ئاقىللار نېمىدېگەن كەڭ قورساق ، نېمىدېگەن سېخىي ۋە ئالىيجانابانا ئىنسانلار - ھە! ئۇلار پۈتۈن ئۆمرىنى سەرپ قىلىپ توپلىغان بىلىم بايلىقلىرىنى ، ئەقىل - پاراسىتىدىن ھاسىل بولغان چۈشەنچىلىرىنى ، بىلىش ئەتىجىلىرىنى ، تەجرىبە - ساۋاقلىرىنى قەتئىي ئىككىلەنمەي جەمئىيەتكە سوۋغا قىلىدۇ ، بىز ئۇنى ئوقۇپ قويۇشقىمۇ قادىر بولالمىساق تولىمۇ ئېچىنىشلىق ھال ئەمەسمۇ ؟

ئەي ئوغۇل ، ھەربىر قەدەمنى مەقسەتسىز ، نىشانسىز ئالسا مەنزىلىڭگە يېتىپ بارالمايدىغانلىقىڭغا ئوخشاش ، كىتابنىمۇ مەقسەتلىك ، نىشانلىق ئوقۇمىساڭ ، تاللاپ ياخشىنى ، ئۆزۈڭگە لازىملىقىنى ئوقۇمىساڭ ، ئۇ ساڭا كۆپ نەپ بەرمەيدۇ . كىتابنى تاللاپ كۆرۈشنى بىلىشىمۇ مۇھىم بىر قابىلىيەت . يېزىلغانلىقى كىتابنىڭ ھەممىسى ياخشى ، ساغلام ، ساڭا ھاياتىي كۈچ ئاتا قىلىدىغان بولۇۋەرمەيدۇ ، ئۇنىڭ ياخشىسىمۇ ۋە يامىنىمۇ بولىدۇ ، ئىجابىي رول ئوينايدىغانلىرىمۇ ۋە سەلبىي رول ئوينايدىغانلىرىمۇ ، قىممەتلىكمۇ ۋە قىممەتسىزىمۇ بولىدۇ . ئۇنىڭ ئۈستىگە ئەشرەدىن چىقىۋاتقان كىتابلارنىڭ ھەممىسىنى ئوقۇپ بولالمايسەن . ئىقتىسادىي ئەھۋالىڭمۇ ، ۋاقتىڭمۇ ھەرگىز بۇنىڭغا يار بەرمەيدۇ . شۇڭا ، بىلىم ئۈزلۈكسىز يېڭىلىنىۋاتقان بۈگۈنكى كۈندە كىتاب ئوقۇش مۇنداق ئۇچ خىل خىرىسقا دۇچ كېلىدۇ : بىرىنچى ، چەكسىز كىتاب دۇنياسىنىڭ چەكلىك ۋاقىتقا بولغان خىرىسى ؛ ئىككىنچىسى ، گېيئومېترىك

پروگرېسسىيە بويىچە كۆپىيىۋاتقان ئۇچۇرنىڭ كىشىلەرنىڭ قوبۇل قىلىش ئىقتىدارىغا بولغان خىرىسى ؛ ئۇچىنچى ، ئۇزلۇكسىز كۆپىيىۋاتقان يېڭى بىلىملەرنىڭ كىشىلەرنىڭ چۈشىنىش ئىقتىدارىغا بولغان خىرىسى . شۇڭا ، ناچار كىتابلار ئۇچۇن پۇلۇڭنى بۇزما ، ۋاقتىڭنىمۇ زايا قىلما ، يامان كىتابلارنى ئاز ئوقۇساڭمۇ ئاز ھېسابلانمايدۇ ، ياخشى كىتابلارنى ھەرقانچە كۆپ ئوقۇساڭمۇ كۆپلۈك قىلمايدۇ . يامان كىتاب شېكەر يالتىلىغان زەھەرگە ئوخشاش ئاستا - ئاستا سېنى چىرىتىپ نابۇت قىلىۋېتىدۇ ؛ دۇنيا قارىشىڭنى ، ئەقىدەڭنى ، ۋىجدانىڭنى بولغايدۇ . بۇ نۇقتىنى ھەرگىز نەزەردىن ساقىت قىلمىغايسەن . سەن ساڭا پۇتۇن ئۆمۇر بويى كىتابلا ئوقۇ دېمەيمەن ، قارىسىغا ئوقۇلغان ئۇ نۇرغۇن كىتاب ساڭا ھاياتىڭدا بەلگىلىك يۆكسەكلىك ھاسىل قىلىشقا تۇرتكە بولالمىسا ، ئۇ ئوقۇغان كىتابلىرىڭنىڭ ساڭا يۇقمىغانلىقىنى ئۇقتۇرىدۇ . بۇ تولىمۇ ئەپسۇسلىنارلىق تېش . سەن تاز ئوقۇساڭمۇ ساز كىتابلارنى ئوقۇ ھەم ئۇ كىتابلارنى پۈختا ، چۈشىنىپ ئوقۇ ، ياخشى كىتابلارنى بىرلا قېتىم ئوقۇش بىلەن تاشلاپ قويما . ئۇنى قايتا - قايتا ئوقۇپ مۇلاھىزە قىلىساڭ ، ھەربىر ئوقۇغىنىڭدا يېڭى بىر تۇيغۇغا كېلىسەن ، ئۇنىڭ سەن ئۈچۈن يەنە بىر يورۇق رۇجەك ئاچقانلىقىنى ھېس قىلىسەن .

ئەي ئوغۇل ، كىتاب دۇنياسىغا كىرىپ ئۇنىڭدىن ئۆزۈڭگە پايدىلىق كىتابلارنى تاللاپ ئوقۇش جەمئىيەت ساڭا ئاتا قىلغان ئاجايىپ بويۇك ھوقۇق ۋە پۇرسەت . بۇ پۇرسەتنى قولدىن بەرگۈلۈك ۋە ئۇ مۇقەددەس ھوقۇقتىن ۋاز كەچكۈلۈك ئەمەس . بۇ سەن ئۈچۈن ناھايىتى چوڭ مەھرۇملۇق ۋە بەختسىزلىك . ئۆيۈڭدە ياخشى كىتابتىن يىگرمە كىتاب بولمىسا ، ئۇ ئۆينى

مەدەنىيەتلىك ئەللەر قەبرىستانلىققا ئوخشىتىدۇ : شۇڭا ، دانىشمەنلەر «كىتابسىز ئۆي — جانسىز تەنگە ئوخشايدۇ» دېگەن . قايسى ئائىلىدە كىتاب ئوقۇلمىسا ، ئۇ مەزمۇنىدىن مۇكەممەل ئائىلە بولۇش شەرتىنى ئورۇندىمىغان ئائىلىدۇر . «كىتاب بولمىغان دۇنيا ھېچقانداق بوستانلىق بولمىغان قۇملۇققا ئوخشايدۇ ، بۇنداق دۇنيادا ئىنسانىنىڭ گەۋدىسى بەلكىم ساقلىنىپ قالار ، لېكىن ئۇنىڭ روھى ھەرگىز سۇغىرىلمايدۇ ، تەربىيىلىنىشى يوق مۇھىتتا ناھايىتى تېزلا قۇرۇپ ئۆلۈپ قالىدۇ» . «دۇنيادا ئەڭ بەختسىز ئادەم ئاشۇ ياخشى كىتابنى ئوقۇپ ئىگە بولۇشقا تېگىشلىك روھنى قانداۋىدىغان ئەزرەتتىن بەھرىمەن بولالمىغان ئادەمدۇر» (بېنت . سېرىف) .

ئەي ئوغۇل ، كىتاب ئوقۇش كەمبەغەللىك ، بايلىقنى ئۆلچەم قىلىدىغان ئىش ئەمەس ، ھېچكىم بۇ تورمۇشتا يېمەي - ئىچمەي ، كىيمەي ياشىمايدۇ . كىتاب سەن سېتىۋالالمايدىغان قىممەت باھالىق ئالىي ماشىنا ئەمەس ۋە ياكى يۇقىرى باھالىق كاستۇم-بۇرۇلكا ئەمەس . سەن بىر ئايدا بىرەر كىتاب سېتىۋالالمىغۇدەك ئەھۋالدىمۇ ئەمەس . ئۆيۈڭدە تىزىۋالغان خرۇستال قاچىلار ، ئالىي سۇپەتلىك گىلەملەر ، بوينۇڭغا تېسىۋالغان ئالتۇن جابدۇقلار ۋە ئۆيۈڭدىكى ھەشەمەتلەرنىڭ قىممىتى ۋاقتى كەلگەندە بىرەر كىتابنىڭ قىممىتىگە ئەرزىمەيدۇ ، ھەربىر ئولتۇرۇشۇڭدا بۇرۇپ - چېچىۋاتقان ، ئىسراپ قىلىۋاتقان ، تۆكۈلۈۋاتقان ئاشۇ ئىستېمالىڭنى ئازراق تىزگىنلىسەڭ ، ئۆيۈڭگە نەچچە كىتاب جازىسى توشقۇدەك كىتاب ئالالايسەنغۇ ؟ نەچچە يۈز يۈەنگە ئالغان خرۇستال قاچاڭ باشقىلارغا كۆز - كۆز قىلىشتىن باشقا ساڭا نېمە قىممەت يارىتىپ بېرەر ؟ ئۇ ئەتە - ئۆگۈن سۇنۇپ كېتىشى مۇمكىنغۇ . كىتابچۇ ، ئۇ ئۆيۈڭگە شۇنچىلىك قىممەتلىك زىننەت

بولالايدۇكى ، ئۇ ئەۋلادتىن ئەۋلادقا قالىدۇ ، لەن ئوقۇمىساڭمۇ بالىلىرىڭ ئوقۇيدۇ ، كىتاب ئوقۇش ، كىتاب يېزىش ئەقىدىمىز دېمۇ ئىنتايىن ساۋابلىق ئىش ئىدىغۇ .

ئەي ئوغۇل ، ھازىرقى دۇنيا بىزنى ھەرقانداق بىر تارىخىي دەۋرىدىكىگە قارىغاندىمۇ ، كىتابقا تولىمۇ ھاجەتمەن قىلدى . ھازىرقى دۇنيانىڭ مەدەنىيەت سەۋىيىسىگە يېتىشتە كىتابتىن باشقا تۈلپار يوق ، بىراق مەن ساڭا شۇنى تەۋسىيە قىلىپ قويايكى ، كىتابقا ھەددىدىن ئارتۇق چوقۇنما . بۇ دېگىنىم ، كىتابقا يېزىلغانلىكى ئەرسىنىڭ ھەممىسىنى قارىغۇلارچە قوبۇل قىلىشۇھرمە ، كىتابنىمۇ ئادەم يازىدۇ ، ئوخشاشمىغان جەمئىيەتكە ، ئوخشاشمىغان مەدەنىيەت قاتلىمىغا ، ئوخشاشمىغان ئەقىدە - ئېتىقادقا ، ئوخشاشمىغان قىممەت قارىشىغا تېگىشلىرىنىڭ كىتابىدىكى مەزمۇنلار ئوخشاش بولمايدۇ . بىرىدە بىر ئەرسىنى قارىلىغان بولسا ، يەنە بىرىدە ئۇنى ماختىشى مۇمكىنغۇ . بۇگۈن ھەقىقەت دەپ قارالغان ئەرسىلەر ئەتە سەپسەتىگە ئايلىنىشى مۇمكىن ، بۇگۈن سەپسەتە ، ئەكسىيەتچى دەپ قارالغان ئىدىيىلەر ئەتە ھەقىقەت بولۇپ قىلىشى مۇمكىن . شۇڭا ، كىتاب ئوقۇغاندا ناھايىتى سەزگۈر بولۇشۇڭ كېرەك . كىتابقا ئىجادىي ، ئىلمىي مۇئامىلە قىلىشنى ئۆگىنىۋالغىن ، ئۆزۈڭدە مۇستەقىل بىر مەۋقە تۇرغۇزۇۋالغىن .

× × ×

بىز كىتاب سۆۋىگۈنى ھەرقانداق سۆۋگۈدىن قىممەتلىك ھېسابلايتىمىز . باشقا سۆۋگىلار كېلىدۇ ، كېتىدۇ ، كىتاب ئەڭگۈلۈك مىراس بولۇپ قالىدۇ . شاھلار ئوچۇن مىڭلاپ قوللار ئۈچۈن سۆۋگىلارنى تۇتقاندى ، قېنى ئۇ سۆۋگىلار ؟ مەن شاھقا «قۇتادغۇبىلىك» ئەسىرىنى سۆۋغا قىلغانىدىم ، ماڭا ئۇ

ئەۋلادتىن ئەۋلادقا داۋاملىشىپ سىلەر ئۈچۈن ئەڭگۈشتەر بولدى ئەمەسمۇ .

112 قىممەتلىك سۆزغات تۈتتى مېڭ ـ مىڭچە قول ،
قۇتادغۇبىلىكتۇز مېنىڭ سۆزغام ئۇل .

113 ئۇلارنىڭ سۆزغاتى كېلەر ھەم كېتەر ،
مېنىڭ بۇ سۆزغاتىم تا مەڭگۈ قالۇر .

114 نەچە يىغسا دۇنيا تۆگەيدۇ يوقاپ ،
قالۇر سۆز پۈتۈلسە ، جاھانغا تاراپ .

سەنمۇ قىممەتلىك كىتابلارنى يېزىپ ئەلگە سۆزغا قىلغىن ، بالام .

ئەي بىزنى كىتاب خەزىنىسگە باشلاپ كىرگۈچى ، كىتابنىڭ خاسىيەتلىك ھېكمىتى بىلەن ۋۇجۇدىمىزغا پۇشايمان دۇتلىرىنى تۈتاشتۇرغان بوۋا ، رەھمەت سىزگە ، ھەقىقەتەن بىز ھازىر كىتاب دۇنياسىدا ياشاۋاتىمىز . كىتاب ئارقىلىق پۈتۈن دۇنيا بىزنىڭ كۆز ئالدىمىزغا كەلدى ، دۇنيانى كىتاب ئارقىلىق چۈشىنىش ، كىتاب ئارقىلىق ئۆزىمىزنىڭ كامالەت دەرىجىسىنى ، مەدەنىيەت جەھەتتىكى ئورنىمىزنى يۇقىرى كۆتۈرۈش ئۈچۈن ئاجايىپ زور ئىمكانىيەتلەر بار . بىرلا قېتىم قولىڭا تويغۇزىدىغان پۇلنى ئېلىپ كىرىپ كىتابخانىلاردىن شۇنداق ياخشى كىتابلارنى سېتىۋېلىشقا بولىدۇ . ھەر كۈنى كۆپلىگەن يېڭى كىتابلارنىڭ چىقىپ تۇرىدىغانلىقىنى ، باشقا ئىشلىرىڭ قانچىلىك دەرىجىدە تەرەققىي قىلىپ كەتكەنلىكىنى تەسەۋۋۇر قىلالمايسىز . بىر

كىتابنى بىر ھەپتە ئىچىدە ئەچچە مىڭ، ئەچچە ئون مىڭ نۇسخا كۆپەيتىپ تارقاتقىلى بولىدۇ، كىتابلارنىڭ تۇرى ۋە ساننىنى ساناپمۇ بولالمايمىز. ئەپسۇسكى، بىزنىڭ خەلقىمىز تېخى كىتابنىڭ ھەقىقىي قىممىتىنى، ئۇنىڭ ئىنسانىيەتنىڭ تەرەققىياتى، ئىستىقبالى بىلەن بولغان مۇناسىۋىتىنى تولۇق چۈشىنىش دەرىجىسىگە يەتمىدى. ئەگەر خەلقىمىزنىڭ 10 % ى كىتابخانىغا كىتاب ئېلىش مەقسىتىدە كىرىدىغان بولسا نېمىدېگەن ياخشى بولاتتى - ھە! ؟ نېمە ئۈچۈن دېسەك، بۇنداق بولۇشنىڭ تۆرلۈك سەۋەبلىرى بار. بىز خۇددى سىلەرگە ئوخشاش مۇشۇ بىر ئەسىر ئىچىدىلا ئۇچ قېتىم يېزىق ئۆزگەرتىۋاق. شۇنىڭ بىلەن نۇرغۇن كىشىلەر ساۋاتسىز قالدى. يەنە بىرى، ھازىر تېلېۋىزور دېگەن بىر جاھاننەما مەيدانغا كەلدى. نۇرغۇن ئادەملەرنىڭ بىكار ۋاقتى شۇنى كۆرۈش بىلەن ئۆتىدۇ. ئەڭ مۇھىمى خەلقىمىز تېخى كىتابنىڭ قۇدرىتىنى ھەقىقىي مەنىسى بىلەن چۈشىنىپ كەتمىدى. شۇڭا، ئۇلار شۇنچە كەڭ - كۇشادە ۋاقىت بولسىمۇ، ئۇنداق ۋاقىتنىن توغرا، ئۈنۈملۈك پايدىلىنالمىدى. ئۇلار كېچە-كېچىلەپ رېستوراننۇرېستوران يۈرۈپ، قۇرۇق، مەنىسىز كۆلكىلەرگە ئەسىر بولۇپ، ئىچىنىڭ ھاراق، تاماكا ئۈچۈن مىڭلاپ-مىڭلاپ پۇل خەجلەشكە يېنى ئاغرىمايدۇ، بىراق بىرەر كىتاب سېتىۋېلىش ئۈچۈن قولى يانچۇقىغا بارمايدۇ. بۇنداق دېيىشىم، بىزنى تۇگەشكەن ئوخشايدۇ دەپ قالماڭ. بۇ بىر مەزگىللىك بۇزۇلۇش، ئادىتىش ۋە ئېزىقىش بولسا كېرەك. ھازىر خەلقىمىزدە خېلىلا ئويغىنىش بولۇۋاتىدۇ، بالىلىرىنى كىتابخانىلارغا باشلاپ بېرىپ، بالىلارنىڭ قەلبىدە كىتابقا بولغان قىزىقىشنى قوزغاۋاتقان كىشىلەر خېلى كۆپەيۋاتىدۇ. بىر كىيىمنى ئاز كىيىپ، بىر قېتىملىق ياخشى

غىزانىڭ ئورنىغا چاي بىلەن نان يەپ ، شۇ تېجىگەن پۇلغا كىتاب سېتىۋېلىۋاتقان ئەۋلادلار خېلى بار . بىز شۇنىڭغا ئىشىنىمىزكى ، خەلقىمىزنىڭ مەدەنىيەت ساپاسىنىڭ ئۆسۈشىگە ئەگىشىپ خەلقىمىزدە كىتاب ئارقىلىق ئۆزىنى تەربىيىلەيدىغان بىر دولقۇن قوزغالغۇسى .

ئەي مەدەنىيەت ئەنئەنىمىزنىڭ پېشۋاسى بوۋا ، بىز ھازىر ئەنئەنىۋى مەدەنىيەت بىلەن چەت ئەلنىڭ مەدەنىيىتىنىڭ تەسىرى ئوتتۇرىسىدا تىنەپ ـ تەمتىرەپ قالدۇق . رېئاللىق بىزگە ئەڭ توغرا ۋە ئەقەللىي تاللاش ئىختىيارىنى بەردى . ۋاھالەنكى ، بىز پەن ـ مەدەنىيەت جەھەتتە تولىمۇ كەينىدە قالغانلىقىمىز ئۈچۈن ، گەرچە ئەنئەنىۋى مەدەنىيەت جەھەتتە نۇرغۇن گۈزەل ، ئىلغار تەرەپلىرىمىز بولسىمۇ ، لېكىن بىزدە ئېغىش ، ياتلىشىش ئەسلىي مەدەنىيەت ساپايىمىز بىلەن تەتۇر تاناسىپلىق ھالەتنى مەيدانغا كەلتۈردى . بەزى كىشىلەر شۇنچىلىك ياتلىشىشقا قاراپ يۈزلەندىكى ، ئۇلار ئۆزىنىڭ يارالمىش تەبىئىتىگىمۇ ئاسىيلىق قىلىش يولىنى تۇتۇۋاتىدۇ . ھەتتا تەڭرى ئاتا قىلغان قارا چاچلارنى ئۇلار خاتا يارىتىلىپ قالغاندەك ، ھەر خىل رەڭدە بويىاپ يارىتىمىش ئىرادە بىلەن قارشىلىشۋاتىدۇ . سىلەر بىزگە قالدۇرۇپ كەتكەن نۇرغۇن قىممەتلىك نەرسىلەر بەزىلەرنىڭ نەزىرىدە قىممىتىنى يوقاتقان كونا ، كېرەكسىز نەرسە بولۇپ تۇيۇلۇۋاتىدۇ . بىراق ، باشقىلار ئاللىقاچان ئەخلەت ساندۇقلىرىغا تاشلىۋەتكەن نەرسىلەرگە ئەسىر بولۇپ ، ئۇنىڭغا پەرۋانىدەك ئۆزىنى ئۇرۇۋاتىدۇ . سىلەر پۈتۈن ھاياتىڭلاردا ئىلغار ئەنئەنىنى ساقلاش ، ئۇنى تېخىمۇ گۈزەللەشتۈرۈش ئۈچۈن يۈرەك قېنىڭلارنى سەرپ قىلغانىدىڭلار ، ئېيتىڭا بوۋا ، ئەنئەنىۋى مەدەنىيەت بىلەن يېڭى مەدەنىيەتنىڭ مۇناسىۋىتىنى زادا قانداق

قىلغاندا توغرا بىر تەرەپ قىلغىلى بولمدۇ؟ ئەي ئوغۇل، شۇنى ئونتۇمىغىنكى، بىر مىللەتنىڭ ئىلغار ئەنئەنىسى شۇ مىللەتنىڭ مەۋجۇت بولۇپ تۇرۇشىنىڭ ئەڭ مۇھىم ئالدىنقى شەرتى، ئۇ شۇ خەلقنىڭ ئۇزاق يىللىق ھايات مۇساپىسىدە ئۆزلىرىنىڭ قىممەت ئېڭى، ئېتىقادى، ئىستىتىكا ئېڭى، ياشاش ئادەتلىرى، تارىخىي تەرەققىياتى، مەدەنىيىتى ۋە دىنىي ئېتىقادى ئاساسىدا بارا-بارا مۇكەممەللىشىپ، شۇ مىللەتنىڭ ئوبرازىنى، مەۋجۇتلۇقىنى گەۋدىلەندۇرىدىغان مۇھىم ھالقىغا ئايلانغان. چۈنكى، ئۇ شۇ خەلقنىڭ تەبىئىتىنىڭ ئۇيغۇن كەلگەنلىكى ئۈچۈن ئۇنى تاللىغان ۋە تەدرىجىي مۇكەممەللەشتۈرگەن. شۇڭا، ھەرگىز ئەنئەنىدىن ۋاز كېچىشكە بولمايدۇ. تۆۋەندىكى بابتىن بۇنىڭ ھەقىقىتىنى ھېس قىلالايسەن.

ئون بەشىنچى باب

ئەنئەنىدىن جۇدا بولغان قوۋمنىڭ ھالىنىڭ يامانلىقى ھەققىدە

ئەي ئوغۇل ، ئەنئەنە دېگەن سەن ئۆزۈڭ شۇ ، سېنىڭ بارلىقىڭ شۇ ئەنئەنە بىلەن يۇغۇرۇلغان ، شۇ ئەنئەنە مۇھىتىدا ئۆزۈڭنى ئادەمىيلىككە ۋە ئۆزۈڭگە ئايلاندۇردۇڭ . ئۇنداق ئىكەن ، ئەگەر سەن ئۆزۈڭنى سۈيسەڭ ئەنئەنىنى سۆيۈشۈڭ كېرەك . ئەنئەنىدىن مەھرۇم بولساڭ ، ئۆزۈڭدىن مەھرۇم بولىسەن ؛ ئەنئەنىدىن ئايرىلساڭ ، قىپيالىڭاچ قۇرۇق گەۋدىگە ئايلانغان تىرىك جەسەتكە ئوخشايسەن . سېنىڭ ئۇچاڭدىكى كىيىم-كېچەكمۇ ، روھىڭمۇ ، ئالدىڭدىكى غىزالارمۇ ، ئۆي - ماكانىڭ ۋە باغۋارانلىرىڭمۇ مانا شۇ ئەنئەنىدىن كەلگەنغۇ ، ھەرگىزمۇ دەۋرىڭ ئۆزگىرىشى ، زامانىنىڭ يۈكسىلىشى سېنىڭ ئىلغار ، قىممەتلىك ئەنئەنىدىن ئاينىش ۋۇجۇدۇڭنى تۇغدۇرمايدۇ . ئاينىشىڭ ئۆزىنى ھېچكىم تەرەققىيات دېمەيدۇ ، بەلكى ئۇنى ئۆزىنى ئۆزۈى يوقىتىش دەيدۇ . پەقەت روھىي جەھەتتىن زەئىپلەشكىنىڭدىلا ، سېنىڭ روھىڭ ساڭا توغرا پاشاش يولىنى كۆرسىتىپ بەرمىگەندىلا ئاشۇنداق ئاينىش ، ئۆزۈڭنى كۆتۈش ، قارىغۇلارچە باشقىلارغا چوقۇنۇش يولىغا كىرىسەن . ئەگەر سەندە ئۆزۈڭگە بولغان ئىشەنچ ، مىللىتىڭگە بولغان يۈكسەك ھۆرمەت ، ئۆزۈڭگە بولغان چوڭقۇر مۇھەببەت پارلىغاندا ، ياتلارغا سايىدەك

ئەگەشمەي ، زامانغا يارىشا روھىڭنى يۇكسەلدۈرسەن . ئۆزۈڭنى تېخىمۇ چوڭقۇر قازىسەن ، ئۆزۈڭنى دەۋرگە يارىشا قۇرسەن ، ئەنئەنەڭنى دەۋرگە يارىشا تەرەققىي قىلدۇرسەن . نادان كىشىلەرلا ئاينىشنى ، ياتلىشىشنى ئۆزلىرى مەدەنىيەت ، تەرەققىيات دەپ چۈشەندۈرۈشكە ئۇرۇنىدۇ ، مەنىۋى جەھەتتىكى چۈشكۈنلىشىشنى ئەركىنلىشىش دەپ داۋراڭ سالىدۇ ، بالام .

سەن ئۆزۈڭنىڭ ئىنتايىن ئىلغار ، ئىنسانىيەت تارىخىدا تەڭداشسىز پارلاق مەدەنىيەت ياراتقان خەلقنىڭ ئەۋلادى ئىكەنلىكىڭنى ئۇنتۇپ قالما . قەدىمكى بوۋلىرىمىز شۇ ئۇزاق تارىخىي مۇساپىدە تۇرمۇشنى بېيىتىپ ، ھايات پائالىيىتىنى مەنىلەر بىلەن بېزەپ ، ئۆزلىرىگە خاس مىللىي خاسلىقنى نامايان قىلىپ ، ئۆزىگە خاس مىللىي ئەنئەنىنى بارلىققا كەلتۈرۈپ ، ئۇنى ھەرقايسى دەۋرلەرنىڭ ئالاھىدىلىكى بىلەن تېخىمۇ بېيىتىپ ۋە تاكامۇللاشتۇرۇپ ، ئۇنى كۆز قارىچۇقىنىڭ ئاسرىغاندەك ئاسراپ ، تارىخنىڭ دەھشەتلىك بوران - چاپقۇنلىرىدىن ئامان - ئېسەن ساقلاپ ، سېنىڭ دەۋرىڭگە ئۇلاپ بەردى . ئۇنىڭغا خەلقىمىزنىڭ گۈزەل ئارزۇ - ئارمانلىرى ، غايىۋى تىلەكلىرى ۋە مىللىي رۇھى مۇجەسسەملىشىپ ، جەلپكار قىياپەتتە دۇنيا خەلقىنىڭ كۆزىنى چاقنىتاتقانىدى . سىلەرگە كەلگەندە بەزىلىرىگىلارغا يۇ ئۇلۇغۋار ئەنئەنىنىڭ نەرى پۈتلاشتى ، قايسى تەرىپى سېنىڭ تەرەققىيات يولۇڭغا پۈتلىكاشاڭ بولۇۋاتىدۇ ، سەن ئوبدان سەپسېلىپ قاراپ باققىن ، دوپپاڭدىن پوتۇن ئالەم ۋە تەبىئەتنىڭ سىماسى — ئاسمان ، يەر - زېمىن ، تاغ ۋە دەل - دەرەخ ، گۈل - گىياھلارنىڭ مەنزىرىسىنى كۆرىسەن . ئايالالارنىڭ كىيىنىشلىرىدىن ياسىنىق توزنىڭ قىياپىتىنى كۆرىسەن ، چاچلىرىدىن مەجنۇنتالنىڭ ئەندازىنى ئالىسەن . ئەتلەسلەردە

زېمىننىڭ گۈزەل مەنزىرىسىنى ، يامغۇردىن كېيىنكى ھەسەن - ھۈسەننىڭ جىلۋىسىنى كۆرسەن . قىز - چوكانلىرىمىزنىڭ تويدا يۈزىگە ياپقان گىجىملىرىدىن ئىپپەت ۋە ھايانى ، تۇرمۇشنىڭ ھايا پەردىسى ئۈستىگە قۇرۇلسا تېخىمۇ جەلپ قىلىش كۈچى بولىدىغانلىقىدىن ئىبارەت بېشارەتلىك ئىپادىنى كۆرسەن . شۇنداق بالام ، خەلقىمىزنىڭ ھەربىر مىللىي ئادەتلىرى مىللەتنىڭ روھى بىلەن ئاشۇنداق يۇغۇرۇلغان . ئۇلارنىڭ گۈزەللىك ئېڭى ئۆي - تۇرۇسلىرى ، تاماق - غىزالىرىغىچە سىڭىپ كەتكەن . بۇنداق ئۇلۇغۋارلىقنى باشقىلارنىڭ تۇرمۇشىدىن تاپالمايسەن .

ئەي ئوغۇل ، بىز خەلقىمىزدىن تامامەن پەخىرلىنىشكە ھەقلىقمىز ، سەن ئۇنىڭ ئەجدادى بولغانلىقىڭ ئۈچۈن تامامەن ئىپتىخارلىنىشقا ھەقلىسەن .

بىراق بالام ، ئەجدادلىرىڭنىڭ تارىختا ياراتقان مەدەنىيەت جەھەتتىكى مۇۋەپپەقىيەتلىرى پەقەتلا شۇلارغا مەنسۇپ ، ئۇ ھەرگىزمۇ سېنىڭ نەتىجەڭ بولالمايدۇ . سەن دېدىڭ ، ھازىرقى دۇنيادا بىز تولىمۇ كەينىدە قالدۇق ، دەپ . بۇنداق چېكىنىشنى ، كۆرۈڭلەر ، تارتىڭلار ، مەھرۇملۇقلىرىڭنى ئەجدادلارغا ئارتىپ قويما ، بۇنىڭ سەۋەبىنى ئۆزۈڭدىن ئاختۇرۇپ باققىن . سەن نېمىلەرنى بىلدىڭ ، نېمىلەردىن ئۆگەندىڭ ، نېمىلەردىن مەھرۇم بولدۇڭ ، ئويلاپ باققىن . خەلق ئارىسىدا ياخشىلارمۇ بولىدۇ ، يامانلارمۇ بولىدۇ ، ئىلغارلىرىمۇ بولىدۇ ، قالاق - قاششاقلىرىمۇ بولىدۇ . خەلقىڭ ئىچكى قاتلىمىدا يۈرتپەرەسلىك ، مەنمەنچىلىك ، تەپرىقچىلىك ، مەنپەئەتپەرەسلىك ، تەمەخورلۇق قاتارلىق نۇرغۇن ئىللەتلەر ساقلىنىپ تۇرۇپتۇ ، بۇ ئىشلارنى خەلقىڭ ئارتىپ قويساڭ ئورۇنلۇق بولمايدۇ . بۇ ئەھمىيەتتە ئۇلارنىڭ گۇناھى ئەمەس ، بەلكى ئۇلار مۇنتىزىم تەربىيىلىنىش

پۈرسەتتىدىن مەھرۇم بولغان . شۇڭا ، يامانلارنىڭ گۇناھى ياخشىلارنىڭمۇ ئوستىگە يۈكلىنىدۇ . سەن ئەگەر ياخشى بولساڭ نېمە ئۈچۈن يامانلارغا يول قويىسەن ، يامانلارنى توسۇپ ياخشىلىق تەرەپكە تارتمايسەن ؟ بالام ، سىلەر ئورتاق مەنپەئەتنى نەزەردە تۇتۇپ ، ھەرگىز بىر - بىرىڭلارنى چەتكە قاقماڭلار . بۇنداق قىلساڭ ئۆزۈڭنى ئۆزۈڭ كاچاتلىغىنىڭ بولمامدۇ ؟ قايسىنى يۇرتلۇق بولسا ئۇ سېنىڭ قېرىنداشلىرىڭغۇ ؟ كەمبەغەللىرى بولسۇن ، بايلىرى بولسۇن ، ئالىملىرى بولسۇن ، نادانلىرى بولسۇن ، ياخشىلىرى بولسۇن ، يامانلىرى بولسۇن ، ھەممىسى سېنىڭ ئاكا - ئۇكاڭ ، ئاچا - سىڭىللىرىڭغۇ ؟ شەرەپلىك ئىشلارنى قىلغان ئادەم خەلققە ھۆرمەت ئېلىپ كېلىدۇ ، ئەسكى ، ۋىجدانسىزغا خىلاپ ئىشلارنى قىلغان ئادەم خەلقە ھاقارەت ئېلىپ كېلىدۇ . شۇڭا ، مىللىتىڭگە مەسئۇل بولۇشنى بىل . ياخشىلارنى قوللا ، يامانلارغا ياردەم بېرىپ ياخشى يولغا يېتەكلەشكە تىرىشقىن . يەنىلا ياخشى ئادەملەر يامان ئادەملەردىن كۆپتۇ .

ئەي ئوغۇل ، بىر ئادەمنىڭ ياخشى تەرەپلىرى بىلەن بىرگە يامان تەرەپلىرىمۇ بولغانغا ئوخشاش ، مىللەتنىڭمۇ ياخشى ، ئىلغار تەرىپىمۇ ۋە يامان ، قالاق تەرەپلىرىمۇ ، ياخشى ئەنئەنىگە كۈشەندە بولىدىغان يامان ئەنئەنىسىمۇ بولىدۇ . يامان ئەنئەنە سېنىڭ تەرەققىيات يولۇڭدىكى بىر ئېزىنتقۇ . تەرەققىياتىڭغا ، ئىستىقبالىڭغا پۈتلىكاشاڭ بولىدىغان بىر قىسىم يامان ئەنئەنىلەردىن ئىككىلەنمەي ۋاز كەچكىن ، ئۇ ساڭا ھەرقاچان زىيان سېلىشى مۇمكىن ، گۇزەل ، قىممەتلىك ئەنئەنىدىن ۋاز كەچمە ، ياخشى ئەنئەنىدىن ۋاز كەچسەڭ چوقۇم يامان تەقدىرنىڭ قولىغا تۇتۇلىسەن . ياخشى ئەنئەنە سېنىڭ كېيىنكى تەرەققىياتىڭ ئۈچۈن ئۈل بولۇپ بېرىدۇ . ياخشى ئەنئەنىدىن چەتلەشكەندە ،

يامان ئەنئەنىنىڭ ئاسارىتىگە چۈشۈشۈڭ مۇمكىن ، بالام ، قىممەتلىك نەرسىلەر ھەرگىز كونىرىمايدۇ ، ئەنئەنىنى كونا دەپ ئۇنىڭدىن ۋاز كەچكۈلۈك ئەمەس . ئەگەر ئۇنداق بولسا ۋەتەندىن كونا دەپ ۋازا كېچىش كېرەكمۇ ؟ ئاتا - بوۋىلىرىڭنىمۇ قېرىپ كونىرىدى دەپ ئۇلاردىن چەك - چېگرىنى ئاجرىتىش لازىممۇ ؟ سېنىڭ روھىدىكىمۇ خەلقىمىزنىڭ قەدىمكى روھى ، تېنىڭدىمۇ قەدىمكىلەرنىڭ قېنى مەۋج ئۇرۇپ تۇرۇپتىغۇ ، سەن ئۇنىڭدىنمۇ كونا دەپ ۋازا كېچەلەمسەن ؟ بۇ ھەقىقەتنى چۈشەنگەن بولساڭ ، ئۆزۈڭگە تەئەللۇق تەرىسلىرىڭنى قوغداش ئۈچۈن جان پىدا قىل . خەلق ئۇلۇغ ، ئۇلار ئېسىل ، قىممەتلىك نەرسىلەرنى تاللىۋېلىپ قەلب سارىيىدا ساقلايدۇ ۋە ئەۋلادلىرىغا مىراس قىلىپ قالدۇرىدۇ . ئەجدادلار ئامانەت قىلىپ قالدۇرغان نەرسىلەردىن يۈز ئۆرۈش ئاسىيلىق بولىدۇ ، بالام ، ساپ ، بىغۇبار نەرسىلەر ھەرقانداق ئەلدە ئەزىزلىنىدۇ ، سېنىڭ قولۇڭدا خارلىنىپ قالمىسۇن .

ئەمدى ساڭا بىر قىسىم قىممەتلىك ئەنئەنە توغرىسىدا ئۈچۈر بېرەي بالام ، ئۆزۈڭگە نەمۇنە قىلغايسەن .

ئون ئالتىنچى باب

مەردلىك يوسۇنلىرى ، نامەردلىكنىڭ قۇسۇرلىرى توغرىسىدا

بالام ، سەن بۇ دۇنياغا تۆرەلدىڭ ، چوڭ بولدۇڭ ، ھايات قاينىمىغا قوشۇلدۇڭ . ھايات مۇساپىسى بىرلا خىل بولىدۇ ، توز بولمايدۇ . تۇرمۇشۇڭدا ھەر خىل مۇشكۇللۇكلەرگە يولۇقسەن ، تۇرلۇك - تۇمەن توسالغۇلارغا ئۇچرايسەن . ھەربىر قەدىمىڭنى ئىزادە بىلەن مەزمۇت باسقىن . سەن پۇل ، بايلىق ، مەرتىۋە ۋە كۆچ - قۇدرىتىڭگە ئىشەنمە ، ئىرادەڭگە ئىشەن . مۇستەھكەم ئىرادىلا سېنىڭ قەددىڭنى تىك تۇتۇپ يۈرەلىشىڭگە ئىمكان بېرىدۇ ، ئىنسانىنىڭ بۈيۈكلۈكى شۇ ئادەمنىڭ ئىرادىسىگە باغلىق . سەن مەقسەت مەنزىلىگە شۇ ئىرادە تۇلپارىغا مىنىش ئارقىلىقلا يېتەلەيسەن . بۇ دۇنيادا ئىرادىلىك ئادەم ئۇچۇن يېتىش مۇمكىن بولمايدىغان مەنزىل بولمايدۇ . بىراق ، مۇمكىنسىزلىك ئۇچۇن ئۆزۇڭنى قىينىما ، توسۇش مۇمكىن بولمايدىغان مۇقەررەرلىك ئۇچۇن ياش تۆكمە . بۇ ئىشلار ئىرادەڭنى سۇندۇرۇۋېتىدۇ ، چۇنكى قۇتۇلۇش مۇمكىن بولمايدىغان ئىشلارغىمۇ ئۆزۇڭنى بەرداشلىق بېرىشكە زورلاش سېنىڭ نادانلىقىڭ بولىدۇ . چۇشكۇنلۇك ۋە ئۇمىدسىزلىك پاتقىقىغا پاتتىڭمۇ ، بولدى ، ئۇنىڭدىن ئۆلۈم يولى ياخشىراق . بەختسىزلىككە ، ئوڭۇشسىزلىققا بەرداشلىق بېرەلمىگەن ئادەم

بەختسىزلىكنىڭ قۇربانى بولىدۇ. مۇۋەپپەقىيەت قازانغان چاغلىرىدا كۆرەڭلەپ ھەددىدىن ئاشما، مەغلۇبىيەتكە ئۇچرىغان چاغلىرىدا ئىرادەڭدىن يانما. بەختلىك چاغلاردا ئۆزىنى تۇتۇشنى بىلىش بەختسىز چاغلاردا ئۆزىنى تۇتۇۋېلىشتىن ئۇڭاي ئەمەس. بىر ئوڭۇشسىزلىققا ئۇچرىساڭ، بىر ئەقىل تاپسەن دېگەندەك، ئوڭۇشسىزلىقلىرىڭ سېنىڭ تېخىمۇ غەيرەتكە كېلىشىڭ ئۈچۈن تۇرتكە بولسۇن. بەختسىزلىك ئىرادىسىزلارنىڭ قولدىشى، بەخت ئىرادىلىك ئادەمنىڭ يولدىشى بولىدۇ. سەئدىنىڭ مۇنداق بىر مىسراسى يادىمدا:

دىلىڭ كۆيمىسۇن نا ئۇمىدلىك بىلەن،
يورۇق كۈن تۇغۇلغاي قارا كېچىدىن.①

بارلىق چىگىش تۇگۈنلەرنىڭ يېشىمى بولىدۇ، ھەرقانداق كېسەلنىڭ داۋاسى ۋە شىپاسى بولىدۇ، ئۇنى داۋالىغۇچىسى ھۆكۈمامۇ چىقىدۇ.

بالام، قىينىن ئىش يوق ئالەمدە، ئىرادىلىك ئادەمگە، دېگەن ھەقىقەتنى يادىڭدىن چىقارما. ئىرادىلىك ئادەم ئۆزى ئۈچۈن زۆرۈر شەرت - شارائىتلارنى ھازىرلىيالايدۇ. «مەرد ئادەم تەقدىر زەربىلىرىنى ئېرزىمەيدىغان نەرسە دەپ بىلىدۇ؟» (دېموكرىت)، ھەرقانداق مۇشكۈللۈكلەر ئىچىدىمۇ ئۆزى ئۈچۈن بىر يوچۇق چىقىدىغانلىقىغا ئىشىنىدۇ.

بالام، ئۆزۈڭگە ئىشەن، ئۇمىدۋار بول.

بالام، سەن ئۆزۈڭنى باشقىلارغا ئوخشاش بېجىرىم ئادەم

① شەيخ سەئدى: «گۈلىستان»دىن ئېلىندى.

دەپ ھېس قىلالمىغان چېغىڭدا ئۆزۈڭگە نىسبەتەن ئىشەنچ پەيدا بولىدۇ . ئۆزىگە ئىشەنمىگەن ئادەم ئۆز - ئۆزىنى دەپنە قىلغانغا باراۋەر . سەن ئۆزۈڭگە ئىشەتمىگەن چاغلىرىڭدا ئۆزۈڭدە نېمىلەرنىڭ كەم ، ئىكەنلىكى توغرىسىدا ئويلاپ باق . ئۆزۈڭدە ئىرادە كۈچى بىلەن ئومىدۋارلىقنىڭ ئاجىز ئىكەنلىكىنى بايقايسەن . كىشىلىك تۇرمۇشتا ئادەمنىڭ قاناتلاندۇرىدىغان ، ياشاشقا ، كەلگۈسىگە دالالەت قىلىدىغان ، ۋۇجۇدىغا جاسارەت ۋە ئىشەنچ بېغىشلايدىغان بىر مەنىۋى كۈچ بار ، ئۇ بولسىمۇ ئومىد . چۈنكى ، ھاياتلىقنىڭ يىلتىزى ئارزۇ - ئومىد بۇلىقىدىن سۇغىرىلىدۇ . «كىم تۇرمۇشقا ئارزۇ - ئومىد بىلەن قەدەم باسسا ، ئۇ ئۇنىڭغا ھەر قەدەمدە يار بولىدۇ ، ھەرقانداق ئىشقا ئومىد بىلەن ماڭسا ، يىراق يەرمۇ يېقىن بولىدۇ » . خەلق ئارىسىدا «ئادەمنىڭ روھى چۈشسە ، ئېتى يۈگۈرەلمەيدۇ » دېگەن گەپ بار . ئەگەر ئىنسانىدا ئۇلۇغۋار ئومىد ۋە ئىرادە كۈچى بولمىغاندا ئىدى ، ئىنسان ئۆزى ئۈستىدىن غالىب كېلىش پۇرسىتىگە ئىگە بولالمىغان بولاتتى . بالام ، ئارىستوتېل شۇنداق دېگەن : «ياشلارنىڭ بەختى ئومىد ئىچىدە بولىدۇ» . ئاندىرسون : «ئومىد ئىرادىدىن ياشالغان كۆڭۈلۈك » دېگەن . سەندە مۇقەددەس بىر ئومىد ۋە غايە بولسۇن . بۇ دۇنيادا ئومىدسىز ، غايىسىز ياشاش خۇددى لەڭگەرسىز كېمىگە ، رولسىز ماشىنىغا چىققانغا ئوخشاش نىشانى ۋە قىرغىقى بولمايدۇ .

بالام ، ھەرقانداق ئادەمنىڭ بەختكە ئېرىشىش بەختتىن بەھرىمەن بولۇش ھوقۇقى بار . بەختلىك بولۇش ئۈچۈن شۇ بەختكە ئېرىشىش ئۈمىكىنلىكىگە ئىشىنىشىڭ كېرەك . مەلۇم مەنىدە ئومىد ۋە ئىشەنچمۇ شېرىن بەخت ھۇزۇرىنى بېرىدۇ . تۇرمۇشتىكى ئەڭ قاراڭغۇ جايلار غەم - قايغۇغا ئۆز بېشىنى تۇتۇپ

بەرگەن جايدىكىدەك مۇدھىش بولمايدۇ . سېنى ئەقلىڭدىن ئازدۇرىدىغان ، ئۆزۈڭدىن سوۋۇتۇۋېتىدىغان ئەڭ ۋەھشىي يىرتقۇچنىڭ غېمى - قايغۇ ئىكەنلىكىنى بىلگىنىڭدە ، ئۆزۈڭنىڭ غېمى - قايغۇ بىلەن ئۆتكۈزگەن كۈنلىرىڭ ئۇچۇن خىجىل بولغان بولاتتىڭ . بالام ، قانىنى قان بىلەن يۇغىلى بولمىغانغا ، سۇنى سۇ بىلەن توسقىلى بولمىغانغا ، ئوتنى ياغ بىلەن ئۆچۈرگىلى بولمىغانغا ئوخشاش ، ھەرگىز غەمنى غەم بىلەن يۇيۇۋېتىش مۇمكىن ئەمەس . بەختسىزلىككە پەقەت مەردلىك بىلەن جەڭ ئېلان قىلغان چېغىڭدىلا غېمى - قايغۇنى يۇيۇشنىڭ يولىنى تاپالايسەن . شېكسپىر مۇنداق دېگەنىكەن :

كۈلپەتتە قالغاندا پەقەت بىرلا يول ،
غەمنى ھېچ ئويلىما ، تېتىك بەردەم بول .

سەن بۇ خۇسۇستا پىغاگورنىڭ مۇنۇ سۆزىنى ھەر دائىم ئۆزۈڭگە ھەمراھ قىل : «ئاچچىق كۆز ياشلىرى چىقمىغاندا ئىدى ، ھايات كۆڭۈلنى ئاينىتقۇدەك دەرىجىدە تاتلىق بولغان بولاتتى» .

ئەي ئوغۇل ، ھايات مۇساپىڭنى مەردلىك بىلەن بېسىپ تۈگەتكىن ، مەردلىكنى ھاياتىڭنىڭ مىزانى قىلغىن . بىرزادە مەردلىك بەك ئۇلۇغلىنىدۇ ، نامەردلىك پەسكەشلىك دەپ قارىلىدۇ ، ئادەم دېگەن بىر كۈن ياشىسىمۇ مەردلىك بىلەن ياشىشى كېرەك . مەرد بولكى ، ھەرگىز نامەردلىك بىلەن ئىنسانىي قەدىر - قىممىتىڭنى ، ئەرلىك خىسلىتىڭنى ھاقارەتكە قويىدىغان ئىشلارنى قىلىپ قالما . نامەردلىك جامائەت ئالدىدىكى ئوبرازىڭنى ئەڭ خۇنۇك ئەھۋالغا چۈشۈرۈپ قويىدۇ ، دوستلىرىڭ

ئالدىدا ئېتىبارلىق ، ئەل ئارىسىدا ئورنۇك بولمايدۇ . مەردلىك دېگەن سېنىڭ نۇرغۇن ئەيىب - نۇقسانلىرىڭنى ياپىدىغان قالقان ھەم ساڭا ئېغىر كۈنلەردىمۇ يول ئېچىپ بېرىدىغان كارۋان . قورقۇنچاقلىق مەردلىكنى خاراب قىلىدىغان يامان جاراھەت ، قورقۇش بىلەن بۇ دۇنيادا ھېچقانداق ئىشنى ياشقا ئېلىپ چىقالمايسەن ؛ «قورققانغا قوش كۆرۈنۈپتۇ» دېگەنىنى ئاڭلىمىغانمۇ سەن؟ ھاياتتا ھېچقاچان قورقۇنچاق ، جۇرئەتسىز ئادەملەر نىجاتلىق يولى تاپقان ئەمەس . مەرد ئوغلان ھەرقاچان يولىدىن قايتقان ئەمەس . مەردلىك ئادەمگە ئاجايىپ قىممەتلىك سۈپەتنى بېرىدۇ ؛ نامەردلىك ساڭا ھەر خىل ھاقارەت تامغىنى بېسىشقا يارايدۇ ؛ مەرد ئوغلان مۇشكۈللۈككە يولۇققاندا ھەرگىز ناله قىلمايدۇ ؛ نامەرد ئادەم ھېچقانچە جاپا چەكمەي تۇرۇپ پەريات قىلىدۇ . مەرد ئادەم باشقىلارنىڭ ئانچە - مۇنچە خاتالىقلىرىنى ئەپۇ قىلالايدۇ ، ئۆزىنىڭ ئاجىزلىقلىرىنىمۇ ، كەمچىلىكلىرىنىمۇ دادىللىق بىلەن ئېتىراپ قىلىشقا ۋە كۆزىتىشكە جۇرئەت قىلالايدۇ ، مەرد ئادەم خېيىمخەتەر ئالدىدىمۇ قورقۇشنى نومۇس دەپ بىلىدۇ ، يەنى خېيىمخەتەرنى جاسارەت بىلەن يېڭىدۇ ؛ خېيىمخەتەر ئالدىدا تېنەپ - تەمتىرەپ تۇرغان ئادەم مەرد ھېسابلانمايدۇ ، مەرد ئوغلان سۆزىدىن يانمايدۇ ، ھەقنى ھەق ، ناھەقنى ناھەق دەيدۇ ، ھەرگىزمۇ مۇشتۇمزورلارنىڭ تەرىپىنى ئېلىپ ھەقىقەتكە ئېتەك ياپمايدۇ .

ئەي ئوغۇل ، ئۆزىنىلا ئويلايدىغان ، پەقەت جان قايغۇسىدا ياشايدىغان ئادەم مەردلىكتىن يىراقتۇر . مەرد شۇكى ، ئۆزىنىڭ بارلىقىنى ئەل - ۋەتەن ئۈچۈن تەقدىم قىلالايدۇ . شۇنى ئېسىڭدە تۇتقىنكى ، مال - دۇنيا تارقاتماق سېخىيلىق ئەمەس ، ھەقىقىي سېخىي شۇكى ، پۈتۈن ھاياتىنى ئەلگە تەسەددۇق قىلىپ پۈشايمان

يېمەس.

بالام، شۇنىمۇ بىلگىنكى، ئادەمنىڭ ئۆزىنى ئۆزى ئېتىراپ قىلىشقا جۈرئەتلىك بولۇشىمۇ مەردلىك جۈملىسىدىندۇر. ئۆزىنى ئېتىراپ قىلىش ئاقىلانىلىك ۋە مەردلىك. ئۆزىنى چۈشەنگەن ئادەملا ئۆزىنى ئېتىراپ قىلىشقا جۈرئەت قىلالايدۇ. ئۆزىنى چۈشىنىپ تۇرۇپمۇ ئېتىراپ قىلالمىغان ئادەم ئىرادىسىز، جاھىل ئادەمدۇر. سېنى كۆپتۈرۈپ ماختايدىغان ئادەملەردىن كۆرە، كەمچىلىكلىرىڭنى كۆرسىتىپ تەنقىدلىگەن ئادەمنى ئۆزۈڭگە ھەمقەدەم كۆڭۈل بۆلىدىكەن دەپ بىل. «كىبسەلنى يۇشۇرساڭ، ئۆلۈمىڭ ئاشكارا» دېگەندەك، سەن ئۆزۈڭنى ئېتىراپ قىلغان، ۋىجدانىڭغا خىلاپ ئىش قىلىپ قويغانلىقىڭغا توۋا قىلالىغۇدەك ئىرادىگە ئىگە بولالىغان چېغىڭدىلا ئۆزۈڭدىكى ئىللەتلەرگە شىپا تاپالايسەن.

بالام، مەرد ئادەم ھەرقانداق مۇشكۈل شارائىتلاردىمۇ قەددىنى تىك تۇتالايدۇ. ئازراق ئوڭۇشسىزلىققا ئۇچراپ چۈشكۈنلەشسەڭ، بىر ئوڭۇشسىزلىقنىڭ مىڭ ئوڭۇشسىزلىقلارنى ئېلىپ كېلىدۇ. مەرد ئادەم ھەرقانچە ئېغىر يولى تاپالمىغان چاغلاردىمۇ ۋىجدانىنى بۇلغىمايدۇ، قىينىچىلىق، مۇشكۈللەر ئىچىدىن ئۆزى ئۈچۈن توغرا يول تاپىدۇ ۋە ئۇمىدۋارلىقنى يوقاتمايدۇ.

بالام، ھاياتتا بەك تەمكىن بولغىن. نوچىلىق، ئۇششۇقلۇق، چىدىماسلىق قىلما. ئۆزىنى نوچى دەپ ئاتىۋالغان، ئۆزىنى چوڭ چاغلايدىغان، ئۆزىگە تەمەننا قويىدىغان، ئۆزىنى پۇلدار ھېسابلاپ بويۇنتاۋلىق قىلىدىغان، مۇشتۇمزورلۇق قىلىدىغان چاكىنا، ئۇششۇق، مۇتتەھەم ئادەملەرنىڭ ئالدىدا ئۆزۈڭنى مەغرۇر تۇت. ئۇنداق ئادەملەرگە قول بەرمە، ياخشىلار

ئۇچۇن بار نەرسىلىرىڭنى ئايىما ، مۇتتەھەملەرگە خۇشامەت قىلىشتىن ئۆزۈڭنى ئەۋزەل بىلگىن .

ئەي ئوغۇل ، ھەققانىي بول ، ئادالەت تەرەپتە تۇر . ھەر زامان توغرىلىقىڭ ئادەت قىل . ھەرگىز ناھەقچىلىك قىلما ، ناھەق تەرەپتە تۇرما . قەيەردە ھەقىقەت ۋە ھەققانىيەت بولسا ، يۇرەكلىك ھالدا ئۇنى قوغدا ؛ ناھەقچىلىك ، ئادالەتسىزلىك بولسا مەردانىلىك بىلەن قارشى تۇرغىن . ھەقىقەت ۋە توغرىلىق بىلەن ناھەقچىلىك شۇنداق ئايرىلىدۇكى ، ھەقىقەت ۋە توغرىلىق تۇز بولسا ، ئادالەتسىزلىك ۋە ناھەقچىلىك ئەگرى بولىدۇ . تۇز تەرسىلەر تۇز بولىدۇ ، نېمىكى تۇز بولسا ئۇ ئۇز بولىدۇ ، نېمىكى ئەگرى ، قىڭغىر بولسا ئۇ سەت ، كۆرۈمسىز بولىدۇ . پۈتۈن ئەگرىلىك يامانلىقنىڭ بەلگىسى . ھەققانىيلىق ئىنسانىيەت پەزىلىتىڭنى مۇكەممەللەشتۈرىدۇ . «بىر سائەتلىك ئادالەت پۈتۈن ئىنسان ۋە جىنلارنىڭ ئىبادىتىدىنمۇ ئارتۇقراقتۇر» . سەن ھەقىقەت ئىزدەيمەن دەپ تېنەپ يۈرسەن ، ھەقىقەت ھامان خەلق تەرەپتە بولىدۇ ، كىم ئادالەتلىك بولسا شۇ تەرەپتە بولىدۇ . جاھالەت بار جايدا ئادالەت بولمايدۇ . ئەگەر سەن خەلقنىڭ ئۆزۈڭنى ئەيىبلەش سۆزلىرىنى ئاڭلىغان بولساڭ ، ئۆزۈڭنى ھەقىقەتكە خىيانەت قىپتىمەن ، دەپ بىل . ھەققانىيەت بولسا ئۆزۈڭگىمۇ ، خەلقىڭگىمۇ يۈز كېلەلەيسەن . ئادالەت ، ھەققانىيەت قوغداپ قېلىنمىغان جايدا ئۆزۈڭنىڭ قەدىر - قىممىتىنى ساقلاپ قالالىغۇدەك ھېچقانداق ئىمكانىيەتكە ئىگە بولالمايسەن . ئىنسانىنىڭ مۇھىم ئىنتىلىشى ۋە مەقسىتى ھەقىقەتنى ئىزدەش ، ئادالەتكە تەلپۈنۈش تۇرسا ، ئادالەتكە ۋە ھەقىقەتكە بولغان مەسئۇلىيەتسىزلىك ئەڭ چوڭ ۋىجدانسىزلىق بولىدۇ . ئەي ئوغۇل ، سەندە ناھايىتى سەزگۈر غۇرۇر ۋە پاك ۋىجدان بولسۇن .

ۋىجدانىڭ پاك ، غۇرۇرۇڭ ساغلام بولسىلا ، بۇ دۇنيادا ھالال ياشىيالىدىم دېسەڭ بولىدۇ . ھالال بولساڭ ھەر دائىم ئۆزۈڭنى قۇدرەتلىك ھېس قىلالايسەن ، ناپاك ياشىساڭ ئەل ئارىسىدا بېشىڭنىمۇ ئېگىز كۆتۈرەلمەيسەن ، ئادەم بۇ دۇنيادا ۋىجدانىغا يۈز كېلەلىگۈدەك ياشىيالسا ، يۈرىكىنى ئالقىنىغا ئېلىپ ئەل ئارىسىدا ئۇياتماي يۈرەلىسە ، نېمىدېگەن بەخت ھە ، شۇڭا ھەرقاچان ۋىجدانىڭنىڭ پاكلىقىنى قوغدا ، ۋىجدانىڭ بۇلغانسا ئەخلاقىڭمۇ ، ئىمانىڭمۇ بۇلغىنىدۇ ، ۋىجدانسىز بولساڭ ھەرقانچە قابىلىيەتلىك ۋە پاراسەتلىك بولساڭمۇ يەنىلا لەنەت ، نەپرەتكە قالىسەن . سەن ۋىجدانىڭغا خىلاپ بىرەر ئىشنى قىلىپ قويۇپ ، «ھەر نېمە بولسا باشقىلار ئۇقمىدى» دېمە . باشقىلارنىڭ كۆزىدىن قۇتۇلۇپ قالغان بىلەن ۋىجدانىڭنىڭ ئەيىبلىشىدىن قۇتۇلالامسەن ؟ ھەرقاچان ئۆزۈڭنى ۋىجدانىڭنىڭ ھەققانىي سورىقىغا تارتىپ تۇرغىن ، ئەگەر سەندە ۋىجدان بولسىلا ئۇ سېنىڭ مەنئىيىتىڭنىڭ سۈزۈك بۇلىقى ، ئەقىلنىڭ ئادىل سودىيىسى ، پاك ۋۇجۇدنىڭ مۇستەھكەم قەسىرى بولالايدۇ . ۋىجدانىنى سېتىپ ئۇنىڭدىنمۇ قىممەتلىك نېمىنگە ئېرىشەلەيسەن ؟ نەپس ئۈچۈن ھەرگىز ۋىجدانىنى تېگىشكۈلۈك ئەمەس . سەن باشقىلاردىن بىرەر تەستەكنى ئوشۇق يېگەننى ياكى بىرەر ئېغىز تىل ، ھاقارەت ئىشتەكەننى غۇرۇرۇمغا تەگدى دەپ ، تىلغ كۆتۈرسەڭ ۋىجدانلىق بولغانلىقىڭ بولمايدۇ . ھەقىقەت ، ئادالەت دەپسەندە قىلىنىۋاتقان چاغدا ، ئەقىدەڭ ھاقارەتلەنگەندە ، ۋىجدانىڭ ئازابلانسا ، مانا شۇنى ۋىجدانىڭ ساپلىقى دەيمىز .

ئەي ئوغۇل ، سەندە ھەقىقىي غۇرۇر ۋە ۋىجدان مۇقەددەسلىكى بولىدىكەن ، ۋىجدانسىز ، غۇرۇرسىز ئادەملەرنى ئادەم دەپ ھېسابلىما ، ئۇلار ئۆزلىرىنى ھەرقانچە پەردازلىسىمۇ

ئۇلارغا ئېشەنمە . ۋىجدانسىز ، غۇرۇرسىز ئادەملەرنى بىر دۆۋە ئەخلەت دەپ بىل ، ئەگەر ئۇنداق ئادەملەرگە قول بەرسەڭ ئۆزۈڭمۇ شۇ ئادەملەرنىڭ جۈملىسىدىن .

ئەي ئوغۇل ، مەردلىكنىڭ يەنە بىر ئۇلچىمى ئەقىدە مۇستەھكەملىكىدۇر .

سېنى بۇ دۇنيادا باغلاپ تۇرىدىغان بىر قۇدرەتلىك مەنىۋى رىشتىگە ئېگە بولۇشۇڭ كېرەك . ھەر رىشتە بولمىسا ھاياتنىڭ لەززىتى بولمايدۇ . ئەقىدە - ئېتىقاد ئىنسانغا يېڭىلمەس كۈچ - قۇدرەت ئاتا قىلىدىغان مەنىۋى تۇرۇك . ئەگەر سەندە بىر ھەر نەرسىگە چىن ئەقىدە - ئېتىقاد بۇرچى بولمىسا ، ھاياتىڭنىڭ نېمە مەنىسى بولىدۇ ؟ ئەقىدە - ئېتىقاد ھەقىقىي مۇستەھكەم بولىدىغان بولسا ، تۇ دەھشەتلىك بورانلارنىڭ باغرىنى تىلالايدىغان سۇنماس قاناتقا ئېگە بولىدۇ . سۇنىڭ ئۇستىدىكى كۆپۈكتەك ئېتىقاد ئېتىقاد ئەمەس . بالام ، ھەقىقىي ئېتىقاد دېگەن تەك قىياغا ئوخشاش مەزمۇت تۇرۇشى كېرەك . سەن بىلسەڭ ، ھەقىقىي ئېتىقاد ھەقىقىي ئادەمنىلىكتە كامال تاپىدۇ .

ھەر قانداق ئادەمدە ئەقىدە - ئېتىقاد بولىدۇ . ئېتىقادسىز ياشاش مۇمكىن ئەمەس . چۈنكى ، ئېتىقاد كىشىگە ئۈمىد ، ئىشەنچ ۋە جاسارەت ئاتا قىلىدۇ ، كىشىلەرنى بىر پىكىرلىك ۋە بىر دىللىق قىلىپ ئىتتىپاقلاشتۇرىدۇ . ھەر ئەقىدە ۋە ئېتىقادقا ئۆزىنى بېغىشلىمىغان ھايات ـ ھايات ئەمەس . ھېچبولمىغاندا ئادەم ئۆزىگە بولسمۇ بىر ئەقىدە تۇرغۇزۇشى لازىم . ئادەمنىڭ ئادەمىيلىكى ئۆزىگە مۇناسىۋەتلىك بارلىق تەرەپلەردە ئىپادىلىنىپ تۇرىدۇ . ئادەم ئۆزىدە قانچىلىك دەرىجىدە ئادەمىيلىك ئالاھىدىلىك يېتىلدۈرەلسە ، ئەسلىي ماھىيەتكە شۇنچىلىك يېقىنلىشىدۇ . سەن ئۆزۈڭدىكى ئادەمىيلىك ئالاھىدىلىكىنى

قانچىلىك يوقاتساڭ، ئۆزۈڭگە شۇنچىلىك ئاسىيلىق قىلغان بولىسەن. بالام، سەن ئۆزۈڭنى ھەقىقىي سۆيگەن چېغىڭدا بۇ دۇنيانى، سۆيەلەيسەن، سەن بۇ دۇنيانى ھەقىقىي سۆيەلىسەڭ ئىنسان كامالىتى ۋە ئىنسان مەئىشىتى ئۈچۈن ھازىرلانغان بۇ كەڭرى دۇنيا سېنى چەكسىز ۋە يېتەرلىك شەرت - شارائىتلار بىلەن تەمىن ئېتىدۇ.

بالام، سەندە چىن ئېتىقاد بولۇشنىڭ يەنە بىر شەرتىمۇ بار. ئۇ بولسىمۇ، باشقىلارنىڭ ئېتىقادىغا ھۆرمەت قىلىشنى بىلىشتۇر. نادان ئادەمدە چىن ئەقىدە ۋە ئېتىقادنىڭ بولۇشى مۇمكىن ئەمەس. نادان ئادەمنىڭ ئېتىقادى سۈنىڭ ئېقىشىغا، شامالنىڭ يۇنلىشىگە قاراپ ئۆزگىرىۋېرىدۇ. سېنىڭ ئالىيجانابلىقىڭ ۋە پەزىلىتىڭمۇ ئەقىدىگە بولغان چىن مۇھەببىتىڭ تەرىپىدىن بەلگىلىنىدۇ. شۇنى بىلگىنكى، ئەقىدە-ئېتىقاد دېگەن باشقىلارغا كۆز - كۆز قىلىدىغان نەرسە ئەمەس، ئۇ ئادەمنىڭ ۋۇجۇدىنىڭ ئەڭ ئىچكى قىسمىغا يوشۇرۇنغاندۇر. بالام، ھەقىقىي ئېتىقادنىڭ مەڭگۈلۈك بىر ئۆلچىمى بار، ئۇ بولسىمۇ، ئۆزۈڭ بىر پۈتكۈل ئىنسانىيەتنىڭ بەخت - سائادىتى ئۈچۈن پايدىلىق بولۇشۇڭ كېرەك.

بالام، سەن ئۆزۈڭدە ھەقىقىي ئەقىدە - ئېتىقاد تۇرغۇزالىغان بولساڭ، ئېتىقادىڭنى جان تىكىپ قوغدا. ئېتىقادىڭنى قوغداپ قالالمىساڭ، باشقا قىممەتلىك نەرسىلىرىڭنى قوغداپ قېلىشىڭنىڭ نېمە ئەھمىيىتى بولسۇن؟ سەن ئۆزۈڭنىڭ ئەقىدە- ئېتىقادىڭنىڭ توغرىلىقىغا ئىشەنگەن چاغدىلا، ئاندىن سەن ھەقىقىي قۇدرەتلىك ئادەمگە ئايلىنالايسەن. چۈنكى، ئېتىقاد پەقەت ئۆزۈڭگە تەۋە بولغانلىقى ئۈچۈنلا ئەمەس، بەلكى ھەققانىي بولغانلىقى ئۈچۈن قىممەتلىكتۇر. ئەگەر سەن ئەقىدە قىلۇاتقان

تەرسە ساڭا بەخت ئېلىپ كېلەلمىگە ئىشەنمىسەڭ ياكى ئىستىقبالىڭدا ھېچقانداق ئۆزگىرىش ياسىيالمىسا، ئۇ ئېتىقاد تەبىئىيكى، خاتا ئېتىقاد بولىدۇ. ئىستىقبالى بولمىغان ئەقىدە. ئېتىقاد سېنى خاراب قىلىدۇ. شۇڭا، سەن ئېتىقاد قىلىۋاتقان نەرسىنىڭ كۈچ - قۇدرىتىنى ئۆزىڭ ئېنسانىيەتكە ئېلىپ كېلىدىغان پايدىسى بىلەن ئۆلچىگىن. ئەگەر ئۇنىڭ ساڭا پارلاق ئىستىقبال يولىنى كۆرسەتمەي بېرىشىگە كۆزۈڭ يەتمىسە، دەرھال ۋاز كەچكىن.

ئەي ئوغۇل، مەسئۇلىيەتچان بولغايسەن، مەسئۇلىيەتچانلىق مەردلىكنىڭ مۇھىم بىر تارازىسى. مەسئۇلىيەتچانلىقنى سېنىڭ مەردانە خاراكتېرىڭنى نۇرلاندۇرىدىغان چىراغ دېسەك، بېپەرۋالىق سېنىڭ مەردانىلىك خاراكتېرىڭنى كۆمىدىغان گۆر كاردۇر. چۈنكى، سەندىكى مەردلىكمۇ، ۋىجدانمۇ، ئەقىدەمۇ، نومۇسمۇ، ئىرادەمۇ ئاخىرقى ھېشابتا مەسئۇلىيەت تۇيغۇسىنىڭ كۈچلۈك ياكى ئاجىزلىقىغا بېرىپ تاقىلىدۇ. ھەرقانداق قورقۇنچلۇق ھالەتمۇ ساڭا بېپەرۋالىقتەك ئېغىر ئاقىۋەت كەلتۈرەلمەيدۇ. بېپەرۋا ئادەم ئۆزىلاپ ماڭغان يولۇڭغا ئوخشايدۇ؛ ئۇنىڭ نە مەقسىتى، نە نىشانى بولسۇن؛ ئۇنداق ئادەمنىڭ مۇقىم مەيدانى بولمايدۇ، كىم نېمە دېسە شۇنىڭغا «ھە» دەيدۇ، قاراڭغۇ زۇلمەتلىك كېچىنى كۈندۈز دە دېسە، نومۇس قىلماي شۇنداق دەيدۇ؛ ئۇنداق ئادەم بىردەم ھەممە نەرسىنى قارىلىتىسا، بىردەم ھەممە نەرسىنى ئاقلاشقا باشلايدۇ؛ ياماننى يېرى، ئۇلارنىڭ خاراكتېرى تەرەققىي قىلىپ، ياخشى بولامدۇ، ياماننى بولامدۇ، ھەممە نەرسىگە بېپەرۋا قارايدۇ. ماتا بۇ ئەك قورقۇنچلۇق، شۇڭا بېپەرۋا ئادەمنى ئۆز كونترولىڭغا يوقاتقان پالەچ ئادەمدەك تەسەۋۋۇر قىل. ئۇنداق ئادەم ھېسسىياتتىن

مەھرۇم بولغان قۇرۇق گەۋدىگە ئوخشايدۇ، چۈنكى ئۇنداق ئادەم «جاھاننى سەل باسسا، تەرەپ - تەرەپتە ئېشەكنىڭ غېمى بولارمىش ھەلەپتە» دېگەندەك، ئەلنىڭ، خەلقنىڭ تەقدىرى قارىيۇاتسىمۇ، ھەق - ناھەق ئاستىن - ئۈستۈن بولۇپ كەتكەندىمۇ، ئۇنىڭ پەرۋايى پەلەك.

ئەي ئوغۇل، شۇڭا ھەرقانداق ئىشنى قىلىشتا پۇختا بول. قولۇڭنىڭ ئۇچىدىلا قىلىپ قويساڭ، ئۇنىڭ سۈرى يەنىلا ئۆزۈڭگە كېلىدۇ. بىر نەرسىنى كۆرسەڭمۇ ئەستايىدىل قارا، بىر ئەپ - سۆز ئاڭلىغاندىمۇ ئەستايىدىل بول. ھەرگىز بولسا بولار، بولمىسا ئىز پۈلى بولار، دەپ بىپەرۋالىق بىلەن ئىش تۇتما. شۇنى بىلگىنكى، مەسئۇلىيەتچان نادان ئادەم، بىپەرۋا دانادىن يۈز ھەسسە ياخشى. بىپەرۋالىق پەقەت ئىنسانىي تۇيغۇدىن مەھرۇم بولغان ئادەملەرنىڭ تۇتقان يولى. تۇرمۇشتا ئۇچرىغان ھەرقانداق مەسىلىلەرگە جىددىي قارا، سوغۇق قانلىق بىلەن تەدبىرىنى قىل. بەزىلەر «ئاكاڭ كىمنى ئالسا يەڭگەڭ شۇ» دەپ قارايدۇ. مانا بۇ ئەڭ چوڭ بىپەرۋالىق. تۇرمۇشتا ئىنسانىي پەزىلەتلەرگە يات، ۋىجدانسىزغا خىلاپ ئىش - ھەرىكەتلەرنى كۆرسەڭ، قول قوشتۇرۇپ تۇرمىغىن. خەقنىڭ ئىشى بىلەن كارىم يوق دېمە، سېنىڭ باشقىلار بىلەن كارىڭ بولمىسا، باشقىلارنىڭمۇ سەن بىلەن كارى بولمايدۇ. ئۆزۈڭ بىلەن مۇناسىۋەتلىك بولغان بارلىق ئادەملەرنىڭ تەقدىرىگە كۆڭۈل بۆلۈشنى بىل. ئەگەر سەن باشقىلارنىڭ قايغۇ - ھەسرىتىگە ئېتىبارسىز قارىساڭ، ئىنسان دېگەن نامغا داغ تەگكۈزگەن بولىسەن.

بالام، ھەرقاچان بىپەرۋا ئادەملەردىن ھەزەر ئەيلە. بىپەرۋا ئادەملەر ساڭا زىيانكەشلىك قىلمايدۇ، مۇناپىقلىقمۇ قىلمايدۇ.

ئەمما ، ئۇلارنىڭ ئەڭ ھالقىلىق پەيتلەردە ئىنچىكە تىنىپ جىمجىتلىق ئىچىدە قىلغان رەزىللىكلىرى قاتىللارنىڭ زىيانكەشلىكىدىنمۇ ئېغىر ئاقىۋەتلەرنى كەلتۈرۈشى مۇمكىن . «ناھەقچىلىكنى كۆرۈپ تۇرۇپ كارى بولماسلىق شۇ ناھەقچىلىققا قاتنىشىش بىلەن باراۋەر دۇر» (روسسو) . بىپەرۋالىق سېنى بۇ دۇنيادىكى بارلىق مۇناسىۋەتلەردىن مەھرۇم قىلىدۇ . بالام ، ياخشىلىق قىلالمىساڭمۇ قىلما ، ھەرگىز يامانلارغا يانتايىاق بولما . يامانغا يانتايىاق بولۇش ياخشىلارغا زۇلۇم قىلغانلىق بولىدۇ . بالام ، ئۆزۈڭنىڭ جەمئىيەتتىكى ، مىللەت ، ئەجدادلار ۋە ئەۋلادلار ئالدىدىكى مەسئۇلىيىتىڭنى ھېس قىلىپ ياشاشنى بىل . مەسئۇلىيەت ساڭا ئىنتايىن قىممەتلىك سۇۋغىلارنى بېرىدۇ ، بىپەرۋالىق سېنىڭ يۇرىكىڭنى سۇغۇرۇۋېلىشقا يارايدۇ . دۇنيادىكى نۇرغۇن خاسىيەتلىك ئىشلار مەسئۇلىيەتچانلىق ساخاۋىتىدىن بارلىققا كەلگەن ، ھاياتنىكى يەنە نۇرغۇن مەھرۇملۇقلار بىپەرۋالىقتىن يۇز بەرگەن .

× × ×

ئەي ئۇلۇغ مەسئۇلىيەتنى ئۈستىگە ئالغان ، كەلگۈسىگە ئۈمىد ، ئىشەنچ بىلەن قارىغان بوۋا ، كۆزىمىزنىڭ قارىچۇقىغا يېزىۋالغۇدەك ئۇلۇغ گەپلەرنى قىلدىڭىز . راست ، مەردلىك ۋە مەسئۇلىيەتچانلىق كىشىلەرگە قىممەتلىك نېمەتلەرنى سۇۋغا قىلسا ، نامەردلىك ۋە مەسئۇلىيەتسىزلىك بار - يوقىمىزدىن مەھرۇم قىلىدىكەن . بىز بۇ ساۋاقلارنى ھەرگىزمۇ ئېسىمىزدىن چىقارمايمىز . ئەمدى بىزگە ھالال ئەجرىنىڭ خاسىيىتى ۋە ھوزۇنلۇقنىڭ ھاقارىتى توغرىسىدا قىممەتلىك تەۋسىيىلىرىڭىزنى ئېيتقايسىز .

ئون يەتتىنچى باب

ئەجىر - مېھنەت ۋە ساخاۋەتنىڭ خاسىيىتى، ھۆرۈنلۇق ۋە خەسىسلىكنىڭ كاساپىتى توغرىسىدا

بالام، ئېسىڭدە بولسۇنكى، ئاتا - ئاناڭ ساڭا مەڭگۈلۈك ھامىي بولالمايدۇ. ئۇلار سېنىڭ نامراتلىقتا قېلىشىڭنى خالىمايدۇ. نامرات ۋە موھتاج دېگەن بۇ ھاقارەتلىك قالپاق ھەرگىز سېنىڭ بېشىڭدا تۇرۇپ قالمىسۇن، نامراتلىق ۋە موھتاجلىق ئىنتايىن ئېغىر ھاقارەتلەرنى ئېلىپ كېلىشكە قابىلدۇر. بالام، كۆرۈنۈشى پېقىر بولغان كىشىلەردە موھتاجلىق بولغانلىقى ئۇچۇن ئۇنى گاداي دەيدۇ. بۇ ھەممە بالالارغا ۋە كىشىلەر ئارىسىدا خار ۋە ئېتىبارسىز بولۇپ قېلىشىڭغا سەۋەب بولىدۇ. ھەركىم موھتاجلىق ئىپىغا باغلىنىپ قالسا، «ھايا ئىمانىڭ جۇملىسىدىندۇر» دېگەن كەلىمىمۇ سېنىڭ ھاياتىڭنىڭ ۋەرەقلىرىدىن ئۆچۈپ كېتىدۇ. بۇنداق ئېغىر كۇنگە قالغان ئادەم ئۇچۇن ھاياتلىقنىڭ لەززىتى ۋە قىممىتى بولمايدىكەن، ھاياتتىن بىزار بولۇپ ئىزا ۋە زارلىققا ئۇچرايدىكەن. ئەقىل شامىمۇ يورۇماس بولۇپ، زېمىن ۋە ئىقتىدارغا غەم، نۇقسان كەلتۈرىدىكەن. تۇرمۇشۇڭدا بۇنداق بالالار سادىر بولىدۇكى، توغرا تەدبىر ئۈمۇ ساڭا زىيان - زەخمەت ئېلىپ كېلىدۇ، ھەرقانچە دىيانەتلىك بولساڭمۇ خىيانەتچى تۆھمىتىگە ئۇچرايسەن. ھېكمەت

بىلەن سۇغىرىلغان قىممەتلىك پىكىرنى قىلساڭمۇ ، ئەيىبلىك ھېسابلىنىسەن . بايلار قىلسا ماختاشقا ، ئالقىشقا سازاۋەر بولىدىغان ئىشلارنى سەن قىلساڭ ، تەنە ۋە ئەيىبلەشكە ئۇچرايسەن ، بۇ خۇددى بىر ەر ئەمەلدار ياكى پۇلدارنىڭ ئادەتتىكى بىر تەكلىپى پۈتۈن ئادەمنىڭ ھەرىكەت مىزانىغا ئايلىنىپ ، ئادەتتىكى بىر نامرات ئادەم ئۇلۇغ ھېكمەتلەرنىڭ ئوتتۇرىغا قويسىمۇ ئېتىبارغا ئېرىشەلمىگەنگە ئوخشاش . يەنە رېئال تۇرمۇشقا قارا : نامرات بىر ەر ئىشقا جۇرئەت قىلىشقا نىيەت قىلغان بولسا ، ئۆزىنى بىلمەي ھەددىدىن ئاشقىنىنى قارا ، دەيدۇ ؛ خەير ، ساخاۋەتلىك ئىشلارنى قىلاي دېسە ئىسراپخور ، دەپ ئىللايدۇ ؛ ئەگەر ئېغىز - بېسىقلىقنى ئادەت قىلسا ، بوشاڭلىقتا ئەيىبلەيدۇ ؛ ئەگەر ياڭغۇزلۇقنى خالىسا «دەرۇشى بولماقچى ئوخشايدۇ» دەيدۇ ؛ ئەگەر كىشىلەر بىلەن ئارىلاشماق بولسا ، «بۇنىڭغىمۇ ھەۋەس پەيدا بولۇپ قاپتۇ» دېسە ، كۇلىدىغان بولسا «مەسخىرىۋاز» دەيدۇ ؛ جىم ئولتۇرسا «ھېسسىياتسىز كالىدەك ئولتۇرىدۇ» دەيدۇ ؛ ئىشقىلىپ مۇھتاج بولۇپ قالغان كىشى زامان ئەھلىنىڭ ئالدىدىمۇ ، ھەتتا ئۆزۈق - تۈغقانلارنىڭ ، دوست - يارەنلىرىنىڭ ئالدىدىمۇ ئەيىبكار ۋە ئېتىبارسىز كۆرۈنىدۇ ، ھەرقاچان قەددى كۆتۈرۈلمەيدۇ ، يۈزۈڭمۇ يورۇق بولمايدۇ . ئەگەر مۇشۇنداق ھال بىلەن سەندە تەمە سادىر بولۇپ قالغۇدەك بولسا ، ھەممە خالايىقنىڭ كۆڭلىگە دۇشمەنلىك سادىر بولىدۇ - دە ، ھېچقانداق ھاجىتىڭ راۋا بولمايدۇ . پۇلدار ئادەم نەچچە مىڭ يۇەن سورىسىمۇ خۇرسەنلىك بىلەن بېرىپ تۇرىدىغان ئادەم ساڭا بىر موچەن بېرىپ تۇرۇشىنىمۇ ئۆزى ئۈچۈن ئەقىلسىزلىق ھېسابلايدۇ ، بەخت - بىئايادەتنىڭ تىلىتىزى ئەجىر بۇلىقىدىن

سۇغىرىلىدۇ. ئەجىر - مېھنەتسىز بەخت دىدارىنى كۆرەلمەيسەن. ئەجىرسىز، تەييارغا ھەييار بولۇپ ئېرىشكەن بەختنىڭمۇ قەدىر-قىممىتى بولمايدۇ. كونىلارنىڭ شۇنداق سۆزى بار: «ئەجىرسىز ئېرىشكەن بۇغداي ناندىن ئەجىر بىلەن ئېرىشكەن تېرىق زاغرىسى لەززەتلىك بولىدۇ». جاپا - مۇشەققەتتىن قورقمايدىغان، تۇرمۇشتا پىشقان پەرزەنت خار بولمايدۇ. ھۆرۈنلۈق ۋە مېھنەتتىن قېچىش نامراتلىق، موھتاجلىققا سەۋەب بولىدۇ. ھۆرۈن ئادەم سەمىمىيەتسىز، يالغانچى بولىدۇ؛ ھۆرۈنلۈق يەنە خۇشامەتكە ۋە قوللۇققا ئادەتلەندۈرۈپ قويىدۇ. ئىنسانغا موھتاجلىقتىن ئېغىر بەختسىزلىك يوق. نامراتلىق شەرەپ ئەمەس، ئۇ بۇ دۇنيانىڭ مەئىشەتلىرىدىن مەھرۇم بولۇش دېگەن گەپ. نامراتلىق ۋە موھتاجلىق داغلىرىنى پەقەت ئەقىل-پاراسەت بىلەن ئەجىر - مېھنەت بىرلەشتۈرۈلگەندىلا يۇيۇپ تازىلىغىلى بولىدۇ.

بالام، ئۇيغۇرلاردا «ئۆزۈڭنى خار قىلغۇچە كۆچۈڭنى خار قىل» دېگەن مەرداللىك خىتابى بار. بۇ ھېكمەتنى يادىڭدىن چىقارما. ھۆرۈنلۈق بىلەن ئۆزۈڭنى يوقىرىقىدەك خارلىق ۋە موھتاجلىق بالاسىغا مۇپتىلا قىلما. ئادەم دېگەن ئىش قىلغانغا ھېچ نەرسە بولۇپ كەتمەيدۇ، ئەمگەك سېنى قەيسەرلەشتۈرىدۇ، ۋۇجۇدۇڭنى جاسارەتكە تولدۇرىدۇ. سەن شۇنداق بىر قانۇنىيەتنى ھاياتىڭنىڭ مىزانى قىلغىنىكى، ئەمگەكسىز ھاياتلىقنىمۇ بولمايدۇ، ئەمگەكسىز ئۆتكەن ھاياتلىقنىڭ مەنىسىمۇ بولمايدۇ. سەن ئىزدىنىۋاتقان، ئىجاد قىلىۋاتقان ۋە مېھنەت سىڭدۈرۈۋاتقان چېغىڭدىلا ئۆزۈڭنىڭ ھەقىقىي ئادەم ئىكەنلىكىڭنى ھېس قىلىش پۈرسىتىگە مۇيەسسەز بولالايسەن. سەن ئەمگەكتىن، مېھنەتتىن نومۇس قىلما، ھەتتا ئۇ ئەڭ تۆۋەن دەرىجىلىك ئىش بولسىمۇ،

هارۋالماي تىل ، نومۇس قىلىش توغرا كەلسە بىكار چىلىقتىن ، هارام تاماق بولۇپ قېلىشتىن نومۇس قىل . هەرقانداق هاقارەتمۇ ئادەمگە بىكار چىلىقتىن ئېغىر بولمايدۇ ، ئەمگەك ساڭا هەمراه بولسا ئۆزۈڭنى يالغۇز هېس قىلمايسەن ، زېرىكمەيسەن . شۇڭا ، قېلىۋاتقان ئىشىڭدىن نومۇس قىلماي ، بەلكى ئۆزۈڭ ئۈچۈن بىرەر مۇناسىپ ئىش تاپالمىغانلىقىڭدىن خورلۇق هېس قىل . بىكار چىلىقتىن كەلگەن هاقارەت دېگىنى هېچقانداق سوپۇن بىلەنمۇ يۇيۇپ تازىلىيالمايسەن .

بالام ، ئەمگەكنىلا بىلىپ ئەمگەك قىلىشنى بىلمىگىنە بولمايدۇ ، چۈنكى ، ئەڭ ئۇنۇملۇك ئەمگەكنىڭ ئاساسىي شەرتى ئەمگەك قىلىشنى بىلىشتۇر . ئەڭ چوڭ تراگېدىيە دېيىلسە ، ئۆزۈڭنىڭ قابىلىيەتسىزلىكى تۈپەيلى مۇمكىنچىلىكى بار ئىشنى مۇمكىنچىلىكسىز قىلىۋېتىشقا ئايلاندۇرۇپ قويۇشۇڭدۇر . ئەمگەكنىڭ ئۇنۇمى ئۆزۈڭ قىلالايدىغان ، چامىڭ يېتىدىغان ئىشنى قىلىش ئارقىلىق كۆرۈلىدۇ . قولۇڭدىن كەلمەيدىغان ئىش ئۈچۈن ياسىقان هەربىر قەدىمىڭ ساڭا مەھرۇملۇقتىن باشقا هېچ نەرسە بېرەلمەيدۇ . هېلى ئۇ ئىشقا ، هېلى بۇ ئىشقا چېپىش سېنىڭ ئىككى كېمىگە دەسسىگەن ئادەمدەك هالاكەتكە يېقىن قالىدۇ ، يەنە بىرى ، ئايىغى چىقمايدىغان ، ئۇنۇمى يوق بىر تالاي ئىشنى قىلغىنىڭدىن كۆرە ، بىرەر ئىشنى ۋايىغا يەتكۈزگىنىڭ ياخشى . بىرەر ئىشنى قىلىپ ئاخىرىغا چىقىشقا كۆزۈڭ يەتمىسە ، ياخشىسى ئۇ ئىشقا قول تىقما . بىر ئىشنى باشلىغانىكەنسەن ، هەرگىز يېرىم يولدا توختىتىپ قويما . هەرقانداق بىر ئىشنى باشلاش ئاخىرلاشتۇرۇشتىن قىيىن بولىدۇ . قىيىنىنى قىلىپ ئاسىنى قالغاندا ، بەل قويۇۋېتىش ئىرادىسىزلىك بولىدۇ . ئىشتا سەۋرلىك ئادەم ئىرادىلىك ئادەمدۇر .

بالام ، ئىشىڭدا مۇۋەپپەقىيەت قازىنىشىڭ يەنە بىر شەرتى سەن ئۆزۈڭ قىلىۋاتقان ئىشنى ھەقىقىي سۆيگىن ، شۇندىلا ئەمگەك سەن ئۈچۈن ئەڭ كۆڭۈللۈك مەشغۇلاتقا ئايلىنىدۇ . ئۆزۈڭ خالىمىغان ھالاۋەتمۇ ساڭا مېھنەت يۈكىنى ئارتىدۇ . ئىشلىگەندە ئۆزۈڭنىڭ نېمە ئىش قىلىۋاتقىنىڭنى بىلىپ قىل . قەدىمكى ئۇيغۇرلاردا «كۈل پۈۋلىگۈچە چوغ پۈۋلە» دېگەن ئاگاھلاندۇرۇش بار . كۈلنى بىر ئۆمۈر پۈۋلىسەڭمۇ مۇراد - مەقسىتىڭ ھاسىل بولمايدۇ ، چوغنى پۈۋلىسەڭ ، ئۇنىڭدىن ئوت يېنىپ كۆزلىگەن مەقسەتكە يېتەلەيسەن . بالام ، ئەجىر - مېھنەت بىلەن ئېرىشىش مۇمكىن بولغان بەخت - سائادەتنىڭ ھۇرۇنلۇق بىلەن باشقىلارغا قول سۇنىدىغان ئېغىر كۈلپەتكە ئالماشتۇرمىغايسەن .

× × ×

بالام ، تۇرمۇش تىرىكچىلىكى پۈلسىز ئۆتمەيدۇ ، بىراق پۇل دېگەن ئاسماندىن چۈشىدىغان نەرسە ئەمەس ياكى ئۇنى يەرگە تېرىپ ئالىدىغان قوناق ، بۇغداي ئەمەس ؛ ئۇنى خېلى زور ئەجىر - مېھنەت بىلەن ، كاللا ئىشلىتىش بىلەن قولغا كەلتۈرگىلى بولىدۇ . بىر نان يېيىش ئۈچۈن بىر نانغا لايىق ئەجىر قىلىشقا توغرا كېلىدۇ . بىر يۈەن پۇل بولمىسا بىر كۈن ئاچ قالىدىغان ئىش . بىراق ، قارا ئەمگەك بىلەنلا تۇرمۇش مەئىشىتىنى قۇرغىلى بولمايدۇ ، ھازىرقى بازار رىقابىتىدە قابىلىيەتسىز ، ئىقتىدارسىز ئادەم ھەرگىز ئىستېمال سەۋىيىسىگە ياندىشالمايدۇ . بالام ، تۇرمۇش رېتىمى بەك تېزلىشىپ كەتتى ، رىقابەت ئىنتايىن كۈچلۈك . ھەممە ئادەم پۇل تېپىش ، پول ئىزدەشنىڭ كويىدا . بىكارچىلىق ئادەمنى كىرەكتىن چىقىرتۇۋېتىدۇ ، چوڭ ئىش بولسۇن ، كىچىك ئىش بولسۇن ، ئىشنىڭ ئۆگىنىيى يوق ، گەپ

قانداق ئىش ساڭا نان بېرەلىسە ، ئۇ ئىشتىن ۋاز كەچكۈلۈك ئەمەس . بىر شەرت شۇكى ، بىر ئىشنىڭ پىشىنى تۇتۇپ ، شۇ ئىشنىڭ ئەھلى بولغىن . بىر ئىشقا ھەقىقىي ئەقىدە قىلىپ مۇھەببەت بىلەن كىرىشسەڭ مۇۋەپپەقىيەت دەرۋازىسى ساڭا ئېچىلىدۇ ، سۇ ئۈستىدىكى كۆپۈكتەك لەيلەپ يۈرسەڭ كېچىككىنە دولقۇنغىمۇ بەرداشلىق بېرەلمەيسەن . ھەر كىمنىڭ بولى ئۆزى بىلەن بىرگە بولىدۇ ، ئۇ ئىش شۇلارنىڭ ئۆزىگىنىلا ماس كېلىدۇ ، قىلىۋاتقان ئىشىڭ ئۆزۈڭگە ماس كەلگەنلىكى ئۈچۈنلا شۇ ئىشتىن نان تېپىپ يېيەلەيسەن . تەبىئىتىڭگە مۇناسىپ كەلمىگەن ئىش ساڭا مۇناسىپ كەلمىگەچكىلا ، ساڭا نان بەرمەيدۇ . بالام ، جەمئىيەتتە ئىشنىڭ چوڭ - كىچىكلىكى مۇھىم ئەمەس ، ئەڭ مۇھىمى قايسى ئىشنى قىلغان بولساڭ ، شۇنىڭدىن نەتىجە يارىتىشتا . نەتىجىسى نامەلۇم بولغان يەرگە قەدەم باسما . پايانى مەلۇم بولمىغان يولدا يۈرۈش ۋە قىرغىنچى كۆرۈنمەيدىغان دەريانىڭ ئۈزىنى ئۈرۈش ئەقىللىق ئادەمنىڭ ئىشى ئەمەس . ئايىغى چىقمايدىغان خام تەمە ۋە نەتىجىسىز قۇرۇق «ئەگەر» لەرنىڭ زەنجىرىگە بەند بولۇپ قالمىغىن . غەم - قايغۇنى ، سەۋرسىزلىكنى ئازراق قىلىپ ، چارە - تەدبىر ئۈستىدە كۆپرەك ئويلاش لازىم . غەم - قايغۇ ، غەزەپ ۋە ئاچچىقلىنىش تەپەككۇر يولۇڭنى ئېتىدۇ ، تەدبىر تۇلپارىڭغا يۈگەن سالىدۇ ، زېھنىڭنى كېرەكتىن چىقىرىدۇ . نەتىجىدە ، شۇ غەم - قايغۇنىڭ ئەسىرى بولىسەن - دە ، ھېچ ئىشنى ياشقا ئېلىپ چىقالمايسەن . سەن ھەرگىز زاماندىن ، شارائىتتىن ئاغرىنما ؛ باھانە كۆرسىتىش ھۈرۈن ، قابىلىيەتسىز ئادەملەرنىڭ ئىشى . پۇل تاپقانلارمۇ مۇشۇ زاماندا ، مۇشۇ ماكاندا ياشاۋاتىدىغۇ ، ئۇلارمۇ دەسلەپتە ئىشنى ئەڭ ئادەتتىكى ئىشلاردىن باشلىغان . ھەرقانداق ئىشنىڭ تۇنجى قەدىمىنى ئېلىش

تەسرەك بولىدۇ. بىراق، تۇنجى قەدەمنى بەك ئويلاپ بېسىشقا توغرا كېلىدۇ. ئۆزۈك تاپقان يولدىن يالتايما، ئۇ ئانداق ئىشنى قىلىپ پۇل تېپىپتۇ، بۇ مۇنداق ئىشنى قىلىپ پۇل تېپىپتۇ، دېگەن گەپلەر بىلەن باشقىلارنى دوراپ، نان بېرىۋاتقان ئىشىگنى تاشلاپ قويساڭ، نېسىنى دەپ نەختىن قۇرۇق قالىدىغان، ياقاڭدىكىنى يالايمەن دەپ ئېتىكىڭدىكىدىن قۇرۇق قالىدىغان ئىش بولىدۇ. قانائەتسىزلىك قىلما، قابلىيىتىڭگە قاراپ يول-تۇت. ھەممە ئىش ئارزۇ قىلغاندەك، خىيالىڭدىكىدەك بولۇشى ناتايىن. بىرەر ئوڭۇشسىزلىققا ئۆچرىساڭ ئۈمىدسىزلەنمە، نىيەتىنى يامان قىلىپ، ئايىغى چىقمايدىغان ئىشلارغا تەۋەككۈل قىلما. بۇ دۇنيادىكى ئىشلار ھەرگىزمۇ ئادەمنىڭ ئارزۇسىدەك بولمايدۇ. ئادەمدە ئازراق قانائەت بولمىسا بەختلىك بولغىلى بولمايدۇ. «بىر كىشى ئۆي سېلىش ئۈچۈن تام ئەتمەكچى بولسا، تامغا خىشنى چاك باستۇرۇپ قويۇشقا توغرا كېلىدۇ. ئەگەر خىشنى پارچىلىماي تامنى تۈزەيمەن دەپ تام قوپۇرۇۋەرسە، پۈتكۈل يەر شارىغا تام ئېتىشكە توغرا كېلىدۇكى، ھەرگىز بۇ چاكنى تولدۇرۇشنىڭ ئىمكانى يوقتۇر. ئەگەر تامنى پۈتۈنلىمەكنى ئويلىسا چارىسى شۇكى، خىشنى پارچىلاپ چاكنى تولدۇرۇش بىلەن پىلاندىكى تامنى كۆڭۈلدىكىدەك پۈتتۈرۈپ چىقالايدۇ».

نەۋائىينىڭ بۇ مىسلى كىشىلەرگە ئىنساب قىلىش مەنسىدە ئېيتىلغان، لېكىن ئادەمنىڭ ماھىيىتى قانائەتسىزلىكتۇر. قانائەت قىلماق قولىدىن ئىش كەلمەيدىغانلارنىڭ ئادىتى، بۇلۇڭدا ئولتۇرۇپ تىرناق تاتىلماق بىكار تەلەپ، ھۇرۇنلارنىڭ سائادىتىدۇر. بالام، پۇرسەت چېقىنغا ئوخشاش تېز ئۆتۈپ كېتىدۇ. ئۇنى غەنىيمەت بىلىش، ئۆتۈپ كېتىدىغان ئۆمرىدە چاقماقلىق بىلەن ھوسۇل ئالماقنىڭ تىرىشچانلىقىنى قىلماق

لازىم . چۈنكى ، ئادەم قېرىيدۇ ، كېسەللىك بىلىڭنى مۇكچەيتىدۇ ، پۇت - قولدا مادار ئۇزۇلىدۇ . بۇ چاغدا خەقنىڭ قولىغا قاراپ قالغاندىن ئۆلگەن ئەۋزەل . قولۇڭدا پۇل - مېلىڭ بولمىسا ھەتتا بالىلىرىڭنىڭ ئالدىدىمۇ ئېتىبارىڭ بولمايدۇ ، قورۇق قول ئادەمدىن ھەتتا دوستلارمۇ قاچىدۇ . ئادەم ئۆلمىدىغاندەك مېھنەت قىلىپ پۇل تېپىشى ، ئەتە ئۆلۈپ كېتىدىغاندەك كىشىلەرگە ياخشىلىق قىلىش لازىم .

بالام ، قورۇق - مەنسىز ئىشلار بىلەن ئۆمرۈڭنى ئۆتكۈزمە ، ئۆزۈڭ قىلۇاتقان ئىشىڭنىڭ قىممىتىنى بىلىپ قىل . بولمىسا گۆھەر سۇزۇپ ، مىسقال ئالىدىغان يەخمەق غەۋۋاسلار دەك بولۇپ قالىسەن .

ھېكايەت

ھېكايە قىلىنىشىچە ، ئومىمان دەريانىڭ ساھىلىدا ياشاۋاتقان بىر سودىگەر سودا ئۈچۈن دەريا ساھىلىغا باراتتى . ئۇ جاۋاھىر ئۈچۈن غەۋۋاسلارغا بىرنەچچە دەرھەم پۇل بېرەتتى . غەۋۋاسلار بېشىنى تۆۋەن قىلغىنىچە سۇ ئاستىغا شۇڭغۇپ ، يۇز مىڭلارچە جاپا - مۇشەققەت بىلەن دەريانىڭ تېگىگە يېتەتتى . ئۇ يەردىكى سەدەپلەرنى ئېلىپ چىقىپ ، سودىگەرگە بېرەتتى . سەدەپنىڭ ئىچىدىن يا ئۇششاق ئونچىلەر چىقاتتى ياكى بولمىسا بىرەر چوڭ گۆھەر تېپىلىپ قالاتتى . بۇنداق گۆھەرلەر شاھلار تاجىنىڭ شان - شەرىپى بولاتتى . لېكىن ، ئۇ غەۋۋاسلارنىڭ ئالىدىغىنى ئازغىنە ئىش ھەققىدىنلا ئىبارەت ئىدى . سودىگەر شۇ قەدەر قەدىر - قىممەتلىك بايلىقلارنى قولغا چۈشۈرگەن بولسىمۇ ، لېكىن غەۋۋاسلارغا بىر - ئىككى يارماقتىن پۇل بېرىپلا بولدى

قىلاتتى . غەۋۋاسلارمۇ يۇنىڭغا رازى ئىدى . ئەپسۇسكى ، غەۋۋاسلار گەرچە گۈھەر - مەرۋايىتلارنى تونۇسىمۇ ، ئۇزلىرىنىڭ نېمىنى بېرىپ ، نېمىگە ئېرىشىۋاتقانلىقىنى ئويلاپمۇ قويمايتتى . بالام ، ھەرقانداق بىر ئىشنى قىلىشتا ئۇنىڭ ساڭا قانچىلىك مەنپەئەت يېتىشىنىلا ئويلىماي ، ئۇنىڭغا قانچىلىك مېھنەت - تەرىك سىڭدىغانلىقىنىمۇ ئويلا ، بىر يىل ئەجىر قىلىپ ئاخىرىدا قۇرۇق قول قالىدىغان ئىش ئۈچۈن ئۆمرۈڭنى زايە قىلما . بالام ، تېجەشلىك بول ، ھەرگىز ئىسراپخور بولما . «يەڭلار ، ئېچىڭلار ، ئىسراپ قىلماڭلار» دېگەن ئەقىدىنى ئۇنتۇما . شۇنچە ئەجىر قىلىپ تاپقان ھالال پۇلنى ھارامغا خەجلەش ، مەنىسىز ، ئەھمىيەتسىز ئىشلار ئۈچۈن سەرپ قىلىپ شامالغا سوروش ئەقىلدىن ئازغانلارنىڭ ئىشى . بىر ئاننىڭ خارلىساڭ ، بىر كۈنى شۇ ئاننىڭ خارلىقىنى تارتىسەن . بىر كوي پۇلنى بىھۇدە ئىسراپ قىلساڭ ، بىر كۈنى شۇ بىر كوينىڭ ھاجالىتىنى تارتىسەن . يۇقىرى مەرتىۋىگە چىقىش ناھايىتى مۇشەققەت بىلەن قولغا كېلىدۇ ، لېكىن خارلىق مەرتىۋىسىگە چۈشۈش ناھايىتى ئاسان . بىر بۇردا ئاننىڭ قانچىلىك ئەجىر بەدىلىگە كېلىدىغانلىقىنى بىلىسەڭ ئىدىڭ ، ئىسراپخورلۇقنى ھەرگىز ئۆزۈڭگە راۋا كۆرمەس ئىدىڭ . سەن بۇگۈنكىلا ئويلىما ، ئەتەڭنىمۇ ئويلا ، سەن ھازىر ئاتا - ئانام بارغۇ دەپ ئۇلارغا يۆلىنىۋالساڭ ، مۇستەقىل ئۆي - ئوچاقلىق بولغاندا قانداق قىلىسەن ؟ كۈنىگە بىر يۈەن پۇلنى تېجىسەڭ ، بىر يىلدا 360 يۈەن پۇلنى تېجەيسەن ، كۈنىگە بىر كوي پۇلنى ئىسراپ قىلساڭ ئاخىرىدا قەرزگە بوغۇلىسەن ، قەرز كۆتۈرمەك مۇشكۇل ئېغىر يۈك ، بالام ، قولۇڭغا پۇل چۈشكەندە چەللىدە ئات چاپما ، پەلەكنىڭ چاقى

ئايلىنىپ خارلىققا قالغاندا، پۇشايمانىدىن باشقا چارە يوق . بەخت تۇتۇشنى بىلمىسەك ساڭا قۇت ئاتىدۇ ، تۇتۇشنى بىلمىسەك ، دەرھال سەندىن يۈز ئۆرۈيدۇ . ئىككى يوەن پۇلۇك بولسا ، بىر كوينى خەجلەپ ، بىر كوينىنى تېجەپ قويغىن . دانالار ئېيتقان : دوستۇڭنىڭ ئالدىغا مۇھتاج بولۇپ بارغاندىن دۇشمىنىڭگە قالدۇرغىنىڭ ياخشى ، دېگەن ئىبرەتلىك ئۇنتۇما . ھېكمەت كىتابلىرىدا شۇنداق پۈتۈپتۇكى : «ھەرقانداق نەرسىنى تېپىشقا قارىغاندا ساقلاش مۇشكۇل . ھەرقانداق نېمەتنى بەختلىك مەدەتكارلىقى بىلەن ھاسىل بولىدۇ ، لېكىن ئۇنى روشەن ئەقىل ۋە ياخشى تەدبىر بىلەن چىڭ تۇتماي تۇرۇپ مۇھاپىزەت قىلماق مۇمكىن ئەمەس . ئەگەر ھەركىشىگە ھوشيارلىق ۋە ئىشلىك ئاقىۋەتلىنى كۆرۈش قۇۋۋىتى تېپىپ بولمىغان بولسا ، ئۇنىڭ قولغا كەلتۈرگىنى ئۇزاق ئۆتمەي تالاپەت ۋە بۇلاڭ تالاڭغا كېتىدۇ دە ، ئۇنىڭ ئۆزىدە ھەسرەت ۋە ناداملىقتىن بۆلەك ھېچ نەرسە قالمايدۇ» .

بالام ، بەتخەجلىكىڭ شەكلى ھەرخىل بولىدۇ . بۇنىڭ بىرىنچىسى ، ھاۋايى ھەۋەسكە پۇل خەجلەشتۇر ؛ ئىككىنچىسى ، ئىچىملىك ۋە چېكىملىك ئۈچۈن پۇل خەجلەشتۇر . يۈزۈكنى قارا قىلىدىغان ، ئۆزۈكنى خار قىلىدىغان ئىشلارغا پۇل خەجلەش بىغەرەزلىكتۇر ؛ ئوچلىنچىسى ، مەنمەنلىك ، چوڭچىلىق قىلىپ ئۆزۈكنى كۆرسىتىش ئۈچۈن خەجلەنگەن پۇلنىڭ ئاخىرىمۇ ساڭا خارلىق تونىنى كېيگۈزىدۇ . ھەرقانداق ئىشتا ئوتتۇرالىغا يول تۇتقان ياخشى . مېھماندارچىلىق ئىشىدىمۇ شۇنداق .

بالام ، سېخىي بول ، ھەرگىز خەسىس بولمىغىن . ئۇيغۇرلاردا «بىر چىشلەم نان مىڭ كىشىگە يېتىپتۇ ، ئەڭ يېگەن تەڭگە سىڭىپتۇ» دېگەن گەپ بار . سېخىلىق مەرد بولساڭ

دوستلىرىڭ ئازىسىدا يوزۇق يوزۇق بولىدۇ ، كىشىلەرمۇ سېنى سۆيىدۇ . ئادەم دېگەن يەپ - ئىچىپلا ياشىغىلى بولمايدۇ ، كىشىلەر بىلەن بىرگە ياشايدۇ . ساخاۋەتلىك بولساڭ باشقىلار سېنى سۆيىدۇ ، خەسىس بولساڭ ، مال - دۇنيايىڭدىن باشقا بىرەر دوستقىمۇ ئېرىشەلمەيسەن . خەسىس ئادەم خۇددى يېغىنسىز باھار بۇلۇتىغا ، مېۋىسىز قوزۇق دەرەخكە ئوخشايدۇ . يېغىنسىز بۇلۇت ھامان تۇتۇن ، مېۋىسىز دەرەخ ھامان ئوتۇندۇر . ساخاۋەت ئىنسانىيەت بېغىنىڭ باھارى ۋە مېۋىلىك دەرىخى ھېسابلىنىدۇ . ئادەم بولساڭ ئالىي ھىممەتلىك بول ، ھىممەتلىك ئادەم ئېگىز ئۇچقان لاچىنغا ئوخشايدۇ ، ھىممەتسىز ئادەم چاشقانىنىڭ ئۇۋلىغۇچىسىدۇر . «بۆرىنىڭ ئورتاق ، قوزغۇنىڭ ياغاچ بېشىدا» دېگەن ھېكمەت تېپىلغان بولسۇن . ياشىغان ئىكەنسەن بۆرىدەك ياشا ، ھەرگىزمۇ قوزغۇندەك شۇم تەبىئەتلىك بولۇپ قالمىغىن .

بالام ، ساخاۋەتلىك بولۇش دېگەنلىك خالايىققا مەنپەئەت يەتكۈزمەك ، ئېھسان قىلىپ ياخشى نامغا ئېرىشمەك دېگەنلىكتۇر . ساخاۋەتلىك ئادەم ئادەمنىڭ ئەڭ ياخشىسىدۇر . ساخاۋەت بىلەن نام قازانغان ئادەم مەڭگۈ سائادەتلىكتۇر . ساخاۋەت يالغۇزلا پۇل - مال بېرىش بىلەنلا ئورۇندلىدىغان ئىش ئەمەس ، كىشىلەرگە ياخشى گەپ - سۆز ، ياخشى خۇلق ، ياخشى نىيەت بىلەن مۇئامىلە قىلىپ مەنپەئەت يەتكۈزۈشمۇ ساخاۋەتتۇر . ئۆزۈڭ قابىلىيەتلىك بولۇپ ، ئىلىم - ھۈنىرىڭ بىلەن باشقىلارنىڭ ھاجىتىگە يارىغان بولساڭمۇ ، بۇمۇ ئېسىل ساخاۋەت جۈملىسىدىندۇر . بىراۋغا ياخشى مەسلىھەت بېرىشمۇ ساخا ساخاۋەتنىڭ ساۋابىنى بېرىدۇ ، بالام .

ساخاۋەت ساخا ئىككى خىل ئاقىۋەت ئېلىپ كېلىشىگە

مۇمكىن : بىرى ، سەن بىراۋغا ياخشىلىق قىلساڭ ، ئۇنىڭدىن ساڭا ھەم پايدا يېتىشىمۇ مۇمكىن ؛ يەنە بىرى ، سەن ياخشىلىق قىلغان ئادەمدىن ساڭا پامانلىق قايتىشىمۇ مۇمكىن . لېكىن ، ئۇ ئەل ئارىسىدا ۋاپاسىز نام بىلەن خار ۋە ئېتىبارسىز ؛ سەن ئەل تەرىپىدە ئۇلۇغ ۋە ئەزىز بولىسەن . شۇڭا ، باشقىلارغا ساخاۋەت قىلىشنى ئويلا ، بىراق ئۇنىڭدىن تەمە ئۈمىدىدە بولما . ساخاۋەتنىڭ يەنە بىر پايدىسىمۇ بار كى ، سەن ئەڭگە مەنپەئەت يەتكۈزگەن بولساڭلا سەندىن مەنپەئەت كۆزمىگەن كىشىلەرمۇ سېنى دوست تۇتۇشقا كۆڭۈل باغلايدۇ . شۇڭا ، بالام ، قولۇڭ ئۇزۇن بولسىلا ھاجەتمەنلەرنىڭ ھاجىتىدىن چىقمىقىڭ لازىم . مۇھتاجلار ھاجەت تەلەپ قىلىپ ئالدىڭغا كەلسە ، ھەرگىز قۇرۇق قول قايتۇرمىغايسەن . قولۇم ، قوشنىلارنىڭ ھاجەتمەن بولۇپ قالغانلىقىنى ئاڭلاپ قالساڭ ، قولىڭنى يوپۇرۇۋالما ، پامىكىنىڭ يېتىشچە ئۇلارغا ياردەم قىل .

بالام ، پۇلۇڭ بولسا ئورۇنلۇق بىر ئىشقا ئىشلىتىۋالساڭ كۆڭلۈڭ خۇش بولىدۇ ، باشقىلارنىمۇ خۇرسەن قىلىسەن ، جايىغا سەرپ قىلىنغان پۇل نېمىدېگەن ئەمەتلىك ؛ ئورۇنسىز سەرپ قىلىش نېمىدېگەن بىھۇدىلىك .

بالام ، بېخىل ئادەم پۇل تېپىش ، ئاسراش بىلەنلا ئاۋارە ، ھەسەتخورنىڭ پەس خۇيى . پەيلىدىن تۇرمۇشى تاچچىق . بىرى ، ئۇز پايلىقىدىن خار ۋزار ؛ ئىككىنچىسى ، ئۆزىنىڭ يامان قىلمىشىدىن مۇسىبەتدار . سەن ئۆزۈڭگە تەۋە مال - دۇنيانىڭدىن پايدىلىنالىساڭ ، ئۇ مال ئۆزۈڭگە تەن . ھەسىلىك بىلەن ئۆزۈڭمۇ يېمەي ، بالىلىرىڭغىمۇ بەرمەي توپلىغان پۇل دۇشمەندۇر . بالام ، مۇشەققەت بىلەن تاپقان پۇلۇڭنى ئۆزۈڭدىن ئايىما . پۇل دېگەن پاتقاقتا ئوخشايدۇ ، ئۇنىڭغا قانچىلىك

ھېرسىمەنلىك بىلەن كىرىشسەك ، چوڭقۇر پاتسەن - دە ، چىقىشقا ئىمكان يوقتۇر . پۇل بىلەنلا ئېرىشىش مۇمكىن بولغان نېمەتلەردىن بەھرىسىز قالما .

بالام ، ئىسراپخورلۇق ھەرگىز ساخاۋەت ئەمەس ، بۇزۇپ - چاچقاننى ئەقىل ئىگىسى ھەرگىز سېخىي دېمەس ؛ ئورۇنسىز يەرگە پۇل چىقارمىغاننى ھېچكىم خەسىس دېمەس . ساخاۋەت قىلساڭ ، ھەرگىز كۆز - كۆز قىلىش ئۈچۈن قىلما ، بۇ سېخىيلىق ئەمەس ، بەلكى بىھايالىقتۇر . دانالار شۇڭا : خەقنى كۆرسۈن دەپ بەرگەن ئادەم بېخىلدۇر ، دېگەن . بىر ئادەمگە مىننەت قىلىپ بەرگەندىن بەرمىگىنىڭ ياخشى ، بىر نانتى ئىككىگە بۆلۈپ ، يېرىمىنى ئاچقا بەرگىنىنى سېخىي دەيمىز . بىلگىنكى ، سېخىيلىق ھۈنەر بىلەن پۇل تېپىپ ئورۇنلۇق جايغا سەرپ قىلىشتۇر . بېخىللىق نادانلىق ۋە جاھىللىقنىڭ ئاشكارىلىنىشىدۇر . دانالار دېگەنكى ، ئىككى خىل ئادەم ئۆمرىنى بىكار ئۆتكۈزگەن ۋە ئۆزىگە ئەبەدىي ھەسرەت ،نادامەت يۈكىنى ئارتىپ كەتكۈچىدۇر : بىرى ، مېھنەت بىلەن ئىلىم ئۆگەنىدى ، ئەمما ئەمەل قىلمىغان ئادەم ؛ يەنە بىرى ، مال توپلاشقا ئەمگەك سەرپ قىلىدى ، مېلىنى جايىدا ئىشلىتىشنى بىلمىگەن ئادەم . ئادەم ئەمەلىي ھەرىكىتىگە قاراپ ئۆت ئۈرگە بۆلۈنىدۇ : بىرى ، دەيدۇ ، قىلىدۇ . بۇ تىرىكلىك يولىنى بىلىدىغانلارنىڭ قائىدىسى ؛ يەنە بىرى ، دېمەيدۇ ، قىلىدۇ ، بۇ مەردلەرنىڭ ئادىتى ؛ ئۇچىنچى ، دەيدۇ ، قىلمايدۇ . بۇ مۇناپىقلارنىڭ ئادىتى ؛ تۆتىنچى ، دېمەيدۇ ، قىلمايدۇ ، بۇ بىر بېخىل ، ھىممىتى پەسلەرنىڭ ئادىتىدۇر .

بالام ، قولۇڭدا پۇل - مېلىڭنىڭ باردا كەمبەغەل ، تۇل خوتۇن ، يېتىم ئوغۇللارغا ، ئۇرۇق - تۇغقانلارغا ساخاۋەت قىل .

شۇنداق قىلساڭ ، كېيىن نامراتلىققا چۈشۈپ قالغۇدەك بولساڭ ، باشقىلارنىڭ ياردىمىگە ئېرىشەلەيسەن . ئەگەر قولۇڭدا باريدا ئۇنى جايىدا ئىشلەتمەي بېخىللىق بىلەن ساقلىنى كۆپەيتمەك بولساڭ ، ئۆزۈڭنىمۇ بەختلىك قىلالمايسەن ھەم بىر سەۋەب بىلەن موھتاجلىققا چۈشۈپ قالساڭ ، ئەلنىڭ كۈلكىسىگە قالىسەن . ئۇ چاغدا ساڭا ياردەم قىلىدىغان ھېچكىم چىقمايدۇ . تىرىشىپ پۇل تاپ بالام . لېكىن ، ئۇنى ئورۇنلۇق ئىشلىتىشنى بىل . سېخىيلىق سېنىڭ ئەيبىڭ . نۇقسانلىرىڭنى ياپىدۇ ، بېخىللىق ئەڭ يامان ئەيىبتۇر . جايىدا سەرپ قىلغان بىر پۇڭ زەرىنىڭ قىممىتىگە باراۋەر . ئورۇنسىز يەرگە بەرگەن زەرياپ تونىنىڭ قىممىتى جايىدا بەرگەن ئەسكى چاپانىنىڭ خاسىيىتىگە يەتمەيدۇ . ئادەمنىڭ مۇراد ئاسمىنىغا چىقىش مۇمكىن بولغان ھالدا تۆۋەن ۋە پەس جايدا تۇرۇشى ھەممەتسىزلىكتىن بولىدۇ . راھەت چىمەنزارىدا پاراغەت غۇنچىسىنى تاماشا قىلىشقا قۇربىتى يار بەرگەن تۇرۇقلۇق ، ئۆزىنى ئۆزى مېھنەت تىكەنلىكىگە ئورۇش ھەممەتسىزلىك ۋە خەسىلىكنىڭ جۇملىسىدىن سانىلىدۇ .

بالام ، ھايات تەجرىبىلىرى ئىسپاتلىغانكى ، ياخشىلىقنىڭ ساۋابىمۇ ئۆزۈڭگە ، يامانلىقنىڭ كاساپىتىمۇ ئۆزۈڭگە بولىدۇ . ياخشىلىق ئۇرۇقىنى چاچقانلار ياخشىلىق ھوسۇلىنى ئالىدۇ ، يامانلىق ئۇرۇقىنى چاچقانلارنىڭ ئاقىۋىتى ئېچىنىشلىق بولىدۇ .

ئەمدى مېھماندارچىلىق ئەدەپلىرى توغرىسىدىكى دەۋەتلىرىمگە دىققىتىڭنى ئاغدۇرغىن .

ئون سەككىزىنچى باب

مېھماندوستلۇق ۋە ئاممىۋى سورۇنلاردا ئۆزىنى تۇتۇشنىڭ قائىدىلىرى توغرىسىدا

ئوغلۇم، مېھماندوستلۇق ئەنئەنىمىزنى ھەرگىز خەسىتلىك بىلەن يوقاتماڭلار. مېھماندوستلۇق ئىنسان ئۈچۈن ياخشى سۈپەت. ئۇ ئادەمگەرچىلىك، سېخىيلىق، ئىنتىپاقلىقنىڭ شاھىدى. مېھماندوستلۇقنىڭ شەكلى ئىككى خىل بولىدۇ: بىرى، مېھمان چاقىرىش؛ يەنە بىرى، چاقىرغان يەرگە بېرىش. ھەر ئىككىسىنىڭ قائىدە-يوسۇنى بولىدۇ. ئەگەر مېھمان چاقىرماقچى بولساڭ، ياخشى تەييارلىق قىلىپ، قولۇڭ ئۇزۇن ۋاقىتدا تەكلىپ قىل. چۈنكى، چاقىرماقنىڭ ئېتىشى ئولۇغ بولىدۇ. سالىدىغان كۆرپە، ئاش تارتىدىغان قاچا-سەرەمجانلىرىڭ پاكىز بولسۇن. يېمەك-تۈرلىرى شۇنداق خىللانسۇنكى، تاڭسىق، ئەتىۋار تائاملار بىلەن داستىخىنىڭنى مول قىل. تائاملىرىڭ تاتلىق، مەززىلىك بولسۇن. مېھمانلىرىڭ ئىشتىھا بىلەن يېسۇن. بۇنداق قىلساڭ، مېھمانلىرىڭ سېنىڭ قەدىرلەۋاتقانلىقىڭدىن مەمنۇن بولۇپ سۆيۈنىدۇ، سېنىڭ دىلىڭمۇ يورۇق بولىدۇ. ئەگەر پېتىشەلمەيدىغان بولساڭ، چاقىرمايلا قوي. مېھمان چاقىرىپ قويۇپ ئۆزۈڭ قىسىلىپ قالىدىغان بولساڭ، بىر تەرەپتىن ئۆزۈڭ ئوڭايسىزلىنىپ قالىسەن

ئىككىنچى تەرەپتىن ، باشقىلار «ھالىڭغا قاراپ مېھمان چاقىرماي ، پىخسىقلىقىنى» دەپ مەسخىرە قىلىپ ، بىر قۇسۇرىڭنى مىڭ قىلىپ كۆرسىتىدۇ . ياخشى ئىش قىلسىمەن دەپ يامان ئاتىلىپ قالىسەن .

4647 چاقىرمىساڭ ئاشقا قۇسۇر بىر بولۇر ،
چاقىرساڭ كۆرگەنلەر بىردىن يۇز قىلۇر .

شۇڭا ، ئىلاج بار يېمەكنى كەڭرى قىل . مېھمانلار تويۇنۇپ يېنىشىۋۇن . لېكىن ، ئىسراپ قىلىشمىسۇن ، چاقىرىش توغرا كەلسە يېقىن قەلبداشلىرىڭنى ، ساڭا ھەقلىي كۆڭۈلداش ، قولداش بولالايدىغان كىشىلىرىڭنى تەكلىپ ئەت . كۆڭۈل ئاغرىقىدىن ئېسەن بولاي دېسەڭ ، ئۆزۈڭگە يېقىنچىلىق يوزىنى ئاچقان ، كۆڭلىدە ساڭا نىسبەتەن ئەقىدىسى بار كىشىلەردىن بىرىنى چاقىرىپ ، بىرىنى قويما . كەلسە ، كەلمىسە ھەممىسىگە دەپ قويغىن . كەلسە كۆپىنىڭ قاتاردا كېتىدۇ ، كەلمىسە سېنىڭ سەۋەنلىكىڭ بولمايدۇ . يەنە شۇنىڭغا دىققەت قىلغىنكى ، تائام ھەممە مېھمانلارغا يېتىشىۋۇن . تۇڭەپ كەتسە يەنە قايتا تارت . كېچىككەنلەرگە ئېرىنمەستىن قايتا داستىخان ھازىرلىغىن . تائامنى ئاۋۋال چوڭلارغا تارتىپ ، ئاندىن كىچىكلەرگە تارتماق لازىم . مېھمانلارنى تاماق يەتمەي قايتۇر ۋىشتىن ساقلان . ئاچ قېلىپ سېنى تىللاپ يانمىسۇن . غىزادىن كېيىن ھەر خىل ھۆل-قۇرۇق يېمىشلەرنى ۋە باشقىلارنى قويغىن . زىياپىتىڭ ئاشۇنداق مولچىلىق بىلەن بېزەلگەن بولسا ، ئىشىكىڭنى ئوچۇق قوي ، قايتىدىغانلار بولسا ھەرگىز توسما . شۇنىڭدا سېنىڭ مېھماندوستلۇقۇڭ ئەيىبتىن خالىي بولىدۇ . ئەينىلىپ

ئىزدىگۈچىلەرنىڭ ، غەيرەت قىلغۇچىلارنىڭ تىلى قىسقىراپ ، غەيرەت قىلىشقا تىل ئۇزىتالمايدۇ .

ئوغلۇم ، چاقىرغان جايغا بېرىش ، ياشقىلارنى چاقىرىشتا ئوخشاشمىغان تۆت خىل كىشى بار : بىرىنچى خىلدىكىسى ، ئاشقا ئەكىلىپ قىلىنسا دەرھال بارىدۇ ، تۇز تاتائىنى يەپ بولۇپ ، ئۆز ئۆيىگە مېھمان چاقىرىشنى ھەرگىز خىيالىغا كەلتۈرۈپ باقمايدۇ . تاپقىنىنى ئۆز قارنىغا تەقسىملا بىلىدۇ ؛ ئىككىنچى خىلدىكىسى ، ئەكىلىپ قىلغان جايغا بارىدۇ ، ئۆزىمۇ مېھمان چاقىرىپ ئادەمگەرچىلىكنى بەجا كەلتۈرىدۇ ؛ ئۈچىنچىسى خىلدىكىسى ، چاقىرغان جايغىمۇ بارمايدۇ ، ئۆزىمۇ ھەم ھېچ كىشىگە تەپ بېرىشنى خالىمايدۇ ، مۇنداق كىشىنى ئۆلۈك ھېسابلا ، ئۇنىڭغا ئارىلىشىپ قالما ؛ تۆتىنچى خىل كىشىلەر تۇكى ، ياشقىلارنىڭ تۇزىنى چاقىرىشىنى تەمە قىلمايدۇ . ئۇزى بولسا نەچچە ـ نەچچە مال سويۇپ كىشىلەرگە يېگۈزىدۇ . ئۇلارنىڭ ئىچىدە قەدىرلەشكە ئەرزىيدىغىنى تۆتىنچىنى خىلدىكى كىشىلەردۇر .

ئوغلۇم ، يەنە بىر مۇھىم ئەدەپ بارىكى ، غەرىب ـ مۇساپىرلار ئىشىكىڭگە پاناھ تىلەپ كەلسە ، ئۇزىڭگە ئىشىك ياپما . ئۇلارنى ئۆيۈڭگە ئەكىرىپ ياخشى مېھمان قىلىپ يولغا سال . ئادەمنىڭ ئادەمگە ھاجىتى چۈشىدۇ . سەن ياشقىلارنىڭ ھاجىتىنى راۋا قىلىپ قويساڭ ، كۈنلەرنىڭ بىرىدە بۇ ياخشىلىقىڭ باشقىچە سۈرەت بىلەن ئۆزۈڭگە قايتىدۇ .

بالىلىرىم ، ئەمدى زىيادەتكە ۋە ياشقا ئامىۋى سورۇنلارغا بارغاندىن كېيىن ، ئەدەپ ـ ئەخلاق كەملىرىنى بەلگە باغلاپ ، نەپسىڭ ئوغرىسى ئەقلىڭ تەۋەلىكىدە غالىبلىق ئۈستۈنلىنى ئويناشتىن ساقلىنىش ئۈچۈن ، بىرقانچە قائىدە ـ يوسۇنلارنى

ئۆزۈڭگە ھاكىم قىل.

مېھمان چاقىرىشتا كىمنى تەكلىپ قىلىشنى ، كىمنى تەكلىپ قىلماسلىقنى پەرق ئېتىش زۆرۈر بولغانغا ئوخشاش ، زىيارەتكە بېرىشتىمۇ قانداق يەرگە بېرىش ، قايسى جايغا بېرىشتىن باش تارتىش ، قانداق مەراسىملەرگە ئاۋۋال بېرىش ، قايسى جايغا كەينىدىن بېرىشنى بىلىشمۇ ناھايىتى مۇھىم . چاقىرغۇچىلارمۇ ھەر خىل ، سەۋەبلىرىمۇ ھەر خىل بولىدۇ . نېكاھ تويى ، سۈننەت يۇي ، پەرزەنت تۇغۇلغانلىق تەبرىك پەتنىسى بولسۇن ياكى نەزىر-چىراغ ، ئۆلۈم ، يېتىم ئىشلىرى ، تەڭتۇش ، قېرىنداشلارنىڭ چايلىرى بولسۇن ، قايسىغا بېرىش ئەڭ زۆرۈر بولسا شۇنىڭغا بارغىن . ئەڭ ئاۋۋال ئاداش ، قولداش ، قاياشلىرىڭنىڭ ئېشىنى يەپ ، ئۇلارنى خۇشال قىل ! يېقىن قوشنىلىرىڭ زىيارەت بەرسە ياكى دوستۇڭ دەۋەت قىلسا ، ئۇلارنىڭكىگە بېرىپ كۆڭلىنى ئال . دىلىڭ تارتمىغان ، ئۆزۈڭ مۇناسىپ كۆرمىگەن جايغا ھەرگىز بارمىغۇلۇق . قورۇنۇپ ، قىسىلىپ ، قالىشەن ، كۆڭلۈڭ ئازادە بولمايدۇ . نامۇناسىپ كىشىلەر چاقىرىلغان بولسىمۇ ، ئۇنداق ئولتۇرۇشقا بېرىشتىن باش تارت ! نورمال بولمىغان كىشىلەر ئارىلاشقان ئولتۇرۇشتا ئادەۋەت ساقلىغۇچىلارنىڭ ، مەستلەرنىڭ سەۋەبىدىن ھەرگىز جېدەل - ماجىرالار بولماي قالمايدۇ . كۆڭۈل يېشىمەن دەپ بېرىپ ، دىلىڭ چىگىلىدۇ ، دېمەك ، بىر كاپام ئاش ۋە بىر ئوتلام ئېچىملىكنى دەپ بېرىپ ئۆزۈڭنى خار قىلما . ئوغلۇم ، كۆڭلۈڭنى ئۆۋلاش ، سېنى ئەسىر قىلىش ئۈچۈن قەستەن ئۇرۇنلاشتۇرۇلغان كاناي ئىلىنىپ قېلىشتىن ھەزەر ئەيلە ! ئېغىز يېسە يۇز ئۆۋېتىدىغان دېگەندەك ، ئۇلارنىڭ ھەرىلىك تاشلىغان تورىغا چوشۇپ قالساڭ ، پەسكەشلىك بىلەن ئۇلارغا قول بولىسەن . دوشمەنلىرىڭ ، يامان

نىيەتلىك كىشىلەر نەپسانىيەتچىدىن پايدىلىنىپ مەقسىتىگە يېتىدۇ . سەن دۇشمىنىڭگە باش ئېگىشكە مەھكۇم بولسىڭ . مەن بەزى ئەزىز كىشىلەرنىڭ گالغا ئەسىر بولۇپ رەسۋاچىلىقتا بۇلغىنىپ ، يەر بىلەن تەڭ بولغىنىنى كۆپ ئۇچراتتىم .

4593 گېلىڭغا ئەسىر بولما ، ئى نەپسى چوڭ ، ئەسىر بولساڭ ، تېپىلماس قۇتۇلۇش يولۇڭ .

ھەرقانداق زىياپەتكە سورۇن تاللاپ بېرىشنىڭ ئادەت قىلغاندىن كېيىن ، ئەمدى بارغان سورۇنلىرىدا ئۆزۈڭنى قانداق تۇتۇشنى بىلىش مەسلىسىمۇ بار . ھەرقانداق سورۇنغا بارساڭ ، تائامنى ئەدەپ - قائىدە بىلەن يېگىن . مۆتىۋەر كىشىلەر قولىنى ئاشقا سۇنماستىن بۇرۇن ھەرگىز قولۇڭنى ئاشقا ئۇزىتىپ قالما . چوڭلارنىڭ ئارقىسىدىن ئەدەپ بىلەن ئوڭ قولۇڭنى ئۇزاتقىن . نەپسىڭ بالاسى جەھەننەمگە ئۇزىتىشقا ھازىرلانغان بولسىمۇ ، باشقىلارنىڭ ئالدىدىكى لوقمىغا قول سۇنما . ئالدىڭدا نېمە بولسا شۇنى يېگىن ، داستىخاندا ئورنۇڭ نەگە توغرا كەلسە ، شۇ يەردە ئولتۇر . ھەرگىز سورۇلۇپ يۇقىرى چىقىۋالما . تائام يېگەندە ئالدىراپمۇ كەتمە ، ئاپالاردەك نازلىنىپمۇ تۇرما . دوستۇڭنىڭ ئېشىنى ئېھتىياجىڭغا قاراپ زورق بىلەن يېگىن ، ئۆي ئىگىسى كۆرۈپ خۇشال بولسۇن . ساھىبخان شۇنچە ئەجىز قىلىنىپ راسلىغان غىزالىرىڭنى مېھمانلار يېمىسە ، كۆڭلى بەك پەرىشان بولىدۇ . مېھمانىنىڭ ھەققى ئالدىغا كەلگەن تائاملارنى ماختاپ - ماختاپ يېيىش ، سېنى ئادەم ئېتىپ شۇنچە كايىسا ، سەن رەنجىتىپ قويساڭ ، كۆڭۈل ئايىمغان بولۇپ قالسەن . ئاچ كۆزلۈكتىن ساقلان ، يېمەكنى ئۇششاق يۇمشىتىپ يە . ئالدىراپ

پۈتۈن يۈتۈۋەتمە ، قىزىقىنى قىزىق ئوتلاپ قالما . كۆپ يەۋلىپ ، تەن ساقلىقىڭغا بەسىم سالما . گەپنىڭ قىسقىسى ، ئوغلۇم ، نەپسىڭ ھاكىملىق قىلىپ پەزىلىتىڭنى پەسلەشتۈرمىسۇن .

ئوغلۇم ، ئەمدى ئىككىنچى گەپ : زىيادە سورۇنلىرىدا بولسۇن ياكى جامائەت سورۇنلىرىدا بولسۇن ، ئەدەپ ساقلاشنى بىلگەيسەن . چوڭلارنىڭ ، ئۇلۇغلارنىڭ قېشىغا كىرسەڭ ۋە ئۇلارنىڭ سۆھبىتىدە بولساڭ ، ئۇلارنىڭ ئالدىغا كۆرەڭلەپ قوللىرىڭنى سىلىپ كىرمىگىن . باشقىلارنىڭ سالىمىنى ئىلىك ئال ، غاپىل تۇرما . ئۆز ئورنۇڭنى بىلىپ ئولتۇر . چۈنكى ، ھەرقانداق ئادەمنىڭ جەمئىيەتتە چوڭ ، كىچىكلىكى ، يىلىملىك-يىلىمسىزلىكى ، جامائەت ئالدىدىكى قەدىر - قىممىتىنىڭ يۇقىرى - تۆۋەنلىكى ۋە مەرتىۋىسىگە قاراپ بەلگىلىك ئورنى بولىدۇ . ئۆز ئورنىنى بىلمەسلىك ئۆز ھۆرمىتىنىڭ دەرىجىسىنى بىلمىگەنلىك بولىدۇ . ئۇلۇغلارنىڭ يۇقىرىسىغا ئۆتۈۋالساڭ ئەدەپسىزلىك بولىدۇ . ئۆزۈڭدىن تۆۋەن كىشىلەرنىڭ ئايىغىغا چۈشۈپ قالساڭ ، ئۆزۈڭنى ئۆزۈڭ پەسلەشتۈرگەن بولىسەن . كىشىلەرنىڭ ئالدىدا كەلسە - كەلمەس يەرگە تۈكۈرۈپ قالما ھەم بۇرنۇڭنى تاشلىما . بۇ بەكمۇ يامان ئادەت . زۆرۈر تېپىلسا خالىي يەرگە بېرىپ ئۆزۈڭنى بوشىتىۋال . گىلىڭنى قاتتىق قاقما . ئولتۇرغاندا كىيىملىك بىلەن بەدىنىڭنى قۇرۇپ ، پۈتلىرىڭنى سۈنۈپ ئولتۇرما . يانچە يانپاشلاپ ياتمىغىن . «بېلىگە سۈيۈقئاش بارمىغان بالىكەن» دېگەن ئەيىبكە قالىسەن ؛ يەنە بىر تەرەپتىن ، بۇ باشقىلارغا بولغان ھۆرمەتسىزلىك ۋە كۆزگە ئىلماسلىقنىڭ ئىپادىسى بولۇپ قالىدۇ . باشقىلارنى كۆزۈڭگە ئىلمىساڭ ، سەنمۇ ئېتىبارغا ئېلىنمايسەن .

ئوغلۇم ، ئۇيغۇرلارنىڭ ئەدەپ - ئەخلاقىغا ئۇيغۇن كونكرېت

تەلەپلەر مۇنداق بىرقانچە تەرەپلەرگە مۇناسىۋەتلىك :

(1) كىشىلەر بىلەن ئۇچرىشىش ۋە سالاملىشىشتىكى ئەدەپ.

بالام ، سېنىڭ پەزىلىتىڭ كىشىلەر بىلەن ئارىلىشىش ، كۆرۈشۈش ، ئۇچرىشىش جەريانىدا روشەن كۆرۈنىدۇ . چۈنكى ، كىشىلەر بىلەن ئۇچرىشىش ۋە كۆرۈشۈشنىڭمۇ ئۆزىگە خاس ئەدەپ - قائىدىسى بار . بۇ بىزدىكى ئەزەلدىن داۋاملىشىپ كېلىۋاتقان قىممەتلىك ئەنئەنىنىڭ بىرى . مۇبادا سەن بىر كىم بىلەن كۆرۈشۈش ئۈچۈن ئۆيگە كەلگەن بولساڭ ، ئالدى بىلەن ئىشىكنى ئاستا چېكىپ (قاتتىق ئۇرۇشمۇ ئەدەپسىزلىك بولىدۇ) ئىزنى (رۇخسەت) سورايسەن . ئۆي ئىچىدىن «كىم» دەپ سورىسا ، «مەن پوكۇنى» دەپ ئىسمىڭنى ئېيتىسەن . «مەن» دەپلا قويۇش ئەدەپسىزلىككە ياتىدۇ . ئۆي ئىگىسى ئىچىدە تۇرۇپ «كىمنى ئىزدەيسىز» دېسە ئىزدىمەكچى بولغان ئادەمنىڭ ئىسمىنى دەيسەن ، ئەگەر كىرىشكە ئىجازەت بەرسە كىرىسەن ، ئەگەر باشقا جاۋاب بولمىسا كېتىپ قالغىنىڭ تۈزۈك .

ئۆزئارا سالاملاشقاندا ، «ئەسسالامۇ ئەلەيكۇم» دەپ سالام بېرىش ، سالامنى «ۋەئەلەيكۇم ئەسسالام» دەپ ئىلىك ئېلىش . سالام كىشىگە ئەمىلىك ، سالامەتلىك ئاتا قىلىدۇ .

5055 سالامدۇر كىشىگە ئىسەنلىك يولى ،
سالامله قويۇلۇر ئىسەنلىك ئۆلى .

5058 ئامان بەردى ئەلگە سالام بەرگۈچى ،
سالامەت بولۇر ئۇ ئىلىپ ئالغۇچى .

سالامنىڭمۇ مۇنداق ئادەت تەلەپلىرى بار ، دىققەت قىلغىن : ئۇيغۇرلاردا ئىككى مۆمىن ئۇرۇنۇرا ئۇچراشقاندا ، بىر - بىرىگە سالام قىلىدۇ . سالام قىلماسلىق ۋە سالامنى ئېلىش ئالماسلىق ئەدەپسىزلىك بولىدۇ . سالام بەرگەندە ۋە جاۋاب قايتۇرغاندا قارشى تەرەپ ئاڭلىغۇدەك بولسۇن . ئەگەر سەن جامائەتنىڭ ئالدىغا كىرسەڭ ، چوڭلار بىلەن ئۇچراشساڭ ، ئالدى بىلەن سالام قىلىسەن ، ھەرگىز جامائەت ئارىسىدىكى بىرەر ئادەمنىڭ نامىنى ئاتاپ تۇرۇپ سالام قىلىشقا ، خوشلاشقاندىمۇ بىرەر ئادەمنىڭ نامىنى ئاتاپ خوشلىشىشقا بولمايدۇ . چوڭ كوچىدا ۋە بازاردا تونۇشتىن باشقا ئادەمگە سالام قىلىش تەلەپ قىلىنمايدۇ ، ئەگەر بىر كىشى يەنە بىر كىشىدىن ساقا سالام ئېيتقان بولسا ياكى خەت ئارقىلىق سالام ئەۋەتكەن بولسا ، دەرھال جاۋابىنى قايتۇر ، بولمىسا ئەدەپسىزلىك سەن تەرەپتىن سادىر بولۇپ ، رىشتىنى ئۇزۇشكە سەۋەب بولۇپ قالىسەن . سالام - سەھەتنىڭ يەنە بىر قائىدىسى مەرتىۋەڭ ھەرقانچە چوڭ بولغان تەقدىردىمۇ كىچىكلەرگە ئاۋۋال سالام بېرىسەن .

5060 كىچىككە ئۇلۇغدىن كېيىنكىتۇر سالام ،
شۇ بىرلە جىلمى ئىش بولۇر تامام .

ھارۇندا ، ئاتتا ياكى موتسىكلىتتا بولساڭ تۇرغان ياكى ئولتۇرغانلارغا سالام بېرىسەن . جامائەتنىڭ ئالدىدىن ھەرقانداق قاتناش قوراللىرىنى تېز چاپتۇرۇپ ھەيدەپ ، توپا توزۇتۇپ ئۆتۈش ئەدەپسىزلىك بولىدۇ . بولسا سۈرئەتنى ئاستىلىتىپ سالام قىلىپ ، ئاندىن تېزلەتسەڭ ئەدەپسىزلىك بولمايدۇ . ماڭغان بولساڭ ئولتۇرغانلارغا سالام بېرىسەن ، ھەرگىز ئولتۇرغانلاردىن

سالام كۈتمەيسەن. ئازچىلىق كۆپچىلىككە، باشلىق پۇقراغا سالام قىلىدۇ، بولمىسا قائىدىگە خىلاپ.

تۆۋەندىكى ئەھۋالدا سالامليشىش تەلەپ قىلىنمايدۇ: ماشىنىدا كېتىۋاتقان، تەرەت سۈندۈرۈۋاتقان، ئۇخلاۋاتقان، يۇيۇنۇۋاتقان، تائام يەۋاتقان كىشىگە سالام قىلمىسىمۇ بولىدۇ، جاۋابمۇ تەلەپ قىلىنمايدۇ.

مۇتداق كىشىلەر بىلەن ئۇچراشساڭ سالاممۇ قىلما. سالىمىنمۇ ئىلىك ئالما: پىتنە - پاسات تارقاتقۇچى، سۇخەنچى، پاسىق، ناپاك، زالىم، ئۆكتەم، قارا نىيەت، بۇزۇق ئادەملەر.

سالاملىشىش شەكلىدىمۇ تۈرلۈك ئەدەپ - قائىدە بار.

كىشىلەر بىلەن ئۇچراشقاندا قول ئېلىشىپ كۆرۈشسەن. بىر قول بىلەن كۆرۈشۈش ياكى قولنىڭ ئۇچىنىلا بېرىپ كۆرۈشۈش ئەدەپسىزلىك ۋە تەكەببۇرلۇق بولىدۇ. شۇڭا، ئىككى قول بىلەن ئالىقانىنى ئالىقانغا تەگكۈزۈپ كۆرۈشسەڭ يېقىنلىق پەيدا قىلىدۇ. قول ئېلىشقاندا قاتتىق سىلكىپمۇ، قاتتىق سقىپمۇ كۆرۈشمەسلىكىڭ، نورمال كۆرۈشۈشۈڭ كېرەك. بەك يېقىن كىشىلىرىڭ، دوستلىرىڭ ۋە ئۇزۇن زامان كۆرۈشمىگەن تۇغقانلىرىڭ بىلەن قاتتىق قول سقىشىپ كۆرۈشسەڭ، ئەدەپسىزلىك بولمايدۇ. قىزلار كۆرۈشكەندە قول ئېلىشىپ كۆرۈشسىمۇ بولىدۇ، ئەمما ئادەت بويىچە بولغاندا يۇزىنى يۇزىگە يېقىپ كۆرۈشكەندە، تېخىمۇ نازاكەتلىك ۋە يېقىنلىق ئىپادىلىنىدۇ. ئۆزئارا قۇچاقلىشىپ كۆرۈشۈشتە مۇنداق بىر قانچە شەرت بار: سەپەردىن كەلگەن يېقىن تۇغقانلار ئۆزىنى كۈتۈپ تۇرغان كىشىلەر بىلەن قۇچاقلىشىپ كۆرۈشۈپ، مۇھەببەتنى، سېغىنىشنى ئىپادىلەيدۇ؛ قۇرامىغا يەتمىگەن ئوغۇل ۋە قىزلارنى قۇچاقلاپ ھەم يۈزىنى سۆيۈپ كۆرۈشسە بولىدۇ. يات ئەر-

خوتونلار ھەر قانچە ئىپقىن بولسىمۇ قوچاقلىشىپ كۆرۈشۈش چەكلىنمەيدۇ . ئەر - ئاياللارنىڭ قوچاقلىشىپ كۆرۈشىدىن ئانا-بالا ، ئەر - خوتۇن (ئەر - خوتۇن ، كۆپچىلىكنىڭ ئالدىدا قوچاقلىشىشتىن ھايا قىلىشى كېرەك) ، بىر - تۇغقان ۋە بىر نەچچە قوچاقلىشىپ كۆرۈشسە بولمايدۇ . بالام ، ئۇرۇق ئۇيغۇرلاردا مۆتىۋەر ، ئۇلۇغ كىشىلەرنى كۆرسە قوللىنى سۆيۈپ كۆرۈشۈش ئادىتى بار ئىدى . ھازىر قولىنى سۆيۈپ كۆرۈشۈش توغرا ئەمەس .

خوشلىشىشىمۇ كۆرۈشۈشكە ئوخشاشلا ئىنتايىن مۇھىم . خوشلىشىشتىمۇ قول ئېلىشىپ ، قوچاقلىشىپ خوشلىشىش قائىدىسى كۆرۈشۈش تەلەپلىرىگە ئوخشاش . ئامانلىق تىلىگەندە مۇنداق سۆزلەر قوللىنىلىدۇ : «خۇدا ساقلىسۇن ، خۇداغا ئامانەت ، سالامەت بولۇڭ ، ئامانلىقتا تىلەيمەن ، سالامەت كۆرۈشكىلى نىسىپ قىلسۇن ، ئىشلىرىڭ كۆڭۈلدىكىدەك بولسۇن» . ئەگەر بىرەر كۆتلۈك ئايرىلىدىغان بولسا : «خەير - خوش ، ئەتە كۆرۈشەرمىز» ، ئەگەر كەچ ۋاقىت بولسا : «ياخشى چۈش كۆرۈڭ» ، دېگەندەك سۆزلەر بىلەن خوشلىشىش ياخشى . كۆرۈشكەندە ياكى خوشلاشقاندا ، قارشى تەرەپكە ئوچۇق - يورۇق ، خۇش چىراي بىلەن مۇئامىلە قىلىش كېرەك .

(2) ياسىنىش ۋە كىيىنىش ئەدەپلىرى

بالام ، ياسىنىش ۋە كىيىنىشنىڭمۇ ئۆزىگە يارىشا ئەدەپ - قائىدىسى بار . ئالدى بىلەن كىيىم - كېچەكلىرىڭ پاكىز ، تازا بولسۇن ، رەتلىك كىيىنگىن ، بولۇپمۇ ئامما ئالدىغا سورۇنلارغا بارغاندا ، كىيىم - كېچەككە بەكمۇ ئەھمىيەت بېرىشىڭ كېرەك ، ئۇ سېنىڭ شۇ سورۇندىكىلەرنى ھۆرمەت قىلغانلىقىڭ بولىدۇ . ئامما ئالدىغا سورۇنغا ساقىگىنىل - سۇقىگۇل ، مەينەت ، قاسماق

كىيىملەرنى كىيىپ بارساڭ ئۆزۈڭنىڭمۇ ئېتىبارى بولمايدۇ ، دۇشمەنلىرىڭ بولسا كۈلىدۇ ، سورۇنىنىمۇ كۆزگە ئىلمىغان بولۇپ قالسەن . ئوغۇل بالا قۇرامىغا يېتىپ قالغاندىن كېيىن ، مويىسپىتلارنىڭ ۋە قىز - ئاياللارنىڭ ئالدىدا يېرىم يالىڭاچ ھالەتتە تۇرۇشى ئەدەپسىزلىك بولىدۇ . قىزلار ئائىلىدە بولسۇن ياكى ئاممۇى سورۇنلاردا بولسۇن ، يەڭسىز ، قولتۇقى ئوچۇق مايكىلارنى كىيىشى ، تىزىدىن يۇقىرى ، تار ، مېڭىشتا قىينىلىدىغان يوپكىلارنى كىيىشى ھاياسىزلىق سانىلىدۇ . ئوغۇل بالا كىيىم - كېچەككە ئارتۇق ھەۋەس قىلماسلىقى ، قىزىل - تېزىل كىيىملەرنى كىيمەسلىكى ، قولىغا ئۈزۈك ، بوينىغا زەنجىر ۋە باشقا زەرلىك نەرسىلەرنى زىننەت ئۈچۈن سېلىۋالماسلىق كېرەك . بۇ ھال ئاياللار بىلەن ئۇزەڭگە سوقۇشتۇرغانلىق بولىدۇ ھەم كىشىلەرنىڭ غىدىقىنى قوزغايدۇ . ئېسىل كىيىملەرنى كىيسەڭ بولىدۇ ، لېكىن ياسانچۇق ، تەكەببۇرلۇق ، مەنمەنچىلىك ، ھاۋايى - ھەۋەس ئۈچۈن ياسىنىش ئەدەپسىزلىك بولىدۇ . شەيخ سەئدى «گۈلىستان» ناملىق كىتابىدا شۇنداق بىر مىسال كەلتۈرىدۇ : «بىر يوغان قورساق ئەخمەقنى كۆردۈم ، ئۇنىڭ ئۈچىسىدا قىممەت باھالىق تون ، ئاستىدا ئەرەب ئېتى ، بېشىدا مىسرنىڭ ئېسىل رەختتىن قىلىنغان سەللىسى بار ئىدى . ئۇ ئات ئۈستىدە ھېچكىمنى پىسەنتىگە ئالماي گىدىيىپ ئولتۇراتتى . بىر ھەمراھىم مەندىن سورىدى : سەئدى ، بۇ پەمسەز ھايۋاننىڭ ئۈچىسىدىكى كىمخاب تونىغا قانداق قارايسەن ؟

مەن دېدىم : «مەزمۇنى يامان خەت ئالتۇن ھەل بىلەن يېزىلمىتۇ ، خالاس ! »

شىرىنۇ ھۆكۈمرانلىق تەختىدە سەلتەنەت سۈرۈۋاتاتتى ، دەپ ھېكايە قىلىنىدۇ «ئەخلاقۇل مۇھسىتىن» دا ، ئۇنىڭ بىر

ئوغلى يار ئىدى ئۇ ئاجايىپ قىممەت باھالىق سەرپاي كىيىۋالغاندى ، بۇنى كۆرۈپ ئوغلىغا :

ئوغلۇم ، پادىشاھلار تونى شۇنداق بولغايكى ، ئۇ ھېچ كىشىنىڭ خەزىنىسىدە بولمىغان ۋە خۇشخۇيلۇق يوسۇنلىرى بىلەن ئۆزگە تەرتىپ بەرگەن كىشى ھەممىدىن چىرايلىق كۆرۈنىدۇ ، دېدى .

ئۇنداق ئېگىن نەدە يادۇر ؟ — دېدى شاھزادە پادىشاھ :

ئۇنداق ئېگىنىنىڭ ئۆرۈشى خۇشخۇيلۇق ، ئارقىسى مۇلايىملىقتىن ئىشلەنگەندۇر ، بۇ سۆزنى ماقۇل كۆرمىسەڭ ، شۇنى بىلگىنكى ، ئالەمدىكى بارلىق ياخشى سۈپەت ۋە خۇشخۇيلۇق يوسۇنلىرى بىلەن ئۆزگە تەرتىپ بەرگەن كىشى ھەممىدىن چىرايلىق كۆرۈنىدۇ ، دېدى .

شۇڭا بالام ، گۈزەل خۇلق مىڭ كىمخاب توتىدىن ياخشى . ئەگەر ئېسىل كىيىم كېچەكلەرنى كىيۋالىپ ئەخلاقسىزلىق ، ھاياسىزلىق قىلساڭ ، ھەممە ئادەمگە پېقىر ۋە پەس كۆرۈنىسەن .

(3) سەپەر ۋە يول يۈرۈشتىكى ئەدەپ .

بالام ، ئۇيغۇرلاردا مۇساپىر بولمىغان ئادەم تولۇق ئادەم بولالمايدۇ ، دېگەن گەپ بار . سەپەرنىڭ خاسىيىتى ناھايىتى چوڭ ، بۇ خۇسۇستا ئەلشىر نەۋائىينىڭ مۇنۇ بايانلىرىغا قولاق سالغىن :

ئىسكەندەر زۇلقەرنەين ئارىستوتىلدىن سوراپتۇ :

سەپەردە ئادەم رەنج - مۇشەققەت چېكىدۇ ، كىشىنىڭ تەبىئىتى ھەرەج ئارتىدۇ ، قىينىلىدۇ ، شۇنداق بولسىمۇ نۇرغۇن كىشىلەر سەپەر قىلىشنى زۆرۈر دەپ قارايدۇ ، بۇنىڭ ھېكمىتى نېمە ؟

سەپەردە قىينىچىلىق كۆپ بولسىمۇ ، دەپ جاۋاب

بىر پۈتۈن ئارىستوتېل: — لېكىن، دانالار سەپەر قىلىشنىڭ تەشەببۇس قىلىشقان. چۈنكى، سەپەرنىڭ كىشىگە نۇرغۇن پايدىسى بار. ھەربىر مۇشەققەتنىڭ كەينىدىن راھىتى، ھەربىر مۇشكۈللۈكنىڭ ئارقىسىدىن ھالاۋىتى بار. مەسىلەن، ئاش - تاماق جاننىڭ راھىتى، تەننىڭ قۇۋۋىتىدۇر، ئەمما شۇنداق ئەزىز نەرسە ئوتنىڭ جاپاسىنى تارتمىغۇچە خاملىقتىن پىشىپ تەييار بولمايدۇ. ئالتۇننى ھەممە خالايىق ياخشى كۆرۈپ ئەتىۋارلايدۇ، لېكىن ئۇمۇ ئوتقا كىرمىگۈچە تازىلانمايدۇ، ھەقىقەتەن سەپەر ئازابى — دوزاخ ئازابى دېگەن گەپ بار. بۇ ئوتتا كۆيۈشنى ھېچكىم خالىمايدۇ. بىراق، ئىنسان ئۇچۇن سەپەر يەنىلا زۆرۈر. چۈنكى، مۇساپىرلارنىڭ ئالتۇن ۋۇجۇدى سەپەر ئوتلىرى بىلەن تاۋلىنىپ ساپ ۋە پاك بولىدۇ؛ سەپەرنىڭ يەنە بىر خاسىيىتى شۇكى، بەدەن شۇ ئارقىلىق ساغلاملىققا ئېرىشىدۇ. ئاددىيسى بىر ئادەم بىرەر مەسىلىدە ئىككىلىنىش سەۋەبىدىن ئىختىيارسىز ھالدا بىرنەچچە قەدەم مېڭىپ قويغان تەقدىردىمۇ، ئۇنىڭ بەدىنىدىكى يۇزۇق ماددىلار ۋە زىيانلىق خىلىتلار ھەزىم بولۇپ، غىزاغا ئىشتىھا پەيدا بولىدۇ. دېمەك، شۇنچىلىك سەپەردىنلا ئۇنىڭغا كۆپ ساغلاملىق ئاتا قىلىنىدۇ؛ سەپەرنىڭ يەنە بىر خاسىيىتى ئۇ ئادەمنىڭ تەبىئىتىگە خۇشاللىق بەخش ئېتىدۇ، روھنى كۆتۈرىدۇ، كۆڭۈلنىڭ يۇزۇقلىرى تۈزۈلىدۇ، كۆڭۈل ئەينىكى تازىلىنىدۇ. داۋاملىق بىر خىل ھاۋا، بىر خىل سۇ، بىر خىل مۇھىت ۋە تۇپراقتا تۇرۇۋېرىشتىنمۇ ئادەمنىڭ بەدىنىگە ئاغرىق ۋە زەئىپلىك باغلىنىدۇ، بۇنداق چاغدا كىشىلەرنىڭ تەبىئىتى تازا ۋە يېڭى نەرسىلەرنى تەلەپ قىلىدۇ، بىر خىللا نەرسىنى تەكرار قوبۇل قىلىشتىن زېرىكىدۇ، يېنىپېڭى ۋە باشقا-باشقا نەرسىلەرگە ئېرىشىشنى ئارزۇ قىلىدۇ. بۇنىڭغا پەقەت

سەپەر ئارقىلىقلا ئىرىشكىلى بولىدۇ. شۇنىڭ بىلەن كىشىلەرنىڭ تېنىدە ساغلاملىق، مۇقىملىق ۋە كۈچ - قۇۋۋەت ھاسىل بولىدۇ؛ سەپەرنىڭ يەنە بىر خاسىيىتى شۇكى، سەپەر دەردمەنلەرنى ئارزۇسىغا يەتكۈزىدۇ، مەھرۇملارنى مۇرادىغا يەتكۈزىدۇ، خاملارنى پىشۇرىدۇ. دۇنيادىكى ئاجايىپ - غارايىبلار بىلەن ئۇچراشتۇرىدۇ. دۇنيادىكى ئۇلۇغ مۆجىزە ۋە ھېكمەتلەرنى كۆرۈش پۇرسىتىگە ئىگە قىلىدۇ. ياخشى خۇلق، ياخشى ئادەتلەرنى ئۆزلەشتۈرگۈزىدۇ. ھاياتنىڭ ئىسسىق - سوغۇقى، ئاچچىق - چۈچۈكلىرىنى تېتىتىدۇ. ھەرقايسى شەھەرلەرنىڭ ئاۋاتلىقلىرى، گۈزەل جايلارنى سەپەر قىلغۇچىلار ياخشى بىلىدۇ. دېمەككى، مۇساپىرلىق مېھنىتىنى تارتمىغان ئادەم ۋەتەنىنىڭ قەدىر - قىممىتىگە يەتمەيدۇ. سەپەر ھەرنىكەت ئەھلىگە ھاياتتىن ئەسەردۇر، قېتىنىپ بىر ئورۇندىلا تۇرغانلار تىرىكلىك نىشانىدىن بىخەۋەردۇر. سەپەر تاۋلىنىش ئوچىقىدۇر، ئەدەپ ۋە كەمتەرلىكنىڭ سەرمايىسىدۇر، خېرىرمۇ سەپەر قىلغانلارنىڭ ھەمراھىدۇر، بۇ سۆزۈمىزنى بەھرە ئالمىغان كىشى دۇنيادىكى ئۆزگىرىشلەردىن قانداقمۇ خەۋەردار بولسۇن. سەپەر قىلمىغان كىشى خام كېلىدۇ، ئىسسىق - سوغۇقتا چىدىمايدۇ. يەنە شۇنداق خاسىيىتىمۇ بارکى، مۇساپىرلىق ئۆزۈڭگە ئۆزۈڭنى قايتا تونۇتىدۇ، جەمئىيەتنى، ئادەملەرنى چۈشىنىشكە ياردەم بېرىدۇ. ئادەمنىڭ ياخشى - يامانلىقى، مەردلىكى ۋە خەسىسلىكى سەپەردە سىنىلىدۇ.

بالام، سەپەرگە چىققاندا ئىلاج بار ياخشى ھەمراھلار بىلەن بىرگە چىققىن، شۇندىلا يولنىڭ مۇشەققىتى بىلىنمەيدۇ. سەپەر جەريانىدا يېنىڭدا نېمە بولسا، سەپەرداشلار بىلەن بىرگە يېگىن. يېمەك - ئىچمەكنىڭ ئۆلاردىن يوشۇرما، ھەرگىز

ھەمراھلىرىڭنى تاشلاپ كەتمە . ئۇلار يولدا ئاغرىق - سىلاق تارتىپ قالسا ھالىدىن ئوبدان خەۋەر ئالغىن ، سەپەر دېگەن ئادەمنىڭ پەزىلىتىنى سىناپبغان سىناق تېشى .

بالام ، ئەگەر ئۆسۈپ چوڭ بولغان يۇرتۇڭدا تۇرمۇشۇڭ كۆڭۈلدىكىدەك بولماي ، كىشىلەرنىڭ ئېتىبارىغا ئېرىشەلمەي ، بىر ياقتا سۈرۈلۈپ قالغۇدەك بولساڭ ، سەپەر قىلىپ جاھان كۆرۈپ باققىن . قۇدۇقتىكى پاقىدەك ئاسمانىنىڭ چوڭلۇقىنى شۇنچىلىك ئوخشايدۇ ، دەپ قانائەت ياستۇقىغا بېشىڭنى قويۇپ يېتىۋەرمە . سەن مۇنداق بىرھانچە شەرت - شارائىتنى ھازىرلاپ ، ئاندىن يۇرتۇڭدىن ئايرىل : بىرىنچى ، قولۇڭدا ياخشى ھۈنەر ، كاللاڭدا بىلىم بولۇشى كېرەك . قولۇڭدا ھۈنەر بولمىسا ، نەگە بارساڭ ساڭا قارايىنىڭ قۇلىقى تۆت ؛ ئىككىنچى ، قولۇڭدا تاز - تولا دەسمى بولۇشى كېرەك ، قۇرۇق قول بىلەن يۈزۈڭگە مىزىللىق يوقۇرتەلمەيسەن ؛ ئۈچىنچى ، ھەر يەرگە بارساڭ ئوچۇق كۆڭۈل ، خۇشخۇي ، چىقىشقاق ، ئەدەپ - قائىدىلىك بولغىن ، شۇندىلا كىشىلەر سېنى خالاپ ئارىسىغا ئالىدۇ .

بالام ، يول ماڭغاندا ناھايىتى سالماق ، نورمال قەدەم بىلەن ماڭغىن . پۇتلىرىڭنى سۆرەپ ، ئۇياقتا - بۇياقتا بولۇچىلارغا قاراپ ھاڭۋېقىپ ماڭما ، كوچىدا بىر نەرسە يەپ ماڭما . قەدىڭنى كۆتۈرۈپ مەزمۇت قەدەم بىلەن ئۇدۇل قاراپ ماڭغىن . يول ماڭغاندا خىيال بىلەن ماڭما ، بولمىسا يېقىن تونۇشلار ئۇچرىسىمۇ كۆرۈڭ كۆرمەي قالىدۇ ھەم بەزى خىيىمخەتەردىن خالىي بولالمايسەن . كوچا لاي - پاتقاق بولسا باشقىلارغا لاي چاچرىتىۋېتىشتىن ئېھتىياتقىل . قىشتا ئۆچىلىق بولۇپ بىرەرىنىڭ مورىسىگە ئۇرۇلۇپ كەتسەڭ ياكى بىرەرىنىڭ پۇتىنى دەسسەپ سالساڭ ، كىچىك پېئىللىق بىلەن ئەپۇ سورىغىن .

چوڭلار ، ئاياللار سۆزلىشىپ تۇرغان يەردىن ئۆتكەندە ھەرگىز ئۇتتۇرىسىدىن كېسىپ ئۆتمىگىن . يول ئوستىدە بولسۇن ، ماشىنىغا چىققان ۋە چىقىدىغان چاغدا بولسۇن ، چوڭلارنى ، ئاياللارنى ھۆرمەت قىلىپ يول بەرگىن . ئوستازىڭ بىلەن بىرگە ماڭغان بولساڭ ، ئازراق ئارىلىق تاشلاپ كەينىدىن ماڭغىن ، ئالدىغا كىرىۋالما ، بولمىسا ئەدەپسىزلىك بولىدۇ . بىرىكىم بىلەن بىرگە ماڭغان بولساڭ ، يولدا يەنە بىر تونۇشۇڭ ئۇچراپ قالغان بولسا ، سالام بېرىپ ئۆزىرە سوراپلا ماڭغىن ، سۆزلىشىپ ، ھەمراھىڭنى ساقلىتىپ قويما . ئۆتەر يولدا بىرىكىم بىلەن پاراڭلىشىپ تۇرما ، يولتىڭ چېتىگە چىقىپ سۆزلەشكىن . يولدا توۋلاپ ، ۋارقىراپ ، جارقىراپ گەپ قىلىشتىن ھەزەر قىل . يولدا كەلسە ـ كەلمەس تۇكۇرىدىغان ، مىشقىرىدىغان ، شاپاق ـ شالتاق نەرسىلەرنى يولغا تاشلايدىغان ئەدەپسىزلىكنى ھەرگىز قىلما . يولدا كىشىلەرگە زىيان يەتكۈزىدىغان تاش ۋە باشقا مەينەت نەرسىلەر بولسا ئېلىۋەتكىن . ئاپتوبۇس ۋە باشقا قاتناش قوراللىرىدا سەپەر قىلغان بولساڭ ھەرگىز كەلسە ـ كەلمەس قالايمىقان نەرسىلەرنى تاشلىما ، ئاپتوبۇسمۇ ئامما ئۈچۈن قورال ، ئۇنىڭغا شۆپۈكلۈك نەرسىلەرنى تاشلىساڭ ھەم مەينەتچىلىك ، ھەم ئەدەپسىزلىك بولىدۇ ، بالام .

(4) ئامما ئۈچۈن سورۇنلاردىكى ئەدەپ

بالام ، ئامما ئۈچۈن سورۇنلاردا ، يەنى سىنېما ، كىشىلەر بىلەن سۆھبەتلەشكەندە ، باشقىلارنىڭكىدە مېھمان بولغاندا ، مەجلىستە ئەدەپ ـ قائىدىگە بەك رىئايە قىلغايسەن ، بۇنداق سورۇندا ھەربىر ھەرىكىتىڭ كىشىلەرنىڭ تەرىپىگە چۈشۈپ تۇرىدۇ ، ئۆزۈڭنى ئۆزۈڭ سورا ، ھەربىر ھالىڭغا دىققەت قىلغىن .

سىنېمىدا پارتا ، ئورۇندۇقلارنىڭ ئۈستىگە پۇتۇڭنى ئېلىپ

ئولتۇرۇش ، پارتا - ئورۇندۇقلارغا دەسسەش ، دوسكىغا قالايمىقان سۈرەتلەرنى سىزىپ قويۇش ، قالايمىقان سۆزلەرنى يېزىپ قويۇش ، مۇئەللىملەرگە ۋە ساۋاقداشلارغا يىرتىق ، قوپال گەپ قىلىش قاتارلىقلار ئەدەپسىزلىك بولىدۇ .

بالام ، زىيادە تەكشۈرۈش ئەدەپ كەمسىتىنى بەلگە باغلاپ ، نەينەك ئوغرىسى ئەقلىگە تەۋەلىكىدە غالتىلىق ئۇسۇلىنى ئۆگىنىشتىن ساقلىنىش ئۈچۈن ، مۇنۇ بىر قانچە ئەدەپ - يوسۇنىنى ئۇزۇققە ھاكىم قىل : ئەگ ئاۋۋال ھەرقانداق جايغا تەكلىپ قىلىنساڭ ۋاقتىدا بارغىن ، باشقىلارنى يولغا قارىتىش ئولنمۇ ئەدەپسىزلىك بولىدۇ . سەن ئالدىراش بولساڭ ، چاقىرغۇچىنى خەۋەرلەندۇرۇپ قوي . چاقىرغان يەردىن قالما ، چاقىرمىغان يەرگە بارما . سېنى چاقىرغان جايغا ھەرگىز يەنە بىر ئادەمنى شېرىك قىلىپ ئاپارما ؛ يەنە بىرى ، چاقىرىلغان بولساڭمۇ كۆڭلۈڭ خالىمىغان سورۇنلارغا باھانە كۆرسىتىپ بارمىغىن . ئۇنداق سورۇن ساڭا ھەرگىز كۆڭۈل ئازادىلىك بەرمەيدۇ ، كۆڭۈلنى پۈشۈمەن دەپ بېرىپ ، دىلىڭ چىگىلىپ قاپتىسەن . ھەرقانداق مېھماندارچىلىققا ۋە يىغىلىشلارغا بارساڭ سورۇن تاللاپ ، ئادەم تاللاپ بېرىشقا ئادەتلەنگىن . سورۇنغا بارغاندىن كېيىن ، ئۆزۈڭنى تۇتۇشنى بىلگىن ، ئەدەپ بىلەن ئولتۇرغىن ، ئورۇندۇقتا ئولتۇرساڭ پۇتلىرىڭنى مىنگەشتۇرۇپ ئولتۇرما ، باشقا سېلىنچىنىڭ ئۇستىدە ئولتۇرغان بولساڭ ، يۇكۇنۇپ ياكى چازا قورۇپ ئولتۇرغىن . زوڭ ئولتۇرۇش ، پۇتنى سۇنۇپ ئولتۇرۇش ، يانپاشلاپ يېتىش ، باشقىلارنىڭ تىزىغا پۇتنى مىنگەشتۇرۇۋېلىش ئەدەپسىزلىك بولىدۇ . گىلەم سېلىنغان ۋە باشقا سېلىنچا سېلىنغان جايغا ھەرگىز ئاياغ كىيىم بىلەن دەسسىمە ، ئايىغىڭنى سېتىلىپ كىرگىن . پايپاقلىرىڭ پاكىز يۇيۇپ كىيىلگەن بولسۇن ، پايپىقىڭ پورايدىغان بولسا سېلىۋېتىپ ،

پۈتۈكنى يۈيۈپ سورۇنغا كىر ، سورۇندا ئورنۇڭ نەگە توغرا كەلسە شۇ يەردە ئولتۇرغىن ، چوڭلارنىڭ ئالدىغا ئۆتۈۋالساڭ ئەدەپسىزلىك بولىدۇ ، چوڭلارنىڭ ئالدىغا ئەدەپ بىلەن كىر ، قوللىرىڭنى پۇلاڭلىتىپ ، گىدىيىپ ، تەكەببۇرلۇق قىلمىغىن . ھەرقانداق ئادەمنىڭ چوڭ - كىچىكلىكى ، جامائەت ئالدىدىكى ۋەدىسى ، قىممىتىنىڭ يوقىرى - تۆۋەنلىكى ، بىلىملىك ياكى بىلىمسىزلىكىگە قاراپ جەمئىيەتتە بەلگىلىك ئورنى بولىدۇ . ئۆز ئورنۇڭنى بىلمەسلىك ، ئۆزۈڭنىڭ قەدىر - قىممىتىنىڭ قانچىلىك ئىكەنلىكىنىمۇ بىلمىگەن بولىسەن . تاۋام يېگەندە ، ئوك قولۇڭ بىلەن يېگىن ، چوڭلار تاۋاققا قول ئۇزىتىشتىن بۇرۇن قولۇڭنى تاماققا ئۇزاتما . ناپاسلىق بالاسى سېنى ئالدىراقان بولىسىمۇ ، باشقىلارنىڭ ئالدىدىكى لوقمىغا قول سۇنما . ئالدىڭدا نېمە بولسا شۇنى يېگىن ، ۋە شۇنىڭغا قانائەت قىلغىلىن . تاماق يېگەندە ئالدىراپمۇ كەتمە ، نازلىنىپمۇ ئولتۇرما . ئاچ كۆزلۈك قىلىپ يانچۇقۇڭغا بىر نەرسىلەرنى سېلىۋالما ، باشقىلار تاماق يەۋاتقان چاغدا ئۇلارغا سەپسالما . بىر كىشى تاماق يەۋاتقاندا ، ئۇنۇڭلىدا ئولتۇرغان يەنە بىر كىشىگە ئو ئادەمنىڭ ئاكاھلاندۇرۇپ : «قولىڭىزدىكى تاماقتا قىل تۇرمىدۇ» دەپتۇ . ھېلىقى كىشى دەرھال ئورنىدىن قوپۇپ داستىخاندىن چېقىپ كېتىپتۇ . ساھىبخان كەينىدىن چېقىپ «نېمە ئىش بولدى ؟» دەپ سورىغانىكەن ، ئۇ كىشى «شۇنچە ئارىلىقتىن بىر كاپام ئاشتىكى قېلىغا كۆز تىكىپ تۇرغان ئادەمنىڭ ئالدىدا تاۋام يېيىشىم مەكرۇھ» دەپ جاۋاب بېرىپتۇ . بالام ، سورۇندا تاۋامنى ئوششاق چايناپ يېگىن ، ئالدىراپ پۈتۈن - پۈتۈن يۇتما ، قىزىق ئاشنى قىزىق پېتى ئوتلاپ قالما ، ئاشنى پۈۋلەشمۇ ئەدەپسىزلىك سانىلىدۇ . قىسقىسى ، نەپسىڭ ھاكىملىق قىلىپ ، پەزىلىتىڭنى پەسلەشتۈرمىسۇن .

سۆھبەت ئۈستىدە ئەسنەش ، چىش كولاش ، بۇرۇن كولاش ، تىرناق ئېلىش ، بىرەيلەن گەپ قىلىۋاتقاندا ياكى ساز چېلىۋاتقاندا كۈسۈرلىشىپ گەپ قىلىش ئەدەپسىزلىك بولىدۇ . ئەسنەك كەلسە ، ئىمكان بار چاندۇرماسلىق ، چۈشكۈرۈك كەلسە ئىككى قولنى ئېغىزغا تۇتۇپ ، تۈكۈرۈك چاچرانداتماسلىققا باشقىلارغا چاچراپ كېتىشتىدىن ساقلىنىش كېرەك . سۆھبەتداشلىرىڭنىڭ ھېچقايسىسىنى بۇيرۇقۇازلىق قىلىپ ئىشقا بۇيرۇما ، سۆھبەت داۋامىدا باشتىن - ئاياغ زۇۋان سۈرمەي تولتۇرۇۋالما ، تۈنداق قىلساڭ ئەدەپسىزلىكلا ئەمەس ، بەلكى باشقىلارنىڭ كۆڭلىدە شۇبھە پەيدا قىلىپ قويىسەن . دوست - يار ، بۇرادەرلىرىڭ بىلەن بىرگە ئولتۇرغاندا ، ئارىدىن بىرەر ئادەمنى چوڭ بىلىپ خۇشامەتچىلىك قىلىپ ، ئۆزۈڭنى پەس تۇرۇنغا چوشۇروپ قويما ، باشقىلارنىڭ غەيۋىتىگە قولاق سالما ۋە ئۆزۈڭمۇ غەيۋەت قىلما .

بالام ، ئۆزۈڭ مېھمان كۈتكۈچى بولۇپ قالغاندا ، مۇنداق تەرەپلەرگە دىققەت قىلغىن : مېھمانلارنىڭ ھەممىسىگە ئوخشاش مۇئامىلىدە بولغىن ، بىرىگە كۆپ ئىلتىپات كۆرسىتىپ ، بىرىگە ئېتىبار قىلماسلىق ئەدەپكە يات . مېھمانلارغا ئوچۇق چىراي ، خۇش چاقچاق ھالدا مۇئامىلە قىلىپ كۈتۈۋال . ئاۋۋال مېھمانلارنىڭ قولىغا سۇ بېرىش بىزدىكى ياخشى ئەنئەنە . سۇ بەرگەندە ئۇچ قېتىم سۇ قويىسەن ، سۇنى بەك ئېگىز تۇتۇپمۇ ، بەك پەس تۇتۇپمۇ ئەمەس ، نورمال تۇتۇپ بەرگىن . قول يۇغاندىمۇ ئۈچ قېتىم قويغاندىن كېيىن ، «خوش» دېيىش ياخشى ؛ قولنى يۇيۇپ بولۇپ سلكىش ئەدەپسىزلىك بولىدۇ . مېھمانلارنى تاماققا تەكلىپ قىلغاندا بىر ئادەمنىڭ تامنى چاقىرىپ تاماققا ئوندىما ، «مېھمانلار تارتىنماي ئېلىڭلار» دەپ ئورتاق تەكلىپ قىل . مېھمانلارنىڭ بىرىگە چوڭراق لوقما ، يەنە بىرىگە كىچىكرەك لوقما تارتىشمۇ مېھمانغا بولغان

ھۆرمەتسىزلىك .

سۇ ئىچىش ۋە تاماق يېيىشتە مۇنداق بىر قانچە مۇھىم ئەدەپ بار : سۇ ئىچكەندە كۆلچەك ، ئۆستەك ۋە چېلەككە دۇم يېتىپ ئاغزىڭ بىلەن سۇ ئىچمە . ئېسىڭدە بولسۇنكى ، ھايۋانلارلا بۇ ئاستە ئاغزى بىلەن سۇ ئىچىدۇ . قاچىدا ، نوگايدا سۇ ئىچكەن چاغدا ئاچىغا ئۇدۇل تىنىپ ئىچمە . ھەرقانچە ئۇسسۇپ كەتكەن بولساڭمۇ ئۇزۇپ - ئۇزۇپ ئىچكىن ، ئالدىراپ جاۋغىيىڭدىن ۋە قاچا گىرۋىكىدىن سۇنىڭ كىيىم - كېچەكلىرىڭگە ياكى گىلەم ، كۆرپىلەرگە ئېقىپ چۈشۈشىدىن ئېھتىيات قىل . چەينەك ۋە شۇنىڭغا ئوخشاش نەرسىلەرنىڭ جوغىسىدىن سۇ ئىچمە ، بۇمۇ ئەدەپكە خىلاپ بالام . تاماق يېگەندە بولسۇن ، سۇ ئىچكەندە بولسۇن ئولتۇرۇپ يەپ - ئىچ ، ئۆرە تۇرۇپ ، مېڭىپ يۈرۈپ ياكى ئىشىك ئالدىغا چىقىپ تاماق يېيىش ئەدەپسىزلىك بولىدۇ ، تاماق يېگەندە ئاغزىڭنى قاچىغا يېقىن ئاپىرىۋالما ، قوشۇقسىز ، چوكىسىز بۇ ئاستە قاچا بىلەن تاماق يېمە . قوشۇق بىلەن تاماق يېگەندە بولسۇن ، چوكا بىلەن تاماق يېگەندە بولسۇن ، ئاز - ئاز ئېلىپ يە ، ئاغزىڭغا پاتمىغۇدەك ئېلىۋېلىپ ، قالغىنىنى يەنە قاچىغا قايتۇرۇش ئەدەپ - قائىدىگە خىلاپ . قوشۇقنى ئېغىزغا ئاپارغاندا ئېغىزىڭنى بەكمۇ يۇغان ئاچما ، نورمال ئاچقان پاخشى ؛ قوشۇق ۋە چوكىنى ئېغىزىڭغا ئىچكىرى سېلىپ تاماق يېمە . ئاشنى شاپاشلىتىپ ئاۋاز چىقىرىپ يېمە ؛ قولدا تاماق يېگەن بولساڭ ، بىر قولۇڭ بىلەن يېگىن ، يەنە بىر قولۇڭنى ھەرگىز يېقىن ئاپارما . قولۇڭدىكى قالدۇق تاماقنى پاكىز يەپ ، ئاندىن تاماققا قايتا قولۇڭنى سوزغىن ، ھەرگىز قولۇڭنى داستىخانغا قاقما ھەم قولۇڭنى داستىخانغا سۈرتۈپ قويما .

(5) كۆلۈشتىكى ئەدەپ .

بالام ، كۆلكىمۇ ھەربىر ئادەمنىڭ قانداق ئادەملىكىنى ،

پەزىلىتىنى ئۆلچەيدىغان بىر مۇھىم بەلگە : ئادەمنىڭ نېمىگە كۈلۈۋاتقانلىقى ، قانداق كۈلۈۋاتقانلىقىغا قاراپ ئۇنىڭ پەزىلىتىگە ۋە پاراسىتىگە باھا بەرگىلى بولىدۇ . كۈلكە ئىنسانغا خاس خۇسۇسىيەتلەردىن بىرى ، ئادەم كۈلىدىغان پۇرسەت چىقىسىلا ئايىماي كۈلۈۋالغۇلۇق ، كۆڭۈلسىزلىككە ۋە بەختسىزلىككە ئۇچرىغان چاغلىرىدىمۇ ئاچچىقلىنىپ ، چېچىلىپ ئۆزۈڭنى ئۇپراتقاندىن كۆرە ، كۈلۈپ قويغىنىڭ سەن ئۈچۈن تولىمۇ پايدىلىق ، بالام . كۈلكە ئادەمنى جۇشقۇن قىلىدۇ . روھىڭنى كۆتۈرىدۇ ، مىجەزنى نورمالالشتۇرىدۇ . نېرۋاڭنى تىنچلاندۇرىدۇ . ياخشى بىر كۈلۈۋالساڭ ھاردۇقۇڭ چىقىپ يەڭگىللەپ قالىسەن . شۇڭا ، بەزى دانىشمەنلەر ، ھاياتتىڭ مەنىسى نېمە؟ دېسە ، كۈلكە دەپ جاۋاب بېرىشكەن . خۇشخۇي ئادەمگە پۈتۈن ئالەم خۇشخۇي كۆرۈنىدۇ ، روھى ساغلام ئادەملەرلا ھەقىقىي چىن كۆڭلىدىن كۈلەلەيدۇ ، خۇش چاقچاق بولساڭ ھەربىر كۈنۈڭ خۇشال ، بەختىيار ئۆتىدۇ ، ئۇنداق ئادەم بەختلىك ئادەم . ئوچۇق كۆڭۈل ، سېخىي ، مېھرىبان ئادەملەر چىرايلىق كۈلەلەيدۇ . بالام ، كۈلكە بار جايدىن قاچما ، چىن ۋۇجۇدۇڭدىن ۋە ھەقىقىي كۆڭلۈڭدىن ئۇرغۇپ چىققان كۈلكە ئۆلگەن ھۇجەيرىلىرىڭنى تىرىلدۈرىدۇ ، ساڭا ساغلاملىق بېغىشلايدۇ . كۈلكە ئۈمۈرنى ئۇزارتىدۇ ، غەم - قايغۇ ئۆمۈرنى قىسقارتىدۇ ، دېگەن گەپ راست . كۈلمەكچى بولساڭ ، چاقچاقتىن قاچما . چاقچاق دېگەن ئەقىلدىن چىقىدۇ ، تەپەككۇرنى چېنىقتۇرىدۇ ، ھازىرجاۋابلىقنى ئۆگىتىدۇ . چاقچاق دېگەن چاقچاق ، ئۇنى چۈشەنگىن ، راستقا بۇراپ تېرىكمە ، قوپال جاۋاب بەرمە ، چاقچاقنى چۈشەنمەسلىك ، تېرىكىش ئەدەپسىزلىك بولىدۇ . فىيىبرباخ چاقچاق توغرىسىدا مۇنداق دېگەنىكەن : «چاقچاق كۆڭۈلنى تىنگى يوق ھاڭلاردىن ئۆتكۈزۈپ كېتەلەيدۇ ۋە كىشىگە

دەرد - ئەلەمنى مەنىتىمەسلىكنى ئۆگىتىدۇ» .

بالام ، ھەرقانداق ئىش چىكىدىن ئېشىپ كەتسە ياماق تەسىر بېرىدۇ . كۆلكە باشقىلارغا ھۇزۇر بېغىشلىشى ، شادلاندۇرۇشى كېرەككى ، ھەرگىز غەشلىك پەيدا قىلىدىغان بولمىسۇن . پەيغەمبىرنىمىز : ھەددىدىن ئارتۇق ۋالاقشىغان كۆلكە كۆڭۈلنى ئۆلتۈرىدۇ ، دېگەنىدى . بۇنىڭ ئۈچۈن مۇنداق بىرقانچە ئىشقا دىققەت قىلغىن : ئالدى بىلەن ئۆزۈڭ گەپ قىلىپ ئۆزۈڭ كۈلمە ، ئانچىكى گەپلەرگە قاقاقلاپ قاتتىق ئۇن بىلەن كۈلمە ، مۇنداق كۈلكە بىر تەرەپتىن سېنىڭ نادان ئورۇنغا چۈشۈرۈپ قويسا ، يەنە بىرى ئورۇنسىز كۈلكە ياسىما بولىدۇ ، ياسىما كۈلكە خۇشامەتچىلىكنى ئىپادىلەپ قويىدۇ . باشقىلار بەختسىزلىككە ئۇچرىسا كەينىدىن كۈلمە . بىر ئادەم تېيىلىپ - يېقىلىپ چۈشسە ، كۈلۈپ كېتىش ئەدەپسىزلىك ، بولسا بىرىپ يۆلەپ قويساڭ پەزىلەتلىكسەن .

(6) كېسەل يوقلاشتىكى ئەدەپ .

بالام . تۇرمۇشتىكى يەنە بىر مۇھىم ئىش ۋە پەزىلەت ، كېسەل يوقلاش ئەدەپ - قائىدىسىگە رىئايە قىلىشتۇر . سەن يېقىنلىرىڭ ، ساۋاقداشلىرىڭ ، دوستلىرىڭ ، مۇئەللىملىرىڭ ياكى تونۇغانلىرىڭ كېسەل تارتىپ يېتىپ قالغان بولسا ، ئۇلارنى يوقلاپ بارغىن ، نېمە ئېلىپ بېرىشىڭ مۇھىم ئەمەس ، ئەڭ مۇھىمى كۆڭۈل ياساپ ئۇنىڭدىن ئەھۋال سوراشنىڭ ئۆزى سېنىڭ ئادەمگەرچىلىكىڭنى ئىپادىلەيدۇ . بىراق ، كېسەل يوقلاشنىمۇ ئۆزىگە خاس ئەدەپ - قائىدىسى بار ، كېسەلنىڭ ئالدىغا كىرگەن ۋاقىتتا ئوچۇق چىراي ، خۇشخۇي بولغىن ، كېسەل بىلەن ناھايىتى دوستانە ۋە شەپقەت نەزىرى بىلەن كۆرۈشۈش لازىم . كېسەلى ئېغىرراق كېسەلنىڭ قېشىغا كىرگەندە يىغلىمۇ ئەمەس ، كۈنىمۇ ئەمەس ، ئوتتۇراھال كەيپىم

كىيىپ كىرگىن . ئۆزۈڭنىڭ نورماللىقىنى ساقلاپ ، ئەھۋال سورا . ھە دېگەندە كېسەلنىڭ چىرايىغا قاراپ تۇرۇۋالما ، كۆپ گەپ قىلما ، يۇقىرى ئاۋاز بىلەن سۆزلىمە ، ئەدەپ بىلەن «چىرايىڭىز خېلىلا ياخشى تۇرىدۇ ، ئۇڭۇشلۇپ قالغانەك قىلىسىز» دەپ روھىنى كۆتۈرگىن . ھەرگىز «سارغىيىپ قاپسىز ، كۆزىڭىز ئولتۇرۇشۇپ كېتىپتۇ» دېگەندەك گەپلەرنى قىلما . بىمارنىڭ قېشىدا كۆپ ئولتۇرۇۋالماسلىق كېرەك . ئەگەر كېسەل ئولتۇرۇشۇڭنى ئۆتۈنسە ، خوش چاقچاق گەپلەر بىلەن كۆڭلىنى كۆتۈرۈشكە تىرىشقىن .

يۇقىرىقى بىر قاتار ئەدەپ - قائىدىلەردىن باشقا يەنە مۇسىبەت كۈنلىرىدە ئۆزىنى قانداق تۇتۇش ، باشقىلارغا قانداق سۆزلەر بىلەن تەسەللىي بېرىش ، باشقىلارنىڭ مۇڭۇپپەقىيەتلىرىنى قانداق تەبرىكلەش ، ھېيت - ئايەم كۈنلىرىدە كىشىلەر بىلەن قانداق بېرىش - كېلىش قىلىش قاتارلىق ساھەلەردىكى ئەدەپ - ئەخلاق ئۆلچەملىرىگىمۇ دىققەت قىلغايسەن .

ئوغلۇم ، مانا ، يۇقىرىقىلار جامائەت سورۇنلىرىدا ئۆزىنى تۇتۇش ۋە مېھماندوستلۇق توغرىسىدىكى زۆرۈر ئىككى كەلىمە سۆز . ئەمدى غىزالىنىشنىڭ تەرتىپى توغرىسىدا ئىككى ئېغىز نەپئىلىك سۆز قىلىپ بېرەي .

× × ×

چىنىمىز تەسەددۇق بوۋا ، سۆزلەڭ . غىزالىنىش كۈندىلىك ھاياتىمىزنىڭ كاپالىتى . نەپسى بالالىق چىنىمىزغا زامىن بولۇشتىن ساقلىنىش ئۈچۈن ، غىزالىنىشنىڭ مىزانلىرىدىن خەۋەر تاپايلى .

ھازىر خېلى نۇرغۇن كىشىلەر ھاياتنىڭ مەئىشىتىنى ، مەقسىتىنى يېمەك - ئىچمەك ئوستىگە قۇرماقتا .

ئون توققۇزىنچى باب

مىزاجغا قاراپ غىزالىنىش ، تەن ساقلىقىنى كاپالەتلەندۈرۈش توغرىسىدا

ئوغلۇم ، تەن ساقلىق — پادىشاھلىق ، دېگەن گەپ بار. تەن ساق بولسىلا ھەرقانداق ئىشلار يۈرۈشتىدۇ . كىشىلىك ياخشىسى ، ئۆلۈمنىڭ ئۆگىسى بولمايدۇ. بالام ، كىشىلىكنىڭ ھەر خىل سەۋەبلىرى بولسىمۇ ، ئەڭ مۇھىم سەۋەب دەرۋازىسى ئېغىز . كۆپ كىشىلىك ئېغىزدىن كىرىدۇ . شۇڭا ، ئاۋۋال ئېغىزنى چىڭ كۆزەتكۈلۈك .

4615 كىشىل گالدىن كىرەر ، ئۇنى چىڭ كۆزەت ،
يېگىنى ئاشنى تەڭشەپ ، ئاز - ئاز يە پەقەت .

كۆپ يېگەن ئادەمنىڭ تامىقى ياخشى ھەزىم بولمايدۇ . ئاش ياخشى ھەزىم بولمىغانىكەن ، ئۇ سېنى زەھەرلەيدۇ ، بەدەنلىرىڭنى ئاغرىق چىرمايدۇ ، ئاشقازىنىڭ بۇزۇلىدۇ ، ئىچىڭ سۇرىدۇ . بۇنىڭ نەتىجىسىدە ئۆزۈڭ ئاجىزلايسەن . كىشىلىك ئاجىز بەدەنگە ئامراق بولىدۇ . كىشىلىك ئامراق بولسا ، ئۆلۈم قولدىشىڭ بولىدۇ . شۇڭا ، كۆپ يېگەن ئادەم كىشىلچان بولىدۇ . يۈزى سېرىق ، چىرايى ياداڭغۇ ۋە خار كۆرۈنىدۇ . ئىبرەت بولسۇنكى ، مۇڭاپىق ، قەرەللىك تاماق يېيىشكە ئادەتلەنگىن . بەك ئاز يېيىشمۇ بەدىنىڭنى ئاجىزلاشتۇرۇپ قويىدۇ . ئوغلۇم ، ئادەمنىڭ

ھايۋاندىن يەنە بىر مۇھىم پەرقى تاماق يېيىشتە مىزاجغا بېقىپ ئوزۇقلىنىشتۇر . مەن ساڭا مىزاجنىڭ نېمە ئىكەنلىكىنى ئېيتاي : ئىنسان تېنى تۆت خىلت (سۇيۇقلۇق) تۇزۇلۇشىدە بولىدۇ . ئادەم بەدىنىدىكى تۆت تەركىب تەبىئەتتىكى تۆت تادۇ — زات (سۇ ، ھاۋا ، ئوت ، تۇپراق) بىلەن زىچ مۇناسىۋەتلىك . ئادەمنىڭ جىسمانىيىتى مۇنداق تۆت خىل مىجەزدە بولىدۇ : ھۆل ئىسسىق ، ھۆل سوغۇق ، قۇرۇق ئىسسىق ، قۇرۇق سوغۇق . بۇلار ھەم بىر - بىرى بىلەن باغلىنىشلىق ، ھەم قارىمۇقارشى ھالەتتە بولىدۇ . قۇرۇق سوغۇق دېگىنىمىز «تۆت تادۇ»نىڭ بىرى بولغان تەبىئەتتىكى تۇپراق ماددىسى بولۇپ ، ئۇنىڭ ئادەم بەدىنىدىكى ئىپادىسى سەۋداۋۇر ؛ قۇرۇق ئىسسىق دېگىنىمىز ، «تۆت تادۇ»نىڭ بىرى بولغان سەپرا — ئۆت سۇيۇقلۇقىدۇر ؛ ھۆل ئىسسىق دېگىنىمىز ، «تۆت تادۇ»نىڭ بىرى بولغان تەبىئەتتىكى ھاۋا بولۇپ ، ئادەم بەدىنىدىكى ئىپادىسى قاندۇر ؛ ھۆل سوغۇق دېگىنىمىز ، «تۆت تادۇ»نىڭ بىرى بولغان تەبىئەتتىكى سۇ بولۇپ ، ئۇنىڭ ئادەم بەدىنىدىكى ئىپادىسى بەلغەمدۇر . ئوغلۇم ، بۇ خىل ئالامەتلەرنى سىرىق ، ئاق ، قارا ۋە قىزىلدىن ئىبارەت تۆت خىل رەڭ بىلەن ئىپادىلەش مۇمكىن . سىرىق رەڭ سەپرا غا ؛ ئاق رەڭ بەلغەمگە ؛ قارا رەڭ سەۋداغا ؛ قىزىل رەڭ قانغا ۋەكىللىك قىلىدۇ . بۇلارنىڭ بىرىنى بىرى بېسىپ كېتىشى ھاياتىڭنى خەۋپكە ئېلىپ بارىدۇ . تەڭپۇڭلۇق ھاياتنىڭ كاپالىتى بولىدۇ . شۇڭا ، مىزاجغا بېقىپ ئوزۇقلىنىشقا ئادەتلەن . ئەگەر مىزاجىڭغا مۇناسىپ كەلمىگەن تائام بولسا ، ھەرقانچە ئېسىل يېمەكلىك بولسىمۇ ، ئۇنىڭغا كۆز قىرىڭنى سالما . ئادەمنىڭ مىزاجى پەسلگە ، ياش قۇرامىغا قاراپ ئۆزگىرىپ بارىدۇ ، بۇنى بىل . سوغۇقنىڭ ئاشسا ، دەرھال ئىسسىقلىق بىلەن مەشغۇل بول . ئىسسىقنىڭ ئاشسا ،

سوغۇقلۇق يېمەكلىككە مايىل بول. ئەگەر ئۆزۈڭ ياش بولساڭ، باھار پەسىللىرى سوغۇقلۇق قىلغىنىڭ توزۇڭ، سوغۇقلۇق قېتىشنى سۈيۈتمىدۇ. يېشىڭ قىرىقتىن ئاشقان بولسا، كۆز يەسلىگە كەلگەندە ئىسسىقلىق قىلىپ مىزاجىڭنى ئۆزگىسۇن. چوكى، كۆز پەسىللىرىدە قىرىق ياشتىن ئاشقان كىشىلەرنىڭ مىزاجى سوغۇققا مايىل بولۇپ قالىدۇ. ئۇنىڭ ئۈستىگە مېۋە-چېۋە ۋاقتى بولغانلىقى سەۋەبلىك ئۆزۈڭنى ئىسسىق تۇتمىساڭ، مىزاجىڭ بۇزۇلىدۇ. ئەگەر يېشىڭ ئاتمىشتىن ئاشقان بولسا، قىش مەزگىللىرى ئۆزۈڭگە ئىسسىقلىقنىڭ ھەمراھ قىلىل. سوغۇقلۇققا ھەرگىز يېقىن بولما. بوندىق ياشقا يەتكەندە ئادەم سوغۇق مىجەز بولۇپ قالىدۇ. سوغۇقلۇق قىلىپ قويىدۇ. قۇرۇق سوغۇقنىڭ ئاشقان بولسا، ئۇنىڭغا قارشى ھۆل ئىسسىق بىلەن ئاقابىل تۇر. ئەگەر ھۆل سوغۇقنىڭ ئېشىپ، زىيان سالغۇدەك بولسا قۇرۇق ئىسسىق بىلەن ئاقابىل تۇرغىن. تەبىئىتىڭ ئىسسىققا مايىل بولسا سوغۇقلۇقنى كۆچەيت. سوغۇققا مايىل بولسا ئىسسىقلىقنى كۆپەيت. مىزاجىڭ مۆتىدىل بولىدىغان بولسا، ئىسسىق-سوغۇقنى ئارىلاش ئىشلىتىپ تەجرىبە تۇرغىنىڭ تۈزۈك. تەبىئىتىڭنى ئاشۇنداق تەجرىبە تۈتۈشنى بىلەسىڭ، ھاياتىڭ تىنچ ئۆتىدۇ. ئامان-ئېسەن ياشىيالايسەن.

مىجەز تەجرىبىنى بىللىشمۇ ئەقىل. ۋە بىلمىگە مۇناسىۋەتلىك. ئوغلۇم، ئەگەر كېسەللىكتىن خالىي بولۇپ، ئۇزاق ئۆمۈر كۆرۈش تىلىكىڭ بولسا «ئاز يە» نامىلىق دورىنى يېگىن.

بالام، تىرىكلىك ئۇچۇن ئادەم ساغلام بەدەنگە ئىگە بولۇشى كېرەك. بەدەنىڭ ساغلاملىقى ئۈزۈقلىنىش بىلەن پاكىز لىققا باغلىق. چۈنكى، ئۈزۈقلۇقسىز ھاياتلىقنىڭ بولۇشى مۇمكىن ئەمەس. بۇ دۇنيانىڭ لەززىتى ۋە مەئىشىتىدىن بىرى ياخشى يەپ،

ياخشى ئىچىش ، دۇنيانىڭ بارلىق مەئىشەتلىرى بىزنىڭ پايدىلىنىشىمىز ئۈچۈن يارىتىلغان . گىلىغا قۇلۇپ سېلىپ پۇل توپلايمەن ، دېگەن ئادەم ئەڭ چوڭ ئەخمەق . بىر كۈنى جامائەت بىلەن پاراڭلىشىپ تۇراتتۇق . ھاسىغا تايانغان ، ئورۇقلاپ قورۇق خادىغا ئوخشاپ قالغان بىر كىشى ئۆتۈپ قالدى . يېنىمىزدىكى بىرەيلەن : سىلەر پەرەز قىلىپ بېقىڭلار ، ئاۋۇ ئادەم بىلەن مېنىڭ ئوتتۇرامدا قانچىلىك ياش پەرقى باردۇر ، دېدى . بىز ئىككى ئادەمنى سېلىشتۇرۇپ ، 15 ياش پەرق بارلىقىنى ئېيتتۇق . چۈنكى ، بىز بىلەن سۆھبەتلىشىپ تۇرغان كىشى شۇنداق قاۋۇل ، تېمەن ۋە خۇش چاقچاق ئادەم ئىدى ، ئۇ كىشى كۈلۈپ كېتىپ : «بىز ئۇ ئاداش بىلەن ساۋاقداش ، بىراق ياشاش ئۇسۇلىمىز ئوخشاشمايدۇ . مەن بولسام تاپقانىنى گالغا يەپ ، چىرايلىق كىيىپ ، ئىشلىگەنده ئىشلەپ ، ئويىنىغاندا پۇختادىن چىققۇچە ئويناپ ئۆتىمەن . بىز ئىشقا ئانچە غەم تارتىپ كەتمەيمەن ، ئۇ بۇرادەر بولسا بالىلىرىم ئۈچۈن پۇل توپلايمەن ، ئۇلارنى ئۆيلەيمەن ، ئەرگە بېرىمەن ، ئۇلارغا ئۆي ئېلىپ بېرىمەن ، دەپ يېمەي - ئىچمەي پۇل يىغىدۇ . شۇڭا ، 50 ياشقا كىرىپلا كېسەلمەن بولۇپ قالدى : ئالىمادىس ئۆلۈپ كەتسە بالىلىرى پېتىم بولىدۇ » دېدى . ئۆينىڭ تۆۋرۈكى يىقىلغاندىن كېيىن بالىلارنىڭ ھالى تېخىمۇ خاراپلىشىدۇ . شۇڭا ، ئادەم ئالدى بىلەن ئۆزىنى ئاسراش كېرەك . ئۆلگۈچە بالىلارنىڭ يۈكىدىن قۇتۇلالمامدۇ ؟ شۇڭا ، بالام ، بالا دېگەن ئاتا - ئانىغىلا يۆلىنىۋالسا بولمايدۇ . ئۇلارنىڭمۇ قولىنى سوۋۇتۇشۇڭ كېرەك ، ئۆزۈڭمۇ ياخشى ياشىشىڭ كېرەك .

بالام ، سەن ھەرگىز تاماق تاللىمىغىن ، يېمەك - ئىچمەكنى خارلىمىغىن . تەبىئەت ئاتا قىلغان نېمەتلەرنىڭ ھەممىسىده بەدەن ئۈچۈن لازىملىق ئوزۇقلۇق بار . كۆپ خىل ئوزۇقلۇق بىلەن

ئورۇقلىنىش تەن ساغلاملىقىغا پايدىلىق . بىر ھەپتە يۈگۈرۈپ باقماي تۇرۇپلا ئادەتتىكىدەك سەۋەبلىك ئۇ تاماقتىن ئۆزۈلگىنى ئارتما . ئاۋۇال يەپ باققىن ، مەجبۇرلىگەندە ، تەبىئىتىگە ياقمىسا ئاندىن يېمەسلىك بولىدۇ . ھېكايە قىلىنىشىچە ، بىر ئادەم ئۆمۈر بويى سۈدىن پەرھىز تۇتۇپ ئۆتۈپتۇ . ئۇ كىشى سۇنۇلماس سالامەتلىككە زىيان قىلىشىدىن ئەنسىرەيدىكەن . شۇنداق قىلىپ ئۇ ئادەمنىڭ ئۆمرى ئاخىرلىشىپ سەكراتقا چۈشۈپتۇ . بۇ چاغدا يۇرتىكى شۇنچىلىك قاغاپ تۇرسىمۇ ، سۇ دېيىشكە پېتىنالماپتۇ . بىراق ، بالىلىرى دادىسىنىڭ ئېغىزىغا سۇ تېمىتىپتۇ . سۇ ئۇ ئادەمگە ھاياتلىدا ھېس قىلىپ باقمىغان لەززەتنى ئاتا قىپتۇ . ئۇ ئادەم كۆزىتى يوغان ئېچىپ : «بالام ، ئېغزىمغا تېمىتقان نېمە ؟ ئابىھايات دېگەن شۇمۇ ؟» دەپتۇ . بالىلىرى : «دادا ، بۇ ئىشنىڭ ئالدىمىزدىكى ئېرىقنىڭ سۈيى» دەپتۇ . ھېلىقى ئادەم ناھايىتى ئېچىنىشلىق ھالدا : «ئىستە ! ئارمان بىلەن كېتىدىغان بولدۇم» دەپ مەڭگۈلۈك كۆز يۇمۇپتۇ . بالام ، شۇنى بىلگىنكى ، ھەربىر ئادەمنىڭ تەبىئىتى ئوخشاشمايدۇ . بەزى كىشىلەر مېغىز يېيىشمۇ زىيان قىلىشى مۇمكىن ، بەزى ئادەملەر ھەتتا تاش يەپمۇ ستىدۇرەلىشى مۇمكىن . شۇڭا ، تەبىئىتىگە نېمە پايدا قىلسا ، شۇنى يېگىن . يېمەك - ئىچمەكتە ھەرگىز گوناھ يوق . تەبىئىتىگە ھۆرمەت قىلىشنى بىل .

بالام ، تەن ساقلىقىنىڭ مۇھىم بىر كاپالىتى ئۆلچەملىك ئورۇقلىنىشتۇر . ئۆلچەملىك ئورۇقلىنىش مەدەنىيەتنىڭ بەلگىسى ، ئۆلچەمگە ئەھمىيەت بەرمەسلىك ياۋايىلىقنىڭ ئالامىتى . بىلگىنكى ، نورمال تاماق سېنى كۆتۈرىدۇ ، ھەددىدىن ئارتۇق تاماق يېسەڭ ، تاماقنى سەن كۆتۈرۈشكە توغرا كېلىدۇ . كۆپ يېگەن ئادەم كېسەلمەن ، زەئىپ ۋە چىدامسىز بولىدۇ ، شۇڭا تېنىم ساق بولسۇن دېسەڭ ئاز يە . بۇ خۇسۇستا يەنە مۇنداق

مەشھۇر بىر ھېكايە بار: مۇھەممەد ئەلەيھىسسالام دەۋرىدە ئەجەم پادىشاھلىرىدىن بىرى بىر ئۈستا تېۋىپنى ساھابىلەرنىڭ كېسىلىنى داۋالاش ئۈچۈن مۇھەممەد ئەلەيھىسسالامنىڭ قېشىغا ئەۋەتىپتۇ. تېۋىپ ئۇ يەردە توپتوغرا بىر يىل تۇرغان بولسىمۇ، بىرەر ئادەم كېسەل كۆرسىتىشكە كەلمەپتۇ. بۇ كىشى مۇھەممەد ئەلەيھىسسالامنىڭ قېشىغا كىرىپ ئەھۋالىنى ئېيتقانىكەن، مۇھەممەد ئەلەيھىسسالام مۇنداق دەپتۇ: «بۇ كىشىلەرنىڭ ئادىتى شۇكى، ئىتتىھاسى غالىب بولمىغۇچە يېمەيدۇ، ئۇ ئىشتىھاسىنى پەسەيتىۋەتكەندە قەدەر تائامدىن قولىنى تارتىپ تۇرىدۇ».

تېۋىپ: «بۇلارنىڭ تېنى ساق تۇرغانلىقىنىڭ سەۋەبى شۇ ئىكەن» دەپتۇ - دە، يەر ئۆپۈپ كېتىپ قاپتۇ. دېمەك، «ئاچلىقتىن توقلۇق يامان» دېگەن ھېكمەتنىڭ ئاساسى بار، بالام. ئاچلىققا چىداش مۇمكىن، توقلۇق ئازابىغا چىداش مۇمكىن ئەمەس، ھەرگىز زورلاپ تاماق يېمىگىن. ئاچلىقمۇ ئادەم ئۆلتۈرىدۇ، ھەددىدىن ئارتۇق توقلۇقمۇ كېسەل پەيدا قىلىپ ئۆلۈشكە سەۋەب بولىدۇ. «ياخشى تاماق ئېشىپ قالغۇچە، يامان قورساق يېرىلىپ كەتسۇن» دېگەن گەپ ئەڭ مەدەنىيەتسىز ئادەملەرنىڭ شوئارى. بىر قوشۇق غىزانى زورلاپ يېسەڭ، ئۇ ساڭا زەھەر بولۇشى مۇمكىن. شۇڭا، ئادەم ھەر دائىم تويۇپ تاماق يېگەندە، بەزىدە ئاچ قالغانمۇ پايدىلىق. شۇڭا، سوقرات: «تاماقنىڭ ئەڭ ياخشى قوشۇمچىسى — ئاچلىق» دېگەن. بۇ خۇسۇستا مۇنداق بىر ھېكايە بار: ئىككى مۇساپىر ھەمسەپەر بولۇپ ساياھەتكە چىققانىكەن. ئۇنىڭ بىرى ئاجىز، ئورۇق ئىدى، چۈنكى ئۇ كۈندە بىر قېتىملا كەچتە ئىپتار قىلىدىكەن. يەنە بىرى ئىنتايىن كۈچلۈك ھەم سېمىز بولۇپ، ھەر كۈنى ئۈچ ۋاخ تاماقنى ناھايىتى تويۇپ يەيدىكەن. ئۇلار بىر شەھەرگە كەلگەندە كۈتۈلمىگەتتە ئۇلارنى جاسۇس دېگەن تۆھمەت بىلەن

تۇتۇپ ئىككىسىنى بىر ئۆيگە سولاپ قويۇپتۇ. بىرقانچە كۈن ئۆتكەندىن كېيىن ، ئىشىكنى ئېچىپ قارىغۇدەك بولسا ھېلىقى كۈچلۈك ، سېمىز ئۆلۈپ قاپتۇ ؛ ئاجىز ، ئورۇقى تىرىك قاپتۇ. بۇ ئىشنى كۆرۈپ كىشىلەر ھەيران قېلىشىپتۇ. بۇ چاغدا بىر دانىشمەن دەپتۇكى : «ئەگەر ئىش بۇنداق تەتۈرىچە بولغاندا ئەجەبلىنەرلىك بولاتتى. چۈنكى ، ئاۋۇ ئۆلگىنى كۆپ يېيىشكە ئادەتلەنگەچكە ، ئاچلىققا بەرداشلىق بېرەلمەي قىينىلىپ ئۆلگەن. مۇنۇ تىرىك قالغىنى نەپسىنى تىزگىنلەپ ، قانائەتكە ئادەتلەنگەنلىكى ئۈچۈن تىرىك قالغان» .

بالام ، شۇڭا ئەتىگەنلىك ناشتىدا ۋە كەچتە ئاز تاماق يېيىشكە ئادەتلەنگىن . چوشتە تويۇپ يېسەك بولىدۇ ؛ ئەمما ، ئەتىگەنلىك ناشتىدىن قاچما ، «ئەتىگەندىكى مۇشتىتىن قايتما» دېگەن گەپمۇ شۇنىڭغا ئاساسەن دېيىلگەن . ئېيتىشلارغا قارىغاندا ، لوقمان ھېكىم ھەر كۈنى كەچتە بىر پارچە نانىنى بېشىغا قويۇپ ياتىدىكەن . ئەتىگەندە ئورنىدىن تۇرۇۋېتىپ بىر پارچە نانىنى ئاغزىغا سېلىۋېتىپ تۇرنىدىن تۇرىدىكەن . بىر كۈنى ھېكىم بېشىغا نان قويۇپ يېتىشنى ئۇنتۇپ قاپتۇ ، ئەتىگەندە نان قۇيىدەكەن . يەرگە قولىنى ئۇزاتقانىكەن ، قولىغا بىر سىقىم توپا چىقىپتۇ . لوقمان ھېكىم ئىككىلەنمەي توپىنى ناشتا ئورنىدا كاپ ئېتىپتۇ ... بۇ ھېكايە ئەتىگەنلىك ناشتىمىڭ تەن سالامەتلىك بىلەن قانچىلىك باغلىنىشلىق ئىكەنلىكىنى چۈشەندۈرىدۇ . بالام . بالام ، سالامەتلىكىنىڭ يەنە بىر كاپالىتى تازىلىقتۇر. ئۈيغۇرلار تازىلىقنى سۆيىدۇ ، پاكىزلىق خەلقىمىزنىڭ ئالقىسىمەتلىك ئەنئەنىلىرىدىن بىرى . چۈنكى ، تازىلىق ئىنسان تەبىئىتىنىڭ زۆرۈر ئېھتىياجى . ئادەمنىڭ تېنى پاكلىق بىلەن يارىتىلغان ، ئۇ ھەر كىز مۇ مەينەتچىلىك بىلەن سىغىشالمايدۇ. مەينەتچىلىك بار يەردە تەنمۇ ساغلام بولمايدۇ ، روھمۇ ئازادە

بولالمايدۇ . ئادەم ئېغىر گۇناھ ئۆتكۈزسە ئاندىن جازالىنىدۇ ، تەن سالامەتلىكىنى ئاسرىماسلىق ئۆزىنى ئۆزى جازالاش ، بىگۇناھ تەنتى ۋە روھنى ئازابلاش بىلەن باراۋەر . تېنىڭنى ساغلام تۇتالىساڭ ، ھۆزۈرلىنىپ كۈلەلەيسەن ، مەغرۇر قەددىڭنى كۆتۈرۈپ ماڭالايسەن ، لەززەتلىنىپ ئۆزۈقلىنالايسەن ، ناخشا ئېيتالايسەن ، ئوسۇل ئوينىيالايسەن ، ئومۇمەن بۇ دۇنيانىڭ ھۆزۈرىنى سۈرەلەيسەن . تېنىڭ ساق بولمىسا ھەممىدىن مەھرۇم بولىسەن ؛ سالامەت بولساڭ ، دوزاخقىمۇ بەرداشلىق بېرەلەيسەن ، ساقسىز بولساڭ جەننەتتىمۇ ھۆزۈر ئالالمايسەن . شۇڭا ، ساقسىز پادىشاھدىن ، ساغلام گادای نەچچە ھەسسە بەختلىكتۇر ، دېگەن گەپ بار . كۈنلارنىڭ تازىلىقتا بەرىكەت ، تازىلىقتا ئامەت دېگەن گېپى دۇرۇس ئېيتىلغان .

بالام ، يېمەك - ئىچمەك تازىلىقى سالامەتلىكنىڭ مۇھىم كاپالىتى : چۈنكى ، كېسەللىك نەپەس يولى بىلەن ئېغىزدىن كىرىدۇ . مەيىتچىلىك بەدەنگە كېسەللىك ئېلىپ كېلىپ قالماي ، بەلكى ئەقىلنىمۇ بولغايدۇ . بۇ گەپكە ماس كېلىدىغان بىر ھېكايە يادىمغا كەلدى ، ئاڭلاپ تۇرغىن : بىر پادىشاھنىڭ ئىنتايىن ئەقىللىق ، زېرەك بىر ئوغلى بار ئىكەن . شاھزادە يۈكسەك ئەقىل - پاراسىتىگە تايىنىپ شاھ دادىسى نېمە ئويلىغان ۋە تېمىدىمەكچى بولغان بولسا ئالدىن بىلىۋېلىپ : «دادام ھازىر ما ئىشنى ئويلاۋاتىدۇ ، ئۇ مۇتداق دېمەكچى» دەپ ئالدىغا ئۆتۈۋالىدىكەن . شاھ بۇ ئىشتىن خەۋىرىم بار ، باش ۋەزىرگە مەسىلىھەت سالىتۇ : ۋەزىر ، دەپتۇ پادىشاھ ، شاھزادىدىن بىر ئاز تەشۋىشلىنىپ قالدىم . ئۇ مەن نېمىنى ئويلىغان بولسام ، تېمىدىمەكچى بولسام ، شۇنى بىلىۋېلىپ بارىدۇ . بۇتداق كېتىۋەرسە بولمايدۇ ، بىرەر چارە بولسا قىلغىن .

— بولىدۇ ئالىملىرى ، بۇنىڭ چارىسى ئوڭاي ، — دەپتۇ ۋەزىر .

شۇنىڭدىن كېيىن شاھزادىنى ئوردىنىڭ تامىقىدىن ئايرىپ ، ھەر كۈنى رەستىگە ئېلىپ چىقىپ ئاممىۋى ئاشخانىلارنىڭ تاماقلىرى بىلەن ئوزۇقلاندۇرۇشقا باشلاپتۇ . بۇ ئىشنى توپتوغرا 40 كۈن داۋاملاشتۇرغاندىن كېيىن ، شاھزادە دادىسىنىڭ كۆڭلىدىكىنى بىلمەيدىغان ، دېمەكچى بولغىنىنى ئۇقالمايدىغان ھالغا چۈشۈپتۇ .

بۇ ھېكايە ساڭا ئىبرەت بولسۇنكى ، بالام ، تالا - تۈزدىن قالايمىقان بىر نەرسە يېمە . مۇمكىن بولسا ئاممىۋى ئاشخانىلارنىڭ تاماقلىرىغا ئۆزۈڭنى ئۇرما . تازىلىقىغا ھەقىقىي ئىشەنچ بولسا يېسەك بولىدۇ . مەكتەپلەرنىڭ ئالدىدىكى لەڭمۈڭ ، دوغ ۋ باشقا يېمەكلىكلەرنى ھەرگىز يېمە ، ئىچمە . ئۇنىڭغا كون بويى تۇرۇپ نۇرغۇن توپا - چاڭ ۋە مىكروبلار قونىدۇ . شۇڭا ، تېز كېسەل قىلىپ قويىدۇ ، بەزىدە زەھەرلىنىپ قالىدىغان ئەھۋاللار يۈز بېرىدۇ . يەل ، يېمىش پىگەن چاغدا يۇماي تۇرۇپ يېمىگىن . قىسقىسى ، ئۆي ئىچىدە بولسۇن ، سىرتتا بولسۇن ، يېمەكلىك تازىلىقىغا بەك ئەھمىيەت بەرگۈلۈك . تاماق پاك بولمىسا ، گالغا قىبرىغ بولىدۇ . شۇڭا ، ھەرگىز شەك يار تاماقنى يېمىگىن ، شەك بىلەن يىگەن ھەسەلمۇ زەھەرگە ئوخشاش ساڭا زىيان يەتكۈزىدۇ . يېمەك - ئىچمەكتە پاكىزلىققا ئەھمىيەت بەرمەسلىك پۈتۈن خەلقىپ كېسەلنى سېتىۋالغانغا ئوخشاش بىر ئىش . كۆرمەسەن ، بىر شەھەردە نەچچە - نەچچە چوڭ دوختۇرخانىلار بار ، شۇنچە كۆپ دورىخانىلار بار ، بىراق كېسەللەرنىڭ كۆپلۈكىدىن شۇنچە كۆپ دوختۇرخانىلار پېتىنەمەيۋاتىدۇ . بۇنىڭ سەۋەبى ، بىرى ، مۇھىتنىڭ بۇلغىنىشىدىن ؛ يەنە بىرى ، تازىلىقنىڭ ياخشى بولمىغانلىقىدىن .

ئەي ئوغۇل، شەخسىي تارىلىق بولسۇن، مۇھىت تارىلىقى بولسۇن، ئۇ يالغۇز بىرەر ئادەمنىڭ ئىشى ئەمەس، پۈتۈن ئىنسانلارنىڭ ساغلاملىقىغا مۇناسىۋەتلىك ئىش. بىلىشىڭ كېرەككى، يەرشارىدا ھەممىرنىڭ ھەققى بولۇپلا قالماي، بەلكى كەلگۈسى ئەۋلادلارنىڭمۇ ھەققى بار. شۇڭا، مۇھىت تارىلىقى بىرەر ئادەمنىڭ شەخسىي ئىشى ئەمەس، بەلكى ھەممىزنىڭ ئورتاق ئىشى. ھەرقانداق ئادەمنىڭ سۈنى، ھاۋانى، تۈپراقنى بۇلغاشقا ھەققى يوق. ھەربىر ئادەمنىڭ ئىنسانلارنىڭ سالامەتلىكىگە دەخلى يەتكۈزىدىغان، مۇھىتنى بۇلغايدىغان ئىشلارغا قارشى تۇرۇش ھوقۇقى ۋە مەجبۇرىيىتى بار. شۇڭا، بالام، شەخسىي تارىلىقتا ئەھمىيەت بېرىپلا قالماي، ئۆسۈپ ياشاۋاتقان يېزىنىڭ، شەھرىڭنىڭ، ھەتتا يەرشارىنىڭ پاك ۋە تازا بولۇشى ئۈچۈن تىرىشقىن. شۇندىلا ئاندىن مەدەنىيەتلىك ۋە ساغلام ئادەم بولۇش شەرتىگە ئۇيغۇنلىشالايسەن.

× × ×

ئەي پەزىلەتنىڭ پادىشاھى، قائىدە - يوسۇننىڭ سەردارى، ئەدەپ - ئەخلاقنىڭ گۈلتاجسى بولغان ئەخلاقشۇناس ھۇڭا، بىز يۇقىرىدا مېھماندوستلۇق ۋە ئاممىۋى سورۇنلاردا ئۆزىنى ئەدەپلىك تۇتۇش ھەققىدىكى زۆرۈر تەۋسىيىلىرىڭنى ئاڭلىدۇق. بىز بۇ ئىنچىكە ئەخلاقنى تەلەپلەردىن ئەجدادلىرىمىزنىڭ مىڭ يىللار مۇقەددەمكى تۇرمۇش، ئۆزئارا مۇناسىۋەت ۋە ئاممىۋى سورۇنلاردىكى گۈزەل مەدەنىي ھايات مەزمۇنىسىنى كۆرگەنىدىڭ بولدۇق. بۇ ئەخلاقىي تەلەپلىرىڭنى مەدەنىي تۇرمۇش ھاياتىمىزغا زىبۇزىننەت بولالايدۇ. بىز يەنە شۇنى چۈشەندۇقكى، گالغا ئەسىر بولۇش بىلەن گۈزەل پەزىلەت ئەگگۈشتىرىنى قولدىن بېرىپ قويىدىكەنمىز. بۇڭا، بىز گالىنىڭ قۇلى ئەمەس. ئۇنىڭغا ئەسىر بولۇپ، ئادەمگەرچىلىكىمىزنى

يوقاتمايمىز . سىز بىزگە يەنە مىراجغا قاراپ ئۆزۈڭلىنىش توغرىسىدا تېببىي ئىلىمدىن ساۋات بەرمەكچى . بۇ بىزگە ئۆزىمىز خەۋەرسىز بولغان يېڭى بىر ئىلمىي قائىدىنى ئۇقتۇردى . بىزنىڭ ئاچ كۆزلۈك ۋە نەپسانىيەتچىلىك بىلەن «قورساق توپسىلا بولدى» دەپ قاراپ ، كەلسە - كەلمەس تائاملارغا ئۆزىمىزنى ئۇرۇشىمىز ئۆزىمىزنى كېسەللىك توزىقىغا تۇتۇپ بەرگەنلىك بولمەكەن . راست ، بەزىلىرىمىز ھەتتا ئۆزلىرىمىزنىڭ مىجەزىنىمۇ ئۇقمايمىز . كۆزىمىزگە نىمە ئۇز كۆرۈنسە دەققەت قىلماي يەۋېرىمىز . بۇنداق ھېسسىيات بىلەن ئۆزىمىزنى ئەخلاقىي تەرەپتىنمۇ ۋە جىسمانىي تەرەپتىنمۇ نابۇت قىلمەكەنمىز . ھەقىقەتەن ئادەم ئۆزىنىڭ ئۆزۈقلۇق قوبۇل قىلىش ئالاھىدىلىكىنى چۈشەنمىسە ، تويغىنىنمۇ سېزەلمەي ئارتۇق يەۋالسا ، بۇ نادانلىق سۈرىتى ۋە ھايۋانلىق سۈپىتى بولۇپ قالمەكەن . شۇڭا ، ھەرقانداق كېسەل بولۇپ قالساق ، كېسەللىك سەۋەبىنى ئاۋۋال ئۆزىمىزدىن ئىزدىشىمىز لازىمكەن . ئەي قەدىرلىك بوۋا ، يۇقىرىقى ھېكمەتلىك سۆزلىرىڭىزنى قەلبىمىزگە پۈكۈۋالدۇق .

بوۋا ، ئادەم ھاياتلا بولىدىكەن ھەر خىل سەۋەبلەر بىلەن تۇرلۇك كېسەللىكلەرگە دۇچار بولىدىكەن ، بىر كېسەلنىڭ داۋالىنىشى ئۈچۈن ئەمچى (دوختۇر)غا موھتاج بولمەكەنمىز ، ئەمدى بىزگە ئەمچى بولغۇچى كىشىنىڭ قانداق پەزىلەتلەرنى ھازىرلىشى توغرىسىدا چۈشەنچە بەرسىڭىز ئىكەن .

بېگىرمىنچى باب

ئەمچى (دوختۇر)نىڭ پەزىلىتى ۋە خىسلىتى توغرىسىدا

بالام ، سەن كىشىلەرنىڭ جىسمانىي كېسىلىنى داۋالاپ روھىي ئازابتىن ئازاد قىلىدىغان ، ئۆلۈمگە ئامال قىلىپ ، ھاياتىغا كاپالەتلىك قىلىدىغان ساۋابلىق كەسىپنى قىلىدىغان بولدۇڭ . سەن ئۆزۈڭنى بىر سەۋەبچى دەپ بىلگىن ، كېسەللىكنىڭ ھەممىسى ئۆلۈمگە ئېلىپ بارمايدۇ ، بىراق ئەجىلى توشقان بولسا ، ھەرقانچە ئۇستا دوختۇرمۇ سەۋەب قىلىشقا ئاجىز كېلىدۇ . ئەجىلى توشمىغان بولسا سەۋەب قىلساڭ ، ۋاقىتسىز ئۆلۈمنىڭ ، بەختسىزلىكنىڭ ، رەھىمسىز جۇدالىقنىڭ ئالدىنى ئالالايسەن . بىراق ، ياخشى ، ياراملىق ، ئىقتىدارلىق دوختۇر بولماق ئوڭاي ئەمەس . كىشىلەر ياخشى ، ياراملىق دوختۇرنى «ئاق پەرىشتە» دەپ ئاتايدۇ ؛ يارامسىز ، قابىلىيەتسىز دوختۇرنى «رەھىمسىز قاتىل» ھېسابلايدۇ . يۇ خۇسۇستا ئەلىشىر نەۋائىيمۇ نداق سىلىشتۇرما قىلغان : «نادان تېۋىپ جاللاتنىڭ ئۇستىسى ، جاللات تېغ بىلەن ئۆلتۈرسە ، نادان تېۋىپ دورا بىلەن ھالاك قىلىدۇ . جاللات نادان تېۋىپتىن ياخشىكى ، جاللات گۇناھكارلارنىڭ كاللىسىنى ئالسا ، نادان تېۋىپ بىگۇناھ ئادەمنى ئۆلتۈرىدۇ» . ئىبرەت ئالغىنكى ، كېسەلگە ھۆكۈم قىلالمىغان ئەھۋالدا ئالدىراپ رېتسېپ يازما ، ئۆزۈڭنىڭ ئاجىزلىقىنى

يوشۇرما ، جان بىلەن ئويناشما ، كېسەلگە قارىتا توغرا ھۆكۈم قىلىشقا ئاجىزلىق قىلساڭ ، سەممىيەتلىك بىلەن باشقا دوختۇرلارغا كۆرۈنۈپ بېقىش تەكلىپىنى بەرگىن ، دىئاگنوز يوزدە - يوز مۇئەييەنلەشتۇرۇلمىگۈچە بىمارغا ۋە ئۇنىڭ ئائىلە تاۋابىئاتلىرىغا ئاغرىقىغا كەلگىنىچە قالايمىقان پىر نەرسىلەرنى دەپ قويما . بىلگىنكى ، دوختۇرلۇق ناھايىتى نازۇك كەسىپ . ھەر دائىم جان بىلەن ھەپىلىشىڭ ، بىر قېتىملىق سەۋەنلىكىڭ ئۆزۈڭنى مەڭگۈ كەچۈرمەيدىغان خاتالىققا ئېلىپ بېرىشى مۇمكىن ، شۇڭا ھەرقاچان كەسپىي ئىقتىدارىڭنى ئاشۇرۇشقا تىرىشقىن .

بالام ، دوختۇر ياخشى خۇيلۇق ، ياخشى مىجەزلىك ۋە خۇشخۇي بولۇشى كېرەك . كېسەل كىشى تولىمۇ نازۇك بولىدۇ . ئۇلارنىڭ يۈرىكى لەغۈڭدەك لىغىلداپ تۇرىدۇ ، ناھايىتى كۆپ ئەندىشە ، تەشۋىش ، قورقۇش ئۇلارنىڭ روھىنى ئاجىزلاشتۇرغان بولىدۇ . شۇڭا ، سەن ئىشنى ئاۋۋال بىمارنىڭ روھىنى كۆتۈرۈشتىن باشلا ، ئۇلارغا ئومىد ، ئىشەنچ ئاتا قىلغىن ، ئۇلارنىڭ روھىي ھېسسىياتىنى يەڭگىللەتمەسلىك ، بەرگەن دورىلىرىنىڭ ئۇلارغا شىپا قىلمايۋاتقانلىقى ، بەلكى زەھەرگە ئايلىنىدۇ . ئىشەنچ ، ئومىد پەيدا قىلىپ ، روھىدا جۇشقۇلۇق ئويغاتساڭ ، بىر سېقىم تالقانىنى دورا دەپ كاپ ئەتكۈزسەڭمۇ شىپا بولۇشى مۇمكىن . بۇ كۆپ سىناقتىن ئۆتكەن ئىش بالام . شۇڭا ، بىمارلارغا شەپقەتلىك ، مېھرىبان ، ئوچۇق چىراي ۋە ئىللىق بولغىن . دوراڭ بىر ئۇلۇش داۋالىتسا ، پەرقلىنىڭ يەنە بىر ئۇلۇش داۋالايدۇ . بىمار سەن بىلەن تونجى ئۇچراشقاندا مېھرىڭدىن سۆيۈنسە ، ئۇنى ئوچۇق بىر ئۇلۇش داۋالاپ بولغان بولىسەن . سەندىن قوپاللىق ، سوغۇقلۇق سادىر بولۇپ ، بىمارنىڭ كۆڭلى ئاغرىغان بولسا ، كېسەلنى ئوچۇق بىر

ئۇلۇش ئېغىرلاتقان بولسەن . ئەگەر بىمار سەن بىلەن بولغان تۇنجى سۆھبەتتە ئىشەنچكە ئىگە بولالمىسا ، ئۆزىدە يەڭگىللىك ھېس قىلالمىسا ، سەن ئۆزۈڭنى دوختۇر دەپ ئاتىمىساڭمۇ بولىدۇ .

بالام ، دوختۇر كېسەلنىلا تونۇيدۇ ، ئادەملەرگە پەرقلىق مۇئامىلە قىلمايدۇ . سېنىڭ ئالدىڭغا ھاجەتمەن بولۇپ كەلگەن بىمارلار باي بولسۇن ، كەمبەغەل بولسۇن ، تۇغقىنىڭ بولسۇن ، پات بولسۇن ، باشلىق بولسۇن ، پۇقرا بولسۇن ، ھەممىسىلا ئوخشاشلا دەردەمەن . ئۇلارنىڭ ھەممىسىگە ئوخشاش مۇئامىلىدە بولغىن ، ھەرگىز پەرقلىق مۇئامىلە قىلما . مەسىلەن ، بىر كېسەلخانىدا تۆت بىمار ياتقان بولسا ، بىرىگە ھەددىدىن ئارتۇق كۆيۈنۈپ غەمخورلۇق قىلىپ كەتسەڭ ، باشقىلارغا ئانچە ئېتىبار بەرمىسەڭ ، كەسپىي ئەخلاقىڭغا ماس كەلمەيدۇلا ئەمەس ، ئادەمگەرچىلىككىمۇ توغرا كەلمەيدۇ . شۇڭا ، ھەرقايسىسىدىن يولىدا ئەھۋال سوراپ كۆڭلىنى ياسىغىن . قىزغىنلىق بىلەن ئۇلارغا ئۈمىد بېغىشلا . كىشىلەرنىڭ ھاجىتى چۈشۈپ قالسا ، خۇشاللىق ۋە قىزغىتلىق بىلەن ئۇلارنىڭ دەردىگە دەرمان ، كېسىلىگە شىپادار بولغىن . كىشىلەر كېسەللىك دەستىدىن جان تالىشىۋاتسا ، مەنپەئەت قوغلىشىپ كۆزۈڭنى يۇمۇۋالما . جاننى پۇل بىلەن ئۆلچەشكە بولمايدۇ ، جاننى قۇتقۇزۇش سېنىڭ بىردىنبىر مەقسىتىڭ بولسۇن . پۇلى يوق ئىكەن دەپ بىرەر بىمارنى داۋالىماي ، ئۆلۈپ كېتىشىگە سەۋەبچى بولۇپ قالساڭ ، جانغا زامىن بولغان بولسەن ، ئۇ ھالدا بىر ئۆمۈر ئۆزۈڭنى كەچۈرەلمەيسەن .

بالام ، دوختۇر نوقۇل كىتابىي بىلىمگە تايىنىپلا ياخشى دوختۇر بولالمايدۇ ، ئەمەلىي تەجرىبە مىڭ كىتابتىن ئەۋزەل .

ھەممە كىشىل كىتابتا پۈتۈلگەندەك بولۇشى ناتايىن . گەرچە ئوخشاش بىر كىشىل ئىككى ئادەمدە پەيدا بولغان بولسا ، بىر ئادەم كىتابتىكى داۋالاش ئۇسۇلى بىلەن ئۇنۇملۇك داۋالىنىشى مۇمكىن ؛ يەنە بىرىگە بۇ ئۇسۇل ياخشى ئۇنۇم بەرمەسلىكى مۇمكىنغۇ؟ شۇڭا ، سەن ئادەملەرنى ، ئۇلارنىڭ تۇرمۇشىنى ، ياشاش مۇھىتىنى ، ئۇلارنىڭ كېسەللىك پەيدا قىلىشتىكى ئامىللىرىنى ئىلمىي پەرەز قىلالىساڭ ، كېسەلنىڭ ئەسلىي مەنبەسىنى تاپالايسەن . شۇنىڭدىن ئېتىقىلىيالمىساڭ ، كېسەلنى تۇپ يىلتىزىدىن ساقايتالمايسەن . بۇنىڭ ئۈچۈن سەن دوختۇر ، پسىخولوگ ، جەمئىيەتشۇناس بول ، بەزى كېسەللەر دورا بىلەن ساقىيمىدىكەن ، بۇ بەدەن تەڭپۇڭلۇقى بۇزۇلغانلىقىنىڭ ئىپادىسى ؛ بەزى بىمارلار دورا بىلەن ساقايمايدىكەن ، بەلكى روھىنى داۋالاش بىلەن شىپا تاپىدىكەن . ھېكايە قىلىنىشىچە : بىر پادىشاھ غەلىتە بىر كېسەلگە گىرىپتار بوپتۇ . ئۇنى شۇنچە داڭلىق تېۋىپلارمۇ داۋالاشقا ئاجىزلىق قىپتۇ . پادىشاھنىڭ كېسىلى بارغانسېرى ئېغىرلىشىپتۇ . شۇ كۈنلەردە شەھەرگە بىر تېۋىپ كەپتۇ ، ئۇنى ئوردىغا تەكلىپ قىلىپ ، پادىشاھقا كۆرسەتكەندىن كېيىن ، مۇنداق دەپتۇ : شاھىم ، سىلىنىڭ كېسىللىرى كۆزلىرىدە بولسا كېرەك . يالغان ئېيتىسەن ، دەپتۇ شاھ تېرىكىپ ، كۆزۈم ئىنتايىن نورمال ، دەرد دېگەن ئىچمىدە ، دىلىم ھەمىشە قاراڭغۇ ، كۆڭلۈمگە ھېچ نەرسە ياقمايدۇ ، تېرىكىپ تىنىچ بولمەن ، راھەتلىنىپ ئۇخلىيالمايمەن ،

— دېگەنلىرى توغرا، دەل شۇ دەردلەرنى داۋالاشنى كۆزدىن باشلاش كېرەك، — دەپتۇ تېۋىپ. — مېنىڭ كۆزۈم ساپمۇساق، — دەپ غەزەپلىنىپتۇ شاھ. ئۇنداق بولسا ماڭا ئىجازەت بەرسىلە، مەن كېتىپ قالاي، — دەپتۇ تېۋىپ.

شاھ بىر ئاز ئويلىنىپ، تېۋىپنىڭ داۋالاش تەكلىپىنى قوبۇل قىلماق بوپتۇ. تېۋىپ شاھتىن سۈزنىگە ئەمەل قىلىشنى ئۆتۈنۈپتۇ، شاھمۇ رازىلىق بېرىپتۇ. شۇنىڭ بىلەن تېۋىپ شاھنىڭ ئەڭ يېقىن بىر تۇركۇم كىشىلىرىنى بىرگە ئېلىپ سەپەرگە چىقىشنى بۇيرۇپتۇ. ئۇلار سەپەرگە ئاتلىنىپ شۇ كۈنىلا خېلى ئۇزۇن يول يۈرۈپتۇ، كەچتە گۈزەل بىر ۋادىغا يېتىپ كەپتۇ. شۇ كېچىسىلا شاھ شۇنداق شېرىن ۋە قاتتىق ئۇخلاپتۇكى، ئەتىسى تاڭ ئاتقاندا ئاران ئويغىنىپتۇ. شاھ ئورنىدىن تۇرۇپ گۈزەل تاغ باغرىدىن شىلدىرلاپ ئېقىپ تۇرغان سۈزۈك سۇلارنى تاماشا قىپتۇ. رەڭمۇرەڭ گۈل - گىياھلار دىلىغا ئارام بېرىپتۇ. ئۇ بارا - بارا يەڭگىللەپ قالغاندەك ھېس قىلىشقا باشلاپتۇ، كېچىك بالىدەك ئۇياق - بۇياقنا سەكرەپ بېقىپتۇ، قەدىدىنى رۇسلاپ چوڭ - چوڭ نەپەس ئاپتۇ. ئۇ ھەر قېتىم تىنغاندا ئاغزىدىن ۋە دىمىغىدىن قانداقتۇر شىپسىق بۇس چىققاندەك بوپتۇ. شۇنداق قىلىپ شاھ بىر ھەپتە ئىچىدىلا ساپمۇساق ساقىيىپ كېتىپتۇ. بۇ ئۆزگىرىشلەردىن ھەيران بولغان شاھ تېۋىپتىن سوراپتۇ:

— دورا - دەرمەكسىز مېنى قانداق قىلىپ ساقايتتىڭ، بۇنىڭدا قانداق سىر بار؟

— شاھىم، بۇنىڭدا ھېچقانداق سىر يوق، — دەپتۇ تېۋىپ، — مەن سىلىنى كۆرۈشتىن ئاۋۋال بىرنەچچە كۈن

سىلىنىڭ تۇرمۇش ئۇسۇللىرىنى كۆزەتتىم ، ماڭا شۇ مەلۇم بولدىكى ، سىلى ئۇزاق ۋاقىت تەخت ئۈچۈن بولغان كۈرەشلەردە ، ھەربىي يۈرۈشلەردە بولدىلا ، يۈزلەپ كىشىلەرنى قەتلى قىلىش ئۈستىدە تۇردىلا ؛ خاتىرجەمسىزلىك ۋە ئېھتىياتچانلىق تۈپەيلىدىن كۆپىنچە ئوردىدىن چىقماي ياشىدىلا ، مۇنداق مۇھىت ئۇزاق داۋام قىلسا ، كىشىنىڭ دىلى خىرەلىشىدۇ - دە ، غەزەپتىن ئۆزىنى بېسىۋالالمايدىغان بولۇپ قالىدۇ ، كىچىككىنە ئىشقا تېرىكىدۇ ، داۋاملىق مۇنداق تۇرمۇشتا ئۆتۈۋەرگەندە كۆزلىرى بىر نەرسىدىن ئاسانلا زوربقىدىغان بولۇپ قالىدۇ ؛ ۋۇجۇدلىرى بولسا راھەتلىنىش ۋە ھۇزۇرلىنىشنى ئۇنتۇپ قالىدۇ ؛ ئادەتتە تېڭىپلار مۇنداق كۆزلەرنى كۆرگەن چاغدا ئۇنى كېسەللىكنىڭ ئالامىتى دەپ قارايدۇ . شۇڭا ، مەن سىلىنى كۆرۈپلا كېسەللىرىنى كۆزلىرىدە ئىكەن دەپ ئېيتقانىدىم . مۇنداق كېسەلنى داۋالاشتا ساياھەتنىن باشلاش تولىمۇ ئۇنۇملۇكتۇر . تەبىئەتنىڭ ئاجايىپ گۈزەل مەنزىرىلىرى ، خۇسۇسەن دەريالار ، تاغلار ، ئاق چوققىلار ، بۇلۇتلار ، رەڭمۇرەڭ گۈللەر ، پاپىشىل مايسىلار ، ئېگىز چوققىلار ھەم پاپىشىل قارىغايلار ... كۆزنى قۇۋۋەتلەيدۇ ، دىلنى روشەنلەشتۈرىدۇ ، مانا بۇلار ئۆزىنۆۋەتتىدە روھنى كۆتۈرىدۇ ، ئەتراپتىكى شاد - خۇراملىقنى كۆرۈش ۋە تاماشا قىلىشنى ئۆگىتىدۇ ، نەتىجىدە كىشى ئۆزىدە يېڭىدىن ئىشەنچ ۋە ئومىد تۇغۇلغانلىقىنى ھېس قىلىدۇ .

دېمەككى بالام ، ھەممىلا كېسەلنى كېتايتا خاتىرىلەنگەن رېتسېپلار ئاساسىدا داۋالايمەن دەپ قارىساڭ ، تەرەققىي قىلمايسەن ، بەزى كېسەللەر مۇھىت ئالماشتۇرۇش بىلەن ، بەزى كېسەللەر سۇنى ئالماشتۇرۇش بىلەن ، بەزىلەر ھاۋانى ئالماشتۇرۇش بىلەن ، بەزىلەر يېمەكلىك ئادىتىنى ئۆزگەرتىش

بىلەن ، بەزىلىرى دەردتىن ساقىت بولۇش بىلەن شىپا تېپىشى مۇمكىن . شۇڭا ، بالام ، كېسەلگىمۇ قارا ، ئەڭ مۇھىمى ئادەمگە قاراپ كېسەل داۋالاشنى ئۆگەنگىن . ھەقىقىي ئاق پەرىشتىدەك بۇرچۇڭنى ئادا قىلالىساڭ ، ئەلمۇ رازى بولىدۇ ، كېسەلمۇ سەندىن مەمنۇن بولىدۇ . ئاخىرىدا يەنە ساڭا شۇنى تەۋسىيە قىلىمەن .

3873 ھەرقانداق كېسەلگە دورا - داۋا بار .

ئۇنى ئەملىگۈچى ھېكىمىمۇ چىقار .

شۇڭا ، بالام ، ئۆزۈڭمۇ ئومىدۋار بول ، تىرىشىپ كەسىپ قابىلىيىتىڭنى ئاشۇرغىن ، بىمارلارنىمۇ ئومىدلەندۈرۈشنى بىلگىن .

يېگىرمە بىرىنچى باب

ئادالەت ۋە قانۇنسىزلىق نېمە ئىكەنلىكى توغرىسىدا

ئەي ئادالەت ۋە قانۇن سۆيەر ئۇيغۇم ، ئەمدى مەن ئادالەت ۋە قانۇن تىلىدىن سۆزلەيمەن . مەن خۇددى ئۇچ پۇتلۇق كۆرۈسقا ئوخشايمەن ، بىر پۇتۇم ئادالەت ، يەنە بىر پۇتۇم بىلىم ۋە ئەقىل ، يەنە بىرى ئەخلاق - پەزىلەت. بىلىشىڭ كېرەككى ، ئۇچ پۇتلۇق نەرسە قىڭغايماس بولىدۇ . ئەگەر بىرەر پۇتى كەم بولۇپ قالسا ، قالغان ئىككىسىمۇ ئۆرە تۇرالمايدۇ ، ئولتۇرغۇچىمۇ يىقىلىدۇ . نېمىكى توز بولىدىكەن ، ئۇ ئۇز بولىدۇ ؛ نېمىكى ئۇز بولسا ، ئۇ توز بولىدۇ ، نېمىكى ئەگرى ، قىڭغىر بولسا ، ئۇ سەت - كۆرۈمسىز بولىدۇ . چۈنكى ، پۇتۇن ئەگرىلىك يامانلىقنىڭ بەلگىسى .

807 قايسى توز ئېگىلسە ، تۇرماس يىقىلار ،
نېمىكى توز بولسا ، يىقىلماي تۇرار .

---

① بۇ يەردە ماتېماتىكىلىق ئىلمىي قانۇنىيەت ئوتتۇرىغا قويۇلغان . گېئومېتىرىيىدە بىر توز سىزىقتا ياتمىغان ئۇچ نۇقتىدىن بىر ۋە پەقەت بىرلا تەكشىلىك ئۆتىدۇ ، دېگەن قائىدە بار . ئۇ «قۇتادغۇبىلىك»تە ئۆزئىنپادىسىنى تاپقان .

مېنىڭ خىسلىتىم ئېگىلمەسلىك. ئېگىلسەم دۇرۇسلۇقۇم دەپنە بولىدۇ. توغرىلىقىمدىن مەھرۇم بولىمەن. مەن بىر زۇلپىقارمەنكى، ھەرقانداق ئىشنى قانداق كېسىش توغرا كەلسە، شۇنداق كېسىپ تاشلايمەن. دەۋاغا كەلگەن كىشىلەرنى ھەرگىز ساقلىتىپ قويمايمەن. مەن يەنە ئەلەم چەككەن جاپاكەشلەر ئالدىمغا مەدەت تىلەپ كەلسە، شېكەردەك تاتلىق، شېرىن سۆزلىرىم بىلەن ئۇلارنىڭ ئاچچىق قەلبىنى تاتلىق قىلىمەن. ئالدىمغا كەلگەن دەۋاگەر سۆيۈنۈپ، يۈزى گۈلدەك ئېچىلىپ قايتىدۇ. باشقىلارغا زورلۇق - زومبۇلۇق قىلىپ، زۇلۇم سالغۇچىلار ۋە زوراۋانلار ئۈستىدە چىقارغان ھۆكۈمىمدە مېھرى-شەپقەتتىن قىلچە ئەسەر يوق. مەن زۇلۇم ئۇرۇقىنى چاچقۇچىلارغا ھەرگىز ئۇچۇق چىراي ئاچمايمەن. ئەكسىچە جۇدۇن- چاپقۇن بولۇپ، ئۇلارنىڭ يىلتىزىنى قۇرۇتۇپ تاشلايمەن. مەن ئادالەتنى ياقلاپ قانۇنىي ھۆكۈم قىلغان چاغدا شۇنداق يۈز - خاتىرجەملىك ھالدا مەيدانغا چىقمەنكى، ئوغلۇم ياكى بىر تۇغقىنىم بولسۇن ۋە ياكى يولۇچى - ئۆتكۈنچى مۇساپىر بولسۇن، مەن ئۇچۇن ھەممىسى باراۋەر. ئىككىلىنىش، تېڭىرقاش ھەرگىز تەبىئىتىمگە مۇناسىپ ئەمەس.

809 قىلۇرمەن ئادالەت بىلەن ھەل ئىشتىن،
ئايرىماسمەن بەگ ۋە قۇل دەپ ھېچ كىشىنى.

ئەي ئوغلۇم، ئالىملارنىڭ مېنى قۇياشقا ئوخشىتىشىمۇ يوللۇق. مەن ھېچقاچان پارچىلىنىپ كەتمەيمەن. ھەمىشە پۈتۈنلۈك بىلەن پارلاق نۇرۇمنى تەكشى چاچىمەن. مەن ئۇچۇن بارلىق جانلىقلار ئوخشاش، ئۇلارنىڭ ئۆگىسى يوق. خاسىيەتلىك

نۇرۇمنى ھەرگىز ئۇلاردىن ئايمايمەن . تاك قۇياشى كۆتۈرۈلۈشى بىلەن قاراڭغۇ زۇلمەتنى سۈپۈرۈپ تاشلاپ ، مۇبارەك نۇرى بىلەن يەر - جاھاننى ئىسسىتىپ ، يەر - زېمىننى تۇمەن چىل گۈل - چېچەككە پۈركەيدۇ . مەنمۇ قۇياش نۇرىغا ئوخشاش نەگە تىكلەنسەم ، شۇ يەردە گۈللەپ ياشناش بولىدۇ ، ھەرقانداق يامانلىقتىن پەيدا بولغان ئەگرىلىك ، قوپاللىق ، نامۇۋاپىق قىلىقلار يوقىلىدۇ .

ئەي ئوغلۇم ، قۇياشنىڭ خىسلىتى تۈرغۇنلۇقتۇر . تۈرغۇن نەرسە ھەرگىز لېكشىمايدۇ . ئۇنىڭ تېگى مەزمۇت بولىدۇ[1] ، تېگى مەزمۇت بولسا بۇزۇلمايدۇ . مېنىڭ ھەقىقىتىم ئۆزگەرمەيدۇ . يورۇقۇم مەڭگۇ تۇگىمەيدۇ .

ئەي ئادالەت ، سېنىڭ تەبىئىتىڭگە سىغمايدىغان ئىشلار قايسى ؟

ئەي ئوغلۇم ، ئەگەر مېنىڭ ئىلتىپاتىمغا ئېرىشىشنى كۆڭۈل ئارزۇسى قىلغان بولساڭ ، ئەڭ ئاۋۋال ئۆزۈڭنى كۆزەتكىن . تەبىئىتىم : بىرىنچىدىن ، يالغانچىلىقنى سىغدۇرالمايدۇ ؛ ئىككىنچىدىن ، زۇلۇمنى خالىمايدۇ ؛ ئۈچىنچىدىن ، ئاچ كۆز ، تەمەخور ، تويماسلارنى ؛ ئالدىراڭغۇ ، تەنتەك ، ئۇياتسىز ، ئاچچىقى يامانلارنى ؛ قولى ئەگرى (ئوغرى ، قاراقچى ، پاريخور) ، ھاراقخور ، پەسكەشلەرنى ھەرگىز راۋا كۆرمەيدۇ . ئۇلار كۆزۈمگە بەكمۇ سەت كۆرۈنىدۇ . ئۇلارغا نۇرۇمنى ئەمەس ، سايەمنىمۇ كۆرۈشكە ئىمكانىيەت بەرمەيمەن .

① بۇ يەردە ئالىم قۇياشنى تۇرغۇن نەرسە ، باشقا سەييارىلەر قۇياشنى دەۋر قىلىپ ئايلىنىدۇ ، دەپ تونۇغان . بۇ ئارقىلىق ھەقىقەت بىزلا بولىدۇ ، دېگەن كۆزقارىشنى ئۇبرازلىق ئىپادىلىگەن .

ماڭا يار ماقچى بولساڭ ، يۈقىرىقىدەك ئىللەتلەردىن يىراق بول .
ئەي ئادالەت ، ساڭا ئېرىشىشنىڭ ئەڭ ياخشى ئەمەلى قايسى ؟
ئەي ئۇغۇل ، ماڭا ئېرىشمەكچى بولغان كىشى خەلققە پايدا يەتكۈزسۇن . ئەلگە ياخشىلىق قىلىش ، ئەل - ۋەتىنى ئۈچۈن جېنىنى پىدا قىلىشنى ئۆز بۇرچى قىلسۇن ، قىلغان ياخشىلىقى ئۈچۈن مىننەت قىلمىسۇن ، ئۇ ئەل نەپئىنى تىلىسۇن ، ئۆز نەپئىنى دېمىسۇن ھەم قىلغان ياخشى ئەمەلىي ئۈچۈن بەدەل كۆزلىمىسۇن . دۇرۇسلۇق بىلەن ياشىسۇن .

858 تىلەر نەپ ئۇ ئەلگە ئۆز نەپئىن دېمەس ،
يەتكۈرگەن نەپئىچۈن بەدەل كۆزلىمەس .

ئەي ئادالەت ئېيتقىنا ، دۇرۇسلۇق دېگەن قانداق بولىدۇ ؟ ئۇنىڭ يولى قانداق ؟ ئەي دۇرۇسلۇق تىلىگەن ئۇغۇل ، دۇرۇسلۇق شۇنداق نەرسىكى ، تىلىڭ بىلەن دىلىڭ بىردەك بولسۇن . ئىچىڭمۇ تېشىڭدەك ، تېشىڭمۇ ئىچىڭدەك بولۇپ ، ئەل-جامائەت ئالدىدا يۈزتىكىنى ئالىقىنىڭدا ئېيلىپ ئۇياتماي يۈرەلىسەڭ ، مانا سېنى دۇرۇس كىشى دېسە بولىدۇ . ئۇنداق ئادەمنىڭ قەلبى پاك ، بىغۇبار بولىدۇكى ، ھەرگىز مەككارلىقنى ، ئالدامچىلىقنى ، بۇزۇقلۇق ، خىيانەتنى ، يامان غەرەزلىك جىنايەتنى كۆڭۈل قەپىسىگە سىغدۇرالمايدۇ . يۈرىكى ئادالەت ، ھەققانىيەت ، ياخشى خىسلەتلەر ئۇچۈن سوقىدۇ . ۋۇجۇدى پاك بولغان ئادەمنىڭ يۈزى يورۇق بولىدۇ ؛ يۈزى يورۇق ئادەم جامائەت ئالدىدا ئۇياتماي ، دادىل قەدەم تاشلاپ ماڭالايدۇ . ئەكسىچە ، كاللىسى قەبىھ خىياللار بىلەن توشقان ئادەم ئوغرىنىڭ يۈرىكى پوك - پوك دېگەندەك ، تەشۋىشتىن خالىي

بولالمايدۇ . دۇرۇس ياشىماق بەختلىك بولالايسەن . قىزغىنىر ياشىماق ھەر دوقمۇشتا پالاكەتكە ئۇچراپ تۇرىسەن . دۇنيادا ئادەم قىلىس ئەمەس ، بىراق ھەققىي دۇرۇس ئادەم قىلىن . ئاڭلا :

868 مېڭىپ يۇرگەن ئىنسان بەكمۇ كۆپ ئېرۇر ،
دۇرۇس ، چىن ، پۈتۈن ئەر ماڭا خوپ ئېرۇر .

869 كىشى قىلىن ئەمەستۇر ، كىشىلىك قىلىن ئول ،
دۇرۇس ، چىن كىشى ئۇ تولا ماختىلۇر .

يۇقىرىقى بايانلارنى ئاڭلىدىڭ بالام ، دۇرۇسلۇق بىلەن يۇغۇرۇلاي دېسەڭ ياخشىلارغا قوشۇلغىن . ياخشىلار ماڭغان يولدا ماڭساڭ توغرا قىلغان بولىسەن . ئادەمنىڭ ياخشى يامان بولۇشى مۇنداق ئىككى خىل ئامىلغا باغلىق بولىدۇ : بىرى ، بەزىلەر ئەسلىي ياخشى بولۇپ ، دۇرۇسلۇق بىلەن ئۆمۈر ئۆتكۈزىدۇ . بەزىلەر ئۆزى يامان بولغان بىلەن ياخشىلارغا قېتىلسا ، دوستاق بىلەن ياخشى بولۇپ كېتىدۇ ؛ بەزىلەر ئەسلىدىن يامان بولۇپ ، ئۆلارنىڭ تۇرۇلۇشى مۇشكۇل ؛ بەزىلەر يامانىنى دوراپ يامانلىق بولىغا ماڭغان ، ئۇلار ياخشىغا قېتىلسا ئەلگە يارامليق ئادەم بولىدۇ ؛ يەنە بىرى ، ھەرقانداق ئەلدە بولسۇن ، خەلق بېشىدا تۇرغانلار ئادىل قانۇن يۇرگۈزسە ، خەلقنىڭمۇ خۇلقى ئۆز ، ھەريكىتى يوسۇنلۇق بولىدۇ . شۇڭا ، ھاكىمىيەت يۇرگۈزگۈچى ياخشىلارغا يېقىن بولۇپ ، يامانلارنى توسۇشى ۋە ئۇلارنى توغرا يولغا سېلىشى كېرەك . ئەگەر يامانغا يېقىن بولۇپ قالسا ، ئۆز يۇزىگە داغ چۈشۈرىدۇ ، ياخشىلار ئۇنىڭدىن قاچىدۇ ، يامانلار باش كۆتۈرىدۇ . ياخشىلارغا يامانلىق قىلىش — يامانلارغا مېھىر -

شەپقەت قىلغانلىق بولىدۇ. يامانلارغا مېھىر - شەپقەت قىلىش ـ ياخشىلارغا غەزەپ قىلغانلىق بولىدۇ. بۇ ئەلۋەتتە مېنىڭ (ئادالەت) يولۇمنى تۇتقانلىق ئەمەس. ئوغلۇم، ياخشىلىق قىلىش يۇقىرى ئۆرلىگەندەك قىلىپ بولىدۇ. يامانلىق قىلىش پەسكە دومىلىغاندەك ئۇڭاي بولىدۇ. بۇ بېيىت شۇنىڭ ئۈچۈن ئېيتىلغان:

905 ياخشىلىق ئۆرلەشتەك، چىقالماس كىشى،
قىلالمايدۇ ھەركىم بۇ ئۆرلەش ئىشى.

ئەي ئادالەت، بەزىلەر ياخشىلىقتىنمۇ ئېۋەن ئىزدەيدۇ، ياخشىلىقنىكىمۇ قۇسۇرى بولامدۇ؟

ئەي ئوغۇل، ياخشىلىق بۇ دۇنيادا ھامان ماختاشقا سازاۋەر. يامانلار ياخشىلىقنى قۇسۇر دەپ بىلىدۇ. يامانلار بولمىغان بولسا، ياخشىلارغىمۇ ئىش بولماس ئىدى. ياخشى بولمىسا يامانىنى، يامان بولمىسا ياخشىنى پەرق ئەتكىلى بولمايدۇ. ياخشىلارنىڭ ئارىسىدا يامانلارغا كۆن يوق. ياخشىلار ھامان غالىب، يامانلار مەغلۇبىيەتتىن خالىي ئەمەس. شۇ سەۋەبتىن يامانلار ياخشىلارغا مەست قىلىپ، ياخشىلارنىڭ چىرىغىنى ئۆچۈرمەك بولىدۇ. يامانلىق ھامان قاراڭغۇلۇق - جاھالەتنىڭ دوستى. ئۇ يورۇقلۇققا ھەرگىز ئىگە بولالمايدۇ. ئەي ئوغۇل، ياخشىلىق قىلغان ئادەم ھەرگىز زىيان تارتمايدۇ. ئەلگە ياخشىلىق قىلىش تېگى - تەكتىدىن ئالغاندا، ئۆزۈڭگە ياخشىلىق قىلغانلىق بولىدۇ. قىلغان ياخشىلىقىڭ ئۈچۈن مىننەت قىلما. ياخشىلىقنىڭ باھاسىغا يەتكىلى بولمايدۇ. ئۇنى پۇل، مال - دۇنيا

بىلەنمۇ ئۆلچەش مۇمكىن ئەمەس. قىلغان ياخشىلىقىڭ ئۇچۇن بەدەل كۆرۈلسەڭ، ساپ ئالتۇنىڭ ئۇستىنى كاكىل-لاي بىلەن سۇۋۇغانلىق بولۇپ قالىدۇ. يامانلىق بۇگۇن پايدىلىقتەك كۆرۈنسە ئۇنىڭغا ئالدانما؛ تاكلا بىر كۈنى تارتىدىغان زىيىنىڭ بۇگۇن كۆرگەن پايدىڭدىن زىيادە بولۇپ، پۇشايمان ئوتىدا پۇچىلايدۇ. ئەي يامان، پەسكەشلەرنىڭ ئارىسىدا خارلىق كۆرۈۋاتقان ياخشى خويلۇق ئوغۇل، يېنىمغا كەل. سېنى ئۆزۈم ئارزۇلاپ ئىزدەيمەن. سەندىن كىم تويۇپتۇ، كىم بىزار بوپتۇ؟ يېنىمغا كەل، مەن ساڭا مۇنتەزىر، بۇ دۇنيادا تېخى بىرەر قېتىممۇ ياخشىغا تويۇنۇپ باققان ئەمەس. ياخشىنى سۆيمەك، ياخشىنىڭ ئىشىنى مەدھىيىلىمەك مېنىڭ بۇرچۇم. ئەي ئوغۇل، يۇقىرىقى بايانلارنى ئوقتۇڭ، ياخشىلىقنى ئۆزۈڭگە قىبلىنىما قىل. ئەي قانۇن، قانداق قىلغاندا سېنىڭ توغرا، ھەققانىيلىقىڭغا كاپالەتلىك قىلغىلى بولىدۇ؟

بالام، خەلق ئۇلۇغ، سەن بولساڭ شۇ ئۇلۇغ خەلقنىڭ بىر ئەزاسى. شۇڭا، ئۆزۈڭگە مەسئۇل بولۇش بىلەن بىرگە، جەمئىيەتكە، قانۇنغا مەسئۇل بولۇشۇڭ، ئەمەلدارلارنىڭ نازارەتچىسى بولۇشۇڭ كېرەك. ئۆزۈڭنى قانۇن بىلەن قوغداشنى بىل. بولمىسا زىيان تارتقۇچىلاردىن بولۇپ قالىسەن، بولۇپمۇ ئەمەلدارلارنى باھالاشتا يۈزدىلىق ۋە مەسئۇلىيەتسىزلىك قىلما. چۈنكى، قايسى دەرىجىلىك باشلىق بولسۇن، سېنىڭ جانجان مەنپەئىتىڭ بىلەن ياھاينتى زىچ مۇناسىۋەتلىك. ئەگەر ھوقۇق، تامغا بىر تەپسانىيەتچى، ئىقتىدارسىز، ۋىجدانسىز ئادەمنىڭ قولىغا تۇتقۇزۇلىدىكەن، خەلقە ئېغىر بالايىئاپەتلەرنى ئېلىپ كېلىدۇ. ئۇ خۇسۇستا ئەزەربەيجان خەلقىنىڭ مۇنداق بىر مەشھۇر

مەسىلى يار :

بىر سودىگەر ئۈزۈن يىل كارۋان تارتىپ جاھان كېزىپتۇ ، ئاخىر ھاياتلىق كارۋىنىمۇ ئاخىرقى بېكەتكە يېقىنلاپ قاپتۇ . ئۇ ئۆلۈش ئالدىدا پۇتۇن ئۇرۇق - تۇغقانلىرىدىن رازىلىق ئاپتۇ . ئاخىرىدا ئۆزىگە ئۈزۈن يىل ھەمراھ بولغان تۆگىسى يادىغا پېتىپ ، ئۇنى ئالدۇرۇپ كېرىپ تۆگىدىن رازىلىق ئالماق بولۇپ مۇنداق دەپتۇ : «ئەي تۆگەم ، سەن بىلەن مەن ئۈزۈن يىللاردىن بېرى ھەمسەپەر بولۇپ جاھان كەزدۇق . مەن ساڭا ئېغىر يۈكلەرنى ئارتتىم ، قىشتا سوغۇقتا ، يازدا سۇسىز قويدۇم . ئۇنى ئاز دەپ تېخى ئۈستۈڭگە مىنۋالدىم . ساڭا كۆپ جاپالارنى سالدىم ، مانا ئەمدى ئۆلۈش ئالدىدا تۇرۇپتىمەن ، مەندىن رازى بولساڭ» . تۆگە ئىگىسىگە مۇنداق دەپتۇ : «توغرا ، سەن دېگەن ئىشلارنىڭ ھەممىسى راست ، نۇرغۇن قېتىم ئاچ ، سۇسىز قالدىم ، قەھرىتان قىشتا ، تومۇز ئىسسىقلاردا ئېغىر يۈكلەرنى كۆتۈرۈپ چەكسىز چۆللەرنى كەزدىم ، بۇنىڭ ھەممىسىگە رازىمەن ، لېكىن بىر ئىشنىڭى ئۇ دۇنيا ، بۇ دۇنيا ھەرگىز كەچۈرمەيمەن» .

— ھەي ھەمراھىم تۆگەم ، — دەپتۇ ھەيران قالغان بوۋاي ، — نېمە ئىش ئۇ كەچۈرمەيدىغان ؟

— بىر قېتىم ، — دەپتۇ تۆگە ، — دۆڭدىن چىقىۋاتقاندا چۆلۈۋرۈمنى ئىشەكنىڭ قۇيرۇقىغا باغلاپ قويغىنىڭ يادىڭدىمۇ ، مانا شۇ ئىشنىڭى مەڭگۈ كەچۈرمەيمەن[1]...

بالام ، خەلقنىڭ ئىشى بەك ئۇلۇغ ۋە نازۇك ئىش ، خەلقنىڭ

① «كېلىدۇ بىر كۈن» دېگەن رومانىدىن ئۈزلەشتۈرۈپ ئېلىندى .

تەقدىرىنى ئادەم سۈپەت ئېشەكلەرنىڭ قولىغا تۇتقۇزۇپ قويۇشقا بولمايدۇ ، تارىختا نۇرغۇن دۆلەتلەر دەل ئەمەلدارلارنىڭ ئىقتىدارسىزلىقى تۈپەيلى زاۋال تاپقان ۋە خەلقنى قانغا پاتۇرغان .

2047 بولۇۋەرسە ئىتقا ، كۆر ، باش ئارسلان ، بولۇر ئىتلار ھەممە ئارسلانسىمان .

2048 ئەگەر بولسا ئىت ئۇ ئارسلانغا باش ، بولۇر ئارسلانلار ھەم ئىتتەك ھامان .

شۇنداق بالام ، ئىقتىدارلىق ، بىلىملىك ، پەزىلەتلىك باشلىق خەلقنىڭ بەختى ؛ ئىقتىدارسىز ، بىلىمسىز ، پەزىلەتسىز باشلىق خەلقنىڭ كۈنلىرىنى قارا قىلىدۇ . بەزى كىشىلەر «ئاكاك كىمنى ئالساك يەڭگەك شۇ» دېگەندەك ، مەسئۇلىيەتسىزلىك بىلەن مۇئامىلە قىلىدۇ ، كېيىن بارماق چىشلەيدۇ ، ئورنىغا كەلتۈرگۈسىز زىيان بولىدۇ . شۇڭا ، پائالىيەتچانلىق بىلەن ھوقۇقىڭنى توغرا ئىشلىتىپ ، خەلقنىڭ مەنپەئىتىگە ھەقىقىي ۋەكىللىك قىلالايدىغان ، ياخشى خاراكتېرلىك كىشىلەرنى تاللاپ كۆرسىتىشكە تىرىشقىن . خەلق دېگەن ئۇلۇغ ھەم سايىلىيالايدۇ ، ھەم ناچارلىرىنى شاللىيالايدۇ . ئەگەر خەلقنىڭ ئۇمىدىنى ئاقلىيالمايدىغان ئادەم ھاكىمىيەت بېشىغا چىقىپ قالغان بولسا ، دەرھال ئومۇمىي خەلق جامائەت پىكرى ئارقىلىق ئۇنىڭدىن ھوقۇقىنى ئېلىۋېتىش كېرەك . ئۇنداق ئادەم بىر كۈن ئوشۇق ھۆكۈم سۈرسە ، نۇرغۇن زىيانلارنى سالىدۇ . ھەرقاچان

ئەڭگۈشتەر خەلقنىڭ قولىدا . باشلىقنى خەلق ئېتىراپ قىلسا ، باشلىق ، خەلق ئېتىراپ قىلمىسا ، قۇرۇق ئېرىققا مىراب بولۇپ قېلىۋېرىدۇ .

بالام ، ئەگەر ئۆزۈڭدە خەلقنى باشلىيالىغۇدەك ئىقتىدار بولىدىغان بولسا ، دادىللىق بىلەن ئۆزۈڭنى نامايان قىل . يۈرەكلىك ھالدا ھوقۇقنى قولۇڭغا ئېلىپ ، خەلققە بەخت كەلتۈرۈشكە تىرىشقىن . ئەگەر ئىقتىدارىڭ بولمىسا ، ھەرگىز بۇ ئىشقا ھەۋەس قىلمىغىن ، ئىقتىدارسىز ئادەمنىڭ ئەمەل تۇتۇشىنى چۈمۈلىنىڭ ھارۋا سۆرىشى دەپ تەسەۋۋۇر قىل!

ھەي ئادالەتتىن دۇنياغا مەنسۇى مەشئەل يېقىپ بەرگەن بوۋا ، قانۇن - تۈزۈم ئەمەلدار ئازقىلىق ئەمەلىپىلىشتىدىغان ئىش ئىكەن . ئەگەر ئەمەلدار ئىقتىدارسىز ، نەپسانىيەتچى ، ئىككى يۈزلىمچى بولىدىغان بولسا ، ئادالەتلىك قانۇنمۇ ئۇنىڭ قولىدا جاھالەت قورالىغا ئايلىنىدىكەن ، مىليونلاپ خەلقنىڭ كۈنلىرىنى قارا قىلىدىكەن ، تەقدىرىنى بىر شېشە ھاراققا سېتىۋېتەلەيدىكەن ، شۇڭا ئەمەلدارلارنىڭ قانداق سۈپەتلەرگە ئىگە بولۇشى ، ئۇنىڭغا خەلق قانداق تەلەپلەرنى قويۇشى كېرەكلىكى توغرىسىدا سۆزلەپ بەرسەڭ ئىكەن .

يىگىرمە ئىككىنچى باب

قانۇن يۇرگۈزگۈچى ئەمەلدارنىڭ قانداق بولۇشى كېرەكلىكى توغرىسىدا

ئەي ئەمەلدارلىق كىبىرى بىلەن غادايغان ئوغۇل ، سەن هەرقانچە يۇقىرى ئورۇندا بولساڭمۇ ، ئەلدىن ۋە قانۇندىن چوڭ بولالمايسەن . ئۆزۈڭنى ئۇنچە چوڭ چاغلىما ، خەلقە بويۇنتاۋلىق قىلما . سەن ئۆزۈڭنى شۇ خەلقنىڭ خىزمەتكارى دەپ بىلگىن . سەن خەلقە باش بولغانىكەنسەن ، هەردائىم خەلقنىڭ غېمىنى يە . ئۇلارنىڭ بەختىنى ئۆزۈڭنىڭ بەختى دەپ قارا . ئەمەلدارلىق ساڭا باقىي ئەمەس ، ئۇ خەلقنىڭ ساڭا تاپشۇرغان ئامانىتى ، ئامانەتكە خىيانەت قىلىش نائىنساپ مەخلۇقلارنىڭ ئىشى . ئۇنتۇمتغىنكى ، بۇ ئورۇن بۇگۈن ساڭا تەگكەن بولسا ، بۇرۇن يەنە بىرىنىڭ قولىدا ئىدى ، ئەتە سەندىن يەنە بىرىنىڭ قولىغا ئۆتىدۇ . سەن ئەمەلدە ئولتۇرغان مەزگىلدە ئەلنىڭ ئېغىزىدا هەرگىز يامان ئاتاقا قالمىغىن ، ياخشىلىق قىلىش ، ئادىل ، هەققانىي بولۇش بىلەن ئەلنىڭ ئالقىشىغا ئېرىشكىن ، «باش» دېگەن خەلقنى بەخت يولىغا باشلايدۇ ، ياخشىلىقتا ، جاپا - مۇشەققەتتە باش بولىدۇ ، هەرگىزمۇ مەن باشلىق دەپ ئەلنىڭ بوينىغا مىنىۋالمايدۇ . سەن خەلقنىڭ هەقىقىي هۆرمىتى ۋە ئېتىراپ قىلىشىغا ئېرىشەلىسەڭ ، ئاندىن يۇرەكلىك خىزمەت قىلالايسەن . يۇقىرى ئورۇنغا چىقتىم دەپ ، ئۆزۈڭنى بايقىماي ، ئەلنىڭ نەزىرىدە ئەڭ پەس ئورۇنغا چۈشۈپ قالمىغايسەن . بىلسەڭ ئەلنىڭ قەلبى ئەڭ

ئۇلۇغ تەخت ، ئەل قەلبىگە تىكلەنگەن تەخت ئەڭگۈلۈكتۇر . ئەمەلدارلىق ھەرگىز سېنىڭ شەخسىي مۈلكۈڭ ئەمەس كەلىمەس كەلمەس ئىشلىتىدىغان . خەلقنىڭ ساڭا بولغان ئىشەنچىسى ، خەلقنىڭ نۇرغۇن ئۈمىد ريشتىسى ساڭا باغلانغان . ئۇلارنىڭ دەردىگە دەرمان بول ، ئۇلار ئۈچۈن ئەمەلىي ئىش قىلىپ ببراپ سۆيۈندۈرگىن . ھەرقاچان ھەققانىي ، توغرا ، ئادىل بول تۇنجايسەن . مۇبادا ھەققانىيەتنى ياقلايمەن ، خەلقنىڭ مەنپەئىتىنى قوغدايمەن دەپ ، شۇ يولدا قارا نىيەتلەرنىڭ تۆھمىتىگە ، يۇرسەتپەرەسلەرنىڭ ھۇجۇمىغا ئۇچراپ ئەمەلدىن يىقىلساڭمۇ ، ئەلنىڭ قۇچىقىغا چوشىسەن ، ئەل قەلبىدىكى ئورنۇڭ يىقىلمايدۇ . سەن ئەمەلنى جان بېقىشنىڭ قورالى قىلمۇالما ، خەلق ساڭا ئىشىنىپ ھوقۇقنى تۇنجۇزغانىكەن ، خەلقنىڭ ئىشەنچىسىنى پەردە قويما ، خەلقە يۇز كېلەلمىگۈدەك ئىشلار سادىر بولۇپ قالمىسۇن ، ئەگەر خەلقنى قاقشىتىپ ، ئۆكتەملىك ، زوراۋانلىق قىلىپ بىر مەزگىل ئاسماندا ئۇچساڭمۇ ، يەنىلا يەرگە چۈشىدىغان ۋاقتىڭ بولىدۇ . ئۇ چاغدا ئۆزۈڭگە بىرەرمۇ ھەمدەم تاپالمايسەن ، ئەلنىڭ ئالدىدا يۈزۈڭ قارا بولغانلىقى ئۈچۈن ئۇلارنىڭ يۈزىگىمۇ قارىيالمايسەن ، ئەلمۇ سېنى قوتۇر ئىتچىلىنىڭ كۆرمەيدۇ .

بالام ، سېنى ئەڭ پەسكەش ، قورقۇنچاق ۋە بېقىندى قىلىپ قويمىدىغان ئىش تەمەخورلۇق قۇللۇقى ۋە نەپسانىيەتچىلىنىڭ بويۇنتۇرۇقىدۇر . كانىيەڭدىن ئىلىنىپ قالدىڭمۇ ، ھەرگىزمۇ يۈرەكلىك ئىشلىيەلمەيسەن . سەن بىردىن پارا ئېلىپ بىر ئىشنى بېجىرىپ بەرگەن بولساڭ ، سېنىڭ قىممىتىڭ ، ئورنۇڭ شۇ پۇلنىڭ قىممىتىگىمۇ ئەرزىمىگەن بولىدۇ ، ۋىجدانىڭ ، غۇرۇرۇڭ ۋە ئەمەلدارلىقىڭنى شۇ پۇلغا ساتقان بولىسەن . سېنىڭ ئىختىيارىڭ ئاللىبۇرۇن باشقىلارنىڭ قولىغا ئۆتۈپ كېتىدۇ .

ئورنۇمنى ساقلاپ قالمەن ، دەپ ھەق - ناھەق مەسىلىلەرنى سۆكۈتتە تۇرۇۋالما - ھەق - ناھەق مەسىلىسى سېنىڭ سېنايدىغان گىر تېشى ، ئەپسىگىگە بىر نەپ ناتوغرا يول تۇتۇپ قالساڭ ، ئۆزۈڭنىڭ پۈتۈن قولىنى ئۆزۈك چوشەپ قويغان بولىسەن . پارا پىشقان ئاشنى خېمىغا ياتقۇزلىدۇ ، توغرا ئىشنى خاتاغا ئېلىپ بارىدۇ . ئەركىن ، ئازادە ، يۈرەكلىك بولاي دېسەڭ ، پاك ئەمەلدار بولغىن . قەدىمدىن تارتىپ ھازىرغىچە خەلقنىڭ باشلىقلارغا قويغان تۆۋەندىكى ئۆلچەملىرىنى ئۆزۈڭگە مىزان قىل : بىرىنچى ، پاك ، ئادىل ، ھەققانىيەتچى بولغىن ؛ ئىككىنچىسى ، كەڭ قورساق ، سەخىي بول ؛ ئۈچىنچى ، تىنىڭ بىلەن دىلىڭ ، دېگىنىڭ بىلەن قىلغىنىڭ بىر دەك بولسۇن ؛ تۆتىنچى ، خەلقپەرۋەر ، ئەلسۆيەر بول ؛ بەشىنچى ، ئار - نومۇسلۇق ، ۋىجدانلىق بول ؛ ئالتىنچى ، مۇجەز - خۇلقۇڭنى ياخشى قىل ، غەزەپلىنىك ، ئاداۋەتچى بولما ؛ يەتتىنچى ، تۇراقلىق مەيدانىڭ بولسۇن ، راستچىل بول ، يۇمىلاق تاۋۇز بولما ، شامال قايىقا ئوخشاش ئاۋاقا ئوچما ، مەزمۇت بول ؛ سەككىزىنچى ، كەمتەر ، كىچىك پېئىل بولغىلى ؛ توققۇزىنچى ، ئەلگە ۋاپادار دېگەن ياخشى نامنى قولغا كەلتۈر ؛ ئونىنچى ، ھەر ئىشنى قىلساڭ ئەقىل - پاراسەت بىلەن قىلغىن . مۇنۇ ئون ئىشنى تەرك ئەت : بىرىنچى ، شەخسىيەتچىلىك ، مەنپەئەتپەرەسلىك قىلما ؛ ئىككىنچى ، تەمە قوللۇقىغا ئۆزۈڭنى بەند قىلما ؛ ئۈچىنچى ، پارىخورلۇق تۈزىقىغا چۈشمە ؛ تۆتىنچى ، ئاچ كۆز ، كۆزى كىچىك بولما ؛ بەشىنچى ، تەنتەكلىك ۋە ئالدىراڭغۇلۇق قىلما ؛ ئالتىنچى ، قوپال ۋە زوراۋان بولما ؛ يەتتىنچى ، غاپىل ، بىپەرۋا بولما ؛ سەككىزىنچى ، ھاۋايى - ھەۋەسكە بىرىلمە ؛ توققۇزىنچى ، تەكەببۇر ، مەنمەنچى بولما ؛ ئونىنچى ، يۇقىرىدىكىلەرنى خۇشامەت قىلىپ تۆۋەندىكىلەرنى

ياسما. يۇقىرىقى تەرەپلەرگە دىققەت قىلساڭ، ۋەتەن، جەلق ئالدىدا يەرگە قاراپ قالمايسەن، ئەلنىڭ ئۆمىدىنى ئاقلىغان بولىسەن.

ئوغلۇم، دانىشمەن پارىللار شۇنداق ئېيتقانكەن، «بۇ جاھاندىكى جانلىقلارنىڭ ھەممىسى بىر خىل تەبىئەت ۋە مىجەزدە يارىتىلغان. ئادەم پەرزەنتلىرى بولسا، بىر - بىرىگە زىت ۋە خىلاپ كېلىدىغان مىجەزدە يارىتىلغان. شۇ ۋەجىدىن ئىنسانىنىڭ روھى ۋە جىسمىغا لاتاپەت بىلەن كاساپەت، نۇر بىلەن زۇلمەت ئارىلاشقان بولىدۇ. ئالەمدە بار بولغان ئېسىللىق ۋە پەسلىككە ئوخشاش خۇسۇسىيەتلەرمۇ ئىنسان قەلبىنىڭ قاچىسىدىن مەلۇم ئورۇن ئالغان بولىدۇ. شۇنىڭ ئۈچۈنمۇ ھەركىمدە ئالاھىدە بىر خىل مىجەز پەيدا بولغان. ئىنسانغا پەرىشتىلەر ئەقىلدىن بەھرە بەرگەن، شەيتان نەپسىدىن ھەسسە قوشقان. شۇڭا، ھەركىم ئەقىل بىلەن بىر ئىش قىلسا يۇقىرى مەرتىۋە ۋە ئۇلۇغ دەرىجىگە ئېرىشىدۇ. ئەگەر نەپسىنىڭ پەرمانىغا بويۇن سۇنسا، ھايۋاندىن پەس ئورۇنغا چۈشۈپ، بۇ دۇنيا ۋە ئاخىرەتتە خارۇ زارلىققا قالىدۇ. كىشىلەرنىڭ كۆپچىلىكى نەپسىنىڭ كەينىگە كىرىپ، يامان خۇلۇق ۋە يارامىس ئىشلارغا قەدەم قويىدۇ - دە، ھېرىس ۋە ھەسەت، زۇلۇم ۋە رىليا، غەيۋەت ۋە تۆھمەتكە ئوخشاش ئىشلارنى سادىر قىلىدۇ». ئوغلۇم، نەپسانىيەتچىلىك قىلىپ، باشقىلارنىڭ دىمىغا چۈشۈپ قالساڭ، ئىختىيار تىزگىنىڭ باشقىلارنىڭ قولىغا ئۆتۈپ كېتىدۇ - دە، ئۇ چاغدا ھەرقانچە ئۇرۇنساڭمۇ بوتلىقىغمۇ رەھىم - شەپقەت قىلىشقا قۇربىتى يەتمىگەن تۆگىدەك ئەھۋالغا چۈشۈپ قالىسەن: بىر بوتىلاق ئانىسى بىلەن بىللە ئۇزۇن يول يۈرۈپ، ھېرىپ - ئېچىپ، ماڭغۇدەك مادارى قالماپتۇ. ئۇ ئانىسىغا يىغلاپ تۇرۇپ: «ھەي مېھرىبان ئانا، بىردەم توختىساڭچۇ، مەن سەل دېمىنى

ئېلىنۋالاي، مادارىم قالمىدى، سەل ھارداۋقۇم چىققاندىن كېيىن يەنە ماڭايلى» دېگەنىدىكەن، ئانىسىنىڭ: «ھەي قارىغۇل، كۆرمەيۋاتامسەن، ئارغامچا خەنجىڭ قولىدا تۇرسا، مەن قانداق قىلاي، ئەگەر مەندە كىچىككىنە ئىختىيار بولسا، ئۆزۈمنى بۇ ئېغىر يۈكنى يۆدۈشتىن، سېنى يول يۈرۈشتىن خالاس قىلغان بولاتتىم» دېگەنىكەن.

بالام، قول ئاستىدىكىلەرگە كەڭ قورساق بول، كىمكى ئول ئاستىدىكىلەرگە كەڭ قورساق بولمىسا، ئۆزىدىن ئۈستۈنلەرنىڭ جەبرىگە ئۇچرايدۇ، بىلگىنكى، يامان ئاقىۋەتكە قالغان ئەمەلدارىدىن ئۆز تىرىكچىلىكى بىلەن خاتىرجەم ياشىغان پۇقرانىڭ كۆنى ياخشى، قولۇڭدىن كەلسىلا ياخشىلىق يولىنى تۇتقىن، ياخشىلىق قىلىشقا قۇربىتىڭ يەتمىسە، ئۆكتەملىك بىلەن ئەمەلدارلىق ئورنىنى ئېگىلەپ ياتماي، قىلالايدىغانلارغا بوشىتىپ بەرگىنىڭ ياخشى، ئۆز نەپسىڭنىلا ئويلىساڭ، سېنى قابىلىيەتلىك باشلىق دېگىلى بولمايدۇ، قابىلىيەتسىز كىشى ئەمەلدار بولۇشقا يارىمايدۇ. سەن ھەقىقىي كۆيۈملۈك، خەلقپەرۋەر، ئەل سۆيەر باشلىق بولىدىغان بولساڭ كىچىككىنە نەپسانىيىتىڭ ئۈچۈن مىڭلىغان، ئون مىڭلىغان ئاق كۆڭۈل كىشىلەرنىڭ مەنپەئىتىنى قۇربان قىلما، خەلقنىڭ مەنپەئىتىنى ساتما. بولمىسا خەلق ئالدىدا قارا يۈز بولۇپ قالسەن. كىمكى كۆچ - قۇدرىتى بار چاغدا باشقىلارغا ياخشىلىق قىلىشنى راۋا كۆرمىسە، يامان كۈنگە قالغاندا خەلقنىڭ كۆلكە ۋە مەسخىرىسىگە قالىدۇ.

ئەي نامەرد، كۆچلۈك قولۇڭ بىلەن ئاجىزلارنىڭ بېشىغا ئۇرما، ھامان بىر كۈنى چۈمۈلىگە ئوخشاش ئۇنىڭ ئايىغىغا چۈشۈپ قالىسەن. ماڭا كۆچى يەتمەيدىغان نۇرغۇن كىشىلەر بار دەپ پەرەز قىلغىنىڭدا، سەندىن كۆچلۈكلەرنىمۇ نەزىرىڭدىن

ساقىت قىلىپ قويما. كۆڭلى سۈنۈق، قەلبى يارا بولغانلارنىڭ دەردىگە دەرمان بول. سەن موھتاج بولمىغانلىقىڭ ئۈچۈن ئۇلارنىڭ دەردىنى بىلمەيسەن. يولۇاس دېگەن يىرتقۇچ ھايۋان، ئۇ بىر - ئىككى كۈن ئېگىسىنىڭ تۇزىنى يالسا، ئېگىسىگە چىشى ئۆتمەس بولارمىش. سەن تۇزكورلۇق قىلىپ، ئەلنىڭ ئاش- تۇزىنى يەپ تۇرۇپ تېخىمۇ غالجىرلاشساڭ، سېنى ئادەم دېگىلى بولامدۇ؟ ھازىرقى كۈچۈكگە ئىشىنىپ تېرەڭگە سىغماي، ئاجىزلارنى يىقىتقىنىڭ بىلەن بىر كۈنى شۇ ئاجىز بىچارىلەر ياقاڭدىن سۆرەپ ھەقىقەت سوتىغا تارتىدىغان كۈنلىرىڭمۇ كېلىشىنى ئويلا.

ئەي دېھقانلارنىڭ غېرىبانە كەبىسىنى شاھلارنىڭ ياسىداق قەسىرىسىدىن چوڭ بىلىپ، نەزەر پايانداز بىزنىڭ ئاق كۆڭلىمىزگە سالغان بوۋا، شۇنداق، بىز سىز ئېيتقاندەك، نەچچە مىڭ يىللاردىن بېرى ئاق كۆڭۈللۈك ۋە سېخىيلىقىمىز بىلەن ياشاپ، بۇگۈنىنىڭ خاتىرجەملىكىنى، ئەتىنىڭ غېمىدىن ئەلا بىلىپ كەلدۇق. بىراق، ھازىر جاھان بەك ئۆزگىرىپ، بىز بىلەن باشقىلارنىڭ ئارىلىقىدىكى پەرق مەغرىب بىلەن مەشرىقتەك چوڭ بولۇپ كەتتى. قۇرۇق ماختاش، قۇرۇق ئالقىشلارغا قورساق تويمايدىكەن، بىز ئەستىرلەر داۋامىدا تەرىبىلىنىش پۈرسىتىدىن مەھرۇم قىلىنىپ، نادانلىق، قابىلىيەتسىزلىك بالاسىدىن ئىشتىنىمىز تىزىمىزدىن ئاشماي، ھاياتلىق پۈرسىتىدىن بەھرىمەن بولالماي ئۆتۈۋەردۇق. بىز ئېتىز- ئېرىقلارنىڭ بېشىدىلا چۆرگىلەپ يۈرۈپ، قۇدۇق ئاستىدىكى پاقىدەكلا بولۇپ قالدۇق. بىزگىمۇ بىر بەخت- سائادەت پۈرسىتىمۇ بارمۇ؟ شۇڭا، بىزگە ھازىرقى زامانىۋى دەۋرگە ياندىشىش ئۈچۈن قانداق قىلىشىمىز كېرەكلىكى توغرىسىدا ياخشى مەسلىھەتنى ئايىمىغايسەن.

يىگىرمە ئۈچىنچى باب

دېھقانلىنىڭمۇ پەن - مەدەنىيەتكە ۋە بەختكە موھتاج ئىكەنلىكى توغرىسىدا

ئەي ئوغۇل، دېھقان خەق زېمىنغا جان ۋە روھ بېغىشلىغۇچىلاردۇر، سەن مېھنەت - ئەجرىڭنىڭ خاسىيىتى، قارىتى - كۆكسوڭنىڭ كەڭلىكى، خاتىرجەم، بەھۇزۇرلۇقۇڭدىن پەخىرلىنىشكە ھەقلىقسەن.

4416 بۇ دېھقان كىشىلەر بولۇر قولى كەڭ،
خۇدا بەرگىنىدىن تۇتار دىلنى كەڭ.

4417 نەسىبە ئالۇرلەر تۇمەن مىڭلىغان،
يۇرۇچى يەر ئاشنى، ئۇچقانلىرى دان.

سەن ھەرگىز مەيۇسلەنمە، ئۆزۈڭنى تۆۋەن كۆرمە. پەقەت ئۆزۈڭنىڭ مەدەنىيەتسىزلىكىڭدىن ئاغرىنساڭ بولىدۇ. بىلسەڭ پۈتۈن يەر - زېمىن دېھقاندىن كۆلىدۇ، دېھقان ئەجرى بولمىسا پۈتۈن جانلىقلار ئۆلىدۇ. يەر يۈزىدىكىنى ئۇلۇغ - ئۇششاق ھەممىسىنىڭ داستىخىنىدىكى غىزالار، نازۇنېمەتلەر مانا شۇ دېھقان مېھنىتى، زېمىنىنىڭ نېمىتى. دېھقان تارىختىن بۇيان يەرگە باغلىنىپ، يەردە تاۋلىنىپ زېمىننى ياشارتتى. يەرگە جان

ۋە روھ بېغىشلىدى. بىراق، ئۇزى ئانچە راھەت كۆرەلمىدى، ئەجرى - تەرىگە يارىشا بەخت ھۇزۇرىنى سۈرەلمىدى. بىراق، ئۇلار يەنىلا ئۈمىدىنى ئۈزمىدى، جەمئىيەتنىڭ نۇرغۇن ئېغىر يۈكلىرى كېلىپ دېھقانىنىلا باستى، ئۇلارغا بېلىنى رۇسلۇپلىش ئىمكانىيىتىنى بەرمىدى، شۇڭىمۇ ئۇلارنىڭ دولىسى ئاپتاپ كۆرمىدى، ئەڭ مۇھىمى دېھقانلار ئەتراپلىق تەربىيىلىنىش پۇرسىتىگە ئېرىشەلمىدى. شۇنىڭ بىلەن نادانلىقتا، مەدەنىيەتسىزلىكتە ئەيىبلەندى.

ياق بالام! دېھقان ئۇلۇغ، بىراق ھەقىقىي دېھقان بولماق تولىمۇ تەس. چۈنكى، يارامسلىق دېھقان بولۇش ئۈچۈنمۇ دانالىق، مەدەنىيەت ۋە يۈقىرى دەرىجىدىكى ئىلىم - پەن بىلىملىرى كېرەك. نادانلىق بىلەن دېھقان يۇزى مەڭگۈ كۆلمەيدۇ، زامان تەرەققىي قىلدى، تارىخ ئۆزگەردى دەيسەن، ئەمدى يەنىلا نادانلىقتا ئېڭىراۋېرىشنى ئاللامۇ راۋا كۆرمەيدۇ. «ئوجمە پىشتى، ئۆروك پىشتى، سەن نېمىشقا پىشمايسەن؟» دەپ يېتىۋېرىشكە بولمايدۇ. ساڭا مەن بۇ خۇسۇستا مۇنداق بىرقانچە تەۋسىيەمنى ۋە تەجرىبەمنى ئەسكەرتىپ قوياي، بالام.

بىرىنچى، ھەقىقىي دېھقان بولۇپ، دېھقانچىلىق ئارقىلىق باي بولىمەن دەيدىكەنسەن، يەردىن توغرا، ئۇنۇملۇك پايدىلىنىشنى بىلگىن. يەردىن ھەقىقىي پايدىلىنالىساڭ، ئۇ ئالتۇن قوزۇق. يەرنى ئالدىساڭ يەرمۇ سېنى ئالدايدۇ، بىزدە مۇنداق بىر تەمسىل بار: «ساپات ۋاقتىدا پۇختىلىق بولسا، خانىۋان ۋاقتىدا جاڭجال بولماس». يەر قىلغان ئەمگەككە قاراپ كۆلىدۇ، بىراق قارا ئەمگەككە تاينىنپلا مەقسەت دىدارىنى كۆرگىلى بولمايدۇ. يەر دېگەندە ئادەمدىن باشقىنىسى تېرىپ ئۇندۇرگىلى بولىدىغانلىقىنى بىلىسەنغۇ؟ شۇڭا، يالغۇزلار

بۇغداي ، قوناق ، پاختا بىلەنلا چەكلىنىپ قالماي ، بازار تېمىنى تولۇپ قىلسا ، تۇرمۇش ئېھتىياجىڭ تېمىنى تەقەززا قىلسا شۇنى تېزلىك پايدىلانغىن ، بىر يىل ئىشلەپ «موزىتسىڭ سۇغا كەتتى ، قالدى قېتىقىنىڭ تۆت پۇلى» دېگەندەك قەرزگە ئىشلەيدىغان ئەھمەقلىقنى قىلساڭ بولمايدۇ . شەن ھېچبولمىغاندا ھەر بىر ئەمگەك كۈنۈگە 20 كويدىن ئايلاندۇرغان چېغىڭدىمۇ بىر يىلدا ئازراق 7000 يۈەن كىرىم قىلالايسەن . ھازىرقى ئىستېمال سەۋىيىسى بويىچە ئېيتقاندا ، شۇنىڭدىمۇ يەنە تامىرات ئۆتۈشۈگە توغرا كېلىدۇ . تاپاۋەتنىڭ چېغىمىڭنى قاپلىيالمايدۇ . بالام ، شۇڭا سەن ئالدى بىلەن بىلىمىڭنى ئاشۇرۇپ ، دېھقانچىلىق مەسئۇلاتلىرىنىڭ سورتىنى ياخشىلاشقا تىرىشقىن . بىر كىلوگرام مەھسۇلات ئالىدىغانلىقىڭ ئورنىغا ئىككى كىلوگرام مەھسۇلات ئالالايدىغان سورتلارنى يېتىشتۇرسەڭ ، ئەمگەككە تۆشلۇق ئىش بولىدۇ : يەنە بىرى ، يالغۇز ئېتىزغىلا باغلىنىپ قالما ، يالغۇز ئېتىزغىلا يۆلىنىۋالغان دېھقان رىناق تاپالمايدۇ ، بالام . مۇلۇكنى قوشۇمچە بىرەر ھۈنەر بولسۇن ، بافمىچىلىق ، باغۋەنچىلىك ، كۆكتاتچىلىق فاتارلىق ئىشلارنىمۇ قوشۇمچە قىلغىن . بىر چارەك بۇغداي سېتىپ ، بىر كىلوگرام ئۈزۈم ، يېرىم كىلو گۆش ياكى بىر ئەخمە لەگمەن سېتىۋېلىپ يېسەڭ ، قانداق رىناق تاپىسەن ؟ ئىككىنچى ، ئۆزۈڭنىڭ قىممىتىنى ھەقىقىي تونۇغىن . تەرەققىي قىلغان ئەللەردە دېھقانلارنىڭ ھال - كۈنى ، تۇرمۇشى ، مەدەنىيىتى سەۋىيىسى شەھەرلىكلەردىن ھەرگىز تۆۋەن تۇرمايدۇ . چۈنكى ، ئۇلاردا مەدەنىيەت ، ئىشلەپچىقىرىش ئۇنۇمدارلىقى يۇقىرى . ئۇلار ئالىي ماشىنىلاردا ئولتۇرىدۇ . كاستۇم - بۇرۇلكىلارنى قىرلاپ كىيىپ يۈرىدۇ . يۇرۇش - تۇرۇشلىرى ، ئېڭى شەھەرلىكلەردىن پەرقلەنمەيدۇ . سەن بۇ يەردە

شەھەرلىكلەر تەرىپىدىن سەھرالىق دەپ كەمسىتىلىسەن . بۇنىڭ مۇھىم سەۋەبى يەنىلا ئۆزۈگدە . مەدەنىيەت سەۋىيەگىنىڭ تۆۋەنلىكى سەۋەبلىك بار ئىمكانىيەتلەرنىڭدىن تولۇق پايدىلىنالمايۋاتىسەن . قولۇگدا بولسىمۇ پاكىز ، رەتلىك كىيىنىپ يۈرەلمەيۋاتىسەن . ئىشتىمۇ ، بازاردىمۇ بىرلا كىيىملىرى كىيمۇبلىپ قاسماق قىلمۇبتىسەن . ھەممە نەرسە ئۆزۈگدىن چىقىدىغان تۇرۇپ ئوخشىتىپ تاماق ئېتىپ يېيەلمەيسەن ، شۇگىمۇ باشقىلارنىڭ كۆزىگە ئىلىنمايسەن . ئەسلىدىن ئالغاندا بالام ، دېھقان بىر كۈن ئەمگەكتىن توختىسا ، پۈتۈن زېمىن ئاپەتكە يۈزلىنىدۇ . بىلسەڭ تېلېۋىزور ، ماشىنا ۋە باشقا زامانىۋى ئەسلىھەلەر بولمىسىمۇ يەنىلا ياشىغىلى بولىدۇ ، ئاشلىق بولمىسا ياشاشمۇ ، مەدەنىيەتنىڭ بولۇشمۇ مۇمكىن ئەمەس . شۇڭا ، سېنى ھېچقانداق ئادەمنىڭ كەمسىتىشىگە ھەققى يوق . بىراق ، سېنىڭ دەۋر تەرەققىياتىغا ۋە تەلىپىگە ماس ھالدا مەدەنىيەت ساپاڭنى ئۆستۈرۈش ھەققىڭ بار . پاكىز ، چىرايلىق كىيىنىپ ، شەھەر كوچىلىرىدا ئەركىن ، بەھۇزۇر يۈرۈش ھەققىڭ بار . زېمىن ئاتا قىلغان مەئىشەتلەردىن پايدىلىنىپ ، بەخت ھۇزۇرىنى سۈرۈش ھوقۇقۇڭ بار .

ئۇچىنچى ، بالام ، سەن بۇ دۇنياغا پەقەت ئىشلەش ئۈچۈنلا كەلمىدىڭ . ئىشلەشنىلا بىلىپ ، ئۆزۈڭ ئىشلەپ چىقىرىۋاتقان مەھسۇلاتلىرىڭنىڭ قىممىتىنى بىلمىسەڭ بولمايدۇ . چۈنكى ، ھەرقانداق نەرسىنىڭ ئۇنىڭغا سىڭگەن ئەمگەك ۋە ھاياتىتىكى قىممىتىگە مۇناسىپ باھاسى بولىدۇ . بىر چارەك ئاشلىق ئېلىش ئۈچۈن قانچە ئەمگەك كۈنى كېتىدۇ ؟ بۇنى ھېسابلاپ باققانمۇ ؟ ئەگەر بىر ئەمگەك كۈنى كەتسە بىر چارەك ئاشلىقنىڭ قىممىتى ئاز دېگەندە 20 - 30 يۈەنگە يارىشى كېرەك ئىدىغۇ . ئىككى

ئەمگەك كۈنى كەتسە 40 - 50 يۈەنگە يارىشى لازىم . شۇندىلا تەڭپۇڭلۇق ، باراۋەرلىك ، تەڭ تەرەققىي قىلىش بولىدۇ . ئەگەر سەن بىر چارەك بۇغداينى 10 كويغا ساتساڭ ، 150 چارەك بۇغدايغا بىر تېلېۋىزور سېتىۋالالايسەن . دېمەك ، بىر ئائىلە بىر يىل (ئۇر- خوتۇن ئىككىسى 360 × 2 ئەمگەك كۈنى) ئىشلەپ ئالغان مەھسۇلاتنىڭ قىممىتى بىر تېلېۋىزور سېتىۋېلىشقىمۇ يارىمسا ، سەن يىمەمسەن ، ئىچمەمسەن ، كىيمەمسەن ، بالىلارنى مەكتەپتە ئوقۇتمامسەن؟ بىلگىنكى ، دېھقان ئەمگىكىنىڭ قىممىتى ھەققىي كاپالەتكە ئىگە بولمايدىكەن ، ھەرگىز باي بولالمايسەن .

بالام ، شۇڭا ئاڭلىق ياشىغىن ، ئوتتۇرا ئەسىر ئېڭىدا تۇرۇۋەرمىگىن . ماشىنا ئادەمدەك قارىسىغا ئىشلەۋەرمە . ئاڭسىزلىق ، مەدەنىيەتسىزلىك قەيەردە ھۆكۈم سۈرسە ، شۇ يەردە خۇراپاتلىق ۋە جاھالەت ھۆكۈمرانلىق ئورنىغا ئۆتىدۇ . بىلىم پەقەت شەھەرلىكلەرگىلا لازىم دەپ قارىما ، سەنمۇ باشقىلار بەھرىمەن بولۇۋاتقان بەخت ھۇزۇرىدىن بەھرىمەن بولۇش ھوقۇقۇڭنى قولغا كەلتۈر ، دېھقانلار ئۇچۇنمۇ ئەڭ يارامليق دوكتورلار ، ئالىملار تېخىمۇ زۆرۈر . سەن تىرىشىپ بىلىم سەۋىيەڭنى ئاشۇرغىن ، نادانلىق ، مەدەنىيەتسىزلىك ، نامراتلىق ھاقارىتىنى يۇغىن .

يىگىرمە تۆتىنچى باب

دىپلوماتىيە ۋە مەدەنىيەت ئالماشتۇرۇشنىڭ خاسىيىتى توغرىسىدا

ئەي دىپلومات ئوغۇل ، دۆلىتىڭنى كۆچەيتىش ۋە خەلقىڭنى رونىاق تاپقۇزۇش ئىستىكىدە بولساڭ ، دىپلوماتىك مۇناسىۋەت تورىنى كېڭەيتكىن . ئۆز ئېلىڭغا بۇيۇك شان - شەرىپىنى قوغداش يولىدا تىرىشقىن . قۇتلۇق ئەجرىڭنىڭ بىرىنچى قەدىمىنى ئەلچىنى توغرا تاللاشتىن باشلا . ئەلچى دۆلەت دىپلوماتسىيىسىدە ئۆز دۆلىتىڭنىڭ باشقا دۆلەتلەر بىلەن ئالاقە قىلىشتىكى مۇھىم ۋەكىلى بولۇپلا قالماستىن ، بەلكى ئۇ ئۆز ۋەتىنىڭنىڭ يۈكسەك شانۇشەۋكىتىنى ، خەلقىڭنىڭ ئەقىل - پاراسىتىنى ، ئەخلاق - پەزىلىتىنى ، ھەر تەرەپلىمە يېتىشكەن قابىلىيەت ۋە بىلىم سەۋىيىسىنى ، يۈكسەك ساداقەتمەنلىك روھىنى ، باتۇرلۇق ۋە چىۋەرلىكىنى باشقا ئەللەرگە تونۇتىدىغان ۋەكىلى ۋە ئەلچىسى . ئەلچى توغرا تاللانسا ، سائادەت ساڭا يار بولىدۇ . ناچىنس كىشىلەرگە بۇ بۇيۇك ۋەزىپىنى تاپشۇرۇپ قالساڭ ، بۇ دۇنيا سەن ئۈچۈن تار بولىدۇ .

2643 ئەگەر ئەلچىدە بولسا پەزىلەت تولۇق ، چوڭۇپ بەگ ، بولۇر ئاتى ئەلدە ئۇلۇق .

ئەلچىلىك تولىمۇ مۇشكۇل ۋە نازۇك خىزمەت . شۇڭا ، ئەلچى تاللىماقچى بولساڭ ، تۆۋەندىكى ئۆلچەم تارازىسىغا سېلىپ كۆرگەيسەن .

ئەلچى بولغۇچى كىشىنىڭ ھايات مەقسىتى ۋەتەن ، خەلقنىڭ تۈپ مەنپەئىتى بىلەن بىردەك بولۇشى ، ئۇنىڭ قەلبىدە ۋەتەن ، خەلقتىن ئىبارەت مۇقەددەس نام ئورۇن ئالغان بولۇشى ، ئۆزىنىڭ شەخسىي بەخت - سائادىتىنى ۋەتەننىڭ بەخت - سائادىتىدىن ، بارلىق ئۇلۇغلۇقنى ۋە بۈيۈكلۈكنى ۋەتىنگە بولغان سۆيگۈسىدىن ، مەڭگۈ ياشاش ئۈمىدىنى ۋەتەن باغرىدىن ئىزدەيدىغان پەزىلەت ئىگىسى بولۇشى لازىم . چۈنكى ، ۋەتەنگە بولغان ساداقەت ۋە سۆيگۈ يۈرەك قېنىغا ئوخشاش قىممەتلىك .

ئەلچىلىك يۈكىنى زىممىسىگە ئالغان ئوغۇل ئەقىل - پاراسەتتە ، بىلىم - ھېكمەتتە كامالەتكە تايقان بولسۇن . ئەلچىنىڭ مۇددىئاسى تىل بايلىقى بىلەن زاھىر بولىدۇ . فارشى تەرەپنىڭ مەقسەت دىدارىمۇ تىل ئارقىلىق ئايان بولىدۇ . دىپلوماتنىڭ مۇناسىۋەت يالغۇز دوست ئەللەر بىلەنلا چەكلەنمەيدۇ ، ئۆزلىرى ئۇچۇن دۈشمەنلىك قىلىچىنى پۇلاڭلىتىۋاتقان دۆلەتلەر بىلەنمۇ ھەر خىل مەقسەت - مۇددىئالار تۈپەيلى پىكىر ئالماشتۇرۇشقا ۋە مۇنازىرە مەيدانىغا تىل لەشكەرلىرىنى سېلىشقا توغرا كېلىدۇ . بۇ جەريان كۆرۈنۈشتە ئاشكارىدەك تۇرغان بىلەن ئەمەلىيەتتە ناھايىتى سىرلىق تۇس ئالىدۇ . يۇنداق سورۇندا كۆپ سۆزلەر ئەستەرلەنگەن ۋە مۇئەييەن مۇددىئا يوپۇقى بىلەن يوپۇقلانغان بولىدۇ . شۇنىڭ ئۈچۈن بۇنداق كەسكىن ئىستراتېگىيىلىك مەيدانىدا تۇرغان ئەلچى فارشى تەرەپنىڭ سۆزىنىڭ ئىچكى مەنىلىرىنى تولۇق چۈشىنىپ ، سۆزنى جاي - جايىدا ئورۇنلۇق قىلىشنى بىلىشى ، ھازىرجاۋاب بولۇشى ، چوڭقۇر مەنىلىك

سۆزلەر بىلەن قارشى تەرەپنى قايىل قىلالايدىغان بولۇشى زۆرۈر .

2601 ئۇتۇقلۇق ئورۇنداي دېسە ئۆز ئىشىن ،
تۇزۇك ئۇقماق كېرەك سۆزنىڭ ئىچ - تېشىن .

ئەي ئوغلۇم ، ئەلچىلىك ئىشىدا يەنە مۇنداق بىر مۇھىم ئۆتكەل بار . ھەرقايسى ئەللەر بىلەن تۇزۇلگەن تۇرلۇك مەزمۇن ۋە شەكىلدىكى ھۆججەت - بېتىملار پىزىق شەكلى بىلەن پۈتۈلىدۇ . ۋەتەنىڭ مەنپەئىتىنى ياتلارغا تارتتۇرۇپ قويماسلىق ئۈچۈن ، ئەلچى تۇرلۇك بېتىملارنى دۇرۇسلۇق بىلەن پۈتەلەيدىغان ۋە باشقا تىل - پىزىقتىكى بېتىملارنى ئوقۇپ مەنىسىنى چۈشىنەلەيدىغان قابىلىيەتكە ئىگە بولمىقى لازىم . ئەگەر تىل بىلىمىسلىك تۈپەيلىدىن كەتكۇزۇپ قويساڭ ، دۆلىتىڭگە بالا - قازا يېغىشقا سەۋەبچى بولىسەن . شۇڭا ، كۆپ خىل تىل - پىزىقنىڭ ماھىرى بول .

2636 پۈتۈن تىلدا سۆزلەشنى بىلسۇن تىلى ،
پۈتۈن خەتنى ئۇقسۇن ، پۈتسۇن قولى .

ئەي ئوغۇل ، كۆڭۈل - كۆكسى ھىممەت بايلىقى بىلەن توق كىشىلەرنى ئەلچىلىككە تاللا ، كۆزى تويماس كىشىلەرنى بۇ ئىشتىن نېرى قىل . كۆزى ئاچ كىشىلەردىن ھىممەت كۈتۈش شەيتاندىن ئىززەت كۈتۈشتىن باشقا نەرسە ئەمەس . ئاچ كۆز كىشى مال - دۇنياني كۆرسە ئۆزىنى تۇتالماي ، ۋەتەنىنى ئاپەت دېڭىزىغا غەرق قىلىشتىن باش تارتمايدۇ . ئەلچى ئويانچان ، سىلىق ، تەمكىن ، چېچەن بولسۇن ، يۈكسەك بىلىمى ، ئالىيجانابلىق

پەرلىتى بىلەن باشقىلار ئالدىدا دادىل ، يۈرۈك تۇرالىسۇن . ئۆزىدە ئاجىزلىق ھېس قىلسا ، گەپ - سۆزدە ھودۇقىدۇ - دە ، ئىشتا كەتكۈزۈپ قويىدۇ . ئۇ كۆپ كىتابلارنى ئوقۇپ سۆز بايلىقىنى ئاشۇرسۇن . ئۆزىمۇ پاساھەتلىك شېئىرىي مىسرالارنى تىزىپ قارشى تەرەپنىڭ ھېسسىياتىنى ئۇتۇۋالالايدىغان ، باشقىلارنىڭمۇ شېئىرلىرىنىڭ ئىچكى مەنىسىنى چۈشىنىپ يېتەلەيدىغان بولسۇن . يەنە قارشى تەرەپكە دۆلىتىنىڭ پەن - تېخنىكا سەۋىيىسىنى ، كۇچ - قۇدرەت ئاساسىنىڭ نامايان قىلىش ئۇچۇن ، ھەرقايسى پەنلەردىن خەۋەردار بولسۇن . يەنە دامكا ، شاھمات ۋە تۇرلۇك مەدەنىي ئويۇنلارغا ماھىر بولۇپ ، ئويۇنغا چۈشكۈچىلەرنىڭ بېشىنى غالىبلىققا بىلەن يەرگە قارىتسۇن - بۇ قارشى تەرەپنىڭ قايىللىق تۇيغۇسىنى ئويغىتىدۇ . يەنە بىر تەرەپتىن ، بۇ ئۇلار ئۇچۇن چوڭ ئاگاھلاندۇرۇش ۋە تەھدىت بولىدۇ - دە ، ئۇلار يامان نىيىتىنى سەۋر - تاقەت پەردىسى بىلەن يېپىشقا مەجبۇر بولىدۇ . ئەي ئوغۇل ، يۇقىرىقىلار دەسلەپكى كۇچ سىنىشىشنىڭ سىنىقى بولۇپ ، ئىككى تەرەپنىڭ ئۇرۇش ماھارىتىنى نامايان قىلىش رولىنى ئويناىدۇ . ئەگەر ئەلچى يۇقىرىقى ئاساسىي ماھارەت سىناقلىرىدا يېڭىلىش ئاھانىتىگە قالسا ، دۇشمەنلىرىڭ «ئەلچىسىنىڭ ھالى مۇشۇ ، باشقىلارنىڭ ھالى تېخىمۇ زەئىپ ئىكەن» دەپ خورىكىنى ئۆستۇرىدۇ ، ئىلىگگە بولغان دۇشمەنلىك خەنجىرىنى يۇرەكلىك پۇلاڭلىتىپ ، ئىلىگگە خورلۇق ۋە ھاقارەت تامغىسىنى بېسىشقا ئۇرۇنىدۇ .

ئەي ئوغۇل ، ئەلچى تاللاشتا ئەقلىي ئىقتىدارلا كۇپايە قىلمايدۇ ، جىسمانىي ئۆلچەملىرىمۇ نەزەر - دىققىتىڭدىن ساقىت قىلمىغايسەن . كىشىنىڭ جىسمانىيىتىدە ئەكس ئېتىپ تۇرغان

لاتاپەت دۇشمىنىڭ كۆكسىدىمۇ ھۆرمەت تۇيغۇسىنى قوزغايدۇ . شۇڭا ، ئەلچىنىڭ بوي - تۇرقى كۆركەم ، يۈز - كۆزى چىرايلىق ، ئەقىل - پاراسەت ، جاسارەت ۋە گۈزەل پەزىلەت نۇرلىرى چاقناپ تۇرسۇن .

2663 بويى بولسا كۆركەم ، چىرايلىق يۈزى ، كېلىشكەن ساقال - چاچ ، تۇرقى ئۆزى .

ئەي ئوغۇل ، مەن يۇقىرىقى بابلاردا ھاراقنىڭ ئەقىل ۋە ئىلىمنىڭ ، شۇنداقلا ئىنسانىي ئەخلاق - پەزىلەتنىڭ قاتىلى ئىكەنلىكىنى بايان قىلغان . دىپلوماتىيە ئىشىدىمۇ ئەلچىنىڭ يۇقىرىقىدەك ئۆلچەم تارازىسىغا سېلىپ ، ئۇنىڭ ھاراقكەش ياكى ئەمەسلىكىنى ھېسابقا ئالمىسا ، بارلىق تىرىشچانلىقلىرىڭ بىكارغا كېتىدۇ ، دۆلىتىڭ ئىچكى ھاراقنىڭ قۇربانى بولىدۇ . شۇڭا ، ھەرقانداق بايلىق ۋە مەنسەپتكە قۇل بولمايدىغان ، زېھنى ئوچۇق ، ئاڭلاش ۋە تۇتۇۋېلىش قابىلىيىتى يۇقىرى كىشىلەرنى تاللىشىڭ لازىم . يۇقىرىقىدەك شەرتلەرنىڭ ھۆددىسىدىن تولۇق چىقالايدىغان كىشى بولسا ، ئۇ ئۆز ياكى يات بولسۇن ، تامامەن ئىشىنىپ ئەلچىلىك ۋەزىپىسىنى تاپشۇرساڭ بولىدۇ .

2667 مۇشۇنداق كىشىنى ئەگەر تاپسا خان ،
ئاڭا بەرسۇن ئەلچى ئېتىنى ھامان .

2668 ئەۋەتسە بولۇر ئەلچىلىككە ئۇنى ،
يىراق - يات ۋە ياكى بولسۇن تۇغقىنى .

ئەي تەرەققىيپەرۋەر ئوغۇل، سودا مۇناسىۋىتى ۋە مەدەنىيەت ئالماشتۇرۇشنى دىپلوماتىيە ئالاقىڭنىڭ مۇھىم مەزمۇنى قىلغايسەن. ئېتىكىڭنى كەڭ ئېچىپ، يېڭى مەدەنىيەت ئۇتۇقلىرىڭنىڭ ئېلىڭگە كىرىشىگە زوقمەن بول. شۇنى چۈشەنگىنكى، ھېچقانداق ئەل بىلەن مەدەنىي ئالاقىسى بولمىغان خەلقنىڭ تەرەققىيات ئىستىقبالى بولمايدۇ. دۇنيادىكى ھەرقايسى ئەل خەلقلىرى ئۆزئارا تەسىر كۆرسىتىش، بىرىنىڭ كېمىنى بىرى تولۇقلاش، بىرى قىلالمىغان ئىشنى يەنە بىرى ئورۇنداش، بىرى چىقالمىغان چوققىغا يەنە بىرى يېتىش، بىرى يېتەلمىگەن مەنزىلگە باشقا بىرى ئىز سېلىش ئازقىلىق كۆللىنىدۇ. بۇ قانۇنىيەتنى ئېسىڭدىن چىقارما. ئىشىكىنى تاقىۋېلىپ ئوچاق پۇڭلىگەن ئادەم موربىدىن باشقىنى كۆرەلمەيدۇ. ئىشىكىڭنى ئېچىپ جاھانغا باق، باشقىلار قازانغان مۇۋەپپەقىيەت چېچەكلىرى بىلەن خەلقىڭنىڭ تۇرمۇشىنى بېزىگىن. ئىشىنىڭ مەدەنىيەت ھامىيلىرى بولغان كارۋان - مۇساپىرلارغا دائىملىق ئوچۇق تۇرسۇن. ئۇلارنىڭ ھالىدىن ئوبدان خەۋەر ئېلىپ، ياخشى تەسىر قالدۇرۇشقا تىرىشقىن، ئۇلارنىڭ ئورنىنى يۇقىرى قىل، ئۇلارغا ياخشى ئىمكانىيەتلەرنىڭ يولىنى قىلىپ بەر. ئۇلارنىڭ ئامانلىقىنى ياخشى قوغدا، بۇنىڭ ئۈچۈن شەھەر - كەنت ئىچىدە ئوغرى - يالغاننى يوق قىل. يوللاردىكى قاراقچىلارنى، زوراۋان-مۇشتۇمزورلارنى قانۇن تېغىڭ بىلەن ئەدەپلە. بۇلار ئۆز ئېلىڭنىڭ نام - شەرىپى ۋە ئۇلۇغلۇقىنى باشقا ئەللەرگە نامايان قىلىش يولىدىكى مۇھىم تەدبىر. چۈنكى، سودىگەرلەر بىر ئەلنىڭ مەدەنىيەت، قانۇن - تۈزۈم، سىياسەت، ئەخلاق - پەزىلەت ۋە باشقا تەرەپلىرىنى يەنە باشقا ئەللەرگە تونۇتقۇچى كۆۋرۈك.

شۇڭا، باشقا ئەللەردىن كەلگەن كارۋان ھۆسۇلارنىڭمۇ ھالىدىن ئوبدان خەۋەر ئېلىپ، بىخەتەرلىكىنى كاپالەتلەندۈرۈپ، ئۇلارنىڭ كۆڭلىنى تىنجىتساڭ، تېخىمۇ كۆپلىگەن كارۋانلار ئېقىنى ئېلىڭنىڭ مەدەنىيەت تۈپرىقىغا ئاقىدۇ. دەل بۇ تۈپراقتىن بەخت - سائادەت، ھۈزۈر - ھالاۋەت گۈللىرى ئېچىلىدۇ.

4423 - شەرقتىن غەربكە يۈرۈپ ئايلىنۇر،
تىلەگىڭ نە ئەرسە ساڭا كەلتۈرۈر.

4424 - تۆمەن خىل خىزمەت، جاھان تاڭسۇقى،
ئۇلاردا بولۇر ئى بىلىملىك سېخى.

شۇڭا، ئۇلار بىلەن ياخشى ئارىلاش ۋە ئىناق ئۆت. ساڭا ئاز - تولا سوۋغات قىلسا، سەمىمىي سۆيۈنچە ئۇزاتقىن، ئېلىش-بېرىش قىلساڭ ھېساباتنى توغرا، پۈختا قىل. ئۇلارنىڭ ھېساباتنى يېپىندىن - يېڭىسىغىچە ھېسابلايدىغانلىقىنى خاتىرەڭدىن نېرى قىلما. ئەگەر ئۇلارغا ئىشىكىڭنى تاقىۋالساڭ، ھۆرمەتسىزلىك بىلەن قاتتىقلىق قىلساڭ، ئۆزۈڭ ئۇچۇنلا ئەمەس، ئۆز ئېلىڭنىڭ مېھماندوستلۇق شەۋكىتىنى ئۇچۇنمۇ داغ كەلتۈرگەن بولىسەن. يۇقىرىقى ئىشنى ئوبدان بېجىرمىسەڭ، ئاۋات بازارلىرىڭنىڭ ئورنىنى قۇم بېسىپ، مازارلىققا ئايلىنىپ قالىدۇ. ئەجدادىمىز قان - تەر تۆكۈپ بەرپا قىلغان بۇ مەدەنىيەت يولىنى تېخىمۇ ئاۋات قىلغايسەن.

ئوغلۇم، سەن سودىگەرچىلىك سەپىرىگە قەدەم قويماقچى بولساڭ، ھەرگىز مەدەنىيەتسىز سودىگەر بولۇپ قالما. نادان، بىلىمسىز سودىگەر ھەرگىز راۋاج تاپالمايدۇ. سەن باشقا

ئەللەردىن ئۆز ئېلىڭگە كېرەكلىك بۇيۇملارنى ئېلىپ كېلىپ خەلقىڭنىڭ ئېھتىياجىنى قاندۇرۇشنى ، بىل . ئۆز خەلقىڭنىڭ ئىلغار مەدەنىيەت ئۇتۇقلىرىنى باشقىلارغا تونۇشتۇرۇپ ، مەدەنىيەت گۈللىرىڭنى باشقا ئەللەرگە كېڭەيت . ھەرگىز نادانلىق بىلەن جاھالەت يولىنى تۇتۇپ ، باشقا يات مىللەت ۋە دۆلەتلەرگە ئۆز مىللىتىڭنىڭ نام - شەرىپىنى ساتما ، نەپرەتكە ئۇچرايسەن . سەن ھەرگىز شەخسىيەتچى بولما ، ئۆزۈڭنىڭ مەنپەئىتىنى دەپ باشقىلارنى زىيانغا ئۇچرىتىشتىن ھەزەر ئەيلە . ئىلىم - بىرىمدە تولىمۇ قانىتىقلىق قىلما ، يىرىك ۋە قوپال سۆزلەر بىلەن ئۇلپەت - خىرىدارلىرىڭنىڭ كۆڭلىنى غەش قىلما ، سودا ئۇلپەت ۋە خىرىدار بىلەن روناق تاپىدۇ ، باشقىلارنى ئۆزۈڭگە تارتىشنى بىلكى ، باشقىلارنىڭ سەندىن ئۆزىنى تارتىشىنىڭ سەۋەبچىسى بولۇپ قالما . شۇندىلا روناق تاپسەن .

× × ×

ئەي پاراسەتلىك بوۋا ، باشقا ئەللەر بىلەن دىپلوماتىك مۇناسىۋەت ئورنىتىشنىڭ مۇھىملىقى ، ئالماشتۇرۇشنىڭ خەلقىمىزگە ئېلىپ كېلىدىغان شاراپىتى سىزنىڭ پاكىتلىق بايانلىرىڭىز بىلەن تېخىمۇ ئايدىڭلاشتى . بىزنىڭ ئاتا - بوۋىلىرىمىز مۇشۇ مۇقەددەس زېمىندا دۇنيا مەدەنىيىتىنىڭ مەشئىلىنى ئېلىپ بۇرۇنلا يورۇتۇپ ، ئۆزلىرىنىڭ تېگىشلىك تۆھپىلىرىنى قوشقان . ئۇلار يېپەك يولىدىن ئىبارەت بۇ ئالتۇن لىنىيىنى ئېچىش ، ئۇنىڭ ئامانلىقىنى قوغداش ۋە گۈللەندۇرۇش يولىدا ناھايىتى زور تىرىشچانلىقلارنى كۆرسەتتى ، دۇنيا مەدەنىيىتىنىڭ تەرەققىياتى ئۈچۈن ئۆچمەس ئىزلارنى قالدۇرغان . ئەپسۇسكى ، بوۋا ، 17 - ، 18 - ئەسىرلەردىن تارتىپ ئۇيغۇرلارنىڭ مەدەنىيەت سەۋىيىسى باشقىلارنىڭكىدىن خېلىلا

كېيىن قالدى . بۇنداق زور چېكىنىشنىڭ تۈرلۈك تارىخىي ، ئىجتىمائىي ۋە ئىدىيىۋى ئاساسلىرى بولسىمۇ ، مۇھىم بىر سەۋەب شۇكى ، خەلقئارا دېڭىز يولى ئېچىلغاندىن كېيىن ، قەدىمكى يىپەك يولىدىكى كارۋانلار توپى شالاڭلىشىشقا باشلىدى . يەنە بىر تەرەپتىن ، بۇ زېمىندا يۈز بەرگەن تۈرلۈك پاراكەندىچىلىكلەر تۈپەيلى كارۋانلارنىڭ بىخەتەرلىكى كاپالەتكە ئىگە بولالمىدى . ئۇنىڭدىن باشقا ، بىر قىسىم جاھالەت پىرلىرى مۇسۇلمان بولمىغان خەلق بىلەن بولىدىغان مەدەنىي مۇناسىۋەتنى زور بېسىم بىلەن چەكلىدى . شۇنىڭ بىلەن خەلقىمىزنىڭ خەلقئارا بىلەن بولغان مەدەنىي ئالاقىسى ئۈزۈلۈپ قالدى .

ئەي بوۋا ، سىز تىجارەتچىلەرنىڭ جەمئىيەتتە تۇتقان ئورنى ۋە مەدەنىيەتكە كۆرسەتكەن تەسىرى توغرىسىدا ناھايىتى يۇقىرى باھا بەردىڭىز . بىز ئۆز دەۋرىدىكى خەلقئارالىق سودا يولى بولغان يىپەك يولىدا ئۆزىمىزنىڭ رولىنى جارى قىلدۇرۇپ ، دۇنيا بازارلىرىدا پەخرلىك ئورۇن تۇتقان ئىكەنمىز . ئەقىل - پاراسىتىمىز ، ئىجادچانلىق روھىمىزغا تايىنىپ جاھانغا مەشھۇر ئىختىرالارنى بارلىققا كەلتۈرۈپ ، باشقا ئەللەرنىڭ دىققىتىنى تارتقان ئىكەنمىز ، بىراق ھازىرقى سودا رىقابىتىدىن بىز پەقەت بىر ئىستېمالچى بولۇپ قالدۇق . خەلقئارالىق بازارلاردىكى ئورنىمىز ئۇياقتا تۇرسۇن ، دۆلەت ئېچىدىكى بازارلاردىمۇ بىزنىڭ مەھسۇلاتلىرىمىز بىر پىرسەنتكىمۇ يەتمەيدۇ . بىز بۇ رىقابەت بەيگىسىدە شاللىنىپ قالدۇق . بوۋا ، سىز ئۆز تەجرىبىڭىز ئارقىلىق بىزنىڭ ھازىرقى سودا رىقابىتىدە بىر كىشىلىك ئورۇن تۇتۇش ئۈچۈن زادى قانداق يول تۇتۇشىمىز لازىملىقى توغرىسىدا مەسلىھەت بەرسىڭىز ئىكەن .

يىگىرمە بەشىنچى باب

سودا رىقابىتىنىڭ خۇددى بىر جەڭگاھ ئىكەنلىكى توغرىسىدا

بالام ، بازار دېگەن بىر جەڭگاھ . سەن بۇ سودا بازىرىغا كىرگەن ئىكەنسەن ، سودا قانۇنىيىتىگە ئەمەل قىلغايسەن . ئالدى بىلەن شۇنى سەمتىگە سېلىپ قويايكى ، ھالال تىجارەت قىل . بۇنداق دېگىنىم نىيىتىڭ دۇرۇس ، تارازاڭ توغرا بولۇشى كېرەك ؛ ئىككىنچى ، كىشىلەرگە پايدىلىق مالىلارنى تۇنقىن . ھەرگىز كىشىلەرگە زىيان يەتكۈزمەيغان چېكىملىك ، ئىچىملىك ۋە باشقا بۇيۇملارغا يېقىن يولىمغىن ؛ ئۇچىنچى ، ساختا ، ناچار نەرسىلەرنى تۇتمىغىن . ئۇ نەرسىلەر گەرچە ساتقا بىر مەزگىل پايدا كەلتۈرگەندەك قىلغان بىلەن ئاقىۋىتى ئۆزۈڭنى ھالاكەتكە سۈرەپ بارىدۇ . ھازىر كىشىلەرنىڭ كۆزى ئېچىلىپ كەتتى ، ئىستېمال سەۋىيىسى ئۆستى . ئۇلار «ناچار مالنىڭ ئەرزىنى يوق ، ياخشى مالنىڭ قىممىتى يوق» دېگەن قائىدىنى ئوبدان چۈشىنىدۇ . تىجارەت دېگەن خېرىدار بىلەن كۆكلەيدۇ . خېرىدارلارغا يامان نىيەتتە بولۇپ قاچۇرۇۋەتسەڭ ، سېنى تىجارەتچى دېگىلى بولمايدۇ .

بالام ، تىجارەتنىڭ ئەڭ مۇھىم قانۇنىيىتىدىن بىرى ، بازار ئۇچۇرىغا ئەھمىيەت بەرگىن . بۇرۇنقىغا ئوخشاش بىرلا خام تىجارىتى بىلەن ئۆمۈر بويى شۇغۇللىنىدىغان ئىش كەلمەسكە

كەتتى ، ماھىۋلاتلار كۈندە بىر يېڭىلىنىپ تۇرۇۋاتىدۇ ، شۇنىڭدەك كىشىلەرنىڭ يېڭى - يېڭى نەرسىلەرگە بولغان قىزىقىشى ئېشىپ بېرىۋاتىدۇ . شۇڭا ، بازارنى ئوبدان مۇلچەرلىگىن ، كىشىلەرنىڭ ئىنتىلىشلىرىنى ، قىزىقىشىنى ، يەرلىك ئالاھىدىلىكىنى ئوبدان كۆزەتكىن ، قارىسىغا ئىش قىلما ؛ تۆتىنچى ، باشقىلارنىڭ دوراپ ئۆزۈڭگە نان بېرىۋاتقان تىجارەتنىڭدىن ۋاز كەچمە . بەزى كىشىلەر «پوكونى مۇنداق تىجارەت قىلىپ ، شۇنداق باي بولۇپ كېتىپتۇ» دېگەن ئۇچۇرما گەپلەرنى ئاڭلاپلا بىر ئوبدان يۇرۇشۇۋاتقان تىجارىتىڭگە قانائەت قىلماي ، ئۆزىگە مۇناسىپ بولمىغان تىجارەتنى قىلىمەن دەپ بار ۋەسلىدىن ئايرىلىپ قالىدۇ . سەن ھەرگىز ئۇنداق ئىنساپسىزلىق يولىنى تاللىما . بالام ، تۇچۇرنى ساقلاشقا ئەھمىيەت بەرگىن . «ئۆزۈڭ تاپقان يولنى ئاتاڭغىمۇ بەرمە» دېگەن سۆز شۇنىڭدىن كەلگەن . بىر ئىشقا كىرىشىپ يول تاپماق تولىمۇ تەس ، ئۇچۇرغا ئىگە بولماق تېخىمۇ مۇتكۈل ، شۇڭا تاغزىڭغا ماھكەم بول .

بالام ، سودىدا مۇئامىلە - مۇناسىۋەتكە ئەڭ دىققەت قىلغىن . ماھىر تىجارەتچى خېرىدارنىڭ كۆڭلىنى ، ھېسسىياتىنى ئۇتۇۋېلىشقا تىرىشىدۇ . خېرىدارلارغا سىلىق ، ئىللىق مۇئامىلە قىلغىن . ئۇلار مېلىڭنى ھەرقانچە كەم سورىسىمۇ تېرىكمە ، مالنى سېتىش - ساتماسلىق ئۆزۈڭنىڭ ئىختىيارىدا ، خېرىدار سېنىڭ مېلىڭنى زورلۇق بىلەن ئېلىۋالمايدۇ ، شۇڭا «كەم بولا» دېسەڭلا كۆپايە . سودىدا بەك قاتتىقلىقمۇ قىلما ، بەك كۆپ يولمۇ قويۇۋەتمە . ئىمكان بار ئۆزۈڭمۇ كۆڭۈلدىكىدەك پايدا ئالغىن ، خېرىدارنىمۇ «ئەرزان ئالدىم» دېگەن ئويغا كەلتۈرگىن . سودىغا پىشقان تىجارەتچى 20 يۈەنگە مال ساتسا ، مالنى 10 كويغا ، مۇئامىلىنى 10 كويغا ساتىدۇ . مانا بۇ ماھارەت . بالام ،

قىلىۋاتقان سودانىڭدا مەلۇم پېتىشمەسلىك بولسا ، دۇرۇس نىيەتلىك كىشىلەرنى تېپىپ ھەمكارلىشىپ تىجارەت قىل . كونىلار «تىجارەتتە ھەرگىز شېرىكلەشمە» دەپ تەۋسىيە قىلىشقان بولسىمۇ ، ئۇلار ئادەملەرگە قاراشنى ئالدىنقى شەرت قىلغان ، نىيىتى دۇرۇس بولمىغان ئادەملەر بىلەن شېرىكچىلىك قىلساڭ ، تۆگمەس پۇشايمانغا قالىدىغانلىقىڭ راست . شۇڭا ، سىنالغان ئادەملەرنى تېپىپ شېرىكچىلىك قىل .

يالاڭ ، ئەنئەنىۋى تىجارەت ئۇسۇلى ئەمدى ئاقمايدۇ . ئېلىپ ساتتىق تىجارەتنى تىجارەت ھېسابلىغىلى بولمايدۇ . ئۇ بېشى بار ، ئايىغى چىقمايدىغان يول . ئۇيغۇرلار قەدىمدىن تارتىپ تىجارەتكە ماھىر بولسىمۇ ، ھازىرقى دەۋر تەلىپىگە ياندىشىمىقى تولىمۇ مۇشكۇل . سەن ئېسىڭنى يىغىپ بولغۇچە پۇرسەت كېتىپ قالسا ، ئەجرىڭنىڭ ھەممىسى بىكارغا كېتىدىغان ئىش . ساۋاتسىزلىق ، قارا قورساقلىق بىلەن قارىسىغا تىجارەت قىلىدىغان ئىشنىڭ قۇيرۇقىنى قۇم باسىدۇ . سەن سودا ، تىجارەت بىلىملىرىنى ئۆگىنىپلا قالماي ، بەلكى بىرەر چەت ئەل تىلى ئۆگەنمىسەڭ ، كومپيۇتېر بىلمىسەڭ بولمايدۇ . ئەڭ مۇھىمى ئىشلەپچىقىرىش بىلەن سېتىشنى بىر گەۋدە قىلغان تىجارەتنى يولغا قويالىساڭ ، ئەل - يۇرتقىمۇ پايدا يەتكۈزەلەيسەن ، تىجارىتىڭمۇ ئىستىقبالى بولىدۇ . يۇرتىمىزدا خام ماتېرىياللارنىڭ تۈرلىرى ناھايىتى كۆپ ، ئەرزان ، ئۇنىڭ ئۈستىگە ئەمگەك كۈچى تېخىمۇ ئەرزان . شۇنداق ياخشى پۇرسەت ۋە شارائىتتىن پايدىلانماي ، قولىياغلىق چاغلىق نەرسىنىمۇ باشقىلاردىن ئېلىپ تىجارەت قىلغاندا ، ئاخىر بۇ بازار سېنى شاللىۋېتىدۇ .

يالاڭ ، تىجارەت ماھارىتىنى بازار ئۆگىتىدۇ . سودا دېگەن شەيئىنىڭ ئوخشاش نەرسە ، پايدا بىلەن زىيان قوشكېزەك دېگەن

گەپ بار ، بەزىدە كۆتمىگەندە كۆپ پايدىغا ئىگە بولۇپ قېلىشىڭ ، بەزىدە كۆپ زىيان تارتىپ قېلىشىڭ مۇمكىن ؛ پايدا ئالغان چېغىڭدا كۆرەڭلەپ كەتمىگىن ؛ ھەرقانچە چوڭ زىيان تارتىپ كەتكەندىمۇ ئۆزۈڭنى يوقاتىپ قويمىغىن . ئۇنداق بولمىسا بىر زىياننى نەچچە قېتىم ئالىسەن ، تەدبىر قوللىنىپ زىياننىڭ ئورنىنى تولدۇرۇشقا تىرىشقىن . پۇل تېپىلىدۇ ، ھاياتىڭنى ، سالامەتلىكىڭنى ئويلا ، ئادەمنىڭ ئۆلۈپ كېتىدىغۇ ؟ قايغۇ ئەقىلنى تورمۇزلايدۇ ، بازار كەسكىن جەڭگاھقا ئوخشايدۇ ، قەدەمڭنى كۆتۈرۈپ ، پاراسەت بىلەن ئىشلىشىڭدىن باشقىسى پايدا بەرمەيدۇ .

بالام ، پۇل تاپسەن دەپ ھەرگىز ناپاك يولغا كىرمىگىن ، خىيانەت يولىنى تاللىمىغىن ، پۇل - مال دۇنيانى دەپ ئىنسانىي قەدىر - قىممىتىڭنى خار قىلساڭ ، پۈتۈن تەئەللۇقاتىڭنى سەرپ قىلىپمۇ ئابرۇيۇڭنى قايتۇرۇۋالالمايسەن . بىر ئۆمۈر ئەجىر قىلىپ تىكلىگەن قەدىر - قىممىتىنى ئازغىنە مال - دۇنيا-ئۈچۈن يەكسان قىلغان ئادەم ئەقىلسىز ئادەمدۇر . باشقىلار بىلەن بولغان ئىلىم - بىرىمدە سىلىق ۋە توغرا بول ، ئادەمگەرچىلىك يولىنى تۇتۇپ باشقىلارنى خورسەن قىلكى ، ئۆز مەنپەئىتىڭ ئۈچۈن دوستلۇق ئۇلىنى لىڭشىتما . ئىلىم - بىرىمدە ھېچقانداق كىشىگە يالغان سۆز قىلما ، قۇيرۇق كۆرسىتىپ ئۆپكە ساتما . ساختىپەزلىك كىيىنكى يولۇڭنى توسۇپ قويىدۇ ، ياغاچ قازان بولۇپ قالىسەن . مۇرۇۋۋەتسىز ، ئىنساپسىز بولما ؛ باھادا پۈتۈشكەندىن كېيىن ، ئەرزىمىگەن ئىشنى باھانە قىلىپ تالاش - تارتىش قىلما . توغرا ، سىلىق ، راست سۆزلۈك بولساڭ ، سەن بىلەن ئالاقە قىلىدىغان كىشىلەر كۆپىيىدۇ . ئىلىم - بىرىمدە خېرىدارلىق ئادەم راۋاج تاپىدۇ ؛ خېرىدارلىرىڭ سەندىن قاچسا ئېڭەك يۆلەپ ، چۈڭ قورۇپ ئولتۇرۇشقا مەجبۇر بولىسەن .

ساختىپەزلىك قىلىپ ئوندۇرۇۋالغان پايدىڭدىن كېيىنكى زىيىنىڭ كۆپ بولىدۇ . ئىلىم - بىرنەمدە پەقەت ئۆزۈڭنىڭلا پايدىسىنى كۆزلىمە . سەن بىلەن مۇئامىلە قىلىشقان كىشىلەرنىڭمۇ مەنپەئىتىنى ئويلا ، ئۇلارمۇ ئاز - تولا پايدا ئالسۇن . ئۆز پايدىڭنى دەپ باشقىلارغا زىيان يەتكۈزسەڭ ، ئاز بىگەن كۆپ يەيدۇ ، كۆپ بىگەن نېمە يەيدۇ ؟ دېگەن قائىدىگە خىلاپلىق قىلغان بولىسەن . يامان مالنى ياخشى دەپ باشقىلارغا تاڭما ، بۇنىڭ زىيىنى تاپقان پايدىڭدىن زىيادە بولىدۇ . ھەرقاچان خىيانەت قىلىش پىكرىنى كۆڭلۈڭگە كەلتۈرمە . تارازىدا دۇرۇس بول . سودا قىلماق بولساڭ ، ھەرگىز باشقىلارغا پۇل قوشۇپ شېرىكچىلىك يولىنى تۇتمىغىن . بولمىسا قىزىل مەڭزىڭ پۇشايماندا زەپىران بولىدۇ . ئادەمنەر ئوخشاش بولمايدۇ . سەن بىلەن شېرىكىڭ ئوتتۇرىسىدىكى مۇناسىۋەتمۇ بىر خىل بولمايدۇ . مۇبادا ئارىڭلاردا بىر كچىلىك سادىر بولۇپ قالسا ، ئاردا كۆڭۈلسىزلىك پەيدا بولۇپ ، كۆڭۈل ئارامىڭ بوزۇلىدۇ . ئەگەر بىرلىشىپ تىجارەت قىلماق بولساڭ ، سىنالغان ، دۇرۇس ، لىللا ئادەمنى تېپىپ بىرلەش . لېكىن ، ئاردا ھېسابات ناھايىتى ئېنىق بولسۇن ، «دوست راست ، ھېسابراست» دېگەن ئەقىدىنىڭ يادىڭدىن چىقارما . بەتگۇمان بولۇپ ئارتىغا سوغۇقچىلىق سالما . بالام ، ئەگەر مەبلىغىڭ يېتەرلىك بولمىغان بولسا ، ياخشى ، ئىستىقبالىلىق ئىشلارغا يۈرەكلىك دەسمى سېلىپ ، يېڭى - يېڭى مەھسۇلاتلارنى ئىشلەپچىقارغىن . باشقىلارنىڭ ھاممالىلىقىنىڭ قىلىش ھەرگىز تىجارەت ھېسابلانمايدۇ . بۇگۈنكىنى دۇنيادا تىجارەتنىڭ ئىستىقبالى ئۆزلۇكسىز يېڭىنى مەھسۇلاتلارنى ئىشلەپچىقارغان تەرەپتە بولىدۇ ؛ يەنە بىر تەرەپتىن ، نۇرغۇن ئادەمگە مەنپەئەت يەتكۈزەلەيسەن ، ئۆزۈڭنىڭ پايدىسى نەچچە

ھەسسە ئېشىپ بارىدۇ .

× × ×

ئەي ، تەدبىرلىك پاسىبان بوۋا ، سودا مۇناسىۋىتىي ۋە ئىقتىسادىي مۇئامىلە ھېسابسىز بولمايدۇ . ھېسابقا غاپىللىق قىلمىسا ، كۆتۈرگۈسىز پۇشايمانغا قالمىدىغان ئىشكەن . شۇڭا ، بىزگە بۇ ھەقتىمۇ ھېكمەتلىك نەسىھەتلىرىڭىزنى ئايىمىغايسىز .

ئەي ئوغۇل ، بىلىشىڭ لازىمكى ، ھېسابات ئىشى بەك زىل ۋە ئىنچىكە ئىش . ئەگەر ئۇنىڭ ئىنچىكە تەرەپلىرىنى تولۇق ئىگىلىمىسەڭ ، كۆپ يېڭىلىشىپ قالىسەن . ھېسابات تۇتماق قىل ئۇستىدە ئولتۇرماقتا ئوخشايدۇ . بۇ ھەقتە تەپسىلىي بايان ئاڭلىماقنى تىلىسەڭ تۆۋەندىكى بابقا كۆڭۈل قويغايسەن .

يىگىرمە ئالتىنچى باب

ھېساب ۋە ھېسابات ئىشلىرى توغرىسىدا

ئوغلۇم ، دۇنيادىكى ھەممە نەرسىنىڭ ۋە ھەممە ئىشنىڭ ھېسابى بولىدۇ . يىللار ، ئاي - كۈنلەرنىڭمۇ ، يېمەك - ئىچمەك ، كىيىم - كېچەكنىڭمۇ ، ھەتتا ئۆمرۈڭنىڭمۇ ھېسابى بولىدۇ . بۇ دۇنيادىن ھېسابسىز ئۆتۈش مۇمكىن ئەمەس . شۇڭا ، ھەرقانداق ئىشنىڭنى توغرا ھېساب بىلەن يۈرۈشتۇرسەڭ ، كۈنلىرىڭ ئىلگىرى باسىدۇ . مەن ساڭا مۇناسىۋەتلىك بولغان بايانلاردىن تۆۋەندىكىلەرنى يادىكار قالدۇراي ، ئەقىل تارازاڭدا جىڭلاپ ، تەسەۋۋۇر ئەينىكىڭدە كۆرۈپ ، مۇۋاپىق بولسا تۇرمۇشۇڭنىڭ مىزان دەپتىرىگە پۈتۈۋال .

ئالدى بىلەن شۇنى بىلگىنكى ، سەن ھېسابات خىزمىتىگە ئادەم قوبۇل قىلماقچى بولساڭ ، ئادەم تاللاشقا دىققەت قىل . ھەر ئىشتا مۇناسىپ ئادەمنى تاللاپ ئىشلىتىشنى بىلىش — كېيىن قول چىشلەپ قالماسلىقنىڭ ئاساسى . پۇل دېگەن بەك سۆيۈملۈك نەرسە ، چۈنكى ئۇنىڭسىز تىرىكلىك ئۆتەيدۇ . ئۇنىڭ مېھرى خۇددى گۈزەل قىزنىڭ چېھرىدەك ھەرقانداق كىشىنى ئۆزىگە ئەسىر قىلالايدۇ . شۇڭا ، جاھان كەزىپ مال - دۇنيا توپلىغان بىر سودىگەر مۇنداق دېگەن :

2746 شېرىن جان ۋە لېكىن ئۇنىڭدىن شېرىن
بۇ ئالتۇن، كۈمۈشتۇركى، جاندىن شېرىن.

شۇڭا، ئۇ ھەرقانداق كۆڭۈلنى ئوۋلىيالايدۇ، ھەرقانداق ئېگىلمەس بويۇننى ئېگىشكە قابىل. شۇنداق ئىكەن، بېرىنچى، ھەقىقىي، ئىشەنچلىك، دۇرۇس، ۋۇجۇدى توغرىلىق بىلەن پۈتكەن كىشىنى تاللاپ ئىشلەت. شۇندىلا شۇبھەدىن خالىي ياشىيالايسەن. ئالتۇن - كۈمۈش ئۈستىدە ئولتۇرسىمۇ ئۇنىڭغا كۆز قىرىنى سالمىسا، دىلىنى ئوۋلاتمىسا، مۇنداق ئادەمنى ھەقىقىي پەرىشتە دېسە بولىدۇ. سەن شۇنداق پەرىشتە سۈپەت ئادەملەرنى تېپىپ ئىقتىساد ئۈستىگە قوي؛ ئىككىنچى، خەزىنە تۇنقۇچى كۆز - قارىنى توق، خۇي - پەيلى ئۆز بولسۇن، كۆزى توق بولسا مېلىڭغا قارا سانىمايدۇ ۋە ئۆزىنى بۇزمايدۇ. دۇرۇس، ۋىجدانلىق كىشىلەر مال - دۇنيا ئۈچۈن ئۆزىنىڭ قەدىر - قىممىتىنى سېتىپ يېيىشنى ئادەملىك ھېسابلىمايدۇ؛ ئۈچىنچى، ئۇياتلىق، نومۇسچان ئادەمنى تاللا، ھاياسىز، نومۇسسىز ئادەمنى ھەرگىز يېقىن يولاتما. چۈنكى، ئۇيات، نومۇس كىشىنى يامان ئىشتىن توسقۇچى قاراۋۇل؛ تۆتىنچى، ھاراقكەشنى ھېسابات بوسۇغىسىغا يولاتما. ئۇ مەي ئىچىپ مېلىڭغا سېخىيلىق قىلىدۇ. ئادەم مەي ئىچكەندە سېخىي بولۇپ كېتىدۇ ئەمەسمۇ؛ بەشىنچى، قاتتىق قولراق ئادەمنى تېپىپ ئالتۇن - كۈمۈشلىرىڭگە ئىگە قىلىپ قوي، ھەرگىز بەك قولى ئوچۇق كىشىنى تاللىما. ئوغلۇم، بۇ دېگەنلىكىم سېخىيلىقنى ئەيىبلىگىنىم ئەمەس. سېخىيلىق ياخشى، بىراق خەلقنىڭ پۇل - مېلى كىشىنىڭ ھەققى بىلەن سېخىيلىق قىلىش تولىمۇ يامان ئىش؛ ئالتىنچى، ئۇ رەقەم ھەم يېزىقنىڭ ماھىرى بولۇپلا قالماي، جەدۋەل سىزىشنىڭمۇ كامىلى بولسۇن. شۇندىلا ھېساباتنى دەپتەرگە

رەتلىك ئولتۇرغۇزالايدۇ . يۇقىرىقىدەك شەرتلەر تارازىسىغا چۈشىدىغان ئادەم بولسا ئەتىۋارلاپ ئىشقا سال ، ھەرگىز ئەنسىرىمە .

ئەي ھېسابات ئۇرۇندۇقىدا ئولتۇرغۇچى ئوغۇل ، ئورنۇڭغا باق! ھېسابات ئىشى خان ئىشى ھەم جان ئىشى . ھېساب بىلەن ئويناشقانلىق جان بىلەن ئويناشقانلىق بىلەن باراۋەر . ئالدى بىلەن ئۆزۈڭنى بەك كۆزەتكىن ، ئۆزىنىڭ ئىنسانىي ۋىجدانىنى پۇل - مالغا قۇربان قىلغان ئادەم ئىنسانىيلىقتىن مەھرۇم بولىدۇ . سەن ھەرگىز ئىنسانىيلىقىڭنى قولۇڭدىن بېرىپ قويمىغايسەن . بۇنىڭ ئۈچۈن تۆۋەندىكى بايانلىرىمنى ئېسىڭدە مەھكەم ساقلا ۋە ئەمەلىيەتكە سىناپ كۆرگىن : بىرىنچى ، ھەرقانداق كىرىم - چىقىم ھېساباتىڭنى دەپتىرىڭگە توغرا ، قائىدىلىك ، چىرايلىق پۈتۈپ قويۇشنى ئۇنتۇمىغايسەن . يەل ، ئاي ، كۈن سانلىرى تولۇق يېزىلسۇن . ھېسابىڭنىڭ ساق بولۇشى توغرا پۈتۈپ قويۇشقا باغلىق بولىدۇ . ھەرگىز كۆڭلۈمدە ساقلايمەن دەپ ، ئۆزۈڭگە ۋە باشقىلارغا ئىشىنىپ ھېسابىڭنى پۈتۈكسىز قويما . كۆڭۈلگە ئىشىنىپ بولمايدۇ . يىللار ئۆتۈپ ، بۇ ئاپىللىقىڭ ئۆزۈڭ ئۈچۈن كىشەن بولىدۇ ، پۈتۈلگىنى مىسالى قۇياش بولسا ، پۈتۈلمىگىنى قاراڭغۇ زۇلمەتكە ئوخشاشتۇر ؛ ئىككىنچى ، ھۆججەتلىرىڭنى مەھكەم ساقلا ، غاپىل بولما ، ھۆججەتتە ئازراق يېڭىلىش كۆرۈلسە ياكى بىخەستەلىك بىلەن ھۆججەتلىرىڭنى يوقىتىپ قويساڭ ، ھېساب بېرىش ۋاقتىدا بېشىڭنى تاشقا ئۇرۇپ ئىگرىغىنىڭ بىلەن پايدا بەرمەيدۇ ؛ ئۈچىنچى ، ھېسابقا قۇل بولماي ھېسابنى قۇل قىلىمەن دېسەڭ ، تۆت ئەمەل (قوشۇش ، ئېلىش ، بۆلۈش ، كۆپەيتىش) نىڭ ماھىرى بول . تۆت ئەمەلسىز ھېساب بولمايدۇ . ئۇ سېنىڭ سادىق يارىدەمچىڭ ، ئادىل قورالىڭ بولالايدۇ ، ھەتتا سەنلا ئەمەس ،

جەمئىيەتتىكى بارلىق ئادەملەرمۇ تۇرمۇشىدا ھېساب (ئاربىمېتىكا)دىن ئايرىلالمايدۇ . بىراق ، ساڭا نىسبەتەن بۇنىڭ بىلەنلا ئىش پۈتمەيدۇ . سەن يەنە ھەندىسە (گېئومېتىرىيە) بىلەن شۇغۇللىنىپ ، ئۇنىڭغا كامىل بولمىقىڭ لازىمدۇر . ئۇنى ياخشى بىلمىسەڭ ، ئاربىمېتىكا ھەل قىلالمىغان مۇرەككەپ مەسىلىلەرنى ھەل قىلالايسەن . چۈنكى ، سانلار بىلەن سانلارنىڭ مۇناسىۋىتىنلا ئەمەس ، شەكىللەر بىلەن شەكىللەر ئوتتۇرىسىدىكى مۇناسىۋەتلەرنى بىر تەرەپ قىلىشتا ، يەنە نۇرغۇن مۇشكۈل مەسىلىلەرگە جاۋاب تېپىشتا ئۇنىڭغا موھتاج بولىسەن . ئاربىمېتىكىغا تايىنىپلا يۈقىرىقى مەسىلىلەرنى ھەل قىلىپ كېتەلمەيسەن ؛ تۆتىنچى ، ئوغلۇم ، سەن دۆلەت خەزىنىسىنى باشقۇرساڭ ، تىجارەت ئىشلىرىغا پىششىق بول ، پۈتۈن مال - تاۋارنىڭ ياخشى - ناچارلىقىنى ، قىممەت - ئەرزانلىقىنى ، جىڭ- ساختىلىقىنى توغرا مۆلچەرلەيدىغان بول ، بولمىسا مال ئېلىپ مال چىقىرىشتا ئالدام خالتىغا چۈشۈپ قالىسەن ، خەزىنىنى كۆپ زىيانغا دۇچار قىلىسەن ؛ يەنە بىرى ، ئېلىم - سېتىمدا ئادىل ، مۇئامىلىدە سىلىق - مۇلايىم بول . شۇندىلا ھەرقانداق مال كېرەك بولسا ۋاقتىدا ئىگە بولالايسەن . ئەكسىچە بولساڭ باشقىلار سەندىن قاچىدۇ . تىلىكىڭ قانائەت تاپمايدۇ . باشقىلار بىرەر نەرسىگە موھتاج بولۇپ سەندىن سورىسا ، دەرھال ھاجىتىنى راۋا قىل ، ئەگەر ئۆزۈڭدە بار تۇرۇپ بېرىشتىن باش تارتساڭ ، ئىشەنچسىز ۋە دۈشمەنلىك بولۇپ قالىسەن . شۇڭا ، سېخىي كىشىلەر مۇنداق دېگەن ، بۇنى مۇئامىلىدە بىر مىزان قىل :

2810 ئەگەر دوستىنى دۈشمەن قىلايىن دېسەڭ ،
كۆپايە ، سورالغان نەرسىن بەرمىسەڭ .

ئوغلۇم ، مەن يۇقىرىدا دېگەندەك ، ئىقتىساد دېگەننىڭ ھەرى ئىسسىق نېمە ، ئۆزۈڭنى بۇلغىمايلا ، رەسۋايىئالەم بولمايلا دېسەك ، كۆڭلۈڭنى ، كۆزۈڭنى ئەقلىڭ بىلەن كونترول قىل ، ھەرگىز كۆڭۈل ئېزىنتقۇسىنىڭ كەينىگە كىرىپ پاكلىنقىنىڭ بۇلغىما . كۆز كۆرسە كۆڭۈل تارتىدۇ ، كۆڭۈلنى توسماق تولىمۇ مۇشكۈل ، ئۇ يەتتە ئەزايىڭ ئۈستىدە ھۆكۈمران ئەمەسمۇ ؟ شۇڭا ، بىلىملىك كىشىلەر مۇنداق ئېيتقان :

2797 ۋۇجۇد ، يەتتە ئەزا كۆڭۈلگە باقار ،
كۆڭۈل بىرلە ئىنسان ئېغىر يۈك ئالار .

2798 تامام بىر سۈرەتتۇر كۆڭۈلسىز كىشى ،
كۆڭۈلسىز كىشى ئېلىم ئاتىن بۇزار .

ئەي ئوغۇل ، ھەرگىز خىيانەتكار بولمىغايسەن . پۇل ۋە مال - دۇنياغا قۇل بولۇپ ، ئىنسانىي قىممىتىڭنى خار قىلما . پۇل ئۈچۈن ئۆزىنى بۇلغىغان ئادەمنىڭ ئىنسانىي قىممىتى تۆۋەن بولىدۇ . چۈنكى ، پۇل بىلەن سېتىۋالغىلى بولمىدىغان نەرسىلەرنى قىممەتلىك دېگىلى بولمايدۇ . شۇنى چۈشەنگىنكى ، بىر ئۆمۈر ئەجىر قىلىپ تېكلىگەن قەدىر - قىممىتىنى ئازغىنە مال - دۇنيا ئۈچۈن يەكسان قىلغان ئادەم ئەقىلسىز ئادەم سانىلىدۇ . پۇل ، مال - دۇنيانى دەپلا ياشىغان ئادەم بۇ دۇنيادا بەختلىك بولالمىغان ئەمەس .

× × ×

ئەي مۇشكۈلىمىزنى ئاسان قىلىپ ، بىزنى تۈيۈق يولغا مېڭىپ قېلىش خەتىرىدىن قۇتۇلدۇرغان بۇۋا ، بىزدەك بۇرۇنىنىڭ ئۇچىنىلا كۆرۈپ ، ئەتراپىغا باقمايدىغان ، بۈگۈنىنىڭ قانائەت

ئۈيقۇسىدا ئۇخلاپ ئەتىكى قاباھەتنى ئويلىمايدىغان ، بۇگۈننىڭ كۈلكىسىگە ئالدىنىپ ، ئەتىكى يىغىنى خىيال ئەينىكىدە كۆرۈشنى خالىمايدىغان ، ئىككى تەڭگە قولىغا كىرسە چەللىدە ئات چاپتۇرىدىغان ، كۆڭۈللۈك روزىغارىنىڭ يورۇق شامى ئۆزىنىڭ تەدبىرسىزلىكى تۈپەيلىدىن ئۆچۈپ قالسا باشقىلاردىن قاقشايدىغان ، خەلقنىڭ بايلىقىنى ئورۇنسىز سېخىيلىقىنىڭ قۇربانى قىلىپ ، ئۆزىنى ئادەمگەرچىلىكتە باشقىلاردىن يۇقىرى چاغلايدىغان بىر قىسىم پەرزەنتلىرىڭىز ئۈچۈن ئىبرەتلىك ۋە خىسلەتلىك تەربىيىلەرنى بەرمەڭىز .

راست بۇۋا ، ھازىر ئادەملەرگە ئىشەنگىلىسى بولمايدىغان بولۇپ كەتتى . بەزىلەر پۇل - مەنپەئەت ئۈچۈن شۇنچىلىك قارا يۈزلۈك قىلمىدۇكى ، ئۇلارنىڭ كەينىنىڭ ئاغزىغا ، ئاغزىنىڭ كەينىگە يۆتكىلىپ قالغانلىقىغا ئادەمنىڭ ئىشەنگۈسى كەلمەيدۇ . لېكىن ، بۇ ئەملىيەت . ئۇلار ئالغۇچە كۈچۈكتەك ئۆمىلەيدۇ ، بېرىش چېغى كەلگەندە ، رەزىللەرچە ئۆكتەملىك قىلمىدۇ ۋە غالجىرلىشىپ پۈتتىن ئېلىشنى قەستلەيدۇ . شۇڭا ، ئادەملەر بىلەن مۇئامىلە قىلغاندا ، ئۇنىڭ مەلۇماتىغا ئەمەس ، بەلكى ئەسلىي نەسلىگە ، تەبىئىتىگە قاراش كېرەك ئىكەن ، پەس تەبىئەتلىك ئادەم ھامىنى پەسلىكىنى قىلىدىكەن . بۇنداق ئەھۋالدا ھەممىنى ئۇلارغا ئارتىپ قويغىلى بولمايدۇ ، ئۇنداق ئادەملەر بىلەن بولسا مۇئامىلە قىلماسلىق ، ئەگەر چۈمپەردە ئىچىدىكى رەزىللىكنى پاراسەت بىلەن كۆرەلمىگەن تەقدىردىمۇ ، ھېساب - كىتابنى ناھايىتى ياخشى پۈختا قىلىپ قويۇش كېرەك ئىكەن .

ھەي بەخت ئەلچىسى بوۋا ، سىز بىزگە بەختكە ئېرىشىشنىڭ يوللىرىنى ، بەختسىزلىكنىڭ سەۋەبلىرىنى كۆرسىتىپ بەرمەڭىز ، بىراق بەخت - دۆلەت بەزىدە كېلىدىكەن ، بەزىدە كېتىدىكەن . شۇڭا ، بىزنى بەختنىڭ مىجەز - خۇلقى توغرىسىدا مەنپەئەتدار قىلىسىڭىز ئىكەن .

يىگىرمە يەتتىنچى باب

بەخت ۋە دۆلەتنىڭ مىجەز - خۇلقى توغرىسىدا

ئوغلۇم ، قۇلاق سال ، مەن بەخت - سائادەتنىڭ تىلىدىن سۆزلەيمەن . ئەي ، ماڭا ئېرىشىشنى ۋە مەن يىلەن هايات ئېتىكاپلىنى بېرەشنى خىيال قىلغان ئوغۇل ، مەن ساڭا ئېرىشمەك ئۈچۈن كۆرەشلەرنى نېسىۋىنىز قويمايمەن . مەن ئۈچۈن پاك تەر ئاققۇزغان ئىنسانلارنىڭ قەدەم ئىزىدىن گۈل - چېچەك بولۇپ ئېچىلىمەن . خۇيۇم مۇلايىم ۋە سۆيۈملۈك . ماڭا ئېرىشكەن هەرقانداق ئادەمنىڭ يۈزىدىكى ئەلەم ياشلىرىنىڭ ئورنىنى كۈلكە جىلۋىسى ئىگىلەيدۇ . مەن هەم هەممىگلارىدىن كىنچىك ئورۇندا تۇرۇپ ، مەقسەت ئېقىنىگلارغا كېچىك بولۇپ بېرىمەن . مەن بىلەن تىلەك قولۇڭنى مەقسەت مەنزىلىگە سۇنساك يېتىدۇ . پۈتۈن ئارزۇ - ئارمانلار مەن بىلەن يورۇيدۇ ۋە ماڭا باغلانغان بولىدۇ . بارلىق هۆزۈر - هالاۋەت مېنىڭدە مۇجەسسەملەشكەن ، بارلىق خۇشاللىق مەنده . قايغۇ - غەم لەشكىرى مېنىڭ هۆزۈرۈمدا تېڭىرقاپ يول تاپالمايدۇ . كىمدەكىم ماڭا ئېرىشىپلا گەدەنكەشلىك قىلىپ غادايسا ، تۇتونگە ئوخشاش تۈزۈپ كېتىمەن . مەن تۈزۈشۈم بىلەن ئۇمۇ سورۇلىدۇ . تۆۋەندىكى بېيىت مەن ئۈچۈن يېزىلغان :

681 بۇ بەخت قايدا بولسا بويۇن ئەگ ، ياراش .
قېرىشساڭ ئۇنىڭلە قاتار غەمده باش .

ئەي بەخت ، كۆپ كىشىلەر سەندىن زارلىشىدۇ . بۇنىڭ سەۋەبى نېمە ؟ يۇقىرىدا ياخشى سۈپەتلىرىڭنى ئېيتتىڭ ، ئەمدى دېگىنە ، قۇسۇرۇڭمۇ بارمۇ ؟

ئەي ئوغۇل ، مەندىن زارلىنىشىنىڭ ئۆزى بىھۇدىلىك ، قۇسۇرۇمنى ئېيتقان بولسا ھەممىسى تۆھمەت . مەندە ھەرگىز ئېيىب يوق . ئەينى ئىزدىگۈچىلەر ئاۋۋال ئۆزىنىڭ ماڭا قىلغان ۋاپاسىزلىقىدىن ئاغرىنسۇن . ئەگەر مەندە قۇسۇر بار دېيىلسە ، ئۇ مەندىكى تۇراقسىزلىق . بىراق ، تۇراقسىزلىق مەن ئۈچۈن ئەيىب ئەمەس . مەن ئۆزۈمنى داۋاملىق يېڭىلاپ تۇرۇشنى خالايمەن . چۈنكى ، كونا نەرسىلەر يېقىمسىز بولىدۇ . يېقىمسىزلىق كۆڭۈلسىزلىك كەلتۈرىدىغان ئېغىر يۈك ، ئەلۋەتتە . كۆڭۈلسىز ئىشنىڭ ھەممىسى ئېغىر بولىدۇ ، پۈتۈن تەم - لەززەت بېگى نەرسىدە بولىدۇ . ھەممە ئادەم شۇ لەززەتنى ئىزدەپ ئاۋارە ئەمەسمۇ ؟ مەن (بەخت)مۇ يېڭىلىنىپ تۇرۇش ئارقىلىق قەدىر - قىممىتىمنى ئاشۇرىمەن . ئەگەر بىر جايدا توختىۋالسام ھېچقانداق ئېتىبارىم بولماس ئىدى . كونىراپ كەتسەم كىشىلەرنىڭ ئۈستىدىكى ئەسكى چاپاندەك ئېتىبارىدىن چۈشۈپ قالغان بولاتتىم . مەن بەزىلەرگە ساخاۋەت ئېلىپ كەلسەم ، ئۇلار مېنى كاساپەتلىك بىلەن بۇلغىشىدۇ . سائادەت ئېلىپ كەلسەم ، پاسات بىلەن يۈزۈمگە داغ چۈشۈرىدۇ . داستىخىنىنى باياشاتلىق مېۋىسى بىلەن تولدۇرسام ، قاباھەتلىك قولى بىلەن خارلىشىدۇ . مەن ئۆزۈمنى مەن ئۈچۈن ئىنتىزار بولۇپ ، ھالال مېھنەت تەرلىرىنى تۆكۈۋاتقان ئۈز خۇلقلۇق كىشىلەرگە ئاتايمەن . ئۇلارغا قۇل بولىمەن .

ئەي بەخت ، بىرەرىدىن يۈز ئۆرۈپ غايىب بولساڭ ، يەنە قايتىپ كەلمىشىڭمۇ بارمۇ ؟

ئەي بىپەرۋا ئوغۇل ، مەن دېگەن پۇرسەت ھەم ھۇزۇر -

هالاۋەت ، مەن بىر شاش كېيىككە ئوخشايمەن . مەن كىشىلەرنىڭ قاتتىق تەشنا بولۇشى ، تاقەتسىزلىك بىلەن ماڭا باش ئۇرۇشى ، قۇرۇق دۈگا - تىلاۋەت قىلىپ قويۇشى بىلەن ئالدىراپ ئۇلارنىڭ يېنىغا كەلمەيمەن . ماڭا قول سۇنغان كىشى ئالدى بىلەن هايات تۇلپارىنى مېهنەت كېچىكلىرىگە ، مۇشەققەت تاغۇ دەشتلىرىگە سېلىشى ، چېكىسىدىن هالال تەر ئاققۇزۇشى ، ئۇلۇغ مەقسەتلەرنى كۆڭلىگە پۈكۈشى كېرەك . مەن قولغا كەلگەندىن كېيىن تۇتۇشنى بىلسە ، هەرگىز قېچىپ كەتمەيمەن . ئەگەر غاپىللىق سادىر قىلىپ گەدەنكەشلىك بىلەن غادايسا ، مېنى دەپسەندە قىلسا ، قۇيۇنغا ئوخشاش غايىب بولمەن ، ئۆزۈمۇ سەرسان بولىدۇ . قولدىن بېرىپ قويغاندىن كېيىن ، ماڭا قايتا ئېرىشمىكى تولىمۇ مۇشكۇل .

ئۇندافتا ، سېنى كىشەنلەپ چىڭ تۇتۇشنىڭ نېمە چارىسى بار ؟

ئەي ئوغۇل ، مېنى جاپا دەشتىدىن قولغا چۈشۈرگەن كىشى ئەڭ تاۋۇال تېغىر - بېسىق ، كىچىك پېئىل ، گەپ - سۆزدە يۈمشاق بولمىقى زۆرۈر . هەددىدىن تېشىپ ئۆزىنى تۇتالماي يامان ئىشلارنى قىلىپ قويماسلىقى ، يىغلىغان مال - دۇنياسىنى بۇزۇپ- چېچىپ ئىسراپ قىلماسلىقى لازىم . ئۆزىدىن ئۇلۇغلارنى هۆرمەتلەپ خىزمىتىنى قىلسا ، ئۆزىدىن كىچىكلەرنى ئىززەتلەپ چۈچۈك سۆز قىلسا ، هەرگىز چوڭلارغا هۆرمەتسىزلىك بىلەن پوت ئاتمىسا ، كىچىكلەرنى بۇزەك قىلىپ ، زوراۋانلىق قىلمىسا ، باشقىلارنى كىبىر بىلەن رەنجىتىپ قويمىسا ؛ هاراقنى بېشىنى تىقىپ مال - مۈلكىنى توپىغا سورىمىسا ، كەيپ - ساپا ، ئەيش- ئىشرەتتىن ئۆزىنى تارتىپ دۇرۇسلۇق بىلەن خۇي - پەيلىنى ياخشى قىلسا ، ئاندىن مەندەك تۇراقسىز بەختكە كىشەن سالالايدۇ ۋە مېنى قاچۇرۇپمۇ قويمايدۇ .

722 مېنى تۇتقۇچى گەر يۇگەن سالمىسا ،
كېيىكتەك قاچارمەن ، يېتەر كىم ماڭا ؟

بىلگىنكى ، مەن ناھايىتى مۇشەققەتتە قولغا كىرىمەن . بىراق ، تەبىئىتىمگە مۇخالىپ ئىشلار سادىر بولسا ، تېزلا قۇيرۇقۇمنى شىيىندەك تىكىمەن . شۇنچە تەستە قولغا كەلتۈرگەن بەخت - دۆلەتنى ئۆزىنىڭ ناپاكلىقى بىلەن غايىب قىلغان ئادەم ماڭا ئېرىشمەكنى خىيال قىلمىسۇن .

727 ئۆزى پاكىز ، توغرا بولسا ئىشى ،
بەختىنىڭ باغى[1] شۇدۇر ، بىلسە كىشى .

ئوغلۇم ، يۇقىرىدا بەخت - دۆلەتنىڭ تىلىدىن ئۇنىڭ خۇسۇسىيەتلىرىنى ئاڭلىدىڭ . شۇنداق ، بەخت - دۆلەت ئولۇغ سەلتەنەت ، بۇيۇك كۈچ - قۇدرەت ، تەڭداشسىز ھۆزۈر - ھالاۋەت . كىشىلەرنىڭ ئۆمۈر بويى تىرىشچ - تىرمىشچ يەتمەكچى بولغان نىشانىمۇ شۇ . بىراق ، ئۇ ھەممە ئادەمگە نىسىپ بولۇۋېرىدىغان نەرسىمۇ ئەمەس ھەم بىر ئورۇندا مەڭگۈ تۇرىدىغان تۇرغۇن يۇلتۇزمۇ ئەمەس . سەن پىشانەمگە نېمە پۈتۈلگەن بولسا ، شۇنى كۆرىمەن دەپ ، ھۇرۇنلۇق پالىسىغا يۆگىنىپ يېتىۋەرسەڭ ، بەخت قۇشى مەڭگۈ بېشىڭغا قونمايدۇ . ساڭىمۇ باشقا ئىنسانلارغا ئوخشاش ، مېڭە - تەپەككۇر ، غەيرەت - شىجائەت ، غۇرۇر - ۋىجدان ، نومۇس - ئۈيات ئاتا قىلىنغان . بۇ قۇدرەتلىك قورالنى جايىدا ئىشلىتىشنى بىلسەڭ ، بەخت خەزىنىسىنىڭ ئاچقۇچى قولۇڭغا كىرىدۇ . بىلسەڭ ئىدى ،

---

① بىرەر نەرسىنى باغلايدىغان بۇغقۇچ .

يۇقىرىغى تەڭداشسىز مۆجىزىنىڭ ساڭا ئاتا قىلىنىشىمۇ ئۇلۇغ بەخت ۋە ئامەت . ئۇ نەرسىلەر ساڭا بىكاردىن - بىكار ئاتا قىلىنغانمۇ ؟ يەنە رازى بولمىساڭ ، كۆپۈرلۈق بولامدۇ ؟

× × ×

ئەي ! بەخت چېھرىنى ھېكمەتانە تەپەككۇر ئەينىكىڭىز بىلەن روشەن ئايان قىلىپ بەرگۈچى غەمگۇزارىمىز بوۋا ، ئەجەبمۇ كۆڭۈلدىكى گەپنى دېدىڭىز ! بەخت ئېرىشكىلى بولمايدىغان لەئىل ، يەتكىلى بولمايدىغان مەنزىل ئەمەس . ئەمما ، ئۇنى ئايدىن ، شەھەردىن ، باغلاردىكى خىيال سارايلىرىدىن ئىزدەپ ۋاقىتنى ئىسراپ قىلغاندىن كۆرە ، ھەقىقىي مېھنەت ئەجرى ، ئىسىق قان - تەرى بىلەن قولغا كەلتۈرۈشنىڭ ئۆزى دانالىق ئىكەن .

ئەي ئاۋامنىڭ غەمگۇزارى بوۋا ، بەخت دېگەن يەككە - يېگانە بولمايدىكەن . بىزنىڭ بەختىمىز ئاۋام بىلەن بولغان مۇناسىۋەت ئارقىلىق ئاندىن كامال تاپىدىكەن . بىزگە ئۇلار بىلەن بولىدىغان مۇناسىۋەت قائىدىلىرى توغرىسىدا سۆزلەپ بەرسىڭىز .

ئەي ئوغۇل ، ئاۋام خەلق ھاياتىڭدىكى ئەڭ سۆيۈملۈك كىشىلەردۇر ، ئۇلار بىلەن قانداق مۇئامىلە قىلىشنى بىلىش قانداق ياشاشنى بىلىش ۋە بەختلىك بولۇشۇڭ بىلەن مۇناسىۋەتلىك مۇھىم ئىش . ئەگەر بۇ مۇناسىۋەتكە كۆڭۈل بۆلىدىغان بولساڭ ، نەزىرىڭ تۆۋەندىكى بايتا بولسۇن .

يىگىرمە سەككىزىنچى باب

ئاۋام خەلق بىلەن قانداق مۇناسىۋەت قىلىش توغرىسىدا

ئوغلۇم ، ئاۋام خەلق بىلەن مۇناسىۋەت قىلىشنى بىلگىن ، ئۇلار قائىدە - يوسۇندا تۈزۈك . ئۇلارنىڭ بەزى تۈزلۈك بىلەن قىلغان مۇئامىلىسىدىن رەنجىگۈچى بولما . ئۇلارنىڭ مۇئامىلىسى غەرەزسىز بولىدۇ . ئۇلارسىز كۆپ ئىشلار كاپالەتكە ئېرىشەلمەيدۇ . ئۇلارغا قوشۇل ۋە يېمەك - ئىچمەكتە خاتىرجەم قىلغىن . گەپ - سۆزۈڭنى يۇمشاق قىلىپ ، ئۇلارنىڭ ھالىغا يەتكىن . پايدىسى يەنىلا ئۆزۈڭگە بولىدۇ .

ئاراڭلاردا سىلەرنىڭ يولۇڭلارغا چىراغ بولىدىغان ئالىملار قوۋمى بار . ئۇلار ئۆزىنىڭ ئىلمى بىلەن خەلقنىڭ يولىنى يورۇتىدۇ . شۇڭا ، ئۇلارنى چوڭقۇر مۇھەببەت بىلەن سۆيگىن . شۇنى بىلگىنكى ، ئالىم ئەھلى بولمىغان بولسا ، يەردە ئاشلىق ئۇنمىگەن بولاتتى ....

ئۇنىڭدىن كېيىن ، مۇنەججىملەرگە يېقىنلىق قىلىش يولىنى تۇتقىن . ئۇلارنىڭ يولى بەك ئىنچىكە ۋە نازۇك . كۈن ، ئاي ، يىل ھېسابى شۇلار بىلەن بولىدۇ . سەن مۇنەججىم (يۇلتۇزشۇناس ياكى پلانېتشۇناس) بولۇشنى ياكى مۇنەججىم بىلەن مۇناسىۋەت قىلىشنى خالىساڭ ، ھېساب ئىلمىنى تولۇق ئۆگەن . تۆت ئەمەل ۋە كەسىرنى تولۇق ئىگىلە . تۆت ئەمەلنى پۇختا ئىگىلەپ بولغاندىن كېيىن ، گېئومېتىرىيە ئۆگىنىشكە

تىرىش ، ھېساب ئىشكى شۇنىڭدىن كېيىن ئېچىلىدۇ . خالىساڭ يەنە ئالگېبرانى ئىگىلە .

يەنە بىر قىزىم شائىرلاردۇر . ئۇلار قىلىچتىن ئىتتىك ، قىلدىن ئىنچىكە تىل بايلىقى بىلەن ياخشىلارنى ماختايدۇ ، يامانلارنى سۆكىدۇ . ماختىسا نامىڭ ئەلگە تارايدۇ ، سۆكسە ئابرۇيۇڭ تۆكۈلىدۇ . ماختىشىنى خالىساڭ ، ياخشى ئەمەللەر بىلەن ئۇلارنى سۆيۈندۈرگىن . ئەپسۇس ۋە چوڭقۇر مەزمۇنلۇق سۆزلەرنى ئۇقماقچى بولساڭ ، ئۇلارنىڭ سۆھبىتىگە قۇلاق سال . بارلىق ئاچچىق - تاتلىق سۆزلەر ئۇلارنىڭ قەلب خەزىنىسىدە زاپاس بولىدۇ .

ئەي مېھرىبان بالىلىرىم ، جەمئىيەتتە يەنە بىر خىل ئەزىز كىشىلەر بارىكى ، ئۇلارنى دېھقان دەيمىز . ئۇلار ھاياتلىق ئۇچۇن ئەڭ كېرەكلىك كىشىلەر . ئۇلار پىلەن بىر جان ، بىر تەندەك قوشۇلۇپ كەتكەن . دېھقانلار پۇتۇن مەۋجۇداتلارغا پايدا يەتكۈزەلەيدۇ . تىرىك بولساڭلا ئۇلارغا موھتاج بولماي قالمايسەن . چۇنكى ، گېپىڭ كاپالەتكە ئىگە بولمىسا ، ھاياتلىق شامىڭ ئۆچۈپ قالىدۇ . دېھقانلارغا قوشۇلۇپ ، يارەم قىلىپ ، ئېشىڭنى پاك ۋە ھالال يېگىن . ئۇلارنى كەمسىتسەڭ ، كۆزۈڭگە ئىلمىساڭ ، تۇزلۇق بولىدۇ ، ئۇلارغا تۇزۇڭنى يەپ تۇزلۇقۇڭنى چاقاي دېگەندەك بەھۇرمەتلىك ۋە ئەدەپسىزلىك قىلغان بولىسەن . دېھقانلارنىڭ تېخىمۇ ھۆرمەتكە سازاۋەر خىسلىتى شۇكى ، ئۇلارنىڭ كۆڭۈل - كۆكسى بىپايان دېگىزغا ئوخشاش كەڭ ، قولى ئوچۇق ، ئۇلاردىن يەر يۈزىدە يۈرگۈچىلەرمۇ ، ئاسماندىكى ئۇچار قۇشلارمۇ بەھرە ئالالايدۇ . بۇلار دىلى پاك ۋە جاپاكەش خەلق . پاك ۋە جاپاكەش كىشىلەرنى ھۆرمەتلەش ئۇزۇڭنى ھۆرمەتلىگەنلىكىڭ . ئۇلارغا نىسبەتەن ياخشى سۆزۈڭنى ئايىما . ئۇلار بىلەن يۈزۈڭنى ئوچۇق ،

كۆڭلۈڭنى يورۇق تۇتۇپ مۇناسىۋەت قىل، قەدىرلىك بولۇپ قالسەن. ياخشىلارنى قەدىرلىگەن ئادەم ھەرگىز يېڭىلمەيدۇ.

ئەمدى چارۋىچىلار بىلەن قانداق مۇناسىۋەت قىلىشنى ئۆگىنىۋال. چارۋىچىلار پۈتۈن ئۆلاغ - چارۋىلار باشچىسى، ئاق كۆڭۈل، راستچىل، باشقىلارغا ئۆز يۈكىنى يۆكلىمەيدىغان خەلق، ئۇلار ھېيلە - مىكىرنى ئۇقمايدۇ. ئۇلارنىڭ بىلىمى كەمچىل، بىراق مىجەزى تۈز ۋە قوپالراق. ئۇلارغا تۇغرا، ئاق كۆڭۈللۈك بىلەن مۇئامىلە قىلغىن. ساختىلىق قىلىش ياخشى كىشىلەرنىڭ قىلىقى ئەمەس. ئۇلارغا ياخشىلىق يولىنى تۈتۈپ ئۇلاردىن پايدىلىنىشنى بىل. چۈنكى، ئۇلار ئىنسانلارنى كەم بولسا بولمايدىغان گۆش - ماي، لازىمەتلىكلەر بىلەن تەمىن ئېتىدۇ. شۇڭا، ئۇلارغا ھۆرمەت نەزىرىڭ بىلەن باق.

يەنە بىر توپ كىشىلەر قۇل ھۇنەرۋەنلەرىدۇر. ئۇلار تىرىكلىك يولىدا تۇرلۇك ھۇنەر - كەسىپ بىلەن مەشغۇل بولىدۇ. ئۇلارمۇ جەمئىيەت ئۈچۈن زۆرۈر كىشىلەر قاتاردىن ئورۇن ئېلىشقا ھەقلىق. بۇ دۇنيادىكى تاڭسىق ئىشلار شۇلارنىڭ قولىدىن كېلىدۇ. ئۇچاڭنىڭ زىننىتى، ئۆيۈڭنىڭ كۆركى بۇلارسىز پۈتمەيدۇ. ئۇلارغا يېقىن بول. ئىشىكنى قىلسا، ئىش ھەققىنى ساقلاتماي تېز بەر. يېمەك - ئىچمەكنى كەڭ - كەڭرى بېرىپ ئىشىغا سال. رەنجىپ قالمىسۇن، يامان ئاتىلىپ قالسەن.

ئەي ئوغلۇم، يۇقىرىقىدەك ئەقلىي ۋە جىسمانىي ئەمگەكچىلەر بولمىغان بولسا، سەنمۇ دۇنيانىڭ راھەت - پاراغىتىدىن بەھرىمەن بولالمىغان بولاتتىڭ. كۆڭلۈڭ ئارزۇسىمۇ قانائەت گۈلزارلىرىدا يايرىمىغان بولاتتى. جەمئىيەتمۇ ئۆز ھالى بىلەن راۋاج تاپمىغان، مەدەنىيەتمۇ ئىنسانلىق تاجىغا لايىق كامال تاپمىغان بولاتتى. مانا بۇلار مېھنەتكەش، ئاق كۆڭۈل خەلقنىڭ

قەلبىمىزنىڭ چوڭقۇر قاتلىمىدىن ئورۇن ئېلىشقا ئەرزىيدىغان ئۇلۇغ تۆھپىسى ئەمەسمۇ؟ ئەگەر سەنمۇ شۇ كەسىپ بىلەن شۇغۇللىنىدىغان بولساڭ ، ئۆز كەسپىڭگە جان تەسەددۇق قىل . ئۆز كەسپىڭنى سۆيسەڭ مۇۋەپپەقىيەت ساڭا قۇچاق ئاچىدۇ . بولمىسا خارلىق سېنى يەر قىلىدۇ ، ھېچنېمىگە ئېرىشەلمەيسەن .

3551 ئۇچى بولسا نېمەت تۇۋى مېھنەت ئول ،
بېشى بولسا مېھنەت سوڭى نېمەت ئول.

× × ×

ئەي خەلق سۆيەر يۈسۈپ بوۋا ، مېھنەتكەش كىشىلەر بىلەن مۇناسىۋەت قىلىشنىڭ ۋە ئۇلارنى ھۆرمەتلەشنىڭ قائىدىلىرى توغرىسىدىكى دانا سۆزلىرىڭىز بىزدە يېڭى تەسىرات قوزغىدى . راست ، ئۇلار ئەڭ قەدىرلىك كىشىلەر بولۇشقا مۇناسىپ . مېھنەت دەستۇرى يېزىشقا توغرا كەلسە ، بىرىنچى باب شۇلارغا مەنسۇپ بولۇشى كېرەك . ئەپسۇسكى ، سىز دېگەندەك ئۇلار بىلىمسىزلىك تۈپەيلى نادان سانىلىپ كەلگەن . بىراق ، بۇ ئۇلارنىڭ ئەيىبى بولالمايدۇ . جەمئىيەت ۋە ھاياتنىڭ ئېغىر يۈكىنى ئۇلارنى شۇ ھالغا چۈشۈرۈپ قويغان . سىز دېگەندەك ، ئۇلارمۇ پەن - مەدەنىيەت يولى ئارقىلىقلا مەدەنىيەت سەۋىيىسىنى يۇقىرى پەللىگە كۆتۈرەلەيدۇ . ئەي بوۋا ، يېڭى ، پارلاق ئىجتىمائىي ھايات مۇھىتى ئۇلارنىڭ قەلبىگە بىلىم ۋە مەدەنىيەت ئۇرۇغىنىڭ سالىدۇ . مەدەنىيەت ۋە ئىلىم - پەن ئىشىكى ئۇلارغىمۇ ئېچىلىدۇ . سىز ئۇلارنىڭ ھاياتتا تۇتقان قىممەتلىك ئورنىنى ھۆرمەت تۇرىگە ئېلىپ ، ئۇلارغا ھاقارەت ۋە مەنسىتمەسلىك بىلەن قارايدىغان تۈزكورلارنىڭ يۈزىگە راسا تەسىنى ئۇرىدىڭىز .

بىز شۇ كىشىلەرنىڭ پەرزەنتى بولۇش سۈپىتىمىز بىلەن

شۇنداق ئېيتالايمىزكى ، نادانلىق بىزگە داۋاملىق ھۆكۈمرانلىق قىلالمايدۇ . بىز چوقۇم چىدام ۋە غەيرەت ، ئەقىل ۋە پاراسەت بىلەن ئىلىم - پەن ۋە مەدەنىيەت خەزىنىسىنىڭ ئىشىكىنى ئاچالايمىز . بىلىمسىزلىك ، مەدەنىيەتسىزلىك نۇقسانىمىزنى ئىلغار مەدەنىيەت ئۇتۇقلىرىمىز بىلەن يوق قىلىمىز ، يولىمىز قۇتلۇق بولغۇسى .

× × ×

ئى ھادىسىلەر دۇنياسىغا ئەقىل كۆزى بىلەن قارايدىغان پەزىلەت پادىشاھى بوۋا ، ئادەم ئۇخلىغاندا چۈش كۆرۈش بىر خىل سىرلىق ھادىسە ئىكەن . ئۇنى چۈش تەبىرلىگۈچىلەرگە ئېيتسا ، ھەر خىل تەبىرلەرنى بېرىپ ، ئادەمنى ۋەھىمىگە سېلىپ قويىدىكەن . چۈش كۆرۈش زادى قانداق ھادىسە ، ئۇنىڭغا قانداق تەبىر بەرمەك لازىم؟ شۇنى بىلگۈمىز بار ئىدى .

ئوغلۇم ، چۈش كۆرۈش ھەرقانداق كىشىدە بولىدىغان بىر خىل روھىي ھادىسە . ئۇ سېنىڭ ئىرادەڭگە بېقىنمىغان ھالدا ئۇخلىغاندىن كېيىن يۇز بېرىدىغان مۇرەككەپ روھىي ھالەت شەكلى . بۇ خىل شەكىل تولىمۇ مۇرەككەپ بولغاچقا ، ئۇنىڭ ھاياتىمىزنىڭ قايسى تەرىپى بىلەن باغلىق ئىكەنلىكىنى چۈشىنىپ يېتىش تەس . چۈش مەقسەتسىز روھىي ھالەتتە يۇز بەرگەچكە ، ئۇنى كونترول قىلىش ۋە ئۇنىڭ سەۋەبىنى ئېنىقلاپ چىقىشمۇ مۇشكۇل . ئەمما ، چۈش ئىلمى تونۇرنىسىدا ئاز - تولا خەۋەردار بولۇش ھەربىر ئادەم ئۈچۈن مۇھىم . ئۇنداق بولسا ، چۈشنىڭ قانداق ھادىسە ئىكەنلىكى ، نېمە بىلەن مۇناسىۋەتلىك ئىكەنلىكى توغرىسىدا ئاز - تولا چۈشەنچىگە ئىگە بولماقچى بولساڭ تۆۋەندىكى بابقا قارىغىن .

يىگىرمە توققۇزىنچى باب

چۈش ۋە چۈش تەبىرى توغرىسىدا

ئوغلۇم ، چۈش ئىلمىنى ئىگىلىۋال . ئاۋۋال شۇنى بىلىش كېرەككى ، چۈش كۆرۈش تەبىئەتتىكى تۆت زاد (تۇپراق ، سۇ ، ھاۋا ، ئوت) ، ئادەمدىكى تۆت خىل مىجەز (ھۆل ئىسسىق ، ھۆل سوغۇق ، قۇرۇق ئىسسىق ، قۇرۇق سوغۇق) ، تۆت پەسىل (ئەتىياز ، ياز ، كۈز ، قىش) ، ھاياتلىقتىكى تۆت دەۋرى (گۆدەكلىك ، ياشلىق ، ئوتتۇرا ياشلىق ، قېرىلىق) ھەم ھەربىر ئادەمنىڭ ئىجتىمائىي تۇرمۇش ئەھۋالى بىلەن مۇناسىۋەتلىك بولىدۇ . چۈشمۇ تۈمەن مىڭ خىل بولىدۇ . ھەرگىز بىلىمسىز كىشىلەرگە چۈشۈڭنى ئۆرۈتۈپ قالما . چۈنكى ، چۈشۈڭنىڭ نەپئى ۋە خەۋپى ئۆرۈشكە باقىدۇ . بەزى چۈشلەر غەزاغا مۇناسىۋەتلىك بولىدۇ . ئەگەر پىگەن غەزايىڭ تەبىئىتىگە مۇناسىپ كەلمىگەن ياكى زەۋقىڭ چۈشمىگەن بولسا ، زورلىنىش ھېس قىلغان بولساڭ ، چۈشۈڭمۇ خۇنۇك بولىدۇ . بۇ ئالۋەتتە تېنىڭنىڭ غۇۋغاسى . ئەگەر كۆڭلۈڭ تارتماسا زورلاپ ئوزۇقلانما . كۆڭلۈڭگە شەك چۈشسە قولۇڭنى تارت . مىزاجىڭغا ياقمىغان تائامدىن قول ئۈز . تېنىڭنى ئارامدا قويساڭ ، ئۆزۈڭ پاراكەندە بولمايسەن . چۈشۈڭمۇ ساغلام ، كۆڭلۈڭ بولىدۇ .

6005 تالاي چۈشلەر باركى ، غەزاغا قارار ،
ئۇ بولسا يارامسىز ، چۈش خۇنۇك بولار .

يەنە بەزى چۈشلەر ھايات مەۋسۇمىغا ، تەبىئىتىك پەسلىگە ۋە تېنىگىنىك قۇدرىتىگە باغلىق بولىدۇ . پەسىل ئۆزگىرىش بىلەن ھايات مەۋسۇمىنىك ئۆزگىرىپ تۇرۇشى تېنىك ، مىجەزنىڭ ۋە روھىي ھالىتىگدە ئۆزگىرىش قوزغايدۇ . ئۆزۈڭ ياشتا كىچىك بولۇپ ، چۈشۈگدە ھەممە نەرسە قىزىل ھەم قوگۇر كۆرۈنسە ، بىلگىنكى ، قېنىك كۆپىيىپ ، ھەرىكىتى كۈچىيىپ كەتكەن بولىدۇ . دەرھال قېنىگنى ئالدۇرۇپ تەگشەت - دە ، ئۆزۈگنى جىددىيلىك ۋە قىزىقلىقتىن ئازاد قىل ؛ ياز پەسلى بولۇپ ، يېشىك يىگىتلىك قۇرامىدا بولسا ، چۈشۈگدە سېرىقلىق ، ھال رەڭ ياكى كۈكۈم تالقان قىلىنغان نەرسىلەرنى چۈشسەڭ ، ئەي ئوغۇل ، سەپرايىك ئاشقان بولىدۇ . دەرھال سۈرگە بىلەن تەرەنجىۋىلنى دورا قىل . ئۇ مىجەزىگنى تەگشەيدۇ ، سەپرادىن قۇتۇلسەن ؛ كۆز پەسلى بولۇپ ، ئوتتۇرا ياشتا بولساڭ ، چۈشۈگدە كۆرگىنىك چوگقۇر ھاۋلار ، تاغۇ دەشت ، قۇدۇق ياكى قارا نەرسىلەر بولسا ، شۇنى بىلگىنكى ، نېرۋاڭ چېچىلغان ياكى نېرۋاڭ ئاجىزلىغان بولىدۇ ، بۇ ھالدا نېرۋا تىنچلاندۇرىدىغان دورىلار بىلەن ئۆزۈگنى تىنچلاندۇر . ئۆزۈگنى خاتىرجەم ، بەھۇزۇر تۇت . كۆڭلۈڭ ئازادە بولسۇن ؛ ئۆزۈگگە قېرىلىق يېتىپ ، قىش پەسلىدە ئېقىن سۇ ، مۇز ، قار ، مۆلدۇر قاتارلىق نەرسىلەرنى چۈشسەڭ ، شۇنى بىلكى ، سوغۇقۇڭ ئېشىپ ، بەلغىمىڭ كۆپەيگەن بولىدۇ . چۈنكى ، قېرىغاندا مىجەزىڭ سوغۇققا مايىل بولۇپ قالىدۇ . ئۆزۈگگە ئىسسىقلىقنى ھەمراھ قىل - دە ، ئۆزۈگنى تىرگىنىلە . شۇنداق قىلساڭ ، چۈشۈڭ پايدىلىق تەرەپكە ئۆزگىرىدۇ . بەزى چۈشلەر ئارىلاشما ، تەرتىپسىز بولىدۇ . مۇنداق چۈشنىڭ تەبىرى يوق . ئۇ ھەددىدىن

زىيادە چارچىغانلىق ، روھىي ھالەتتىكى جىددىيلىك ۋە كۆڭۈلدىكى تەشۋىشكە مۇناسىۋەتلىك . يەنە بەزىدە نېمە ئويلاپ ياتقان بولسام شۇنى چۈشەيسەن . بۇ خىل چۈشلەرگە تەبىر ئىزدەيمەن دەپ ئاۋارە بولما ، ئۇنى ئۆزۈڭنىڭ كۈندىلىك تۇرمۇشۇڭدىن ئىزدە . بەزى ئادەملەر ئۆز كەسپى ، ئۆز ھۈنىرىنى چۈشىدە كۆرىدۇ . مۇنداق چۈشلەرنىڭمۇ تەبىرى يوق . ئى ئوغلۇم ، توختۇ داڭگال چۈشەيدۇ ، ئۆچكە جاڭگال دېگەندەك ، يەنە كۆپلىگەن چۈشلەر ھەربىر ئادەمنىڭ ئورنى ، تۇرمۇشى ، ئادىتى ، ئارزۇ - تىلىكى ، ئومۇمەن ئىجتىمائىي تۇرمۇشتا تۇتقان ئورنىغا باغلىق بولىدۇ .

ئەي ئوغۇل ، يۇقىرىقى تەرەپلەرنى بىلمىسەڭ ، ھەرگىز چۈشكە تەبىر بېرىمەن دەپ ساقال سۆرىمىگىن . چۈش يامان ئۆرۈلۈپ قالسا ، باشقىلارغا ئازاب قىلىسەن - دە ، زىيانلىق تەرەپكە ئۆزگەرتىسەن . شۇڭا ، چۈشىنى قالايمىقان ئۆرۈپ باشقىلارغا زىيانكەشلىك قىلىشتىن ساقلان .

× × ×

ئەي سىرلار دۇنياسىنى ئەقىل بىلەن تونۇپ يەتكەن بوۋا ، يۇقىرىقى ئىلمىي بايانلار بىزنى چۈش توغرىسىدىكى يېڭى چۈشەنچىلەر بىلەن تەمىن ئەتتى . بىزنى بوغۇپ تۇرغان خۇراپاتلىق زەنجىرىنى پاچاقلاپ تاشلىدى . ئەمدى بىلدۇقكى ، چۈشلەرنىڭ كۆپىنچىسى ھاياتىمىز ، تەبىئەت دۇنياسى ۋە تۇرمۇشىمىزنىڭ ئالاھىدە تەرەپلىرى بىلەن باغلىق بولىدىكەن . ئەي قەدىرلىك بوۋا ، بىز ھايات پائالىيىتىمىزنى قاپلىۋالغان خۇراپاتلىق تۇمانلىرىنى ئەقىل ۋە ئىلىم - پەن نۇرى بىلەن تارقىتىمىز . جاھالەت زىمىستانىنى ئىلىم گۈلىستانىغا ئايلاندۇرىمىز .

ئەي ھاياتلىق يولىمىزنى يورۇتقۇچى يۇسۇپ بوۋا، بىز سىزدىن ھايات پائالىيىتىمىز ئۈچۈن ئەڭ زۆرۈر بولغان، ھاياتلىق سەپىرىمىزنىڭ ئەڭ ياخشى مەسلىھەتچىسى بولالايدىغان ئۇلۇغ ھېكمەتلەرنى ئۇقۇۋاتىمىز. ئىنسانىنىڭ ئەڭ مۇھىم خۇسۇسىيەتلىرىدىن بىرى ئۆزى بىلگەنگە قانائەت قىلماي، تېخىمۇ كۆپ نەرسىلەرنى بىلۈۋىلىش ئۈچۈن تىرىشىشتۇر.

بىز 21 - ئەسىرگە قەدەم قويدۇق، جاھان ئۆزلۈكسىز يېڭىلىنىۋاتىدۇ، تەرەققىي قىلىۋاتىدۇ. جۇڭگو ھازىر ئىشكىنى سىرتقا ئېچىۋېتىپ، چەت ئەللەرنىڭ ئىلغار پەن - مەدەنىيەت ئۇتۇقلىرىنى كىرگۈزۈپ، خەلقىمىزنىڭ پەن - مەدەنىيەت ساپاسىنى ئۆستۈرۈشنىڭ قانچىلىك زۆرۈر ئىكەنلىكىنى تونۇپ يېتىپ، بۇ يولدا چوڭ قەدەم تاشلىماقتا. بىز مۇشۇنداق زور تارىخىي بۇرۇلۇش دەۋرىدە تۇرۇپ، سىزنىڭ دەۋرىمىزدىن مىڭ يىل بۇرۇن ئوتتۇرىغا قويغان دۆلەتلەر ئارا مەدەنىيەت ئالماشتۇرۇش، ئىشكىنى سىرتقا كەڭ ئېچىۋېتىش ھەققىدىكى تەشەببۇسلىرىڭىزنى ئاڭلىغاندا، قەلبىمىز پەخىر - ئىپتىخار ھېسلىرى بىلەن تولىدۇ.

ئەي قەدىرلىك بوۋا، بەزىلەر كونا ئەنئەنىلەرنى يېڭىلاپ، زامانىنىڭ، خەلقىمىزنىڭ تەلىپىگە مۇناسىپ ھالدا بېيىتىپ بارمىغاندا، ئەنئەنە تۇرغۇنلۇقىدىن قۇتۇلۇپ، يېڭى، ئىلغار مەدەنىيەت يارىتىشنىڭ مۇمكىنلىكىگە ئىشەنمەيدۇ، ۋە ئۇنىڭغا قارشى تۇرىدۇ. بوۋا، بىز ئىلغار ئەنئەنىلىرىمىزدىن ھەرگىز ۋاز كەچمەيمىز. چۈنكى، ئىلغار ئەنئەنە مىللەتنىڭ مەۋجۇتلۇقىنىڭ مۇھىم ئاساسى. بىراق، قالاق، چىرىك ئەنئەنىلەرنىڭ بويۇنتۇرۇقى ئىچىدە ئۆزىمىزنى جاھالەت قاراڭغۇلۇقىغا مەھكۇم قىلمايمىز. بىز يېڭى، ئىلغار شەيئىلەرنى قوبۇل قىلىپ، پارلاق

مەدەنىيەت بەرپا قىلىپ ئەۋلادلىرىمىزغا مىراس قالدۇرىمىز . سىز دېگەندەك «بارلىق لەززەت ۋە خۇشاللىق يېڭى نەرسىلەردە بولىدۇ ، كونا نەرسىلەر يېقىمسىز بولىدۇ» . بىز ھەقىقىي بەخت-سائادەتنى تۇنۇگۇندىن ئەمەس ، بەلكى پارلاق ئەتىدىن ئىزدەيمىز . ئەي قەدىرلىك بوۋا ، سىز بىزگە ھاياتىمىز ئۈچۈن دەستۇر قىلغۇدەك ناھايىتى قىممەتلىك ھېكمەتلىرىڭىز بىلەن تەربىيەت قىلىپ ، قەلب ئېتىزىمىزغا ئاجايىپ خاسىيەتلىك مەنىۋى ئۇرۇق چاچتىڭىز . بۇ ئۇرۇقنى ياخشى تەربىيەت قىلىپ ، ئۇنىڭدىن شېرىن مېۋىلەرنى ئېلىشقا تىرىشۋاتىمىز .

ئەمدى يەنە بىر ئىلتىجايىمىز بار ئىدى . بىزنىڭ ئاتا-بوۋىلىرىمىز مىڭ نەچچە يۈز يىللاردىن بېرى ئىسلام دىنىنى مۇھىتىدا ياشاپ كەلدى . بىزمۇ مانا شۇنداق بىر مۇھىتتا ياشاۋاتىمىز . لېكىن ، جەمئىيەتتە نۇرغۇن قارىمۇقارشى چۈشەنچىلەر بار . ئەسلىي ھەقىقەتكە زىت تۇرغۇن تەرغىباتلار مۇ بار . بۇنداق ئوخشاشمىغان پىكىر ئېقىملىرى خۇددى ئىككى قىلىچ بىر - بىرى بىلەن توقۇنۇشقاندەك ئايىغى چىقمايدىغان زىددىيەت بالاسىنى ئوتتۇرىغا چىقىرىپ ، كىشىلەرنىڭ كاللىسىدا نۇرغۇن مۇجمەل سوئاللارنىڭ تۇغۇلۇشىغا سەۋەب بولدى . سىز ئىسلام ئۆلىمالىرى ئىچىدە ئەڭ ئىلغار پىكىرلىك ئالىم بولۇش سۈپىتىڭىز بىلەن بەزى خاراكتېرلىك مەسىلىلەر ھەققىدە مۇجمەل چۈشەنچىلىرىمىزنى يېشۈېلىشىمىز ئۈچۈن ياردەم بېرىسىڭىز ئىكەن .

ئەي ئوغۇل ، دىنىي ئېتىقاد دېگەن بەك نازۇك ۋە سەزگۈر نەرسە ، ئۇنىڭغا نىسبەتەن توغرا ، ئىلمىي قاراشقا ، ھەقىقىي بىلىشكە ئىگە بولمىغاندا ، نۇرغۇن بەختسىزلىكلەرگە سەۋەب بولۇپ قالىدۇ . چۈنكى ، دىنىي ئېتىقاد بىلەن چۈشەنچە باشقا-

باشقا ئىككى ئىش . ئەسلىي دىن بىلەن چۈشەنچىنىڭ بىر نۇقتىدىن چىقىشى ناتايىن . ھەربىر ئادەم پەقەت ئۆزىنىڭ بىلىش ئىقتىدارىغا يارىشا كۆزقاراشلىرىنى ئوتتۇرىغا قويىدۇ ، شۇڭا ھاياتقا پايدىلىق ، تەرەققىياتقا ئوڭ تاناسىپ ، بەخت - سائادەتكە سايە قىلىدىغان ، ياخشىلىققا بۇيرۇپ ، يامانلىقتىن توسىدىغان ، ئىنسان پەزىلىتىنىڭ يۇقىرى كامالەتتە شەرھلەيدىغان ، ئەخلاقسىزلىق ، ھاياسىزلىققا چەك قويىدىغان ئېتىقاد بىز ئىزدىگەن ، بىز تەلپۈنگەن ئېتىقاد . بەختسىزلىككە ، نادانلىققا ، خۇراپاتلىققا ، تەركىدۇنيالىققا ، نامراتلىققا ، قاششاقلىق ، ھۇرۇنلۇققا سايە قىلىدىغان ئەقىدە ھەرگىزمۇ بىز ئىزدەۋاتقان ئېتىقاد ئەمەس . شۇڭا ، مەن ساڭا بۇ توغرىدىمۇ ئاللا نامى بىلەن قىسقىچە چۈشەنچە بېرىپ ئۆتەي .

ئوتتۇزىنچى باب

نادانلىق ئۈستىگە قۇرۇلغان ئېتىقادنىڭ قارىغۇ ئېتىقاد ئىكەنلىكى توغرىسىدا

ئەي ئوغۇل ، دۇنيادا ئېتىقادسىز ، ئەقىدىسىز ئىنسان بولمايدۇ . بىرەر ئەقىدىگە باغلانماي ياشاشنىڭمۇ مەنىسى بولمايدۇ . سەن نېمىگە ئەقىدە قىل ۋە قايسى دىنغا ئېتىقاد قىل ، ئۇنداق ئەقىدە ۋە ئېتىقاد بىلىمسىزلىك ، نادانلىق ، قارىغۇلارچە چوقۇنۇش ئۈستىگە قۇرۇلماسلىقى كېرەك . ئەگەر سەندە ئۆزۈڭ ئېتىقاد قىلغان قۇدرەتكە نىسبەتەن توغرا ، ئېنىق چۈشەنچە ، ئۇنىڭغا نىسبەتەن ئىشەنچ ۋە ئۈمىدۋارلىق بولمىسا ، ئۇنداق ئېتىقاد مۇستەھكەم بولمايدۇ ھەم ئۇ سېنى بەختلىك قىلالمايدۇ . ھەرقانداق ئېتىقاد مۇكەممەل بىلىش ۋە چوڭقۇر چۈشىنىش ئاساسىغا قۇرۇلسا ، مۇستەھكەم ۋە تايماس بولىدۇ . ھەرقانداق تەۋرىنىش ۋە ئازغۇنلۇق پەقەت چۈشەنچەسىزلىكى ئاجىزلىقتىن ، بىلىشسىزلىكى يۈزەلىكتىن ، ئىرادەسىزلىكى تەۋرىنىشتىن بولىدۇ . بىلىمسىزلىك ، نادانلىق ، ئەقىلسىزلىق ۋە تەۋرىنىش بىلەن قىلغان قارىغۇلارچە تائەت - ئىبادەتنى ئاللا قوبۇل قىلمايدۇ . ئىبادەت ئۇچۇنمۇ بىلىم بولۇشى لازىم . بىلىم بولغاندا بايات (ئاللا) بىلەن ئۆزۈڭنىڭ ئوتتۇرىسىدىكى ، بۇ دۇنيا بىلەن ئۆزۈڭ ئوتتۇرىسىدىكى ، بۇ دۇنيا بىلەن ئاخىرەت ئوتتۇرىسىدىكى باغلىنىشنى ئەقەللىي چۈشىنىپ يېتەلەيسەن . تەڭرىنىڭ قۇدرەت

كامالىغا يېلىم نۇرى بىلەن يورۇغان ئەقىل كۆزۈڭ بىلەن باققاندىلا ، ئاندىن بۇ دۇنياغا ئاپىرىدە قىلىنغان چەكسىز نېمەتلەرنى ھېس قىلالايسەن ، ئەگەر يېلىمسىز بولساڭ ، ھەقنى ئەقىل كۆزۈڭ بىلەن كۆرەلمەيسەن . سەن كۆپ نەرسىلەرنى يېلىپ ، ئۆزۈڭنى ئادەملىك سۈپەت بىلەن سۈپەتلىيەلىسەڭلا ئاندىن ھەققە يېقىنلىشالايسەن ، چۈنكى ھەقنى ھەقىقەت نۇرى بىلەن قەلبىنى نۇرلاندۇرغان كىشىلا كۆرەلەيدۇ ، پاكىزلىقنى قەلبى پاكىز ئادەملەرلا ھېس قىلالايدۇ . سەن ئۇچۇن بۇ يورۇق ۋە ھېكمەت بىلەن تولغان ئالەم ئۆيۈڭدىكى قاچا - قۇچا ، كىگىز ، كۆرپە ۋە باشقا بېساتلارغا ئوخشاشلا ئاددىي ، ئەرزىمەس نەرسە بولۇپ تۇيۇلسا ، قانداقمۇ يارانقۇچى قۇدرەت ئىگىسىنى تونۇيالايسەن . ئۆزۈڭ بىلەن ئاددىي ھايۋان ئوتتۇرىسىدىكى ماھىيەتلىك پەرقنى ، ئۆزۈڭگە ئاتا قىلىنغان ئۇلۇغلۇقنى چۈشىنىشتىن يىراق بولساڭ ، قانداقمۇ يۇكسىلەلەيسەن . كىم نېمىدېسە ئۇ توغرا بولسۇن ، خاتا بولسۇن ئىشىنىۋېرىسەن ، ئۆزۈڭدە مۇستەھكەم ، مۇستەقىل قاراش بولمايدۇ . باشقىلارنىڭ بىلىشىگىلا ئەگىشىپ ياشىغان غاپىل بەندىنىڭ ئەقىدىسى قانداقمۇ ئەقىدە بولسۇن ؟

3216 ئىبادەتتە ئاۋۇال بىلىم كۆپ ئۆگەن ، بىلىمسىز ئىبادەت بى پايدا چۈشەن .

بىز بىلىمسىز كىشىنى ھايۋان دەپ ئاتىدۇق . قاراپ كۆر ، ھايۋان ئىبادەت قىلالامدۇ ؟ ئاللا سېنى ھايۋان قاتارىدا يارانقانمۇ ؟ بايات (ئاللا) ئادەمنى يارىتىشتا بارلىق مەخلۇقلاردىن ئۈستۈن ئورۇنغا قويغان ئەمەسمىدى ؟ ئۇ ئادەمگە ئەقىل - ئىدراك ،

مەرىپەت ئاتا قەلبى ، نەزەر دائىرىسىنى كەڭ قىلىپ ، مەئىشەت ، نېمەت ئاتا قىلغان بۇ زېمىنغا ئايرىنده قىلدى . ئادەمنىڭ پايدىلىنىشى ئۈچۈن بارلىق ئىمكانىيەتلەرنى ھازىرلاپ بەردى ، پەرىشتىلەرمۇ ئاللانىڭ ئەمرى بىلەن ئادەمگە سەجدە قىلغان ئەمەسمۇ ؟ خوش ، ئىنسان ئۆزىنىڭ ئۇلۇغلۇقىنى قانداق ئەمەل بىلەن دەلىللەيدۇ . سەن نادانلىق ، ئىلىمسىزلىك ، جاھىللىقنىڭ بىلەن ھايۋانىي سۈپەتتە تۇرۇپ قانداقمۇ ئۆزۈڭنىڭ ئۇلۇغلۇق شەرىپىڭنى ئاقلىيالايسەن . ئادەم تۇرۇپ ئادەمدەك ياشاشنى بىلمىسەڭ ، سېنى قايسى سۈپەتتىگە قاراپ ئاللانىڭ بەندىسى دېگىلى بولسۇن . ئاللا بەندىلىرىنى ئاڭلىق ، بىلىملىك ، ئەقىللىق ، بەختىيار ھالەتتە كۆرۈشنى خالايدۇ . شۇڭا ، خۇدا بىلىمسىز ، نادان ، ئەقىلسىزنىڭ قاپقاراڭغۇ قەلب بىلەن قىلغان بىر ئۆمۈرلۈك ئىبادىتىدىن كۆرە ، ئاڭلىق ، بىلىملىك ، قەلبى كۆكسى كەڭ ، باشقىلارغا ياخشىلىق قىلىشنى ھايات مەقسىتى قىلغان كىشىلەرنىڭ ئۇخلىغىنىنىڭ ساۋابىنى قوبۇل قىلىدۇ .

3225 بىلىمسىز قىلىنغان تائەتىدىن كۆرە ، گەر ئۇخلار بىلىملىك ساۋابى ئۆرە .

ئەگەر بىلىمسىز ، قارا قورساق بولساڭ ، تىرىشىپ بىلىمىڭنى ئاشۇرۇپ ، ئاڭلىقلىق مەقامىغا يەتكىن ، ئاندىن ئىبادەتكە باش قويساڭ قوبۇل بولىدۇ .

3221 ئەگەر بىلىمگەن بولساڭ ، ئۆگەنە بىلىك ، ئىبادەتكە ئاندىن كېيىن قوي ئىلىگ بالا .

بىلىمسىز ، ئەقىلسىز كىشىنىڭ كۆڭلىدە ئاللانىڭ ئورنى بولۇشى مۇمكىن ئەمەس . بىلىمسىز كىشى ئىبادەت قىلسا پەقەت باشقىلارغا ئەگىشىپ ، شۇنداق بىر ئىش ئۈچىيدۇ ، دەپ دورىماق بىلەن ئىبادەت قىلىدۇ . ئەمما ، ئۆزىنىڭ نېمە ئىش قىلۋاتقانلىقىنى ، نېمە ئۈچۈن باش قويۇۋاتقانلىقىنى تولۇق ھېس قىلمايدۇ . بىلىملىك ئىبادەتتە بولسا ئاللانىڭ ئۇلۇغلۇقىغا ، ئۇنىڭ ئىرادە قىلغان شانۇ شەۋكەتلىرىگە چىن كۆڭلىدىن قايىل بولۇپ ، پۈتۈن ۋۇجۇدى بىلەن ئىمان ئېيتىدۇ ، ھەرقانداق قىيىن شارائىتتىمۇ ، بەختلىك ، بەختسىز چاغلىرىدىمۇ ، كۆڭۈللۈك ـ كۆڭۈلسىز ۋاقىتلاردىمۇ ئىمانى سۇسلىشىپ قالمايدۇ . ئۇغلۇم ، قاراپ كۆر ، يۇقىرىقى ئىككى خىل ئىبادەتنىڭ قايسىسىنىڭ ساۋابى چوڭ . بىلىملىك ، ھەقنى تونۇغان بەندە بىلەن بىلىمسىز نادان بەندە ئوخشاش ئورۇنغا قويۇلمىغاچقا ، ئۇلارنىڭ قىلغان ئىبادىتىمۇ ئوخشاش ساۋابقا ئىگە ئەمەس . بىلىملىك بەندە بىلەن بىلىمسىز بەندە ئوتتۇرىسىدا يەنە شۇنداق بىر پەرقمۇ بارکى ، بىلىملىك ، ئالىم كىشىلەردىن خەلقە كۆپ پايدىلار تېگىدۇ ، بىلىمسىز ، نادان خەلقە يۈك بولىدۇ .

3224 بىلىپ قىلسا تائەت ساۋابى تۇمەن ،
ساۋاب كۆتمە بىلىمسىز ئىبادەت بىلەن .

ھەي ئوغۇل ، بايات بۇ دۇنيانى سەن ئۈچۈن ھالال قىلىپ يارىتىپ بەردى . ھەر سال ، كۆز ئالدىڭدا تۇرغان مۇشۇ ھايات گۈزەللىكى ، سەن ياشاۋاتقان زېمىنغا يارىتىلغان بارلىق مەخلۇقات ۋە ئىمكانىيەت ، تەبىئەت دۇنياسىدىكى تۇرلۇك بايلىق ۋە خاسىيەتنى ئاللا ئۆزى ئۈچۈن يارىتقان ئەمەس ، بەلكى ئۇنى

سېنىڭ پايدىلىنىشىڭ ئۈچۈن بىنا قىلغان . شۇنىڭ ئۈچۈنمۇ ئىگەم ئادەمنى ھەممە ئىشقا قابىل قىلىپ ياراتتى . ساڭا ئىلىم ئۆگىنىپ ئىشقا سېلىشقا ئەقىل ، ئىدراك ئاتا قىلدى ، ئەقىلنى جارى قىلدۇرۇشۇڭغا نۇرلۇق كۆز ، يۈرۈشۈڭگە پۇت ، ئىشلىشىڭگە قول ۋە باشقا ئەزالىرىڭنى جاي - جايىغا يارىتىپ بەختىيار قىلدى . بىلىسەڭ ئىدى ، بۇلارنىڭ ھەممىسى سەن ئۈچۈن قىلىنغان ئەڭ چەكسىز شەپقەت ۋە قىممەتلىك خەزىنە ئىدى . ئۇنىڭ ھەممىسى سېنىڭ بەخت - سائادىتىڭ ۋە گۈزەل ئارزۇيۇڭغا يېتىش ئۈچۈن ئىرادە قىلىنغان . ئەي ئوغۇل ، ئاللانىڭ ئىرادىسىنى ئاقلاشقا تىرىشقىن . ئۆزۈڭنىڭ ناپاكلىقىڭ ، ئىقتىدارسىزلىقىڭ ، تەدبىرسىزلىكىڭ بىلەن بۇ مەئىشەت دۇنياسىنىڭ بەغۇبار ئېتىكىنى بۇلغىمىغايسەن . زېمىنىڭ پاكلىقى سېنىڭ جاھىللىق ، ناپاك تەبىئىتىڭ بىلەن داغلانمىسۇن . ئاللا ئىگەم سېنى ، زېمىننى ھالاللىق بىلەن ياراتقانىكەن ، سەنمۇ ھالاللىق ، پاكلىق بىلەن ياشىغىن . زېمىننى ، ھاياتلىقىڭنى سۆيگىن . ساڭا ئىرادە قىلىنغان بۇ زېمىن بايلىقىدىن ، ۋۇجۇدۇڭغا سىڭدۈرۈلگەن ئىنسانىي ئىقتىدارىدىن تولۇق پايدىلىنىشىنى بىلمىسەڭ ، ئىگەڭنىڭ ئىرادىسىنى ئورۇندىيالمىغان بولىسەن . سەن ئۈچۈن ئەقىل - پاراسەت ، جىسمانىي ئىقتىدارىنى مەرھەمەت قىلىپ ، بۇ نۇسرەت دۇنياسىدىن پايدىلىنىش ئىقتىدارىنى بەرمىگەن ، پەلەك بۇرۇچلىرىدا نۇرلۇق قۇياشنى ، يەرلەردە سۇنى ياراتمىغان بولسا ، يەردە ئاشلىق ئۇنمىسە ، ئۆزۈڭنىڭ مەۋجۇتلۇق ئالىمىدە بىرەر مىنۇتمۇ ھايات ياشىيالمايدىغانلىقىڭنى ئويلا ، شۇندىلا ئالەمگە يارىتىلغان بۇ نەرسىلەرنىڭ سەن ئۈچۈن ئەڭ زور ئىنايەت ئىكەنلىكىنى چۈشىنىسەن . ئاندىن ئۆزۈڭنىڭ نېمە ئۈچۈن زېمىنغا باش قويۇپ

قۇدرەتلىك ئىگەك ئۇچۇن سەجدە قىلىدىغانلىقىنى پاراسەت قۇۋۋىتىك بىلەن بىلەيسەن.

ئەي ئوغۇل، بەزىلەر ساختا تەقۋادارلىق مۇقامى بىلەن ئۆزىنىڭ ئەيىبىنى دۇنيانىڭ ئەيىبىنى ۋە قۇسۇرى دەپ جار سېلىپ، تۇرلۇك بىمەنە پەتۋالارنى توقۇپ كىشىلەرنى گۇزەل ھايات دۇنياسىدىن بەزدۇرىدۇ. ئۇلار شۇنداق دەيدۇ: «بۇ دۇنيا گۇناھكار بەندىلەرنىڭ دوزىخى، بۇ دۇنيادا بەخت تىلەشنىڭ، سائادەت ئىزدەشنىڭ ئۆزى بەندە ئۇچۇن ئازابلىق يول ۋە جازا» دەپ كىشىلەرنى بەختسىزلىككە، ئازاب - ئوقۇبەتكە سايە قىلىدۇ. ئۇلار ئاللا ئىنسانلارنىڭ پايدىلىنىشى ئۇچۇن ئىرادە قىلغان شۇنچە مول نېمەتلەرنى گۇناھنىڭ سەۋەبچىسى دەپ قارىلايدۇ.

3525 جاھان بەختى ياخشى بىر نەرسە ئەمەس،
قىلۇر ھەقتىن يىراق، دىنغا بالا بەس.

ئەي ئوغۇل، ھەرگىز ئاسىي بەندىلەرنىڭ يۇقىرىقىدەك ھەققە مۇخالىپ تەرغىباتلىرىغا قۇلاق سالمىغايسەن. ئاللا ھەرگىزمۇ مۇمىن بەندىلىرىنىڭ بەختسىز بولۇپ قېلىشىنى خالىمايدۇ. ئۆزى ئەڭ مۇكەممەل يارانقان بەندىلەرنىڭ شۇنچە ناباب، زەئىپ، شۇنچە ئىقتىدارسىز ھالەتتە ئۆزلىرىنى جاھالەتكە بەند قىلىشىدىن غەزەپلىنىدۇ. شۇڭا، بۇ كەڭ دۇنيانى، بايا‌شاتچىلىقنىڭ، بەختىيارلىقنىڭ ئورۇقى چېچىلغان مەئىشەت باغچىسىنى خاتا تەرغىباتلارغا قۇل بولۇپ ئۆزۈڭگە ھارام قىلمىغايسەن. ئاللانىڭ رەھمىتى چەكسىزدۇركى، ئۇ بەندىلىرىگە ھەرگىزمۇ ئازاب - ئوقۇبەتنى راۋا كۆرمەيدۇ. شۇڭا، ياخشىلىق كۆرسەڭ، بەختلىك بولىسەن، ئۇنى ئاللانىڭ رەھمىتى

دەپ بىل ، ئەگەر يامانلىق كۆرسەڭ ، بەختسىزلىك بالاسىنى تارتساڭ ، ئۇنى ئۆزۈڭنىڭ يامانلىقىدىن كۆر . بۇ ئالەمگە يارىتىلغان نېمەت بەندە ئۈچۈن ھەرگىزمۇ يامان ئەرسە ئەمەس ، چۈنكى ئۇ پۈتۈن ئىنسانلارنىڭ بەھرىمەنلىكى ۋە بەخت - سائادىتىنى كۆزلەپ بىنا قىلىنغان . ئەگەر سەن ھايات مۇساپىڭدە بۇ دۇنيانىڭ مەئىشەتلىرىدىن ، نېمەتلىرىدىن كەڭتاشا بەھرىمەن بولالىساڭ ، بۇ بەخت - سائادەتنىڭ قەدىر - قىممىتىگە يېتىنىپ ، دۇرۇس ياشيالىساڭلا ھەر ئىككى دۇنيادا مەڭگۇ بەختيار سەن . ئەگەر مال - دۇنياغا ئېرىشىپ ، ھاكاۋۇرلۇق قىلساڭ ، بۇزۇقچىلىق قىلساڭ ، مال - دۇنيايىڭنى ھارام يوللارغا سەرپ قىلساڭ ، مانا بۇنى ھەقىقىي ئېغىر يۈك يۈدۈپتىمەن دېسەڭ بولىدۇ ، بۇ دۇنيادا قۇتلۇق ھايانقا ئېرىشىپ توغرا ، دۇرۇس ، پاك ياشاشنى بىلىپ ياخشى نام قازىنالىساڭ ئەلنىڭ قەلب دەپتىردىن مۇناسىپ ئورۇن ئالالايسەن ، ئاللامۇ ساڭا يار - يۆلەك بولىدۇ .

3975 - يامان ئەرمەس ئەمدى بۇ دۇنيا قوتىنى تېپىپ ، بىلىسە ياشاشنى چىقارسا ئېتىن .

ئەي توغرىلىق بىلەن خاتالىق ئارىسىدا تۇنەپ يۈرگەن ئوغۇل ، بىر مەزگىل ئازغۇنلۇقلارنىڭ تەرغىباتى بازار تېپىپ ھەققە ھاقارەت كەلتۈردى ، ماھىيەت بۇرمىلاندى . ئۇلار مۇناداق خاتا تەرغىباتلىرى بىلەن كىشىلەرنىڭ روھىنى زەئىپلەشتۈردى ، ئۇمىدسىزلىك بالاسىغا گىرىپتار قىلدى : «كىشى بايلىق پاتقىقىغا پاتقانچە كىبىرلىك تاجنى كىيىدۇ . پەقەت خارلىق ، زارلىق بىلەن ئۆتكەندىلا ئاندىن مۇلايىملىق مەرتىۋىسىگە يېتىدۇ .

بۇ دۇنيا كۆلەڭگە كەبدۇركى ، سەن ئىزدىسەڭ ، قوغلىساڭ قاچىدۇ ، سەن قاچساڭ قوغلايدۇ ، كۆلەڭگە كەينىدىن ئەگەشكەن كىشىنى ئاقىل دېگىلى بولمايدۇ . شۇڭا ، بۇ ئازاب - ئوقۇبەت ئۆتكۈنچىدە كۆلەڭگە ئوچۇن ئۆزۈڭنى ئورماي ، ئاخىرەت ئوچۇن خارلىق - زارلىق ، مەھرۇملۇقنى ئۆزۈڭگە دەسمايە قىل . بۇ دۇنيانىڭ مېلى تۇزاقتىكى دانغا ۋە بېزەلگەن كېلىنگە ئوخشاش جىلۋىسى بىلەن كۆڭلۇڭنى ئوۋلايدۇ . سەن سەۋرسىزلىك ، ئاپىللىق ، ئاچ كۆزلۇك بالاسىدىن داننى چوقۇيسەن - دە ، پۈتۈڭنى قاپقانغا ئۇرىسەن . ئەي ئاپىل بەندە ، پۈتۈن دۇنيانىڭ بايلىقىغا ئېرىشسەڭمۇ ، ئاخىر يەر قېتى ساڭا ئورۇن بولمدۇ . بۇنىڭدىن نېمە پايدا ، ئاخىر بېرىپ يوقىلىدىغان بۇ ۋاپاسىز دۇنياغا كۆڭۈل باغلاپ ياشىماقنىڭ ئۆزى ئاپىللىق ئەمەسمۇ ؟ بۇ دۇنيادا ھالۋا بولامدۇ ، كېپەك بولامدۇ ، ھەممىسلا ئوخشاش قورساق تويسلا بولىدىكەنغۇ . گالغا ئەسىر بولۇپ لەززەتلىك تائاملارنى ئىزدەشنىڭ نېمە ھاجىتى . باي بول ، ھاكىم بول ، قۇل بول ، گادای بول بۇنىڭ نېمە پەرقى ؟ بەرىبىر بارىدىغان جايىڭ ئىككى مېتىر يەر قېتى :

4771 زەۋق - ساپا قوغلاشما ، قانىتىڭنى جازا ،
ساپانىڭ جاۋابى قانىتىڭنى تازا .

4772 ئاچچىق ، چۈچۈك ئاشلار گال تاتلىقى ئول ،
بۇ لەززەتكە بېرىلگەن كىشى يىلقى ئول .

4769 كېپەك كۆپ لەززەتلىك شېكەردىن ماڭا ،
بۇ ئاق تون ياسار ئۇ يىپەك ئورنىنى .

ئەي ئوغۇل ، قاراپ كۆر ، يۇقىرىقى زارلاشلارنىڭ ھەممىسى پىتنە - ئىغۋا ، تۆھمەت جۇملىسىدىندۇر . ئاللا پىتنە - پاساتچىنى ، تۆھمەتخورنى ھەرگىز كەچۈرمەيدۇ . ئۇلار گەرچە ئۆزلىرىنى كامىل ئىبادەتمەن دېگىنى بىلەن ئاللانىڭ كالامىنى بۇرمىلىغوچىلاردۇر . ئاللانىڭ كالامىنى خاتا بۇرمىلىغوچى ئاللا ئالدىدا ئەڭ چوڭ جىنايەتكاردۇر . شۇنىڭغا ئىشەنگىنىكى ، ئاللانىڭ مۇقەددەس كالامىدا يۇقىرىقىدەك مەزمۇن يوق . ئەگەر سال ، ئۇلار يۇقىرىقىدەك خاتا چۈشەنچىگە باغلىنىپ ، بۇ جاھانىنىڭ ھالاۋىتىنى ئۆزلىرىگە ھارام قىلغان . شۇڭا ، ئۇلار تېخىمۇ قەبىھلىشىپ خوتۇنسىز ، بالا - چاقىسىز بولۇپ ، تاغقا ، خىلۋەتكە بېرىپ ، ئاتا - ئانا ، قوۋم - قېرىنداشنى ، يۇرت - جامائەتنى تەرك ئېتىپ ، ئۆزىنىڭ ئاخىرەتلىكىنى تىلەش خىيالىدىلا بولىدۇ . ئۇلارنى قىز - ئوغۇللۇق بولۇپ ئۆلاد قالدۇر دېسە ، بۇ دۇنيا پەرزەنتلىرىنىڭ جاپاسىنى تارتىشقا ئەرزىمەيدۇ ، دەيدۇ . شەھەر كەنتتە ئىبادەت كۆپ دېسە ، بەندىلەرنىڭ گۇناھىغا شېرىك بولۇپ قالىمەن دەيدۇ . ۋەتەن ، خەلقىگە ياخشىلىق قىلىپ ساۋابقا ئېرىش دېسە ، دۇنيادىن قول ئۈزۈپ ، ئىبادەتكە چىن كۆڭلىدىن بېرىلگەن بەندىگە نىسبەتەن ۋەتەن ، خەلق يادى بولمايدۇ ، دەيدۇ . بىلگىنكى ، بۇلارنىڭ ھەممىسى ئازغۇن بەندىلىرىنىڭ باھانىسى . ئوغلۇم ، بۇ گۈزەل دۇنيا ۋاستىسى بىلەن ھەر ئىككى دۇنيانىڭ بەختى - سائادىتىگە ئېرىشىش يولىنى تاپقىلى بولىدۇ .

3924 ھالال مال تاپقان ئەر ھەر ئىككى جاھان ، يېمەك ۋە كىيىمدىن قېيسىلماس ھەرئان .

3926 بۇ دۇنيا مېلى گەر ياخشىغا چۈشەر ،
ھەر ئىككى جاھان ئۇ ھالاۋەت كۆرەر .

3927 تېپىپ دۇنيا مېلىن ، يېيىش يېلىمسە ،
بولۇر بەك ئېغىر يۈك يۈدۈپتۇ دېسە .

دېمەك ، ئوغلۇم ، گۇناھ دېگەن مال - دۇنيادا ئەمەس ، بەلكى شۇنى تاپقان ۋە سەرپ قىلغان ئادەمدە . بەزىلەرنىڭ قولىدىكى مال - دۇنيا زەھەرگە ئوخشىسا ، بەزىلەرنىڭ قولىدىكى ياخلىق شىپادۇر . تەڭرى ئۆز كالامىدا بەرگەن قۇلنى تىلىگەن قۇلدىن يۇقىرى قويىدىغۇ . ئادەم باشقىلارنىڭ خەير - ساخاۋىتىنى بىلەن ياشايدىغان بىچارە بولۇپ قالماي ، باشقىلارغا خەير - ساخاۋەت قىلىدىغان باي بولغان نېمىدېگەن بەلەن . مال - دۇنيانىڭ ۋاستىسى بىلەن بۇ دۇنيانىڭ بەختىگە ۋە ئۇ دۇنيانىڭ مەنپەئىتىگە ئېرىشىش مۇمكىن . چۈنكى مال - دۇنيا دېگەن ياخشىلىق ئۇچۇن يولچى ، مال - دۇنيالىق كىشىنىڭ ھەم ياخشىلىققا قولى يېتىدۇ . مال بىلەن ئاللانىڭ سەندىن كۆتكەن تەلىپىنى ئورۇندىيالايسەن ، يېشىل كۆككە ئۆرلىمەك بولساڭمۇ مال ياخشى يولەك بولىدۇ ؛ ھەج قىلماق بولساڭمۇ ، غازىلىق ئارزۇسىدا بولساڭمۇ ، ئۇ ساڭا قول - قانات بولىدۇ .

3983 تىلەگىڭ ھەج ئولسا ، كېرەك مال - تاۋار ،
غازىلىق تىلىسەڭ مال ئىشقا يارار .

ئەگەر قولۇڭ قىسقا بولسا ، ياخشىلىققا قانداقمۇ قول سۇنالايسەن ؟

بىلسەڭ ، بۇ ئالەم ئازغۇنلار دېگەندەك ئىككى كۈنلۈك ئالەم ئەمەس . بۇ ئالەم ئۇزۇن ئالەم . پەقەت ھاياتتىن قول ئۈزۈپ تەركىدۇنيالىق بىلەن ئۆلادسىز ، ۋەتەنسىز ، ياخشىلىقسىز ، ئىزسىز ئۆتكۈزگەن ھايات ئۈچۈن ھەقىقەتەن ئىككى كۈنلۈك قونالغۇ ؛ يەنە بىرى شەخسىيەتچى ، ئۆزىنىلا ئويلايدىغان ، باشقىلارنىڭ ئۆلۈپ - تىرىلىشى بىلەن كارى بولمايدىغان ، ئۆزىنىڭ بۈگۈنى تىرىك ئۆتسىلا ئەتىكىسى ھايات ، ئەۋلادلار ، كەلگۈسى بىلەن كارى بولمايدىغان مۇرتەدلەر ئۈچۈن مەنىسىز دۇنيا . ئاللا بۇ تىرىكلىك ئالىمىنى يارىتىپ نەچچە مىليون يىللار ئۆتتى ، بۇنى يالغۇز ئۆزىلا بىلىدۇ . شۇڭا ، ئاللا ئىنسانىڭ ئۈرۈقىنى قۇرۇتماسلىق ، ھاياتلىق تراداتسىيەسىنى ئۈزۈپ قويماسلىق ئۈچۈن ئەۋلاد قالدۇرماقنى نېسىپ قىلدى ؛ ئالدىدىكىلەر كەينىدىكىلەرگە ، كەينىدىكىلەر ئۆزىدىن كېيىن كېلىدىغانلارغا ئاساس سېلىپ بېرىشنى ئىرادە قىلىپ ، بىرىنىڭ ئىزىنى يەنىلا باسمىغان ئۈزلۈكسىزلىكنى ياراتتى . بۇ ھاياتلىق داستىخىنىغا بىزدىن بۇرۇن نۇرغۇن ئادەملەر داخىل بولۇپ كېتىشتى ، ئۇلار ئۆز ئۈچۈن نۇرغۇن تەييار نېمەتلەرنى قالدۇرۇپ كېتىشكەن ، ئەمدى نۆۋەت بىزگە كەلدى ، بىزمۇ بۇ داستىخاننى قۇرۇقداپ قويمىغان زۇلۇك بولماي ، بەلكى كېيىنكى ئەۋلادلار ئۈچۈن ياخشى ، مول نېمەتلىرىنى قالدۇرۇپ قويۇش ھەققىمىز بار . ھەدىسته : سەن بىر تۇپ دەرەخ تىكمەكچى بولۇپ تۇرغىنىڭدا ئەگەر سۇر چىلىنسىمۇ شۇ دەرەخنى تىكىۋېتىلىسەڭ تىكىۋەتكىن ، دېيىلگەن .

ئەي تىرىكلىك ئۈچۈن ئىزدەنگۈچى ئوغۇل ، تۇرمۇش ۋە بەخت ئۈچۈن باسقان قەدىمىڭدىن ھەرگىز تايمىغايسەن . ئىبادەتكە تەمەننا قويۇپ بەخت يولىدىن چەتنەشمۇ ئازغۇنلۇقتۇر . ئەگەر

ھەممە ئادەم ئىبادەتكە باش قويۇپلا تىرىكلىك ئۈچۈن تىرىشمىسا ، جاھان قانۇنى بۇزۇلۇپ ، ئىنسان بالىسىنىڭ ئۇرۇقى قۇرۇيدىغانلىقىنى ئويلا :

3652 جاھان خەلقى بارچە شاھەر ، ماكەنت قويۇپ ،
چىقىپ ئالسا تاغقا بۇيۇك يۇك يۈدۈپ .

3653 بۇزۇلغاي جاھان ، بارچە قالغاي قۇرۇپ ،
ئادەم بالىلىرىدا كېسىلگەي ئۇرۇق .

ئاللا ئىنسانلارنىڭ بۇنداق تۇيۇق يول تاللىشىنى خالىمايدۇ . ئەگەر ئۇنداق ئىراده بولسا ، ئادەمنى ياراتمىغان ۋە ئۇنچە ئۇلۇغلۇق بىلەن مۇكاپات قىلمىغان بولاتتى . ئىبادەت ئۇچۇنمۇ تىرىكلىك كېرەك ، تىرىكلىك ئۈچۈن قورساققا ئاش ، ئۇچاققا كىيىم ، كېچەك ۋە خاتىرجەملىك بولمىسا ، ئاچ قورساق ، خاتىرجەمسىزلىك بىلەن ئىبادەتنىڭ ئىشكى قانداق ئېچىلىدۇ . شۇڭا ، تىرىكلىك ، بەخت ، خاتىرجەملىك ئۈچۈن تىرىشماقنىڭ ئۆزىمۇ ئىبادەت جۈملىسىگە كىرىدۇ . ئاللا سېنى بۇ دۇنيادا ياشاشقا ئىرادە قىلىپ ياراتقانىكەن ، ئۆزۈڭنى ئاسراپ ، تىرىكلىكنى كاپالەتلەندۈرۈپ ، ئەقىل - پاراسىتىڭنى ئىشقا سېلىپ خۇشال - خۇرام ، بەختىيار تۇرمۇش بەرپا قىلىپ ، ياراتقۇچىنى خۇرسەن قىلمىقىڭ لازىم . ھەرگىزمۇ ئاپىلىلىق ، ئازغۇنلۇق ، خارلىق ، موھتاجلىق ئىچىده تۇرۇپ قىلىنغان ئىبادەتنىڭ ساۋاب كۆتمە ، ئاللا ئازغۇن بەندىلەرنىڭ ئىبادىتىگە موھتاج ئەمەس .

3662 ياراتتى خۇدايىم بۇ ئىككى جاھان ،
بىرىن تاپساڭ ئىزلە ، ئۇ بىرىن ھامان .

تائەتنىڭ ئۇلى ھاياتلىق ، كىشى تىرىكچىلىكتىن ۋازا كەچسە تائەتكە ئولتۇرۇۋالسا ، تائەت بۇزۇلۇپ ئۇل يىقىلىدۇ :

3918 تائەتكە چۈشسە ئەل كۆزى بىر يولى ،
بۇزۇلغاي بۇ تائەت ، يىقىلغاي ئۇلى .

سەن نېمە ئۈچۈن ۋە نېمە تەلەپتە ئىبادەت قىلىدىغانلىقىڭنى ، ئىبادەتنىڭ يوللىرىنى بىلەمسەن ؟ بۇلارنى بىلمەي ئىبادەتكە قەدەم قويساڭ ، نىشانسىز يۈرگەن ئۇلاغقا ئوخشاپ قالمامسەن . سەن ئىبادەتنى قۇدرەت ئىگىسىنىڭ ساڭا قىلغان ئۇلۇغ رەھمىتىگە ، سەن ئۈچۈن بۇ ئالەمگە يارىتقان تەڭداشسىز ، چەكسىز نېمەتلىرىگە شۈكۈر قىلىش ، ئۆزۈڭنىڭ بۇ دۇنياغا كېلىپ ياخشى ئەمەللىرىڭنىڭ ئاللا تەرىپىدىن قوبۇل بولۇشىنى ئۈتۈنۈش ، ئاللادىن ساۋابلىق يوللارغا تېسىپ قىلىشىنى تىلەش ، ئاپىللىقتا سادىر قىلىپ قويغان گۇناھلىرىڭ ئۈچۈن توۋا قىلىش مەقسىتىدە ئىبادەت قىلىسەن . سەن ھەرگىز ئاللا بەندىسىنىڭ ئىبادىتىگە موھتاج ئوخشايدۇ ، دەپ ئويلىما ، ئۇنداق ئويلىساڭ ، ئاللاغا شېرىك كەلتۈرگەن بولىسەن . ئاللا ھەرگىزمۇ سېنىڭ ئىبادىتىڭگە موھتاج ئەمەس ! سەن ئاللانىڭ مەۋجۇتلۇقىنى ۋە تەڭداشسىز قۇدرىتى كامالىنى پەقەت بەندىنىڭ تائەت - ئىبادىتى بىلەنلا جارى بولىدىغان مەۋجۇتلۇقمىكى دەپ ئويلاپ قالما . پۈتۈن مەۋجۇدات ، بارلىق ۋە يوقلۇقنىڭ ھەممىسى ئۇنىڭ ئىلكىدە ، ئىختىيارىدا تۇرسا ۋە سەن ئۈچۈن لازىملىق بولغان بارلىق

نەرسىلەرنى ئۇ يارانقان تۇرسا ، قانداقمۇ ئۇ بەندىنىڭ ئىبادىتىگە موھتاج بولسۇن . سەن ئىبادەت قىل ياكى قىلما ، مۇسۇلمان بول ۋە ياكى كۇپپار بولۇپ كەت يارانقۇچىنىڭ ئۇلۇغلۇقىغا قىلچىلىك نۇقسان يەتمەيدۇ . سەن قىلغان ئىبادەت ئۆزۈڭ ئۈچۈن بولىدۇ .

3251 ئەمەس تائەتكە ھاجەتمەن خۇدا ،
تىلەپ ياخشى نام ، ئەيلە قۇللۇق ئادا .

ئەي ئوغۇل ، سەن يالغۇزلا نامار ئوقۇسام ، روزا تۇتسامىلا ئىبادەتنى ئادا قىلغان بولىمەن ، دەپ خام خىيال قىلما . روزا بىلەن نامار پەقەت ئۆزۈڭنىڭ غېمى ئۈچۈنلىغۇ . شۇنى بىلگىنكى ، ئۆزىنىڭلا غېمىنى يېگەن ، ئۆزىنىڭ نەپسى ئۈچۈنلا ئىبادەت قىلغانلار بەك غاپىلدۇر . ئۆزى ئۈچۈنلا ياشىغان ئادەمنى قانداقمۇ تىرىك ئادەم دەپ قارىغىلى بولىدۇ .

3243 بۇ روزى - نامازلار ئۆز پايداڭ ئېرۇر ،
ئۆز نەپسىن دېگەنلەر بەك خۇدبىن بولۇر .

347 تىرىك ئادەم ئوغلى نەپ بەرمەك كېرەك ،
ئەگەر پايدىسىز بولسا ئۆلمەك كېرەك .

سەن ئەگەر ھەقىقىي ئىبادەتمەن بولىمەن دېگەن نىيەتتە بولساڭ ، ئاۋۋال ئەل - جامائەتكە ئارىلىشىپ ھاياتلىقتا ، ماماتلىقتا ئۇلار بىلەن بىر سەپتە بول ، ئەل - جامائەت ئازىسىدا ساۋابلىق ئىشلار ناھايىتى كۆپ . ئەلنىڭ دەرد - ئەھۋالىغا يېتىپ ياخشى كۈنلىرىگە يولداش ، يامان كۈنلىرىگىمۇ قولداش بولۇپ ،

دەرد - ھەسرىتىنى تەڭ تارتقىن . قېرىنداش ، دوست - يارەنلىرىڭنىڭ كۆڭلىنى سۆيۈندۈر . تۇل ، ئاجىز ، يېتىملارنىڭ بېشىنى سىلا ، كۆزى كور ، مېيىپ بەندىلەر ئۈچۈن قولۇڭدىن كېلىشىچە ئاللا بەرگەن رىزقتىن ئاللانىڭ رازىلىقى ئۈچۈن سەدىقە قىلىپ ، ئۇلارنىڭ ھالىدىن خەۋەر ئال . ھالالدىن مال - دۇنيا تېپىپ پەقىرلەر ئۈچۈن سەرپ قىل ، ياخشى ئىشلار ئۈچۈن خىراجەت قىل . مال - دۇنيا سېنىڭ ئېھتىياجىڭدىن ئاشسا ھەج سەپىرىگە ئاتلان . قولۇڭ قىسقا بولسا جامائەت بىلەن جۇمە نامىزىنى ئوقۇشنى تەرك قىلما . چۈنكى ، پېقىرلارنىڭ ھەجى جۇمە نامىزىدۇر .

3239 جامائەت بىلەن قىل پەرز ۋە ناماز ،
پەقىرلەر ھەجىدۇر بۇ جۇمە ناماز .

مانا ، يۇقىرىقىلارنىڭ ھەممىسى ھەقىقىي تائەت - ئىبادەت ئەمەسمۇ ؟ يۇقىرىقى ھەقىقىي ساۋابلىق تائەت - ئىبادەتلەرنى تاشلاپ ، شەخسىيىتىڭ ئۈچۈنلا ياشىساڭ ، باشقىلارغا نەپ بەرمىسەڭ ، باشقىلارغا ياخشىلىق قىلىش قولۇڭدىن كەلمىسە ، روزا ، نامىزىڭغىلا قانائەت قىلىپ ئاللانىڭ مەغپىرىتىگە ئېرىشىش تىلىكىدە بولساڭ توغرا يول تاللىمىغان بولىسەن .

3249 تائەتكە ئىشىنىپ يۈرەر بولسا قۇل ،
تاپالماس خۇدانىڭ سۆيۈنچىگە يول .

3250 خۇدانىڭ سۆيۈنچىن تىلىسەڭ ئۆزۈڭ ،
مۇسۇلمان سۆيۈنچىن تىلە كەس سۆزۈڭ .

سەن ھەقىقىي ئىبادەتمەن بولماقنى تىلىسەڭ ، باشقىلارنىڭ سېنى ئىبادەتمەن ، نامازخان ، تەقۋادار دەپ ماختىشىنى تەمە قىلىپ ، ئىبادەتنىڭ كۆز - كۆز قىلىش ئۈچۈن قىلما . ئىبادەتنىڭ ، ساۋابلىق ئىشلارنىڭ مەخپىي بولغىنى تېخىمۇ ياخشى . ھەرگىز رىياكارلىق بىلەن ئىبادەت ئېتىزلىغا سۈرەم سالمىغايسەن . كىشىلەرنىڭ ياخشىسى ئىبادەتنى ، ساۋابلىق ئىشلارنى ھەرگىز باشقىلارغا داۋراڭ قىلمايدۇ . چۈنكى ، سېنىڭ ئىبادەتنىڭنىڭ باشقىلارغا پايدىسى يوق . تەمە مەقسىتىدە قىلىنغان ئىبادەت ساۋابنى يوقىتىدۇ . سەن پەقەت ئاللانىڭ ماختىشىنىلا كۆتسەڭ دۇرۇس قىلغان بولىسەن . سەن گۇناھىم تولا ، ئاجىز بەندەمەن ، قولۇمدىن ھېچ ئىش كەلمەيدۇ ، دەپ ئۈمىد چۈلۈۋرۈڭنى قولۇڭدىن چىقىرىپ قويما . ئۈمىد شېخىڭنى ياخشىلىق سۇيى بىلەن سۇغىرىپ كۆكەرتكەيسەن . ئۈمىدسىزلىك ۋە زورمۇزۇر ئۆزۈڭنى زەئىپلىككە زورلاشتىن تېخىمۇ كۆپ گۇناھقا ئەسىر بولۇپ ، تېخىمۇ بەتتەرزەك ئازابقا مۇپتىلا بولىسەن . ئىزدەنگەن ، تىرىشقان بەندە ئۈچۈن ئاللانىڭ بەخت ئىشىكى ھەرقاچان ئوچۇق ، ئاللا بەندىلەر ئۈچۈن ئاخىرەتتە ئىككى ئورۇن تەييارلىدى : بىرى ، دوزاخ ، يەنە بىرى ، جەننەت . شۇنى بىلگىنكى ، ئىنسانلار تاپقىنى تەرك ئېتىپ ، بۇ دۇنيانىڭ تىرىكچىلىكى ئۈچۈن كېچە - كۈندۈز ھەپىلەشسىمۇ يەنىلا ئاللانىڭ جەننىتى بوش قالمايدۇ . تۆۋەندىكى بەيىت بۇنىڭ مىسالى :

3655 يەنە ھەممە ئادەم بۇ دۇنيانى دەپ ،
ئۇلاپ كۇننى تۇنگە يۇگەرسە ھەدەپ .

3656 قويۇپ تائەت ، دېسە مال ، بولۇپ دوزىخى ،
يەنە بوش قالماس ئۇ تەڭرى ئۇجمىقى① .

چۈنكى ، يارانقۇچى ياخشى - ياماننى پەرقلەندۈرۈشكە قابىل .
سەن ئەگەر ھەقىقەتەن ئاللانىڭ مەغپىرىتىگە مۇيەسسەر بولۇشنى
ئارزۇ قىلساڭ ، ۋەتەن ، خەلقىڭ ئۈچۈن ياخشىلىقىڭنى ئايىما .
ئىبادەت بىلەن باشقا ياخشى ئەمەللەرنى بىر لەشتۈرەلىسەڭ ،
بۇنىڭ ساۋابى توگمۇسسز بولىدۇ . بىز ئەل - ۋەتەن ئۈچۈن
ھېچقانداق مەنپەئىتى بولمىغان ، ھېچقانداق تۆھپە قوشالمىغان
كىشىلەرنى تىرىكلەر ئارىسىدىكى ئۆلۈك دەپ ئويلاپ باق ،
ئۆلۈك كىشى ئىبادەت قىلالامدۇ ، ئۆلۈكنىڭ ئىبادىتىنى ئاللا
قوبۇل قىلامدۇ ؟

3935 كىشى ياخشىسى دەر ، كىمدۇر ئۇ ياخشى ،
كىشىنىڭ دەردىگە داۋا بولسا ، شۇ ياخشى .

3332 دەۋزەخنى ساڭلا يارانمىدى ھەق ،
ئازابنى ساڭلا ھەم بەرمىدى ھەق .

× × ×

ئەي قەدىرلىك بوۋا ، ھەربىر سۆزۈڭدە خەلقىڭ مەنپەئىتى ،
ھەربىر تىنىقىڭدا ئەل - ۋەتەننىڭ ھېسسىياتى ئەكس ئېتىپ
تۇرىدۇ ، ئېتىقاد ھەققىدە توختىلىۋېتىپمۇ يەنىلا ئەل - ۋەتەننىڭ
مەنپەئىتىنى بىرىنچى ئورۇنغا قويغان كىشىلەرنىڭ ئىبادىتىنى
ئەڭ ئالىي ئورۇنغا قويۇپ تەرىپلەۋاتىسەن ، بۇنىڭ

① ئۇجماق — جەننەت مەنىسىدە .

ھەقىقىتى نەدە؟

ئەي تەلەپكار ئوغۇل، ۋەتەن، خەلق ئۈچۈن ياخشىلىق قىلىشنىڭ مۇنداق ئىككى مۇھىم ئاساسى بار: بىرى، ئاللا بۇ زېمىنغا كىشىلەرنى باشقىلارنىڭ رىزقىنى شىلۋېلىشقا ئەمەس، بەلكى باشقىلارغا ياخشىلىق قىلىپ، چوڭ ساۋابقا ئېرىشىش ئۈچۈن يارالتتى. قىيامەت كۈنى ھەممە ئادەم ئاللانىڭ ئادىل سورىقىنى قوبۇل قىلىدۇ. مانا شۇ چاغدا پۈتۈن ئەل - جامائەت ۋە ۋەتەن تۈپرىقى سەن ئۈچۈن گۇۋاھچى بولىدۇ. سەن زېمىن قانداق قىلىپ گۇۋاھ بولالايدۇ؟ دەپ شۇبھىلەنمە، تىلدىن ئىبارەت بۇ گۆشنى زۇۋانغا كەلتۈرگەن ئاللا زېمىننى سۆزلىتەلمەسمۇ؟ سەنمۇ ئەسلىي مانا شۇ زېمىندىن يارىتىلغان ئەمەسمۇ؟ ئەگەر سەن ھاياتلىقىڭدا بۇ ۋەتەن تۈپرىقىغا ھېچقانداق ياخشىلىق ئۇرۇقىنى چاچمىغان بولساڭ، بارلىق ھەرىكىتىڭ قۇۋۇلۇق، شۇملۇق بىلەن باشقىلارنى قاقشىتىش ئۈچۈن ئۆتكەن بولسا، ۋەتەن، خەلققە زىيان سالغان، بۇ پاك تۇپراقنى ناپاكلىقىڭ بىلەن بۇلغىغان بولساڭ، قىيامەت كۈنى ياخشىلار ئالدىدا ئۇياتقا قالىسەن، ئاللانىڭ ئالدىدا يەرگە قارايسەن. يەنە بىر مۇھىم خاسىيەت شۇكى، ئەل ئۈچۈن تۆھپە قوشۇپ ياخشى نام قالدۇرۇشمۇ ئۆزۈڭنىڭ بۇ دۇنيادا مەڭگۈ ياشىشىڭ ئۈچۈنمۇ قۇدرەتلىك مىراس. راست، ھېچقانداق بىر ئادەم بۇ دۇنيادا مەڭگۈ ياشاش شەرىپىگە ئىگە بولالىغان ئەمەس ۋە مەڭگۈ بولالمايدۇ. بىراق، ئادەمنىڭ ئۆلۈشمۇ ئىككى خىل بولىدۇ: بىرى، ئادەم ئۆلىدۇ، بىراق ئۇنىڭ نام - شەرىپى ۋە روھى (مەنىۋى دۇنياسى) بۇ دۇنيادا مەڭگۈ خەلق بىلەن ياشايدۇ. بۇنداق ئادەمنى ئۆلدى دېمەي تىرىك دەپ بىلىمەك كېرەك. چۈنكى، ئادەم قۇرۇق گەۋدە بىلەن ئادەم ئەمەس، روھ بىلەن

ئادەمدۇر ؛ يەنە بىر خىل ئۆلۈم شۇكى ، بۇ دۇنيادىن نام - نىشانسىز ، ئەجىر - تۆھپىسىز كېتىدۇ . بۇنداق ئادەمنىڭ كەلمىكى بىلەن كەتمىكىنىڭ تىرىكلىكى بىلەن ئۆلۈكىنىڭ ھېچقانداق پەرقى يوق .

3369 ئېتىم مەڭگۇ تىرىك بولسۇن دېسە گەر ،
تىرىك چاغدا كىشىگە نەپ يەتكۈزەر .

229 ئۆزۈڭ مەڭگۇ ئەرمەس ، ئېتىڭ مەڭگۇ ئول ،
ئېتىڭ مەڭگۇ ئولسا ، ئۆزۈڭ مەڭگۇ ئول .

ئەي ئوغۇل ، ئادەمنىڭ تىرىكلىك نىشانى ئۇنىڭ ياخشىلىقىدا . ئەگەر سەندە ھېچقانداق ياخشىلىقتىن ئەسەر بولمىسا ، سېنىڭ تىرىكلىكىڭنىڭ بەلگىسى نېمە ؟

3370 يوق ئەرسە تىرىكلىك نىشان بەلگىسى ،
ئۇنىڭ ياخشىلىقتىن نەدىن بىلگۈسى ؟

سەن يەنە شۇ ھەقىقەتنى تونۇغىنىكى ، ئەل - ژەتەندىن ئايرىلىپ يەككە - يېگانە ياشىيالمىسىڭ مۇمكىن ئەمەس . خەلق سېنىڭ مەۋجۇتلۇقۇڭنىڭ ئاساسى . جەمئىيەتتە ھەربىر قوۋم ، ھەربىر قەبىلە ، ھەربىر مىللەت ، ھەربىر دۆلەت چوڭ بىر ئائىلىنى تەشكىل قىلىدۇ . سەن مانا شۇ چوڭ ئائىلىنىڭ ھوقۇقلۇق بىر ئەزاسى . شۇڭا ، ئۇ چوڭ ئائىلىدە بەلگىلىك ئورنۇڭ ۋە ئىمتىيازىڭ بولىدۇ . سەن شۇ ژەتەننىڭ بىر ئەزاسى ۋە ھەقداسى سۈپىتىدە ، بەختىيار ياشاش ، پىكىر قىلىش ،

قابىلىيەتكىنى جارى قىلدۇرۇش، ۋەتەننىڭ بارلىق مۇۋەپپەقىيەتلىرىدىن تەڭ - باراۋەر بەھرىمەن بولۇش ھوقۇقىغا ئىگە. بۇنداق ھوقۇقنى ۋە بەھرىمەنلىكنى ئۆزگە ۋەتەندىن تېپىش مۇمكىن ئەمەس، سەن ئۇچۇن ۋەتەن خەلقىدەك قەدىرلىك، مېھرىبان ۋە سۆيۈملۈك كىشى بولمايدۇ. سەن ھەرقانداق مۇشكۈللۈك، ئوگۇشسىزلىققا ئۇچرىساڭ، مانا شۇ ئەل، جامائەتكە تايىنىپلا، مۇشكۈللۈكلىرىڭ ئۇستىدىن غالىب كېلەلەيسەن. مۇشۇنداق بىر نىيەتلىك، بىر مەقسەتلىك ۋە ئورتاق تەقدىر شۇ خەلقنى بىر گەۋدە قىلىپ ئۇيۇشتۇرۇپ، خەلقنىڭ، ۋەتەننىڭ دۇشمەنلىرىگە بىر سەپتە تۇرۇپ كۈرەش قىلىشقا ئۆگەتكەن. ئۇلار شۇنداق بىر پۈتۇنلۈك ئارقىلىقلا تەبىئەت كۈچلىرى ۋە ۋەتەن دۇشمەنلىرىنىڭ ئۇستىدىن غالىب كەلگەن، ئۆزلىرىنىڭ ئىنسانىي ھوقۇق، قەدىر - قىممىتىنى قوغداپ مەۋجۇتلۇقىنى كاپالەتكە ئىگە قىلغان. شۇنداق ئىكەن، ۋەتەن، خەلقىگە ئاسىيلىق قىلغان ئىنسانىنىڭ ھېچقانداق قەدىر - قىممىتى بولمايدۇ. ئۇ مەڭگۈ لەنەت - نەپرەتكە ئۇچرايدۇ. تەڭرى ئاسىيلارنى ھەرگىز دوست تۇتمايدۇ.

ئەي ئوغۇل، سەن خەلق بىلەن بىر سەپتە تۇرساڭ، ھاياتىڭمۇ، ئىبادىتىڭمۇ كۆڭۈللۈك ۋە كەم - كۈتسز بولىدۇ. ۋەتەن، خەلقنى سۆيۈش ئىمان جۈملىسىدىن ئەمەسمۇ؟ ۋەتەن، خەلقىڭنى تەرك ئەتسەڭ، ئىمانىڭ كامىل بولمايدۇ. قەلبىڭ ۋەتەن، خەلقە يىراق بولسا ئىسلامدىن شۇنچە يىراقلاشقان بولىسەن. شۇڭا، روزى - نامىزىڭغا ئىشىنىپلا غەپلەتتە ياشىما، ياخشى ئەمەللىرىڭ بىلەن ئىبادىتىڭنى پۈتۈن قىلغىن.

3990 كىشى گەر بىلمىسە چىن تائەت نېمە،
ئۇقالماس قىلغىنى ئىبادەت نېمە.

× × ×

ئەي غەپلەت ئۇيقۇسىدا قورقۇنچلۇق چۈشلەرنى كۆرگەن، نادانلىقتىن داتلاشقان، ئۈمىدسىزلىكتىن قاراڭغۇلاشقان قەلبىمىزنى ساخاۋەتلىك ھېكمەتلىرى بىلەن نۇرلاندۇرغۇچى ئىمانى كامىل بوۋا، سەن ھېكمەت دەپتىرىڭنىڭ نۇرانە تەپتىدىن بىزگە ھاياتىمىزنىڭ ئاجايىپ سىخىمىسىنى سىزىپ، ئاچا يولدا تېنەپ قالغان نىشانسىز، مەقسەتسىز ھايات سەپىرىمىزنى ئۈمىد ۋە ئىشەنچكە تولغان كامىل چۈشەنچەك بىلەن نۇرلاندۇردۇڭ. قۇدرەت ئىگىسىنىڭ بىزگە ئاتا قىلغان مېھىر - شەپقىتى ۋە ساخاۋىتىنى تولۇق تونۇپ، ئۇنى ئادەمىيلىك ئىززىتىمىز بىلەن جارى قىلدۇرۇپ، ھەقىقىي ساۋابقا ئېرىشىش ئۈچۈن كۈچلۈك ئىستەك ئويغاتتىڭ. ۋۇجۇدىمىزدا بىر خىل شېرىن ئېقىم جۇلالاپ، كۆڭلىمىزدە ئۈمىد، ئىشەنچ ئىشىكى ئېچىلدى.

ھەقىقەتەن، بىز تارىخىمىزدا ئاجايىپ كېچىكلەرنى كەچۈرۈپ، تۇرلۇك مۇقاملارغا ئۇسسۇل ئويناپ، ئوخشاشمىغان تەرغىباتلارنى ئاڭلاپ تېنەپ، تەمسىقلاپ يۈرۈپ، نۇرغۇن سوئاللارغا، ناھايىتى كۆپ «نېمە ئۈچۈن»لەرگە دۇچ كەلدۇق. بىراق، نۇرغۇن ئەسىرلەر داۋامىدا ئەقەللىي جاۋابقا مۇيەسسەر بولالمايى كەلدۇق. سېنىڭ يۇقىرىقى نەسىھەتلىرىڭ بىزنى خېلى كۆپ سوئاللارغا جاۋاب تېپىۋېلىشىمىز ئۈچۈن مەنىۋى ئۇلگە بولدى.

بىز كۆرۈڭاتىمىز، زېمىندىكى بەزى ئىنسانلار تىرىشچانلىق بىلەن ئۆزىنىڭ بەندىلىك بۇرچىنى ئادا قىلىپ، ئاجايىپ ئۇتۇقلارغا ئېرىشتى. سىز تەسەۋۋۇر قىلغاندەك ئاسمانغا چىقتى. يەر يۈزىدە تۆمۈرگە جان كىرگۈزۈپ ئاجايىپ مۆجىزىلەرنى بارلىققا كەلتۈردى. ئاللانىڭ كالامىدا «تۆمۈردە غايەت زور كۈچ-

قۇدرەت بار» دەپ ناھايىتى روشەن بېشارەت بېرىلگەن بولسىمۇ، بىراق بەزى نادان بەندىلەر بۇ مۆجىزىلەرگە تاق قالىدىغان «ئۇنداق ئىش پەقەت ئاللانىڭلا قولىدىن كېلىمىسە، بەندىنىڭ قولىدىن كېلەمىدۇ» دەپ قاراپ، يۇقىرىقىدەك زور تەرەققىياتنىڭ ئەسلىي ئاللانىڭ ئىرادىسى ئىكەنلىكى، قۇدرەت ئىگىسىنىڭ زېمىندىكى نېمەتلىرى بىلەن ئىنسان ئەقلىنىڭ تۆھپىسى ئىكەنلىكىنى ھېس قىلالمىدى. ئاللا ئىنسانلار ئۈچۈن تېخىمۇ چەكسىز ئىمكانىيەتلەرنى ھازىرلاپ بەرگەن ۋە ئۇلارنى بىلىش، تەرەققىي قىلىش ئىقتىدارىغا ئىگە قىلىش بىلەن پوتكۇل مەۋجۇدات ۋە مەخلۇقاتتىن ئەزىز ۋە شەرەپلىك قىلغان. ئەپسۇسكى، بىز يۇقىرىقىدەك ئىمكانىيەتلەردىن پايدىلىنىپ، ئۆزىمىزنىڭ ۋۇجۇدىغا مۇجەسسەم قىلىنغان ئۇلۇغ قابىلىيەتتىن پايدىلىنىشتا يوق، «ئاللا زۇۋۇلمىزنى كىچىك ئۆزۈپ قويغانكەن» دەپ يەنىلا ئاللادىن ئاغرىنىپ يۇرۇشتۇق، شۇنىڭ بىلەن نېمەتلەرنى تونۇش ۋە ئۇنىڭدىن پايدىلىنىشتا يوق، «ئۇجمە پىش، ئاغزىمغا چۈش» دېگەندەك، ئاللانىڭ قانۇنىغا خىلاپلىق قىلدۇق. ئاللا ئۆز كالامىدا: «ئاللا يەر يۈزىدىكى ھەممە نەرسىلەرنى سىلەرنىڭ پايدىلىنىشىڭلار ئۈچۈن ياراتتى» دېگەن روشەن ئەمرىنى چۈشۈرگەن تۇرسا، بىز ئۇنىڭغا شۈكۈر قىلماقتا يوق، ئەكسىچە يەنىلا تەلەپ قولىمىزنى كۆتۈرۈپ تۇرۇشتىن باشقىنى بىلمىدۇق. ئاسماندىن ھازىرغىچە بىرەر قېتىممۇ ئالتۇن - كۈمۈش يېغىپ قالغانلىقىنى كۆرمىدۇق، بىراق، بەندىلەرنىڭ ئازغۇنلۇقى سەۋەبلىك ئاللا غەزەپ بىلەن تاش ياغدۇرۇپ ھەددىدىن ئاشقانلارنى جازالىغانلىقىدىن ۋاقىپ بولدۇق.

توغرا، جەمئىيەتتە بايلىق بىلەن كەمبەغەللىك، ئاجىزلار بىلەن كۈچلۈكلەر، ياخشى بىلەن يامان، رەزىللىك بىلەن

گۈزەللىك مەۋجۇت. بىراق، يامان، كەمبەغەل، رەزىل قىلىپ قويغان ئاللامۇ؟ بۇنداق خاتا چۈشەنچىنىڭ تۇغۇلۇشىنى بىلىشىمىز تېخى تولىمۇ پېتەرسىز ئىكەنلىكىدە ئىكەن.

بۇۋا، بىز ئۆزلۇكسىز ئىزدىنىش ۋە تىرىشىش ئارقىلىق ھەقىقەتنى چۈشىنىشكە، ھەقىقەتكە ياقىنلىشىشقا تىرىشىمىز، چەكسىز گۈزەل ھايات باغچىسىدىن بەھرىمىز، ئىنسانىيەت ئىقتىدارىمىزدىن خەۋەرسىز ياشاۋەرمەيمىز، بىز ئۈچۈن ئىرادە قىلىنغان بارلىق ئىمكانىيەتلەردىن تولۇق پايدىلىنىشقا تىرىشىپ ۋەتەن تۈپرىقىنى گۈللەندۈرۈشكە تىرىشىمىز، ئاللا بىز ئۈچۈن ئىرادە قىلغان بارلىق ئىمكانىيەتلەردىن تولۇق پايدىلىنىپ، ئۆزىمىزنىڭ ئىنسانىي قەدىر-قىممىتىمىزنى ئاشۇرۇپ، بەندىلىك بۇرچىمىزنى ئادا قىلىشقا تىرىشىمىز.

ئاخىرىدا بۇۋا، تۇرمۇشتا دۇچ كېلىدىغان مۇنداق بىرقانچە سوئاللىرىم بار ئىدى، سورىۋالسام.

بولىدۇ بالىلىرىم، سوراڭلار، مەن جاۋابقا تەييار.

ئوتتۇز بىرىنچى باب

تۇرمۇشتىكى يەنە بەزى مەسىلىلەرگە جاۋاب

بوۋا، ئادەم ئۇچۇن ئەڭ ئېغىر يۈك نېمە؟ بۇ يۈكنى قانداق كۆتۈرمەك كېرەك؟

ئوغلۇم، دۇنيادا ئەڭ ئېغىر يۈك ئۈچ: بىرى، يوقسۇزلۇق، ئىككىنچىسى، بىكارچىلىق؛ ئۈچىنچىسى، يالغۇزلۇق. بۇنى ھەرگىز ئېسىڭدىن چىقارما. بىخەستەلىك قىلىپ يۈكۈڭنى ئېغىرلاتما، شۇجائەت بىلەن يۈكنى يەڭگىللەتكىن. ئەڭ ئاۋۋال ئېرىق - پاكىز بولغىن. ئۆي مۇلكۈڭنى پاك، ئېرىق تۇت. پاكلىق، پاكىزلىق ساڭا بەخت ئېلىپ كېلىدۇ. ئېرىغسىز بولساڭ، بەختىڭ قولدىن كېتىدۇ؛ يەنە بىرى، ئاش - ئىنىڭنى، تۇز - چېيىڭنى كەڭرى قىل. خەسىلىك قىلما، ئاندىن ئېتىك ياخشى بولۇپ بەختىڭ ئېچىلىدۇ. خەسىلىك يولىنى تۇتساڭ، ئۇ سېنى يالغۇزلۇق چۆلىگە تاشلايدۇ. ئۆزۈڭدىن باشقا ھەمراھ تاپالمايسەن. ئوچۇق قول بولدۇم دەپ بەتخەجلىك قىلما. كېيىن، موھتاج بولۇپ قالىسەن. كىرلىمىگە يارىشا چىقىم قىل، چىقىم قىلساڭ، دەرھال كىرىم يولىنى قىل. موھتاجلىقىنىڭ يۈكىنى يۇدۇمەك تولىمۇ مۇشكۈل. پۇل - مېلىڭ بولسا يولىدا سەرپ قىل، ئىسراپ قىلىپ چېچىۋەتمە، مال - مۇلكۈڭ بولسا ساقلاشنى بىل.

پۇل - مالنى ساقلاش توپلاشتىن مۇشكۇل . ساڭا ئەگەر كۈنىگە ئون كوي كىرىم بولىدىغان بولسا ، سەككىز كويىنى خەجلەپ ئىككى كويىنى تېجەپ قوي . شۇنداق قىلىساڭ موھتاج بولمايسەن . خىراجىتىڭ كىرىمىڭدىن كۆپ بولۇپ كەتسە ، ھەرقانچە كۆپ دۇنياىڭ بولسىمۇ يەتمەيدۇ . ئىسراپخورلۇق بىلەن دوستقا موھتاج بولغاندىن كۆرە ، تېجەشلىك بىلەن دۇشمەنىڭگە قالدۇرغىنىڭ ياخشىراق . ئوغلۇم ، خار بولماسلىقنىڭ يەنە بىر يولى — قولۇڭ ھەرقانچە قىسقا بولۇپ قالسىمۇ باشقىلارغا زارلانما . ھەرقانچە موھتاج بولساڭمۇ دۇشمىنىڭنىڭ ئالدىغا قول سۇنۇپ بارما ، دوستۇڭنىمۇ تەڭلىكتە قويما ، دۇشمىنىڭ خار كۆرىدۇ ، دوستلىرىڭنىڭ ئالدىدىمۇ بېشىڭ تۆۋەن بولىدۇ .

بوۋا ، ئۆزئارا ئېلىم - بېرىم مۇناسىۋىتىدە دېققەت قىلىدىغان ئىشلار قايسى ؟

ئوغلۇم ، باشقىلار بىلەن بولغان ئېلىم - بېرىمدە سىلىق ۋە توغرا بول . بۇ دېگەنلىك ئادەمگەرچىلىك يولىنى تۇتۇپ ، باشقىلارنى خورلىمەن قىلىكى ، ئۆز مەنپەئىتىڭ مۇددىئاسىدا باشقىلارنى ئورۇنسىز رەنجىتمە . كۆپ كىشىلەر ئازغىنە پايدا ۋە كىچىككىنە زىيان ئۈچۈن دوستلۇق ئۇلىنى لىڭشىتىدۇ . ئېلىم-بېرىمدە ھېچقانداق ئادەمگە يالغان سۆز قىلما . يالغانچىلىق خەلقىئالەم ئالدىدا بېشىڭنى تۆۋەن قىلىدۇ . بىر كۈنى بولمىسا بىر كۈنى يالغانچىلىقىڭ ئاشكارىلىنىپ قېلىشىنى ئويلا . مۇرۋۋەتسىز ، ئىنساپسىز بولما . باھادا پۇتۇشكەندىن كېيىن ئەرزىمەس نەرسىنى باھانە قىلىپ ، تالاش - تارتىش قىلما . ساختىلىق بولۇپ قالىدۇ . توغرا ، سىلىق ، راست سۆزلۈك بولسىڭ ، سەن بىلەن ئالاقە قىلىدىغانلار كۆپىيىدۇ . ئېلىم - بېرىم دېگەندە خىرىدارلىق ئادەم زاۋاج تاپىدۇ . بولمىسا ئېڭەك

يۆلەپ قالسەن . ساختىلىق قىلىپ ئۈندۈرۈۋالغان پايداڭدىن كېيىنكى زىيىنىڭ مول بولىدۇ . ئېلىم - بېرىم مۇناسىۋىتىدە پەقەت ئۆزۈڭنىڭلا پايدىسىنى كۆزلىمە . سەن بىلەن مۇئامىلە قىلىشقان كىشىلەرنىڭمۇ پايدىسىنى ئويلا . ئۇلارمۇ مەنپەئەتلەنسۇن . ئۆز پايداڭنى دەپ باشقىلارغا زىيان كەلتۈرمە . پايدىسى ئۈچۈنلا كەتمەن چېپىش ئىتسانچىلىقمۇ ، ئىنسانپەرۋەرلىك ئەمەس . ھېسابات ئىشلىرىدا توغرا بولاي دېسەڭ ، كىرىم - چىقىمنى دەپتەرگە پۈتۈپ قوي ، پايدا - زىيىنىنى تەكشۈرۈپ تۇرغىن . يامان مالنى ياخشى دەپ ھېيلە ئىشلىتىپ باشقىلارغا تاڭما . بۇنىڭ زىيىنى تاپقان پايداڭدىن زىيادە بولىدۇ . ھېچقاچان خىيانەت قىلىش پىكرىنى كۆڭلۈڭگە كەلتۈرمە . سودا ئىشىدا ئەسلا باشقىلارغا مال قوشۇپ شېرىكلىك يولىنى تۇتمىغايسەن . قىزىل رەڭگىك پۈشايماندا زەپىران بولىدۇ . بۇ گەپنىڭ تېگىگە يەتكىن . ئادەم دېگەن ئوخشاش بولمايدۇ . سەن بىلەن شېرىكىڭنىڭ ئوتتۇرىسىدىكى مۇناسىۋەتمۇ داۋاملىق بىر خىل بولمايدۇ . مۇبادا ئاراڭلاردا يېرىكلىك پەيدا بولۇپ قالسا ، ئارغىنە پايدا - مەنپەئەت ئۈچۈن كۆڭلۈڭ پاراكەندە بولىدۇ ؛ يەنە بىرى ، ئۆزۈڭگە ئىشەنگەندەك باشقىلارغىمۇ شۇنداق ئىشىنىشىڭ ناتايىن . شۇڭا ، دائىم شېرىكىڭنىڭ ئىنسابىنى تىلەش بىلەن بولسەن . ئۇنىڭغا تازا ئىشەنمىسەڭ ، كۆڭلۈڭ خاتىرجەم بولمايدۇ . ئىشەنچسىزلىكتىن گۇمان تۇغۇلىدۇ ، گۇمان ئىماننى قاچۇرىدۇ . بۇنىڭ بىلەن ئاراڭلاردا سوغۇقچىلىق يۈز بېرىدۇ ؛ ئۇنىڭدىن باشقا سودىدا زىيان تارتىپ قالساڭلار ، ئۆزۈم يالغۇز بولسام ، قانداق بولاتتىكىن دەپ ھەسرەتتە قالىسەن . ئۆزۈڭ يالغۇز زىيان تارتساڭ ، بۇ ھەسرەتتىن خالىي بولالايسەن .

بوۋا ، قانداق قىلغاندا قوشنىدارچىلىقنىڭ بۈرچىنى ئادا

قىلغىلى بولىدۇ؟

ئەي ئوغلۇم ، قوشنىدارچىلىقنىڭ بۇرچىنى ياخشى ئادا قىلغىن ، قوشناڭ بىلەن ھەرگىز دۇشمەنلىشىپ قالما ، ئۆي - جاي سالساڭ شۇنداق جايغا سالغىنكى ، قوشنىلىرىڭ دىيانەتلىك ، ياخشى كىشىلەردىن بولسۇن . كۇنلىرىڭ پاراغەتە ئۆتىدۇ . زادىلا يامان ، ئەسكى قوشنىلارغا يولۇقۇپ قالمىغايسەن ، ئۇنداق بولمايدىكەن ،كۇنلىرىڭ ئازاب ئىچىدە ، كۆڭۈلسىزلىك ئىلكىدە ئۆتىدۇ . كونىلارنىڭ «قوشنىنى كۆرۈپ ئۆي - جاي ئال» دېگىنى بىكار ئەمەس ، ئويلانماي ئۆي - جاي سالساڭ ، قوشنىلىرىڭ ئەسكى چىقىپ قالسا كۆچۈپ كەتمىگۈچە قۇتۇلالمايسەن . قوشنىلىرىڭ ياخشى ، ئىنساپلىق ، ئەخلاقلىق كىشىلەردىن بولسا ھۆرمەت قىل . ئۇلارنى ئاش - تۇزۇڭدىن ئايرىما . قوشنىدارچىلىقنىڭ ھەققىمۇ بىر - بىرىنى ھۆرمەت قىلىش . يىراقتىكى تۇغقاندىن يېقىندىكى قوشنا ئەلا ، دېگەن گەپكە ئەمەل قىلىپ ، قوشنىلىرىڭنىڭ ھال - ئەھۋالىنى ئوبدان سورا . كېسەل بولۇپ قالسا يوقلا . ئۆلۈم - يېتىم ئىشلىرىدا ياخشى قولداش بولۇپ جېنىغا جان قات . خۇشاللىقىغا قوشۇلۇپ خۇشال بولغىن ، قايغۇسىغا قوشۇلۇپ قايغۇر . ئۇلارنىڭ پەرزەنتلىرىنى ئۆز بالىلىرىڭدەك ياخشى ئاسراپ ، مېھرىبانلىقىڭنى ئايىما . شۇنداق قىلساڭ ، مەھەللە ئىچىدە ئابرۇيلۇق ئادەم بولۇپ قالسەن .

4546 تاشار دەريا يا بەگنىڭ بولما قوشنىسى ،
يېقىن تۇرما ھىسارغا ئەقىل ئىگىسى .

ئوغلۇم ، ئۆي سالساڭ ، تاشار دەريا بويلىرىغا سالما . قورغان - قەلئە يېنىغا ھەرگىز يېقىن تۇرما ، پاراكەندىچىلىكتىن

قۇتۇلالمايسەن ؛ يەنە بىرى ، ئۈيۈڭنى چوڭ يولغا يېقىن سالما ، زەرەردىن قۇتۇلالمايسەن .

4548 ئۆي ئالماق تىلىسەڭ قوشنىغا قارا ،
يەر ئالماق بولساڭ ، سۈيىنى ئارا .

بوۋا ، قانداق مۇساپە هايات قەدىمى ئۈچۈن ئەڭ يىراق ، قانداق قەدەم ئەڭ قۇتلۇق بولىدۇ ؟

ئوغلۇم ، هايات قەدىمىڭمىكى هەربىرىنى كۆڭۈل خاهىشىڭغا قاراپ باسقىن . ئۆزى ئارزۇلاپ باسقان يولىڭ يىرىقى بولمايدۇ . بېسىم بىلەن ئالغان قەدەمنىڭ ئېغىرى بولماي قالمايدۇ . كۆڭلۈڭ ئارزۇ قىلسا ، يىراق مەنزىلمۇ ئۇزاق بىلىنمەيدۇ . يىراق جاي يېقىن ، مۇشكۈل ئاسان بولىدۇ . كۆڭۈل تارتمىغان يەرگە قەدەم قويغۇچى بولما . يېقىن يول يىراق ، يەڭگىل ئىش جاپا تۈيۈلىدۇ . زورلاپ يېگەن تائامۇ تەڭگە سىڭمەيدۇ ئەمەسمۇ ؟ هەرقانداق ئىشقا ئارزۇ ، ئىشەنچ ، ئۈمىد بىلەن قەدەم باسساڭ ، مۇۋەپپەقىيەت قازىنىسەن . تارتقان جاپايىڭمۇ كۆزۈڭگە كۆرۈنمەيدۇ .

5045 كىشى ماڭسا خالاپ ، ئارزۇلاپ ،
يېتەر تېز ئۈمىدكە يېقىنلىق ئۇلاپ .

بوۋا ، مەسلىھەتلىك ئىش بۇزۇلماس ، دەيدۇ . ئۇنىڭ هەقىقىتى نېمە ؟

ئوغلۇم ، مەسلىھەت ئەقىلنىڭ جۇغلاش دېگەن سۆز . مەسلىھەتسىز ئىشنىڭ دالادىكى يالغۇز ئانقا ئوخشاش چېچى

چىقماستۇر . شۇڭا ، ھەرگىز ئۆز بېشىمچى بولما ، ھەرقانداق ئىشنى كېڭەش بىلەن قىل . كېڭەشلىك ئىش بۇزۇلمايدۇ . كېڭەشسىز ئىش ئۆزۈڭنى ئىگىرىتىدۇ . ھەرقانداق ئىشقا بولسا ، يېقىن بۇرادەرلىرىڭدىن ، ئۇقۇمۇشلۇق ئاقساقاللاردىن ، بېشىدىن ئىش ئۆتكەن ، كۆپنى كۆرگەن كىشىلەردىن مەسلىھەت سورا . بۇنىڭ بىلەن مۇشكۈل تۈگۈنلىرىڭ يېشىلىپ ، ئەگرى ئىشلىرىڭ تۈزۈلۈپ كېتىدۇ . سەن ئۆزۈڭلا ھەممە ئىشنىڭ ئېپى - جېپىنى بىلىپ كېتەلمەيسەن . باشقىلارنىڭ كېڭىشىنى ئاڭلىساڭ بىلىمىڭ ئارتىدۇ . كېڭەش دېگەن ئەقىل سورىغانلىق بولىدۇ . ئەقىل سورىغان يولدىن ئازمايدۇ ، ئەقىل بىلەن ئىشلىرىڭ ئوڭغا تارتىدۇ . شۇڭا ، كېڭەشلىك كىشىلەر مۇنداق دېگەن :

5658 نەئىش قىلماق ئولساڭ كېڭەش ئەر بىلە ،
كېڭەشمەس كىشىدىن يىراقلىق تىلە .

5660 نېچۈك ئىشنى قىلساڭ كېڭەش بىرلە قىل ،
كېڭەش بىرلە كۆتكەن تىلەكلەر كېلە .

ئەقىل كىشىگە ئەقىل ئۆگىتىدۇ ، ئەقىل ئەقىلگە يول باشلايدۇ .

بوۋا ، ئىنسان ئۆچۈن ئەڭ پايدىلىق نەرسىلەر نېمە ؟

دۇنيادا ئىنسان ئۆچۈن ئەڭ پايدىلىق نەرسە ئەڭ ئاۋۋال بىلىم ، بىلىم كىشىگە ھەر ئىككى ئالەمدە خۇشاللىق ئېلىپ كېلىدۇ . ئىككىنچى ، ئۇيات ؛ ئۇچىنچى ، ھايا . قىلىقىڭ ياخشى بولسا پۈتۈن ئەل سېنى سۆيىدۇ . خۇي - پەيلىڭ دۇرۇس بولسا تۆرگە چىقىسەن . ئۇيات سېنى ناچار ئىشتىن توسايدۇ ، ياخشى

ئىشقا ھەيدەكچى بولىدۇ. ئۇياتسىزلىق ئادەم ئۈچۈن تېگى يوق ئەسكى كېسەل. ئۇنىڭ بىلەن بۇ دۇنيادا بىرەرمۇ يېقىن دوست تاپالمايسەن، باشقىلار ئالدىدىمۇ قەدىرسىزسەن. ئەگەر بىلىم بىلەن تەكلەنگەن دۇرۇسلۇق، ئۇيات، ياخشى قىلىق بىرلەشسە، ھاياتىڭ ئۈچۈن تۈگىگۈسىز خۇشاللىق بولىدۇ.

بۇۋا، ئىنسان ئۈچۈن ئەڭ پايدىسىز نەرسە نېمە؟

بىلىشىڭ كېرەككى، ئىنسان ئۈچۈن پايدىسىز بولغان مۇنداق ئۈچ نەرسە بار: بىرى، كاجلىق ۋە قىلىقتا ياۋۇزلۇق؛ يەنە بىرى، سۆزدىكى يالغانچىلىق؛ ئۈچىنچىسى، بېخىللىق. بۇ ئۈچى ئەقىلسىز كىشىلەردىن تۇرلىگەن بولۇپ، ئىشنى تەتۈر قىلىدۇ. چۈنكى، كىشى كاج بولسا قىلىقى يامان، ئىشى تەتۈر بولىدۇ. كىمكى يالغانچىلىق بىلەن ئاتالسا، بۇ ئەسكى نام ئۆلگۈچە پېشانەڭدىن ئۆچمەيدۇ. بېخىللىق بولسا ئۆزىگە ئۆزى زۇلۇم قىلىشتۇر. بېخىل ئۆزى يىمەستىن مال يىغىدۇ، ئۆزى ئۆلىدۇ، مال قالىدۇ. مۇنۇ بەيىتنى ئاڭلا:

1674 يىغىش بىلدىڭ ئالتۇن، يېيىش بىلمىدىڭ،
يىغىپ ئالتۇن ئەلگە نېچۈن بەرمىدىڭ؟

1675 يىغىپ دۇنيانى ئەي يىمىگەن كىشى،
يېگۈچى تەييارىدۇر، تەييارلا ئېشى.

قانداق ئادەمنىڭ قەلبى پاك، ياماندىن قورقماق بولىدۇ؟

تەقۋادار كىشى ياماندىن قورقماق بولىدۇ، ياماندىن قورقانلىقى ئۈچۈن ئۆزىنى ساپ تۇتىدۇ.

ئەل ئۈچۈن خاتىرجەملىكنىڭ ئاچقۇچى نېمىدۇر؟

هوشيارلىق ۋە توغرا قانۇن ئەلنىڭ يىلتىزىدۇر، بىخۇدلۇق ۋە قانۇنسىزلىق ئەل ئۈچۈن ئاپەتتۇر.

دۆلەت بىخەتەرلىكىنىڭ كاپالىتى نېمىدۇر؟

دۆلەت بىخەتەرلىكىنىڭ كاپالىتى ئەسكەر بىلەن قورال. ئاگاھ بولغىنكى، قىلىچ غىلاپقا كىرسە، بۇ غەپلەت نىشانىدۇر، بۇ غەپلەتتىن پايدىلىنىپ دۈشمىنىڭ قوترايدۇ.

ئىنسان ئۈچۈن ئەڭ ياخشى مەشغۇلات نېمىدۇر؟

ئۆز خەلقىگە چىن دىلىدىن كۆيۈنۈش، خەلقىي ئۈچۈن ياخشىلىق ئىزدەش، خەلقىگە زىيان سالماسلىق، خەلقىگە زىيان كەلتۈرگۈچى نەرسىلەرنى يوقىتىش.

دۇنيادا ئەڭ پەس ئادەم كىمدۇر؟

تەمەگەر ئادەم ئەڭ پەس بولىدۇ، ئۇ خان بولغان تەقدىردىمۇ قۇلىدىنمۇ تۆۋەندۇر.

ئەڭ پەزىلەتلىك ئادەم كىمدۇر؟

پۇل - مال ئۈچۈن ئۆزىنى بۇزمىغان ئادەم ئەڭ پەزىلەتلىك ئادەمدۇر. ئۇنداق ئادەمنى پەرىشتە دېسىمۇ بولىدۇ.

ئادەم ئۈچۈن ئەڭ ئېچىنارلىق ئىش نېمىدۇر؟

ئادەم ئۈچۈن ئەڭ ئېچىنارلىق ۋە ئېپسۇسلىنارلىق ئىش قىلغان ئەجرىنىڭ زايا بولۇپ كېتىشىدۇر.

ئادەم ئۈچۈن ماددىي جەھەتتىكى ئەڭ قىممەتلىك نەرسە نېمىدۇر؟

نېمىگە موھتاج بولساڭ شۇ قىممەتلىكتۇر. ئەگەر سەن قىلدەك بىر نەرسىگە موھتاج بولۇپ شۇنىڭغا ئېرىشەلىسەڭ، ئۇ پىلدەك بىلىنىدۇ.

كىشىنى تىلەككە باشلاش ئۈچۈن ئەڭ ياخشى ھەمراھ نېمىدۇر؟

ئەڭ ياخشى ھەمراھ ئارزۇ - ئۈمىدتۇر ، ئارزۇ بىلەن ماڭساڭ ، يىراق يول يېقىن ، مۇشكۈللۈك ئاسان بولىدۇ .

كىشىنىڭ تىرىكلىك نىشانى نېمىدۇر ؟

بىرى ، خەلق ئۈچۈن ياخشىلىق قىلىپ ياخشى نام قالدۇرماق ؛ يەنە بىرى ، ئەۋلاد قالدۇرماقتۇر .

دۇنيادا نېمىنىڭ ۋە كىمنىڭ ئەيبى يوقتۇر ؟

ئۆزۈڭ ياخشى كۆرگەن كىشىنىڭ ۋە نەرسىنىڭ ئەيبى كۆزگە كۆرۈنمەستۇر .

ئەڭ بەختلىك كىشى كىم ، ئەڭ بەختسىز كىشچۇ ؟

ئەڭ بەختلىك كىشى ياشانغانسېرى ياخشى ئىشلارنى قىلىپ ، ياماندىن قول ئۈزگەن كىشىدۇر . ئەڭ بەختسىز كىشى قېرىغانسېرى تېخىمۇ قۇرۇق ھەۋەسكە يۈگۈرگەن كىشىدۇر .

ئەرلىكنىڭ ئەڭ مۇھىم ئىپادىسى نېمىدۇر ؟

توغرا سۆزدىن قەتئىي يانماسلىقتۇر .

ئىشنىڭ راۋاج تېپىشىنىڭ ھېكمىتى نېمىدۇر ؟

بىرى ، تۇنۇگۈنكى كۈنۈڭدىن بۈگۈنكى كۈنۈڭ ياخشى بولسا ، بۈگۈنكى ئىشىڭدىن ئەتىكى ئىشىڭ ئۈتۈقلۇق بولسا ، رونىق تاپسەن .

تەقۋادارلىقنىڭ مەنبەسى نېمىدۇر ؟

ھارامدىن قېچىپ ھالال ياشىماقتۇر .

ئىنسان ئۈچۈن ئەڭ ياخشى ئەينەك نېمىدۇر ؟

سەن ئۈچۈن ئەڭ كۆيۈمچان كىشىدۇر .

دۆلەت بايلىقى يىلەن خەلق بايلىقىنىڭ پەرقى نېمىدۇر ؟

ئەل بېگى ئادىل ، خەلقى سادىق بولسا ، ھەر ئىككىسى بايلىقنىڭ پەرقى يوق .

ياخشىلىق قىلماقنىڭ ساۋابىنى كىمگىدۇر ، ياماناتلىقنىڭ

كاساپەتچۇ؟

ياخشىلىق قىلىشنىڭ ساخاۋىتى ھەركىمنىڭ ئۆزى ئۈچۈندۇر ، ياماناتلىق قىلىش يەنىلا ئۆزىگە قىلىنغان دۇشمەنلىكتۇر . چۈنكى ، بۇ دۇنيادا نېمىنى تېرىسا شۇنى ئېلىش بۇزۇلماس قانۇنىيەتتۇر .

ئىنسانىنى يەرگە قارىتىدىغان ئىش نېمىدۇر؟

يالغان ئېيتماق بىلەن پىتنە - پاسات تېرىماقتۇر .

دۇنيادا ئەڭ چوڭ مەستلىك نېمىدۇر؟

غاپىللىق بىلەن ھاياتنى بىھۇدە ئۆتكۈزمەكتۇر .

× × ×

ئەي پەرزەنتلىرى ئۈچۈن جان كۆيدۈرگەن مېھرىبان بوۋا ، سىزنىڭ ھەربىر ئابىھايات بىلەن سۆغىزىلغان سۆزىڭىز ھايات تۈيغۇمىزغا يېڭى - يېڭى مەنىلەرنى ئاتا قىلدى ، ھايات مەنزىلىمىزدە گۈزەل سەھىپىلەرنى ئاچتى ، ۋۇجۇدىمىزدىكى بوشلۇقنى تولدۇردى . مەقسەتسىز ، نىشانسىز ، يۈگەنسىز ئېڭىمىزغا ھېكمەتتىن تۇختا سالدى . مەرھەمەت! قولىمىزنى سىزگە سۇندۇق ، بىزنى گۈزەل ئىستىقبالغا باشلاڭ ، ھاياتىڭىز بىز ئۈچۈن يەنە قانداق نۇسرەتلىرى بار ، تېڭىرقىماي ماڭايلى .

ئەي ئۇلۇغۋار ئارمانلىرىمنىڭ ئىجراچىسى بولغان ئوغۇل ، ھاياتتا خاسىيەتمۇ ، ھېكمەتمۇ چەكسىز ، گەپ ئۇنى ھېس قىلىش ۋە يەكۈنلەشتە . كىم ياخشىلىق قىلىشنى ئىزدىسە ، ھايات دۇنياسىنىڭ ئېتىكى ئونىڭ ئۈچۈن كەڭرى سەينا ؛ كىم نىجادلىق ئىزدىسە ئونىڭ مۇساپىستدە ياردەمچى تەييار ؛ ھېكمەت ئىزدىسەڭ ھەربىر قەدىمىڭدە ، ھەربىر ئادەمدە بىلىز ئۇلۇغ ھېكمەت ئىپادىلىنىدۇ ، گەپ سېنىڭ قايسى يولنى تاللىشىڭدا . شۇنى بىلگىنكى ، ئاتا - بوۋىلارنىڭ قەرزى پەرزەنتنىڭ كېيىنكى

ئىستىقبالى توغرىسىدا غەم يېيىش ۋە ئۇنىڭ يول تېپىۋېلىشى ئۈچۈن توغرا ئاساس سېلىشتىنلا ئىبارەتكى ، تا مەنزىلگە يەتكۈچە ساقا ھەمراھ بولۇش ئەمەس ، تاكى نىشانغا يەتكۈچە بوۋاقنىڭ قولىغا ئېسىلىپ ، بوۋاقنىڭ ئېڭىغا تايىنىپ ياشايمەن دېيىش ئەخمەقلىق . ھاياتنىڭ چېكى بولمىغىنىدەك ، ھېكمەتنىڭمۇ پايانى بولمايدۇ . چەكسىز گۈزەللىك ۋە بەخت - سائادەت ئارقاڭدا ئەمەس ، بەلكى ئالدىڭدا!

ئوغلۇم ، ئالدىڭغا قارا!

خاتىمە

بۇ ۋامانىڭ ئۆمىدى ۋە ئۆزرىسى

ئوغلۇم ، مەن بۇ دۇنياغا كەلدىم ، يەنە مەڭگۈلۈك كېتىمەن . بۇ دۇنياغا كەلگەن ھەرقانداق ئىنسان بۇ تەقدىردىن خالىي ئەمەس . سەنمۇ شۇنداق . بىراق ، ھېچقانداق نام - نىشانسىز غايىب بولساڭ ، ھايات سەيناسىدا زادى ئىز - دېرىكىڭ بولمايدۇ . ئەۋلادلىرىڭغا مەڭگۈلۈك يادىكار بولغۇدەك بىرەر ئەجىر مېۋەڭنى قالدۇرساڭ ، نام - شەرىپىڭ مەڭگۈلۈك يادلىنىدۇ . مەن ساڭا ئازراق يادىكار سۆز سۆزلىدىم . كىچىككىنە سۆزنى سۆزلەش ئەيىب ئەمەس ، بىراق سۆزلىگۈچى ئازدۇ ، ئاڭلىغۇچى تۇزتتىپ ئاڭلىسا ، نەپئى يوز بولىدۇ . بۇ سۆزلىرىم سېنىڭ قۇتلۇق قەدەم ئېلىشىڭغا يار - يۆلەك بولسا ئەجەب ئەمەس . تۆۋەندىكى بېيىتلار مېنىڭ يۈرەك سۆزلىرىم ، قۇلاق سال :

110 تولا كونا بىر سۆز مەسلەھەت كېلۇر ،
ئاتا ئورنى ، ئاتى ئوغۇلغا قالۇر .

111 ئاتاڭنىڭ ئېتى ، ئورنى قالدى ساڭا ،
قوشۇلسۇن يەنە باشقا مىڭ - مىڭ ئاڭا .

112 قىممەتلىك سۆزغات تۇتتى مىڭ - مىڭچە قول ،
«قۇتادغۇبىلىك»تۇر مېنىڭ سۆزغام ئول .

113 ئۇلارنىڭ سۇۋغاتى كېلەر ھەم كېتۈر ،
مېنىڭ بۇ سۇۋغاتىم تا مەڭگۈ قالۇر .

114 نېچە يىغسا دۇنيا تۇگەيدۇ يوقاپ ،
قالۇر سۆز پۈتۈلسە ، جاھانغا تاراپ .

186 سۆزۈمنى دېدىم مەن بالامغا ، باتۇر ،
مېنىڭدىن تۆۋەن ئۇ ، نېچۈك تەڭ بولۇر .

187 ئەي ئوغلۇم ، دېدىم مەن ساڭا بۇ سۆزۈم ،
ساڭا بۇ ناساتىمنى بەردىم ئۆزۈم :

188 كۆمۈش قالسا ئالتۇن مېنىڭدىن ساڭا ،
ئۇنى تۇتمىغىن سەن بۇ سۆزگە تەڭا .

189 كۆمۈشنى ئىشلەتسە ، تۇگەر ، يوقىلۇر ،
سۆزۈمنى ئىشلەتسە ، كۆمۈش قازىنۇر .

190 كىشىدىن كىشىگە مىراس سۆز قالۇر ،
مىراس سۆزى تۇتساڭ يۈز پايدا بولۇر .

192 تىلەكىم ئىدى ، ئەي ھېكىم ، سۆزلىمەك ،
كېيىنكىلەرگە بىر يادىكار قالغۇدەك .

193 ئەقىل كەلدى قارشى ، دېدى دىققەت ئەت ،
سۆزۈڭ بولسا يېڭىلىش ، بولۇر ساڭا سەت .

197 كىشى ئاتى يالڭۇق① بېڭىلغاق ئوچۇن،
دېيىلدى ئۇ يالڭۇق ، بېڭىلغان ئوچۇن .

198 بېڭىلمەس كىشى كىم ، دېگىن سەن ماڭا ،
تۇمەن مىڭ بېڭىلغانىنى دەيمەن ساڭا .

202 بىلىمسىزكە سۆزلىدىم مەن بۇ سۆزۈم ،
بىلىمسىز تىلىنى بىلمەيمەن ئۆزۈم .

205 سۆز ئېيتقان كىشىلەر ئازار ، ئالدىرار ،
ئەقىللىق ئىشتىسە ، توزەتىپ بارار .

ئەي ، سەۋرچانلىق ۋە كەمتەرلىكنى هايات ئىقتىدارىغا قىلغان پەخرىسىز يۈسۈپ بوۋا ، سىز بىلەن دەۋرداش بولغان مەهمۇد بوۋىسىز «قەدەم ئىزى — بىراۋنىڭ ماڭغانلىقىنى كۆرسىتىدۇ» دېگەنىدى . سىزنىڭ ئىنسانىيەتنىڭ تەپەككۇر تەرەققىياتىدا ئويىنىغان زور ئىجتىمائىي تەرەققىيات ئۇچۇن قوشقان ئۆچمەس تۆھپىلىرىڭىز مىڭ يىللىق ئۇزۇن سەپەردە تارىخنىڭ قارا قويۇنلىرى ، دەهشەتلىك جۇدۇن - چاپقۇنى تەرىپىدىن ئۆچۈرۈپ كېتىلمەي ياكى كۆمۈلۈپ قالماي دەۋرىمىزگىچە يېتىپ كەلدى ۋە دۇنيا جامائەتچىلىكىنىڭ ئالاهىدە ئېتىبارىنى قوزغىدى . يۈكسەك تەپەككۇر قۇۋۋىتىدىن بىنا بولغان پىرامىدانى هەرقانچە دەهشەتلىك بورانمۇ يىقىتالمىغىنىدەك

① يالڭۇق — قەدىمكى زامان ئۇيغۇر تىلىدا «ئادەم» دېگەن مەنىنى بىلدۈرىدۇ .

ئاجىزدۇر.

هاياتنىڭ قىممىتى — ئىنسانىيەت ئۈچۈن بەخت يارىتىشتۇر. شۇنداقلا ئىنسانىيەت دۇنياسىدا مەڭگۈ ياشاشتىن ئىبارەت بۇيۇك ئارزۇغا يەتكىلى بولىدۇ. دۇنيا مەدەنىيەت تارىخىدا ئۆچمەس ئىزلارنى قالدۇرغان بۇيۇك ئىنسانلار ئاز ئەمەس. ئۇلار ئۆزلىرىنىڭ قىسقىغىنە هايات مۇساپىسىدە ئۇلۇغ مەقسەت مەشئىلىنى ياندۇرۇپ، باسقان هەربىر قەدەم ئىزىدىن قۇتلۇق ماياكلارنى تىكلەپ ماڭدى، ئۇلار ئىنسانىيەت قەلبىدە مەڭگۈ ياداشتۇ.

ئەي سۆيۈملۈك بوۋا، سىزمۇ ئەنە شۇنداق قەدىرلىك ۋە مەڭگۈ ئۆلمەس ئىنسانلارنىڭ بىرى. بىز سىزنىڭ هاياتىڭىزنىڭ ئالتۇن مېۋىسى بولغان كاتتا ئەسەر «قۇتادغۇبىلىك»نىڭ هەربىر مىسراسىدىن سىزنىڭ نۇرلۇق سىمايىڭىزنى ئوچۇق كۆرۈپ تۇرۇپتىمىز. سىز ئۆلمىدىڭىز هەم مەڭگۈ ئۆلمەيسىز! گەرچە تېنىڭىز ئاللىبۇرۇن تۇپراقتا ئايلانغان بولسىمۇ، قەلبىڭىزنىڭ ئۆلگىنى يوق. سىزنىڭ مەقسىتىڭىز، نىشانىڭىز، ئۇلۇغ ئىستەكلىرىڭىزنىڭ ئۆلگىنى يوق. ئۇ بىزگە ئۇلۇغ هېكمەتلەردىن دەرس ئۆتمەكتە. ئۇ بىزگە هەقىقىي ئىنساندەك ياشاشنىڭ يولىنى كۆرسىتىپ بەرمەكتە.

ئەي قەدىرلىك بوۋا، سىز بىزلەرگە مۇهىم بىر دەستۇر قالدۇرۇپ كەتتىڭىز. بۇ دەستۇر ئەجدادلىرىمىزنىڭ گۈزەل ئارزۇ-ئۇمىدلىرىگە ۋەكىللىك قىلالايدۇ. خاتىرجەم بولۇڭ، بىز سىزنىڭ ئۇمىد مەشئىلىڭىزنى ئەۋلادمۇئەۋلاد ئۆچۈرمەسلىككە هەرقاچان تەييار.

ئەي بوۋا، قەلبىمىز ئۆزىمىزگە بولغان ئىشەنچ، هاياتقا، گۈزەللىككە بولغان تەلپۈنۈش بىلەن تولماقتا، گۈزەل كېلەچەك

يارىتىش ئىشتىياقى ۋۇجۇدىمىزدا غايىنانە بىر كۈچ ، قۇۋۋەت ئويغاتماقتا . بىز شۇنداق بۈيۈك ھەقىقەتكە ئىگە بولدۇقكى ، پەقەت ھاياتنى ، ھاياتلىق دۇنياسىنى ۋە ئۆزىمىزنى ھەقىقىي چۈشەنگەنسېرى گۈزەل كېلەچەك كۆز ئالدىمىزدا شۇنچە روشەن نامايان بولىدىكەن . بىز ئۆزىمىزنى ھەقىقىي چۈشىنىش ۋە گۈزەل كېلەچەك يارىتىش يولىدا ئۆز بۇرچىمىزنى ئادا قىلىپ ، ئەجدادلارنىڭ ۋە دەۋرىمىزنىڭ ئۇلۇغۋار ئۈمىدىنى ئاقلايمىز . خەير! سۆيۈملۈك بوۋا ، بۇ دۇنيادا ئەلنىڭ قەلبى سىزنىڭ جەننىتىڭىز بولسۇن ، ئاخىرەتتە يانقان يېرىڭىز مەڭگۈ پىردەۋس جەننىتى بولسۇن .

مەسئۇل مۇھەررىرى: ئەزىز تۇردى
مەسئۇل كوررېكتورى: پەرىدە ئەلى
مۇقاۋىنى لايىھىلىگۈچى: ئەكبەر سالىھ

ئەقىل ـ پاراسەت ئەڭگۈشتىرى (2)

ئوغلۇم، ئالدىڭغا قارا

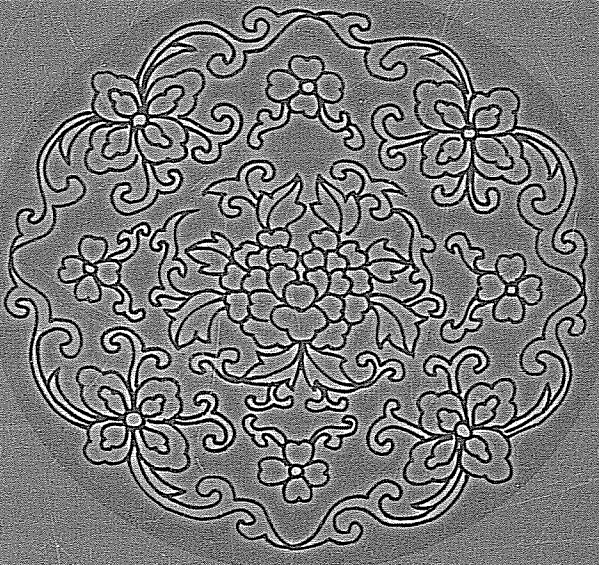
(2)

يارمۇھەممەت تاھىر تۇغلۇق

*

شىنجاڭ خەلق نەشرىياتى نەشر قىلدى
(ئۇرۇمچى شەھىرى جەنۇبىي ئازادلىق يولى 348-№)
شىنجاڭ شىنخۇا كىتابخانىسى تارقاتتى
ئۇرۇمچى رېنشياڭ باسمىچىلىق چەكلىك شىركىتىدە بېسىلدى
فورماتى: 850×1168 1/32، مم؛ باسما تاۋىقى: 11
2004 ـ يىلى 8 ـ ئاي 1 ـ نەشرى
2004 ـ يىلى 10 ـ ئاي 1 ـ بېسىلىشى
تىراژى: 1—5000
ISBN 7—228—08975—8
ئومۇمىي باھاسى (1ـ، 2 ـقىسىم): 39.00 يۈەن
يەككە باھاسى: 15.00 يۈەن

قانۇنى لايىھىلىگۈچى: ئەكبەر سالىھ

15 يۈەن

ISBN 7-228-08975-8
(民族) 定价:39.00 (上、下册)

ISBN 7-228-08975-8

9 787228 089758